BEREGVÁRMEGYE

MONOGRAPHIÁJA.

IRTA:

LEHOCZKY TIVADAR.

III. KÖTET.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

NYOLCZ KÉPPEL.

1. rész

UNGVÁROTT,
NYOMATOTT POLLACSEK MIKSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1881.

BEREGVÁRMEGYE

MONOGRAPHIÁJA.

ÍRTA:

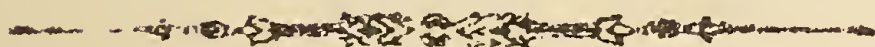
LEHOCZKY TIVADAR.

III. KÖTET.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

NYOLCZ KÉPPEL.

1. rész

UNGVÁROTT,
NYOMATOTT POLLACSEK MIKSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1881.

Bevezetés a II-ik részhez.

Mielőtt munkám második részéhez kezdenék, mely a vármegye jelenleg fennálló s hajdan létezett, de nagyobbára már régen nyomtalanul eltünt helységeinek tüzetes és részletes ismertetését tárgyalandja, szükségesnek tartom mindenekelőtt valamennyi város és helységnek az Aquilea melletti Adriai tenger szine feletti fekvését, mint a helyrajznak egyik lényeges kellekét, a legujabb méretek szerint elősorolni, annál inkább, mert kétségtelen, hogy a talaj különböző magaslata a rajta lakozó emberek egészségére, kedélyére, vérmérsékletére, lelkületére, életmódjára, szokásaira s főleg gazdasági viszonyaira nagy befolyással van. Bizonyos, hogy más érzülettel van eltelve az, kinek szeme folyvást a siksák végtelen távolában tévedez s ki annak melegebb legét szivja, mint az, ki a hegyek árnyékos lejtőin s szük völgyeiben lakik s annak rideg légáramlatához szokott. Más igényeket táplál a termékeny sikföld gazdája s egészen különbözőt a kevéssel beérő hegyvidéki nép, a nélkül talán, hogy egyik a másiknak helyzetét irigyelné, vagy csak voltaképen ismerné is.

Megyénk a helyszin tekintetében valóban sajátlagos jellegü, mert mig annak dél-nyugoti részén elterjedő termékeny sikság, például Hettyén, csak 104 méternyire emelkedik a tenger szine felett, addig az északkeleti szélén Volócz már 500, Perekreszna 599, Nagy-Rosztoka 638, Bukócz 718, Kis-Rosztoka 745 és Uj-Rosztoka 855 méternyire fekszik. E szerint a két ellentétes pont közt a különbség óriási, t. i. 751 méternyi; s épen ez okból szerfelett érdekes megyénk magaslati viszonyainak részletes kimutatása,

mely a következő: Kis-Ábrámka (a Verchovinán) 389 méter, Nagy-Ábránka 460, Kis-Abránka (a Krajnán) 447, Nagy-Ábránka 377, Tisza-Adony 109, Kis-Almás 158, Nagy-Almás 136, Almamező 446, Ardánháza 206, B.-V.-Ardó 112, Asztély 110, Vámos-Atya 109, Bábafalva 453, Bablyuk 570, Badaló 112, Balázsfalva 152, Bakta 112, Balazsér 112, Barabás 109, Barkaszó 109—110, Barthháza 142, Bátyu 110, Kis-Bégány 113, Nagy-Bégány 106, Kis-Belebele 210, Bilaszovica 560, Bene 112, Benedike 132, Nagy-Bereg 118, Beregszász 112, Bereg-Ujfalu 125, Kis-Beresztó 338, Nagy-Beresztó 504, Beregócz 520, Berezinka 137, Bilke 156, Kis-Bisztra 328, Nagy-Bisztra 269, Felső-Kis-Bisztra 590, Borszucsina 656, Borzsova 113, Bótrágy 108, Bród 180, Bubuliska 167, Búcsú 110, Brusztopatak 280, Bukócz 718, Bukovinka 204, Csabina 303, Csapóczka 152, Csaroda 109, Cserejócz 163, Cserleno 112, Csernik 249, Csetfalva 114, Csoma 112, Csomonya 109, Csonkapapi 109, Czoláufalva 350, Darócz 110, Ó-Dávidháza 120, Uj-Dávidháza 116, Déda 110, Derczen 116, Deskofalva 242, Diczkovicza 320, Kis-Dobrony 106, Nagy-Dobrony 108, Dobróka 160, Dombok 113, Dorosó 779, Drágabártfalva 150, Sztariláz 143, Drahusócz 493, Dubi 422, Dubina 422, Dubrovicza 266, Dunkofalva 267, Duszina 274, Egereske 146, Falucska 205, Fedelesfalva 427, Fejércse 109, Feketepatak 362, Fogaras 134, Fornos 149, Frigyesfalva 161, Gajdos 183, Gálfalva 340, Gát 113, Gecse 112, Gelénes 109, Gergelyi 111, Gerzsenő 109, Gévénfalva 210, Gorond 109, Gulács 112, Kis-Gut 110, Nagy-Gut 110, Halábor 109, Hankovicza 282, Harangláb 106, Hársfalva 230, Hátmeg 279, Herzfalva 449, Hete 109, Hettyén 104, Hlubokapatak 520, Holubina 205, Homok 111, Alsó-Hrabonicza 178, Felső-Hrabonicza 433, Hribócz 170, Hukliva 644, Jalova 112, Jobovicza 198, Iglincz 180, Ignécz 113, Ilkócz 319, Ilencza 202, Ilosva 143, Izsnyéte 112, Iványi 130, Ivaskofalva 435, Izvor 337, Izvorhuta 545, Kajdanó 116, Kálnik 152, Kanora 605, Mező-Kaszony 145, Kelemenfalva 326, Kendereske 145, Kerecseny 110, Kicsorna 601, Kigyós 115, Kisfalud 148, Klacsanó 125, Klastromallya 121, Klastromfalva 216, Kloczkofalva 317, Klucsárka 116, Uj-Klenócz 116, Koczkaszállás 270, Ó-Kocsova 174, Kölesin 133, Komlós 165, Kotilnicza 574, Kovászó 118, Kövesd 142, Német-Kucsova 230, Kulinkócz 165, Kustánfalva 227, Kutkafalva 420, Kuzmina 197, Laturka 588, Lauka 161, Lázárpatak 504, Leányfalva 135, Leczfalva 267, Liszárnya 299, Kis-Lohó 250, Nagy-Lohó 139, Kis-Lónya 109, Nagy-Lónya 109, Kis-Lucska 180, Nagy-

Lucska 115, Lukova 170, Macsola 112, Makarja 117, Mukkos-Jánosi 112, Kis-Martinka 271, Krajna-Martinka 445, Marok-Papi 109, Maszárfalva 170, Mátyus 113, Medencze 151, Medvegyócz 247, Medvezsa 572, Kis-Melnicsna 281, Miskarovicza 603, Miszticze 225, Kis-Mogyorós 362, Nagy-Mogyorós 160, Munkács 122, Munkácsi vár 188, Nagy-Muzsaly 117, Vásáros-Namény 110, Novo-Szelicza 282, Nyiresfalva 169, Oblár 155, Oláh-Csertész 395, Olenóva 346, Oroszvég 121, Pálfalva 185, Papfalva 403, Paskócz 465, Patkanócz 304, Paulova 281, Papgyörgyfalva 273, Paszika 247 (a hidnál 165), Pereszirova 460, Perekreszna 599, Petrusovicza 522, Pisztraháza 144, Plávia 334, Ploszkánfalva 362, Ploszkó 328, Ploszkópatak 359, Podhering 130, Polena 273, Polyánka 135, Pósaháza 121, Pudpolócz 366, Púznyákfalva 439, a major 510, Puszta-Kerepecz 115, Rafajná-Ujfalu 109, Rafajnai major 110, Rákos 114, Alsó-Remete 120, Felső-Remete 167, Repede 270, Romocsaháza 182, Roszos 339, Bereg-Rosztoka 133, Kis-Rosztoka 745, Nagy-Rosztoka 638, Uj-Rosztoka 855, Runofalva 161, Ruszkócz 151, Sáros-Oroszi 114, Sarkad 144, Alsó-Schönborn 118, Felső-Schönborn 139, Seleszto 138, Serbócz 546, Skuratócz 194, Som 109, Surány 110, Szajkófalva 270, Szaszóka 266, Tisza-Szálka 109, Szent-Miklós 147, Szernye 112, Szerencsfalva 251, Szidorfalva 571, Szinyák 663, a fürdő 577, Szkotárszka 579, Szobatin 293, Szolocsina 313, Szolyva 203, Sztánfalva 148, Sztrojna 224, Szuszkó 197, Szuszkó-Ujfalu (Ervinfalva) 280, Szundákfalva 380, Szvalyovka 651, Tákos 109, Talamás 506, Tarpa 111, Kis-Tibava 271, Nagy-Tibava 309, Timsor 504, Tissova 503, Tisza-Vid 109, Tivadar 113, Tőkés 222, Tövisfalva 187, Trosztanicza 501, Ugornya 112, Uklina 313, Várallya 120, Várpalánka 123, Vári 113, Verbiás 522, Alsó-Vereczke 453, Felső-Vereczke 478, Veretecső 602, Alsó-Viznicze 210, Felső-Viznicze 273, Korotnicza 192, Volócz 500, Zagyilszka 451, Zápszon 112, Zavadka 489, Závidfalva 198, Zbun 464, Zimbrilova 210, Zsdenova 463, Zsófiafalva 167 és Zsukó 139.

A községek népességét és lakházait illetőleg szintén a legujabb, t. i. az 1881. január hó 1-én történt összeirást vettem alapul, jóllehet az, sajnos, az 1870-ki létszámhoz képest nagy csökkenést mutat, lévén most 5988-czal kevesebb lakos (153,235) és 784-gyel kevesebb lakház (25,294) mint tiz év előtt, mit azonban normalis állapotnak venni nem lehet, mert ez időközben ragályos betegségek, mint a cholera, diphteritis, typhus, szokatlan módon dühöngtek, annyira, hogy csupán az 1872—3-diki epemirigy 5163

egyént ragadt el; azonfelül több rendkivüli rosz termésü év s ennek következtében több izben inség sanyargatta a népséget, mely jobb idők beálltával számban és vagyonilag kètségtelenül ismét gyarapodni fog, mit szivünkből kivánunk.

Kis-Ábrámka.

(Kusnicza.)

Orosz helység a vereczkei járásban, az ugynevezett Verchovinán (hegyvidéken), egy a Latorcza vôlgyből keletre nyiló szük hegynyilásban 14 lakházzal és 92 lakossal. Nevét a hasonnevü pataktól vette ugyan, azonban kétségtelen, hogy elnevezése Ábrahám névtől származik, mit igazol ama körülmény is, hogy a szomszéd Nagy-Ábrámka községnek mult századból való pecsétjén e falu világosan „Nagy-Abrahamká"-nak neveztetik. Rákóczy György fejedelem Munkácson 1645. ápr. 6-án kelt okmányában kenézséget adott Kusinszki Pálnak és általa fiainak, János és Ignácznak, a végből, hogy a kijelölt területen, Ábrámka patak mellett, falut alakitson s azt idegen — nem a munkácsi uradalomhoz tartozó jobbágyokkal megnépesitse, e dologban kifejtett érdemeiért családja a szokott kenézi előjogokat élvezendvén. A telepitést eszközlőről a helység oroszul maiglan Kusniczának neveztetik. 1649-ben Lórántfy Zsuzsánna idejében a nevezett kenéz a munkácsi várhoz évenkint 1 nyestet, 1 császármadarat, 2 karolyt és 3 forintot tartozott beadni. Akkor kivüle még csak Latkovics Demko birt még egy negyedtelket, ki az 1699-ki urbéri összeiráskor is egyedül létezett, az akkori folytonos háboruskodás miatt lakossága nem szaporodván. 1672-ben Kusnicska Lázár emlittetik kenézül.

A csekély számu g. k. község Pudpolócz fiókja.

Nagy-Ábrámka.

Ruthen falu a fönnebbi helység szomszédságában 32 szétszórt házzal és 166 lakossal. Ez is a munkácsl uradalomhoz s illetőleg

gróf Schönborn földesurasága alá tartozott. A két helység együttes határa 3040 holdat tesz s nagyobbára erdős és bozótos hegyvölgyekből áll, melyeknek homokkő-talaján a növényzet diszlik.

Magócsi Ferencz, a munkácsi uradalom egykori zálogbirtokosa, 1611. junius 8-án Károly Gergely és Kocsán Lászlónak adott kenézlevelet a végből, hogy a kijelölt téren hat év alatt falut alakitson. 1649-ben találtatott itt már 24 jobbágy $7^1/_4$ teleken és 7 fiu, kiknek marhaállománya csupán 5 ló, 15 ökör, 17 tehén, 50 juh és 11 sertésből állott. 1699-ben volt a kenézség a Karolovics családnál, azaz a Károly Gergely fiainál, a falu azonban annyira néptelenné vált, hogy csupán $^7/_8$ telken laktak. A lelkészi teendőket végzé Pap Iván nevü batyko (atya), mely elnevezés a görög hitüek egyesüléseig (a XVII. század közepeig) magyar okmányokban is közönségesen használtatván, ennélfogva alkalmilag mi is igy irandjuk. Megjegyzésre méltó, hogy a batykok tartoztak évenkint egy nyestet adni a földesurnak, vagy e helyett 4 frtot, mert többnyire jobbágytelken laktak, — a fiaik pedig ez esetben urét dolgoztak.

A Kicsera nevü hegylejtőn, melyen egykor Pudpolócztól az ut Vereczke felé vezetett, egy nagy kőhalom látszik, mely alatt, a néphagyomány szerint, egy boszorkány tatárfőnökné lenne eltemetve s melynek emlékezetére az arra menők még most is galyat, követ vagy egyéb tárgyat dobnak.

Kis-Ábránka.

(Szumuligovicza).

Orosz falu az ugynevezett Krajnán, a felvidéki járásban, a Háthegy megetti völgyben, 25 házzal és 191 lakossal, — a munkácsi uradalomhoz tartozott, Nagy-Ábránka fiókja, saját g. k. kótemplommal. Az 1728-diki adománylevélben ez és a szomszéd Nagy-Ábránka Abrahankának iratott; nevét különben az Ábránka pataktól vette, mely e völgyön át folydogál. Egy 1613-ki okmányban Izgoga-falvának is mondatik. 1649. évben találtatott itt $2^1/_2$ telken 4 jobbágycsalád. 1604-ben keletkezett e helység, Simon

nevü család levén akkor kenéze, ki azért évenkint 1 nyestet, 1 őzet, 1 karolyt és 3 frtot tartozott beszolgáltatni. 1699-ben a kihalt kenézek helyén azok rokonai Ábránkai Pap László és Miklós István éltek, fizetvén nyestpénzül 4 frtot.

Nagy-Ábránka.

(Lokoty).

Orosz falu a fentebbi szomszédságában 53 lakházzal és 339 lélekkel, g. k. lelkészséggel s régi fatemplommal. A munkácsi uradalomhoz tartozott. 1649-ben Ábránkai Mihály, Miklós és Péternél volt a kenézség, kik közül váltakozva viselte az egyik kenézséget, mig a többi mint a várhoz szolgáló halászok a Nagy-Ilosva és Nagy-Ábránka nevü pisztrángos patakban a vár szükségére halásztak; e czélra volt a falu alatt egy tó, melyben a pisztrángok készletben tartattak Ez időben találtatott itt összesen 5 jobbágy, 16 fiu, 3 ló, 14 ökör, 10 tehén, 50 juh és 12 sertés. 1699-ben vala a kenéz Nagyábránkai Sándor, a batyko pedig Demeter András. Jobbágylakói közt előfordult Vesselényi János és Fedor, Lévay, Molnár s más magyar nevüek. Lelkészi telkül még 1690-ben kiosztatatott a Pap László-féle 1/4 jobbágytelek s fatemploma már akkor is állott.

Utolsó postája Kis-Almás.

Tisza-Adony.

Magyar helység a Tisza jobb partján 107 házzal, 681 lélekkel és 2672 hold terjedelemmel.

A 13. században Adony és Golgva földterületet, melyen két falu (villa) elférendett, Syqud Farkas birta, kitől azt az egri káptalan előtt a Guskeled nemből eredt Apoy fia Apoy és ennek fia Ekch vet-

ték meg és Szalóki Miklós fiának Péter comesnek későbben 120 márkáért 3 évre elzálogiták; Apoy és Ekch azonban szegénységük miatt azokat ki nem válthatván, Péternél örökösen meghagyták, mibe Renolth fia Péter, szomszédos birtokos, is beleegyezett. 1341-ben Keresztúri Apoy fia, István mester, e birtokot Barabás, Kerecseni Disznós Péter fiától elperelni akarván, ez utóbbinak oda itéltetett. Az ez ügyben megnevezett királyi emberek ezek: Vecherechi Demjén fia Miklós, Mátyusi Adorján fia István, s magán az okmányon előfordul Domokos, borsovai esperes. Ez iratban a határ is kijelöltetvén, ily folyók s tavak emlittetnek: nyugotról a Tisza, Büdös halastó, a Vid erdejénél Határpatak, Bochogó folyó, Baranya mocsár, Melepir tó, Reketyás tó, Lapus reketya folyó végre a Csarnavoda*).

1374-ben Lajos király meghagyta a leleszi konventnek, hogy Kerecseni Barlabás fiát Jánost Adony és Galgón helységek birtokába beiktassa. Királyi emberekül kijelöltettek: Barlabási Barlabás és Barlabási Mikó fia Lőrincz, Taxy Miklós, Bégányi Csot (Cseh) Jakab s István és Anaresi Jakab fia István. A beiktatásnál azonban Kerecseni Szalóki Domokos nevében annak tiszte Pál ellenmondván, ez a legközelebbi nyolczadra a király elé idéztetett**).

1403. Zsigmond király adományozta Guthi Boldizsár és Pálnak s örököseinek a hütlenségi bélyegen Szalóki Domokos fiaitól Istvántól és Lászlótól elkobzott Kerecsen, Hetyén, Adony és Eszterjén helységeket, valamint Szálkát és Tisza-Szalókot; az adományosok 1406-ban beiktattattak, azonban ellenmondás tétetvén, a per a következő évben a Guthiak javára eldöntetett. ennek folytán Zsigmond király 1407-ben, ismét megrendelé a beiktatást, mely 1408-ban ujabb parancs folytán csakugyan eszközöltetett***). A birtokot azonban nyugodtan még sem élvezhették, mert 1412-ben Upor Imre fia László, István erdélyi püspök nevében is, határigazitási pert idézett butykai Keszegh Domokos és Péter ellen, kiket foglalással vádoltak. Ugyanis Zsigmond király rendeletére a leleszi káptalan küldötte, Egyed áldozár, Barlabási László királyi ember társaságában Adony, Szálka és Atya községekbe kimenvén, hogy az Upor László és Istvántól elfoglalt részeket azoknak visszaadják s egyuttal a határt megállapitsák, akkor Butykai Péter és Domokos, és Pán Ferencz fia János, ez utóbbi hajadon nővére Margit nevében is az átadás-

*) Zichy-codex II. 30. lap.
**) U. o. III. 540. 641.
***) Budai kamarai lev. 397. H. 54.

nak ellenmondottak, miért is a királyi szék elé utasíttattak. Ez okmányban a birtokok határaiul említtetnek: a Tiszai révtől dél felé menve csonkított fák, a Tiszán tul pedig kelet felől szántóföldek közt a Révbach nevü helységből Szálkára vezető nagy ut, a Kerek-reketye erdő, az Eudun pataka, a Fejérpaló nevü folyó, Simonpataka, ennek mentében pedig tart a határ a Csarnavodáig; innen észak felé menve említtetik egy malomhely, Tölgyes rév nevü ér, mely a Bach nevü faluig terjed, hol az atyai határ érintkezik; itt átmenve Csarodán s nyugotnak tartva, ért a bizottság Szarvashomokos nevü helyre, hol Szálka határa kezdődik; innen egy nyillövetnyire Laposhegy-érnél két halom találtatott, melyek közül az egyik az Upor László birtokában volt Révbach s a' másik Adony határát mutatja. Tovább előfordul Meleg-ér, Meleg-ér pataka, Baranyatava, nyugotról Bulcsogo tó, Határpataka és Vid-tava. (Leleszi káp. levéltár, Prot Mct. I. 504.).

1413-ban megitéltetett a jog a fentebb említett helységekre, valamint Atya, Gut, Körtvélyes és Galgóra nézve Guthy Boldizsár részére, ki ellen Szécsi Gál és Vinnai Albert még a beiktatás alkalmával ellenmondottak, de igényöket beigazolni nem tudták.

1427-ben beiktattattak Daróczi Mihály királyi ember és a leleszi konvent küldötte által Guthi Gáspár fiai, János, Imre, Mihály és Pál, az adonyi, kerecseni, eszterjéni, hetyéni és galgói részbirtokokba; hasonlóul beiktattattak királyi adományozás folytán az összes királyi jogokkal együtt a most nevezett helységek birtokába Ujlaki László bán fia István tisztének (familiaris) Kerecseni Barabásnak unokája István, ennek atyja János és testvére Pelbárt és Kristóf; nem különben Kerecseni Barabás fia György, és Barnabás Péter nevü fiának fia András, a beiktatást eszközlé, mint királyi ember, Kisdobronyi György.

1428-ban Guthi Mihály Ország Gáspár fiának Jánosnak a fentebb említett helységek felét Zsigmond király jóváhagyásával akként adta át, hogy magtalan kimulása esetében a kölcsönös örökösödés fenntartassék*).

1436-ban elzálogitá Kerecseni Magyari Zsigmond özvegye Zsófia Adony, Kerecsen, Eszterjén, Hetyén, és Galgó helységekbeni hitbéri birtokát 200 arany frtért való visszaválthatási joggal Bornemissza Jánosnak.

1439-ben perbe fogta Kerecseni István özvegye férjezett apáti

*) Budai k. l. 397. 22. sz.

Kapolcsi Mátyásné sógorát Kerecseni Pelbártot azért, mert ez őt özvegyi jogaiból kizárta s a hitbérerül kijelölt fentebbi helységekbeni birtokot tőle megtagadta.

1462. Kölcsei Bornemissza János beiktattatott a Magyari Zsigmond özvegyének birtokában volt s neki elzálogitott fentebb részletezett birtokokba, Kerecseni Péter ellenmondása mellett.

1475-ben beiktattatott örökösödési jogczimen Adony, Kerecsen, Eszterjén, Golgva és Galgó helységekbe eszenyi Csapi János, ellenmondván Kerecseni Péter és fiai, Antal, Barna, István és Bertalan, valamint Atyai István s testvérei és Guthi Ország Mihály. Királyi emberül működött Homoki Pál.

1505-ben Kerecseni Péter Adonyt, melyet még 1473-ban elzálogositott, valamint a szabolcsmegyei Boldogasszony, Nagymező, Pókatelke és Gyümölcsös-lövő pusztákat átiratja anarcsi Tegzes Sándorra és Lászlóra 75 frtban.

1507-ben beiktattattak Batthyányi Benedek királyi kincstárnok és tótselymesi Tarczai János többek ellenmón[illegible] mellett a Kerecseni Márton, Antal, Barna és Istvántól elfogl[illegible] itteni és más nevezett birtokrészekbe; a beiktatást eszközlé Zapszoli János s a leleszi konvent küldötte Kapossi Miklós. — Később Lónyay János és László zálogképen átveszik Atyai Ferencztől ennek itteni, kerecseni, hetyéni és eszterjéni részbirtokait Tarczai János ellenmondása mellett; szintugy 1507-ben kapja zálogul vassilioi Vassa István — Atyai István özvegye, Barnabási Ambrusné, birtokait.

1509. elzálogitja Surányi Pál özvegye Kerecsenyi Erzsébet és Atyai Ferencz özvegye Anna, Melétei Benedek árvái Dorottya és Erzsébet terhére is, Adony felét, Kerecsen, Eszterjén és Hetyén negyedrészét Kerecseni Istvánnak 110 forintért.

1511-ben vétel utján megszerezte a Tarczai János és Atyai István özvegye birta részjószágokat Kerecseni István; a beiktatást eszközlé Gálócsi Péter királyi ember és Báthori Márton leleszi pap.

1512. Tarczai János bevallja Adony fele s a többi helységekbeni birtokok negyedrészét, melyeket bevalló Atyai Ferencztől sárosmegyei Rosztok feleért 1508-ban csere utján szerzett Kerecseni Istvánnak s mindkét nemü utódainak 300 arany forintért.

1515-ben birták az Eszenyben székelő remeterendü szerzetesek, kiknek akkori főnökük István frater volt, itt és Hetyén, Kerecsen s Eszterjén helységekben azon birtokrészeket, melyeket elődük Benedek eszenyi perjel Losonczi Zsigmondtól egyességileg

szerzett s melyeket Kerecseni István a leleszi konvent előtt most nekik bevallott. (Leleszi k. t. prot. parv. fol. 148.)

1520. adomány és örökösködési alapon beiktattatnak Adony, Hetyén, Kerecsen és Vámos-Atya helységekben levő részjószágok, a kerecseni rév és atyai vám birtokába Vámos Atyai István leányai, Magdolna, Kerecseni Borbála és Zsófia, Barlabási Ambrus özvegye, ugy Atyai Demeter fiának Ferencznek hajadon leánya Dorottya. A beiktatást eszközlé Hetei Foris Péter kir. ember és Jászai Pál, leleszi pap.

1526. Lövei János kérelmére királyi parancs menesztetett a leleszi konventhez a végből, hogy azon okból, mert a kérelmező adonyi, kerecseni, hetyéni, eszterjéni és szabolcsmegyei lövői birtokaira vonatkozó irományok a pórlázadás alkalmával elvesztek, ha olyanok az országos levéltárban feltalálhatók lennének, neki kiadattassanak.

1530. emlittetnek Ország Imre, Vitéz J., Hetei István özvegye.

1543. Hetei Atyai Anna és Krisztina, Dobai Miklós és Mihály, Jékei Mátyás ès Kerecseni Zsófia tiltakoznak Losonczi Antal és István ellen az emlitett helységekbeni birtokrészek elfoglalásai iránt.

1550. Kerecseni Zsófia bevallja Borsovai Anna részére az adonyi, kerecseni, hetyéni és puszta eszterjéni nép birtokait; nem különben Kerecseni Szabó Bálint özvegye, néhai Kerecseni Antal leánya, bevallja gyermekei Boldizsár, Anna, Borsovai Jánosné, Kata, Hetyeni Szeráf özvegye és Margit Piski Péternének itteni s egyéb nevezett részeit. (Leleszi l. A. A. fasc. 4. No. 65.)

1553. beiktattattak Losonczi István temesi gróf leányai Frusina és Anna, valamint Losonczi Antal leányai, Klára és Dorottya a zemplénmegyei nagyczigányi egész, nem különben adonyi s egyéb többször emlitett helységekbeni elzálogitott s most a leányágra kiterjesztett, a családot királyi adomány folytán illető részbirtoklatba; a beiktatásnál ellenmondással éltek Serédi Benedek, Jékei Balázs, Apáti Kopócsi Ferencz, Dobai Mihály, Jéke Máté özvegye és őrmezői Rádi István deák neje.

1552. birtokoltak Hetei István, Losonczi István özvegye és Büdi Mihály; 1567-ben Gégényi Márton és Rákóczy Ferencz, emlittetnek birtokosokul továbbá azon évi porták összeirása szerint*): Petri Jób, nemes Trombitás János, Büdi Mihály és Farkas, Lónyai János és Csapi Ferencz.

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tomus VII.

1574-ben beiktattattak királyi adomány mellett Büdi Mihály és Farkas a Guthi Ország Kristóf magtalan elhunytával ötezer forintért megszerzett adonyi, hetyéni, kerecseni, atyai és eszterjénpusztai birtokrészekbe; 1582-ben pedig Hetei Kata zálogitá el a most nevezett helységekbeni részeit 50 forintért Lónyai Jánosnak.

1600-ban pribeti Melith Péter s többi érdekelt atyafiai beiktattattak uj adomány czimén a Büdy-féle részjószágokba. Ugyanakkor Romocsaházi István megszerzé az adonyi részbirtokot Lövei Petri György hütlensége folytán. Ezeken kivül birtak itt azon évi porta-összeirás szerint: Lónyai László, Réthei Péter, Dessewffi Ferencz, Apáti Péter, Gégény Péter, Cserneli Pál és Kubini István. —

1623. végrendelet alapján beiktattattak Lónyai László özvegye Mónai Katalin és leánya Zsuzsánna az itteni birtokba

1628. Vásárhelyi István, rákóczi Rákóczi László és András, Rákóczy Judit és Eufrozina, Lónyai Gergely és Ternyei András egyességet kötnek az adonyi, atyai, hetyéni és kelecseni birtokok iránt. —

1629-ben beiktattatott királyi adomány czimén Sebesi Pál magtalan kimutatásával megszerzett Adony, Tisza-Szálka, Vid és Kerecsen birtokába cserneki Dessewffi Ferencz, mely alkalommal ellenmondott Barkács Istvánné, született Büdy Erszébet, felső-kubini Kubini Ferencz, István, Mária és Zsuzsánna, Réthei Péter özvegye eszenyi Csapi Zsófia, batai Mosdosi Imréné, Réthei Péter leánya Zsófia és idősb priberi Melith György.

1633. perelt Barkács Erzsébet Kubini Istvánnal telekelidegenités miatt.

1635. Gégenyi Nyakas György és rákóczi Rákóczy László tiltakoztak Rákóczy András ellen az Adony, Atya, Hetyén és Kerecsenben elidegenitett birtokok iránt.

1648-ban birtokoltak itt Dessewffi F., Nyakas György, a Bertók család, Váratkai Ferencz, Szomorján Ferencz, Lónyai Zsigmond, Joó, Pető István, Fuló Pál, Pribék Ferencz, Rákóczy L., Barkács István, Guthi István, Csernel György, Fazekas Gáspár, Forgács István és Desswffi László. (Megyei levéltár.)

1651. ifj. Barkács István beiktattatott Adony, Atya, Barabás, Barkaszó, Déda, Bodoló, Csaroda, Hetyén, Kerecsen, Papi, Vid és Surány helységekbeni részbirtokokba; nem különben Fuló János és Pál is; Péchy Ferencznek és örököseinek pedig adomá-

nyoztatván itt egy birtokrész, valamint külön Sályi István és neje Zsuzsánnának is, ezek azok birtokába ünnepélyesen bevezettettek.

1652-ben nyert Lónyay Zsigmond Guthi Miklós végrendelete folytán itt birtokot.

1653. Váratkai Ferenczné tiltakozott az ellen, hogy atyja Barkács István Szemere Borbálának egy telket eladott.

1659-ben beiktattatott Uszkay Zsigmond és neje Barkács Éva Adony, Kerecsen, Vid, Kaszony, Zápszon, Barkaszó, Déda, Surány, Badaló és Csaroda helységekbeni részbirtokokba.

1660-ban beiktattattak Perényi György leánya Zsuzsánna és Melith Péter Adony, Atya, Barabás, Hetyén, Kerecsen, Szálka, Vid, Gerzsenő, Dávidháza, Daróez, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rákócz, Papi, Csaroda, Kaszony, Déda, Barkaszó helységekben levő részjószágokba, nem különben a Longodár puszta, Bag, Eszterjén Rafajna erdő és egy munkácsi ház birtokába.

1696-ban beiktattattak királyi adomány fotytán Absolon Dániel és neje Czanner Karitás az elkobzott Lónyay-féle birtokba.

1735-ben Jászay Borbála, Lónyai András özvegye, most nagyváradi Baranyai Miklós neje kétezer forintban átadja Lónyai Ferencz és neje Galambos Sárának az első férjétől reámaradt részbirtokokat Kis és Nagy-Lónya, Sziget, Harangláb, Mátyus, Adony Szálka, Namény, Ilke, Bene, Eszeny, Borsova, Muzsaly, Kaszony, Géres, és Csernő nevü helységekben; nem sokára azonban az engedményt visszavonta.

1757-ben Erdőteleki Szentmarjai István özvegye, Péchy, Éva végrendelkezett az adonyi, kerecseni, kaszonyi, cserepesi és ladányi birtokaira nézve fia Mihály részére. 1761-ben tiltakoztak Péchy Ferencz, Osvath János és Szentmarjai Mihály nejeik nevében is Dessewffy István beiktatása ellen, ki némely Büdy-féle részeket is igényle, holott a tiltakozás szerint a Büdyék utódai lennének a Sulyok, Barkács, Uszkai, Fodor s más családok.

Jelenleg földbirtokosok itt gróf Gyulay Sámuel, Ilosvay Kristóf és Gáspár, Horthy Gyula, gróf Degenfeld Imre, Balogh Ignáczné, Koszta Sándor, Muszka Ferencz, Vladár György, Fuló László, Lónyai; a határ többi része Bárczy, Bodnár, Bodó, Biró, Csatári, Dauko, Debreczeni, Erős, Gerő, Kapi, Klein, Kis, Kozma, Király, Libó, Lévai, Megyeri, Ördög, Rácz, Sólem, Sulyok, Sütő,

Szabó, Szigeti, Tőr, Tiba, Vég s más családok. A Teremszeg nevü puszta szintén ide tartozik.

Mi a község vallási ügyét illeti, itt XVI. század közepe táján a reformátio erős tanyát ütött s már akkor anyaegyházzal birt. Az egykori római katholikus templom gót-alaku épitmény volt, mely a később bekövetkezett hadjáratok alkalmával elpusztittatván, a XVII. században csonkán hevert s csak szentélye maradt fenn: a megfogyott lakosok e közben egy kisszerü fatemplomban végezték ájtatosságukat, midőn pedig ez is elavult s a lakosok is ismét megszaporodtak, a 18. század vége felé, 1782. II. József császár idejében*) tett inditvány folytán a régi kőtemplom romjain ujat épitettek, a mit a boltozatán levő következő felirat is igazol: „Ez a ház Isten háza, mely a szent Isten tiszteletére épült II-dik József császár kegyelmes engedelméből, romladozásaiból a tisza-adonyi szent Ecclesia a maga költségén épitette, tökéletes szivből munkálkodók idejében, kezdődött t. Győrfi György predikátorságában (1784—94.) és végződött Szentesi István predikátor idejében (1794-98.) sat. Anno 1794. Viski Sámuel A. M.“ — Tornyát 1822-ban végezték be.

Az 1816. évben épitett iskolaház az 1844. évi árviz által megrongáltatván, e telket elcserelték Nyáradi Józsefné Szmrecsányi Viktoria házhelyeért, melyre a mostani iskolaház épittetett.

Anyakönyve 1780. kezdődik.

A Teremszeg nevü puszta e helység határához tartozik.

Almás (Kis).

(Zaluzsa.)

Orosz helység a Munkács-Kisfaludi utvonalon, postahivatallal.

A XV. században a Jakcsi és Báthory családok birták; nevezetesen 1451-ben Báthory Szaniszló fia, István, a Kusali Jakcsi László fiai András és László ellen folytatott perben hozott itéletet végrehajtatván, kirtokába jött az almási, kaszonyi, papfalvi, benei, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi, szernyei, ujfalvi, gelényesi oroszii, valamint más szomszéd megyebeli, nevezetesen: Hadad, Nádard, Bog-

*) Megyei levéltár, VI. 61. egyh. ügy.

dány, Ujlak, Ecsed, Vinna, Mána, Udvarhely, Káránd, Babocsa, Kolbászfalva, Kis-Babócsa, Somtelek, Tótfalva, Szélszeg, Csalános, Godanár, Örvényes, Kemecse, Náprágy, Poroszló és Daulen helységek birtokába. A beiktatásnál működött mint királyi ember Berzenczey István. (Leleszi.)

1460. Jakcsi László után örökségi jogczimen nyerték Nagy- és Kis-Almás, Kaszony, Ujfalu, Szernye, Oroszi, Bene, Kovászó és Nagy-Muzsaly helységeket Bélteki Drág fia, Miklós, neje Jakcsi Offka és ifj. Kállay János neje Jakcsi Margit. A szokásos beiktatást eszközlé Homoky Balázs királyi ember. (U. o.)

1461. Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja iktattatott be zálogczimen a Jakcsi László fiát Jánost illetett itteni és fentebb érintett helységekben levő birtokok negyedrészébe Borsvai Benedek kir. ember által.

1478. Kusali Jakcsi György fiai János és László megintették Matucsinai Zsigmondot és Miklóst, Nasztát Keszi Balázs özvegyét s másik Nasztát Matucsinai János nejét a nagy- és kis-almási s egyéb birtokoknak a zálogösszeg felvétele melletti visszaadatása iránt.

1495. Bilkei Péter neje Matucsinai Doróttya, behelyeztetik mindkét Almás, a kovászói vár egyenlő fele részének, Kovászó, Kaszony, Bene, Ujfalu, Szernye, Oroszi, Borsova és Déda helységekben levő részeknek birtokába, Matucsinai Miklós birtokostárs ellenmondása mellett. Az 1498-ban ismételve történt beiktatásnál Matucsinai Miklóson kivül ellenmondottak még ennek második neje Kata és fiai Ferencz és György s leányai Jeremia és Magda; királyi emberül működött Borsvai Miklós, utóbb Bégányi Boldizsár.

1502. Halmaghi Maga Vajda Mihály fiai Péter és Sándor intést, vizsgálatot és perbehivást intéznek Matucsinai Miklós ellen, ki a Keszi Balázs halálával özvegyére Nasztára Maga vajda leányára, erről pedig Matucsinai Miklóstól nevezett leányára Dorottyára, Bilkei Péternére szállt almási, borsovai, dédai s egyéb birtokokat jogtalanul elfoglalta.

1505. Jakcsi László elzálogitá részbirtokát Drágffi Jánosnak.

1507. Jakcsi György fiának Jánosnak fia András és Jakcsi György fiának Lászlónak fia György beiktattattak Jakcsi László fia János után maradt itteni s más érintett birtokokba örökségi jogon Óbégányi György királyi ember által, — mely beiktatás folytattatott 1512-ben Óbégányi Boldizsár kir. ember és Kelecsényi Péter leleszi konv. pap által.

1515. Jakcsi György elzálogitá almási részeit Kerepeczi Demeternek 51 aranyforintban.

1520. Kaszonyi Matuznai Ferencz zálogképen veszi át az itteni birtokokat; ez 1522-ben tiltakozik a munkácsi várbeli tisztviselők ellen azért, mert ők a nagy-almási határhoz tartozott Lipniczе nevü területről a terményt erőszakosan elfoglalák.

1523. Kusali Jakcsi András özvegye férjezett Buttykai Lászlóné meginteti és megperli Matuznai Ferenczet azért, mert egyik nagy-almási jobbágyát erőszakosan elhurczoltatta Kovászóra. A vizsgálatot eszközlé Lam Mihály nevü leleszi konv. pap.

1543. Matuznai Ferencz beiktattatott a Jakcsi János után vétel utján reá szállt kis- és nagy-almási s egyéb nevezett részekbe, Jakcsi János árváinak ellenmondása mellett.

1562. a Matuznai Péter-féle rész Gallewy Ferencznek adományoztatott.

1572. beiktattatott kir. uj adomány folytán Matuznai János, István és Ferencz Almás, Kaszony, Kovászó, Bene, Szérnye és Ujfalu helységekben levő részekbe a királyi joggal együtt. Ez alkalommal ellenmondással éltek dálnoki Székely Antal, neje Mágthi Zsófia és fiuk Gáspár, kik azután 1573. behelyeztettek az emlitett beregmegyei, szabolcs- és ugocsamegyei birtokokba.

1575. Bégányi Pál, a paposi Eördög Eufrozinától született gyermekek gyámja, elzálogitá az almási birtokrészeket Móricz Balázsnak 320 forintban.

1576. Matuznai Gedeon iktattatik be a fentebb érintett részekbe, Daróczi István királyi ember és Paleopolitanus Péter leleszi konv. áldozár által királyi uj adomány alapján.

1600. beiktattattak Perényi Györgyné örökösei, Priberi Melit s mások a Büdy Mihály és Farkas-féle részekbe.

1624. sept. 17. Turterebesen kelt irat szerint elzálogitá Perényi Gábor ugocsai főispán és neje Salgai Kata Almást Csomaközi Andrásnak 1500 magyar forintért, mely összegre 600 darab két forintos tallért és 300 magyar forintot felvettek, megengedvén, hogy a birtok Csomaközi Péter árváira is szállhasson kiválthatás feltétele mellett.

1633. Bégányi Ferencz és neje Horváth Kata pereltek Perényi Gáborral az itteni és kaszonyi, kovászói és benei részek elidegenitése miatt.

1636. Rákóczy György fejedelem és neje Lorántffi Zsuzsánna galantai Eszterházy Miklós nádor parancsa mellett beiktattatván a

munkácsi uradalomba, ez alkalommal Nagy- s Kis-Almásra és Maszárfalvára nézve ellenmondott Bégányi Ferencz, Perényi Gábor és neje Kata.

1682. említtetnek birtokosaiul: Csomaközi Péter, Bornemissza Zsigmond és Barkóczi György; 1685-ben: Bornemissza György és Ádám és Kallós Erzsébet; 1750-ben: Beniczky Péter özvegye Csató Klára; 1809-ben pedig Buday Zsigmond, ki testvérei nevében is tiltakozott csebi Pogány Ferencz ellen, midőn ez 1808-ban itt és Kovászón s Benében beiktattatott.

Jelenlegi főbirtokosai Jobszty Ferencz örökösei: fia Gyula s veje Gulácsy Dezső sat.

E helységről neveztetett el 1854-ben megyénk egyik járásbirósága, melynek hivatala különben Munkácson székelt. Van postaállomása; gk. lelkészsége régi, már a mult században virágzott. Kis- s a szomszéd Nagy-Almás helységek határa 1511 holdnyi; Kis-Almás házainak száma 99 s lakossága 390. Temploma fa-alkotvány.

Almás (Nagy).

Orosz helység, mely fekszik az előbbitől éjszak felé fél óranyira. Birtokviszonyai Kis-Almáséval egyenlők lévén, itt csupán annyit említek meg, hogy 1682. évben különösen birtokoltak: Sulyok Ferencz után Rédainé, Ilosvay Ádám, Bornemissza Zsigmond árvái és Csomaközi Gábor; 1750-ben pedig Beniczki Péter özvegye.

Megjegyzésre méltó, hogy az 1649-ki urbér szerint Závidfalva és Nagy-Almás közt már 1645-ben folyt viszálykodás egy darab földterület iránt, melyen malom is állott, valamint a szomszéd Fogaras és Kis-Almás határai iránt, s hogy e meg-megujitott határvillongás iránti végtelen hosszura nyult per csupán 1881-ben döntetett el, még pedig a munkácsi uradalom javára.

Nagy-Almás fiókegyháza Kis-Almásnak, de van saját fatemploma; lakóinak száma 381, kik 79 házban laknak.

Almamező.

(Jablonov).

Orosz falucska 10 házzal és 57 lakossal Volócz közelében, magas hegyektől köritett völgyben. A munkácsi uradalomhoz tartozot; az 1649-ki urbéri összeirásban Telegdi birtokául emlittetik, az 1691. összeirás szerint a háborus idő folytán teljesen elpusztult, 1/4 telken kivül, — sem kenéze, sem más jobbágya nem volt. A Rákóczy-féle hadjárat után a 18. században népessége gyarapodni kezdett gróf Schönborn alatt.

Volócz fiókegyháza, Alsó-Vereczke pedig utolsó postája.

A Zanyka nevü, Hürki-hegy alatt fekvő savanyuviz-forrás igen kellemes és üditő italt szolgáltat. Fürdésre is használják.

Ardánháza.

(Ardánovo).

Ruthen helység a felvidéki járásban, a Hosszuhát nevü hegy délnyugoti lejtőjén, 141 házzal, 789 lakossal és 1486 holdnyi határral. A XV. században a Jardánfalvi családnak volt ősi birtoka és felváltva Ardán- és Jardán-falvának is iratik okmányilag. 1448-ban beiktattatták ellenmondás nélkül a leleszi konvent közbejöttével Jardánfalvi Vanch és fiai Pál és Máté s Jardánfalvai Veres Mihály*).

1463. királyi uj adomány alapján beiktattatott Bilkei Sándor kir. ember által Jardánfalvai Pál s általa téstvére Mátyás és rokona Miklós.

Az 1495-ki adománylevél szerint már a munkácsi uradalomhoz tartozott, akkor kapván azt Csáktornyai Zsigmond pécsi püspök, ki ellenmondott, midőn 1504-ben bélteki Drágffi György e helység birtokába is beiktattatott zálogczimen.

---

*) Lelesz, prt. statut. I. No. 61—62.

1649-ben Lorántffy Zsuzsánna (Rákóczy György özvegye) idejében találtatott itt 57 jobbágy, kik akkor majd mindnyájan magyarok voltak, u. m. Pap, Csupor, Sánta, Major, Török, Balázs, Szűcs, Kozma, Kovács, Fejes, Szekeresi, Csepa, Nyiresfalusi, Lengyel, Bán, Varga, Egeres, Tamás sat., kik kétségtelenül a törökök elől menekültek ide az alföldről s később részint visszaköltöztek, részint eloroszosodtak. Azon időben 3 batyko is működött itt, u. m. Pap Ferencz, Pap István, és Csupor István, kik évenkint egy-egy nyestet és 3 forintot tartoztak a munkácsi várhoz beadni. Ez összeirás szerint a lakosok a szőlőt 1640-ben kezdették ültetni, s említtetik, hogy 1599. április 20. Munkácson kelt okmány szerint Rákóczy Zsigmond, Munkács birtokosa, Zicsko Pál fiainak, Tamás, Gergely és Jakabnak, szabadosi jogositmányt adott, oly kép, hogy a várhoz való szermunkától mentek legyenek ugyan, de e helyett mindig készen tartsanak egy háta lovat, hogy azon a parancsnak rögtön eleget tehessenek. A kenézség akkor a Mihovics családnál volt. 1682-ben voltak a batykók: Pap Jakab és Simon, a főkenéz pedig Fülöp Lázár.

Van saját gk. lelkészsége, mely már 1378-ban fennállott és van kőtemploma. Anyakönyve 1766. vezettetik. Utolsó postája Kis-Almás. A falu feletti Hát-erdőben, az u. n. háromdiófánál a már más helyen tüzetesen leirt, Bogoszláv nevü őskori földvár nyomai látszanak, mely délről az ilosvai Sztremtura s nyugotról a Horotyán és a Selesztó feletti Ó-vár-ral volt egykor összeköttetésben. Határában obsidián- és kovakőszilánkok s bronztárgyak is találtatnak.

Beregszász Vég-ardó.

Magyar helység a munkács-beregszászi utvonalon, 79 házzal, 433 lélekkel és 2778 holdnyi terjedelemmel: sík határát a Vérke folyó hasitja, mig keletről a falu felett trachit és ryolithközetü, cserjés s szőlővel beültetett hegy emelkedik.

1333-diki papi tized lajstromában Derczen után következik egy Ordov (Ardó) nevü plébánia, kétségtelenül az itteni, melyben akkor Péter nevü lelkész állomásozott; a jelenben reformátusok ál-

fal használt kőtemplom hajdan a katholikusoké volt s eredeti alakjában most is fennáll. Ez épitmény keletelt fekvésü, déli és keleti ablakai keskenyek és nyilásszerüek, a hajóhoz ragasztott és egyenes fallal végződő szentély jóval alacsonyabb s igy a 14.—15. század épitészeti jellegét hordja magán. Különben e helység a 14. században már kiváló lehetett, mert akkor itt gyakran tartottak megyei s nemesi gyülések; igy 1347. és 1353-ban Marochuk Beregmegye föispánja s négy szolgabirája előtt a nemes és nem nemes közönség összegyülvén, itt panaszait nyilvánosan adá elő. (Zichy-codex II. 534., 536. lap).

Egy 1364. évben kelt határjárási okmányban Erzsébet királyné birtokául emlittetik, a mikor e helység határa Jánosi, Gát és Kigyós szomszédos faluk felől megállapittatott. Ugyanis I. Lajos király Luprechtszászán Mihálynapján kelt rendeletében meghagyta a lelkészi konventnek, hogy mivel anyja Erzsébet némely falujának határa iránt kétely támadt s azokat kiigazittatni kivánja, e tekintetben a konvent a kellő lépéseket tegye meg. E végből az eljáráshoz királyi emberekül ajánltattak Miklós a királyné főjegyzője, János a luprechtszászi, a királyné káplánja, Debrő mester és Baganya fia János, beregi alispán. Tizenötöd napra megkezdetett a határjárás Ordó (Ardó) nevü királynői helységben, hol határpontokul kiemeltettek: Zapcsolpataka, egy „nyárfa". Jvánosi helység, Gát királynői helység, Kigyós, Kigyóspataka, Nagy-Ut, Kigyós barátok birtoka sat. (Leleszi lev. Met. 52.).

A 15. században Koriathovics család birtokában találjuk e helységet. Ugyanis 1416-ban Kaffai Pán Endre és tiszte Helele vizsgálatot intéztetett Perényi Miklós fia Miklós ellen azért, mert ez ardói és beregi udvarházait erőszakosan megrohanván, neki 500 uj forinton felül kárt okozott. (Lelesz, prt. Act. B B. II. 54. szám).

1418. királyi uj adomány alapján beiktattattak e helység, valamint a hasonlóul királyinak czimzett Ignécz és Csomonya, a munkácsi várhoz tartozott faluk birtokába Péter fiai: Pálóczi (Palochy) Mátyus, szabolcsi, abauji, borsodi főispán és diósgyőri kapitány, testvére Imre, királyi testőr (aulae regiae miles) és György szepesi prépost

1427-ben Brankovics György rácz despotának adatott kárpótlásul az aldunai várakért mint, a munkácsi várhoz tartozott birtokrész, 1440-ben pedig előbb a Ruszkai Dobó, később a Pálóczi nemzetségnek.

1453. Pálóczi Simon főbejáró pert inditott és nyert Csaholi János, a rácz despota tiszte, ellen azért, hogy a Pálóczi birtokához tartozott Ardó, Derczen beregmegyei és Szerednye, Ignécz, Csomonya, Dobróka, Orlova, Horlya, Monyorós és Lengyelfalva ungmegyei helységeket 1450-ben fegyveresen megrohanta, felégette és Pálóczi s összes jobbágyainak marháit elhajtatta. 1530-ban Csaholi Imre emlittetik birtokosul, kinek leányai valának Kata, Chrisztina és Anna.

1536. Ferdinánd király meghagyta Büdi Mihály munkácsi várnagynak, hogy Ardót és Szerednyét, melyet Nagy Imre alnádor elfoglalt és Posgai Zsigmondnak adott, Raskai Istvánnak adassa vissza, egyszersmind utasitván Posgait, hogy Ignéczet, Csomonyát, Dubrókát, Bacsovát és Andrásóczot Dobó Ferencznek bocsássa át. (Budai kam. lev. 927 cs. 2. sz.).

1543. Ferdinánd, Pálóczi Antal magtalan elhunytával, Ardót és Derczent Büdi Mihálynak s örököseinek adományozta, ki 1536-ban kiegyezkedett Csaholi leányaival. 1548-ban perlekedtek illetőségeik iránt Dobóruszkai István, Domokos özvegye Csaholi Chrisztina, valamint szintén Csaholi Imre leánya, Anna; Melith György neje. —

1552-ben ismét megjáratott e helység határa, mely akkor a Dobóruszkai családé volt, mig a szomszéd Kigyós a beregszászi Domonkos-szerzetesek, Bereg pedig a király birtokában vala. Ez okmányban Longodár völgy (vallis) is emlittetik. Az eljárásnál királyi emberül müködött Oroszi Demeter, a leleszi konvent részéről pedig Gyöngyösi Ferencz.

Midőn 1566-ban a tatárok Tokaj alul rabolva erre átvonultak, a falut felgyujtották s felprédálták; 28 telek elpusztult s a kevés nép, mely megmaradt, még évek mulva is gunyhókban és bujdosva élt. (1567. dicalis összeirás.)

1571. emlittetnek birtokosokul: Literati Demeter és Lakatgyártó Pál (megyei lev.), 1600-ban pedig Melith Pál, 1612-ben ennek özvegye Csapi Krisztina, Bégányi Tamás és Miklós és Czobor Mihály, 1647. Melith Péter, Becski György és Rátonyi Ferencz.

1619. Priberi Melith György két jobbágytelket iratott Kalmár, máskép Ardai Pálnak 800 frton.

1700. beiktattattak itt Görgei Imre és neje Kárászi Horváth Mária, kik a gimesi Forgács Endre gróftól hütlenségi bélyegen a szepesi kamara számára elfoglalt s a királyi ügyész által lipóczi Keczer Klára Szinyei Miklós özvegyének eladott ardói, nagy-muzsa-

lyi, kis-dobronyi és badalói jószágrészeket elsőbbségi jogon örökáron megszerezték. A bevezetést eszközlék Bay Ferencz királyi ember és Ujkéri Ferencz leleszi pap.

1728. gróf Csáky Péter magtalanul elhunyván, annak itteni, valamint beregszászi és somi birtoka a kincstárra szállt. Majd a Perényi családra jutott egy részbirtok, melyet 1849. évig Perényi Zsigmond báró élvezett: e nagy férfiu ekkor, a szabadságharcz leveretése után, a zsarnoki önkény áldozatává válván, itteni birtoka s csinos kastélya is elkoboztatott, melyet a kincstártól 1865-ben Abonyi István megvett. E jószághoz tartoztak Perényi alatt az itteni, beregszászi, derczeni, badalói és asztélyi részek, melyek összesen 30,343 frt 50 krra becsültettek s a pesti törvényszék mint csődbiróság által elárvereztettek.

A 17. században több izben tartattak itt megyei gyülések, mielőtt Beregszászon a megyeháza állandősittatott. A megyei jegyzőkönyvek szerint 1661., 1667., 1672., 1674., 1692., 1707. s a többi években érdekes tanácskozások folytak itt.

A helység dél-nyugati során álló templom hajója, melyről fentebb emlités tétetik, $15._{17}$ m. hosszu és $9._{48}$ m. széles, szentélye pedig $7._{58}$ m. hosszu és $5._{68}$ m. széles, ez utóbbi körivü boltozatu, mig a hajódeszka mennyezetü, keret nélküli ablakai $1._{26}$ m. magasak és 31 cm. szélesek; kivül kőpárkányzat futja körül és erős támfalak állanak. A protestánsok már 1645-ben anyagyülekezetet képezték s e templomot is használták; majd idővel ez s a mellette álló fatorony elromladozván, megujithatása végett a hivek 1774. és 1779-ben folyamodtak a vármegyéhez, melynek engedélye folytán azután 1779-ben mindkét épület megujittatott, a fatorony pedig ismét 1816-ban kijavittatott. A templomban levő czinkanna 1658-ból való; egy másik ónkanna pedig e felirást viseli: „pro pia recordatione passionis et mortis Jesu Xti, offerunt et dedicant Joannes Szereniei et consors ejus Elisabeth Szerdabelyi, Anno 1629. 24. decembris.“ Egy harmadikon pedig ez áll: „Ad gloriam Dei fecit Andreas Nádudvari de Maros Németi 1668.“ Ez alatt czimerül egy kardos kéz van kivésve. Egy áldozó cserép korsója 1811-ben készült. Egyik kis harangján ez áll: „Miserere mei Domine!“ Miből kitetszik, hogy egykor a római k. hivek halál-csengetyünek használták, jóllehet fakoronáján az 1692. évszám olvasható; a másik harangot az egyház 1802. öntette. — Szilágyi Jánosné, született Mester Éva, 1827. egy sáhos abroszt, Géresi Inczédi Zsuzsánna pedig 1832-ben egy diszesen felékitett kék posztó szőnyeget aján-

dékozott a szószékre. Anyakönyve 1763. évben kezdődik, jóllehet már 1610-ben volt rendes prédikátora, nevezetesen akkor Somogyi Benedek. Ez egyház jóltevője volt hajdan a Móricz-család, később pedig Géresi István itteni birtokos. 1649-ben emlittetik hitszónokául Ecsedi György.

Az itteni temetőben nyugszanak jeltelenül beregszászi Nagy Pál, a jenai és más tudóstársaság széles tudományu tagjának és sárospataki tanárnak hamvai, ki itt 1828-ban május hó 20-án 78 éves korában meghalt.

1764-ben épittetett özvegy Horváth Imréné született báró Pogány Borbála az ő udvarán egy fatemplomkát egy oltárral a szent háromság tiszteletére, tartván udvari káplánul egy Ferencz-rendü szerzetest. 1776-ban emeltetett e buzgó nő egy másik kápolnát a szőlőhegy alján Szent Imre tiszteletére, alapitványul adományozván egy akkor száz forintra becsült szőlőt.

A lakosok nevei ezek: Bacsko, Bakos, Illyés, Katona, Kovács, Móricz, Nagy, Németi, Nyiri, Orosz, Pap, Petrohár, Szakács, Szilágyi, Szücs, Tutzány és Varga.

A falu déli szélén folyó Vérke itt Basának neveztetik, mely nevét, a népmonda szerint, egy a 13. században András király e tájon való táborozása alkalmával itt megölt három basától vette volna.

Főbirtokosai jelenben: Abonyi Emil, gróf Hadik Barkóczy Ilona, Géresi István után Szunyogh Sándorné és Pogány Józsefné után Feuerstein Léba, Nagy József stb.

Asztély.

Magyar helység a beregszász-naményi utvonalon, 75 házzal, 363 lakossal és 1135 holdnyi tértartalommal. Hajdan Aszté és Asztéjnak is mondatott. A 14-ik században a Macsolai család birta; igy 1378-ban M. Rudolf, János fia, beiktattatott Asztély, Ujfalu, Macsola, Csoma és Gecsében lévő birtokrészekbe.

1468-ban Bolczi (Bulcsui) Mátyás testvére György terhére elzálogit négy jobbágytelket Borsovai Tiboltnak 16 tiszta aranyforinton.

1478. Szirmai Flóris és neje Veron, Bulcsui Miklós fiai, Má-

tyás és György, örökbevallása folytán, beiktattattak itteni 3 jobbágytelek és a kápolnaszeri birtok harmadrészének birtokába. Ugyanez évben ezen Szirmai vizsgálatot intéztetett bélteki Drágffi Miklós és Bertalan ellen, kik az ő szirmai jobbágyait bántalmazták s asztélyi birtokára vonatkozó iratait eltulajdoniták. Egyszersmind megintették Szirmai és neje Veron (Bulcsai Miklós leánya) Bulcsui Péter özvegyét, Brigidát, most Óbégányi Lálszló nejét, hogy a 17 aranyban zálogul birt asztélyi jobbágytelkét és két házhelyét, bucsui két jobbágytelkét, ugy szintén a bucsui határon a Borsova folyón levő két kerékre forgó malom negyedrészét engedje vissza. —

1492. bevezettetett Bégányi Ferencz, Báthori István országbirói jegyzőjének testvére. Mihály és Ferencz az Asztély, Homok, Bucsu és Bégány helységekben levő összes királyi jogok és haszonvételek birtokába; a beiktatást eszközlé Borsovai Miklós, királyi ember.

1511. Surányi György és Pál, Terémi Albert és János és Csomai Benedek eltiltatják Ormós Imrét és Annát az asztélyi, macsolai, ujfalvi- és csomageresi puszta elfoglalásától.

1514. Bucsui Kata itteni és bucsui birtokát eladta száz arany forinton Kerepeczi Imrének.

1516. Bulcsui Mátyás (György fia) itteni és bulcsui összes birtokait, azokat is, melyek zálogczimen Lónyai János neje, Dorottya, kezén találtattak, valamint Bulcsui János részeit is cserében átbocsátá Lónyay Jánosnak örökösen ennek észlári és csobaji birtokaiért, felvevén ez utóbbitól ráadásul 200 arany forintot*).

1526. Lipóczi Horváth Miklós, Giczi Ferencz és Serédi György beiktattattak örököseikkel együtt a magtalanul elhunyt Bulcsui János és néhai Bulcsui Tamás leánya, Veron, után maradt s a királyi joggal együtt neki adományozott asztélyi és bulcsúi s egyéb vagyon birtokába, mely alkalommal ellenmondottak Patócsi Antalné, Szirmai Fóris leánya Dorottya, Kerepeczi Ferencz és Pelbárt, Bulcsui Mátyás és Oroszi Ferencz.

1527. Oroszi Ferencz és Beregszászi Kerekes György, Bulcsui Mátyás bevallása folytán, beiktattattak az általok elébb zálogul birt egy itteni jobbágytelek birtokába.

1530. birtokolt itt Kerepeczi Ferencz és Lónyay János özvegye. —

---

*) **Leleszi lev. Prot. parv.**

1546. beiktattatott Helei Márton királyi ember által Surányi János fiának Györgynek fia János és Surányi János fiának Sebestyénnek fia Miklós a részökre Lónyay János özvegye, Dorottya, által örökösen bevallott itteni zálogos birtokba.

1548. I. Ferdinánd Ujhelyi Ferencz és Imrének, ugy testvérei Demeter és Péternek Asztély pusztát és Macsolát ajándékozta. (Megyei levéltár).

1564. tiltakozott Bulcsui Ferencz és Sándor Bulcsui Farkas ellen azért, hogy ez csarnavodai Surányi Jánosnak Asztélyban 3 jobbágytelket eladott.

1566-ban itt a tatárok 3 telket elpusztitottak; akkor birtokolták itt Kerepeczi István és Demeter, Surányi László és Bulcsui Ferencz, — ez utóbbi perelt 1569-ben Bay Ferencz munkácsi főnökkel foglalás miatt.

1561-ben beiktattatott Tarnóczi István a magtalanul kimult Macsolai, máskép Ujhelyi Ferencz után felkérés folytán reá háramlott asztélyi, nagy-muzsalyi és ujfalvi pusztán levő részbirtokokba.

1571. Kerepeczi, máskép Majthényi Demeter beiktattatott az asztélyi, kisguti, búcsúi és dávidházai azon birtokokba, melyeket ő régi időtől fiával Kerepeczi Gáspárral együtt békésen birt. E vagyont Rosso Vincze, cs. k. tüzérségi parancsnok, Svendi Lázár felső-magyarországi főlovaskapitánytól Kerepeczi Demeter és fia Gáspár hütlensége folytán kapta s ez Kerepeczi Demeternek s mindkét nemű utódainak ismét átengedte, Kerepeczi Gáspár ellenmondása mellett.

1575. Bulcsui Pathócsi Ferencz tiltakozott Kerepeczy István ellen Asztély és Bulcsuban elidegenitett némely birtokrészek iránt, ugyszintén Majthényi Demeter ellen is, később azonban egyességre léptek s ezt 1578-ban a leleszi konventnél megerősitették.

1580. Nagymihályi Tibai tiltakozott Tarnóczy Simon ellen asztélyi, macsolai és ujfalvi birtokok elfoglalása ügyében.

1588. birtokolták Kerepeczi István és Ferencz, Bulcsui es Surányi Gábor; 1600-ban ez és Lónyai István, Kubinyi István, Dessewffy Ferencz és Tarnóczy Simon; 1602. Sabjáki Pozsgai Ferencnek neje Judit átadja 800 frton itteni s dávidházai, fornosi s kerepeczi birtokait; 1604-ben emlittetik birtokosul Patócsi Farkas és János.

1609. beiktattattak néhai Surányi, máskép Csarnavodai és nejétől, Csavrághi, máskép Prépostváry Bálint leányától, Borbálától szár-

mazott Eufrozina, Zsuzsánna és Borbála, ugy Surányi Klára (Surányi Gábor testvére) asztélyi, surányi, csarodai, balazséri, papii, fejércsei, beregmegyei, halmii, kökönyesdi, várallyai, turczi, bábonyi és kóródi birtokokba, mely alkalommal királyi emberül működött Gulácsi Mihály és a leleszi konvent részéről Csernei András áldozár.

1611. Matuznai Zsófia, Salgai Kata és Horváth Katalin egyességre léptek Asztély, Surány, Csaroda, Fejércse, Márok, Papi és Kis-Surány iránt.

1648. voltak birtokosok Lónyai Zsigmond, Telegdi István, Perneszi Gábor és Perényi András.

1651. Bornemissza Katalin, előbb Kállai Ferencz, utóbb Perényi György özvegye királyi engedély mellett fiusittatván, és igy örökölvén a fi-ágat illetett surányi és csarnavodai jószágokban, általa birtokába jöttek külön királyi adomány mellett Perényi Gábor fiai, Kállai Zsuzsána és Klára, leányai, Kállai László s mindkét nemű utódaik az összes surányi jószág, u. m. Asztély, Nagy- és Kis-Surány, Csaroda, Fehércse, Papifalu, Balazsér és Benze helységeknek, valamint Halmi, Keresztur, Bábony, Turcz, Pásitpuszta, Tamásvárallya, Kökényesd, Darócz, Lázár, Homok, Sár és Szigeten levő részek birtokába. A Gőde Péter, Ráthonyi Gergely és Gulácsi István királyi emberek és Baritzi Dávid leleszi pap által történt beiktatásnál többen ellenmondási jogukkal éltek.

Jelenben földbirtokosok itt a Bay Farkas és Pogány-családbeliek; Pogány Józsefné részeit megvevé Feuerstein Léba, — birnak még Gulácsy Dezső, File István, Hegedüs Károly, Olasz András, Szabó Dániel sat.

E helység 1708-ig Suránynak volt fiókja és 1729-ben lett anyaegyházzá. Első ref. predikátora volt Kegyes, második Botházi, harmadik Gulácsi. 1763. roskadó fatemplomát a megye engedélyével megujitotta, majd 1831—1833. évig uj kőtemplomot épittetett, e végre a tért a báró Perényi-családtól adomány s a lelkészi lak telkét Rédei Ferencztől 1796. csere utján kapván. A lelkészség 30 év előtt roszul levén dijazva, maga a pap végzé az eneklész és harangozó teendőit s igy itt valóban rá illett a közmondás: „a hol szegény az ecclesia, maga a pap harangozik." A paplak került 1796-ban 222 váltó forintba. 1797-ben elsőnek ment bele lakni Lőrinczi Mihály. A torony épült 1803., egy haranggal.

A lakosok Bogár, Bedő, Debreczeni, File, Deák, Komáromi,

Fazekas, Kulcsár, Lengyel, Olasz, Pénzes, Pál, Somi, Szerényi és Szabó nevüek.

Határában a Mitze nevü patak, melyen egykor a Szegi nevü malom állott és a Vérke folydogál.

Vámos-Atya.

Vámos-Atya magyar helység, mely a Csaroda folyónál és a Tisza jobb partján fekszik, a XIV—XVI. századokban élt (Vámos) Atyai család ősi helye.

1327-ben Acsai (Atyai) Detre fia Mátyás eladja Acha és Drauch (Atya és Darócz) beregmegyei helységekbeni birtokait, melyeket Mátyás Drauchi István fiától, Jánostól, 20 márkáért szerzett, Piliskei Pál fiának, Dezsőnek, beregi főispánnak és munkácsi várnagynak s utódainak Károly király beleegyezése folytán a nagyváradi káptalan előtt.*)

Az 1333-dik évi pápai tizedek lajstromában Atya — Athia — ugy fordul elő; mint népes helység, melynek lelkésze Benedek adott Kelemen nevü szernyei lelkészszel együtt 24 garast adó fejében. Különben már 1321. évben emlittetik egy Péter nevü lelkésze.**)

1346. az egri káptalan előtt Várdai János képviselve Daróczi László által tiltakozik az ellen, hogy az Atyai Detre fia, Mátyás, által Istvánnak, Lajos király jegyzőjének, elidegenitett atyai birtokot Bálkbányi János fiai, László és Fábián, Istvánnak örökre átengedjék, mert e birtok nem az oldalágat, hanem a nemet egyenes örökösödési jogon illeti.***)

1382-ben Guthi Lukács, Kálmán és János kapnak itt adományt, mint az Zsigmond király 1406. kelt remmissionalijából kitetszik. Ebben ugyanis emlittetik, hogy Guthi János elődei Erzsébet királynétól láttattak el pecsétes levéllel itteni birtokukra nézve, melyet most Zsigmond ujonan megerősit; az Erzsébet-féle okmány szerint Erzsébet visszabocsátá „possessionem Atya, erga manus suas

*) Budai kam. lev. 744. cs. 39. sz.
**) Zichy-Codex I. 197.
***) U. o. II. 196.

reginales titulo pignoris habitam". — az atyai birtokot, melyet ő zálogjogon birt.

1399. tiltakoznak az Atyaiak és Daróczíak az ellen, hogy Hagymási János és Beregszoni Domokos, valamint Csáki Miklós és György az atyai vámot és Osztró nevü halászatot bitorolák s Gelényes helységet elidegeniték.*)

1412. Upor Imre fiai, László és István, kérelmére határjárás tartatott Butykai Keszeg János fiai, Domokos és Péter, ellenében.

1414- évben emlittetnek egy Gara Miklós nádor által a leleszi konventhez menesztett vizsgálatot rendelő iratban Atyai László és György, mint Péter fiának Jánosnak fiai, kik kaszonyi Pogány Domokos ellen a Salánk és Feketepatak közt feküdt Perner nevü tó melletti birtokuk elfoglalása miatt panaszkodtak.

1417-ben vizsgálatot intéztettek Butykai Péter és Domokos, Pán Ferencz leányai, Anna, férjezett Agárdi Györgyné és Margit, Atyai Boldizsár ellen azért, mert ez a Vid-telke felőli réven az embereket zaklatta s Atya és Szálka közt a közutat és hidakat önkényileg elrontatta.

1454-ben beiktatja Hetei Mihály királyi ember Atyai Boldizsárt itt és Gelényesen.

Ugyanakkor visszahelyeztetett Atyai György fiának Jánosnak fia György a Liget, Nagy és Szalva nevü — Atya és Salánk közt fekvő — erdőrészek birtokába, melyeket nem rég Kusali Jakcsi András, László és György, Szokoli Péter, malomvizi Kenderes János és Kállai János Kovászó és Bereghez erőszakosan elfoglaltak; különben e peres ügy csak 1627-ben döntetett el véglegesen.

1475. beiktattatott Csapi János, többek ellenmondása mellett. És Kemerői Mihály elzálogitá Gacsali Tamásnak 2000 frtban itteni és szatmármegyei szekeresi, czigéni, filesdi, kölcsiei, milotai és csekei részbirtokait; a minthogy Gacsali János és György 1476-ban Kun Jakab fiai László, Miklós, Kristóf, Jakab és Jánosnak eladták atyai, uszkai, nagy-hodosi, kis-rozsali és zajtai vagyonukat 2000 forintért.

1489. Petneházi (Pethenyeházi) Mátyás beiktattatott a Guthi Ország Lászlótól zálogképen ráháromlott birtokokba Kerecseny, Eszterjén, Hetyén és szabolcsmegyei Aba helységekben.

1492. Kércsi György királyi ember és Császári Tamás leleszi pap által záloginmen beiktattatott Petneházi Mátyás a Kállai János

*) Leleszi lev. Prot. A. 349. l. 14. sz

és Chaholi Pál s Anarcsi Tegzes László birta laskodi, Kállai János és Csaholi János birta székelyi, Őry Jnos birta őri, Pocsai Antal birta madai és kapolnai szatmármegyei, valamint Guti László birta itteni, eszterjéni, hetyéni és kerecseni részbirtokokba.

1499. beiktattatott Guthi Illés, Zápolya Istvánnak a váradi káptalanhoz Budáról keresztfeltalálása napján irt levele foltytán, a kereseti atyai, guti, abai, körtvélyési és válasi javakba.

1507. beiktattattak Batthyányi Benedek és Tarczay János a Kerecseni családtól elfoglalt, Lónyai László és János pedig zálog czimén bevezettettek Bégányi Boldizsár kir. ember által az Atyai Ferencz-féle részekbe. 1508-ban szerzett vétel utján Tarczai János uj birtokot. 1509-ben pedig elzálogitá Kerecseni Erzsébet, Surányi Pál özvegye, egy népes és egy puszta telkét, ugy az atyai vámjövedéknek negyedrészét Kerecseni Istvánnak 26 forintért; 1512-ben hasonlóul elzálogitá Atyai István özvegye Borbála és leánya Magda, Kerecseni Barnabás neje, egy telkét Komoróczi Péternek 12 aranyforintért.

1520-ban női ágra való felkérés s ily adomány folytán beiktattattak Atyai Magda, Borbála, Zsófia és Dorottya.

1524-ben beiktattatott Daróczi Kristóf kir. ember által bélteki Drágffi János temesi gróf királyi adomány mellett Atya birtokába, mely egyéb Szatmár és Ugocsa megyékben fekvő részjószágokkal együtt hütlenségi bélyegen rozsali Kun Lukács és Imrétől a koronai ügyész által elkoboztatott. Ez elfoglalt vagyonhoz tartoztak: Nagy-Rozsaly, Kis-Rozsaly, Mélytelek, Atya, Zajta, Kis-Geőcz, Uszka, Nagy- és Kis-Szekeres, Darma, Gyarmat, Nagy- és és Kis-Ar, Matolcs, Kis-Namény, Oroszi, Csaholcz, Czégény, Kamand, Vallaj, Szent-Márton, Lázár, Darócz, Homok, Salánk, Magyar-Komját, Orosz-Komját, Tamás-Váralya, Bábony, Turcz, Halmi, Kökönyösd és Atya Beregmegyében.

1539. megvették Büdi Mihály beregi főispán és Anna 80 frtért Kun Miklós és Imrétől és 1540-ben Guthi László és Pétertől 700 frtért ezeknek itteni birtokait, 1549-ben pedig Guthi Péter öszes részeit megszerzé s mindannyiszor ünnepélyesen beiktattatott. 1550-ben Bűdi Mihály 200 frtért eladott egy a Tisza mellett T.-Szálka felől fekvő udvarházat Nemes Farkas Györgynek. —

1552. eltiltatja Dersi Kálmán saját és Péter fia, János, nevében is Guti Miklóst és Andrást s Lébi Imrét atyai birtokrészek megvételétől.

Ifjabb Büdi Mihály, ki még 1547. május 12. vittembergai táborból kelt iratban Ferdinánd által beregmegyei főispánná neveztetett ki, itteni várában tartózkodott nyugodtan, öröklött vagyonát ujabb szerzeményekkel gazdagitani igyekezvén; azonban csakhamar viharos idők következtek be, melyek e táj felett is pusztitva vonultak át. 1557-ben ugyanis Zápolya ellenkirály s illetőleg Izabella hadai elfoglalván Munkácsot s e vidéket, Büdy Mihály az atyai várat elhagyá s kárpótlás iránt Ferdinándhoz fordult, ki 1560-ban Gelényes és Papi helységeket s Jándon Barabáson, és Kaszonyban azon részjószágokat, melyek Pázmán Farkas és Perényi János fiaitól hütlenségi bélyegen elkoboztattak, Büdynek adományozta addig, mig a felkelők („rebelles") által elfoglalt atyai várat visszakaphatná*).

Az elfoglalt atyai várat Balassa Menyhért és Hagymási Kristóf, Izabella hivei, kik martalócziakkal e tájat sanyargatták, menhelyül épen ugy használták, mint Marthuznai Pál a kovászói várat. Nem sokára azonban Balassa és Hagymási Ferdinánd király pártjához szegődvén, az atyai várat is visszaengedék Büdynek, Ferdinánd tántorithatlan hivének, ki azt 1563. táján — kétségtelenül önvédelme tekintetéből is czélszerübben erősité meg s vizzel telt árkokkal véteté körül s magát abba ugy helyezé el, hogy Ferdinánd felhivására a vidéken levő királypártiakat is oltalma alá veheté.

E közben 1564-ben, Miksa király uralkodása idején Zápolya erdélyi hadaival s a II. Szolimántól segedelmére rendelt Krimi tatárokkal az országba bevonulván, hadvézére Báthory István Tokaj vivására indult, onnan azonban csakhamar a zultán halála hirére visszafordulván, az a t y a i v á r a l á é r k e z e t t, melyet Büdy s várkapitánya Szalay Simon, más adatok szerint S z a l a y Ferencz**) erősen véde ugyan, de csekély falai a nehéz lövegek tüzének tartósan ellen nem állhatván, oly feltétel alatt adta meg magát, hogy a várból minden ingóságaival fegyverivel, lovaival és butoraival szabadon kivonulhasson. Zápolya vonakodott e feltételekre ráállani, de Báthory közbevetésére (ki rokona Oláh Miklós esztergomi érsek iránti tekintetből szóla mellette) ráhajlott a gyözö, sőt, hogy

*) Budai kam. lev. 927. cs. 3. sz.

**) Sz. F. volt előbb a kisvárdai, utóbb az atyai vár kapitánya. Neje vala Nagymihályi Margit. Az ungmegyei palágyi templomban levő sirköve szerint Sz. F. meghalt 45 éves korában 1575-ben; volt beregmegyei alispán is.

a szorongatott Büdy halasztás nélkül költözhessék el, még maga Báthory is rendelkezésére bocsátá járműveit*).

A népmonda szerint Büdi nejével, Oláh Annával, Oláh Miklós érsek Mátyás nevü testvérének leányával tömérdek kincset kapott, ki állitólag Corvin Jánostól örökölte volna azt. E drágaságokat s kincset egy fekete ládában őrizték e várban, melyet valamint a szerednyeit e pénzen épitették. Történt vala pedig egykor, a szóhagyomány szerint, hogy Lónyay László, midőn bizván a közelgő erdélyi hadakban, Büdi Mihály peres erdejében nagy pusztitást vitetett véghez, — Büdi azt üzente neki, hogy legyen békével, mert ha megrugja a fekete ládát, rögtön huszezer vitéz ugrik ki abból, kikkel azután majd rendbe szedi őt. Ez alapon most is él e tajon a közmondás: „Annyi pénze van, hogy a fekete ládába se férne.“

Az 1567-ki adóösszeirási jegyzék szerint a tatárok Atya helységet is feldulták, felégették s a lakosok közül sokat elhurczoltak, annyira, hogy csupán $7^1/_2$ porta találtatott; ezekből illette Ország Kristófot 1, Guthi Györgyöt 4 s Büdi Mihályt s Farkast $2^1/_2$.

1570-ben tiltakozott Hetei Krisztina Hetei Kata ellen egy kuria elidegenitése iránt.

1574. Miksa király (Bécs, junius 18.) meghagyá a leleszi konventnek, hogy Büdi Mihályt és Farkast, kik a király kivánatára huszezer forintért Vári és Bereg mezővárosokat, mint a munkácsi várhoz tartozókat, neki átengedték, a Guthy Ország Kristóf országbiró magtalan kimulta folytán a fiskusra szállt s nekik a huszezerből levonandó ötezer forintban adományozott atyai, kerecseni, adonyi és hetyéni részbirtokokba, valamint az eszterjéni pusztába vezesse be. E parancslevélben kijelöltettek királyi emberekül: Lónyai János, Ugrai János, Mathuznai István, Bégányi Sebestyén és Miklós. A Mezőkövesdi András leleszi áldozár és Bégányi Sebestyén királyi ember által eszközölt beiktatáshoz megjelentek érdekelt és szomszédos birtokosokul szálkai Ugrai János, Bégányi Kristóf és Tamás, Sárvégi István, Kaszonyi Mathuznai, máskép Matucsinai, Daróczi István és János, Rácz Tamás és Gáspár Adonyból, eszenyi Csapi Ferencz özvegye Büdi Klára, Körtvélyesi Guthi Boldizsár, Lónyai Jánosné Hetei Krisztina, Atyai Mátyás, Osvald Ferencz, Lónyai György és István, Csüllög Mihály özvegye Kerecsenből sat.

*) Budai Ezsaiás polg. lexicon I. 455. A budai kam. lev. IV. Liber. VII kötetében, mely az adó 1567. evi összeirását tartalmazza, erre vonatkozólag ezt olvastam: „Midőn az erdélyi hadak Atya várát vívták, a tatárok Ugornyáról 12 telekről elhurcolták a népet.“

A beiktatásnál ellenmondottak Lónyai Jánosné és gégéni Nyakas Mártonné, született Jékei Borbála.

1578-ban Rudolf király uj adomány czimén megerősité Büdy Mihályt és Farkast — a család férfi ágára nézve Atya (a várral együtt), Barabás, Hetyén, Kerecseny, Adony, Szálka, Vid, Gerzsenó, Dávidháza, Darócz, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rákócz. Surány, Papi, Csaroda s Kaszony helységekben levő részjószágaik birtokában, nem különben adományozta nekik Dédát, Barkaszót, Longodárt, Bag és Eszterjén pusztákat, a Rafajna erdőbeni pusztát, Munkácson egy kőházat, Szőlősvég-Ardót, Sásvárt, Ujlak, Bökény, Tivadar, Péterfalva, Gyakfalva, Büd, Piski, Szakal. Szent János-Ugra, Monostor-Ugra, Közép-Ugra, Fancsika, Told, Pezete, Kis- és Nagy- s Erdő-Gyarak, Bölcse s Bibatelke pusztát Biharban. —

1581. Körtvélyesi Guthi Tamás perelt Büdi Farkassal egy itt elfoglalt Nagy-Rekesz nevü kert iránt.

1600-ban beiktattatott nemes Romocsaházi István a szabolcsmegyei lövőpetrii Petri Györgytől hütlenségi bélyegen elkobozott atyai, adonyi, hetyéni és kerecseni birtokba, az ahoz tartozó királyi jogokkal együtt.

1600. február elején Büdi Mihály kiskoru fia, János s egyedüli fiörökös Liptómegyében, sógora Kubinyi Istvánnál elhalván, annak nővére Klára palocsai Horváth Györgyné, Eufrozina Kubinyi Istvánné, Erzsébet Barkács Istvánné (ki 1603. Bornemissza Miklós máskép Cserniki Lőköshöz ment nőül) maradtak az ősi vagyon örököseiül mig Horváth Klára leánya, Katalin, Dessewffy Ferencz nejévé lőn. 1603-ban a szepesi kamara jelentést tett a kormányszékhez a fiág kihaltával fennmaradt vagyon visszavétele iránt, mely alkalommal jelentetett, hogy Kubinyi István kezén van a kerecsenyi, adonyi, vidi, szálkai, atyai, csarodai, papii, dédai, barkaszói, dávidházai, gersenői, zápszoni, kaszonyi, eszterjéni s barabási birtok s Munkácson egy kőház a piaczon, melyben Ugrai Sándor lakott, s hogy Bornemissza Miklós élvezi a gelényesi és csonkapapi jószágot neje után.*)

1614. Lónyai László nejének, Mónai Katának, Szerdahelyi János özvegyének 500 frtban bevall itt egy házat s nemesi udvart; e nő 1623-ban már mint özvegy leánya Zsuzsánnával együtt megerősittetik férje végrendelete alapján az atyai s egyéb ahoz tarto-

*) Budai kam. lev. fasc. 927. N. 11.

zott részekbe. A Telekesi Pál királyi ember és Szentkereszti Vazul leleszi pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondottak Rádi Péter, Rákóczy András, László, Judit (Zabonyai Lászlóné) és Eufrozina (Tusai Péterné), Ternei Benedek fia András s mások.

1634. rákóczi Rákóczy László és Nyakas György tiltakoznak Rákóczy András ellen az atyai, adonyi, kerecseni és hetyéni birtok elidegenitése miatt.

1638-ban megosztatnak Guthi Miklós, Tamás és Erzsébet s Guthi Péter örökösei közt Kisfalusi Péter alispán, Kupeczi István, Bégányi Tamás, Lipcsei György és Gulácsi Ferencz szolgabirák és Horváth Samu táblabiró által.

1645. junius 9-én Guthi Miklós végrendeletet tett*), mely szerint a körtvélyesi, kis-guti, abai, vámos-atyai, nagy-guti és vidi atyai ágról való és a selindi, kakasi és álmosdi anyai ágról való ősi jószágokat fia Guthi Boldizsárnak hagyta, ugy, hogy azok minden fiágra s csak ennek kihaltával leánya Mária és Boldizsár leánymaradékaira szálljanak; Máriának reményleges jogának bizonyságául hagyományozott minden helységben egy-egy jobbágytelket. Nejét, Horváth Katát, kinek ingó-bingó vagyonát s szerzeményét a gyermekekkel közösen hagyta, gyermekei gyámjává, ennek halála esetére pedig gondnokul Lónyai Zsigmondot nevezé ki, kit örökösei magtalan kimulása esetére várományossá tett, s csakugyan Guthi Miklós után csakhamar meghalt annak hajadon leánya Mária, Boldizsár pedig 18 éves korában lovaglás közben Penészlak alatt meglövetvén, ezek oldalörököseik Guthi János, Farnosi János és Ilosvai Péter, a hagyatékon megosztozkodtak s azt birtokukba vették, azonban Lónyai vejei, Kemény János és gróf Csáki István, feles gyalogsággal őket éjnek idején Vámos-Atyában megrohanván, a birtokból erőszakosan kihányták, miért később a szabolcsmegyei gyülésen panaszt emeltek**), azonban eredménytelenül, mert Lónyai Zsigmond még 1652-ben Guthi Miklós végrendelete alapján beiktattatott Gulácsi István és Apáthi János királyi emberek által az illető hagyományozó atyai, kerecseni, tisza-szálkai, adonyi, csarodai, barabási, dédai, kaszonyi, bagpusztai, körtvélyesi, abai és guthi részjószágokba, s az ellenmondó rokonok által nyilvánitott ellenmondás folytán keletkezett per az akkori bonyodalmas korszakban

*) Annak érvénye ellen 1649. Guthi János tiltakozott gyermekei Zsigmond, János, László, Erzsébet és Katalin nevében is a leleszi konvent előtt.

**) 1662. április 18. kérik az örökösök, hogy Szabolcsmegye sérelmök orvoslását az országgyülésen támogassa.

véget nem érhetett, annál inkább, mert a közbejött Rákóczy és Tököly-féle mozgalmak a törvénykezést megbénitották s a követelők birtokon kivül maradtak. Végre a 18. százád közepén csakugyan oda itéltetett Guthi Jánosnak a körtvélyesi ősi birtok, a kereseti javakat pedig Lónyai Ferencz 1761. márczius 8-kán 4500 frtért Guthy Györgynek zálogképen átbocsátá.

1646. Kubinyi László és Zsuzsánna, előbb Bogadi Ferencz, utóbb Lomczányi Sámu, végre Breznai Dániel neje, itteni és nyusti kishonti birtokaikat elcserélik.

1648. birtokosokul emlittetnek a rovatos összeirási jegyzékben Guthi Boldizsár, Bárczi, Rákóczy, Pócsi, Mosdósi Imre, Dessewffy, Prinyi György, Barkács István, Ormós Pál, Vay Péter, Harttyányi, Budai János, Somosi Miklós, Hunyadi Mihály, Szani György, Uray György özvegye és Hetei.

1649. Barkács István, felső-szeszti Fuló Pál és Dessewffy László, Ferencz és Ádám tiltakoztak Rákóczy Mihály ellen itteni, kerecseni. és barabási részek elidegenitése miatt.

1651. uj királyi adomány czimén behelyeztetik Ilosvai Gáspár királyi ember által Péchy Ferencz az atyai, barabási, barkaszói, bodolói és adonyi részbirtokba, mely alkalommal ellenmondott gimesi Forgács István özvegye, született Kapi Katalin. — Ugyanakkor beiktattatott Váradkai Ferencz királyi ember által Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna az atyai, barabási, kaszonyi, barkaszói, dédai, bodolói, csarodai, hetyéni, adonyi, kerecseni, papii, vidi, surányi és abaujmegyei büdi birtokokba; ugyanazokba beiktattattak Ilosvai Gáspár kir. ember által Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina is.

1652. Rákóczy László tiltakozik Zobonyi Ilona ellen atyai és hetyéni birtokok elidegenitése iránt.

1660. Leopold király (Bécs, január 13.) beiktatási parancsot menesztett a leleszi konventhez priberi Melith Péter szabolcsi főispán (Péter fia) és néhai Melith Zsuzsánna, idősb Perényi Györgyné, örökösei, néhai Melith Kata, Kapi Sándorné, utódja, Katalin, és Melith Zsófiától s Réthei Pétertől nemzett eszeni Csapi Zsófia részére, a végből, hogy azokat az „elpusztitott atyai várhoz“ tartozott birtokrészekbe vezesse be. Ez okmány szerint tartoztak e jószághoz: Atya, Barabás, Hetyén, Kerecsen, Adony, Szálka, Vid, Gercsenyó, Dávidháza, Darócz, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rákócz, Papi, Csarnavoda és a Kaszonyban levő részek, nem különben Déda, Barkaszó, Longodár-puszta, Bog, Eszterjén, Rafajnaerdő-

puszták, Munkácson egy kőház és Gyakfalva Ugocsában. E birtokokat a most nevezetteknek elődei szerezték a Büdi Mihály és Farkas fiágának kivesztével s minthogy ez iránti irományaik a háborus időkben elvesztek, azokra nézve a királytól uj adományt nyertek. Királyi emberekül kijelöltettek: Borbély Ferencz, Omjandi István és Kisfaludi György.

A beiktatást Benén eszközlé Földesi István királyi ember és Szentkirályi István leleszi konventbeli pap, hol megjelentek ifjabb Csaky István, beregi főispán, jobbágyai, györmonostori Kemény János czetfalvi birtokos, Szőgyi Márton muzsalyi, Borsovai György borsovai, vajai Vay Péter, nagy-muzsalyi jobbágyaik, Gecsei Ferencz, Baghi Péter, Kun Miklós badalói, Tivadari Miklós, vajai Ibrányi Ferencz özvegye Dessewffy Klára Badalóról, György István homoki biró, Galambos László Daróczról, Guthi Boldizsár, Mező Gáspár árvái, Kállay György özvegye Kaszonyból, Bótrágyi János, Koszta István Zápszonból, szalai Barkóczi György Gelényesről, Váradkai Ferencz, Guthy János, Péchy Zsigmond, Szuhay Mátyás vidi, Perneszei Gábor árváinak csarodai jobbágyai, gimesi Forgács István özvegye Adonyból, Desewffy György Hetyénből, Sulyok Ferencz, Lövei János, Gerzsenyi Ferenczné, Melith Péter Barkaszóról és Gerzsenyi János Gerzsenyből. Munkácsról meghivattak Földvári János, Dévai János, Csokoly István, Horvát László, Ilosvai Ferencz, Kopàcsi János, Lövei Samu, Tarkányi Samu s mások. A beiktatásnál ellenmondásukat nyilvániták: Dédára s más szomszéd helységekre nézve Fuló János és Barkács István; az atyai várra nézve Jékei Ferencz és Fuló Pál; a munkácsi házra nézve: Szabó, máskép Romp Pál; az általános beiktatás ellen: Ujhelyi Pál, Horváth György, Váradkai Ferencz, Kassai Ferencz özvegye Kun Borbála, Péchy Ferencz, Dessewffy György és Dessewffy Ádámné, született Bánffj grófnö, Gerzsenyi János, Pakosi Paxi László és Rákóczy György tiszte Nagy Zsigmond; Badaló, Barkaszó és Rákóczra nézve: Bori György, Rákóczy László, sárosmegyei főispán, királyi tanácsos és kamarás neje nagy-mihályi gróf Bánffi Erzsébet, Perényi Gábor, Segnyei Éva, Erős Gábor, Ujhelyi Andrásné, Ujhelyi Péter és Erős Sándorné, Mladosevich Horváth Erzsébet leányai, a Kállai nemzetség s mások.

1678. volt Csanádi Jánosnak itt egy kapuja és 3 jobbágytelke, Szálkán $^{1}/_{2}$ telke, Kerecsenben 1 kapuja és Dédán $^{1}/_{4}$ telke, mely a fiskus által elfoglaltatott, — valamint Daróczy Andrástól annak itteni (Rákócz György-féle) birtoka, mely 1152 frtra becsültetett.

1694. birtokoltak Guthi Zsigmond és János; 1712-ben: Guthy

János, Lónyai, Bárczy, Gyarmathy József, Péchy Kubinyi, Mosdóczi, Dessewffy, Barkács, Csáki István, Leffelholy tábornok, Barkóczy György, Bilkei, Lövey Samu, Sulyok Ferencz és Fuló Pál; 1714-ben osztozkodtak itteni, adonyi, somi, ugornyai, madai s egyéb részek iránt Cselei Zsuzsánna, Guthi Zsigmond özvegye, fia György és leánya Zsuzsánna, ugy Guthi Borbála Somosi Ferenczné és Guthi János. — 1763. Gyarmati Klára (Samu és Bégányi Erzsébet leánya) utódja Paksi Sára, Jósa Miklós neje, gimesi Forgács Klárának ezer forintért itt a Guthi Pétertől birt telket s Tokajban egy házat átad.

1801-ben beiktattatott Bikkesi Károly (Heinbucher) Lónyai László királyi ember által.

Főbirtokosok most Gecsei, Jósa György és István, Lónyai Albert és Sándor, Péchy, Horthy Gyula és László, Ulmann Mór, gr. Gyulay Samu, ifj. Buzinkay Péter, Jármy Elek, özv. Dercsényi Istvánné, Vass Gy., Veres Miklós, Solymos Gábor, Reviczky Anna, Orosz Andr., Laczkó József, Koncz Mihály és János, Kertész János, Erdőhegyi Antal, Baranyay Ferencz, Bancsi Gábor, Beregi József, Beregszászi Dániel sat.

A helybeli kőtemplom régi csúcsives épitmény, melyet a reformátusok 1565. körül a katholikusoktól elfoglaltak, elüzvén innen a plébánost. 1574-ben a helybeli predikátornak Büdi Mihály és Farkas vámtizedet adományoztak. A somi uradalom urbéri összeirásában e következő tétel foglaltatik: „Telonium cum possessoribus commune, cujus proventus annualis circiter Rf 30 ascendit“ s hogy ezt élvezi kegyes hagyományul a pap. A templomot 1769. kijavitották. Sudár fatornya régi izlés szerinti épitmény. Egyik harangját 1776. Guthy Györgyné, született Bonis Katalin, öntette, a másikat az egyház 1800-ban. Ólom kannája 1647-ből való, ezüst poharát Guthi János csináltatta. Egy nagy sávos a b r o s z a is van a szentasztalhoz, melynek közepén négy sorban ez irat olvasható: „Joannes Casimirus ex Dei Gratia Poloniae Rex 1649.“, négy szegletén pedig ez: „Spes, Charitas, fides“, és ismét beljebb ez: „Soli unico vero Deo.“ Ez érdekes abrosz történetét homály fedi.

Atyasik határa 5705 holdból s a helység 129 házból s 712 lélekből áll. Ide tartoznak az Agyagató (Agyag-ásó?), Bag és Remete nevü puszták is.

Egykori erősségéből, mely B ű d i-v á r n a k mondatik, még árkok, földtöltések, alapok, falromok s az udvaron kut láthatók a helység keleti szélén.

1874. decz. 9. Csanády Sándor itteni birtokos az atyai 46. számu telekjegyzőkönyvben előforduló 66. összeirási számu 703 □ ölnyi belső telket s az 586. helyrajzi számu 6 holdnyi külső földet, valamint Hetyénben is hat holdat iratott át „Kossuth Lajos turini lakos“ nevére a végből, hogy az választó s választható legyen. Miről azonban Kossuth az 1879-ki honositási törvény szentesitése után lemondott.

Bábafalva.

(Bábicsi.)

Orosz falu a felvidéki járásban 66 házzal, 374 lakossal és 3467 holdnyi hegyes-völgyes határral; — a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1478-ban birták medgyesi Morócz István és László. 1649-ben találtatott itt 15 jobbágy, 8 telek, 16 fiu; ezek közt volt több magyar nevü is, mint: Delegán, Bisztrai, Kampus, Lengyel. A kenézséget vitte Lengyel Ferencz, ki később, minthogy a kenézség után járt bért fizetni nem győzte, parasztszolgálatra állott. E falu adott Lorántffi Zsuzsánna jószágához 11 juhászt, ezek közül egy Sárospatakon alkalmaztatott. 1699-ben találtatott 7 telek 's fatemploma is volt a g. k. községnek; lelkészi telekül és lakul pedig a Kampü Sándor-féle puszta telek rendeltetett.

Az 1599-ki Rákóczy Zsigmond-féle összeirásban Babosfalvának neveztetik, melyben akkor 1 házhely találtatott.

A helység Papfalva fiókegyháza.

Bablyuk.

A legkisebb helység hazánkban, fekszik a vereczkei utvonalnál levő Verbiáson tul egy szép völgyben. 1645-ben Csingely Román nevü orosz pór Uj-Rosztokán alul a Bablyuk nevü viznél épitett magának egy házat, melyre kenézséget kért Rákóczy Fe-

rencztől, mint Munkács urától, igérvén, hogy itt falut alakitand; szándékát azonban nem kisérte áldásos siker, mert oda lakost nem foghatott; majd megnővén fia, Pál, ennek épitett egy külön lakot, de ez nem sokára megöletvén, a kenéz ismét egyedül maradt s talán épen a gyilkolás miatt nem mert senki oda szállani. Később Pál helyére öcscse Iván költözött, ki 1649-ben is ott lakott s mindketten a kenézi dijon kivül más szolgálatot nem tettek s külön malmot is tartottak. E két család tagjai sem szaporodtak soha tizenkét lelken felül, de már két teljes századon át él folytonosan e magányban, melyen a két ház még mindég eredeti helyén áll.

1800-ban egyesittetett a két családból álló helység a szomszéd Uj-Rosztokával, később azonban ismét elvállt attól s ismét önálló községgé lett, — a Bablyuk nevü két család feje nagy sulyt fektetvén arra, hogy a sajátszerü falunak, mely 1870-ben 9 lélekből állott, egyszersmind birája lehetett; azon évben azonban a szomszéd Verbiás helységhez csatoltatván, most annak hatósága alatt áll, s Verbiásnak fiókegyházát is képezi. 1881-ben találtatatt benne 2 ház és 11 lélek, az összes birtok kiterjedése pedig 52 holdat tesz. A kèt testvér házai a viz partján gyönyörü köris-fák árnyékában állanak. Mintegy hat év előtt az egyik gazda egy galicziai jós tanácsára, mivel neje meghalt, uj faházát lebontatván, alku nélkül 50 frtért eladta, 150 frtért egy ócskát vett a szomszéd faluból s a réginél nehány lépésnyire feljebb emeltette, azonban ebben is csakhamar két gyermeke a roncsoló toroklob áldozatává vált.

Badaló.

Magyar falu a Tisza jobb partján, 162 házzal, 931 lakossal, 2122 holdnyi területtel és révvel Szatmàr felé.

Egy 1280. évben a váradi káptalantól kiadott bizonyságlevélben Budulou-nak mondatik, mely akkor feküdt Borsova megyében*), s birta akkor a falut (possessio) a Huntpázmán nemzettségből eredt Hunt fia, Gergely, ki a váradi káptalan előtt megjelenvén, nyilvánitá, miszerint e helységbeli birtokát elcserélte Ubal

*) Balássy Fer. Egri egyház tört. 22. lap.

fia Egyeddel a Dráva mellett Busán vármegyében fekvő Tuthylig és Turzum nevü helységekért. Egyed részéről ez alkalommal a bevalláshoz Ubul fia Mihálynak fia István mester jelent meg.

E században már virágzó községnek kellett lennie, mert saját lelkészséggel birt; ugyanis 1321. évről Jakab nevü papja fordul elő egy végrendeleten tanúul*), az 1333-dik évi pápai tizedek rovatában pedig Tamás nevü plébánosa fizetett adóúl három garast. —

A 14. században emlittetik birtokosáúl a Nagysemjeni család; ugyanis 1355. N. István mester Péter fia nevében is az egri kaptalan előtt elcseréli Bodoló déli felét, azon örökbirtokát, mely Lampertszasza felől esett, minden tartozékaival, Mocsolási Marczel fia Péternek fia Nyilas János, és fiai, Mátyás és Antal, radalfi szatmármegyei birtokaiért**).

1463. Kállai János kapja zálogúl Kállai Lőrincz itteni birtokát nagy-kállai Lökös János ellenmondása mellett.

1495. Bilkei Péter neje Matucsinai Dorottya iktattatott be bizonyos részbirtokba; 1530. birtokoltak Ujhelyi Simon és Lökös János; 1537-ben Büdi Mihály megszerzi a Lökös János-féle birtokot 3000 frton itt és Barkaszón.

1552. Kozár Márton munkácsi várnagy behelyeztetett az ifjabb Büdi Mihálytól királyi adomány mellett örökidőkre nyert egy itteni nemesi udvartelekbe és házba, ahoz tartozó külsőséggel, melyeket Büdi Mihály testvérei, László, Gergely, Farkas és György, nevében is hü szolgálatok jutalmazásául ajándékozott neki 1551. évben.

1600. Melith Péter és osztályos atyafiai iktattatnak be királyi adományilag a Büdi-féle részekbe. Az azon évi adóösszeirásban előfordulnak birtokosokul: Dessewffy Ferencz, Czobor Mihály, Melith Pál, Taxai István, Réthei Péter, Csernel Pál, özvegye és Büdi Erzsébet, 1604-ben még Bornemissza László.

1613. Paksi Pakos Mihály, szabolcsi alispán, rendeltetett beiktattatni királyi adomány mellett a hütlenségi bélyegen Taxai Ferencz és János testvérektől elfoglalt badalói, barkaszói és vidi jószágokba, a kaszonyi előfokon levő két szőlő, abaujmegyei Királynépe, szabolcsmegyei Loranthháza, Bakta, Kisvárda, Keresztur, Eszlár, Lök, Eszeny, Bezdéd, Agtelek és szatmármegyei Jánosi, Ders,

*) Zichy-Codex I. 197.
**) U. o. II. 630. lap.

Sali, Tótfalu, Udvari és Szamos-telek helységek, valamint a kövesdi és helmeczi szőlők birtokába.

1647-ben birtokoltak itt: Melith Péter, Csernel György, Mosdosi Imre, Perényi Imre, Barkaszi Mihály és Gábor, Váratkai Fer., Dessewffy Fer., Fuló János, Pécsi Ferencz, Forgács István, Tivadari Miklós és Becskei György.

1651-ben Váratkai Ferencz ès neje Barkács Krisztina, Sályi Ignácz és neje Fuló Zsuzsánna és Péchy Ferencz beiktattatnak királyi adomány alapján.

1700. Görgey Imre és neje Kárászi Horváth Mária nyerik a Forgács Endrétől elkobzott jószágot.

Jelenlegi birtokosai a Bay, Balog, Buday, Farkas, Gecsei, Horváthi, Kende, Károly, Pápai, Szűcs, Uszkai, Erdélyi, Fábian, Farkas, Kelemen, Nagy, Szabó sat. családok.

Az egykori r. k. kőtemplomot a református egyházközség használja; ez már a mult század végén a megszaporodott hivek befogadására elegendő nem lévén, 1799-ben megujittatott s a munkálat 1807-ben Nagy József lelkész alatt befejeztetvén, a tágasabb templom azon évi deczember 27-kén ünnepélyesen fel is szenteltetett. Magas kőtornyában egy 1826-ban öntött nagyobb és egy 1772-ben rettegi harangöntő Lázár György által készitett kisebb harang csüng.

1834-ben a fél faluval együtt a paplak is az egyházládájával, szárazmalmával együtt megégvén, ezek helyett a következett évben ujat épitettek a hivek. Anyakönyve 1759-ben kezdődik, a II. kötete 1840-től. A tiszai rév s a mészárszékrész jövedelme az előtt is az egyházé volt; a többit a Bay és Kende-családok birták. Gottesmann Adolf 1853-ban megvette Bay Jánostól a rév őt illető részét s nehány hold földet, mint állittatik, 4 szürke lóért A határ a Tisza áradásaitól sokat szenvedett.

Balázsfalva.

Orosz helység a munkácsi járásban, a Kälnikon tuli lejtőkön, 28 házzal, 163 lakossal és 725 holdnyi hegyes-völgyes határral. A munkácsi uradalomhoz tartozván, most a gróf Schönborn birtoka, kinek itt gazdasági tanyája van.

A XVI. században, nevezetesen 1562-ben, Szapolyai János választott király, mint Munkács ura, Gyulafehérvártt január 3. kelt kenézlevelében Balogh Demeter mogyorósi lakosnak kiváltságot adott arra, hogy Bubuliska és Balogrév nevü patak közötti területen idegen jobbágyokat telepitsen, kiknek kenéze azután ő és utódjai legyenek. Meghagyta egyszersmind Daczo Tamás uradalmi főnöknek, Gáltövi Ferencz várnagynak és Kerepeczi Demeter udvarbirónak, hogy Balognak a kijelölt puszta helyet az érintett czélra engedjék át. Az 1649-ki urbéri összeirás szerint Rákóczy Györgyné alatt találtatott már itt 13 jobbágy 25 fiuval, kiknek marhaállománya állott 3 ló, 30 ökör és 8 tinóból. A jobbágyok többnyire magyar nevüek valának, u. m.: Ballós, Latin, Poláni, Vereczkei, Balog és Gábri.

Az 1672. urbérben Ballosfalvának iratik s a kenéz és a lakosság fele ily nevet viselt. Az 1699-ki összeirás szerint Ballós János idevaló jobbágy Ungváron Bercsényi Miklósnál palotásúl szolgált.

A g. k. község Nagy-Mogyorós fiókja.

Bag.

Vámos-Atya közelében van három, azzal egy adósorozati községet képező puszta, ugymint Bag, Remete és Agyagásó (Agyaggató?); ezek közül csak az elsőt emeljük ki különösen, mint olyant, mely hajdan is falu volt. Az 1575-ig terjedő okmányokban possessió-nak — helységnek — mondatik, mig azontul egyenesen mint praedium — puszta — emlittetik. A XIII. századig a Gut-Keled család birtokához tartozhatott, mely azt a Biharmegyében alakitott Egyedi apátságnak adományozta s ez Bog néven sokáig birtokolta*). Utána valószinüen a Várdai-családra került.

1467-ben birták Kezi Balázs deák, ki Mátyás király alatt munkácsi várnagy volt, és Naményi Pócsai Antal, kikre az a Baghi-családtól királyi adományul szállott, jelesül egyik része Baghi Györgytől hütlenségi bélyegen, másika pedig Baghi Balázs magva-

*) Az egyedi apátság története. Irta Bunyitay Vincze. 1880.

szakadtával. A beiktatást Homoki Miklós királyi ember eszközlé.

1488-ban Oroszi Istvánné, néhai Artánházi István leánya, Katalin, a Baghi Györgyöt illetett fél részbe zálogczimen beiktattatott, ez utóbbinak ellenmondása mellett. Az 1530-ki adóösszeirásban birtokosául Baghi Gergely emlittetik, még 1509-ben Artánházi László özvegye, Anna, Baghi János és Gergelynek e részeket átengedvén; 1510-ben pedig Baghi György özvegye, Erzsébet, tiltakozott az öszszes Szepesi és Thákosi nevü nemesek ellen bagi birtokának elfoglalása miatt. 1549-ben Büdi László és neje Ártándi Anna cseréltek itt Dávidházi Katával, Nagy Bálint nejével, birtokot, később pedig legenyei Póssai Zsigmond és Imre részeit megvették 175 arany forintért, beiktattatván itt 1550-ben Büdy László, Mihály, Farkas, Gergely és György.

1553-ban Baghi Mihály elzálogositá fél almás kertét Bagon 75 frtért Pelbárt Demeternek, már előbb 1549-ben 200 frton elzálogositván a nevezettnek, ki Lónyai András jobbágya volt, — a Tisza-parton keletről a Derékerdő és nyugotról a Szálkai Morstfark mellett fekvő Pelbárt nevü kertet. E Pelbárt Demeternek 1548-ban Baghi Mihály száz forintért elzálogositott egy Bagiszeg nevü földdarabot, valamint Károlyi Zsigmondnak 2 telket 200 frtért Bog helységben.

1550-ben Óbégányi Kata megvette Óbégányi Istvántól ennek egyik birtokrészét Bag faluban; Baghi Mihály pedig elzálogitá az övét Károlyi Zsigmondnak 650 frtért.

Azon évben beiktattattak a Bag helység két részre osztott felének birtokába özvegy Ártándi Anna és néhai Büdi Mihály gyermekei, Mihály, László, Farkas, Gergely és György; ebből egy részt megszereztek Nagy Bálint nejétől, a másikat pedig a Póssai családtól, Póssai Imre és Zsigmondtól, kiknek atyjok volt János, anyjok pedig Kerepeczi Bálint leánya, Kata, ennek pedig anyja Baghi György leánya, Zsófia. A Borsovai Bálint királyi ember által eszközölt beiktatásnál ellenmondott Baghi Mihály. Ez utóbbi Mihály 1575-ben utódok nélkül elhunyván, a bagi puszta birtokába beiktattatott királyi adomány folytán vajai Ibrányi Ferencz és általa néhai testvére Mihálytól született Ibrányi László és Pál.

1600-ban beiktattattak Melith Péter és rokonai; 1652-ben pedig Lónyai Zsigmond, kinek azt Guthi Miklós hagyományozta.

„Bag" elnevezése valószinüen a német Bach szótól ered; a

XIV. században Adonynál egy külön „Rév-bach" nevü helység is létezett.

Bakta.

A muzsalyi határban gyönyörü ligetszerü tölgyerdők közt fekszik az Erdő-baktá-nak is nevezett puszta, csinos kastélylyal és jól berendezett gazdasággal. Határában nehány év előtt árokásás alkalmával igen régi vaskardokat, sarkantyukat s egyéb lovas szerelvényt találtak. Hajdan falu volt, mely a XIV. században virágzott, s melynek nyoma a Gottesmann-féle kastély-telek nyugati oldalán elterülő lapályon tünik fel. Egy 1363-ki okmány szerint akkor Lajos király Dienes fiai János és Jakabnak, volt veszprémi comesek és most királyi katonáknak, adományozta az általok felkért Bakta helységet Beregmegyében, melyben a kikiáltott gyülésre való megjelenésre jogositott vármegyeiek laktak („In qua castrenses acclamatoriae conditioni anneti residerent"); ugyanakkor kapták azok a szatmármegyei „Malunta és Timóttelke" nevü uratlanokká vált helységeket*).

1372-ben Gecsei Mihály fia János, Miklós fia Dénes, másik Miklós fia Benedek, Péter fia János, Miklós fia Antal és valamenynyi Gecsei, Halábori és Baktai nevü nemesek birták Baktát a szomszéd Gecsével együtt.

1577. beiktattattak a Kölcsei Gáspár és János birta baktai puszta, és Kölcse, Cseke, Milota, Szekeres és Fülesd birtokába Felső-Kubinyi László és Nagymihályi Pongrácz Zsigmond királyi adomány folytán.

1642. szintén kir. adomány alapján beiktattattak a fentebb érintett helységek és Bakta-puszta birtokába Kölcsei Péter, Gáspár és Zsigmond, kikre s mindkét nemü utódaikra hütlenségi bélyegen Kölcsei Ferencz fiáról, Györgyről, az összes királyi joggal együtt szállottak. A Halábori Pál királyi ember és Andrássi István leleszi konventbeli áldozár által eszközölt ünnepélyes beiktatásnál ellenmondottak Kölcsei György és fiai, Dénes, Lajos, Ferencz, Gábor és Sándor, Kölcsei Anna és Németi Pál és János.

*) Zichy-Codex III. 476.

Később birtokosaivá lettek a gróf Károlyi és Vay családok: gróf Vay Ábrahám részét, nevezetesen 460 hold földet 15000 frtért megvettek 1853-ban Gottesmann Adolf és Miklós, kiktől azt 1874-ben a flandriai gróf Coburg János herczeg vette meg. Erdő-Bakta másik felét a gróf Károlyi-család maiglan is birja.

A Bakta-puszta ma 5 házból, 101 lélekből és 316 hold földből áll.

Balazsér.

(Balazsijovo.)

Termékeny határu község Makkos-Jánosi közelében, 82 lakházzal, 500 orosz- és magyarajku lakóval és 1557 hold terjedelemmel. — Régi okmányokban Balasé-nak mondatik. Ez okiratok szerint: 1348-ban osztályegyezség köttetett az egri káptalan előtt egy részről Lázár Fülöp és Jakab mester, másrészről Csarnavodai István fiai, Tamás mester, Miklós és István, közt a balazséri és csarnavodai (csarodai) helységek iránt oly módon, hogy Balazsér déli fele Fülöp ès Jakab birtokában maradjon*). 1349-ben Lázári Tamás fia János és ennek fia Tamás 55½ márkányi tartozása fejében Balàse-i birtokát az összehivott szomszéd birtokosok s a Váradi küldötte János és Petri Pető nádori ember jelenlétében Várdai Jánosra zálogul átruházni akarván a Lázári-féle birtokrészt, annak határait megujiták s egyszersmind megszemlélvén a talajt, azt 29 márkára becsülték. Az átadás ellen azonban Szalánczy János özvegye, Lázári János leánya és surányi lakosnő, óvást tevén, ennek következtében a beiktatás elmaradt**).

Megjegyzendő, hogy 1348-ban Lázári elmarasztatott abban, hogy Várdai Jánosnak 186 márkányi összegből 55½ márkát a kisasszonyi nyolczadra fizessen meg; minthogy azonban, az okmány szerint azalatt bizonyos Kurum Péter és Szalai Péter Lázári Jánost megtámadták, s öt és két fiát megsebesitvén, minden értékes vagyonától, öt lovától s egyéb ingóságaitól erőszakosan megfosztották s igy pénzszükségtől késztetve kénytelen vala balazséri birtokát a kielégitésig zálogba vetni Váradinak: ennek folytán Miklós nádor

*) Fehér Gy. Cod. dipl. 9. 1. 602. lap.
**) Zichy-Cod. II. 357.

kiküldé a fentebb érintett hiteseket, hogy a becslést és átadást eszközöljék, ez alkalomra nádori emberekül kijelöltetvén Tebrentei Petenye, Bakai Mihály, Petri Pető Várdai, Csedrek Ákos, Dabolcsi Kelemen és Miklós Lázári részére*).

1429. Csarnavodai István fia Péter vizsgálatot tétetett Keresztúri Helele ellen azért, mert ez a balazséri határon át folyó Basa (Vérke) vizen levő megujitott malmát erőszakosan elfoglalá. Ugyanakkor beiktattatott Helele, Csarnavodai Péter ellenmondása mellett, zálogczimen nehány itteni részbirtokba, a szokásos átadást eszközölvén Kisbégányi Pál királyi ember és Mihály nevü leleszi áldozár.

1449. Szepesy János fiának, Lászlónak, fia István beiktattatott Csarnavodai Kun István fia, György, után maradt itteni, csarodai, papifalvi, fejércsei, és benczepusztai, ugyszintén tamásváraljai, halmii, kökényesdi, turczi, bábonyi, kereszturi, pásti, homoki, szigeti, vári, lázári, daróczi és császlóczi birtokokba.

1461. Surányi Zsigmond fiainak, János és Antalnak, fiai, György és Pál, beiktattattak Balazsér, Surány és Papi helységek birtokába. —

1472. megidéztette Surányi Antal fia, Pál, Surányi Jánost azért, hogy a nemes Csarnavodaiak által Surányi Zsigmond megöletéseért János és Pálnak örökidőre átadott itteni birtok felét János csak két telek hijával akará neki átbocsátani, a 400 arany forintnyi dij egyenlő elosztását pedig ellenzé.

1552. emlittetnek birtokosokúl Surányi János és Miklós; 1567-ben Surányi László és Marthuznai György özvegye. Ez évben Miksa király Bornemissza János és Szalay Ferencz vezérek alatt álló német hadai e környéken portyázván, a falut feldulták, jóllehet már az előbbi évben a tatárok nyolcz házhelyet elhamvasztottak). E bajt tetézte azon körülmény, hogy 1569-ben Szentbenedeki János és Szentjánosi Lajos, munkácsi tiszttartók, felfegyverzett beregszászi jobbágylakosokkal Csarnavodai Surányi László itteni birtokát megrohanván, több jobbágyát elhajtották, miért a nevezettek ellen vádat emelt***).**

1588. volt birtokos Surányi Gábor, 1600-ban még Szabó Balázs és Sajgai Bálint; 1612-ben Bocskai István, Telegdi Gáspár, Perényi Gábor és Devecseri Bornemissza Máté§); 1647-ben Te-

*) Zichy-Cod. II. 314.
**) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.
***) Megyei lev.
§) Lelesz, az Eszterházi-féle beiktatásról.

legdi István, Bornemissza Gábor, Szabó György, Kállai György, Erdélyi István, Ujfalusi Zsigmond, Becskei György, Sulyok György, Perényi Zsigmond, Lövei Menyhért özvegye és Bégányi Ferencz özvegye.

1651. idősb Perényi György özvegye Bornemissza Kata s általa a Perényi és Kállai-családbeliek jöttek királyi engedélynél fogva Balazsér birtokába. 1678-ban a Bocskai-féle rész Marin Péterre szállt; ehez tartoztak még Kálnik, Csapóczka, Patkanócz, Medvegyócz, Zsukó, Bisztra, Surány, Csaroda, Papi és Asztély helységekben is birtokok.

Utóbbi időkben birtokosokká lettek a Dolinai, Géressi s Budai-családok. E század első részében élt Buday Zsigmond, majd fia B. Lázár, kinek hasonnevü fiától megvette a birtokot Galgóczy Pál; ezeken kivül birnak itt Braunstein Jakab, Szunyoghy Istvánné, özv. Nemes Józsefnè, Zoltán László utódai, Szabó György, ifj. Szabó Mihály, Csapó Gábor utódai sat

Lakosai közt előfordulnak a Bihari, Balazséri, Csapó, Cseh, Kovács, Rózsa, Varga s más családbeliek.

Az egyházi ügyet illetőleg megjegyzem, hogy a kevés r. katholikus hiveknek itt kápolnájok van; a g. egyesültek a makkosjánosii anyaegyházhoz tartoznak, s hogy a protestánsoknak egykor saját predikátoruk is volt, 1770-ben azonban müködése megszüntetetett a helytartótanácsnak azon évi aug. 7. 3623. sz. a. kelt intézménye folytán. 1773-ban megengedtetett, hogy a szomszéd jánosii predikátor oda kijárhasson; nem sokára azonban ez is beállittatott s a müködés a tanitóra bizatott 1779-ben. megváltotta a ref. község a királyi dézsmatartozást. Miként a kerületi jegyzőkönyvből kitünik, 1781-ben a reform. predikátor kihágásai miatt egy ideig a lelkészség be nem töltetett. Jelenben is levita kezeli az egyház ügyét.

Barabás.

Magyar falu Kaszony közelében, 177 lakházzal, 1012 lakossal 3955 holdnyi terjedelemmel. Hajdan Barlabásnak iratott s akkor egy már a 13. században itt virágzott s a 15. század végén ki-

halt hasonnevü nemes család volt birtokosa, mely valószinüen a Várdai családdal főrokonságban állott. Különben e században Várdai Aladár comes és Balázs fiai, Belus és Domokos, is birtokoltak itt, kik egymás közt a „Barnabás" felett versengvén, Aladár 1288 körül annak birtokára erőszakosan tört s azt elpusztitá, miért a Szepes-Olasziban kelt királyi parancs s Baranai Boxa István előtt kötött egyesség folytán a leleszi konvent előtt tiz ezüst márkát köteleztetett fizetni*).

1327. egy Barlabási László emlittetik, ki Gulácsi Lőrinczczel perelt az egri káptalan előtt**). 1374-ben Barlabási Barlabás és Miko fia Lőrincz emlittetnek királyi emberekül és itteni birtokosokul***).

1403-ban a Barlabási Barna fiaitól, Ferencztől és Jánostól elfoglalt Barlabás, Kis-Surány, Jánd, Tákos, Gergelyi, Ugornya és Papos helységeket Zsigmond király Guthi Boldizsárnak s Pálnak adományozta.

1410. nyert királyi adomány folytán Haraszti Balázs fia Erazmus és testvére György s Erdesi Pál és János 1411-ben beiktattattak a Barlabási Ernő fiától, Lengyel Andrástól, elkobzott barlabási, jándi és szatmármegyei paposi részjószágokba, melyeket 1413-ban§) Endesiék Perényi Péterre irattak.

1435-ben Barlabási János fia Fülöp a Barlabás és Mika§§) helységek közti határokat kiigazitandó, a kérelmére kirendelt Hetei Imre nádori ember s a leleszi konvent részéről kiküldött Albert nevü áldozár jelenlétében ő a helyszinén meztelen lábakkal, nyitott öltönyben és feje felett maroknyi földet tartva, megesküdött a határ hü kijelölésére. A bizottság ennek folytán kiment Sio nevü helységbe§§§), hogy a Kisvárdai és Pelbárt s Daróczi Miklós és István jelenletében azok birtokait megbecsülje s talált itt egy ekényi szántóföldet (150 hold) és egy hal nélküli posványt, 3 ekényi dombos erdőt és nyugoti oldalról Daróczhoz tartozó egy fél királyi méretü ekényi tölgyerdőt; Daróczon tiz népes jobbágytelket és egy malmot a Kisvárdiak kezén, itt egy torony nélküli kőtemplomot sirbolttal, 2 ekényi közös földet, egy ekényi erdőt, 1½ ekényi Liget nevü makkos erdőt. 6 ekényi cserjést és egy Ér nevü ha-

---

*) Zichy-Codex I. 65.
**) U. o. 295.
***) U. o. III. 540.
§) Leleszi lev.
§§) Mika egykor önálló helység volt Barabás közelében. L. ezt.
§§§) Sio most puszta Darócz és Gelényes közt.

lászó helyet. Határpontokul Barabás és Mika közt kijelöltettek: a „gyilkos ut," az erdőben Szokol-pataka, Gyilkos rakatya, Körtvélyes berek, Tölgyes (Hölgyes?) mező, Hölgyes pataka, Nog (Nagy?) bába homoka és Bába égre*).

1448-ban perelt Mikai Sebestyén fia Miklós, István fia Mihály és Mihály fia János Perényi Péter fiai János és Miklóssal a felett, hogy ezek a Mikai család birtokához tartozó Mika helység (possessio) egyik utczájának egy részét Barabáshoz kapcsolták s a néhai Barlabási Ernő Andrást illetett jándi és barabási birtokokat birtokolták; nem különben 1459-ben is törvénykezett ő Barlabási Antal, ennek anyja Anna, János és Margittal, Fülöp özvegyével, foglalás miatt.

1470. Upor László kapott zálogba itt és Hettyénben némely részjószágot.

1478. Mikai Beregi Gergely perelt Naményi Pócsai Antallal a jándi és barabási részjószágok visszaszerzése felett.

1488. Surányi György Barabási János fiai, Gál és Fülöp, itteni és kis-surányi részeibe beiktattatik zálogczimen Hetei Gábor kir. ember által.

1500. Helmeczi Miklós fia, János, neje Barlabási Margit nevében eltiltatja Gálócsi Pétert és Helmeczi Lőrincz fiát, Istvánt, a néhai Barlabási Mihály-féle itteni és jándi birtokok elidegenitésétől, ő ahoz hitbér és özvegyei jogon igényt tartván. Azon évben beiktattatott a most nevezett részjószágokba királyi uj adomány alapján Tákosi Mátyás királyi ember által Mikai Beregi László és Gergely.

1503. Beregi Miklós fia Gergely perbe igézteté Helmeczi Istvánt, Gálócsi Pétert, Daróczi Bertalan deákot, ennek fiát Györgyöt és Daróczi Margitot (ki előbb Barlabási Mihály, később Helmeczi János neje volt) Barlabás, Jánd, Mika, Kis-Surány, Ugornya, Gergelyi, Tákos, — Papos, Paraznya és Szálka (szatmármegyei) helységekben levő részbirtokok elfoglalása s elkövetett hatalmaskodásai miatt.

1509. Barabási Ernye Ambrus özvegye, Zsófia, elzálogitá Perényi Gábornak itteni, jándi s paposi részbirtokát 200 aranyforinton.

1512. Eltiltja Mikai Beregi Mihály Kaszonyi Jakcsi Andrást, tarkői Tarczai Miklóst és Kathai Mihályt attól, hogy a mikai és barabási birtokokat elidegenitse.

*) Leleszi lev. Prot. Met. I. 539.

1520. perelt Mikai Beregi Szeráf — Váradi Ferencz erdélyi püspök ellen a tuzséri és Perényi Gábor ellen az itteni és jándi Barabási György-féle részbirtokok elfoglalása miatt.

1524. megidézteti Ruszkai Dobó Domokos (Upor László leánya, Borbála, leányától, Zsófiától, született) Perényi Imre nádor fiait Péter és Ferencz várdai püspököt. Perényi Gábort és Szepesi Jánost a barabási, gelényesi, papfalvi és a szatmármegyei birtokainak jogtalan elfoglalása miatt.

1530. paposi Beregi Benedek elzálogitá itteni és jándi részeit Mokrai Dániel és neje Ilonának 40 arany forinton; ugyanazok beiktattatták 1544-ben zálogczimen Miháldi Hodos Tamás királyi ember és Nyáradi János leleszi k. áldozár által a Beregi István itteni és jándi részeibe.

1548-ban Modussai Horváth István beiktattatott királyi adomány folytán a Perényi István fiai Ferencz és Mihálytól örökjoggal kapott barabási és jándi részekbe; ez alkalommal királyi emberül eljárt Gecsei Miklós.

1549. megvette Artándi Anna Helmeczi Domokostól itteni birtokát 200 frtért. 1554-ben kielégité Beregi Miklós Beregi Szeráf özvegyét, Katát, itteni, jándi és ugornyai birtokaira nézve; 1555-ben pedig Beregi Ferencz átvevén Beregi Gábor özvegye Jármi Orsolyától a nevezett birtokokra vonatkozó iratokat s arról neki elismervényt adott.

1552-ben birtokoltak még Perényi István, Kerepeczi Pelbárt és Horváth István.

1559. Horváth György, másképp Kosztovics, királyi kapitány beiktattatik kir. adomány folytán a hütlenségi bün miatt Kende Mátyás és Mártontól elfoglalt csekei, istvándi, kóródi és czégényi, valamint a Hatvani Jánostól elkobzott barabási és jándi részekbe; mely alkalommal ellenmondást nyilvánitának Kende, Hatvani, Beregi János, paposi Nyiri András, Hatvani András és Makrai Dániel. —

Ugyanazon éven adományul kapja a hütlenségi bélyegen Zebendi János, Bozzási István és János és Beregi Ferencztől elfoglalt barabási, jándi ugornyai, tákosi, fehércsei, bòtrágyi, naményi, harangláhi, mátyosi, szigeti és nagy és kis-lónyai részjószágokat. A beiktatást eszközlé Hetei Pál, beregi alispán, mint kiküldött királyi ember és Traski Simon leleszi konv. pap. — 1560. Dobó István és Domokos kapták adományul a Csékei Márton-féle birtokot. —

1561. tiltakoztak Beregi János és Nyiri András — Szilágyi Bálint, Hetei Pál, Posgai Mátyás és Gosztovics Horváth György ellen a jándi, barabási (máskép Mika) és ugornyai részek elfoglalása miatt; 1562-ben óvást tett Perényi János az ellen, hogy Doboruszkai Domokos itteni és gelényesi s papii birtokait elfoglalta. 1580-ban tiltakozott Büdi Farkas — Büdi Mihály ellen egy itteni részbirtok elidegenitése miatt. 1566-ban a tatárok 15 telekről hurczolták el a népet; a károsodottak közt emlittetik Beregi János özvegye is.

1584-ben birtak itt, Jándon és Ugornyán Beregi Orsolya, Nagy Ferencz, és Makrai Miklós, ki Beregi Miklós magtalan elhunytával királyi adományul kapta ennek birtokait s azokba Gulácsi Ferencz kir. ember s Enyedi Miklós leleszi pap által ünnepélyesen bevezettetett.

1587. királyi adomány mellett beiktattatnak Makrai Anna, férjezett Kércsi Istvánné és Borbála, Petneházi Péterné, az itteni, jándi, ugornyai, rohodi és paposi birtokokba az összes királyi jogokkal együtt.

1588. birtokosokul emlittetnek a rovatos összeirásban Oroszi Lázár, Gencsi András, Réthei Péter, Daróczi István és Beregi Miklós; 1600-ban pedig Daróczi Ferencz, Nyáradi Albert, Szirmai Miklós, Hatvani János és Makrai Boldizsár. Ez évben beiktattatott Melith Péter is örököseivel s rokonaival együtt a Büdi-féle részekbe.

1609. Perényi János magtalanúl elhunyván, hagyatékába királyi adomány mellett beiktattatott deregnyői Daróczy Ferencz, minthogy az adománylevél szerint más az öröklésre jogositott rokonok, jelesül Kövesdi Székely Jakab, Pázmán Farkas és Büdi János szintén utódok nélkül elhaltak; e birtokhoz tartoznak Gelényes, Papi és Déda helységben egész jószágok, itt külön egy nemesi kúria, Jándon, Barabáson és Kaszonyban részek, a Kirva nevü puszta és a Szarka nevü szőlőhegy. A beiktatást eszközlé Gulácsi Kristóf királyi ember és Galyasi Tamás leleszi k. pap.

1614. vajai Vay Péter és neje csiepei Zoltán Anna szerződést kötnek az ugornyai birtok, itteni rév és vámjog, továbbá a barabási, gergelyi és tákosi részek s a nagy-muzsalyi és kaszonyi szőlők iránt.

1637. Eszenyi Csapi Zsófia és Réthei Zsófia egy házat és jobbágytelket irának száz forinton Varga Györgyre.

1639. Madocsányi István, itteni ugornyai, tákosi, gergelyi

és nagy-muzsalyi részét elzálogitja Vay Péternek 1200 arany forinton. 1643. Hartyai Borbála tiltakozik Lövei Borbála ellen birtokának visszatartóztatása iránt; — Vehécsi Banchi Zsigmond és neje Mokrai Anna pedig elzálogitnak itt és Sáros-Oroszi, Kis-Muzsaly és Velejte helységekben részbirtokokat lekcsei Sulyok Györgynek 2000 frtban, ugy Berthóti László és neje Mokcsai Ilona is.

1633. Vittevics Péter és György beiktattatnak Barabás, Ugornya Gergelyi, Tákos, Nagy-Muzsaly és Bogot helységekben nemesi birtokrészekbe.

1647-ben emlittetnek birtokosokul: Mosdosi Imre, Nyári Ferencz, Vay Péter, Raskai István, Pető István, Galambos Ferencz, Szanyi György, Gőde István, Hatvani István, Sulyok György, Zólyomi Miklós, Kun János s a Gerzsenyi, Dessewffy, Guthi és Pócsi-családok.

1651 Péchi Ferencz, Sályi István és Váradkai Ferencz iktattatnak be, 1652-ben pedig nagy-lónyai Lónyai Zsigmond a Guthi Miklós-féle részekbe.

1660. Hatvani Erzsébet átirja gróf Kemény Jánosra 315 frton itteni és jándi birtokait. 1667-ben emlittetik még birtokosul Jékei Ferencz.

1705-ben Galambosi Ferencz (II. Rákóczy Ferencz egyik hires hadvezére) még mindig birtokolt itt.

1794. Dercsényi János (az előtt Doctor Weisz) beiktattatott itt királyi adomány folytán némely fiskális birtokrészekbe.

1820. birtokoltak itt: Lónyai Gábor s a Péchy és Bárczi családok; most is főbirtokosai ezek s azonfelül a gróf Denenfeld, Lipcsei, Somosi, Belényesy, Kun, Szarka, Vas, Oroszi, Kádár, Kis-Nagy, Kozák, Komlósy, Turóczy, Szalma, Müller, Orosz, Komáromi, Kün, Gerzsenyi és Beregszászi-családok.

A régi XV. századbeli csúcsivü kőtemplom, mely Zsigmond király idejében, Szent Barabás tiszteletére, épittetett, hajdan római katholikusoké volt; 1801—1803. időközben a reformátusok azt teljesen átalakitották s felényivel megtoldották s egy szép toronynyal ékesitették; ennek következtében az eredeti templom alakjából mi sem maradt fenn, csupán egy gót koru, háromlevél idomu, kőkeretből álló, ép kerek ablak, mely az uj falba beillesztetett. A toronyban csüng egy ószerü, hosszas, keskeny, 80 cm. magas harang, mely a XV. század elején öntetett; egyik oldalán Szüz Mária képe, ölében a kisded Jézust tartva, látszik, alsó peremjén pedig a négy evangelista gót betükkel irt nevei olvashatók, igy: „S. Matheus,

S. Markus, S. Lukas, S. Joannes." Az előtt egy másik szintén ily régi kisebb harang használtatott itt, ezt azonban 1843-ban egy nagyobb uj harangba pótlékul beolvasztatták Par Antal lelkészsége alatt. — Az itteni ref. község már 1595-ben anyaegyházat képezett, 1629-ben saját külön papja, 1645-ben pedig iskolatanitója volt. Ajándékul bir a templom Rétei Zsófiától egy ezüst tányért 1615-ből és egy asztalkendőt Telekesi Mihály özvegyétől 1709-ből.

1870-ben talált Vass Antal földjének árkolása közben ötven lépésnyire egymástól mintegy 64 cm. mélységben két őskori fekete hamvvedret, melyeket azonban munkásai szétzuztak; — ugyanazon évben lelt Orosz Károly 385 darab lengyel ezüst érmet: I. Zsigmondtól 1510—1545-ig 9 félét, Augusztus-félét kettőt, Báthori István-félét hatot, III. Zsigmond-félét huszat, Albert-félét tizet és 43 magyart, u. m. I. Ferdinándtól 8 félét, Miksától 4 és Rudolftól 10 félét. Ez éremlelet is bizonyitja, mily élénk viszonyban állt a lengyel pénzforgalom e tájon a magyar királyokéhoz.

Barkaszó.

Magyar helység a kaszonyi járásban, sik földön, a Vérke közelében, 174 házzal, 977 lélekkel és 3013 hold területtel.

1312. Dancs mester fia, Tamás, kapta adományul a Folnug Miklós hasonnevü fiától elkobzott Barkaszó helységet (possessio) Róbert Károly királytól azért, mert ez az ellene támadt Trencsényi Csák Máté ellen küzdött s magát különösen az azon évi junius 12-ki rozgonyi ütközetben kitüntette*). Egy azon évi más okmányban pedig emlittetik e vidéken Burkuzlói Nyul nevü család**).

1447-ben Csapi Zsigmond birtokában találjuk Barkaszót, ki ez évben perlekedett Kusali Jakcsi László, Mihály, Péter és György, ugy tisztök Szepesi Lászlóval azért, mert ezek kaszonyi, szernyei és rafajna-ujfalvi jobbágyaik által az ő barkaszói jobbágyait s nejeit érzékenyen megverették, megsebesittették és sertéseiket s

*) Fejér Gy. Cod. Dipl. 486. lap.
**) Zichy codex I. 136.

más ingó vagyonaikat erôszakkal elvették. A királyilag megrendelt vizsgálatot a helyszinén végezte Dobronyi János királyi ember.

1450. Császlóczi Mihály özvegye, Anna, maga és Tibai Mihály fiától, Györgytől, származott András és László nevében, ugy Paán Demeter özvegye, Anna, tiltakoztak a Kállai Lökös János által Barkaszón tett birtokfoglalás ellen, ki Valkaján, Zavodán, Horlyón, Csertészen és Vinnán is elfoglalta birtokait. Azonban Lökös 1453-ban már királyi adomány folytán beiktattatott a fönnebbi birtokokba neje Császlóczi Katalinnal (Mihály leányával) együtt; a beiktatásnak ellenmondtak Szürthei László és Miklós, Kölcsei András, Tibai László, András és Mária, ki Lónyai András neje volt.

1537-ben Büdi Mihály iktattatott be a nagy-kállói Lökös Jánostól 3000 frtért vett barkaszói és badalói birtokba. Ö az 1552-ik évi rovatos összeirásban is emlittetik birtokosul. 1553-ban Büdi Klára Csapi Ferenczné tiltakozott Büdi Mihály ellen a barkaszói, dávidházai, longodári és munkácsi birtokrészeknek elidegenitése miatt. — 1567-ben Büdi Farkas és Mihály kezén itt $9^1/_2$ kapu találtatott. 1588-ban birt a Büdi-családon kivül még Ibrányi Ferencz is*).

1589-ben perlekedett Büdi István Melith Istvánnal foglalás miatt**).

1600. birtokoltak itt: Büdi Erzsébet, Kubinyi István, Rétei Péter, Melith Pál, Czobor Mihály, Tatai István és Bornemissza László; 1647-ben pedig: Mosdosi Imre, Dessewffy Ferencz, László és Ádám, Csernel György, Pécsy Gáspár és Ferencz, Apáthi Ferencz, Csáki István, Bégányi János, Miklós és Erzsébet***). Ez évben Priberi Melith Péter és Perényi Györgyné utódai helyeztettek be a Büdi-féle részekbe királyi uj adomány folytán.

1613-ban Pakos Miklós iktattatott be a Tatai Ferencz és Jánostól elkobzott birtokba, 1638-ban pedig Melith Péter és Mosdósi Imre.

1651. Váradkai Ferencz és neje, Sályi István és Péchy Ferencz részére történtek a szokásos beiktatások királyi adomány alapján.

1653. Dessewffy Ferencz, Szabó, másképp Pomp Pálnak és anyja Szomori Zsuzsánna Kádas Balázs özvegyének 990 forint biztositásaul nyolcz telket ráirat.

1667. birt itt Jékey Ferencz is.

---

*) Kamarai lev. Liber IV. Tom. VII.
**) Leleszi lev.
***) Kamarai és megyei levéltár.

Jelenben főbb birtokosai: a Sütő, Gerzsenyi, Nemes, Beck (gróf Haller jogon), Kállay, Farkas, Péchy, Berzsenyi-családok és Feldmann Mayer, Gerzon Ödön, Janka Gyula, Szolnoki László, Reizmann Mózes, Ragyóczy György, Orbán Miklós, Goldberger Salamon, id. Halász András, Berger Jakab, Beregszászi Menyhért sat.

A protestantismus fejlődése alkalmával itt is, mint az ország sok más helyén, eleinte az ágostai tannak hódoltak a lakosok, mit igazol azon körülmény, hogy az Ardai Pál, beregi esperes, alatt összeirt papi jövedelmi jegyzékben e tétel is foglaltatik: „Mindenkitől gyónópénzül két-két pénz, ezért tartozik a predikátor coenához bort és kenyeret adni.“ Azonban később Kálmáncsehi buzgalma folytán a hivek a Calvin tanát fogadták el. 1600. volt itt a hitszónok Beregi Lukács, 1616-ban Szobránczi György, ki kihágó ember lévén, könnyelmü viseleteért a benei zsinatban megfedetett. 1777-ben a közönség a templom kijavitásaért folyamodván, az hatóságilag megszemléltetett, 1779-ben pedig megváltotta a királyi tizedet.

Az 1806-ban épitett iskolaház kicseréltetett 1842-ben Eördögh Dániel-féle jelenlegi telkeért. 1809-ben épitette a község a régi fatemplom helyén a mostani kő-imaházat, mely 1818-ban szenteltetett fel, 1835. julius 6-án azonban a helység nagy részével együtt megégett.

Bartháza.

(Bárbovo).

Német-orosz helység a munkácsi járásban 112 csinos lakházzal és 666 lakossal. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. Egy 1428-ki adománylevélben Baráthházá-nak iratik. A meglevő urbéri összeirások tanusága szerint a lakosság és telkek száma koronkint következő volt:

1599-ben 36 házhely; 1649-ben 47 jobbágy, 52 fiu, $30^3/_4$ házhely, $5^1/_2$ pusztatelek*); 1672-ben 54 jobbágy, 36 telek, 91 fiu;

*) 1649-ben Lorántffi-Rákóczy Zsuzsánna idejében találtatott itt 25 ló, 141 ökör, 58 tinó, 340 sertés és 28 méhkas; s tartozott a község egyéb szolgálaton kivül a várhoz 5 hordóbort kimérni s a Bocs-

1682-ben 44 jobbágy, 37 telek, 50 fiu; 1704-ben, II. Rákóczy Ferencz alatt, 50 jobbágy, 32 telek, 33 fiu; 1728-ban, gróf Schönborn alatt, 12 jobbágy, 18 fiu, 6 népes, 15½ puszta telek: 1733-ban 13 uj telepitvényes; 1749-ben 11 jövevény; 1764-ben 22 német telepitvényes és 18½ orosz telek. 26 német és 25 orosz családfővel; 1772-ben ugyanannyi; 1773-ban megégett a helység; 1775-ben találtatott 27 házhely, 5 zsellér és 2 házatlan lakos, kik 146 igás és 292 kézi napszámot adtak a bérfizetésen kivül.

A 18. század közepén a lakosság itt tetemesen megfogyatkozván, 1763-ban gróf Schönborn Ervin Jenő az elpusztult helységbe Németországból szállittatott ide földmüvelőket, kik a felhivásra Kleinberg és Kleinzvedl falukból jövén, a faluban letelepedtek; ezekhez később Ausztriából és Csehországból valók csatlakoztak. Az utolsó vándor csapat 1862-ben költözött be.

A r. kath. lelkészség 1767-ki tervezet folytán 1772-ben alapittatott, ehez a nevezett gróf a lelkészi lakhelyet s telket ingyen ajándékozván s azt egyéb javadalommal is ellátván, miért a helytartótanácsnak sept. 3-án kelt intézménye folytán ez alapon kegyursággal felruháztatott. Még 1771-ben alakittatott át az iskolaépület paplakká s 1772-ben bebutoroztatott; ugyanakkor egy ideiglenes paticsos fatemplom emeltetett, belső felszerelését a munkácsi iparosok eszközölvén. Az oltárképül Anna képe szintén itt rendeltetvén meg, azért 1777-ben alku utján kapott a festő 6 forintot és 90 itcze mustbort. 1772-ben deczember 21-kén szenteltetett fel az uj templom s első plébánosul M a r t i n e c z A n d r á s tályai káplán neveztetett ki, kit az illető uradalmi jegyzőkönyv igy jellemez: „i s t e i n b r a v e r M a n n.“ Martinecz lelkész 1796-ig müködvén, utána volt Vallyasek János 1807-től 1812-ig; Vitko József 1816-ig; Jandrisics Mátyás 1824., Bodnár Béla 1831., Kőszeghi Imre

---

kor nevü beregszászi szőlőt megművelni. Az uraságnak volt itt akkor egy malma, melynek Pokol volt a neve, mivel csak rosz időben, őszkor, tavaszkor, hóolvadáskor és árviz idején forgott. Azon évben nyil szerint osztták el a földeket a jobbágyok közt, mivel addig aránytalanul birták. Hogy az akkori lakosok magyarok valának, mutatják következő neveik: Lányfalusi János főbiró, Szilvai Tamás esküdtbiró, két Pap Ferencz nevü batyko, Fodor, Mocsár, Porkoláb, Bányász, Lukurkai, Nagy, Káli, Szabó, Szakmár, Józsa, Fekete, Sarkadi, Balog, Kopcsa, Király, Usztes, Mokai, Végső sat. Ezeknek ma nincs nyomuk, a háboru és egyéb viszontagságok folytán ők még a 17. században elpusztulván. Akkor (1649.) a jobbágyok évenkint öreg **h á r s - k ö t e l e k e t** is tartoztak a vár részére fonni, mi végből más községek feladata volt oda hárs-háncsot szállitani.

1863., Hoffmann Márton 1874-ig s azóta Spener Miklós. Az uj iskolatelek 1776-ban jelöltetett ki.

A g. k. hitközségnek van itt szintén kötemploma, de a makáriai anyaegyházhoz tartozik.

Bátyu.

Régi magyar helység a tiszaháti járásban, Lónya közelében, 107 lakházzal, 846 lélekkel és 2334 holdnyi területtel. Fekszik az észak. k. vasut mentében.

A XII. században a Beth, máskép Betke-család birta, kitől Lónya és Bótrágygyal együtt a XIII. század elején II. Endre alatt (1205.) Bánkbán nádornak veje, Simon, vette meg; ez később 1214-ben ezeket a Gertrud királynén elkövetett merény következtében elvesztvén, e helységek Szalókával együtt a koronára szálltak. 1270-ben Rusdi Mihály főispán kapta adományul István királynak tett érdemteljes szolgálatai jutalmazásául, kinek a Hunt-Pázmánnemből származott második neje, Berenczei Náné, fia szatmármegyei birtokos és főispán s a Lónyaiak őséhez menvén nőül, igy jutott ő a Rusdi-féle birtokhoz, melyet a Lónyay-család maiglan tulajdonul használ; s épen azèrt, mert birtoklati viszonyai Nagy-Lónyával, mint a volt uradalom főhelyével, szoros összefüggésben vannak, Bátyu ez iránti adatait Lónya leirásánál közlöm, kiemelvén itt csupán azt, hogy 1502-ben Naményi Miklós bátyui részbirtokát 24 forintban rokona Lónyay Menyhértnek elzálogitá, s hogy 1567-ben az e tájon átvonult tatárok 7 házhelyet elpusztitottak, mely időben birtokoltak itt Lónyay Péter, István és György és Tibai Kristóf.

A néphagyomány szerint e helység első alapitói pásztorok és fa-faragók voltak. A falu hajdan a Tiszához közelebb feküdt, a gyakori árvizek elől azonban később a mostani magasabb helyre tétetett át. A helység Bótrágy fiókja vala, azonban a mult században egy kis fatemplomot is emeltettek a ref. hivek, kapván az egyház-megyétől Szántó Andrást tanitóul (levitául). Anyakönyvét 1785-ben Ajtai Sámuel pap nyitá meg. Mostani kőtemploma és

tornyának alapja 1802-ben tétetett le Szatmári András lelkészsége idejében.

Birtokosai most Lónyay Menyhért gróf, Lónyay Gábor és János, gr. Lónyay Béláné, osztrák föld hitelintézet, Stark, Bagu, Baráté, Demjén, Markus, Nyeste, Révész, Sütő, Szabó Tuba stb. családok.

1879. Paulai I. Zsigmond postamester itt könyvnyomdát alakított, mely 1880-dik évben működni megszünt.

Belebele.

(Belebovo.)

Orosz helység a munkácsi járásban, a vizniczei völgyben, mely a munkácsi uradalomhoz tartozott, 12 házzal, 63 lakossal és 186 holdnyi lejtős határral. Mágócsi Ferencz 1608. febr. 14-én Kenéz Iván és Mihálynak, kis-belebelei jobbágyainak, szabadalmat adott arra, hogy e helységet idegen lakosokkal megnépesitsék; ez okmányt megerősiték 1613. január 1-jén gróf Eeszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya. Egy 1634-ki okmányban Blebálnak mondatik. 1649-ben volt itt 8 jobbágy, 4½ telek és 13 fiu, batykó Pap János s egy hópénzes ès egy hetes drabant; kenéz vala Petricska János, ki a kenéz-malom használataért egy ácsot tartozott a várhoz állitani szükség esetén. 1672-ben volt a Kenéz Pap Szaniszló.

A helység Nagy-Belebelének is neveztetik s fiókja a felső vizniczei g. k. egyháznak.

Bégàny.

(Nagy és Kis.)

E két egymás közelében a kaszonyi járásban fekvő magyar helység ma Nagy és Kis melléknévvel különböztetik meg; az előbbi hajdan Ó-Bégánynak mondatott s mindkét falu számos birtokos ke-

zén fordult meg. Jelenben van Kis-Bégánynak 113 háza, 736 lelke és 2400 hold földje; ellenben Nagy-Bégánynak 101 háza, 473 lakosa és 3165 hold földje. 1333-ban a pápai tizedek rovatában már népes parochialis helyül emlittetik, fizetvén annak lelkésze, Egyed, ki egyszersmind beregi főesperes is volt, pápai tizedül — öt garast. 1363-ban volt lelkésze Gergely*). Ekkor a Bégányi-család már virágzott itt, mely a Cseh melléknevet is használta, némely okmányban Csot-nak is iratik; igy 1374-ben Bégányi Csoth István királyi emberül emlittetik**). 1383-ban gróf Széchy Miklós országbiró visszaadatni rendelé Bégányi Lukács fia Tamásnak az idegen kezébe került ó-bégányi birtokot; e müködéshez kijelöltettek királyi emberekül: Guthi Pál fia István, János fia Mihály, Kerepeczi Mátyás fia Mihály, Beregi Miklós fia János és Daróczy István***).

1398-ban Kerepeczi György és fia Miklós, Tamás Lukács fia és ennek neje Anna beiktattattak Ó-Bégányban kir. adományozás folytán egy részbirtokba.

1409. néhai ó-bégányi Cseh Jakab leánya, Poteneziana, Kisdobronyi Pál neje, bevezettetett Cseh István ellenmondása mellett egy ó-bégányi jószágrészbe.

1410. Bégányi János fia, Gergely, helyeztetett be itt és Maszárfalván; 1438-ban Bégányi Jakab fiának, Miklósnak, fia István ellenmondás nélkül iktattatott be zálogczimen egy tiz telekből álló részbirtokba.

1470. Nagybégányi Miklós és fia János panaszára vizsgálat intéztetett Keszi Balázs, valamint kusali Jakcsi György deák özvegye, Affra, ellen, kik a panaszkodók Medves rekettye és Nagyszeg nevü erdejükből egy sertésnyájat kaszonyi jobbágyaik által elhajtattak s a kövérebbjeit leölették.

1471. Nagybégányi Miklós lép fel birtokosul.

1476. a leleszi konvent küldötte bizonyitványt állit ki arról, hogy Nagybégányi Miklós és fia, János, alperesek, ó-bégányi Buda Benedek és Mihály fiai, István és László s Óbégányi Miklós fia, Benedek, panaszlók Pap berke nevü kaszálóját nem háborgották; minek folytán 1477-ben a választott biróság ugy itélt, hogy a kérdéses kaszáló az előbbi állapotban hagyattassék.

1478. egyezség köttetett néhai Óbégányi Orbán fia, Benedek és Ujfalusi Mihály, Sebestyén, László és Péter közt az ó-bégányi

---

*) Zichy-Codex III. 219.
**) U. o. 540. lap.
***) Leleszi levélt. 21. sz.

és kis-guti, valamint a kenézlői rév és vámjog, felkenéz, erketei, löki, eszlári és azari részjószágok átengedése iránt, don, hogy haláluk esetére kölcsönösen örökösödjenek.

1480-ban Óbégányi Gergely, Benedek, Ferencz és László, Orbán fia Benedek és István fiai, Kristóf és Boldizsár, kérelmére Mátyás király parancsa folytán a leleszi konvent határ-igazitásra kiküldetvén, királyi emberekül kijelöltettek: Kirsanói Gergely, Homoki Miklós, István és Balázs, Bulcsui Gergely, Daróczi Márton, Guthi Balázs, Borsovai Benedek és Miklós, Daróczi János deák és Komlóssi Gergely; — a megkezdett járatnál ellenmondván Nagybégányi János (Miklós fia) Nagy-Bégány és Surányi Pál s János Balazsér helységek részéről, a további müködés elmaradt, — azonban 1482-ben a király rendeletére ujabban megkezdetett az; mely alkalomra királyi emberekül kijelöltettek: Kerepeczi Miklós (Márton fia), Borsovai Benedek és Miklós, Halábori Pál, zapszoli Biró Ambrus, Hetei Péter, Guthi Pál és Girsanowi Sándor (Tamás fia); ez alkalommal is azonban Surányi György, Pál és János, valamint más részről Nagybégányi Miklós s ennek fiai, János és Simon, ellenmondottak*).

1492. Bégányi Ferencz (gróf Báthory István országbiró jegyzője) és Mihály, valamint egy más atyafia, Ferencz, beiktattattak királyi adomány mellett az itteni királyi jogokba.

1496. beiktattatott kerepeczi Pelbárt**) egy a falu (Ó-Bégány) végén a déli oldalon fekvő nemesi udvarház, két fordulóban fekvő 6 darab szántó és egy a Szernye-folyónál levő kaszáló birtokába, mely őt örökösödési jogczimen illette; ellenmondván ez alkalommal Óbégányi Kristóf, György és Boldizsár.

1504. eladta Nagybégányi Margit, Gulácsi Ambrus özvegye, itteni és maszárfalvi birtokait Nagybégányi Simonnak, ki 1505-ben pert inditott bajnai Both István munkácsi várnagy ellen, egy általa elfoglalt „Luka-hegye“ nevü kaszáló iránt.

1508-ban Kerepeczi Miklós fia Tamás és ó-bégányi Éles Ferencz tiltakoznak az ellen, hogy Kerepeczi Miklós özvegye, Erzsébet, az ő részjószágát leányára irassa, valamint 1509-ben, hogy elidegenitse, megvevén a nagy-bégányi és maszárfalvai részeit Nagybégányi Simon. 1511-ben pedig Kisbégányi Kata, Hrabóczi Jánosné, elzálogitá kis-bégányi és guti birtokait hat arany forintban Daróczi

---

*) Leleszi lev. prot. I. 12. sz. 364. lap.

**) Kerepeczi Pelbártnak atyja volt András, ennek Miklós, ennek Gergely és ennek Benedek; anyja pedig Óbégányi Buda fiának, Lukácsnak, leánya Anna, Óbégányi Csók István testvére.

..artonnak. 1513-ban beiktattatott a leleszi konvent által Daróczi Páltól és Bégányi György leányától, Ilonától, született Daróczy György anyjának összes birtokába Bégányban és Maszárfalván örökségi czimen, Bégányi Simon ellenmondása mellett.

1519. vizsgálatot intéztetett Hetei János és Hetei László neje, Guthi Borbála, Óbégányi Salgai Mihály ellen, ki Heteinek az ó-bégányi határban levő „Hospital ligete“ nevü kaszálóját erőszakkal elfoglalta.

1523. Óbégányi Benedek és Hetei János pereltek Óbégányi Mátyással, ki Benedeket megverte; hasonlóul pereltek Bakos Tamással, ki a Malom-mező és Nagy-borsos nevü dülökön három szántóföldet elfoglalt, valamint hogy Óbégányi Zsigmond Hetei Jánostól 13 ökröt az ó-bégányi szabad mezőről behajtatott és letartóztatott.

1549. Nagybégányi Ágota Nagybégányi Simon által az itteni és maszárfalvai részek iránt kielégittetett; ugyszintén 1551. Büdi Mihály és Ilosvai Dorottya léptek egyezségre itteni birtok iránt.

1552. Ilosvai András emlittetik birtokosául Nagy-Bégánynak, melyet nagy részben elpusztitottnak mond az akkori adóösszeirás*).

1564-ben tiltakozott Bégányi Krisztina hajadon Bégányi Sebestyén és Lukács ellen birtokai elidegenitése iránt.

1567-ben Bégányi Miklós birt két portát, s azon évben a tatárok 20 házhelyet elpusztitván, a lakosok legnagyobb részét elhurczolták (U. o.). Ekkor birtokolt itt Szenyesi Mihály is, valamint 1570-ben Gotthard Bálint özvegye, Bodrási István özvegye és Horváth Kristóf.

1574. beiktattatott Lónyay Ferencz és Szalay János itt és Maszárfalván. Ugyanis Miksa király Bécsből 1574. január 8-kán kelt parancsában meghagyta a leleszi konventnek, hogy iktassa be Lónyay Ferencz, Pankotai Gergely és Szalay János kassavárosi királyi kapitányokat a nagy-bégányi és maszárfalvai azon összes részekbe, melyek azelőtt a magvaszakadt nagy-bégányi Ilosvay Miklós birtokához tartoztak s a koronára szállván, most nekik adományoztattak, oly módon, hogy fele részben Lónyayt és fele részben a másik kettőt illessék. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek: gulácsi Oroszi István, ó-bégányi Nagy Albert, Petry István, Bégányi Lukács és Sebestyén, Gulácsy István, Mathuznay István és Gedeon, Soós János, Bégányi Gergely, Horváth Kristóf, máskép Polyák és Kerepeczy Lukács. A beiktatáshoz kiment Bégányi Se-

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

bestyén és a leleszi konvent részéről Mezőkövesdi András, kik előtt érdeklettekül megjelentek: Soós János, kaszonyi Sárvégi Lukács, Barkóczy Albert, Homoki Bertalan, Bégányi Kristóf, Tamás, Máté, Miklós és Lukács Kis-Bégányból, Komlósi Gáspár, János, Miklós, István, Mihály és egy más János, Jakcsi Erzsébet, Marthuznay Pálné, Surányi György özvegye, Daróczi Szerafin és Mágócsi Gáspár. A beiktatás alkalmával ellenmondottak: Bégányi Miklós özvegye Zoltán Anna és Bégányi Pál, Bégányi Zsófia Kende Márton özvegye és néhai Bégányi Miklós leányai, Anna és Dottya.

1675. említtetnek birtokosokúl Bégányi Pál, Kende Márton, Ilosvai Zsófia és Zoltán Anna, kik egyezségre léptek Nagy-Bégány, Maszárfalva, Ilosva, Iloncza, Bród és Kisfalubeli birtokok iránt.

1580-ban borsovai Oláh András, királyi táblai jegyző, szirmai Banko András és felnémeti Boor János beiktattattak két egész udvartelek birtokába, melyek egyike kis-bégányi Bakos László fiaé, Ferenczé, vala, másika pedig Murgai Jánosé Tákoson, valamint négy jobbágytelek birtokába Tivadarban, melyek Gulácsi Mihály fia, János, tulajdonai voltak s az illető jogelődök magtalan kimulta után királyi adományozás folytán a fentebb nevezettekre szállottak.

1582-ben Kerepeczi István királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi-konventbeli küldött által beiktattattak Horváth Mihalovics Simon és Bégányi Dorotya, Barkóczi Albert özvegye, valamint Horváth Miklós és Margit s valamennyi utódaik az ó- és kis-bégányi részekbe.

1585. átadta Daróczi György nagy-bégányi s maszárfalvai öszszes birtokát nagy-bégányi Sárközi Pálnak; 1587-ben perelt Bégányi Lukács — Bégányi Dorottyával vagyonelidegenités miatt.

1590-ben Bégányi Anna átengedte férjének, Simai Mező Gáspárnak, 293 frtban nagy-bégányi, maszárfalvai, bródi, ilosvai, ilonczai és kisfaludi részeit; a minthogy Lónyai Ferencz és kálnai Bornemissza Ferencz is szerződést kötöttek itteni és maszárfalvai birtok iránt.

1592. királyi adományt nyertek az ugynevezett Bakos-rész birtokára nézve Komlósi Sebestyén és ó-bégányi Bégányi Lukács, Kristóf és Ferencz; a beiktatásnak ellenmondottak Borsovai Péter neje, Gotthard Anna, Bégányi György, Bakos Dorottya, Horváth Simonné, és Bégányi Bálint; 1597-ben tiltakozik Bégányi Lukács Mihalovics (Myhalowyth), máskép Horváth Miklós ellen a nagy- és kis-bégányi birtokrészek elidegenitése miatt, melyeket 200 forintért Borsovai Péter és Mező Gáspárnak eladott.

1600. emlittetnek birtokosokul Nagy-Bégányban: Ugrai János és neje Kende Judit, Mező Péter és Gáspár, Kende Miklós, Bégányi Ferencz és Pálné és Oroszi Tamás; Kis-Bégányban pedig: Bégányi Bálint, Ferencz, András és György*). 1606-ban: Kende László és Baranyai Bencze is. 1612. emlittetik még Mező Péter és Ilosvai István. 1613. beiktattatott Halábori Miklós itt és Fornoson. 1631. birtokoltak Kis-Bégányban: Bégányi Miklós, Bégányi Pál után, Bégányi Lukács özvegye Kerepeczy Anna, Bégányi János és Pál. — 1638-ban eladott Bégányi Gergely Bégányi Miklósnak részeket itt, Fornoson és Zápszonban; 1643-ban Gulácsi Ambrus és Pogány Ferencz kötnek cserét.

1646-ban Rákóczy György erdélyi fejedelem 4 jobbágy és 2 pusztatelekből álló birtokrészt foglalt le Bégányi Tamástól ennek kötvénye alapján; a jobbágyok voltak: Kristóf János, Albert György, Kósa István, Kis Jánosné, Csapó Bálint és Tenge Mihály; ezek tartoztak évenkint karácsonykor 2—2 kalácsot és 1—1 tyukot ajándékúl bevinni a munkácsi várba s a szokott heti munkát teljesiteni. Bégányi Tamás leányát ugyanis Kuti András nevü munkácsi uradalmi számtartó birta nőül, kivel itt birtokot is nyert; azonban tiszti számadásait rendetlenül vezetvén, bégányi „portió"-ja elfoglaltatott s a várhoz csatoltatott; 1650-ben azonban Bégányi Tamás kérelmére Lorántffy Zsuzsánna azt visszaengedte**).

1652-ben birtokoltak Kis-Bégányban: Bégányi Anna, Dorottya, Zsófia és György, kik magok közt atyafiságos osztályra léptek***). 1656-ban pedig Nagy-Bégányban: Mező Márton, Gábor, Gáspár és Eufrozina, ki Pécsi Istvánnak neje vala; aminthogy Baranyai Gáspár és Bégányi Ferencz egy nemesi udvarház iránt egyezségre léptek. — 1660-ban királyi uj adomány mellett beiktattattak itt Bégányi Ferencz és György.

1664-ben éltek Kis-Bégányban: Bégányi Anna, férjezett Kerepeczi Miklósné és B. Mária, férjezett Földessi Istánné; 1673. Sulyog Zsófia 400 frtot vett fel kielégitéseül Mező Mártontól; aminthogy előbb (1668.) Bégányi Ferencz Máté Zsuzsannának 300 frtban itt és Fornoson birtokrészeket lekötött. 1750. Schulz János nagy-bégányi részét, melyet atyja, Samu, Kenesei Samutól szerzett, Tolnai Zsófiának eladta.

1758-ban Nánási Ágnes, férjezett Pap Mihályné, Nánási Ist-

---

*) Budai kam. levéltár, adóösszeirás.
**) A munkácsi urad. 1682. évi urbárium
***) Megyei levéltár.

ván és Galgóczi István özvegye Bégányi Anna, valamint ennek fiai Galgóczi Gábor és Imre — cserét kötvén Gulácsi Gábor, Pécsy László, Pécsi Kata Jármi Gáborné és Nánási Klárával, ez ellen Bégányi János (kinek atyja volt Zsigmond, ennek Ferencz és ennek János), valamint István és Ferencz tiltakoztak a leieszi konvent előtt. Ugyanakkor birtak itt csere utján Vatlászi Ferenczné, született Pécsi Anna és Egresi, máskép Cseh János és Lázár utódai.

1761-ben emlittetnek birtokosokul: Bégányi András, Gergely és Péter; 1768-ban Kis-Bégányban: Bégányi Péter özvegye Hartyáni Anna és leánya Zsuzsánna, Fancsikai Lázárné, és Földessi István. 1765-ben tiltakozott Dancs Éva, Joó István neje, testvére Ujvári Samu ellen az iránt, hogy az magtalan kimulásához közeledvén, kis-bégányi, ugornyai, fornosi és tákosi elzálogitott részeire kölcsönemelést (auctiot) vett. E jószágokat Dancs Éva elődei, névszerint Bégányi özvegye Hartyányi Anna és leánya, elzálogitották volt Földessi Istvánnak, Szegedi Istvánnak és neje Bégányi Máriának.

1794. Dercsényi (Veisz) János beiktattatott Nagy-Bégányban egy a koronára szállt részbirtokba királyi adomány folytán.

A jelen század elején birtokolták Nagy-Bégányban: Görgey, Izsépi, Géresi, Berthóthy, Hidegkövy, gróf Vay, Neupauer, Bek, Borbély, Bégányi, Komjáthy, Dercsényi s mások; a Dercsényi-család kezén vala egy nemesi telek, 2 korcsma, 70 köbölnyi föld, 8 telek és 3 zsellérhely.

A nagy-bégányi község a hitujitás rémkorában elfogadván az uj tant, a templomot is elfoglalá s 1636-ban már virágzó reformált anyagyülekezetet képezett; később azonban az itteni góth-alaku, csucsives templomot elvesztette, mert a XVIII. században rommá vált, annyira, hogy 1768-ban a simai Mező-család ujonan felépittette; ettől nyerte 1782-ben csere utján a jelenlegi paplakot is. A templomban áll egy 1636-évből való énekvezéri kóta-tám, valamint egy 1648-ban készült családi fedeles szék. Az 1768-ban épittetni kezdett torony csak 1854-ben készült el; az egykor ledöntött sekrestye mellett egy régi kápolnának maradványai látszanak. 1638-ban ajándékozott a reformált egyháznak Mező Gáspár egy aranyozott ezüst poharat. Anyakönyve 1768-ban kezdődik.

Kis-Bégány sokáig volt az előbbi népesebb helységnek fiókja, azonban már 1741-ben akart attól elválni, de mit csak később

1784-ben foganatositott; ugyanis kérelmére 1783-ban a megyei hatóság vizsgálatot tett itt az iránt, hogy a kis-bégányi családnak emberi emlékezet óta volt itt református imolója s abban saját harangja, jóllehet azt a helytartótanács 1750. sept. 3 kelt intézményével lebontatni s a predikátorságot megszüntetni rendelte; ennek folytán 1783. sept. 2-án 8434. sz. a. kelt helytartósági intézménynyel annak ismét felállitása megengedtetet. 1784 óta vezettetik tehát elkülönitve anyakönyve is s akkor a mostani paplak utcza felőli végén egy kis fatemplom is épittetett, mely 1791-ben szenteltetett fel, lévén akkor tanitója Lenkei Imre. Mostani fatemploma 1805-ben emeltetett az utcza közterén.

Föbb birtokosok most: Kis-Bégányban: Joó Lajos, Galgóczy Pál, Nemes József, Domokos József, Jászter Kálmán, Komáry Imre, Kondor Gáspár, Nánásy György, Pogány Lidia, Szini János, Turóczy Ferencz stb; Nagy-Bégányban pedig: özv. Dercsényi Istvánné, Klobusiczky László, Galgóczy P., Nemes József, Gajdos János, Kali József, Lévi Gábor, Mezey Sándor, Nánási Gy., Rácz István, Sütő József, Siró József Tompa József sat.

Bilaszovicza.

Orosz falu Alsó-Vereczkénél a laturkai völgyben; hajdan a szent-miklósi uradalomhoz tartozott. Az 1704. évi urbariumban, midőn már II. Rákóczy Ferencz birtokában volt, Kis-Bisztrának is neveztetett, levén akkori kenéze Sutovics Mihály. 1754-ben a gróf Schönborn-család tisztei a soltészságot a Popovics-családtól, mely azt bitorolta, elvevék és Bilasz örököseire ruházták. Most 12 ház és 89 lélekből áll a szegényes helység, melynek egyik oldal utja Galicziába vezet; miért is 1848-ig itt egy harminczadi épületben egy határőr-lovag alkalmaztatott, ki a galicziai hágókra felügyelt.

Bene.

Régi magyar falu a tiszaháti járásban a Borsova folyó jobb partján, 84 lakházzal, 408 lakossal és 1626 holdnyi területtel. A

helység felett emelkedik szőlővel beültetett meredek sziklahegy, mely tüzlelkü bort terem.

Már egy 1269-dik évi, IV. Béla király idejében kelt okmányban emlittetik Bene helység, melyet akkor János Péternek fia és Márton Jánosnak fia adományképen birtak; valamint 1280-ban is, a mikor e jószágba Pouka mester királyi ember és János áldozár Imre fiait: Tamást, Benedeket és Mártont beiktatták.

A XIV. század elején már népes helység volt, mert benne a pápai tizedek lajstroma szerint 1333-ban lelkészség vala, fizetvén Kelemen nevü akkori papja 3 garast tizedül. 1337-ben Egyed emlittetik birtokosául, összefüggésben a Kunt Comes nagy-muzsalyi birtokos unokájával Péterrel.

1400-ban birtokoltak itt Pán András és Beregi Helele; ez kitünik azon vizsgálatból, melyet ők Csarnavodai István fia György ellen intéztek, kik a panaszlók itteni jobbágyainak erőszakoskodásai folytán tetemes károkat okoztak*).

1439-ben pert inditottak Imbreghi Farkas, Dénes és Czekei Márton, Boda Benedek és Oszvald és Kistárkányi András és Brigyes ellen (kinek atyja volt Miklós és ennek Mátyus) azért, mert benei és rádi birtokait elpusztiták és néptelenekké tették.

1451. panaszló Báthory István (Szaniszló fia) végrehajtotta a kusali Jakcsi László fiai, András és László, ellen nyert itéletet s ennek folytán be is iktattatott Berzenczi István királyi ember által a megitélt jószágba, melyhez tartozott: Bene, Kaszony, Papifalu, Kovászó az itteni vámmal együtt, Nagy és Kis-Muzsaly, Szernye, Ujfalu, Gelényes, Oroszi, Nagy-Almás (Beregvármegyében), Hadad (vámostúl), Nádard, Bogdány, Ujlak, Ecsed, Vinna, Máma, Udvarhely (révestül), Káránd, Bábocsa, Kolbászfalu, Kis-Bábocsa, Somtelek, Tótfalu, Szelszeg, Csalános, Godonár, Örvényes, Kellemes, Naprágy és Poroszló**).

1459. Kusali Jakcsi János, néhai Lászlónak fia, elzálogitja benei, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, kovászói nagy és kis-muzsalyi összes birtokrészeit Kusali György nejének, Affrának, 1012 arany forinton***).

1460. beiktattattak Homoki Pál királyi ember által örökösödési jogon Kusali Jakcsi László leányai, Affra, férjezett bélteki Drágffi

---

*) Lelesz, Prot. Act. B. B. I. Nr. 13.
**) U. o. Prot. Act. A. A. B. B. III. Pag. 41. N. 25.
***) U. o. Prot. Act. C. III. P. 134. Nr. 53.

Miklósné és Margit, ifj. Kállai Jánosné, a benei, kaszonyi szernyei, ujfalvi, nagy- és kis-almási, oroszii, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi összes részjószágokba*).

1461. Szilágyi Erzsébet, Mátyás király anyja, beiktattatik a Jakcsi László fiától, Jánostól, zálogba vett kaszonyi, kovászói, szernyei, ujfalvi és almási birtokainak fele és a benei, muzsalyi és oroszii negyedrész birtokába. A beiktatást eszközlé Borsovai Benedek királyi ember**).

1478-ban Jakcsi János és László megintetik Matucsinai Zsigmondot és Miklóst, Keszi Balázsnét Nasztát és Matucsinai Miklósnét, valamint a Beregen székelő Pálos szerzeteseket itteni és más zálogbirtokok visszaadására, ez utóbb emlitett barátok a nagy és kis-muzsalyi részeket is használván.

1489. Matucsinai Miklós elzálogitá geszteli Oroszi Mihálynak benei, kovászói, kis-muzsalyi részbirtokait s a Szernye és Borsova vizeken levő malmok őt illető részeit 240 arany frton.

1493. Drágffi Bertalan erdélyi vajda és a székelyek grófja beiktattatott a Jakcsi Ferencz-féle részekbe zálogczimen, Matucsinai Miklós ellenmondása mellett. 1495. és 1498-ban Bilkei Péterné iktattatott be egy részbirtokba***).

1502. Halmaghi Maga-Vajda Péter és Sándor törvénykeztek Matucsinai Miklóssal foglalás miatt.

1505. Jakcsi László neje Krisztina és fia György elzálogitják Bene, Kaszony, Kovászó, Muzsaly, Nagy- és Kis-Almáson levő részeiket Drágffi Jánosnak 600 arany forinton. Matucsinai Miklós pedig beiktattatik hadadi Jakcsi Ferencz fiai: Imre, Mihály és Ferencztől zálogképen reászállt birtokrészekbe Telegdi István királyi kincstárnok és Jakcsi Ferencz ellenmondása mellett. Királyi emberül működött Gerzsanói János§).

1506. Bökényi Jakab volt itt r. k. lelkész.

1507. Csebi Pogány Zsigmond és Ruszkai Dobó Domokos zálogjogon iktattatnak be a Kusali Jakcsi-féle részbe, Jakcsi László és György ellenmondása mellett, — valamint 1507. és 1512-ben Jakcsi András és György néhai Jakcsi János birtokaiba örökösödési jogon§§).

1509-ben Kusali Jakcsi László és András kérelmére Bazini

*) Lelesz, Prot. stat. IX. K. Nr. 240.
**) U. o. II. B. N. 296.
***) U. o. Prot. stat. XII. M. Nr. 178.
§) U. o. XI. N. 140.
§§) U. o. VII. No. I. No. 53.

Péter György országbiró határjárást rendelvén, királyi emberekül kijelöltettek: Obégányi György és Boldizsár, kis-guti Supán János és Iletei Demjén; a határjárás kezdeténél Csetfalva felől Tarczy János földesur nevében annak jobbágya Vas Pál és Csapi Gergely nevében Vas Demeter ellenmondván, azok a királyi szék elé idéztettek*).

1512. Pán Kristóf neje, nagy-mihályi Eödönffi Zsófia (András leánya), zálogba vette Jakcsi László benei, kovászói és kaszonyi részeit; királyi emberül működött Obégányi Kristóf s a leleszi konvent részeről Becs János áldozár. 1519. Matuznai Ferencz eltiltatja kaszonyi Jakcsi Györgyöt és Jánost a benei birtok elidegenitésétől, — kik ugyanakkor Dersházi Istvántól 111 arany forintot kölcsönözvén, nem fizetés esetére itteni birtokukat lekötik; a következett évben pedig Mathuznai Ferencz megvette Jakcsi János benei, kaszonyi, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi és nagy- és kis-almási részeit kétezer forintért. — 1524. beiktattatott Dobó Ferencz itt, Muzsaly és Kaszonyban. 1530. birt itt Jakcsi Mihály, István, János és Mathuznai Ferencz.

1541. megvette Büdi Mihály kaszonyi Jakcsi István itteni két telkét 200 frtért. Ekkor birt még itt Jakcsi, Mathuznai és Schmidt.

1543. Paposi Eördögh János és István beiktattatak Kisbégányi Bálint által a Jakcsi István magvaszakadtával felkérés folytán reájok szállt benei, kaszonyi és kovászói összes birtokokba, a beiktatást ellenmondással megzavarván Jakcsi András özvegye, Jakcsi Czili, kaszonyi Matucsinai Miklós, neje Jakcsi Kata és Eördögh János neje Jakcsi Erzsébet, továbbá Jakcsi Istvánné és leányai: Anna, Klára, Borbála, kovászói Mathuznai Györgyné.

Ugyanazon évben Mathuznai György, Pál és Gábor megintetik Kávási Kristóf huszti várnagyot az iránt, hogy az ő itteni vámjogukat erőszakkal ne bitorolja**).

1545. Büdi Mihály iktattatott be Kisguti Benedek királyi ember által a Jakcsi János magvaszakadtával hátrahagyott benei, kaszonyi és kovászói birtokba, egyik részét 1543-ban Mathuznai Ferencz vevén meg.

1547. beiktattatott Szigeti Gergely. Ekkor volt itt plébános Antal atya, ki Büdi Mihálynak Fancsikán egy nemesi telket eladott***).

---

*) Lelesz. Prot. Met. 1. 511. lap.
**) U. o. Act. N. 4.
***) U. o. Prot. 8 N. 153.

1551. Mathuznai Pál kérelmére gecsei Kun Miklós királyi ember s a leleszi konvent által Bene és Kovászó helységekre nézve határjárás tétetvén, érdekelt szomszédos birtokosokúl megjelentek Oroszi Lázár és Máté, Jakcsi Mihály Nagy-Muzsalyból, Debó Ruszkai Ferencz szintén onnan, Matuznai Miklós és Paposi Eördögh János özvegye Kovászóról képviselve jobbágyaik által; a bizottság a Borsova folyótól megindulván, ért egy Arolya nevü tóhoz, innen egy Szép nevü mocsárhoz és erdőhöz, hol a határdomb megigazittatott, majd egy fertőhöz, délfelől Piskáros nevü patakhoz, tovább a Kadarcs-patakhoz, melybe a Piskáros ömlött, ez Vizes-Piskárosnak is neveztetett. A mint itt a határjelt megujittatni akará a bizottság, Fekete András, Báthory András csetfalvi jobbágya, Szőke Benedek, Büdi Mihály özvegye Artandi Anna és Nagy Tamás, Lónyay Péter csetfalvi birtokos jobbágya, uraik nevében előállottak, fejszéiket felemelték s a további eljárás ellen, a mennyiben az a csetfalvai határt érintené, tiltakoztak, kinyilatkoztatván, miként a bizottságot a csetfalvai területre lépni nem engedik; miért is ezek a királyi szék elé utasittatván, a további határjárás felfüggesztetett*). — 1560. Matuznai János és polánkai Csapi Erzsébet, szerződnek a bennei, kaszonyi, kovászói, szernyei, ujfalvi és almási birtokra nézve. 1562. a Matuznai-féle részt II. János király Gálteövy Ferencznek adományozta.

1567. az erre átvonult tatár sereg 47 telekről elhurczolta a népet, ugy, hogy csupán öt népes házhely maradt s a falu teljesen leronboltatott. Majd Székely Antal tett itt foglalást, kivel 1570-ben Mathuznay Ferencz perelt a benei, kovászói, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, a nagy- és kis-almási birtokok elfoglalása miatt, minek következtében 1572. Matuznai („máskép Matucsinai“) Ferencz, János és István beiktattattak egy itteni rész birtokába. 1580. Mathuznai Gedeon tiltakozott a leleszi konvent előtt az ellen, hogy Matuznai Ferencz a birtokot elidegenitse.

1588-ban Sarmasaghi Miklósné, született Révai Anna, beiktattatott a benei és nagy-muzsalyi összes részbirtokokba Borsovai Boldizsár királyi ember által.

1600. emlittetnek birtokosokul: Szabó Pál, Sajgai Bálint, Mátyás és Zsigmond, Literáti József, Melith Pál, Kubinyi István, Kölcsei Zsigmond és Ujhelyi Mihály, Mátyás és Gedeon**).

1623. Rédei Péter az erdélyi vajda egyik lovas ezredé-

*) Leleszi Prot. met. I. 430.
**) Megyei levéltár.

nek parancsnoka beiktattatott királyi adomány mellett a Matuznai János, István ès Ferencz-féle részekbe.

1634. birtokoltak Perényi Gábor és neje Salgai Kata. 1639. Soklyói Szabó Zsuzsánna iratta férjére, Horváth Dánielre, itteni, kovászói, halmii, kökönyösdi, tarczi és bábonyi birtokát ezer talléron: a leleszi konvent előtt tett bevallás szerint e vagyon a magtalanul elhalt Perényi Gábor nejétől Salgai Katalintól szállt Szabó Zsuzsánnára s mindkét nemü utódaira és hagyományosaira. — 1641-ben siker nélkül tiltakoztak e vagyonátruházás ellen Ráthonyi Zsófia és Soklyói Szabó György. Horváth 1642. évben a leleszi konvent küldötte közbejöttével ünnepélyesen be is iktattatott, még pedig Beregmegyében Gulácsi Mihály és Ugocsában Záhoni Péter királyi emberek által*).

1641. emlittetnek még itteni birtokosokul Ráthonyi Ferencz és Kozma Albert, Ambrus és Pál.

1643. Thuránszky Mária és Mező Gáspár vesznek Perényi Gábornétól itt egy nemesi kuriát, hat népes és egy puszta jobbágytelket s az itteni előfokon (Promontor) egy Hanga, máskép Nagy nevü szőlőt.

1651. Lónyay Zsigmond beiktattatott Gulácsi István királyi ember és Fejérváry Miklós leleszi k. pap által a benei, kaszonyi, szernyei, ujfalvi és kovászói részekbe.

1653. birtokoltak itt Odorjáni Ráthonyi Ferencz, ennek neje Szabó Zsuzsánna és Lónyay Zsigmond. — 1655. Lövei Gergely végrendeletileg hagyá itteni szőlőjét fiának Samunak. 1656. Ujhelyi Pál nádori engedély mellett csere utján beiktattatik egy itteni puszta telek és három szőlő birtokába; valamint 1657-ben Máté Mihály, András, István, János, Ambrus, Ilona és Zsófia egy Máté Mihálytól és neje Fátyol Zsófiától nagy-muzsalyi telekért elcserélt, a Határhegyen levő, közönségesen kormány-szőlőnek nevezett, általok ültetett szőlő birtokába.

Ez évi junius hónapban a betört lengyel sereg pusztitá el a falut. — 1660 körül a Maróthy-család nyert itt birtokot; majd a Makai és Vásárhelyi.

A főbirtokosok most is a Ráthonyi-családbeliek, névszerint István, azután a gróf Károlyi, Gerzon után Mózer, és Steinberger Izráel utódai, Tóth Lajos, Sütő Miklós. A lakosok nevei ezek: Balássi, Barna, Bihari, Bertalan, Bura, Csapó, Deme, Farkas, File-

*) Leleszi levéltár.

Gálffi, Kelemen, Kis, Kovács, Medzibradszki, Miklós, Nagy, Pap, Pataki, Pogány, Siket, Szántó, Szekeres, Tomajko, Tar, Timár.

A falu déli oldalán közel a Borsova folyóhoz fekvő, most ref. kőtemplom a 15. században épült, keletelt, egy hajós, az ennél kisebb szentélye a nyolczszög három oldalával záródik. A kisterjedelmü templom nyugoti főbejárata felett emelkedik a négyszögü vastag csonka torony, mely belülről csarnokot képez*). A csucsivü diadaliv északi falán a Madonna képe látszik, ki ölében a holt megváltót tartja. Kár, hogy a kegyeletlenség ezen a mészréteg alul feltünt régi falképet sárral bemázolá; hajdan a templom nemcsak belül, hanem kivülről is volt festve. A ledöntött sekrestyének alapfalai még látszanak a templom északi oldalán, melyen ablakok nincsenek, mig a keleti és déli keskeny nyilások csak gyéren hintenek fényt abba. A templom vastag falai erős támokkal vannak ellátva s e szerint hajdan a templom hajója is boltozattal volt fedve; az eszterhéj alatti párkány kőválasztékai vörös és fekete szinnel festvék. A hajó famennyezetének egyik elkorhadt gerendájáról leolvastam, hogy a templomot 1670-ben, tehát 14 évvel a lengyeldulás után, Maróthy György földesur idejében kijavitották. A protestánsok mindjárt a reformátio kezdetén foglalák el a templomot; 1595-ben a hivek már virágzó anyaegyházat képeztek. 1600-ban Miskólczi Mátyás volt iskolatanitója; 1782-ben a tüzvész a paplakot s az anyakönyveket felemészté. — Az egyház jótevőji közé számitja a Matuznai családot és Makai Istvánt egykori feldesurokat, 1772-ből Vásárhelyi Ferenczné, született Melegh Katát s másokat, kik szőlőket ajándékoztak. Tallián Pál és Pogány Pál a benei templom javitására Csetfalván egy telket adományoztak e század elején; Pogány Lidia pedig egy 400 frtnyi (bevehetetlen) követelését testálta az egyháznak.

A templom több régi és diszes müvezetü drágaságokkal bir; ilyenek: egy reformatió előtti korból származó aranynyal befuttatott, régi, talpas ezüst ostyatartó (ciborium) melynek fogójánál a a tizenkét apostol párosával, tiszta aranyból öntve volt hat fülkeszerü üregbe helyezve, melyek azonban most már hiányzanak: egy másik ezüst kehely szintén aranynyal futtatott és sodronymivü diszitménynyel ékitett, ily felirattal: „Wenn ich dich habe, mein Gott allein: so khann bei mir kein Mangel sein I. 5. 1591.“ Némely német református hitterjsztők ajándéka. Van egy régi

*) A torony déli ablaka mélyedésén НГЬЕЛЕ 23 (Helele?) betük és 145? évszám van bekarczolva.

lapos tányér és több ón kanna. Egy czin tányérnak ez a felirata: „G. D. Joannes Cseh Egresi, cum uxore G. D. Rebeka Lázár, calice argentea, dei zelo deaurata MHOK HM. 1663." Egy másik 1696-ból való; az áldozóabroszok 1693, 1774., 1782. és 1788. évekből valók: egyiken ez van kivarva: „1726. Maróthi Dániel uram hitvese Darvai Xtina adta Isten dicsőségére." 1593. volt a ref. pap Laskai Mihály, 1594. Kaposi György, 1646. Czeglédi Sebestyén sth. Harangjai közül egy 1794., a másik a Kovászóé 1643-dik évből való; ennek régi koronájára ez van bevésve: „Anno 1643. fieri curavit N. Adreas Fejes de Bene."

Benedike.

(Benediküvczi).

Orosz falu a munkácsi járásban Rákossal szemben 100 házzal, 527 lakossal és 1386 holdnyi részint sik, részint lejtős határral. Hajdan Benedeki és Benedekfalvának is mondatott, s valószinüen a falu nevét a Benede-rika viztől vette, mely határában egykor folyt*); ez valószinübb, mint az, hogy a 14 század elején az e tájon birtokolt Várdai Aladár Benedek nevü tisztétől vette volna a helység nevét**); különben azon időben egy Benedeki család is létezett itt. Igy 1391-ben birták e helységet Nagy Márton és Lőrincz és agardi Benedeki Higyed János, 1393-ban pedig Agardi Péter fiai, Lőrincz mester és István és Nagytárkányi és Jusztin fiai: Higyed, János és Márton.

1391. Mária királyné Budán (in Dominica Invocavit) Benedeki Márton (László fia) s Lőrincz és István nevében is tett kérelmére, minthogy birtokának határa iránti levele elveszett s e miatt a munkácsi várhoz tartozott Iványi, Rákos, Kajdanó és Oroszfalu (Ruszkócz) felől sok zaklatást és jogsértést kellett szenvednie, megrendelte, hogy a leleszi konvent küldötte Domokos, maga mellé vevén hiteles bizonyságul Andrást (bereg) szászi plébánost, a királyné udvari papját, vagy Csaholi Sebestyén mestert, kir. udvari tisztet, mint e végből a kuria által különösen kijelölteket, a határt igazit-

*) 1649-ki évi urbér a munk. urad. levéltárban.
**) Zichy-Codex I. 129.

tassa meg. A nevezett királyné azon évben*) a leleszi konventhez menesztett más rendeletben, kijelölte királyi emberekül a nevezett András és Csaholin kivül még Szántói Pető fiát. Jánost, is; azon évi pünkösd előtti vasárnap Verencsén kelt iratában pedig, melyben tiz ekényi (azaz 1500 hold) földet rendel a királyné az ő Iványi, Rákos, Kajdanó és Oroszfalu nevü helységeinek határából a munkácsi vártisztek jelenlétében a Benedekiek határához kapcsoltatni. kijelöltettek királyi emberekül a nevezetteken kivül még rosali Kun Lukács is. Ezek folytán a határjárás Domokos prépost, Mihály, munkácsi alvárnagy, annak küldötte tisztelendő Nagy Jakab s számos királynői jobbágy s a Benedeki-családbeliek jelenlétében megtétetvén s a tiz ekényi föld is átadatván, a felvett okmányban következő határhelyek emlittetnek: Iváni felől: Bal-iznicze, Nagy-Viznicze, Oroszanicsa és Hodanka patakok; Oroszfalu, Rákos s Kajdanó felől: a Sztára vize, Egrus nevü mocsár, Jancsova viz, Kasztaliscsa patak, Hidaspatak sat.**).

1447. megperelte Agárdi Lajos, csicseri Orosz Tamást Benedek, Balázsvágás, Bisztra, Kálnik, Zsukó, Gajdos, Felső- és Alsó-Lucska és Mogyorós helységekben tett foglalás miatt***).

1455. Agárdi István eltiltatta osztályos rokonait Jánost, Mihályt és Lászlót, a fentebbi helységekben levő birtok eladásától, Keszi Balázs deákot és nejét pedig annak megvételétől.

1471. voltak itt birtokosok Nagytárkányi Mihály és István. Ez kitetszik István azon leveléből, melyben tudatja Mihálylyal, hogy a beregi alispánok erőhatalommal kijöttek benedekfalvi birtokára s jobbágyaitól 3 hizott ökröt elfoglaltak s azonfelül még 20 darabot kivánnak; arra is kéri testvérét e levélben, hogy anyjok részére szerezzen „h a r n á c z“ nevü posztót§).

1501. Vassa István vette zálogba Tárkányi István birtokát; 1503-ban pedig Tárkányi László fiai, István és Miklós, elzálogositották összes részeiket száz arany forintért K e n d e r e s i Péternek.

1505. Kerecsenyi Antal pereire nézve kiegyezkedvén Tárkányi Péter, Miklós, László, Lukács és Ferenczczel és néhai T. László özvegyével Annával, visszabocsátá nekik a Tárkányi Mihály fia, Márton, által nála 164 frtban elzálogositott részeket.

1507. beiktattatott Kerecsenyi István Benedike, Balázsvágás,

---

*) Datum in Tukul, Sabatho proxno post fest. beati Francisci Cons.
**) Lelesz. Prot. Met. N. 51. Com. Bereg.
***) U. o. Prot. II. 22. sz.
§) Lelesz, Prot. Act. D. II. pag. 290. N. 30.

Kálnik, Bisztra, Zsukó, Csapóczka. Lucska és Gajdos azon birtokába, melyet Nagy Tárkányi István és Miklóstól zálogul átvett.

1552-ben birtak itt: Pető Tárkányi és Székely Máté sat. Ekkor Ferdinánd Pozsonyban (feria 4. post. dominic. Cantate) kelt rendeletében Bajoni Ferencz és Nagytárkányi Gáspár és neje született Mérei Ilona és T. Farkas kérelmére meghagyta a leleszi konventnek, hogy Benedike határát igazitsa meg, kijelöltetvén királyi emberekül: klacsanói Gallis János és Ferencz, Mathuznai György és Gábor, Lónyai Péter, Dobronyi Simon, Bégányi Máté és Sebestyén, Hetei Simon, Borsovai Benedek és Daróczi István és György. A kitüzött határidőben megjelentek szomszédos és érdekelt birtokosokul: Gallis Ferencz, Dávidházi Márton, Nyilas Mihály, Batthyány Mihály és Ruszkai Dobó Ferencz. A müködés azonban csakhamar megakadt, mert Pokol Mátyás, munkácsi biró a király nevében tiltakozott*).

1567-ben birtak itt: Battbányi Miklós, Sárkány János, Dobó Domokos, Eödönfi Ferencz és Vékei Ferencz.

1576. Nagytárkányi János elzálogitá ungvári Bornemissza Lukácsnak 200 frton az itteni, kálniki, valácsi, kucsovai, benedeki, csapóczi, medvefalvi, bisztrai és zsukói részeit.

Ugyanakkor Komlósi Albert neje Erzsébet, Simonyi Székely Máté és neje Tarnóczi Apollonia, leánya és fia Székely György beiktattattak Benedikén egy nemesi udvartelek birtokába Bégányi Kristóf kir. ember által; azonban 1593. Komlósi Albert, munkácsi várbeli udvarbiró, mint néhai Székely Erzsébet volt férje királyi adományul kapta ugy az itteni kuriát, mint a kálniki 11 jobbágytelekből álló birtokot. A Guthi Imre kir. ember által eszközölt beiktatásnál Halábori Péter ellenmondott. 1592-ben bedeghi Nyári Pál átengedte birtokát itt s a szomszéd nevezett helységekben Török Zsuzsánnának.

1597. Komlósi Albert visszavonta a Telegdi János javára benedeki és kálniki birtokára nézve tett bevallását.

1600-ban emlittetnek birtokosokul: böki Paczoth Ferencz, Tárkányi János, Borsi János és Sennyei János; 1610-ben Bácskai István; 1648-ban: Bácskai István, Tárkányi István, Borsi János, Horváth Ferencz és Lövei Gergely. — 1678-ban kapta a Bácskai-féle részeket itt és Kálnik, Csapóczka, Patkanócz, Medvegyócz, Zsukó, Bisztra, Balazsér, Surány, Bsaroda, Papi és Asztélyban

*) Lelesz, Prot. Met. I. 37. sz.

adományul M a r i n Péter. 1655. Lövei Gergely hagyta itteni birtokát fiai János és Samura.

Jelenlegi fő örökösei: Barkóczi Sándor, Klobusiczky és Schönborn grófok. a Joó-család és Román Ferencz örökösei.

A Ruszkóczhoz tartozó g. k. hitközségnek van itt kőtemploma.

Nagy-Bereg.

(Berehi.)

Magyar mezőváros, termékeny vidéken, a Szernye tó keleti szélén, 306 házzal, 1401 lakossal, 9383 holdnyi térrel, melyen szelíden emelkedő halmok s erdőségek teszik a helyet érdekessé. Hajdan Pereg, Bereg és Berekunak is iratott, s már az őskorban is lakott volt, a mint a napfényre kerülő bronz-műszerek igazolják.

A magyarok beköltözésekor puszta rengeteg volt, melyen csak egyes nomád pásztorok tengtek. Majd a föld a magyar vezérek, fejedelmek s később a királyi herczegek birtokába jutván, sokáig csupán egyes vadászoknak és pásztoroknak volt tanyája, míg végre a 12. században némi helység, község alakult. A váradi Regestrumban, hol az isteni itéletekről van szó, említtetik, hogy Vadu, a beregi erdő-őrök egyike, bevádolá laktársát. Természetes, hogy fejedelmi birtokosok mellett Bereg lakói mindinkább szaporodtak s a hely jelentősége hova-tovább növekedett, annyira, hogy a 13. században a megye is, mely addig, valamint az egyházi kerület is, b o r s o v a i-n a k hivatott, Beregnek kezdett neveztetni; igy 1214-ben „Mesku comes de Beregu“ említtetik. Feltehető, hogy az 1241-ben e tájon átvonult tatárraj e községet is elpusztitá, s hogy a később itt letelepedettek uj lendületet adtak a községi életnek, s hogy önbiztosságuk végett várat is építettek, melytől a megye is nyerte nevét.

Ez erőség a Kanfertő nevü helyen állott s az akkori szokáshoz képest, kellő vár-néppel volt ellátva. Igy például 1312-ben volt itteni várnagya Péter, ki azon évi rozgonyi ütközetben elesett s előkelő nemesnek mondatik*), egy 1332-diki okmányban pedig e

*) Chronicon Budense. Podharadczky. 236.

tétel jön elő: „Jobagiones castri Bereg." míg 1353-ben Arath fia Pál s mások beregi vár-jobbágyokul említtetnek*).

Hogy e táj a 13. században hazánk történetében érdekes szerepet játszott, szintén okmányainkból tudjuk. 1233. évben II. András, jeruzsálemi király, seregével a beregi erdőben tanyázott s itt erősité meg az egyházi concordatumot (egyezményt) esküvel, melyet ő s fényes kisérete Jakab preneszteí püspök s a pápa küldötte kezébe itt letett; ugyanakkor itt a II. András és fia Béla ifjabb király közti egyenetlenségek s egyéb fontos ügyek is elintéztettek**). A néphagyomány szerint András király sátora ez alkalommal a mostani munkácsi határban eső s maiglan „királyszéknek" nevezett erdőben állott s igy feltehető, hogy a roppant terjedelmü erdő, mely akkor általán „Berek" név alatt ismertetett, Beregszásztól fel a Háterdőig egy szakadatlan rengeteget képezett, a rajta most fekvő helységek csak később, a tatárdulás után keletkezvén; s akkor e néven Bereg még nem értetett törvényhatósági kerület, hanem kizárólag a királyi család birtokához tartozott erdőség. Ez alapon adományozza IV. Béla király, midőn az egri egyház elveszett adományait 1261. évben megerősité, annak ujonnan e birtokot, melyet ősatyja, tehát I. Béla 1061 körül, valamint később Endre összes erdeivel, pusztáival, faluival sertéseivel, azok pásztoraival s egyéb tartozékaival együtt adományozott volt a nevezett egyháznak. Midőn pedig később 1271-ben V. István is megerősité ez adományt, Bereg és Ugocsa vármegyéket illetőleg megjegyzé, hogy ezek az előtt a szent királyok (István és László) vadászó erdői valának.

IV. Béla okmányából kiderül az is, hogy már a 11. században itt a sertés-tenyésztés gyakoroltatott. Az egri egyháznak ajándékozott erdő emlékét maiglan őrzi a gróf Schönborn-család birtokához tartozó s e tájon fekvő ugynevezett „Püspök-erdő", mely 350 hold területén szép tölgyfákat termel s az egykori nagy hirü „beregi erdő" egyik csekély részét képezé.

A 13. század folyamában már lelkészséggel is birt e község s hogy a beregi plébánia kiváltságos, azaz az esztergomi érsekség joghatósága alá tartozó volt, kitetszik a VIII. Bonifácz pápának 1295. évben kelt iratából***), de a Pázmán-féle jegyzékben is

*) Zichi-Codex I. 386. II. 539.
**) Fehér György Cod. Dipl. III. vol. II- 319. 326. 346. lap.
***) U. o. VI. I. 350.

a kiváltságosak közt emlittetik, valamint az 1332—1335-dik évi pápai tizedek rovatában is.

1329-ben Erzsébet királyné, I. Károly neje, mint akkori birtokosnő alapitá a beregi erdőnek a Borsova partja felett emelkedő magaslatán szüz Mária tiszteletére a Szent-Pálrendü zárdát, mely Kis-bereg-inek neveztetett s romjai Alsó-Remete falu közelében maiglan látszanak.

Ez időben a község már virágzott, mert nemcsak kiváltságos jogu lelkésze, hanem saját szervezetü, biró és 12 hitesből álló helyhatósága is volt. Igy egy 1369. peres ügyben, mely Bégányi Cseh Jakab ellen folytattatott, a királyné elébe idéztetett a beregi biró tizenkét hitesével együtt*).

1396-ban Rácz Miklós munkácsi várnagygyal törvénykezett a Dolhai család azért, hogy ő beregi és ujfalvi lakosokkal, még Erzsébet királyné birtoklata idejében, a Száldóköz nevü dülőben négy földét, valamint Sarkad helységet elfoglalta és elpusztittatta. —

1397. Zsigmond király (datum Ujvár, feria 3. post fest. ascens. dni) meghagyja a leleszi konventnek, hogy királyi adomány folytán Bereg és Vári birtokába iktassa be Csáki Miklóst, temesvári főispánt, ennek atyját Istvánt és testvéreit, Györgyöt és Pétert; királyi emberekül ajánltattak kusali Jakcsi István, Gacsali Bertalan fia, Imre, Csarnavodai István fia, György és Kölcsei István**). Egy másik okmány szerint***) ugyanakkor beiktattatott királyi rendelet folytán Sidov István fia György s általa atyja István és testvére Miklós és Péter a Tibavai György fia János magvaszakadtával felkért beregi és várii birtokokba. A beiktatást, mely ellenmondással gyengittetett, eszközlé Kölcsei János fia, Miklós, királyi ember s a leleszi konvent részéről Benedek áldozár.

Ez okmányban neveztetik Bereg elsőizben Oppidumnak, azaz Mezővárosnak.

1400. Zsigmond király Budán (feria 4. post domin. invoca). kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy mivel Pán András és Beregi Helelc panasza szerint Csarnavodai István fia, György, a közelebb mult napokban a panaszlók beregi, benei és muzsalyi jobbágyain ezer forintnyi kàrt okozott, az ügyet vizsgálja meg s az eredményről tegyen kimeritő jelentést. Királyi em-

*) Leleszi levéltár Prot. Act. 1. 19. sz.
**) Leleszi lev.
***) U. o. Prot. Stat. S. No. 203.

berekül kijelöltettek: Kerepeczi György, Bégányi Bálint, Homoki György, Halábori János és Borzsovai György.

Ezen időben Koriathovics Tódor munkácsi herczeg volt Bereg birtokosa, kinek a fentebbiek rokonai s illetőleg tisztei is voltak; Koriathovics kérelmére 1400-ban királyi rendelet folytán a leleszi konvent Beregen határjárást is tartott.

1409-ben kezdett Tódor podoliai herczeg nevében annak ügyvéde Pósaházi Márton pert Salánki Péter fiai, Tiba és János ellen a Bereg és Feketepatak helység közt elterülő s állítása szerint Beregtől elfoglalt és Salánk határához csatolt föld visszavétele iránt Zsigmond király itélőszéke előtt. Az ügy megvizsgálásával a leleszi konvent bizatván meg, Tiba és János nevében azoknak a leleszi konvent előtt vallott s meghatalmazott ügyvédök Dobencsi Dénes válaszolt. A helyszinelésre királyi emberül Oroszi Imre s a konvent részéről Miklós Deák eszeni pap küldettek ki hiteles bizonyságképen. A viszályos tér, mely királyi mérték szérint (regalis mensura) 6 ekényi*) szántóföld, 2 ekényi tölgymakkos erdő és 4 ekényi harasztföldből állott, feküdt a Borsova folyón túl Salánktól elválasztva, melyet midőn a kiküldöttek Tódor herczegnek vissza akartak adni, ellenmondott Tiba és Salánki György nevèben azok tiszte Kun Péter, miért azok azután a törvényszék legközelebbi nyolczadára a vidékbeli három vásáron történt nyilvános kikiáltás által megidéztettek. A törvényszék előtt Tódor részéről Pósaházi Márton, az ellenfél részéről pedig Benyei István deák ügyvéd a váradi káptalan előtt kiállitott meghatalmazással ellátva megjelenvén, a kérdéses földet magáénak lenni állitotta, hivatkozván előmutatott régi okmányokra; mivel azonban a biróságnak járó 18 márkát le nem tette, azon meghagyást kapta, hogy a közelebbi nyolczadon kétszeresen tegye azt le, egyszersmind a kikiáltott törvényszék is összehivatni határoztatott, melyen azonban György, ki az olaszok (venetok) elleni háboru alkalmából távol vala, meg nem jelenhetett, miért ő 296 és külön 42 márka birság fizetésére itéltetett, oly módon, hogy e pénzt a jövő évi Györgynapi nyolczadán letenni tartozzék. Ekkor Tódor herczeg helyett Bulcsui István ügyvéd megjelenvén, előmutatott a peres tárgyra nézve egy 1364. évben kelt okmányt, mely szerint a föld határa az előtt, még Lajos király és Erzsébet birtoklata idejében, bejára-

*) 1 ekényi tér = 150 hold, s e szerint a peres 12 ekényi tett 1800 holdat.

tott s Bereghez való illetősége megállapittatott volna. Salánki György helyett Benyei István deák megjelenvén, egy 1335. az egri egyház által tett határjárásra hivatkozott, mely szerint a kérdéses tér ugocsamegyei Feketepataka helységhez tartoznék, mely birtokot a nagyváradi káptalannak 1295. Miklós fiai, Domokos és Demeter, comesek és Farkas fia János fiának Péter fia egy részről és Tiba fia Miklós comes közt más részről eszközölt birtokrendezés iránt kelt okmánya szerint, még V. István király Miklósnak hü szolgálataiért és vére ontásáért adományozott.

A biróság ekkor a szóváltások folytán ismét határjárást rendelvén Jakab apostol tizenötödére Bereg és Feketepatakára, s akkor Bulcsui István Tódor herczeg és Benyei István Salánki György részéről megjelenvén, az ügy közbevetett kifogások folytán, ujolag a közelebbi nyolczadra halasztatott, felperes 6 márka lefizetésére köteleztetvén. A határjárásra 1414-ben a leleszi konvent küldötte Thuri Mihály mester királyi táblai jegyzővel megjelenvén, s Tódor részére Ferencz, Salánki részére pedig András nevü áldozárokat bizonyságképen kirendelvén, a határt végre bejárták. Ez okmányban ily határpontok emlittetnek Bereg felől: Atak folyó Kovászótól, Rednek, Hidegér, Borsova folyó, Pálóczpataka, egy nagy gát a Borsován, mely azt két ágra osztotta, továbbá: Gerzenchezad (Borsova ága), Komlós helység sat. Egyszersmind a viszályos térből egy ekényi szántóföld és öt ekényi erdőből álló részt állapitottak meg olyanúl, melynek birtoka kérdéses s mely a hozandó itélet tárgyául szolgáljon; e rész az, melyet a Rednek vize határolt, mely viznek nevét Salánki Hidegérnek, egy másik kiágazó medret pedig felperes Palóczpatakának lenni állitá, mely ellenmondás kiderítése tehát szintén a továbbbi vizsgálat tárgyáúl tüzetett ki, mit azonban a felhivott szomszédos birtokos és nemes tanuk Salánki részére igazoltak. Ennek folytán a tovább eszközölt törvénykezési eljárás után elvégre az ügy végbefejezése tekintetéből Salánki Györgynek itéltetett meg a döntő eskü, mint kinek nagyobb számú tanui világosabban kideriték igazait s mert ő a peres tárgy tényleges birtokában is találtatott. Az eskü letételére Salánk helysége Szent-Mihály ünnepének 25-töd napja tüzetett akkép, hogy összehivatván a szomszédosok és érdekeltek, azok, valamint Thuri Mihály, vagy Hermann Péter királyi táblai jegyző s a konvent kiküldötte jelenlétében a peres helyen Salánki maga, vagy meghatalmazottja mezitelen lábbal s hajadon feje felett földet tartva, fenhangon, értelmesen esküdjék meg arra, hogy a viszályos hat

ekényit tevő föld valóban az ő salánki birtokához tartozik. Ha pedig erre az esküt le nem tenné, akkor a határ Tódor herczeg kimutatása szerint igazittassék ki s csatoltassék Bereghez. Az is megrendeltetett Zsigmond király által (Visegrád, 1414.), hogy a sok szavat tartalmazó eskü minta lassan, szóról-szóra értelmesen mondattassék el. Ez érdekes ügyiratban, mely az akkori perlekedési rendszerre elegendő világot vet, s különsen az 1414-ki királyi leiratban Tódor herczeg már néhainak mondatik. Végre megjegyzem, hogy ez okmányt a leleszi konvent 1627-ben rozsalyi Kun László részére kiadta*).

Nem sokára, 1416-ban Kaffai Pán Endre és tiszte Helelének meggyült a bajuk Perényi Miklóssal, ki beregi és ardói kuriáikat fegyveresen megrohanta és feldulta; majd perbe elegyedett Helele Girsanói Tamás szolgabiróval, ki bizonyos okirat végrehajtását s az általa utközben elvesztett száz forint megtéritését megtagadta. Ugy szintén megperelték Istvándi Miklós fiát, Györgyöt, ki némi ingóságait, ruháit, és beregi jobbágyait eltulajdonitá. —

1417-ben tiltakozott Pán Endre és Kaffai Helele nevében Bégányi Kis Bálint az ellen, hogy beregi birtokukon Dolhai Szaniszló 200 darab sertését nyillal megsebezteté. A következő évben királyi parancs folytán ismét tartatott vizsgálat Dolhai Szaniszló, János, György és Bogdán panaszára Helele és Homoki István s ennek fia György ellen azért, hogy tőlük bizonyos beregi jobbágyokat letartóztattak s megfosztottak.

1427-ben Brankovics György kapta örökjogon Bereget a munkácsi uradalommal együtt. — 1433-ban ennek kérelmére a király vizsgálatot rendelt tétetni Kusali Jakcsi László és Mihály s Longodári Márton ellen azért, hogy a Beregváros (civitas) határában levő völgyön egy falut (villa) alakitottak**).

Brankovics, ugy látszik virágzásba hozta Bereget, mely ez okmány szerint „civitas" czimmel is felruháztatott. 1440. évben azonban hütlenségi bélyegen elkoboztatván Györgytől a beregi jószág, az Pálóczy László királyi főudvarmesternek adományoztatott; 1445-ben azonban már Hunyadi János kezén volt.

1454-ben Atyai György és János, mint salánki birtokosok, visszahelyeztettek a Liget, Nagy és Szalva nevü erdők birtokába, melyben Kusali Jakcsi András, László és György, valamint Szokoli Péter,

*) Leleszi levéltár Prot. Metal. Com. Bereg. N. 11.
**) Leleszi lev. Prot. A. A. I. pag. 213. N. 11. és A. A. III. 314. lap.

malomvizi Kenderes János és Kállai János munkácsvári tisztek által megháborittattak, kik az erdőket a beregi és kovászói helységekhez erőszakosan csatoltatták, aminthogy ezek 1456-ban Kigyós helységet is csatolták Bereghez, mely azon évben a hassagi Farkas és Ilosvai családnak adományoztatott volt. — Hunyadi János alatt szintén különös virágzásnak örült e város, s kiváló előjogokkal ruháztatott fel.

1466. Szilágyi Erzsébet, 1484—1493-ig Hollós János, 1498. Vingárti Geréb Péter gróf, 1495. Csáktornyai Ernuszt Jánosnak és Zsigmondnak vala birtokában. 1505-ben birta Bereget Anna királyné, 1507-ben Ulászló király; az 1514. VII. t. cz. 3. §. szerint a munkácsi koronai birtokhoz tartozott; 1518-ban Lajos király alatt a királyi konyha szükségletére jelöltetett ki, tartozván lakói szekereken szállitani bort és zsiradékot Budára és illetőleg a munkácsi várba*).

1511-ben volt itteni plébános Károlyi Mihály, kinek testvére István fejérvári kanonok volt.

1523. Mária királyné birta, 1529-ben Zápolya János, ki ismét Báthori Istvánnak adományozta. 1545-ben Ferdinánd király Várit és Bereget hü szolgálatai jutalmazásául Büdi Mihálynak adományozta, 1549-ben pedig külön Büdi Mihály munkácsi várfőnöknek és általa testvérei Klára, László, Farkas, Gergely és Györgynek Beregen két adómentes szőlőt ajándékozott. Később özvegyére Ártándi Annára jutott Bereg, ki azt 1552-ig birta

1552-ben a beregszászi Domokos rendü barátok kérelmére a leleszi konvent azok kigyósi birtokuk határát bejárván, Longodár völgyben hol annak jobb szélén az ugynevezett Nagy-ut Kigyós helység határát képezé, Kontz Márton beregi biró s a király jobbágya ellenmondott, nem tartván a Longodár völgy felét valódi határnak Kigyós és Bereg közt, hanem a kelet felé fekvő dombhátat. —

1554-ben Petrovics Péter gróf birta Bereget, 1557-ben azonban Ferdinánd ifj. Büdi Mihálynak addig, mig a megigért száz jobbágytelket megadhatná, Várit és Bereget ujonnan adományozza neki s őt a munkácsi vár bérletéről is biztositja; igy ő Bereget 1574-ig használta, midőn 15 ezer forinton vissza váltatott tőle. Igaz, hogy e közben Munkácscsal együtt Bereget és Várit is Zápolya János Zsigmod foglalta el s igy Büdi attól elesett, midőn azonban

*) **Munk. urad. koronai perben okmány.**

1567 évben Miksa király Munkácsot s azzal a megyét hatalmába keríté. Büdi panaszlólag követelte birtokát, minek következtében az 1567. 32. t. cz. 5. §. szerint határoztatott, hogy a birtokjog rendezésére kiküldött birtokosok azon esetre, ha Büdi panaszát helyesnek találandják, Bereget és Várit neki közvetlenül azonnal adják vissza, nem kelletvén elébb az ügyet a felség elé terjeszteniök*).

A Miksa király és Zápolya közt dult viszálykodás közben 1566-ban Zápolya segéd csapatához tartozott tatárok Tokaj alól elszéledvén, utjokban Bereget is annyira feldulták, hogy 90 telekről 272 lakost hajtottak el rabokul. s az elhamvasztott városban csupán 15 népes telek maradt meg**). Ekkor elveszett régi pecsétje is s igy 1567-ben ujat készitett, melyet maiglan használ***).

1570-ben Herselőczi Kata Kun Imre özvegye perelt a király ügyészével, követelvén attól Beregen 71 jobbágyat§).

1573. Magócsi Gáspárnak adományoztatott Bereg, mint a munkácsi várhoz való tartozék zálogképen; 1586-ban a zálogjog megujittatott; 1588-ban Rákóczi Zsigmond birtokába jött neje, Mágócsi András özvegye keze által; 1591-ben Rákóczi Zsigmondnak, Mágócsi Ferencznek és Gáspárnak ismét öt évre adatottt zálogul.

1660-ban viszgálat tartatott Mágócsi Ferencz részére a beregiek és a salánki birtokosok közt a Szalva nevü erdő iránt felmerült viszálykodás ügyében; a nyomozást a helyszinén Kerepeczi István királyi ember és Török Ambrus leleszi konv. pap eszközlék, kijelöltetvén II. Rudolf király által királyi emberekül Ujhelyi Miklós, Zoltán László, Török Pál. Góde György és Pál, Komlósi Albert, Kerepeczi István és György, Tarnóczi Simon és Pósaházi Simon. A per tárgyául szolgált a kölcsönös birtokháboritás, a Szalva máskép Nagyerdőt a beregiek és salánkiak egyaránt követelvén s igy a birvágytól és sértett érdek megboszulásától ösztönöztetve, mind a két helységbeliek vetekedtek egymással az abban talált sertések megölésében és elhajtásában. A tanuhallgatás kezdetett Orosziban május 5-kén, folytattatott Kovászón Matuznai Gedeon és

---

*) Corp. Jur. H. I, 530.

**) Budai kam lev. Liber IV. Tomus VII.

***) Megyei levéltár.

§) Ezen tallér nagyságu kerek pecsét közepére befelé csavarodó bikafej van vésve és a következő nem megforditottan metszett körirat: „Nag Bereg hi pecet 1567. E." Némelyek igy is olvassák: „Ez az Beregdi Pecet. 1567."

Zsigmond érdekében, kik szintén bizonyos jogot tartottak az erdőhöz; május 6-kán volt az eljáró bizottság Nagy-Muszalyban és Kigyóson, hol az 50-dik tanu, Bende Gáspár, Melith Pál jobbágya azt vallá: „tudja azt, hogy a várii hidra való fát a Szalva erdőről hordották s két salánki szános embert fogtak el, kiket Váriba fogva vivén, két ökröt a kigyósi ispán Biczer Gáspár a várba küldött fel és egy lánczukat is elitatta Váriban a korcsmán.“ Biró Gergely, 75 éves, oroszi lakos vallá, hogy ő Makszai Balázs és Oroszi Lázár dolgosa levén, ezektől hallá, hogy a Szalva erdő az ő felsége koronájával határos, Deák Tamástól, Barta Mihály s más pásztoroktól pedig hallá, hogy midőn Rákóczi hajtatta volt ide beregi sertéseit, a salánki lakosok félreverték a harangokat, sokan kicsődültek, mire a beregiek elszaladtak, hogy Szabó Gáspár ura nevében lóháton járkált kópiával s a disznó kosárt darabokra vagdalták, ugy az ott talált sertéseket is. Decse Péter nevü tanu s oroszii lakos pedig ekkép vallott: „Salánkon egy Kovács János nevü volt a Kun-családnak ispánja és tisztartója, ki ez időre 200 száz sertést hajtatott, ezeket azonban Matuznai Pál, ki Munkácscsal egyetértett mindenkor, elhajtatta, embereivel s az erdőben levő nyájak pásztoraival megölette s azok közt a levert sertések tüdejét elosztatván, őket a kovászói várban nemcsak megvendégeltette, hanem a hátokra rakatván a tüdőket, meg is tánczoltatta mondván „Tüdőtáncz salánkiak!“*). A birtokper még azontúl is tovább húzódott.

Különben már megelőzőleg történtek e miatt vérengzések: igy 1590. Báthori István megtámadta ellenségesen Bereget és kiraboltatta, mi miatt azután Vida István emelt panaszt.

1604. pereltek a beregiek a váriakkal a Bodoló, Gecse, Macsola és Tarpa közt fekvő Csoma és Czibekföld birtoka iránt, mely viszály 1612. a beregiek előnyére döntetvén el, 1641-ben végre is hajtatott.

1606-ban Bocskai István fejedelem lett e város ura. 1612-ben gróf Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Derffi Orsolya, kik 1613. az uradalmat összeiratván, a Beregre vonatkozó urbérből kiemelem azon terheket, melyek a már jobbágy községgé vált lakosságra nehezültek. Álljanak e tételek itt szórul szóra: „Szent-György és Szent-Mihály adójával a beregiek az szerint tartoznak, mint a többi jobbágyságbeliek, csak hogy itt az esküttbirák adót

*) Eredeti a leleszi levéltárban. Prot. Met. I. 375.

nem adnak, sem pedig szert nem járnak. Vagyon egy szőlő hegyök, melyről ő nagyságának kilenczedet adnak, őszi és tavaszi vetésekből is kilenczedet. Esztendeig nyolcz hordó bort tartoznak kiárulni ő nga. számára. szüretkor 8 ökröt tartoznak kivágni, de mondják, hogy az ökörvágatást nem régen kezdették rajtok, mert az előtt nem volt. Esztendőnként 35 köböl buzát tartoznak majorságot tenni. A beregszászi hegyen a Kalmár-szőlőt tartoznak minden esztendőben megmiveltetni, minden mivével, melynek mivétől tartozik ő nga minden esztendőben 8—8 köböl buzával nekik. A magok bora dézsmájának, a Kalmárszőlő borának és lőréjének ezek tartoznak elegendő hordót adni évenkint. A munkácsi vár szükségére tartoznak esztendőnként 32 öreg szálfát vinni, vár körül való épitésbe tartoznak szolgálni, mint a többi városok, de egyéb dologra, u. m. kaszálásra, aratásra, szénatakarásra, fahordásra és egyéb más vár körül való efféle dologra nem tartoznak menni. A disznaikból pázsit-tizeddel tartoznak, öregdisznótúl váltópénz hat pénz, süldőtől négy pénzzel tartoznak (t. i. a mi tizen alul vagy felül volt); a malaczokból pedig, melyeket gyümölcsoltó boldogasszony nap után nagyboldogasszony napig hagynak, ő ngnak semmivel sem tartoznak, hanem efféle malaczokból a predikátornak szoktak adni minden nyájból egyet, ha egy embernek száz, vagy tiz, ha csak három volna is, egyiket a papnak tartoznak adni, ha csak kettő vagyon pedig, abból semmit sem adnak. A bereg és ujfalusiaknak a predikátor fizetésében ilyen szokások vagyon: valami a mezőben terem (rekeszen kivül, kit ember magának foglalna tized, vagy dézsma alól) ugymint buza, zab, köles, árpa, len, borsó, lencse, ezekből a kétfalu egyenlőképen tizeddel a beregi predikátornak tartozik, sőt még a kivül való emberek is, ha ur vagy nemes ember volna is, a bordézsmát is a predikátornak fizetik az az ő nga kilenczede után"*).

Főbiró volt ez évben Barta Lukács.

1619-ben birta Bereget Eszterházi Miklós és fia István, ktteni birtokát tizezer forinton Bornemissza József deák és neje Horváth Katának adta zálogba, melyet ez nejének 1635. kelt végrendeletében hagyott.

1623. Bellavári Dávid munkácsi prefektus (főnök) s helyettese Budai István udvarbiró kijelölik Bethlen Gábor fejedelem parancsára Kun László részére Szalva helyett a Nagyerdőben illetőségét,

*) Eredeti a munkácsi urad. levéltárban.

mi ellen Rédei Péter, Kovászó akkori birtokosa, óvást tett a leleszi konvent előtt. 1625. Bethlen G. és neje Brandenburgi Kata s ismét 1627. Bethlen parancsára (kelt Gyulafehérvártt sept. 22.) megjeleltetett határokkal és elosztatott a Nagy-hosszu erdő akkép, hogy $^2/_3$ Beregnek és $^1/_3$ Salánknak juttatott. Az ügy ekkénti elintézésénél jelen volt királyi emberül Perényi Gábor főispán és Záhoni Péter alispán, a leleszi konvent részéről pedig György János áldozár.

1633. Rákóczi György és neje Lórántffi Zsuzsánna birták, 1649-ben ez utóbbi mint özvegy birtokosnő összeiratván jószágát, találtatott Beregen 62 marhás jobbágy, 31 gyalogszeres, 28 szolga és kézmives, 12 özvegynő és zsellér s 15 pusztahely, összesen 133 jobbágyszemély, $125^1/_2$ házhely, 134 fiu, 2 ló, 351 ökör, 50 tinó, 151 tehén, 473 sertés és 54 méhkas. A predikátor és iskola háza külön számittattak, melyek valamint a biró (már csak) három esküttársával mentesek valának. Ekkor a fentebb (1612) felsorolt szolgálaton kivül tartozott a jobbágyközség az uradalmi 95 holdját is megmivelni. Az egy forintot meghaladó birság a földesurat illette s csak a kisebb a birót. „Taxa“ fejében külön 125 frt 50 krt fizettek. Ez okmányban Bereg ismét „oppidum“ — mezővárosnak mondatik. A névjegyzék szerint vala akkor főbiró Kondor János, esküttbirák Kati Pál Bálint, Orbán János és Gál Tamás; volt 4 kerülő, 1 vinczellér, 1 molnár a beregi malomban, 6 cserépcsináló és 9 hetes drabant, névszerint Kovács, Ambrus, Fancsák, Kati Pál, Gál és Nagy-családbeliek.

1657-ben a lengyelek pusztiták el Bereget*).

1671. I. Rákóczy Ferencz elzálogitá anyjának Báthory Zsófiának. Ekkor tartozott a község, egyéb jobbágyi szolgálaton kivül, a fejedelmi konyhára évenkint 247 tyukot, 60 ludat, 489 tyuktojást, $60^1/_2$ font vajat és 18 frt 15 denárnyi konyhapénzt beszolgálni. —

1676-ban Zrinyi Ilona és férje Tököly Imre birták. Az 1762-ki uradalmi urbéri összeirás szerint**) Szabó Mihály főbirósága alatt találtatott itt 96 jobbágyszemély, 113 telek, 99 fiu, 87 ökör, 68 tehén, 80 sertés és 23 méhkas. A jobbágyok közt volt 23 marhás, 46 gyalogszeres, 16 özvegy nő, 4 nyomorult koldus, 2 csordás,

*) 1659: 26. t. cz. Corp. Jur. H. II. 15. lap.
**) Eredetije a munkácsi urad. lev.

32 pusztahely és 1 pap. E kimutatás szerint Bereg jólléte 1649 óta tetemesen csökkent.

Az 1690-ki összeirás szerint a beregi jobbágyok a Kukla nevü beregszászi kőbányában is tartoztak dolgozni, miért a jövedelem kétharmada nekik juttatott. Emlittetik itt továbbá, hogy a határbeli uradalmi erdőben élő makktermelő fát levágni 12 frt büntetés alatt tiltatott, e tilalmas erdőkhöz tartoztak az Attaköz, Papmocsár, Szarvasbércz, Liget, Magas-Üstök, Bolona, Szarvas, Mocsár és Nagyerdő, ezeket, ha az urasági sertések nem járták, tized alá szokták volt adatni. A Borsova vizen volt az uradalomnak még 1649-ben két kőre forgó malma, melyből 1688. az egyik kő megégvén, folyvást csak egy kőre járt. E malomban a molnár negyedrészes volt.

Az 1704-diki urbérben emlittetik, hogy II. Rákóczi Ferencz alatt a beregiek által müveltetni szokott beregszászi Kalmár-szőlőt 300 ember megkapálja s hogy Isten áldása után teremhet benne 50 hordóbor. E szőlőhöz szükséges kádakat a beregiek készitették, kik egyszersmind a bort is tartoztak Munkácsra befuvarozni. A konyha eleségül járó 240 tyukot megválthatták 21 frt 60 denárral, a 60 ludat 14 frt 40 d., a 480 tojást 2 frt 40 d., 60 font vajat 21 frt 60 d., fontját 36 denárral; vágó helyett minden telek után 30 denárt vagyis 18 frtot, tehát összesen 78 forintot adtak. —

1711-ki békekötés után Bereg mint a munkácsi uradalom tartozéka, a koronára és 1726-ban a gróf Schönborn-családra szállt. —

1734-ben kieszközlé gróf Schönborn Frigyes Károly a város javára az uj vásár-kiváltságot, mely szerint évenkint január 1, Szent Gotthard, László, Egyed, Lukács és Lucza napján országos vásárokat tarthasson. E jogszerzésért költségek fejében 1754-ben 500 ftot kellett fizetni.

Az 1742. évi dögvész (pestis) e város derék magyar népét is megtizedelé.

Az 1799. sept. 22-kén készitett összehasonlitó okirat szerint volt Beregen 111 népes és 3 pusztahely; gyakorlat alapján a lakosok az uraságnak telekbér és kilenczed-váltság gyanánt 1848-ig 520 frtot fizettek évenkint s a Kalmár szőlőt folytonosan müvelték s abba pásztort is állitottak. 1868-ban találtatott 332 házszám és a pusztatelekkel együtt 357 házbely, földbirtoka $5887^{631}/_{1600}$ holdból állott, ebből volt a belsőség $102/^{675}$, szántóföld $1714/^{46}$,

kaszáló $1116/^{620}$, szőlő szilvásokkal $347/^{795}$, gyeplegelő $35/^{848}$, erdő s itteni legelő $2471/^{825}$, haszonvehetetlen $97/^{1357}$ hold: ezen felül volt a szomszéd beregujfalusi lápos erdőben kaszáló $2^{264}/_{1600}$ hold s a Szernye tóból tekintélyes mennyiség.

Főbb birtokosai most: gróf Schönborn, a város. P. Füzessy András, Horváth István, Kupor, Kovács, Márton, Nyilas, Róth, Toldy, Varju, Varga, Valkócz, s más családok.

E g y h á z i t ö r t é n e t é n e k v á z l a t a ez: a 16. század közepén (1554.) az itteni lakosok Petrovics Péter birtoklata idejében s ösztönzésére a Kálmáncsehi Sánta Márton terjesztette Kalvinhittanát fogadták el, elüzvén a szomszéd kis-beregi barátokat s elfoglalván magok részére a róm. kath. templomot s ahoz tartozó birtokot. 1595-ben a hitközség külön iskolával és tanitóval birt. 1600-ban Dobrai Péter volt a tanitó, ki valamint a predikátor a termények és méhrajok tizedét huzta, mit 1661 Báthori Zsófia örökre megszüntetett. 1657-ben a lengyelek a templomot is elhamvasztván, az nem sokára helyre hozatott, mint az a templom egyik karzatán levő felirásból kitetszik, mely igy hangzik: „A régiség miatt megromladozván ez elébbeni kar, a melyen ez az irás volt: „Hic chorus post iruptionem polonorum 1657. patratam, pro junioribus auditorum est iterum restauratus, Anno Dni 1670. pridie iduum Decembris, judice primario Stephano Kovács, ecclesiae magistro G. Csaholczy“ sat. A másik felirat pedig ez: „Ezen kar megbővitve épittetett 1802. esztendőben Valkócz András feőbiróság alatt T. T. Hatházy István ur predikátorságában, Kovács Pál kurátor, Derczenyi Mihály egyházfiságokban, az ifjuság költségén.“ A templom hajója fa menyezetén ily felirás áll: „Az örökké való királynak s az Ur Jézus Xtus tisztességére, a beregi ecclesiának örömére, régi romladozásaiból uj mennyezettel a maga költségén megékesitette, N. C s o b i A n d r á s uram, akkori főbirája Bereg Városának szerelmes éltepárjával Petes Erzsébet asszonynyal. Anno Dni 1743. Ezen mennyezetet készitették Debreczenben lakozó N. Adonyi Asztalos János czéhmester és N. Pap Asztalos János kezek által 1743.“

De azután érdekes is ám e deszka menyezet, mely négyszegü táblákra fel van osztva, melyeken tarka kirivó szinekkel a természetből és bibliából vett különféle tárgyak és jelenetek, mint virágok, lombok, létező és képzeleti szörnyek, mesés állatok, madarak, hétfejü, lángoló száju sárkányok, Josue és Kalep az óriási szőlőfürttel, Dávid viaskodása Góliáttal s több ilyféle ritkaságok le-

festvék. Páratlan a többi közt egy óriási liba, mely hoszu nyaku csőrével a golyvájára festett férfinak bajuszos, elkeseredett arczán levő orrt hatalmasan csipi, mig körötte e bölcs mondat áll felirva: „Nosce te ipsum: capes tibi Nasum“ (ismerd magad s megkapod orrodat). Mindenesetre sajátságos módja az önismeretre való buzditásnak.

A város közepén, némileg emelkedett helyen áll a keletelt s hajdan kivül-belül festett egyhajós kőtemplom, mely 28 lépés hosszu és 9 lépés széles, 94 cm. vastag falakkal terméskőből; van rajta nyugotról két és délről három csucsives ablak, ez utóbbiak $2._{52}$ m. magasak és 63 cm. szélesek. A hajónál jóval alacsonyabb és keskenyebb szentély a nyolczszög három oldalával záródik s csúcsives boltozatának összefolyó kőgerinczeire pajzsok alkalmazvák, melyek egyikén egy bikafő, mely különben a városnak pecsét-czimereül is szolgál s a hely keletkezésére is czéloz, a másikon pedig körben régi gót betükkel vésett e felirat: Anno § Domini § M § C C C C § V §. (1405), valószinüen ujra épitésének évszáma látszik, utána kissé homályosan még e betük feltünnek P. S. I. O. ✝. A szentély alatt sirbolt vonul, mely helyenkint beszakadt. Az 1849-ki muszkajáratkor a lakosok féltőbb kincseiket ide rejtették. A diadalivnek szélei horonyos mélyedésekkel diszitvék. Az eredetileg torony nélkül épitett templomot kőfal környezi, melynek udvarán az északi oldalon a ledöntött sekrestyének alapfalai s a más oldalon némi más épületnek nyomai látszanak. Az 1670. évben történt kijavitás alkalmával fatorony illesztetett a nyugoti széles, csúcsives horonyos vonalakkal diszitett kőkeretü fent leszelt lóherlevél alaku kapu mellé, melynek helyére később (1817—24.) kőtorony állittatott, melynek két harangja közül a nagyobbikon az 1657. évszám és Mihály György („Georgius Mihály“) eperjesi öntőnek neve, a kisebben pedig az 1781. év látszik. 1835. tétetett fel az ütő óra. A szószék feletti korona 1764. B. Ónodi József lelkész korából való. 1869-ben a templom egy kis uj toldással bővittetett, a hallgatók száma megszaporodván.

Beregszász.

Igen kies és termékeny térségen fekvő város. melyet északnyugatról lánghullámu bort termő és timkőzetü trachythegyek kör-

nyeznek mig a délnyugoti lapály láthatára a messzeség egében elvész. Hogy e termékeny s a természettől bőven megáldott szép vidék, melyet egykor, réges-régen oly melegebb égalj környezett, minőben a p á l m á k is diszlettek, — már az őskorban lakott volt, igazolják a város körüli magaslatokon, lejtőkön s viruló völgyekben napfényre kerülő őskori müszerek, régi lak és sirhelyek s azokban rejlő kő és bronztárgyak, melyek közül több rézfokos és harczvéső a nemzeti muzeumban is őriztetik*) s ujabb időben számos gyüjteményembe került.

De eltekintve az őskor ismeretlen népeitől, vannak, kik állitják, hogy e helyen jóval a magyarok bevándorlása előtt, római gyarmatok léteztek, kik e telepet P e r e g i u m-nak nevezték volna**). Ez állitás azonban igazolatlan; bizonyosabb az, hogy a magyarok bejövetelekor a IX században a város mostani szinhelyén, különösen a Vérke partján, már nép lakott s hogy a honfoglalás után is keletkezett szállás. 1845. évben, midőn a Vérkén átvonuló ivezetes kőhid alapjának való mélyedés ásatott, találtatott ős magyar szokás szerint a patak partján eltemetett több vitéz hullája, hatalmas, kétélü kard, melynek pengéjén aranyvésetü nyil és buzogány és D. E. betük látszanak, tőralaku egy élü vaskés s egyéb felszerelés, melyekből több tárgy a városi irattárban őriztetik. Államiságunk elején azonban e hely jelentéktelen lehetett, mert a vidék főpontját a szomszéd borsovai vár képezé, melyről a megye is vevé nevét. —

1048 táján e vidék Béla herczeg, Endre király testvére birtokában volt, ki a tiszamelléki vármegyéket fejedelmi joggal kormányozta; akkor e tájt még határtalan erdőség boritotta, melyen a bölönyök és szarvasok s más vadak tömegesen tenyésztek s ennélfogva a vidék a fejedelmeknek kedves vadászati terül szolgált. Föltehető ennélfogva, hogy Beregszásznak is első magyar lakói, vadászok és solymárok valának. Majd 1063. évben Béla halála után ennek birtokát, az ország harmadát fiai Géza, László, és L a m b e r t örökölvén, e vidék Lambertnek jutott, ki a néphagyomány szerint is, alapitója lőn e helynek, melyet róla legelőbb „V i l l a L a m p e r t i“ vagy is Lampertházának neveztek el.

Az idő folyamában királyok és azok fiai, testvérei léptek egymásután e hely birtokába, mit bizonyit IV. Bélának, 1241-ben és

*) Műrégészeti kalauz, 1866. I. 119. lap.
**) Pariz Pápai „Dictionarium latino hungaricum. 1782. 415. lap.

V. Istvánnak 1271-ben az egri egyház részére kiadott kiváltságlevele, mely arról szól, hogy a tizedjog Bereg és Ugocsavármegyékben a nevezett egyháznak adományoztatott; de megjegyeztetvén, hogy e megyék az előtt a szentkirályok vadászó erdői voltak (fuerunt forestae sanctorum regum) és csak későbben, az ő elődeik által adományoztattak az egri egyháznak*).

1141. II. Gejza birtokába jövén e vidék, mely a kunok és más kalandor népek gyakori betörései miatt már majdnem egészen pusztává lett: a kormányzók jónak látták a Rajna torkolata s a Gravellin közt lakott s a viznek meggátolhatlan áradása miatt onnan elköltözni kényszerült, a föld-és érczművelésben jártas és igen munkás szásznépet az ország északkeleti és Erdély keleti részeire behivni, kiknek egy része ide szállván, róla e hely Záz (Szász) nak kezdett neveztetni s ez időtől fogva okmányilag majd Zaz, majd Lampertszász, Lamprechtszász és Lampertháznak is iratott. —.

Azon regének, mely szerint egy Szász nevü pásztor a mostani r. k. templom helyén viaskodott két bika felturt nyomában nagy kincset talált s azon e templomot épittette s e körül később a róla Bereg-szásznak elnevezett város keletkezett volna, történeti valóságot tulajdonitani nem lehet; annyi bizonyos, hogy Nagy-Bereg város czime maiglan egy bikafő s hogy talán ez szolgált a rege alapjául; különben a bikafő a XIV. században s különösen a XV. elején, mint a hatalom jele, hazánkban is divatozott czimerül. Azon ember és kutyafő pedig, mely a templom északi ajtója felett van a falba beépitve s melyek e regébe beszővék, az előbbi elromlott templom boltozatának támkövei közül valók; mig egy harmadik, mely négy szőlőfürttel diszitett s nem rég kiásatott; gyüjteményembe került.

Azonban vannak, kik sokkal előbbre, t. i. a XI. századba teszik a telepités idejét, midőn Gizella, Szent István neje hitt volna be Magyarországba német gyarmatosokat. Ha azonban szemügyre vesszük a II. András királytól a szatmári németek részére 1230-ban kiadott kiváltságlevelet s abban azon kitételt, hogy a Szamos mellett letelepedett németek „Gizella királyné biztatására Magyarországba összegyülekezetteknek vallák magokat“**), ugy az a vélemény némi támogatásául szolgál, annál inkább, mert e „hospites“ jövevények, vendégek 1230-ki szabadalmai lényegileg megegyeznek

*) Ballósy Ferencz, az egri egyház alakulása. 1865. 15. lap.
**) Szirmay Antal: Szathmárvármegye leirása, 144. lap.

az 1247. Béla király által a lampertszásziaknak adott kiváltságokkal. —

Annyi bizonyos, hogy a Beregszász helyén megszállt németek erélyesen hozzáfogtak a föld és bánya müveléshez; a Nagyhegy aranytartalmu ölében nem kis gonddal s rendszeresen csucsos góth-alakban vájt tárnák, a fáradhatlan szászok maradványaiul tartatnak; kik különben a szőlőt is meghonositák itt.

IV. Béla alatt 1241-ben az oroszok kapuján, a vereczkei hegyszoroson berontott Batukhán tatárai Beregszászt is elpusztitván s a lakosokat részint legyilkolván, részint szétrobbantván. Béla király, a tatárok kivonulása után, kénytelen volt ide is uj telepitvényeseket hozatni, kiket különös kiváltságokkal s előjogokkal felruházott. Az 1247-ben kelt privilegiumban ugyanis a király az ő „luprechtszászi legkedvesebb" vendégei kérelmére nekik következő jogokat biztositá: 1. hogy minden vagyonukkal szabadon költözködhessenek; 2., hogy a vérengzés, tolvajlás és emberölés kivételével, minden más ügyeikben saját helyi hatóságuk itélhessen; 3., hogy az általok választott papjoknak vetés és bortizedet adjanak; kivételes egyházuk az esztergomi érsekség alá tartozzék s a plébánosnak minden 50 hely után egy márkát, szüret s illetőleg hegyváltság-szedés idején pedig egy ebédet és vacsorát adjanak. 4. Kapunkint Mihály napján két nehezéket (pondera), országos gyüjtés alkalmával pedig a rájok eső részt fizessék a király számára; 5. A község lakosai nyelv és nemzetiségök különbsége nélkül egyenlő szabadságot élvezzenek; 6., a határbeli földeket, hegyeket, völgyeket és vizeket jogosan használják. A „Bereg" nevü erdőben pedig egy napi járó távolságban tetszésök szerint legeltessék marháikat és gyakorolják a faizást, 7. Az örökösök nélküliek hágyatékukról szabadon rendelkezhessenek s az ur vagy alispán a hagyatékból mit se vehessen el. 8. Vásárjaik szombaton*) tartassanak s a vevők és eladók szekerenkint egy denárnál többet ne fizessenek; 9. A közéjök érkező főispánnak adjanak egy ebédet és vacsorát. Záradékul megjegyeztetett, hogy ki az odavaló szabad embert megháborgatná: azt a király haragja sujtsa.

E kiváltságlevélből kitünik 1., hogy e hely már 1247. előtt Lampert illetőleg Luprechszásznak neveztetett; 2., hogy e hely már a tatárdulás előtt virágzó lehetett; 3., hogy abban a földmü-

*) Hogy e korban a vásárok leginkább szombatnapra adattak, annak oka a zsidók és izraeliták elleni tüntetésben rejlik, mint kik e napon ünnepök miatt a vásárban részt nem vehettek.

velés és szőlő és kereskedelem is divatozott; 4., hogy a község saját lelkészszel és templommal birt; 5., hogy különböző ajku nép — kétségtelenül a törzsökös magyar és bevándorolt németség — lakta s végre, hogy a lelkészség a kivételesek közzé tartozott.

A város e szabadalmait megerősité 1271-ben V. István király, ki szintén e tájon gyakran megfordult és 1255-ben megerősité a várost a Micz és Basa vizek közt elterült U r k u r-t e l e k nevü elpusztult s uratlanná vált helység birtokában s ki 1264-ben a királynék birtokául régóta szolgált Tisza-vidéket is elakarta foglalni, miért azután Orbán pápa által megfeddetett s Szőlős és Királyháza elfoglalásától eltiltatott*).

Beregszász ez időben oly virágzó volt, hogy abban megyei törvényszékek és gyülések tartattak, mint azt illető fejezetben előadtam.

1320-ban I. Károly a luprechtszászi polgárok panaszára, Váradon a keresztfeltalálása ünnepének negyedik napján meghagyá a beregi főispánnak, hogy a tisztek a lakosok peres és bel-ügyeikbe illetéktelenül ne vegyüljenek, az ő vendégeit előbbi szabadalmaik ellenére ne zaklassák, mert azok csupán neki — a királynak, ki földesurok volt — kötelesek fizetni adót s őket kiváltságaik gyakorlatában ne korlátozzák**). E kibocsátványt Róbert Károly 1325. ujolag megerősité.

1323. Károly az egri püspökség birtokait és kiváltságait megerősitvén s e kibocsátványát a nevezett püspökség tizedjoga alá vetett vármegyékben Fülöpi nádor által kihirdettetvén: a nádor azt ekkép tette: „Filep nádorispán, kunok birája, szepesi és ujvári főispán, minden nemes, nemtelen és bármely sorsu s állapotu embereknek Heves, Ujvár, Borsod, Abaujvár, Külsőszolnok, Ung, Bereg, Ugocsa, Szabolcs és Zaránd vármegyékben lakozó embereknek, kik azt látandják, barátságot illendő becsülettel. Tudjátok meg: hogy a nagyméltóságu Károly király urunknak, Isten kegyelméből Magyarország dicső királyának a tisztelendő egri szentegyháznak tizedéről s egyéb jogairól és kiváltságairól hozzánk intézett levelét vettük stb.“***).

Hogy ez időben a német lakosság itt tulnyomó volt, kitünik onnan is, hogy német birája vala; névszerint 1327-ben E b e r h a r d fia Péter, kinek atyja volt Kunt comes, nagy-muzsalyi birtokos, s a

---

*) Pray, Annal. I. r. 138.
**) Beregszáz városi levéltár.
***) Kaprinai II. 257.

város akkor a jóllét tekintetében folytonosan emelkedett. Igy Lajos király Visegrádon 1342. sept. 2. kelt kiváltságában különösen kiemelé, hogy mivel e szabad királyi város („libera civitas nostra") Oroszország közelében s a határszélen fekszik, megérdemli, hogy különös kegyelemben részesüljön s egész pallós joggal is ellátván azt, feljogositá, hogy birósága a határában elfogott nemes és nemtelen felett itélhessen s lakosai csakis a helyhatóság és ne a megye törvényszék alá tartozzanak. Továbbá megrendelte hogy a város, ha a tárnokmester minden 4—5 évben egyszerre oda érkezend, őt rangjához illően ebéddel és vacsorával lássa el. Minden évben köteles legyen a város 10 ötvenköblös hordóbort és ne többet a munkácsi várhoz szolgáltatni*). Lakosai a király és királyné erdeiben épület- és szerszámfát szabadon vághassanak s Lampertszállásra szállitsanak, ugy szintén gabonatermésöket is megőrlés végett szabadon bárhova vihessék. E szabadalmat megerősiték 1363. György nevü biró kérelmére Lajos, 1419. Kassán Zsigmond, 1524-ben Mária és 1548. jul. 22. Bécsben I. Ferdinánd. —

Nagy Lajos, valamint anyja Erzsébet, ki Beregszászon udvart is tartott, a várost különösen gyámolitván, az a XIV. században felső Magyarország egyik legvirágzóbb városa vala, melyben a kereskedelem, földmüvelés és ipar s igy a kiváltságos jogokat nyugodtan élvező közönség jólléte fokonkint emelkedett; érdekükben állván a város felséges birtokosainak, kik Beregszászt Oroszország iránti politikai tekintetben Lengyelországhoz való közelsége miatt fontosnak találták s ez okon itt gyakran személyesen is megfordultak, annak jóllétét emelni. Erzsébet királynénak Marocha beregi főispán volt egyszersmind főlovászmestere is, s udvarához a környék nemes ifjaiból álló udvarnoki személyzet s káplánja tartozott. Igy lelkészül emlittetik 1365. János és hadapródúl Homoki Bálint és Óbégányi Cseh Jakab.

A városi elöljáróság pedig a biróból és 12 tanácsosból állott, mig a város vagyonosabb polgárai — a „hospites" a kültanácsot alkották, s igy a község ügyeibe közvetlenül befolytak. 1349-ben volt Miklós a biró, kinek panaszára később, 1353-ban Erzsébet királyné Marocsa főispán és főlovászmesteréhez intézett leiratában meghagyta, hogy ne engedje, miszerint a tisztek a lam-

*) Egy köböl 20 itczéből állott; e tájon a szüretelő edények közt egy ily két fülü veder, maiglan köblös-nek neveztetik. Beregszász városi levéltár.

pertszászi polgárokat a faizás gyakorlatában a királyi erdőben korlátozzák s marháikat a város határain kivül eső legelőről eltiltsák. —

1356. perlekedett Homoki Demeter fia Péter, Homoki Ivahum fia Pál ellen Miklós országbiró előtt egy a (Luprech) Beregszász város határában levő szőlő iránt, melyet az István comes városi biró, 12 hites tanácsos és az összes vendégek közönsége jelenlétében törvényes szokás szerint*) kiállitott örökkevél értelmében 1330. évben Ivahum fiai Demeter, Pál és Benczének mostohájok Ivahum özvegye Ilona asszony 2 márkáért akkép engedett át, hogy Pál kifizetvén a két márkát, a szőlőt maga használatába vette. Felebbvitel folytán ez ügyben az ország biráiból s nemeseiből Visegrádon összeült törvényszék itélt; Homoki Péter részéről ügyvédül Salamon fia Miklós járván el.

1364. évben Erzsébet királyné Beregszászról rendelé el azon ardói határjárást, melyre nézve Lajos király 1464. Szent-Mihály őrangyal napján szintén Beregszászról kelt kibocsátványában kiküldé a leleszi konventet és királyi emberül kijelölé Jánost, a Lumpertszászon lakó királyné udvari káplánját. 1365-ben Konák István nagy-muzsalyi nemes a luprechtházi határból egy területet elfoglalván, e miatt Erzsébet királyné által a leleszi konvent közbejöttével perbe idéztetett**); csakugyan 1366-ban a beregszászi Szaniszló martir nevü kolostor apáczái is panaszkodtak Konák István és Muzsaji Gyula fia János ellen foglalás miatt***); majd azonban 1368-ban ez utóbbiak léptek fel az apáczák ellen foglalás miatt, állitván, hogy ezek a Kigyós felőli határt megtörték s itt szőlőiktől a hegyvámot szedetik. A vizsgálattételre kijelöltettek királyi emberekül Anarcsi Fábián és Miklós, Buzei Beke és Pál§). Ugyanakkor Borsovai Tamás fia János több beregszászi polgárt a városon keresztül folyó patak miatt megvervén, lóval megtapodtatván, megsebesitvén s egyet nyillal meg is ölvén: emiatt Lajos király Lipcséről (3. die festi beatae M. Magdal). őt a királyi szék elébe idéztette, kijelölvén királyi emberekül Mocsolai Henriket, Homoki Bálintot és Kismuzsaji Jánost.

1369. Bubek György a királyné tárnokmestere Visegrádon kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy kiküldendő

*) L. a városi pecsétről szóló czikket.
**) Lelesz, Prot. Act. I. 12. sz.
***) U. o. 24. sz.
§) U. o. 10. sz.

hites embere által idéztesse meg a törvényszék elé a luprechtszászi hóhért Benchet, a kaszonyi birót Miklóst Balázsfiát, Benedek, János és Tamás kaszonyi jövevényeket (hospites). Mihály beregi birót és 12 hitesét a begányi Cseh Jakab elleni ügyben. Királyi emberekül kijelöltettek Homoki Demeter fiai Bálint és György, Guthi Simon fiai Zovard és János, Kerepeczi Miklós fiai Máté, Markos és András. Az okmányra feljegyeztetett, hogy Kéri András által a husvéti nyolczadra idéztettek meg*).

1370. Erzsébet királyné Diósgyőrött Szentháromság ünnepe előtti szombaton kelt rendeletében a leleszi konvent közbejöttével Pál beregmegyei alispán által egy a megyei közönséghez szóló iratot kézbesitetett s a választ bekivánta**). 1371-ben Lajos király megidézttette a leleszi konvent által Rozsali György, Kölcsei Dénes, fiai, János és Miklós, királyi emberek kijelölése mellett, János beregszászi plebánost, Györgyöt a volt biró testvérét, Jakab birót és Hanko hóhért s más polgárokat a királyi szék elé azért, mert Hermann nevü volt birót megbántották***); a megidézést annál inkább sürgeté, mert vádlottak Hermantól az iratot elfogadni nem akarták§).

1377-ben István (János fia) beregszászi (luprentzaza) biró és 12 tanácsosa s a polgárok közönsége előtt tett bevallás szerint Miklós Laczk fia beregszászi polgár és neje, fiai István, Márk és Demjén s leányok Lena egy Muzsaj határ felé a határgödörnél Nagy Pető fia Mihály és Muzsaji János szőlői közt fekvő szőlőt, mely hosszában Vámos János szőlőjénél és lent a völgynél végződik, 100 frtért Csernavodai Istvánnak eladta§§).

1388-ban Beregszászon („Lomperthäza“) Bebek Imre országbiró rendeletére a beregmegyei nemesek közgyülést tartottak, melyben a többi közt Eszei Imre panaszára, hogy Csaszlonchi Péter a Latorczán levő hidját elrontotta, a meg nem jelent panaszlott felet birságban elmarasztalta§§§). E per még 1399-ben is folyt.

1400-ban Meyber Péter levén a biró, ez alatt folyt a viszálykodás Kállai Miklós tiszte Oroszi Fábián fia Lászlóval a város birtokához tartozott Czibik (Csibik) nevü puszta miatt; Csoma nevü puszta birtokába pedig 1428-ban beiktattattak a polgárok Pósaházi

*) Lelesz. Prot. Act. I. 19. sz.
**) U. o. Prot. Act. I. N. 1.
***) Lelesz, Prot. Act. I. 14. sz.
§) U. o. 17. sz
§§) Zichy-Cod. IV. 1. lap.
§§§) Zichy-Cod. IV. 378.

Adorján királyi ember s a leleszi konvent által, mely birtokok iránt azután századokon át perelt a város. (L. Csoma).

Hogy az ide való polgárok s jövevények a becsülés magas fokán állottak e korban, kitünik onnan is, hogy a vidék régi birtokos nemes családaival házassági s igy rokonsági viszonyba léptek; igy 1441. évben Stéber Péter ide való polgár birta nőül Homoki Erzsébetet; kit valamint nővérét Homoki Margitot Ulászló király fiusitván, atyjok Homoki Demeter homoki birtokába beiktattattak elébb zálogczimen, később 1464-ben pedig Mátyás király parancsa folytán, örökösödési jogon,

1495-ben Csáktornyai Ernuszt Zsigmond és Ernő kapván zálogul a munkácsi uradalmat, annak tartozékául emlittetik Lompertszász város is; azonban már azon évben (Beregszászon in festo ascensionis Domini) kelt iratában Geréb László erdélyi püspök és testvére Geréb Péter országbiró, mint Beregszász birtokosai kinyilatkoztatják, hogy a város népességét emelni óhajtván, az uj megszállóknak, ha uj lakhelyet épitenek hét s ha elpusztult telekre telepednek három évi adó- és tehermentességet igérnek s hogy ily iránybani intézkedésről a munkácsi vár tiszteit utasitották.

Azon évben Ulászló király Budán (feria 2. post festa S. Trin.) az ország és megye rendeihez s gróf Vingárti Geréb Péter országbiróhoz intézett nyiltlevelében megerősité a (bereg)szászi polgárok előbbi szabadalmát s a polgárokat még különösen azon joggal felruházta, hogy midőn élelmök keresése végett az országban utaznak, őket sem személyökben sem áruikban senki meg ne károsítsa, megsértse vagy letartóztassa vagy idegen biróság elé állitsa, hanem, hogy minden adóságaik vagy kihágásaik miatt őket saját helybatóságuk előtt keressék; valaminthogy tőlük kereskedés közben se vámért, révért se a harminczadon — az előbbi királyoktól megállapitott két denárnyi helypénzen kivül — dijt senki se követeljen. —.

1504-ben beiktattatott zálogczimen a „Beregszász-“nak első izben okmányilag nevezett város s az itt szedetni szokott vám birtokába bélteki Drágfi Ggyörgy*). Ez alkalommal királyi emberül eljárt Hetei Boldizsár.

1507. Budán (feria 6· post. fest. S. Corp. Xti.) megerősitvén a király Literáti János biró és Hen (Hő) Ambrus esküdt biró kérelmére a Béla és István királyoktól nyert kiváltságokat, ebben

*) Lelesz, Prot. Stat. V. D. 220.

a városra vonatkozólag ez foglaltatik: „Civitas nostra Beregszász alias Luprechtszasza.“ Ugyanakkor ő a város, mint a munkácsi uradalom tartozékába is beiktattatott.

1549. Huszti Pesthy András és Huszti Máté Muzsé Borbálától elcseréltek a beregszászi területen egy vizimalmot egy szőlőért Nagy-Szőlősön.

1566. évben nagy pusztitás érte a várost, mely régi fényéből a változott földesurak alatt már is sokat vesztett. — Ekkor ugyanis a Szapolyai János tokaji táborából visszatért tatárok utjokat erre vevén, a várost felgyujtották s kirabolták, a népet nagy sokaságban elhurczolván; ez alkalommal megégett az árok-utczában 56 s a felszer-utczában 26 ház, de a többi részekben is dultak, ugy, hogy a következő évben tett adóösszeirás alkalmával nem találtatott az egész városban csak 48 népes hely, a többi pedig elpusztultan állott, nevezetesen az árok-utczában 56, felszer-utczában 26, malom-utczában 36, szentlélek-utczában 24, és az ardó-utczában 57, összesen 199 üresházhely. Az uj városban 2 porta számittatott. Nemcsak a földesurak tisztei, hanem a reformatio rémkorszakában beállott féktelenség s a környéket s különösen Munkácsot megszálló hadseregek zabolátlanságai okozták a város hanyatlását, mely az anarchia folyamában minden oldalról zaklattatott s kiváltsági élvezetében korlátoztatott. Dálnoki Székely Antal, a császári kormány által pártolt csapatvezér is önkénykedett itt, erőszakkal tevén foglalásokat különösen a Beregszászból elüzött többrendbeli szerzetesek vagyonára tevén kezét, mi ellen a város sikeretlenül tiltakozott. Ugyszintén Mágócsi Gáspár is, ki 1579-ben nyert papi birtokot itt és Kigyóson a munkácsi uradalomnak zálogbirtokosa lévén, a város jogait kevéssé vette figyelembe. 1591-ben Báthory István katonái itt több nemes birtokos borait elfoglalván, ő megigéré a megyei hatóság előtt, hogy azt az illetőknek megtériti*).

1603. beiktattattak osgyáni Bakos Borbála, Nagymihályi Margit, sövényházi Móricz Márton egyezség folytán a beregszászi, dobronyi és egyéb hevesi és zempléni birtokba; valamint Zendahelyi János munkácsi főnök a Rákóczy Zsigmond és Mágócsi Ferencztől adományúl nyert a Nagymező és Tórafüggő nevezetü két szőlő birtokába**).

Nem kevésbbé zaklatták a beregszászi polgárokat Mágócsi

*) Beregmegyei levéltár 412. cs. 38 sz.
**) Lelesz, Prot. Stat. XI. M. 134. sz.

Ferencz és Rákóczy Zsigmond, a város birtokosai, kik meg nem elégedvén a szokott szőlő és must-tizeddel és kilenczeddel, a termett bormennyiséget a tulajdonosok akarata ellenére csekély áron megvették*) s ott működött ispánaikat és várbeli tiszteiket a polgárok szabadalmai ellenére élelmeztetni rendelték; mi annyira elkeseríté a lakosokat, hogy II. Rudolf királynál kerestek orvoslást, ki panaszuk folytán 1603. április 2-án Prágából kelt rendeletében meghagyta Mágócsinak, hogy a város régi kiváltságait tiszteletben tartsa s a dézsmaszedést a régi szokás szerint eszközöltesse. Ez okmányt II. Mátyás is Bécsből 1612. április 2-kán Kamundi János és Literáti Bekcsi Tamás beregszászi küldöttek kérelmére megerősitette.

1611-ben meghalt Beregszászon Mágócsi Ferencz ungvári ezredes 40 éves korában; özvegyét szerdahelyi Dersffi Orsolyát azután 1612. nőül vette gróf Eszterházi Miklós, ki bájos kezével a munkácsi várat s az ahoz tartozó nagy uradalmat is nyerte.

Az uj birtokos mindjárt eleinte jószágai kezeléséhez erélyesen fogván, szigoruságát különösen Beregszász irányában a legkiméletlenebb módon érezteté. Ugyanis, midőn a beregszászi polgároktól az uj törvény, kiváltságaik és a gyakorlat ellenére a bortizedet nem csak a köteles, hanem más szabad szőlőktől is még pedig bent a városban az uradalmi udvaron szedetni rendelte s a helyszinén vizsgálatot tartó szedők ennek folytán a borházakat és „kalibákat“ (Casa) sorra felverték, s azokból száz hordónál többet erőszakosan elvittek, a jogaikban sértett lakosok ebbe belenyugodni nem akarván, hivatkoztak kiváltságaikra s a szokásra s az önkényes eljárás ellen tiltakoztak, min Eszterházy felindulván, többeket a tanácsosok közül letartóztatott, fogva elhurczoltatott s heteken át lebilincselve tartott, a tiltakozók nyakára pedig kétizben kiküldé Munkácsról gyalog és lovas csapatait, a katonákat executio-képen beszállásoltatván az egyes polgároknál; végre midőn ily zaklatásokkal sem törhette meg a lakosságot, a piacz közepén bitófát, kereket, pallóst, hegyes karót és kivont karddal ellátott pelengért állittatott fel s e kinzó eszközöket és szinhelyt a rögtönbiráskodási és pallósjoga jeléül két hétig őriztette puskásaival; mit a lakosok végre megunván, megrémültek s a téli hideg idő daczára nejeikkel, gyermekeikkel s elszállitható ingó vagyonaikkal a város-

*) Még a XVII. század végén (1690.) is divatozott itt, hogy a polgárok borait, ha az uraság megakarta venni, 2 frttal olcsóbban tartoztak átengedni mint rendesen kelt. (Azonkoru urbárium).

ból megszöktek s részint a közeli hegyekben, üregekben s barlangokban, részint a falukban idegenek hajlékaiban keservesen nyomorogtak, mig az időközben Bécsbe utazott Vajda István főbiró Mátyás királytól védlevelet nem hozott a szorongatott község oltalmára.

E zsarnokság ellen azután a polgárság a felsőbbségnél panaszt emelvén, betlenfalvai gróf Thurzó György nádor bitsői várában 1613. feb. 13. kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy a nyomozást tegye meg a helyszinén, a vizsgálathoz királyi embereköl ajánlván Gulácsi Istvánt, Harthányi Ferenczet, Bégányi Andrást és Sebestyént, Daróczi Jánost, Borsovai Gábort, Oroszi Tamást és Halábori Miklóst. Ennek folytán csakhamar megjelent Debreczeni György leleszi konventbeli áldozár Borsovai Gáborral, kik Beregszászon kihallgattak 69 tanut, azok közt számos nemest, kik a törvénytelen tényállást beigazolták; a vizsgáló küldöttség egyszersmind megszemlélé Benedek Mihály lovát is, melyet a nála beszállásolva volt drabantok, névszerint Benecs István és Besse Mihály homlokán megvágtak*). A vizsgálat eredményeül 1613-ban Thurzó György nádor meginté Eszterházit, hogy a beregszászi polgárokat a bortizedre nézve kiváltságaik ellenében ne zaklassa**).

Eszterházi 1613. jószágait tiszttartója, Kőrössi István által számbavétetvén: eszerint akkor Beregszászon a polgárság fizetett telekbérül 153 frt 25 denárt évenkint; tartoztak a lakosok termény és bortizedet és kilenczedet adni, a „csepegést" (asszubortól) is; a dézsmaborból 16 hordó illetvén a református lelkészeket; tartoztak továbbá az urasági Nagy-szunyog nevü szőlőt megmüvelni, miért négy köböl buzát kaptak, mig a „barátok földessei," a mint az ő embereiket nevezték, a kisbocskor nevü szőlőt müvelték, ezért ők két köböl buzát kapván; e papi munkások szintén tartoztak bortizedváltsággal györgy-és mihálynapi adó fejében 50—50 pénzzel, ellenben az ujvárosiak a várbeli uraságnak nem tettek szolgálatot, mert az ispotály részére müvelték a szőlőt. Az idegen házatlan szőlőbirtokos tartozott hegyvám fejében 1 forinttal, 2 kalácscsal és 1 kappannal. Az egész helyes tartozott 1 forintot fizetni, a 12 esküdt biró, a főbiró, 6 kerület, vámos, jegyző, csordás és más pásztorok adómentesek voltak, hanem ezért a tized szedésnél közremüködni köteleztettek. Továbbá tartoztak a városbeli polgárok az ő hordókat kijavitani és abroncsoltatni, évenkint 32 hordóbort az ura-

*) Leleszi levéltár.
**) Budai kam. lev. 744. cs 10. sz.

ság javára kiméretni, miért a korcsmáros minden hordótól 25 pénzt kapott és szüret idején 32 ökröt a beregszászi széken kivágatni s a pénzt beszolgáltatni. Az itteni hidvám jövedelme akkor csekély volt; a tizedszedés idején á vásárvám a dézsmaszedőt, hajdan a birót illette. Őszi vetésből szintén adtak tizedet; az itteni hegyen levő urasági kőbányának fele haszna a bányászoknak járt, valamint minden bokorkötől 1 köböl buza; ezekre is a város felügyelt. A város köteleztetett évenkint a munkácsi vár fentartására száz öreg szálfát bevinni s az épitésre elegendő embert kiállitani és kivánatra előfogatot adni és szert járni, azaz a rendeletbez képest szántani, vetni és kaszálni. A malomjog is kizárólag az uraságé levén, az itteni háromkőre járt malom jövedelméből $^1/_4$ rész a földesurat, $^1/_4$ a papot, $^1/_4$ a deákokat és iskolamestereket s az utolsó rész a molnárokat illette.

Ebből kitünik immár, miként a IV. Béla király ideje óta annyi kiváló jogot élvezett városi közönség sorsa ez idő folyamában mindinkább mostohává vált; de bizonyos az is, hogy a 13. századbeli telepitvényesek, a királyok egykori kedvelt vendégei, az eltünt három század viharai közt lassan-lassan mind elpusztulván, az üresen maradt helyekre idegenek szállottak, kik a multra nem tekintvén, önként hajták fejöket az igába, melyet a város földesurai elejökbe toltak s közönséges jobbágyokká sülyedtek.

1625. Bethlen Gábor volt Beregszásznak birtokosa, ki a város javára működött. Annak özvegye 1632-ben Ferdinánd helybenhagyásával badalói Bálintffi Balázsnak adományozta az Ujárokutczában volt nemesi kuriát egy Bernáth, máskép Szabó Péter által birt Pázsit nevü szőlővel együtt. 1633-ban Rákóczy György és neje, Lorántffy Zsuzsánna vették birtokukba a várost. Az 1645-ik évi urbéri összeirás szerint találtatott itt 46 ökrös jobbágy, 203 gyalogszeres, 53 özvegynő, 46 alkalmazott és szolga, 50 zsellér és 33 puszta hely. Adómentes volt csupán az udvarház, a papi és iskolai épületek, az ispotály és a két városház, melyek közül az egyik 1640-ben szállott a városra. Az ujvárosiak közül az ispotályhoz szolgált 30 jobbágy, a papoknak pedig 17, összesen 47 jobbágy 41 házhelyről. A majorsági szőlők adtak évenkint ily termést: a Hágocsó 68, a Kerekhegy 83, Kálmár 66, Tellye 78 és a Bocskor 109, összesen 404 hordót. Az első szőlőt a beregszásziak, a másikat a váriak, a harmadikat a beregiek és ujfalusiak, a negye-

diket a krajnavidékbeli magyar jobbágyok s az ötödiket az oroszok tartoztak megmunkálni*).

1646. sept. 19-én folyamodott a tanács Debreczeni Tamás munkácsi uradalmi főnökhöz, hogy a birák és kerülők adóját szüntesse meg, mert ezek nemcsak a tized beszedése, hanem a szekeresek, előfogatok kihajtása s más uri dolgok véghezvitelében fáradoznak, mire ily határozat hozatott: „Igy értvén a dolgot immár, minthogy dézsmájokat megadják mindenekből, mind az adójokat. Tanácsemberek és kerülők maradjanak előbbi állapotjokban, az adófizetésekből ne adjanak adót a mi kegyelmes Urunk jó akaratjaig. In Sárospatak, sept. 21. 1646. Debreczeni Tamás.“

1648. özvegy Szász Jánosné is folyamodott Loránffi Zsuzsánnához, hogy szegénysége s tehetetlensége miatt mentené őt fel a várhoz való szerjárástól. Mire a jószivü fejedelemné kegyes válaszát sajátkezüleg igy irta fel a folyamodásra: „Igy lévén az dolog, ne bántsák az vár-mivel. In arce Munkacz, die 22. julii Anno 1648. Susanna Lorántffi mp**)

Különben Rákóczy György maga is lehetőleg kiméltette a polgárokat, mi kitünik onnan, hogy 1643-ban megparancsolta várbeli tiszteinek, hogy a várost, ha oda mennek, élelmezésökre nézve ne terheljék.

1649-ben Rákóczy György özvegye összeiratván uradalmát, Beregszászon találtatott: 16½ telken 18 marhás jobbágy, 127½ házhelyen 153 gyalogszeres, „officialatus és mesterember“ 57. öregasszony 53, zsellér 72, p u s z t a h á z és t e l e k 92, összesen 353 személy, 339 telek, 220 fiu, 119 ló, 43 ökör, 76 tinó, 260 tehén, 287 sertés, 139 méhkas és 621 vámköteles szőlő. Az uradalmi szőlők akkor adtak évenkint 404 hordót. A várhoz szállitani szokott száz szálfa fuvara helyett adtak évenkint váltságúl 50 frtot. Ez okmány szerint volt akkor a főbiró Nyerges Demeter, az esküdt birák pedig: Borbély János, Csizmadia András, Tóth Miklós, Lucza András, Lévai Dániel, Kovács Lukács, Kovács Mihály, Bogáti István, Samboki István, Makrai Mihály, Asztalos Tamás, Jánosi Péter és Óvári Gergely. Mindannyi magyar, miből kitetszik, hogy az egykori szászokból alig maradt fen utód. — Volt

---

*) 1613-óta ugy látszik az urasági szőlők kevesbültek, mert akkor 16 ily szőlő tartozott a várhoz, ugymint: Sarok, Hosszu, Horgas, Hegyes, Kalmár, Kerek, Csiszár, Aranyos, Nagybocskor, Akol, Huzóka, Kőszálalja, Hegymegi Nagy-Szunyog, Sajka és Kisbocskor.

**) Munk. urad levéltár. 1649. urb.

továbbá hat kerülő, Szabó Gáspár aludvarbiró, Mórioz Péter gondviselő, Bányai János kulcsár, 2 bodnár, 3 vinczellér, 1 vámos, 2 molnár, 8 kovács, 3 lakatos, 1 asztalos, 1 kerékgyártó, 10 cserépcsináló sat.

Az 1657. junius 17-ke szintén egyik vésznapja Beregszásznak, mennyiben akkor dulták és égették fel a várost a bosszuálló lengyelek. („L. általános történet.") Azt irván az áldozatok vérétől párolgó és füstölgő templom romfalaira: Vicem pro vice reddo tibi, bone vicine!

II. Rákóczy György a fentebb érintett szerencsetlenség okozója, 1660-ban elhunyván, utána neje Báthori Zsófia, fia Ferencz nevében is, át vette az uradalom kormányzatát. 1672. évben összeiratván ő Dévai János és Thuránszki János nevü tisztei által itteni jószágát: beregszászi biróul emlittetik Eötvös Péter és találtatott a város területén 40 marhás, 118 gyalogszeres jobbágy, 20 lovas-marhás, 103 zsellér, 118 pusztatelek, 2 városház, 1 ispotály és 1 oskolaház. Az ujvárosban pedig 1 főbiró, 13 marhás és ugyanannyi gyalogszeres jobbágy, 2 özvegynő, 7 zsellér és $1^1/_2$ pusztatelek. Az urasági szőlők 378 hordóbort termeltek.

1680. Báthori Zsófia halála után menye Zrinyi Ilona és később általa második férje Thököly Imre birták Beregszászt.

Az 1682-diki összeirás alkalmával találtatott itt: 260 jobbágy, $210^3/_4$ népes és $126^3/_4$ puszta házhely; a lakosok kezén volt 46 ló, 148 ökör, 202 tehén, 443 sertés és 191 méhkas. Az iparosok közül volt ötvös 3, szabó 11, varga 7, csizmadia 12, gombkötő 2, bodnár 3, kötélverő 1, fazekas 4, kovács 5, molnár 4, kőműves 1, mészáros 10, borbély 2, kocsigyártó 2, szücs 5, rézműves 1, lakatos 3, ács 2, szijgyártó 1. Az Ujvárosban 40 jobbágy és 30 házhely.

A munkácsi vár ostromlása alatt az itt szállásolt német és labancz katonaság nagy zaklatásokat követett el s 1686. junius hó 8-kán nagy veszedelembe ejté a várost az által, hogy a várból Radics András vezérlete alatt ide rándult kurucz csapat hajnalban megrohanta a várost s a templomba és keritésébe menekült labanczokkal sokáig csatázván, végre rájok gyujtotta a templomot s várost s ekkép a lakosságnak nagy károkat okozott. (L. történet).

Végre 1688. a munkácsi vár a császári seregnek feladatván: az uradalmat Kollonics Lipót bibornok mint gondnok és Klobusitzki Ferencz mint igazgató kezelte, mig később azt II. Rákóczy Ferencz vette át.

A várost ért tömérdek csapás oly sulyosan hatott rá, hogy azt éveken át megsinlé, a rommá vált városból a lakosok nagy számmal elköltöztek s a telkeket, földeket pusztán, üresen hagyák. Az 1690-dik évben felvett urbéri összeirás e szomoru állapotot ekképen festi: „Noha ezen Beregszász városa némely méltóságos fejedelmek idejében, kiváltképen boldog emlékezetü Lorántfi Zsuzsánna fejedelem asszony ő nga uralkodásaig igen szép dispositio és guberniurn alatt tartatott, ugy, hogy akkori mélt. földesurak gratiája édesitette inkább az embereket ide, mintsem idegenitette, arra nézve a városnak minden rendtartási, valamelyek a régi conscriptiók szerint annotáltattak a város javára, hasznára, mindazok a feljebb notált időkben nem vivláltattak, sőt inkább a városnak minden rendbeli lakosi az ő régen bevett és usuált állapotjokban megtartattak. Interveniálván pedig a fatalis esztendők, melyek a sokféle elviselhetetlen pusztitó nyomorúságokkal teljesek voltak, melyek kiváltképen kezdetötlenek circiter ab anno 1660. és még ma is azokban meglölt keserves szorongató inséget meleg könyben habzó szemekkel nézheti és emlegetheti ezen város lakosainak nagyobb része, melyre elég bizonyság a szépen rakott utczákból mezőre változott régi pusztatelkek.

Járulván ezekhez ama soha elnem feledhető város szinét és javát megemésztő rettenetes rendkivül való tüz miatt megesett 1686-ki nagy kárvallása ezen városnak, melyre is a fundamentumokban való szenes oszlopok a tüz ereje miatt rakásokra omlott kőfalak, melyeknek is imitt-amott csak a ruderái maradtak fenn, eléggé bizonyságot tészen."

Ekkor a város uri szolgálatait és tartozásait elősorolván, megjegyzi: Megvolt eleitől fogva s most is megvagyon, hogy a vár épülésére tartozott a város vitetni épületre való gerendát arruatim per Nro. 100, ha pedig azt nem prostályák, szokták azt redimalni fl 50, megtekintvén peniglen a városnak mostani időbeli nagy romlását, ezen fának vagy ennek árának prostálása exgratis pectabilis Dni Administratoris ad beuplacitum Dni Tenestris suspendáltatik*).

E nyomoruságos állapotban működött biróúl Paumann József, ki a politikailag is nehéz időkben bölcsen igyekezett vezetni a város ügyeit, nehogy az azt lakó s érintő ellenséges csapatok még inkább szorongassák azt. Erről érdekes adatot nyujt Nerger C·

*) Azonkoru urbárium a munk. urad. levéltárban.

E. egy cs. lengyel lovas ezred parancsnokának 1698. julius 18. pecsét alatt kiadott elismerése, melyben bizonyitja, hogy jóllehet Gandal Lajos a szepesi kamara kiküldött biztosa julius 7. előtt a beregszásziakat nyilt lázadóknak és „plus quam kuruczones" jellemzéssel illette: ő ellenben bizonyitja, hogy itt szállásolván, a várossal a legjobb viszonyban volt sőt arról győződött meg, hogy a polgárok ő felségéhez hivek"*.)

1699-ben II. Rákóczy Ferencz alatt összeiratván a munkácsi uradalom s igy Beregszász is, e szerint a dijt fizető polgárok itt ily sorban laktak: Az Árok-utczában: István deák, Gemzsei, Szikszay, Eötvös, Csernei (kinek telkét sikátornak forditották). Eötvös. Gemsei. Pogány, Bereczki, Varga. Erdődi. Karján, Virág, Gömbkötő, Tecsi, Köntes, Vay, Portörő. Rettegi, Szűcs. Jenei, Kocsis, Móricz, Szűcs, Mándoki, Oláh. Csizmadia és Tecsi. Árok-utcza másik sorjában: Cserődi, Düccső, Csók, Balogh, Kovács, Gyulai, Kereszturi, Molnár, Csoma, Képes, Borbély, Técsi, Dunai, Komáromi, Gyalui, Simiqius, Andreásdeák, Nagy, Eötvös, városháza, Csízmadia, Fülep, Lázár, Szabó, udvarház, Beregi, első parochia, Kis, Dobrai, Szűcs, Szabó, Gangos, Ágoston, Szilágyi és Borka. Más soron: Eötvös, Fazekas, Köntes, Ágoston, Bazo, Szűcs, Nagy, Székely, Tokaji, Rései és Tóth. Sikátor viz felé: Eötvös, Basso, Szijgyártó, ecclesia, Csernel, 2-dik parochia, Takács, oskola, ispotály. — Hatházi-utcza, felszer: Szikszai, Borbély, Pap, Rettegi, Somi, Viski, Csarké, Kepes, Balázsi, Képes, Técsi, Szász, Petes, Somi, Técsi, Sas, Csicseri, Boldizsár, Szőlősi, Bay, Egri, Kormos, Szeles, Izsó, Kopasz és Szabó. — Akasztó-utcza: János, Filep, Gömbkötő, Kis, Kovács, Szabó, Kósa, Fazekas, Homonnai, Fazekas, Csokoli, Kőmives, Biró; a másik soron: Varga, Pásztor, Baranyai, Bodnár, Borha, Balási, Boros, Kondor, Báthori, Janko, Magyar, Molnár, Borbély, Csekei, Janko, Kovács. Kállai, Borbély, Elek, Verbőczi, Fornosiak pusztája, Seres és Szabó. Akasztó utczának darabja: Szabó, Görög, Kovács, Ekora, Bányai, Szabó, Eötvös**). Kis-utcza: Lakatos, Váradi, Szentes, Zamboki, Hentes, Kovács, Hontes, Szabó, Mészáros, Varga, Mándoki, Rettegi. Csergő, Tokaji, Móricz,, Czehelyi, Méhes, Kis és Szabó. A másik soron: Kis, Domokos, Szabó, Nagy, Pika. (Czigány), Sánta, Tar, Erős, Szűcs, Szabó. Szénégető-utcza:

*) Eredeti okmány a beregszászi városi titkos levéltárban.
**) Az Akasztó-utcza neve később Naményi-utczára változtatott.

Szilágyi, Komoncsi, Palics, Sipos, Balla, Földesi, Lucska, Kántor, Csákány, Kántor, Kis, Gemsei, Kelemen, Sas, Nagy, Varanai, Szekeres, Kasötö, Bakos, Földesi, Szabó, Fazekas, Zsoldos, Hecsei, Ádám. A másik soron: Miklós, Elek, Bécsi, Pap, Maszkai, Filep, Csók, Nyerges, Gyarmati, a városháza. Ardó-uteza: Seres, Szijgyártó, Kásás, Szabó, Gyarmati, Pósaházi, Vári, Pál, Balósi, Varga, Kis, Bajza, Bodnár, Viski, Csürke, Damai, Joó, Rádi, Lucza, Tibor, Rádi, Valkócz, Joó, Kigyósi, Baranyi, Balyi, Bajza, Nyakas, Fazekás, Kontyos, Szántó, Tóth. A másik soron: Imre, Fazekas, Imre, Csürke, Szőlősi, Balázsi, Márton, Debreczeni, Baghi, Belai, Mészáros, Szabó, Molnár, Szalontai, Mészáros, Tóth, Bortöltő, Rádi, Szürti, Técsi, Fejér, Eötvös, Szijgyártó, Szűcs, Csicseri, Balázsi, Fias, Tóth, Dunai, Balázsi, Lucza. Az első Hostanczon*), más néven Kis-Kassán: A vizfelől való soron: Dobos, Pesti, Técsi, Lakatos, Varga, Portörő, Balogh, Eötvös, Vass, Csizmadia, Csengeri, Szász, Bereczki, Eötvös, Borbély. A hegy felől való soron: Pesti, Szabó, Szűcs, Tardi, Dobos, Fazekas. A második Hostanczon, a barátok felől: Basa, Lakatos, Tóth, Fazekas, Balázsi. A harmadikban, Malom-uteza: Kántor, Nagy, Bencze, Dékány, Szőlősi, Tariska, Mezei, Szeles, Huszár, Gál, Somi, Bencze, Molnár, Kovács, Huszti, Halász, Varga, Molnár, Tarieska, Vékony, Szilágyi és Szijgyártó. A negyedik Hostán, másként Tót-utczában: Szabó, Szilágyi, Veres, Nagy, Pécsi, Lévai, Elek, és Mészáros. Az ötödikben, Akasztó-utcza végében: Csergő, Kis, Szabó, Balázsi, Gombkötő, Egri, Pócsai, Perbárt. A másik soron: Seres, Kovács, Kőmives, Szabó, Vámos, Jankó, Báthori, Pap, Técsi. A hatodik Hostán, Szénégető-utcza végében: Pénzes, Borbély, Rettegi, Fazekas, Rettegi, Siró, és Balázsi. A hetedikben, Ardó-utcza végén: Pataki, Somi, Valkóczi, Szabó, Pusztai, Técsi, Szijgyártó, Gangos és Szijgyártó; a másik soron, Balázsi, Kovács, Szőlősi, Medvés, Magyar és Szilágyi. Ezekből állott akkor Beregszász lakossága, egytől egyig magyar, kik leginkább földműveléssel s kis terjedelemben kézmivességgel foglalkoztak.

Az ugynevezett Ujváros**) még mindig külön községet képezett, birája és tanácsának hatósága a folyó viz feléig s másfelől

---

*) Máskép Hostat, mi különvárost, városvéget jelentene.

**) XVI. századbeli okmányok szerint volt Beregszász hármasváros, mennyiben az Utcza és Ujváros nevü részek külön területeket képeztek. Egy 1570-ki okmány szerint „Oppidum-utcza“ Pap-utczának is mondatott s a domokosok birtokához tartozott. (Megyei levéltár).

a kertek hátsó gyepüig (kertek végeig) s az utcza végeig terjedvén. E külön hatóság szintén itélt vér, ütés („kékmutatás.“) hatalmaskodás, ellenszegülés, lopás, paráználkodás s egyéb ily vétség felett is birságilag, a dij a hatóságot illetvén. E határozat ellen ment a felebbezés a beregszászi tanácshoz s onnan az uriszékhez. Az ujvárosi lakosok csupán az ispotálynak tartoztak dolgozni s a beregszászi bika számára kaszálni. Szokás volt itt, hogy az eladó félköböl borral s a vevő szintén annyi borral, egy kenyérrel és egy fazék-étellel tartozott a birót és a tanácsot a maga házához gyüjtvén, megvendégelni, étkezés előtt a biró háromszor fenszóval kikiáltván: „hogy ha valakinek joga lenne a vett örökséghez, most lásson hozzája;“ akkor a kenyeret felvette és ketté metszette, melylyeel a vett örökség megerősittetett a vevőnél*).

Az 1703-ban kezdődött szabadságharcz folyamában II. Rákóczy Ferencz többször személyesen megfordult Beregszászon; igy 1705. decz. 20. és 21-kén: e napon bocsátá ki innen azon lelkes felhivását, melyben a vármegyéket fegyverkezésre buzditá. 1709. januar 29. Beregujfaluból, hol vadászott reggelizés után Lamaire francia mérnökkel a kőbányára kiment s azt megtekintvén, a rengeteg erdőkön át vadászva tért Munkácsra. April 16-án ismét vadászván a beregi erdőkben és Kovászó és Bereg közt a mezőn ebédelvén, éjszakára ide érkezett, hová Racsenszki nevü küldött is a fejedelem nejének leveleivel megjelent; 17-kén délig ő felsége magánosan irással foglalkozván, délután a szőlők megtekintésére kiment; 18-kán pedig viradatkor ismét a nevezett erdőkbe rándult vadászni s Beregujfaluban ebédelt, hol délután rövid alvás után Saleur franczia tábornagygyal sétálni kiment, ki e napon ide érkezett**).

1707-ben folyamodott a város Rákóczyhoz a hajdan birt, de idő folytán a földesuri jogok fejlődése közt elveszitett pallósjoga megujitásaért, másolatban mellékelvén kérvényéhez IV. Béla 1247. kiváltságlevelét is; azonban annak sikere nem lett***).

Az 1715: 91. t. cz. szerint Beregszász határőri és harminczadi állomásul kijelöltetett.

1717-kén a tatárok Beregszászig értek s pusztitást tevén, Máramarosnak visszafordultak.

---

*) Beregszászvárosi levéltár, prot. dom. parvus. 28. lap.
**) Rákóczy-Tár, kiadja Thaly Kálmán, Beniczky Gáspár naplója.
***) Budai kam. lev.

1726. Beregszász is, mint a munkácsi uradalom tartozéka, gróf Schönborn Lothár Ferencznek adományoztatott.

1731. épült itt az első megyeház. 1779. pedig a mostani emeletes. 1857. az udvaron egy nagyobbszerü kezdett épülni, mely 1859-ben félbe hagyatott. (L. közigazgatás.)

1739-ben a város nagy részével együtt megégvén a városháza is, annak felépitéséhez az uradalom meszet adott.

1742. a pestis 300-nál többet elragadott; kiknek pusztán maradt telkeikre azután 1749-ben franki németek telepitettek. — 1774-ben megégett az Árok-utcza.

1776. rendeztetvén a város és uradalom közt az urbéri viszony, találtatott itt $354^1/_2$ háztelek, melyek után bérül fizettetett 50—50 frt. szentmihály és györgy napon; uri munka helyett megállapittatott évenkint 451 frt. 8 kr. váltságfizetés; a termény és bor dézsma fentartatott, ugy a kisebb királyi haszonvételek is; fentartatott továbbá az uradalom részére, hogy a városi tisztujitásnál hármas kijelöléssel befolyjon; hogy a fellebbezés a városi hatóságtól az uriszék elé terjesztessék polgári ügyekben, ellenben büntárgyakban a városi tanács jogköre megszüntettetett.

Szokás volt, hogy a tized-szedésnél a hatóság, különösen a jegyző is közremüködvén, ezért ennek számára az uradalom 1750-ben utalványozott egy hordó bort és két köböl buzát, mely dijat a jegyző 1769-ig élvezte, akkor a müködéstől fölmentetvén.

1759. intézkedett az uradalom az iránt is, hogy a tanácsba 2—3 római katholikus egyén is beválasztassék, minthogy a nagyobb számu és vagyonosabb protestánsok azokat szándékosan mellőzték volt. Az 1786-ki összeirás alkalmával találtatott itt házas pár, r. k. 72, g. k. 30 és ref. 218; lélekszámra nézve pedig: 422 r. k. 169 g. k. és 1098 református. 1803. volt öszesen 375 ház Beregszászon s nyolcznak kivételével, a többi fából és vályogból épülve; hogy azóta, különösen 1849 óta mily rohamosan emelkedett e város, kitünik az 1870-diki hatósági összeirásból, melyszerint találtatott akkor itt 716 ház és 6272 lakos, kik közül 3129 férfi és 3143 nő; vallásra nézve pedig 1531 római és 718 görög katholikus; 32 ágostai, 2814 helvét evangelikus és 1177 zsidó. A lakosság kezén volt 373 ló, 3 szamár, 1275 szarvasmarha, 782 juh, 16 kecske, 1145 sertés és 155 méhkas. Az 1881. január 1-én tartott népösszeirás alkalmával pedig találtatott 3404 férfi és 3527 nő, összesen 6931, kik 839 házban laknak. Nagy haladás a XVIII.

század elején volt nyomorult állapothoz képest. A város termékeny határa áll 7681 holdnyi területből, hasonló arányban emelkedett itt a föld és telek becse is, mert mig a 18. században egy belvárosi telek 20—30 frton és 1 hold szántóföld 10—15 renus forinton kelt 1822-ben, a város hatósági jegyzetek szerint, egy belső telek ezer, a szántó föld holdja pedig 1—2 száz forintba is került; egy akkori irat szerint a városnak a mészárszék tartásán évenkint 1200 rfrtnyi deperditája (vesztesége) volt, a drágaság miatt. 1812-ben kibéreltetett a korcsma és mészárszék összesen 2200 frton, a hidvám és a vásárdijszedés 1200 frton; a város szőlője, melyet a jövedelem szaporitása végett az összes lakosság, nemes és nemtelen egyaránt megmunkálni segitett, termett 150 gönczi hordót; ebből azután kapott a ref. pap 4, a kath lelkész 2, az orosz pap 1. a ref. tanitó 2, a biró 2, a jegyző 2 hordóbort s közszükségre öt hordó adatott.

1836-ban állittatott fel itt az állami levélposta hivatal, mely az előtt a szomszéd Ardóban volt.

1839-ben épitette a város a Plenári-féle telken a nagy-vendéglőt.

Beregszásznak közhasznu intézményei és egyletei a következők: 1. a gyógyszertárak 1813. évben Lipóczy György volt az első, ki itt ez intézménynek alapját megvetette akkép, hogy a vagyonbukott Hak máramarosszigeti gyógyszertárát megvásárolván, azt felszerelésével és állványaival legyütt idehozatta; azonban Lipóczy sem boldogulhatott vele, mert három év mulva ő is megbukott. Ekkor, 1816-ban Tajnel Teofil nyert engedélyt arra, hogy ujat állithasson, még pedig a megyei közönség kivánatához képest azon előnynyel, hogy a megye maga megszerezvén a szükséges telket, arra közköltségen épittetett számára házat, mert egy jó gyógyszertárnak nagy szükségét érezte. Tajnel 1841. évben eladta a gyógyszertárt Royko Sámuel tiszaujlaki gyógyszerésznek, ki azt fiókul kezeltette 1847. április 1-ig, mikor azt Buzáth Simon és Kajetán testvérek megvették; 1848-ban azonban ez utóbbira szállt s ő azt 1880-ig kezelte, a midőn elhunyván, fia Ferenczre ment át. —

1877-évben többszöri meghiusult kisérlet után Lang Jenő engedélyt nyert egy másik gyógyszertár felállitására, melynek helyiségeül választatott a Naményi utczában fekvő ujvárosház. E diszes épületet emeltette szállodának Feldheim Mojzes, kitől 1877-ben tizennyolcz ezer forintért megvette Bloksay József, ki azt csakhamar átengedte a városnak, ennek átellenében áll a Péchi Tamás

által 1876-ban nagy költséggel felépitett diszes lakház, melyet 1878-ban a beregszászi hitelintézet megvásárolt. Lang Jenőről átment a gyógyszertár Nónai Győzőre és Tódorovics Jánosra.

2. Könyvnyomda 1846. alakitotta Deák György itt az első könyvnyomdát. Ő arról is nevezetes, hogy ő találta fel a nyomda-festéknek henger általi alkalmazását. 1880-ban megvették e nyomdát Deák Jánostól Nagy Lajos és Sallay Gyula, kik azt ujonnan felszerelték.

3. Beregmegyei olvasó egylet.

4. Polgári olvasó-egyesület 85 taggal, alakult 1867. márczius 15. s a kormány által megerősittetett 1870. április hó 9-kén. Czélja: a közmivelődés emelése. Evdij 3 frt.

5. Evang. ref. ének-egyesület, 28 taggal, alakult 1861, uj alapszabályai 1874. megerősittettek; a tagok évdija 4 frt, különben fentartja magát a temetési dijakból.

6. Róm. kath. ének-egylet, 36 taggal, alakult 1861-ben; czélja: isteni tiszteletnél éneklés. Dija egyszer s mindenkorra 2 forint. —

7. Zászló és temetkezési társulat, alakult 1878., 36 taggal; czélja: a tagokat s azok özvegyeit temetkezési költségekben részesiteni; van tagja 25. befizetés 40 kr.

8. „Világosság" czimü szabad-kőmüvesi páholy, 1870.

9. Beregszászi és vidéki nőegylet, 1873.

10. Az országos segélyező nőegylet fiókja, vereskereszt. 1879.

11. Gőzmalom-részvény társaság. 1881.

12. Beregmegyei ügyvédi egylet. 1872. Nem müködik.

13. Beregmegyei községi és körjegyzők egylete. 1875.

14. A felső tiszavidéki házi ipar- terjesztő egyesület, alapittatott 1878. tiz évre, 144 taggal.

15. Önkéntes tüzoltó-egylet, alakult 1878. nov. 24, mely alkalommal elnökül megválasztatott Ekkel György ügyvéd, alelnökül Jandrasics Antal polgármester. Horváth István főispán tiszteletbeli elnökséggel és gróf Széchenyi Ödön diszfőparancsnoksággal tiszteltettek meg.

16. Beregszászi hitelintézet háromezer részvénynyel, alakult 1870. Müködését megkezdé 1871. május 1. virágzó állapotban van.

17. Beregmegyei gazdasági egyesület; 1875. halva született.

18. Fazekas- takács ipartársulat, alakult 20 taggal 1874., szabályait megerősité a földm. ipar és keresk. min. azon évi feb. 14. 1672. sz. a.

19. Pintér- kerékgyártó sat. ipartársulat, alakult 18 taggal 1874, megerősittetett febr. 27. 2247. sz a.

20. Csizmadia- ipartársulat alakult 73 taggal 1874. s megerősittetett febr. 27. 2248 sz. a.; ugyanakkor alakultak.

21. A szabó-czipésztársulat 27 taggal;

22. A timár-iparegyesület 30 taggal; van saját háza, és

23. A kovács-asztalos stb. vegyesipartársulat 47 taggal.

24. Izraelita magyar egylet, alakult magyarosodási czélból 1881-ben.

25. Az 1876-ban alakult Ifjusági kör és az ugyanakkor alakult

26. Lövész-egylet, már két év mulva szüneteltek.

27. A néhány év előtt szervezett borászati- egylet 1879-ben feloszlott.

Beregszásznak az igen erős és józamatu s igy nagy kelendőségnek örvendő bor-termelésén kivül, nevezetes a malom- és timkőbányászata is. Leginkább a Nagyhegyen fordul ugyanis elő a hazánkban páratlan timkő, mint a trachytképlet egyik faja; ez legnagyobb részben földpátos részekből állván, elmállás által épen ugy mint a földpát kaolinná (porczelán föld) lesz. A mostani Borzlyuk nevü igen messze terjedő barlangszerü malomkőbánya érdemes a megtekintésre, valamint a Derekaszeg urad. bányatelep is.

Gyásznapot fog képezni a város történetében márczius 18-ika; ugyanis 1880. Sándornap hajnali 3 órakor, Guthi Mór megyei irnoknak a megyeház udvarán állott földszinti lak északi szélén volt lakószobájában, (mint állitják a kőolajos lámpa feldöntése következtében) tüzvész keletkezvén s csakhamar az emeletes megyeház is lángba borulván, a dühöngött északi szélviharban néhány

percz alatt a szomszéd városi nagy vendéglő s törvényszéki épület, a piacz kelet-nyugoti sora s a Félszer, Tóth, Pap és Malom-utczákban összesen 72 fedél s e közt 44 lakház elhamvadt. Az épületekben szenvedett kár a bútorokon kivül 140 ezer frtra, terményekben s bolti árukban 66 ezer, gazdaság, épületekben 15 ezer, összesen 221 ezer forintra becsültetett. A megyeházért 9 s a városi épületekért csupán 3 ezer forintnyi biztositott összeg fizettetett. A váratlanul beállott vész folytán a város főterét bőviteni és szépiteni óhajtván: kölcsönzött pénzen a rajta állott s leégett épületeket, ezek-között a zsinagógát, Telendy-féle emeletes házat s több igénytelen boltokat s házakat kibecsültetvén, azok helyén diszes bazárokat és csarnokokat emeltetett, melyek nagyrészben 1881. évben elkészültek és 72 boltot, megfelelő raktárhelyiségekkel, 4 lakosztályt és 8 pinczét tartalmaznak. A város ennek fedezésére s az előbbi adósságok törlesztésére mintegy 320 ezer forintnyi kölcsönt kötött, mely évenkinti részletekben törlesztendő.

Beregszászi birák.

1337. Eberhard fia Péter. 1349. Miklós.
1356. Comes Stephanus, luprechtszászi biróul emlittetik tizenkét hites tanácsosával és az összes vendégek közönségével (Zichy Cod. III. 19. l.)
1363. György, 1368. Hermann, 1369. Jakab. 1377. István (János fia); 1400. Meijber Péter, 1419. Mikchy Imre, 1424. István
1507. Deák (Literatus) János. (Heu Ambrus, esküttbiró).
1524. Foszko Egyed (Index primarius).
1545. Csikós Mátyás és Dienes Mihály.
1548. Szabó Ferencz és Literáti Lukács (Lukács Deák).
1552. Ádám Márton és Tóth Antal.
1568. Kamancsi Sebestyén.
1570. Király Lőrincz, 1573. Dékán Gergely. (jegyző Óriás János).
1605. Vida István. (Vajda?).
1612. Kamanosi János, 1613. Vida István.

1641. Szigyártó János.
1649. Nyerges Demeter.
1665. Borbély János.
1698. Paumann József.
1714. Bagi János.
1724. Berzétei Márton, (1728. és 1742.)
1729. Kis Kaszonyi János, (volt 1746. 1749, 1750-ben is).
1735. Erdélyi János, (volt 1767. 1770. 73. 74 és 78-ban is).
1736—37. Sas István.
1739. Seres Mihály (volt 1745-ben is).
1743. Lucza Samu.
1748. Filep István, (előfordul 1751, 57 és 1771-ben is).
1751. Petes András.
1758. Sárközy István (1760. 65 és 66-ban is).
1763. Fejér András, helyettesitett.
1765. Fazekas István. 1768. Graber Pál.
1769. Hetei Márton.
1771. Bitalinger Vendel biró (Lázár Imre főhites).
1776—79. Gáti János.
1781. Paumann Antal $178^5/_6$).
1786. Martinell János.
1789. Bak András.
1791. Rumpel György. (Ez azonban, mivel a főszolgabiró megszidta, leköszönt s helyét átadta Szeles Andrásnak).
1795. Lang György (1799. 1800. $180^4/_5$-ben is).
1801. Bak István.
1803. Hézser András, (1802. 3, 9, 12. 14. 15, 17, 20-ban is).
$180^5/_6$. Pap Ferencz (1807, 8, 10, 13-ban is).
$18^{11}/_{12}$. Szücs János.
$18^{16}/_{17}$. Paumann József (1820, 21, 22, 23).
1824. Lipthay János. (1825, 26).
1827. Hatalovics József. (1832—5).
1828. Szücs János. (1829—30).
1830. Debreczeni András. (1837—40, 41, 42).
1831. Paskual Antal.
1835. Lukács András. (1836—37).
1840—1. Lang József.
1842—7. Jandrisics Antal.
1848. Szelos Gábor 1849. aug. 27-ig.
1849. aug. 27-től Jandrisics Antal; majd azon évi okt. 7-kén az

ostrom állapotban önkénykedő katonai parancsnokság által letartóztatván, kiszabadulásaig helyetteseül működött kinevezés folytán Répássy Mihály.

1849. nov. 25. az akkori cs. k. ideiglenes biztos Fejérváry István főbirói helyettesül kinevezé Tainel Theofilt, volt helybeli gyógyszerészt; végre 1849. decz. 9. Jandrasics Antal visszahelyeztetvén, mint ilyen 1861-ig erélyesen működött.

1861-ben megválasztatott helyhatóságilag Komjáti Sándor. —

1862. január 23· Tabódy Pál, főispáni helytartó által főbiróvá ismét Jandrasics Antal kineveztetett s mint ilyen az ideiglenesen felfüggesztett alkotmány idején működött 1865. márczius 30-ig; ezentul 1865 julius 10-ig Mező László, ezen időtől 1869. május 31-ik napjáig Lakatos József. Ekkor az életbeléptetett uj községi törvény alapján a főbirói czim megszüntettetvén, a csupán közigazgatási hatóság főnökeül polgármesteri czimen megválasztatott Jandrasics Antal, ki mint ilyen a közönség megelégedésére maiglan működik.

Érdemes a följegyzésre, hogy 1788-ig a főbiró évi fizetése 60 forintból állott, amikor 100 frtra emeltetett; igaz, hogy azon ideig volt a városi jegyző napidija kiküldetéseknél (a vásári cédulák osztogatásánál sat.) fél rénus forint, a kerülőé (csákányos, hajdué) pedig öt garas*).

1806-ig a munkácsi uradalom, mint volt földesuraság közbejöttével történtek a biró választások, oly módon, hogy az uradalmi ügyész jelölte ki a pályázó egyéneket, kikből azután az egybegyült közönségnek választani kellett; a 12 választott tanácsos kijelölése is igy történt, sőt, mint egy 1775-dik évi iratban láttam, az ekkép megválasztott biró 2 aranyat tartozott adni dijul az uradalomnak; csupán 1846. nov. 1-jén történt először a bíróválasztás

*) 1806-ban állott a jegyző fizetése 100 váltó forint, 12 szekér tüzifa, 2 hordóbor vagy annak árából, szabad lakásból a városházánál, az ottani kert élvezetéből és 25 font fagyuból.

az uradalom beavatkozásának mellőzésével, azonban a járásbeli főszolgabiró elnöklete alatt.

A biró és tanács-választás azelőtt évenkint november 1-jén, mindszent napján esti hat órakor eszközöltetett, akkép, hogy akkor a város összes harangjai meghuzatván, e jeladásra a polgárok a városházán összegyülekeztek. Az 1773-ki jegyzőkönyvben erre vonatkozólag azon határozat foglaltatik, hogy mely választók a birótételre meg nem jelennek s elmaradásukat helyes okkal nem menthetik: 18 krajczárral büntettessenek. Azonban a téli esték sötétségében ily választások alkalmával gyakran vérengzések s egyéb kicsapongások történvén: később a választás délutáni négy órára tétetett át.

A mult század első felében az Ujváros nevü utczabeliek, kik a beregszászi papoknak tettek uri szolgálmányt, külön, általok választott biró és tanács hatósága alatt állottak, 1775. évben azonban a munkácsi uradalom azt határozta, hogy e külön helyhatóság megszüntettetvén, ezentul Ujváros is a beregszászvárosi tanács hatósága alatt álljon, mert, miként e rendelet indokoltatott, egy községben két tanács nem működhetik. Ennek daczára történt, hogy azon évi julius 1-jén az ujvárosi volt biró Nagy János, egy kihágó asszonyt elfogatott és vasra veretett, miről midőn a városi tanács értesült, a letartóztatott nőt kiadatni rendelte. mit azonban Nagy megtagadott; ezért már most a tanács elé őt is megidézteté a főbiró, Nagy azonban azt üzente vissza, hogy ha akarja elmegy, ha pedig nem, hát nem, miért is erővel behozatván, a tanusitott engedetlenségeért 12 lapátra itéltetett, az ujvárosi tanács „cassalása“ pedig hatóságilag is kimondatott.

Különben a városi tanács régóta századokon át önálló törvénykezési joggal birván, érdekesek e tekintetben jegyzőkönyvei, melyek, sajnos, csupán 1736. évtől kezdődnek s majd magyarul, majd, mint például 1768 táján is egy ideig latinul, vezettettek s melyekben a bünvádi tárgyalások röviden, sommásan, de lényegileg kimeritően bejegyezvék. A sok közül szabadjon itt néhány eljárást az akkori szellem és szokás jellemzésére felhoznom. Igy 1748. nov. 12. Duszkané nevü asszonyt a „nemes tanács“ azért, mert „adtateremtette, menykő üssön meg“-et mondott és részegeskedett, jóllehet halált érdemelt volna, arra itélte, hogy három pénteken keményen lapátoltassák meg és a városból örökre számüzettessék. Kocsis Andrást pedig 24 lapátütésre itélte azért, mert azt mondotta: „b . . . . a lelkét annak, ki a makkot eladta;“ már pedig — az ité-

let szavai szerint — az eladást a tanács tette. 1768-ban Oláh Andrásné Szücs Sámuelnét ringyó szóval illetvén, ezért és más szóhajtó asszonyok rettentő példájára 12 kemény korbácsütésre itéltetett. Pap Erzsébetet nős paráznaságért 80 korbácsra akkép itélte, hogy felét azonnal, felét pedig hétfőn kiszenvedje. 1769-ben Simon Katit hasonló vétségért szintén 80 korbácsütésre s a városból való örökös kikisérésre itélte, Nagy István „legénykét“ pedig azért, hogy olyatén megélemedett asszonyhoz magát tenni bátorkodott, 40 pálczára itélte; azonfelül Simonné háza „elpecsételtetett,“ azaz kisajátittatott s másnak eladatott. 1754. Fagyos Lukács b . . . annya lelkével, teremtettével felette káromkodván, 24 lapátcsapással büntettetett, itéletileg kimondatván, hogy ismétlés esetére: „kővel verettetik agyon.“ 1772. Orosz Zsófia a g. k. pappal összeveszvén, együtt ölbe estek s vele az asszony illetlenül küzködött, mondván hogy őt az Isten addig éltesse, mig a rostában a vizet, azért 24 korbácscsal sujtatott. Ugyanazon évben Diószegi István ujvárosi Tóth Andrásné házára Boldizsár Istvánné és két leánya nógatására, csufságból s gyalázatára kereket huzván fel, 25 pálczával büntettetett. Orosz Lászlóné gyakori részegeskedéseért és káromkodásaért 50 korbácsra itéltetett stb.

A beregszászi régi pecsétről.

E város levéltárában két régi eredeti pecsétnyomó őriztetik; az egyik egy gyantából készült, ludtojás nagyságu s a tanácsnokok pecséteivel lezárt, régi dobozban tartatik. Alja bronzból, kismarkolatja pedig, mely ujabb időkből való, sárga rézből készült. A kisebb pecsétnek átreszelt alja ezüst, markolatja réz. Évszám, vagy más, keletkezésöknek korát gyanittató jel, egyikén sem látszik.

A első, mely régibb, épen 3 cm. széles, a közepén egy balra, hátsó jobb lábán álló, ragadásra emelt lábait kiterjesztő, nyitott száju oroszlán áll, felcsuosorodott bojtos farkkal, ezt jobbról fel

hold, balról hatágu csillag környezi; a két gyöngykerettel diszitett szalagon ily gót betükből összeállitott körirat olvasható. „† s. Hospitum de Luprehtzaz.“ azaz: Sigillum hospitum de Luprechtszasz. E pecsét, nézetem szerint, a XIV. századból, Nagy Lajos korából való. A másik, használaton kivül tett pecsét szintén köridomu s 2½ cm. átmérőjü; a közepén egy oroszlán felső része látszik, kinyujtott elölábakkal s tátott szájjal, melyből nyelve kiáll, mig farkának csak bojtja látszik. E pecsét körszalagja gyöngyökkel és vonallal diszitett s rajta félig gót félig folyó betükkel irva e körirat olvasható: „X Si, hospitum de lompertzaza.“ E mű a XV. századból való. Hogy a beregszászi jövevényeket és lakosokat az 1247-ik évi kiváltságlevelében IV. Béla „charissimi hospites de Luprechtszász“ nevezte, azt a város monographiájában tüzetesen előadám, s igy a pecsétek feliratai is erre vonatkozhatnak, annálinkább, mert szabadalmaik e kiváltság által biztosittattak s a jövevények képezték a város zömét s helyhatósági kültanácsát.

Nevezetes azonban az, hogy a tanács az első pecsétet csak fekete, a másikat pedig vegyesen, majd fekete majd piros viaszon használta, mi kétségtelenül régi korból eredhet, a középkorban divatban lévén, hogy a fejedelmek a magok kiváltságos jogainál fogva okmányilag meghatározták a pecsét szinét s különös kitüntetésnek tekintetett a jogadomány: veres pecsétet használhatni. Sajátságos szokás volt Beregszászon, hogy 1848-ig a tanács, az év utolsó napján az évben keletkezett adásvevési okleveleket és egyéb birtokviszonyokra vonatkozó iratokat, az érdeklett felek és népség jelenlétében jegyzője által felolvastatta s ha senki kifogást vagy óvást nem tett, azokat, ha keresztény egyéneket illetett az irat, fekete, ha pedig a zsidókat illetett, veres pecséttel ellátta, mi által az okmány, még ha az a felektől alá sem iratott, jogerejüvé és teljes hitelüvé vált, arra a jegyző e záradékot tevén: extradatum per juratum Oppidi Notarium N. N.“

Számtalan ily okmányt láttam a 17. és 18. századból, s ez alapon mondhatom, hogy a kisebb pecsétet veres viaszon a tanács s illetőleg a jegyző azok hivatalos iratok ünnepélyesitésére használta, melyek a felek birtokaira vonatkozó becslésekre s szemlékre vonatkoztak s az év bármely napján kiadathattak, mig a rendes öröklevelek csak a közünnepélyesités idején (decz. 31) feketével

pecsételtettek meg*). Ki ekkor az okmány tartalma ellen óvását kijelenté, köteles volt egy év alatt — jogának elvesztése terhe alatt — az ügyet perrel végleg tisztába hozni.

Kár, hogy e sajátságos régi szokás irott adaton nem nyugszik, én annak nyomára legalább nem akadhaték s a városi hatóság sem emlékszik ilyenre. A XIV. században azonban már divatozott, mint azt a város történetének elején, egy 1330. évben kelt öröklevél alapján érintém.

Azon a zsidók és saracenok elleni tüntetésig s II. András királynak 1233. évben a beregi erdőben esküvel erősitett intézkedéseiről nevezetes időkorig e szokást felvinni, — tán kissé túlzott törekvés lenne.

A pecsétlés, mint érintetett, mindig nagy ünnepélyességgel történt; az év utolsó napján e végből a város összes harangjai meghuzatván, az érdekeltek a városház termében gyültek össze, hol a teljes tanács is foglalt helyet, s kiknek jelenlétében a jegyző felolvasván az öröklevelet, annak, ki tartalma által magát jogaiban sértve érzé, szabadságában állott a pecsétlés előtt ez ellen vetot mondani. Volt eset, hogy férfiak karjaikon tartott kisdedek nevében nyilvánitottak óvást. A kifogásolt okmányra feljegyeztetvén az óvástétel, ez által az okmány csak ideiglenessé vált s köteles volt a felszólamló az óvásutáni 15 nap elteltével összeült tanács előtt, mely quindennalis gyülésnek neveztetett, jogát beigazolni vagy pert kezdeni, ki helytelenül tiltakozott, az pénzbirságban elmarasztatott, a felebbezés a megyei törvényszékre s onnan a királyi táblára menvén.

A veres pecséttel erősitett okmány szintén csak ideiglenes jelleggel ruházta fel azt, mert zsidó fekvő vagyont itt nem birhatván, tőle az ily szerzeményt bármelyik keresztény lakos bármikor kibecsülhette.

Annyi bizonyos, hogy a pecsétek piros szine hazánkban Róbert Károlylyal kezdődik és a XIV. és XV. századokban csak különös kitüntetésképen engedtetett meg némely városoknak, mint

*) 1727. márczius 13 Erdélyi István ily iratot állitott ki Bolyki Ignácz beregszászi lelkész számára. „Én alább megirt személy elismerem, hogy adtam örök áron egy kaszálómat t. Bolyky Ignácz urnak, — — két hordó borért, mely kaszálórúl tartozom annak idejében városunk törvénye szerint *fekete pecsétes* levelet extrahalni és fent emlitett tisztelendő urnak kezeihez resignálni, hogy ő kegyelme annak utána szabadon birhassa. (Aláirások).

Buda, Szabolcza, Pozsony, Kassa, Visegrád, Raguza sat., ugy egyes kiváló egyéneknek is, hogy ily szinü pecséttel élhessenek, s igy bizton következtethetni, hogy e szokás Beregszászon is a XIV. századból ered, azon korból, midőn polgárai Nagy Lajos, Erzsébet és Mária királyok alatt a virágzásnak legnagyobb fokán állottak, midőn pallós jogot s önállóságot nyertek s az ország más szabad királyi városok rangjába helyeztettek.

A beregszászi r. k. templom.

A Vérke jobb partján, attól csekély távolságban áll a mindszentek tiszteletére épitett szép templom, mely a XIII. század óta annyi változáson ment át, hogy eredeti ős alakjából ma már mitsem mutathat fel; s igy képzelnünk sem lehet, milyen lehetett az egykoron. Az egészből csupán keletelt helyzetét tartá meg, de egyéb idomai teljesen eltüntek. Hogy a 13. században itt templom már létezett, azt támogatja Béla király 1247-ki kiváltságlevele, mely a plébánosról s annak dijazásáról szól. A néprege szerint, egy pásztor, két türkölődző bika nyomában talált kincsen épitette volna e templomot, mely körül azután a község keletkezettt. Én költői képletnek tartom e mesét, mely inkább Nagy-Beregre vonatkozhatik, mert ott maiglan egy bikafő szolgál czimerül a község pecsétjeül. Hihetőbb az, hogy 2. Gejza alatt a 12. században bevándorolt német bányászok s marhatenyésztők valának e templom első alapitói s hogy az e korban itt székelt templomlovagok s ispotályosok már abban tarták az istenitiszteletet. Az is bizonyos, hogy a XIV. században Erzsébet királyné, ki itt udvart tartott, a templomra gondot forditott, mert a helyi lelkész egyszersmind a királyné udvari papjául szolgált s ez időben itt nemcsak több szerzet, hanem e templomban több jól javadalmazott oltárnokság is alapittatott, melyeknek száma Zsigmond király alatt 8-ra, később pedig 24-re felszaporodott s az egyház javait is egy külön világi gondnok kezelé. Ilyen volt 1419-ben Vizes (Uyses) János, ki tekintélyes egyén lehetett, mert küldöttségileg a királyhoz ment. Ön-

kényes állitás tehát az, mintha a templom 1418-ban épittetett volna; az ekkor már teljesen virágzásban állott. Ekkor a főtemplom déli oldalán, attól alig nyolcz lépésnyire már állott a Mihály őrangyalról elnevezett oltárnoksághoz tartozott s góth izlésben épült kápolna, mely 1846-ban hordatott el s mely körül századok előtt oltárnoki telkek, valamint a főtemplom nyugoti oldalán, hol ma a lelkészlak van, apácza-zárda, a keleti oldalán pedig ferencrendü szerzet rendháza s ettől valamivel tovább, ott, hol most a grófi tisztilak áll, akkor a plébániaház diszlett s igy az egész környék a Mindszent utczával együtt papok tanyájául szolgált.

A XVI. század első negyedében a templom Mária királyné bőkezüségéből megujittatott, a mint ez a déli ablakon fent egy lengő szalagra kimetszett „1518" s a déli diszes ajtó kőkeretének homlokzatára vésett „1522" évszámokból kitünik. Az e korból fenmaradt kőfaragási és szobrászati müvek itt valódi remekek s tanui annak mennyire virágzott már a mohácsi vész előtt a katholikusoknál a müizlés és művészet. Csakugyan 1523-ban Nagy András és neje az itteni oltárnokoknak s a kápolnának fekvőségeket is ajándékozott, s ugy látszik, ekkor érte el a templom dicsősége főpontját, mely a protestantismus fejlődésével hova-tovább hanyatlani kezdett, el annyira, hogy csakhamar a reformátusok kezdék abban tenyészteni az uj hittant, mi az elkeseredett hiveket oly gyülöletre ragadá, hogy az elfoglalt templom csarnokában 1552. évben állitólag Radán Balázs hitszónokot, 1571-ben pedig szónoklat közben Kálmáncsehi Sánta Márton buzgó reformátort erőszakosan megölék.

1657-ben jun. 17. a berontott bosszuálló lengyel sereg a templomnak lőrészekkel ellátott kőkeritése megül ellenálló népség védelme daczára elfoglalta a szent helyet s abban tömérdeket leméazárolt; mely alkalommal a város nagy részével együtt porrá égett. Ugylátszik, hogy a szerencsétlenek hulláit a temlomkörüli téren temették el, mert 1852-ben, midőn I. Ferencz József király Beregszászba jött, a tiszteletére emeltetett diadalkapu letevése alkalmával, az ispotály szögleténél tömérdek csontvázra akadtak. A pusztán maradt falakat azonban csakhamar befedeté a buzgó katholika hitü Báthori Zsófia fejedelemnő, de csak azért, hogy nehány év mulva, 1686. junis 8-kán ismét a lángok mártalékává váljék a templom, a midőn a munkácsi vár kurucz őrsége Radics András vezérlete alatt megrohanván a templom keritése megett tanyázott két zászlóalj császári magyar katonát: ezeket csak ugy küzdhették

le, hogy a déli mellékkápolnát felgyujták, melytől a főtemplom is lángba borult. Ekkor könyörületességből Jeney György özvegye a Rózsáson egy szőlőt adományozott a templom javára. Téves e szerint azon felirat, mely a diadalív homlokáról hirdeti, hogy: épült 1418. és lerontatott 1657. évben.

1686. év óta a templom falai 1837-ig állottak fedetlenül, tehát majd másfél századig. A templom helyre állitását a 18. században a körülmények nem engedvén, 1743-ban csupán a Mihály-féle kápolnát javittatta ki az uradalom, mely azután egy egész századig szolgált istentisztelet csarnokául, mig az ősi nagy templom romokban hevert s évről-évre mindinkább düledezett. 1755-ben szőnyegre került ugyan, hogy a templom helyreállitásáról kellene gondoskodni, sőt 1771-ben fel is hivatott a megyés püspök, hogy felépitéséhez ő is járuljon, mennyiben Beregszászról tizedet is élvez: a tervezgetés azonban nem birt tetté válni*). 1779-ben folyamodott Jandrasics János plébános a királynéhoz segedelemért, kiemelvén kérvényében, hogy gyónni képes hiveinek száma felülhaladja a négyszázat s hogy az itt állandóan tanyázó Trautmannstorff ezredből 200 katona vasárnaponkint hallgatja a szent misét, holott a kiskápolna felét sem birja befogadni s igy a nagy templom helyreállitása égetően szükséges. E kisszerü kápolnában akkor két oltár állott, egyik az üdvözitő, másik pedig b. sz. Mária tiszteletére emeltetve; találtatott azonfelül egyházi felszerelésül: egy ezüst szentségtartó, két áldozó és misézőkehely, különféle szinü palást és öltözék, egy orgona, egy lámpa, füstölő, egy kék és egy veres zászló. E közben a nagy templom pusztult, mi több rombolását tüzetesen is mozditák elő; igy az 1749-ben itt letelepedett franki németek, az akkor elhamvadt oskolaház felépitéséhez járulván, e templom köveit is arra kezdék felhasználni. 1753-ban Hoffner Ignácz lelkész, a templom nyugoti oldalán kiigazittatá a tornyot s befedeté egyszerü négyszegü sisak fedővel a végből, hogy abba azon régi érczczel vegyitett három harangot behelyezze, melyeknek egyike 14, a középső hat s a legkisebb $1^1/_2$ mázsányi volt. Eredetileg e torony magas és sugár volt s azt századok előtt ékes óra is diszité. Az uj torony a réginek helyén a boltozat anyagából 1804. évben kezdett épittetni. Több évtizednek kelle elmul-

*) Az 1780-ki tervelés szerint volt a főhajó $12^1/_2$ hosszu és $4^1/_2{}^0$ széles, a két mellékhajó 3^0 széles; mig a szentély 10^0 h. és $4^1/_2{}^0$ szélesnek tüntettetett ki. Előirányzott költsége 8402 forintra tétetett Soldaty Antal kir. épitész által.

nia, mig a nagy templom helyreállitása ismét erélyesen inditványoztatott. Igy 1829ben készittetett gróf Schönborn urad. tisztsége tervet Turner János, ungvári kincstári épitész által, melyet Turner András rajzolt; e terv azonban, mely a szokásos falusi izetlen templomok stiljénél nem emelkedett feljebb, vissza utasittatott, s az ügy is szünetelt; végre többek felhivására 1837. évben Tischler Albin itteni segédlelkész elfogadott tervet készitvén, mind gróf Schönborn Ervin Jenő, ki 3000 forintot adományozott, mind Hám János püspök s a megye hozzájárultak a költségekhez s közös erővel megkezdék az átalakitását az egykori remek templomnak, melynek düledékein most moh, fü és nyirfák nőttek, mig egy 1834-dik évi rajz szerint, azon lőrésekkel ellátott kőfalnak, mely a templomot övedzé, csupán az északi oldalon a mellék bejárattal szemközt, állott fenn egy csekély terjedelmü részlete, a kerek kapunyilással együtt. E rajz szerint állott a keletelt templom déli oldalán a három emeletes négyszegü torony egyenközü ajtóval, e felett csekély távolságban egymás felett két kerek ablak s ezek felett fent a sisak alatt egy nagyobb ⊓ ablak nyilott mind a négy oldaláról; a templom nyugoti homlokzatán két félkerekü hosszas ablak s lent a torony közelében a ⊓ ajtó látszott; mig az éjszaknyugoti sarkát a most is ott látható oszlopszerü kerek rovátkos kirugás diszité. A jóval terjedelmesebb hajónál kisebb és szükebb s a nyolczszög három oldalával zárolt s támfalakkal erősitett szentély északi oldalához vala ragasztva a sekrestyéül szolgáló helyiség, melynek szintén négyszegü ajtója felett egy ily kisaláku ablak látszott, mig a hajó ablakai csúcsivesek és magasak valának. A hajó északi bejárása teljesen megfelelt a mostaninak, annyiban, hogy a kiálló falán a jelenlegi diszes góthalaku ajtó helyett négyszegü keretü volt alkalmazva.

1839. nov. 15-kén nagy ünneppélylyel tétetett le az alapkő alá (a déli oldalon a toronytól számitva a második oszlop alatt) egy üvegpalaczkba helyezett emlék irat, mely a templom történetére s ujraépitésének korára vonatkozó jegyzeteket tartalmazott; ebben elősoroltattak az ország, a vármegye és város tisztviselőinek s az adakozók nevei és statisztikai adatok*.) Az emlékiratot

*) Ez irat szerint volt akkor Beregszászon 855 r. k., 234 g. k., 1980 ref. és 263 zsidó, kik „a babonaság vastag ködében botorkázóknak“ mondattak. R. k. lelkész volt Ekker Ferencz, g. k. Hajdu Jerom, r f. Ardai Janku József.

fogalmazta Póchy István levéltárnok, s az üvegestül egy bádogdobozba illesztetett. A megye részéről Bay Ferencz alispán és Hadady Samu várnagy tanusitottak különös buzgalmat az épitkezés körül, pontosan kiállitván a munkára felajánlott rabokat, kik naponkint egy félfont hust és pálinkát kaptak, mig a hivek az igás és kézi munkát szolgáltatták. A kőmives munkát vezeté Petruska József pallér, ki a szentély s az oldalfalakat felhuzatta s ekkor őt Borrer váltá fel; kőfaragóul Vurer Lipót müködött. Mint gondnok nem csekély tevékenységet kifejtettek Jandrisics Antal és Karácsony Ignácz, kiket segédgondnokul támogattak Máté Mihály és Hamar Mihály, később Szilcsák József és Juhász Antal. Ekker plébános és utódja Grinaeusz Alajos szintén sokat áldoztak a szent czélra. Végre 1846-ban elkészült a teljesen átalakitott templom, mely azon évi november 1-jén, mindszent napján, Hám János püspök által Linczy József, nagyprépost, Obermayer András és Biró László kanonokok segédlete mellett, ünnepélyesen felszenteltetett, Vagner János hittanár tartván a szónoklatot. Ez ünnepélynél valának Lónyay József főispáni helytartó, Uray Pál és Buday István alispánok s egyéb kitünőségek.

A három hajós s szép nagy csucsban végződő ablakokkal ellátott tágas templom meglepi a belépőt; meghatja szokatlan világosságával s nemes egyszerüségével. E keletelt templom egy hárompár hatalmas pillér által háromfelé osztott négyzetü hajóból és ahoz ragasztott, a nyolczszög három oldalával zárt szentélyből áll, mig a nyugoti homlokzat közepéről kiemelkedik a négyzetü torony, mely két emeletes, fent nagy két köridomu ablakkal, mig az első emeletet párkányszerü diszvonal futja körül; az óra felett kiszökő vaserkély terül el, az immár a nyolczszegletbe idomuló s alsóbb részénél véknyabb torony felső részén, melyen horanyos ajtószerü nyilások alkalmazvák s e rész a toronyőr lakául is használható; ezt egy gombba végződő, nyolczoldalu, párkánynyal ellátott sisakszerü bádogfedél takarja, egyszerü kereszttel. A torony két-két fent hegyes háromszögü vonallal összekötött féloszlopok közt álló alsó része a templom háromszögü homlokzatával olvad össze; ennek közepén áll a templom diszes s lobszerü oszlopokkal elállott csucsivü főajtaja, melyet ismét két hasonló más kisebb oldalajtó környez. A főbejárás felett van egy tágas, négyes lóherlevelü kerek góth ablak, mig a két oldalon a két páros oszlop közt egy-egy kettős gót idomu csucsives ablak alkalmaztatott.

A karcsu s fent ószerüleg rovátolt oszlopokkal diszitett homlokfalat különféle bevésett vonalak s meanderek diszitik.

A templomba lépve, egy hat méternyi hosszu alacsony csarnok fogad, mely felett a három pár oszlopon nyugvó erkélyszerü karzat terül.

A templom belső méretei ezek: a hajó $18._{46}$ méter hosszu, 18 széles és 13 magas; az egy lépcsővel emelkedettebb szentély $20._{65}$ hosszu, $8._{55}$ széles és 11 magas.

A szentélyen van keletről 3 és délről szintannyi csucsives ablak, mig a hajón délről 2 és észak-nyugotról 1—1 szintén gótidomu nagy terjedelmes ablak diszlik; ezek három osztályosok, egyes vonalu kajácscsal külső bélletén, mig az ivmezők ékes mérmüvel vannak betöltve, négyszirmu rózsákat s négyes lóherlevelü diszeket mutatván.

Az épen megmaradt régi tágas diadaliv körivü s majd a boltozat tetejéig ér; hevederive kőből faragott s rajta a körte alaku hengertag s két horony mellett kajácsos tagok látszanak. E mellett a nyugoti oldalon áll a fából készült gótdiszitményü szószék, valamint az északi falba bemélyedő fent kettős csucsban végződő fülke padkával. A diadaliv jobb és baloldalán áll egy-egy faoltár, gót idomu, egy ily a karzat alatti sötétes tornácz északi szélén s a fő, mely szintén egyszerü gót izlésü, a szentély keleti csúcsában. —

Mind a szentélyt, mind a hajót kőgerinczeken nyugvó keresztboltozat fedi, melynek csomói a hajón a fal felső részéből kiszökő s fejekben s egyéb diszletekben végződő gyámköveken s belől hatalmas négy pilléren nyugosznak, mig a szentélyben e gyámkövek a talajig lenyúló nyolcz vékony féloszlopokra fektetvék; a diagonal gerinczek közepeit a keresztboltozat csúcsán pajzsszerü zárkövek diszitik, melyeken rózsák s egyéb ékitmények látszanak, s valamint a támkövek, ugy a zárkövek és a pillérek s a karzatot tartó alacsony vastag oszlopok fejei sárgára szinezvék s végig égetett agyagból készült levelekkel, arabeszkekkel s angyal fejekkel diszitvék. Kivül a boltozat belső nyomásának ellenálló támfalak állanak a falhoz ragasztva, mik, valamint a templomot körülfutó párkányzat faragott kövekkel szegélyezvék.

A szentélyből egy ajtó vezet a közönséges dongaboltozatu sekrestyébe; ezen kiálló négyzetü falon átvezető ajtó nyilása osztatlan, felső küszöbe leszelt, mig az egészet csúcsives s három horonynyal ékitett kőkeret veszi körül. Ez ajtó a lebontott régi mel-

lékkápolnáról tétetett át ide. A sekrestyébe észak felől kivülről is vezet egy csúcsives kis ajtócska; valamint egy másik szintén leszelt tetejü ajtó egy csúcsives, mélyezett s három horonyos kőkeretü kapuzaton át a templom északi hajójába, mely felett a kiszökő falnégyzet sarkain két oldalt bevannak épitve emlékül az előbbi boltozatból fenmaradt régi támkövek, mik egy göndörhaju férfi torz arczképét s egy vastag idomtalan fekvő kutyát ábrázolnak.

A homlokzati csucsives ajtó ujabb koru, ellenben a déli oldalról a hajóba vezető kettős választékú diszes kapuszerü ajtó XVI-dik századbeli mű. Ez $3._{20}$ méter magas és $1._{90}$ széles; a nyilást, hasonlóúl a kassai főtemplom nyugoti kapujához, csúcsban végződő négy horonyos s kajácsos, apró levélcsokrokkal diszitett, két kupalaku toronykával ellátott kapuzat környezi, melynek mélyedésében van maga a két osztályzatu ajtó. Mindkét részének felső küszöbe fekirányos vonala alatt minden szögén negyedkör alak, mig a közepén csúcs helyett épszögü nyilás látszik; e felett $0._{15}$ m. széles vonalakból egymást átmetsző három szögek foglalják el a körtealalaku diszitett tetejét, melyen az 1552. évszám van bevésve.

A templom alatt régi sirboltok találtatnak, melyekben régi időkből fenmaradt értékes koporsókat s azokban különféle drága ékszereket leltek. Igy 1733-ban is találtak egy sima, czimer és felirás nélküli czinkoporsót, mely egy szatmári zsidónak ötven tallérért eladatott,. három ezüst csat pedig gróf Schönbornak adatott. —

1846-ban elhordatott a fentebb emlitett, Mihály őrangyalféle kápolna, mely a templom szentélyének déli falánál állott s melynek alapfalai maiglan látszanak a sétatérré átalakitott talajon. Ebben 1715 óta tartattak az istenitiszteletek, padlózata azonban deszkából lévén, szeles időben a lehulló por a buzgólkodó közönségnek sok kellemetlenséget okozott; falait öt vászon és három papirosra festett kép diszité. Hat változatu orgonáját jónak mondá az 1778-diki egyházi látogatási jegyzőkönyv, a minthogy a mostani tizváltozatu uj orgona is kitünő.

Mint érintém, a torony egykor a templom déli szélén állott, később azonban lebontatván, a közepére helyeztetett s igy az 1837-diki épitéskor, a templom kétszéli köze a symetria kedveért akként befoglaltatott homlokfallal, hogy az északfelőli belső tér most csarnokul, a déli pedig husvéti szentsirul használtatik.

A templom északi oldalán a szabad téren álló keresztet

1771-ben márczius 28-kán állitatá Papp Márton s felszentelé Bély Ádám az itt akkor állomásozó Török nevü ezred káplánja.

Az egyháznak birtokában van három szőlője; ezekből egyet Jenei György özvegye, a másikat a Mojseshegyen Suri István s a harmadikat a XVIII.. század végefelé Farkas máskép Wolf József hagyományozott két réttel együtt, melyekből azonban egy később elpereltetett.

A templom körüli czinterem hajdan temetőül használtatott; később azonban ez, valamint a régi temető megtelvén, 1771. április 19-én felszentelé a város végén 420 ölnyi hosszuságban és 24° szélességben kimért ujtemetőt Koncsek Balázs munkácsi lelkész és főesperes.

A toronyban jelenleg következő négy harang csüng: 1. A nagy harangon e felirat olvasható:

„Refudit Georgius Szegedi in Oppido Beregszász anno 1753. cum Pet: Komlósi."

Északi oldalán, négyszegü keretbe foglalt Szentháromság képe alatt:

„In Honorem S. S. Trinitatis
Beatae Marine S. Vir. et O. O. S. S."

A déli oldalán gróf Schönborn-család czimere alatt:

„Refusa est ex munificentia Excel. Illmi Comitis Eugenii Ervini de Schönborn Doni Haerii Dnor. Munkács et Szent Miklós Supremi ac Per: Comitis de ete Pro Bereghszásziensi. Alsó kerületén: egy falevél „Sub Spi. Dno I. A. de Bindershoven Jnspectore Dnorum Supremo et A. R. Domino Ignatio Hoffner Parocho Lovi."

A második „fertályos" harangon, e felirat látszik:

Déli oldalán: „Primum munificentia Excelsae Familiae — — Patroni Ecclesiae Beregszász D. D. Tum secundo rupta neofusa per Andream Schaudt Pestini die 26 novembris 1853.

Keleti oldalán: Szüz Mária képe, előtte térdel Szent István

a koronát felajánlva; egy máskép ábrázolja Szent Lászlót lován, midőn lovának patkója a sziklán hagyja nyomát. Aláirat: „Patrona Regni Hungariae intercedite pro Nobis!

Nyugoti oldalán: egy feszület e felirással: „O Crux ave spes unica“*).

A 3-dik kicsiny harangon ez áll: Sum fusa in gloriam Dei Anno 1755.“

Végre a negyedik u. n. halálváltó harangon olvasható:

„Pro Agoniz: Paroch: R. C Beregszásziensi
Joseph. Bárdosi curavit.
P. D. Leopold: Heysler Anno 1773.

---

*) E hat mázsás harang mindkét oldalan kicsorbulván. 1801. julius 8-án átöntetett, hozzá adatván azon érez is, melyet a torony romjai közt találtak s mely az egykori megolvadt harangokból eredt; öntötte pedig akkor Beregszászon egy Bán Miklós nevü ref. vallású fegyencz, Mihály őrangyal tiszteletére, mely képet Sebö Antal, a beregi felkelő sereg kapitanya metszette. Akkori felirata ez volt. Felülről: „Sum refusa Anno Domini 1801. mense Julio in oppido Beregszász per Nicolaum Bán sub parocho Loci Joanne Jandrisich.“

Egyik oldalán állott:

„Me pia plebs fractam redivivam reddidit Ipsa,
O utinam frangi me pia fata vetent.“

A másik oldalon az Őrangyal alatt:

„O fortis Bellator ades. Archangele! Nostris,
Perstrebo dum sonitu, pello pericla focis.
Vinea cum campis, segetes et prata virescent,
Horrida tempestas ni mala damna paret.
Hanc si depellis: fulgur cum fulmine tollis
Hoc sonitu resonet Laus tua magnanimis.“

Megjegyzem, hogy az 1853-ban ismét átöntött e harangon a gróf Schönborn-család nevét a hitközség némely tagja felhevülésében azért reszelte le, mert akkor némi kérdés támadt az uradalom és egyház közt, a torony fentartása és harang öntésének költsége iránt. —

A beregszászi r. kath. lelkészség.

Itt kétségtelenül, már a tatárdulás előtt volt lelkészség, mert az 1247-dik évi királyi kiváltságlevélben feljogositá IV. Béla itteni hiveit, hogy választott papjoknak vetés és bortizedet adjanak, hogy kivételes egyházuk az esztergomi érsekség fennhatósága alá tartozzék s a plébánosnak, minden ötvenedik hely után egy márkát, szüret, illetőleg hegyváltság idején pedig egy ebédet és vacsorát adjanak. Az 1332—37-diki pápai tizedek rovatában is kivételesnek mondatik. Az egyház az esztergomi érsek alatt sokáig állott, ki egyszersmind a papkijelölési joggal is birt.

1364. évben Erzsébet királyné itteni udvari káplánjául János emlittetik*); egy év mulva kelt királynői okmányban pedig igy czimeztetik: „Plebanus de Luprechtszasza et capellanus noster spiritualis“**). 1391-ben volt itteni lelkész András, ki szintén Mária királyné udvari káplánja vala***). Ő 1393. a benedikei határjárásnál királyi emberül alkalmaztatott. A XV. század elején, 1417-ben, volt itteni lelkész Dávidházy János, ki testvérével együtt dávidházi birtokába a leleszi konvent által beiktattatott§). 1433-ban megerő-

*) Leleszi lev. ardói határjárás. Valószinü, hogy azon, gyüjteményemben levő 2 cm. átmérőjü ezüst pecsétgyürü, melynek kerek sima lapján két liliomvirágszál közt püspöki süveg s oldalain patkó alaku levéldisz látszik s mely a beregszászi sirboltban találtatott, ezen Anjou-korbeli főpapé vala. Ugylátszik, hogy ez áldozár az előtt Lajos király gyóntatópapja s történet irója vala, ki őt az 1352-diki veszélyes kirándulásnál Moldovába is kisérte.

**) U. o. Prot A. A. I. 12 sz.

***) U. o.

§) U. o.

sité IV. Jenő pápa az egyház választott papjául Gáspárffy István t*), s ez okmányban a lelkészség még mindig az esztergomi érsekség alá tartozónak mondatik.

1504-ben volt a lelkész náthafalusi Csontos János**). Ugy látszik, hogy e javadalmat többnyire előkelő nemes családok sarjai nyerték és akkori korszellemhez képest méltán, mert az egyike volt az ország legjövedelmezőbbjeinek, oly gazdag lévén, hogy az 1525. 14. és 1545. 25. t. cz. szerint ez, valamint a nagy-szőlősi, fekete-ardói, sárospataki s egyéb parochiák a legnagyobbak közé soroztattak, kötelesek lévén e lelkészek szükség idején minden százforintnyi jövedelmök után 2—2 lovast kiállitani***).

1513-ban Szalaházy Tamás volt a lelkész, kinek Nagy máskép Mészáros Gergely a Hosszuhegyen Csépán Balázs szomszédságában fekvő szőlőjét zálogul adta, azon tizenegy aranyforintért, mely nála Raskai Mátyás részére biztosittatott§)

1519. május 13. X. Leo pápa ezen, már az egri egyházmegyéhez sorozott plébániát főesperességre emelé; az ez iránt kiállitott okmány szerint, az akkori lelkész Szalaházy Tamás mester, Lajos király közbenjárására kivált azért neveztetett ki főesperessé és egyszersmind az apostoliszék jegyzőjévé, mert Beregszász városa a templom és annak számos szolgái fentartására 500 aranyat (ducatos) felülhaladó évi jövedelmet biztositott. Egyuttal megengedé a nevezett pápa, hogy Sz. Tamás püspöki süveget, gyürüt, főpásztori botot, sarut és más főpapi jelvényeket viselhessen, ekkép isteni tiszteletet végezhessen s a népet megáldhassa. Az egyház számos szolgái alatt kétségtelenül az oltárnokok is értettek.

1524. Mária királyné Budán, (feria 4. ante domin. ramis palmar.) megerősitvén a város kiváltságait, kiköté, hogy a lelkészi állomást, „mely csak az imént emeltetett főesperességre," megüresedés esetében ő és utódai tölthessék be.

Ez időtájban a lelkészi lak a Mindszentutcza északi végén állott, mely II. Lajos 1518 èvi rendelete szerint, egyszersmind határpontul szolgált arra nézve, hogy azon utczában letelepedett szerzetesek és oltárnokok tovább ne terjeszkedjenek; továbbá a bortermelők csupán a parochialis udvaron át vihették mustjaikat a városba, ott megtizedeltetvén elébb. E szerint e hely az, hol most

*) Tudományos Gyüjtemény 1834. II. 72.
**) Lelesz 34. sz.
***) Corpus Juris II. 392.
§) Leleszi levéit.

az urad. gazdatisztilak áll, elfoglaltatván a közbejött vallási mozgalmakban s Petrovics Péter által a Miklós-féle oltárnoksági javadalommal Pekri Lőrincznek ajándékoztatván. Ekkor élt a lelkész a fény és jólét legmagasabb fokán, mely a reformátio terjedésével mindinkább alászállt, sőt 1565-ben napjai annyira elborultak, hogy lakhelyét is elhagyni kénytelenittetett, a hatalomra vergődött protestansok megtartván nem csak a templomot, hanem a lelkészi lakot is s a javadalom nagy részét. I. Ferdinánd 1564-ben az itteni plébánost Bódy Györgyöt csanádi püspökké kinevezé; ez állomást azonban ő tettleg el nem foglalhatá, mert e főpapi széken a Zápolya János által még 1539-ben kinevezett hederfáji Barlabásy János ült.

A lelkész jövedelmeinek nagy részét képezték egykor a tized, a kegyes alapitványok folytán a paputcza délfelőli részén, a Vérke jobb partján lakó jobbágyok adózásai és munkái, kik a szőlőket is tartoztak megmüvelni, valamint az Ujváros utczai lakóinak szolgálatai; a városon keresztül folyó patakon állott szegi nevü malom, Búcsún egy telek s egyéb adományozott s ajándékozott birtokok. Mindezen javadalmaktól elestek most a lelkészek; 1567-ben Schvendi Lázár cs. hadvezér s Munkács főkapitánya, önhatalmilag elfoglalá még azt is, mit elődé Petrovics Péter 1552. táján kegyelemből meghagyott, ki az elvesztett pénzbeli jövedelem helyett rendelte volt a pap számára a Miklós-féle oltárnoki alapitványt. Schvendi eltörölte a tizedet is, sőt katonái, midőn itt tél idején szállásoltak, felégették a szegi malmot is*). S csak később, a hivek irásbeli folyamodására, utalványozott a tized helyett 200 kereszt életet és 16 hordóbort a lelkész számára, mi azonban a bekövetkezett zavarokban csakhamar a protest. papokra szállt, a kath. áldozárok elüzetvén innen. 1570-ben a plébános jövedelme a munkácsi kir. várhoz szedetett**). E tekintetben érdekes azon óvástétel, melyet Beregszász városa 1573-ban a leleszi konventhez benyujtott. Ebben állitja, hogy 1. a bortized, mely az előtt a plébánost illette, most a kilenczeddel együtt a várhoz szedetik; 2. a tizedet adók a szedéskor egy tyukot vagy e helyett két denárt tartoztak adni; 3. bort másfelől a városba behozni nem volt szabad, csupán a plébános udvarán át, hacsak a tizedelő megnem engedte; 4. a papok a szüretet egy héttel elébb kezdhették sat.

*) Leleszi lev. 588—590 sz.
**) Budai k. lev. 108. cs. 1. sz.

És másfél századnak kellett nehéz küzdelmek közt elmúlnia, mig az itteni lelkészségre némi fény kezde ismét derengeni, mig hosszu számüzetés után, az egykor oly gazdag és tekintélyes plébános, gazdag javadalmainak romjain ujra megtelepedhetett, kijelöltetvén számára lakul az uradalmi udvarházon felül eső második ház, mely egykor oltárnoki telek volt. Báthory Zsófia védelme alatt ugyanis bevezettetvén, itt ideiglenesen kezde működni; majd a hivek is lassankint visszaszállinkóztak; 1689-ben Mátyás Mihály már rendszeres lelkészül működött itt, kit Kolonics Lipót, a Rákóczy árvák gyámja helyeztetett be, a protestansoktól elvett nehány oltárnoki tartozékot rendelvén fentartására. De magánosok is segiték: igy 1689-ben Jeney Györgyné, ki egy szőlőt ajándékozott. E pap 1699-ben a kerület espereseül is emlittetik*). Végre 1711-ben a a harczi zajt nyugalom váltván fel, a munkácsi uradalom, melybe időközben a papi birtokok nagyrésze beolvadt, a kincstár számára Rákóczytól elkoboztatván s mint ilyen a szepesi kamara igazgatása alá kerülvén, ez által 1715-ben Bokros Ferencz munkácsi lelkész neveztetett ki egyszersmind itteni parochusul is. Ezt azonban a közönség elfogadni nem akarta s eleinte tömegesen ellenszegülvén, előtte még az ajtót is elzárta; végre azonban Szentiványi László, kamarai elnök rendeletére, a lelkészi lakba bebocsáttatott. Majd a parochia jövedelme is rendeztetett, visszaállittatván mindenekelőtt a lelkész a terménytized élvezetébe, jóllehet 1712. junius 14. meghagyta volt a nevezett kamara Klobusiczky Gáspár, munkácsi uradalmi ügyész és felügyelőnek, hogy a beregszászi parochusnak és predikátornak az általok követelt s egykor tized helyett utalványozott 200 kereszt buzát és 16 hordóbort többé ki ne szolgáltassa; megállapittatván, hogy a 200 keresztet meghaladó mennyiség az uradalmat illesse**) Egyuttal javadalmául kijelöltetett két földrészlet és két oltárnoki telek, melyeken ekkorig a ref. papok laktak. E telkek egyike tartozott a XV. században a Szent Jakabról czimzett oltár rectoratusához a régi parochia mellett, a másik pedig a Mihály őrangyalról nevezett oltárhoz, a hasonnevü kápolna szomszédságában. E telkek egyike a 18. század elején Kontra Mihály birtokában vala; 1727-ben a lelkész visszakövetelte azt özvegyétől, Nagy Annától, ki azonban perelni nem akarván, azon évi márczius 11-kén kelt nyilatkozatában nyilvánitá, hogy a

*) Nováki József azonkoru jegyzete.
**) Munk. urad. levéltár.

telket, mely közönségesen Takács Péter telkének neveztetett, s a paplak és iskola közt feküdt, egy hordóborért az egyház községnek átengedi. Ugyanakkor Erdélyi István is két hordóborért egy kaszálót engedett át a lelkészségnek. Ugyszintén vissza helyeztetett a város végén feküdt négy kőre forgó uradalmi malom följövedelmének negyed-birtokába, mi 1729-ben 16 köböl buzát és 7 köböl kétszerest jövedelmezett, visszahelyeztetett a Búcsú melletti telek birtokába is, melyet kegyes hivek ajándékoztak hajdan az egyháznak, de a protestansok elfoglalván, később, 1752. május 4-én Eötvös Sándor és özvegy Vitkai Krisztina visszadták tartozékaival együtt. Ehez tartozik, a földeken kivül egy templomgaza nevü kaszáló is, melyen egy régi kápolnának nyomai látszanak.

Néhány év mulva, nem tudatik, ha a lelkész gondatlanságából vagy a kegyur lanyhaságából, az adományozott két oltarnoki telektől elesett a lelkész s ekkor a mostani telek, mely egykor apácza-zárda volt jelöltetett ki a gróf Schönborn család által lakhelyeül, némileg kiigazittatván az 1747-ben. Ebbe először Gyarmathy György lelkész költözött. E lak keletről nyugot felé terült s elején, a templom felőli szélén, a lakkal összefüggőleg egy kápolnaszerű imola állott, melynek szentélye a nyolczszög három oldalával záródott, mig maga a lakhelyiség négy kis zárkából (2 szoba, 1 konyha és 1 kamara) és egy ꓕ alaku tornáczból állott. A romokban hevert nagy templom körül még akkor fennállott a magas erdőszerü kőfal, a lakot pedig deszka kerités választá el az utczától; a lelkészlak végre 1781-ben tétetett a mostani lakályosabb állapotba.

1753. febr. 11. a kegyuraság és Hoffner Ignácz lelkész közt egyezségileg megállapittatott: hogy a termény és bortized s a malom jövedelem váltságaúl fizettessék az uradalmi pénztárból a lelkész számára évenkint 250 frt, mely egyezséget márczius 29-én gróf Barkóczy Ferencz egri püspök is megerősitett.

A viszonyra nézve jellemző, hogy midőn Hoffner később (1768.) uj állomására Tokajba volt menendő, ő irásban folyamodott az urad. tisztséghez, engedné meg, hogy egy évig a lelkészi és ispotályi jövedelmet még élvezhesse, ő ellenben egy barátot kész helyetteseül tartani, ki az alkuszerint pontosan elvégzendi hivatását naponkinti — kétgarasért! — 1769-ben lett a plébános Bárdosi Ferencz, ki az előtt Napkoron volt s 1775-ben Munkácsra tétetvén át, praesenta dijul fizetett az uradalmi pénztárba 3 aranyat.

*

Az 1778. látogatási jegyzőkönyv szerint volt akkor a lelkész birtokában 3 kaszáló, egy a mezőn, egy aranyos alatt és egy Bereg felől: 3 kert, Búcsún egy telki illetőség, a pap-utczában 18 telek, melyeknek lakói az 1750. egyezmény szerint, évenkint 3 frt és 8 napi munkát adtak egyénenkint, egy-egy napszám 9 polturára becsültetvén, ezek feldolgozták a Mezői szőlőt is, melyen 27 hordóbor termett, a két más szőlő pedig parlagon hevert. Azelőtt e lakosok a szénagyüjtés, aratás és szüretelés körül tartoztak dolgozni, urnapkor zöldfákkal kidisziteni a járót s egyéb ily munkát végezni. Misékre kapott az ispotálytól a pap egy hordóbort, mig a nyolczadból huzott 16 frt 20 krt; husvétkor kapott az uradalomtól a 250 frton felül, egy bárányt; a várostól $^{3}/_{4}$ órányira feküdt szegi malom fele jövedelme őt illeté, mi 100 frtra tétetett. Stólája szabad volt, szokás szerint azonban, avatástól és gyermek temetéstől 51 krt, s esküvéstől egy, idegenektől két aranyat szedett.

Ekkor volt a lelkész Jandrisics János, éneklésztanitó Hrchuss József, egyházfi Martinello János és harangozó Joó Péter. Az éneklész kapott fizetésül 60 frtot, 2 köböl buzát, 12 k. rozst, a tanonczoktól hetenkint $1^{1}/_{2}$ krt, olvasni tanulóktól 2 és irástanulóktól 3 krt; temetéstől $25^{1}/_{2}$, gyászmisétől 30 s a liberá-tól 15 krt. Az egyházfi egy évre 5 frtot. — 1792-ben felment a lelkész jövedelme 533 frt $18^{1}/_{2}$ krra, stólákból bejövén 22 frt 24 kr., esketésekért 20, temetésekért 25 frt 30 kr., házszentelésért (colleda) 24 frt sat. 1781-ben találtatott Beregszászon 354 r. kath. áldozó és 84 nem áldozó lakos.

A koronkénti lelkészek névsorát igy állitám össze:

1364. János, 1391. András, 1417. Dávidházi János, 1433. Gáspárffy István, 1504. Csontos János, 1513. Szalaházy Tamás, (főesperes, később veszprémi püspök), 1544. Revelles Balduin, 1564. Bódy György, 1571. Melegh Boldizsár, 1689. Mátyás Mihály, 1715. Bokros Ferencz, ez idő tájban Benke és Szentmiklósi N., 1718—22. Sándor János, 1722—1728. Bolyky Ignácz 1728—1734. Demeter Pál, 1734—1737. Katona Ferencz, 1737. Schönauer Ferencz, 1738. Gyarmathy György, ujlaki páter, 1749. julius 18.1769. Hofner Ignácz, 1769—1775. Bárdosy József, 1775—1789. Jandrisics János, 1809—1817. Schmotzer János, 1817—1837 Michna János*), 1837—1846. Ekker Ferencz,

*) A beregszászi plébánosok háza főleg a forradalom előtti időkben, midőn a városban levő két kezdetleges, silány szálloda a megyei gyülések alkalmával betódult vidéki vendégek befogadására elégtelen vala igen lá-

1846—1851. Grynaeus Alajos, 1851—1863. Ruzsák Lajos, 1863. Pasqual Antal alesperes, 1878. Forgács János.

Az anyakönyvek 1723-tól vezettetnek.

A görög kath. lelkészség.

A mult században keletkezett a mikor, mind a templom, mind a paplak fából épült szük épületek valának. 1781-ben volt a lelkész Javorszki András s akkor volt áldozó hive 82, nem áldozó 14. Anyakönyve 1772. óta vezettetik. Mostani kőtemploma e század elején 1825. épült. Az anyaegyházhoz a közel környékérl 20 fiókközség tartozik, összesen 1132 lélekkel; Beregszászon az 1878-diki adatok szerint 361 g. k. lakos találtatván. Jelenlegi lelkésze Fodorovszki József.

A beregszászi oltárnokok.

Az itteni mindszentek tiszteletére épült templom azon tulajdonsággal birt, hogy a XIV. század korszelleméhez képest, több oltárnoki alapitványnyal birt. Mikor és kiáltal alapittattak ez oltárnokságok (altaristae) bizonytalan, valószinü, hogy

togatott volt; főleg Michna János, — tótajku s volt szerednyei lelkész — kitünt ittléte alatt vendégszeretete által, ét- s játékasztalánál a megyei tisztek s táblabirák kedélyes órákat töltvén. S midőn egy alkalommal akkép nyilatkozék, hogy vágyainak netovábbját két szép fekete ló, hintó s vörös öv képezi: a megyei tisztikar csakhamar meglepé őt az óhajtott fogattal s a befolyásával kieszközölt vörös övvel: azonfelül emlékül még egy a tarok négy dáma-kártyával diszitett arany burnót-szelenczét is nyujtottak át neki, melyen ez vala metszve: „Káró dámát ingyen kapja, Bereg szeretett barátja!"

Erzsébet királyné, ki itt gyakran megfordult, e tekintetben is buzgólkodott, annálinkább, mert ekkor már más kiválóbb helyeken is léteztek ily birtokokkal ellátott alapitványok, mint például 1333-ban Egerben, hol 32 oltárnokság találtatott*); de egy alább előadandó 1544-diki bevallás is e királynénak tulajdonitja alapitásukat. Annyi bizonyos, hogy a XV. század elején Zsigmond király idején, már 8 oltárnoki állomás okmányilag emlittetik**), melyek Szent Miklós püspök, Erzsébet, Szüz Mária, Dorottya, Jakab, Kozma és Demjén, Mihály őrangyal és ker. szt. János tiszteletére valának alapitva; különösen a Szent Erzsébet-féléről állittatik, hogy 1370-ben az emlitett hasonnevü királyné által alapittatott volna. Minden oltárnokság külön telkekkel, szőlőkkel s egyéb javadalmakkal volt ellátva. Később egyesek kegyessége folytán számuk 24-re emeltetett, melyek a reformatío idején következők valának: 1. Szent László, 2. Szentháromság, 3. Szentlélek, 4. Katalin, 5. remete barátok, 6. Kozma és Demjén, 7. Szent kereszt. 8. Szüz Mária, 9. Szent Mihály, 10. Miklós, 11. Bertalan, 12. Dorottya, 13. Ilona, 14. Krisztus teste, 15. Mindszent, 16. Anna, 17. István király, 18. Jakab, 19. Adalbert (Béla), 20. elhunyt lelkek, 21. Márton, 22. Keresztelő Szt. János, 23. Magdolna, és 24. Erzsébet nevére czimzettek***).

Az oltárnokok hivatása s rendeltetése volt, hogy az alapitók lelki üdvösségeért imádkozzanak s miséket mondjanak; miért javadalmakkal ajándékoztattak meg. 1516-ban törvényszékileg elmarasztatott Buttykai László abban, hogy az oltárnokok részére 222 frtot fizessen, mit ő kötvényileg biztositott részökre§). Házaik bent a városban, leginkább a mindszent utczában fekvének, hol azonban kevéssé rendes életfolyamok által a polgárok nyugalmát háboritván: 1518-ban II. Lajos király megrendelte§§), hogy az itteni oltárnokok és szerzetesek a lelkészi laktól felfelé jövőben házakat épiteni vagy venni ne merészeljenek, sőt a lakosok nekik ne is hagyományozhassanak; megrendelte továbbá, hogy azon házaikat, melyeket az áldozárok a polgárok házaik közt elszórva birnak, három év alatt a mindszentutczabeli polgárok és papok házaival és telkeivel cseréljék fel, hogy ekkép ők egy helyre szorittatván, a világiak-

*) Balázsi Ferencz: Az egri egyház tört.
**) Rup. J. M. O. helyr. tört. II.
***) Budai k. lev. 106. cs. 70. sz. a városi tanács jelentése az oltárnokok alapitványai iránt.
§) Leleszi levéltár.
§§) Városi lev.

tól elkülönözve, magokhoz illő szomszédok közt tisztességesen és békésen élhessenek. Meghagyta hogy a papok csupán királyi jóváhagyás mellett szerezhessenek fekvő vagyont, de egy teleknél többet nem s az eddig szerzett nagyobb birtokuktól is bért és adót fizetni tartozzanak; megtiltatott nekik továbbá, hogy a hármas városban*) nyiltan vagy alattomban bort mérjenek, különben az ily bor elkoboztatni s szegények közt elosztatni rendeltetett**).

1555-ben I. Ferdinánd megengedte a szegények háza (ispotály) és kápolna gondnokainak s a templom oltárnokainak, hogy a végrendelkezés nélkül elhunyt javadalmasok hagyatéka három részre osztatván: egyik rész a helybeli templom javitására és diszitésére; másika a szolgák és hitelezők részére forditassék, végre a harmadik rész az elhunytak rokonainak vagy ezek nem létében a szegényeknek juttassék***).

Az oltárnokok itteni lételének véget vetett a protestantismus, mely ujitási dühét leginkább a papság ellen irányzá.

1544. évben megjelent a leleszi konvent előtt Mihály mester, a beregszászi Miklós püspök nevére alapitott oltárnokság rektora (igazgatója) és két más oltárnokság dékánja, Máté áldozár társaságában, ki a Dorottya-féle oltárnokság rektora és a régibb papok és oltárnokok seniora volt, s kijelenté a rend nevében, miszerint kétségtelen, hogy Erzsébet, Károly király özvegye és Nagy Lajos anyja, hajdan adomány- és kiváltságlevelet adott volt a beregszászi oltárnokoknak, mely azonban a közbejött zavaros időkben elveszett s igy most, De Revelles Balduin veszprémi prépost, bécsi kanonok és beregszászi főesperes, nem hallgatva az oltárnokok szóbeli állitásaira, őket jogaikban s haszonvételeikben háborgatja; miért is késztetve érzi magát a rendtársak tanácskozása folytán, jogaik megóvása végett örökemlékezetül feljegyeztetni, miként, mint

*) Itt kétségtelenül a főváros, Uj- és Papváros (másképp Paputcza) értetik, melyekhez még egyes külvárosok „Hostatok" is tartoztak.

**) Városi lev. — Mindamellett már 1523. Nagy András és neje Margit hagytak Ulászló és Lajos királyok által adómentesitett, az Árokutczában feküdt házat és három, az Akol, Kerek- és Hosszuhegyen, az oltárnokok és Ferenczrendüek szőlői közt fekvő szőlőt, és egy Golotka-oldal nevü kaszálót az oltárnokoknak és a kápolnának örök időkre. (Lelesz, Prot. A. A. G. 819). Ez okmány szerint, volt a Dorottya-oltárnokság akkori rectora Hetei János, kinek jelenlétében az e végből meghitt leleszi áldozár előtt, a fekvő birtokon felül még négy ólom középnagyságu tálat, egy ezüst kannát, két ily kanalat, egy nyoszolyát s összes házi és ékszereiket hagyták alapitványúl azon kötelezéttséggel, hogy lelkök üdvösségeért hetenkint két misét mondjanak az oltárnokok.

***) Rup Jakab, id. h.

Máté áldozár is lelkiismeretére hivatkozva állitá, ő, valamint Hetei János, Komjáthy Péter szelmenczi pap, Gecsey György és más már elhunyt oltárnokok, saját szemeivel látta és kezeivel érinté, s olvasá az Erzsébet-féle adománylevelet, melyben az foglaltatott: hogy a végrendelet nélkül elhunyt oltárnok javait csupán e rend örökölje s más abból, jóváhagyás nélkül, mitsem foglalhasson el; s hogy hasonló joggal a többi beregszászi papok és áldozárok is élhessenek; hogy az áldozárok a királynői erdőkben faizási haszonvételt élvezhessenek a hatóság engedélye nélkül, továbbá, hogy egy-két vagy háromszáz sčt több sertéseiket és egyéb marháikat az erdőkben szabadon legeltethessék s meghizlalhassák: hogy az, ki az oltárnokok birtokait, házait, földeit, réteit, szőlőit megtámadná, 500 forintban marasztaltassék el, ki pedig a plébános lakát megháboritaná, ezer forinttal sujtassék*).

Mindamellett Petrovics Péter, Zápolya hive s Munkács ura, később Ferdinánd pártbelije, itt gazdag adományokat nyervén, csakhamar elfoglalta az oltárnokok javait is, melyeket magánosok közt elosztott. Petrovics a Miklós-féle oltárnoki telket a helybeli vagyontalanná lett plébánosnak adta, de ezt is később Schvendi Lázár hadvezér visszavevén, 1570-ben Pekri Lőrincz, protestans vezérnek egyéb birtokokkal együtt ajándékozta. 1571-ben Miksa király meghagyta Soklyósi István deáknak, munkácsi udvarbirónak, hogy adja vissza Perscy Miklósnak és Csytneki Ferencznek azon szőlőket, melyek az itteni plébániához tartozó Szent László és Demjén s Kozma nevü oltárnokok alapitványaúl szolgáltak s melyek addig, mig az oltárnoki rektoratus visszaállittatnék, a nevezetteknek adományoztattak**).

1571-ben junius 20-kán felsorolá Balázs nevü hetven éves áldozár az itteni papok 1543-diki javadalmaikat következően: 1. A Miklós-féle oltárnoksághoz tartozott javadalomúl egy a lelkészilak mellett álló ház, melyet a tatárok (1567.) elhamvasztottak; abban volt szalmával fedett kőpincze is; továbbá 4 szőlő, melyek jó időben 32 hordóbort adtak. E birtokokat közelebb elhunyt kazai Pekri Lőrincz kapta volt Petrovicstól s most nejére hagyta, ki azokat használja. 2. Az Erzsébet-féle oltárnoksághoz tartozó öt szőlőt birja Balázs áldozár. — 3. A Mária-féle oltárhoz tartozott 3 szőlőt a Lámpáson birta Bódy György plébános s később eladta a szepesi

*) Prot. domest. parochiae Beregsz. 5. p.
**) Budai kam. lev. 948 cs. 12. sz.

kamara Erszénygyártó Jánosnak, Lakatos Jánosnak és Dékány Györgynek. 4. A Dorottya-féle oltárnokság javadalmait birta Pál, salánki lelkész, két szőlőt a Kalmáron és egyet a Burkbs hegyormon müveltek a munkácsi várhoz. 5. A Jakab-féle oltár házát birja Sentai Gábor, tartozván ahoz 3 szőlő. 6. A Kozma és Demjén-féle oltárhoz tartozó házat és 3 szőlőt használja Schvendi Lázár adományából Borzsvai Miklós. 7. A nagytemplom czintermében épült Mihály kápolnához tartozott lakház, a parochia szomszédságában és 5 szőlő, melyeket a város egy kereskedőnek eladott. 8 A szerekhegyi szőlőt a káplánok birták s most a várhoz műveltetik. Egyéb papi birtokról nem tesz ez irás emlitést*).

Miksa király Bécsben, 1571. sept. 20-án kelt kibocsátványa szerint, Melegh Boldizsár leleszi prépostnak a Miklós-féle elpusztult oltárnoksági rektoratust, melyet Pekri Lőrincz (haereticus) birt, az ahoz tartozó háztelekkel együtt, mely a Jakab és Mihály-féle oltárnoki házak közt feküdt, négy szőlővel együtt, adományozta oly módon, hogy a parochialis templom helyreállitásáig birja s azután a templomnak s illetőleg szolgáinak vonakodás nélkül bocsássa vissza**).

Ekép folytatólag az oltárnoki alapitványok szétdaraboltatván, más-más kezekre kerültek, annyira, hogy immár egykori lakházainak nyomai sem ismertetnek.

A fentebb érintett jelentés szerint, melyet a beregszászi tanács a 16. század végén vagy a következőnek elején kelet nélkül a kormányhatósághoz felterjesztett, a Szent László-féle oltárnoki javadalmat Schvendi Lázár a munkácsi uradalomra ruházta; a Szentháromság-féléből Rákóczy György kapott Schvenditől nehány puszta szőlőt és azon telket, mely később a plébániának jutott; a Szentlélek-féle alapitványt, elpusztult szőlőjével együtt adta Schvendi Pernyestei Mátyásnak; a Szent Katalin oltárnoksághoz tartozott szőlőt adta Bornemissza Jánosnak; a remete-félét Székely Antal foglalta el; a Kozma- és Demjén-félét adta Schvendi Bocskay Miklósnak, a király pedig Persei Miklósnak; a Szentkereszt-félét birta Schvendi adományából Szalay Ferencz; a Mária-félét egy szőlővel együtt eladta a kincstári tanácsos Gergely nevü dékánnak 200 forintért, egyik szőlőjét pedig Székely Antal foglalta el. A Szent Mihály-félét adta Schvendi Zay Ferencznek, egyik el-

*) Prot dom. id. h.
**) U. o.

pusztult telkét pedig birta Fornosi Péter; a Szent Miklós-félét birta a leleszi prépostság; a Szent Bertalan-félét Schvendi beleegyezésével Fornosi Péter; a Dorottya-féle birtok a király számára tartatott meg; a Szent Ilona-félét elvevé Székely Antal, a Krisztus-teste-féle telket ajándékozta Petrovics Péter Beregszásznak városházául. A Mindszent és Anna-féle telkeket Izabella és fia Zápolya János odaengedték a Ferencz rendüeknek szenvedett káraik megtérítéseül; az István király-félét birta Borbély András, ki azt Bekes Farkastól vette; a Szent Erzsébet-félét egy pap az ispotálynak hagyta; a többi hat oltárnokság vagyonát birtokolták az akkori papok, névszerint a Jakab, Béla, elhunytlelkek, Márton, Keresztelő Szt. János és Mária Magdolna-féléket, mely utóbbi később szintén az ispotályt illeté. Ekkép végleg elenyészett e városban az oltárnoki intézmény, melynek immár emléke is homályos.

A református egyház és lelkészség.

Már 1548-ban Radán Balázs mint esperes müködött itt és 1552-ben a protestánsok által elfoglalt nagytemplomban vértanui halált szenvedett. Utána müködött Kálmáncsehi Sánta Márton esperesül, ki alatt itt 1552. decz. 1-jén a hires zsinat tartatott. A helybeli ref. papok az áttért hivektől nyertek ellátást, mint e tájban Petrovics Péter és később Schvendi Lázár az elfoglalt szerzetesi és oltárnoki alapitványokból s javakból tett adományokkal szaporitott, melyeket ismét később a XVII. század elején Bocskay István, Bethlen Gábor, majd pedig Rákóczy György bőkezüen emelt, ugy, hogy ez időben két pap kényelmes javadalmakat élvezett. Igy az 1613-kiki urbéri összeirás szerint, a helybeli hitszónok a határon termett őszi vetés-tizedéből száz kalangya buzát kapott*) és az itteni három kőre járt malomból a jövedelem $1/4$ része szintén őt illette; a többi $3/4$ részben a földesuraság, akkor gróf Esz-

*) Uradalmi levéltár, azonkoru urbér.

terházi Miklós, a deákok és, iskolamesterek és a molnárok osztozkodván. 1632-ben volt itt a lelkész Simándi Mihály esperes, 1637-ben Tejfalvi Csiba Márton, 1646—1747-ben ifjabb Kolosi Dániel és Szikszai Pál, kiknek idejében 12, sőt néha több deák is müködött itt. Az 1645-ki urbéri összeirás szerint Rákóczy György idejében itt két pap müködött, kiknek 2 lakházok, „a scóla és kántorházzal együtt" adómentesek voltak. 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt a papok házaihoz és oskolához szolgáló jobbágyok száma 17 volt, kétségtelen az Ujváros azon lakóiból, kik azelőtt a katholikus papoknak tartoztak dolgozni. A beregszászi vizen levő szegi nevü két kőre forgó malom jövedelmének egyik fele a deákok számára járt, ugy szintén a hidvám fele is. Báthori Zsófia 1670 táján némileg megszoritá ugyan a papok illetményét s javadalmát. sőt azokat a müködésben akadályoztatta, azonban Thököly Imre föl-léptével 1680 után csakhamar ismét elfoglalák előbbi helyzetüket. 1684-ben müködtek itt papokul Szántai István és Gyöngyösi Mihály, kik egymás ellen szóval tettel mocskolódván a szószékből is, azért a zsinat által megfeddettek, valamint 1689-ben Szerencsi Gerzon botrányos kicsapongásai miatt.

E század óta szokásban volt itt, hogy a főbiró minden sátoros ünnep harmadnapján megbivta asztalához a predikátorokat és mestereket, mely czélra az ujvárosi lakosok mivel sem akartak járulni, később azonban önkényes járulás czimén kezdettek tyukokat tőlük követelni.

Tököly hadjáratának sikertelen bevégzése után 1688-ban a munkácsi vár az osztrákoknak átadatván, Kollonics Lipót bibornok mint a Rákóczy árvák gondnoka, ide is katholikus papot állitott, kinek a református pap birtokában volt javadalom egy tetemes részét utalványoztatta, azonban az 1704-ki urbér szerint, II. Rákóczy Ferencz alatt, a Csiga nevü háromkövü malom jövedelmének $^{1}/_{4}$ részét a ref. pap és oskola élvezé. Végre 1711-ki fegyverletétel után a szepesi kamara elvette a tized fejébeni járadékot s azt a kath lelkésznek juttatá; kimozditván egyszersmind a ref. papokat a Szent Mihály és Jakabról czimzett azon két egykori oltárnoki telekről, melyeket a XVI. század óta birtokoltak s ennek folytán átköltöztek az egykori ferenczrendiek telkére, hol királyi engedély mellett 1715-ben imaházat emeltek; 1750-ben megengedvén a helytartótanács, hogy a protestans hitközség harangot használhasson. Majd elromolván az imaház, 1775-ben beadott kérvény folytán a megyei hatóság küldöttségileg szemlét tartott felette s

megállapitván kijavitásának szükségességét, azon évi sept. 7. 1443. sz. a. kelt intézményében annak kijavitását megengedé a helytartótanács azon megjegyzéssel, hogy hozzá tornyot is emelhessen a vallásfelekezet, minek folytán 1780-ban a templom megujittatott. Az 1778-diki egyházi látogatási jegyzőkönyv szerint, csüngött a templom mellett faharanglábon egy hat mázsás harang s a deákok részére egy tizenöt fontos, mely egykor a bucsui r. katholikusoktól elvétetett.

A lelkészség anyakönyveit 1736 óta rendszeresen vezeti a mikor Bogaméri Ferencz volt a lelkész.

1781-ben volt Kondor Boldizsár prédikátor illetménye (stola) az esketéstől 51 krajczár s a kereszteléstől 1 poltura; hiveitől pedig kapott egy-egy mérő buzát és 1 forintot; ebből azonban ⅓ az éneklész tanitónak és harangozónak járt. A „preceptor“ pedig kapott minden lakostól müködéseiért egy és a harangozásért szintén egy itcze bort. Ekkor létezett itt 600 áldozó és 200 nem áldozó lélek.

A város a reformatiónak egyik legtermékenyebb helye levén, nem lesz érdektelen az itt müködött papok teljes sorozatát közölni. Radán Balázs volt 1552., Kálmáncsehi Sánta Márton 1553—1571., Tályai Nagy Bertalan 1580—1593., Gyarmati Miklós esperes 1595-ig, 1594-től Szalmadi János is. 1597—1609-ig Szerdahelyi István, ki czivakodó természetü lévén, sokat versenygett egyházi elöljáróival. 1600—1617. Turi János, ki két izben viselé az esperesi hivatalt. A már akkor divott szokás, hogy két javadalmazott pap müködjék, tartott egész a 17. század végefeléig, mikor Báthory Zsófia elszedetvén a protestans egyháznak tetemes javadalmait, a papok száma is egyre leapadt; volt tehát folytatólag 1610—1615-ig Szente Simon Gábor és Nagyari Máté. Ujhelyi István 1615—1620., Simandi Mihály 1630—1639., Csiba Márton 1637-ig Ez buzgón terjeszté a protestans vallást s nemcsak szóval harczolt, hanem tollal is, irván a többi közt ily czimü munkát 1637-ben (nyolczadrétben 526 lapon): „Romano categorius, az az: az apostoli, vallással ellenkező minapi Római Catholikusok tudományának mutató lajstroma, melyet a nemes személy Tejfalvi Chiba Márton egy pápista vallásra tévelyedett atyafiának irt; és beregszászi predikátor lévén, hazájának ajánlott.“ A „könyv Perényi Gábor Ugocsa és Abaujmegyék főispánjának s szintén buzgó protestánsnak s neje Salga Katának volt ajánlva.

Szikszai Pál müködött 1646-ig, Kolosi Dániel 1646—1679.,

Czeglédi István 1670., Buzinkai István 1680—1684., Szántai István 1684- és Gyöngyösi, kik egymás ellen predikáltak. Szerencsi Gerzon 1684—1689., Szatmárnémethi Gerzon 1686., P. Teremi István 1705—1707., Patai Sámuel 1700—1709., Várallyai István 1709—1713., Nyiregyházi Sámuel 1710—1713., Szöllősi András 1715—1720., Polgári 1720—1725,, Ráczkevi 1725—1728., Tunyoghi 1728—1734., Bagaméri Sámuel 1735—1743., Nánási István 1744., Kondor Boldizsár 1744—1787., Vekerdi Nagy Mihály 1787—1792., Kömlei János 1792—1796., Derczeni Szabó Péter 1796—1806., Derecskei Szabó Péter 1807—1836., ifjabb Janka József 1838—1850., Orbán József 1850—1852., Békási Sándor. aranykereszttel kitüntetett buzgó lelkész 1852—1876., s azóta Kallós Tivadar.

Az 1736-ban latin nyelven megnyitott anyakönyv „Tabellarium ecclesiasticum“ czimet visel; abba az első keresztelt igy iratott be: 1736 május 23. megkereszteltetett Fejér Mihálynak Mihály fia.“

Az is áll abban emlékezet okaért megörökitve, hogy 1749-ben a beregszászi ref. község egy harangot öntetett helyben, mit meghallván a Kaszonyban gyülésezett róm. kath. papi bizottság, Beregszászba készült, hogy a harangot elkobozza s annak használatát betiltsa; a község azonban kifogott rajta, mert nem várván be a bizottságot s hogy annak megérkezte előtt „usus“-ában legyen a harangozásnak, azon melegen kivette az öntéshelyéből a a ki nem hült harangot s azt megkongatta.

A beregszászi ispotály.

Ezen a 16. században, okmányaink szerint, már virágzott jótékony intézetnek eredete a régibb kor homályában vész el; vannak, kik állitják hogy azt a 14. században Koriathovics Tódor munkácsi herczeg alapitotta volna, mig mások azt Erzsébet és Mária királynék kegyességének tulajdonitják, kik itt több szerzetet is alapitottak. Lehetséges egyébiránt, hogy még előbbi korban itt hajdan

létezett Szent János rendüek vagy is ispotályosok maradványa e most csekély kiterjedésü intézet, melynek 1493. Turi Domokos volt igazgatója („rector hospitalis in Szasz“), kivül János munkácsi orosz püspök Hollós János herczeg előtt állitá, hogy a csernekhegyi monostorra vonatkozó alapitólevelet, ő sikkasztotta volna el*). 1530-ban Bekényi Mihály „magister hosptalis-nak in Ujváros“ mondatik**). — 1555. évben pedig I. Ferdinand király a szegényekháza javára megengedte, hogy az örökösök és végrendelkezés nélkül elhalt javadalmasok hagyatékának egy harmadrészét a helybeli ápolda gondnoka vegye át***).

A 17. század elején az egykori itteni oltárnokok birtokához tartozott Mária- Magdolna és Szent- Erzsébet- féle javadalmak az ispotály birtokába kerültek§).

Az 1613-ki uradalmi urbér szerint az ujvárosi lakosok egyik fele az ispotály javára tartozott dolgozni§§), különösen annak szőlőit megmunkálni, miért azután a földesurak nem tettek szolgálatot. Ekkor az ispotály kezelése a városi tanácsra bizatott, ki erre kebeléből egy tagot kijelölt. Az 1649-ki urbér szerint, az itteni ispotály adómentes volt s az Ujvárosban lakó és ispotályhoz szolgáló jobbágyok száma 15 házhelyen 28-ra ment; a szegi nevü malom a beregszászi vizen állott s szigeti-malomnak hivatott, két kőre forgott s egykor azt Füller Antal nevü ember§§§) hagyta az ispotályra s az ujvárosiak fentarták. Akkor a jövedelmét az ispotály és oskola osztták fel maguk közt; 1726 táján azt egy Szentmiklósi nevü itteni plébános helyre állitá.

Az ispotályt a reformatio alkalmával a helybeli protestansok elfoglalták; de 1715-ben a katholikusoknak visszaadatta a szepesi kamara minden tartozékaival együtt. 1725. aprilis 10 Kassáról a kamara igazgatója meghagyta iklodi báró Szluha György kamarai tanácsosnak, a fiskusi kibérelt javak igazgatójának s a többiek tisztfőnökének Munkácson, hogy a beregszászi ispotályt illető s elfoglalt borait adattassa ki s hogy báró Hagert, a beregszászi fiskusi vagyon bérlőjét s kezelőjét utasitsa, hogy az ispotály részére tett alapitványokat, melyek 4 szőlőből s egyéb fekvőségekből állanak,

---

*) Egri káptalan kiad.
**) Budai kam. levélt. Liber IV. Tom. VII.
***) Rup Jakab, Magy. orsz. tört.
§) Budai k. l. 106. cs. 70. sz.
§§) Munk. urad. levéltár.
§§§) Helytartótanácsi intézmény 1777. prot. dom. par. Beregsz. 76. lap.

oltalmazza; s minthogy azok jövedelmét a város profanus czélokra forditja, zárgondnokául az ottani harminczadost nevezze ki.

Az 1726. április 6. Püspöki János szolgabiró és Zombori Péter esküdt által, Bolyky Ignácz itteni lelkész kérelmére tett vizsgálat szerint, tartoztak az ispotály birtokához: a Hájas Nyiresben, Csiga Pallónál és a sürü Micz közti szántóföldek, egy szőlő az Akolhegyen, egy Borkut nevü, egy Dienes nevü, egy a Mezőben a Rigó vizárka mellett fekvő és egy Aranyos nevü szőlő, melyek a város gondatlansága miatt elpusztultak. E földek és szőlők nagy része egykor a fentebb nevezett oltárnokságokhoz tartoztak. E szerint a szegi malom féljövedelme az ispotályt illeté, viszonszolgálatául azon fáradságokért és szolgálatokért, melyeket az ujvárosi lakosok a molomkörül teljesiteni tartoztak s hogy az ispotály, mely a r. k. lelkészek mellett fekszik, az elaggott és elnyomorodott lakosok menhelyeül szerveztetett, oly feltétel alatt, hogy a befogadottak a közeli templomban a szokásos imádkozást gyakorolni tartozzanak. Ez időben még italmérési jogot is kezdett gyakorolni vásárok alkalmával, 1769-ben azonban eltiltatott ettől.

1751. meghalván gróf Schönborn Anselm Ferencz neje gróf Monteforti Mária Terézia, ő márczius 31. kelt végrendeletében ezer forintot s a romladozott háza kijavitását hagyományozta az ispotálynak, minek következtében 1756-ban ujra épittetett s négy szobával elláttatott.

1773-ban ismét oly elhagyatott állapotban sinlődött, hogy abban csupán egy nyomorult ápoltatot; a tanács panasza szerint, a munkácsi uradalom tisztség javadalmait a r. k. lelkészségre átruházta, valamint az ispotály kezelését is, melynél fogva az intézmény, melyben egykor vallás különbség nélkül többeket ápolt a tanács, most alig képes egyet fentartani. Az ennek következtében 1774-ben bizottságilag eszközöltetet vizsgálat szerint, tartozott az Ujvárosból 26 lakos az ispotályhoz és 18 a lelkészséghez; azt is állitá a város, hogy az ispotályt hajdan a város alapitotta s annak javára a közterületből elszakasztott Paputcza és Ujváros nevü részeken uj megszállókat telepitett volna, mit azonban a lelkész kétségbe vont, sőt szemére veté a városi tanácsnak, hogy a Rákóczyféle hadjáratok idején és után roszul kezelte az intézet javadalmait, mert az 1726-ki vizsgálat, a szőlőkben megtermett 8—9 hordóbort a birák itták meg, a helyett, hogy annak az árán a szőlőket müveltették volna, minek folytán azok elpusztultak; állitá a lelkész azt is, hogy egynél több koldus azért nem tartatik, mert több

olyan egyén nem jelentkezik, ki naponkint a templom csarnokában az előirt imákat elmondaná; állitá, hogy 1726. táján az ispotály borából 6 koldus vasárnaponkint egy-egy itczét kapott*).

1775-ben 1—3 szegény tartatott az ispotályban, kik naponkint elegendő kenyeret és élelemre 2—2 krajczárt kaptak; de más külső nyomorultak is tápláltattak a jövedelemből. Néha kenyér helyett egy véka lisztet, évenkint egy négy forintos süldőt és havonkint egy forintot kaptak a befogadottak. Az ujvárosi lakosok fával látták el az ispotályt, a szőlőket müveltették s a ház és malmot javitgatták.

Tanuvallomások szerint, Benke nevü plébános foglalta volna el a parochia számára a szegi malom felét a 18. század második felében. később pedig a többit is.

Az 1777. febr. 11-ki helytartói intézmény értelmében az ispotály kezelése csakugyan a beregszászi lelkészségre bizatott, rendeztetvén a lelkészség és ispotályt illető birtokok iránti kérdés is.

Az 1778-diki egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint volt akkor az ispotály jövedelme következő: 1. A malom jövedelméből 100 frt., 2. A Dienes szőlő termelt 20 s a mező-szőlő 3 hordóbort, a Borkut (Burkos) nevü a Csillagos hegyen, valamint az Akol és benei hegyen levő, melyet Rehvinkel Rokus, volt urad. tisztartó ajándékozott, keveset jövedelmeztek; a Nagyarauyosi szőlőt eladta az ispotály nevében Hoffuer Ignácz lelkész 1752-ben 100 aranyért. Az ujvárosi lakosok 27 telekről tartoztak tüzifával ellátni az ispotályt, a dienesi és mezői szőlőt megművelni, az ispotály melletti kertet megmunkálni s egyéb szolgálatokat tenni. Szántóföldje volt: a Szent Bertalan mezőn 13, Csizaljon 6, Miczközben 6 és a Hájosnyiresen 7 hold. Az 1751-ben végrendeletileg nyert ezer forintot most kifizettetvén, a kamatokkal együtt felszaporodott 2300 frtra. Az ispotály tartozott a helybeli papnak misékre adni egy hordóbort.

Jelenleg is a hid és kath. paplak közti szögletház, melynek falában néhány év előtt Szent János szobra volt betéve s most északi oldalán néhány bolt nyittatott, szolgál ispotályul annyiban, hogy egy- két elaggott, helybeli lakos itt menedéket talál, miért a templomot tisztogatni köteles; jövedelmét a kath. lelkész kezeli.

---

*) Prot. dom. par. Beszász. 46. lap.

A kereskedés Beregszászon.

Már 1247-ik évben feljogosittatott Beregszász város, kétségtelenül a tatárok berohanása előtt már élvezett jog folytatásaul, hogy hetenkint szombaton tartson vásárokat, melyeken mind a vevők, mind az eladók a szekértől csupán egy denárt tartoztak vámul fizetni. (Városi kiváltságlevél.) A következő XIV. században is folyvást szombaton tartattak itt a heti vásárok (Zichy cod. II. 342.) sőt ekkor már országos vásárok is tartattak. 1348. és később 1351. években megfordultak ily vásárokon azon kiküldött idéző személyek is, kik a perbe fogottakat a törvényszék előtti megjelenésre a sokadalom alkalmával hangos szóval felhivták. (U. o. 148.)

1573. évben a város és földesuraság (a munkácsi uradalom birtokosa) közt keletkezett viszály folytán a beregszászi tanács küldöttei a leleszi convent levéltárába betették okirataikat az iránt, hogy a vásárok összes jövedelmei, hová a bors és sáfrány járulék is tartozott, egyedül a birót és hiteseit illeti. Ez emlékiratban a vámra nézve feljegyezték, hogy az a munkácsi vár részére szedetik ugyan, azonban minden szombaton délutántól fogva egész másnap délelőtti tiz óráig azok, kik a vásárra érkeznek, vámot nem fizetnek; hogy vásár alkalmával tizenötöd napig mindenki vámmentes s a vásártartama alatt bejövő egyéb jövedelem — a biráké.

1613-ban, gróf Eszterházi Miklós levén a földesur, ekkor a vásárvám kizárólag a földesur, ellenben bordézsma alkalmával a a biró, illetőleg a tizedszedő számára szedetett.

Az 1682. évben Thököly alatt szerkesztett urbéri összeirásban szó van az itteni négy rendbeli országos vásárról, melyeknek jövedelmeit a földesur tetszvényéből a városi tanács élvezé; ellenben az 1690-ki urbérben már hat vásár emlittetik, melyek estek karácsonyra, virágra, Tóbiásra, Szaniszlóra, Mindszentre és áldozóra. Ezek jövedelmeit a fő- és vásárbiró huzták. Egy 1733-ki naptárban következő öt vásárról olvastam: virágvasárnapi, szaniszlói, tóbiási, bertalani és mindszentiről. Tóbiás napját azaz junius 13-kát paduai Antal követvén: innen e vásár is később igy neveztetett el; különben 1733. május 12-kéről felirt Beregmegye a helytartótanácshoz az iránt, hogy az 1599. 45. t. cz. alapján, mely szerint az uj naptár elfogadtatni rendeltetett, az országos vásárok napjai is az uj naptár szerint állapittassanak meg.

A 18. század közepe táján mily jelentéktelen heti vásárai voltak Beregszásznak, kitünik onnan is, hogy 1771. évben, Bitalinger Vendel biró és Lázár Imre főhites alatt, a mártius 2-ki heti vásáron nem több mint 6 mérő buza és 2 mérő rozs, ellenben julius 13-kán összesen csupán 56 mérő buza (1 frt 50 kr.) és 5 mérő rozs (1 frt,) hozatott be eladás végett. (Munk. uradalmi levéltár).

1773. junius 1. Besenyei Gábor, szolgabiró, Nagy Mátyás törvénybiró és Szuhai János hitalatt hallgatván ki az urbéri kilencz pontra az érdekletteket, ezek az esztendei öt országos vásárra nézve megjegyzék, hogy hárma barmos, ketteje pedig barom nélkül való.

1774-ben behozattatván az urbér, ez alkalommal a beregszásziak a vásárjogot kiváltságaik alapján magok részére követelték, mi hosszu perlekedésre nyujtott ürügyet.

1784-ben a helytartótanács felkivánván a megyétől a vásárok jegyzékét, ez junius 15-kén kelt jelentésében kimutatá, hogy a beregszászi hat vásár tartatik virágvasárnap, Szaniszló, Antal, Bertalan, Mindszent és Ákos napjain.

1789. május 28-kán kihirdettette Hainbucher (Bikkesi) Károly alispán, hogy a szombati heti vásárok azoontúl szerdán tartassanak; azonban 1816. nov. 5-kén kelt intézményében a helytartótanács csak a szombati vásárokat ismervén el jogosultaknak, e miatt később a város a szerdai heti vásárokra szóló kiváltságért folyamodott, melyet 1818. junius 5. I. Ferencz királytól meg is nyert. Ez ellen azonban az uradalom tiltakozván, az ügy csak 1824. évben döntetett el, a város régi gyakorlata alapján a heti vásárok élvezetében azon év febr. 20. kelt és junius 14-kén kihirdetett kibocsátvány szerint meghagyatván.

Az uradalom a boltok után itt is szedvén földesuri illetéket; a magán boltok és áruhelyek szaba lépitését erélyesen akadályozta, igy 1822. julius 23-kán Cseh Sándor, itteni uradalmi számtartó 60 jobbágy hozzájárultával lerontatta a helybeli csizmadiák által engedély nélkül felállitott áruszint.

1830. okt. 27. a megyei közgyülés azt határozta, hogy a szerencsétlenségek és rendetlenségek elkerülése tekintetéből jövőre a vásárok ne a római kath. templom és az urad. korcsma közötti téren s általában a városban. hol a kereskedők sem állithatnak sátrakat. hanem künn a pázsiton tartassanak.

Az 1824. febr. 20-kán kelt királyi szabadalom szerint nyer-

vén a város jogot ápril 6-kán, május 7., junius 13., aug. 24., nov. 2., és deczember 10-kén, illetőleg virágvasárnap előtt, Gergely, Antal, Bertalan, Mindszent és Lucza hetében mindig szerdán és csütörtökön országos vásárokat tarthatni; azokhoz később felsőbb engedélylyel az ötvenes években még e következők járultak: barom vásárok: január 5., mártius 2., julius 6., sept. 21. és nov. 23-kai határnapokkal; továbbá megengedtetett, hogy juhvásárokat évenkint április 6—7. és nov. 2—3-kán tarthasson, melyek folytonosan vannak divatban, a nélkül, hogy a kitüzött czélnak megfelelnének.

Nem lesz érdektelen itt megemliteni, hogy az 1749. évi Keglevics-féle adó (dicalis) összeiróbizottság 15 frtra tette a beregszászi vásárok évi jövedelmét. Koronkint a város a vásár és hidvám iránt egyes szomszédos községekkel egyezségre lépett, igy például felhozom, hogy 1736. és megujitva 1769-ben szerződést kötött a tanács a daróczi birtokosokkal az iránt, hogy Darócz községet a vásárvámtól felmenti azon feltétel alatt, hogy a község a sáros gyakor pallagát javitani, a királyi kutnál a Micz vizén a város által épitendő hidhoz fával járulni, az egyházi épületekre szükséges fát beszállitani tartozzék, s azonfelül a városi lakosoknak megengedi, hogy a daróczi erdőbe fáért járhassanak.

1799. évben pedig a beregszásziak és beneiek közt köttetett olyatén egyezség, hogy 1. a két helyi lakosok mind a beneï mind a beregszászi vámon dij nélkül járhassanak; 2-szor a kereskedők, ha teherrel érkeznek meg, akkor fizessenek ugyan, de ha gyalog vagy lovon mennek, — nem; 3. a lakosok pecsétes igazolványnyal láttassanak el. (Vár levéltár).

Beregszászi polgári iskola és tanügy

Az itteni tanügyet illetőleg megjegyzem, miszerint itt a reformatió fénykorában az iskolák nagy lendületet nyerték; 1590-ben oly iskola találtatott, melyben két deákot megtámadtak a fejede-

lem katonái. 1625-ben Bethlen Gábor, Beregszász birtokosa nem csak a protestans egyháznak, hanem a virágzó iskolának is volt hatalmas gyámolitója. Bethlen Gábor 1615-ben az 1589-évben született Geleji Katona Istvánt, ki mint korának legnagyobb hitszónoka, iró és nyelvész ismeretes, Beregszászból, hol mint iskola-igazgató müködött, további kiképezése végett Heidelbergbe küldötte, midőn pedig onnan viszatért, ismét ifj. Bethlen Istvánnal az ottani főiskolába másodszor is menesztette. Természetes, hogy ott, hol ily tudományos erö müködött, a tanintézetnek is virágzani kellett. 1649. Lorántfi Zsuzsánna megerősité az intézetet az itteni hidvám jövédelmének élvezetében, azonkoru urbarium szerint*), ennek fele a földesuraságnak s fele a Scolabeli deákok sustentatiójára adatott.," továbbá a három kőre forgott malom vámbeli jövedelmének egy része a földesur, két része a predikátor, tanitó és deákok számára, negyedik része pedig a molnároknak szedetett; járt továbbá a szőlőhegy tizedéből a predikátor és iskolamestereknek 16 hordó bor és a buzából száz kalangya. — 1660—80-ban évenkint 12 sőt több deák is müködött a felsőbb tanfolyamokban. 1713-ban a protestansok vallásügye hazánkban elnyomatván, ez azok nevelési eszközeire is kártékonyan hatott, annyira, hogy ez időben itt alig tengődött néhány egymást oktattgató tanuló. A vármegye azon óhaja, hogy itt a sintaxisig való tanosztályok létesittessenek, 1777-ben teljesedésbe nem ment. 1781-ben az itteni tanodákban is a németnyelv behozatott. 1802. évben egy korektorral láttatik el az oskola, kinek vezetése alatt oly virágzásra éled, hogy csakhamar e mellé „rektor és preceptor" hozatván, visszaállittatott minden osztály az elemitől a biennis deákságig. Ez állapot tart 1809-ig, midőn még volt az iskolában 1 deák és 52 klassista. 1813-ban már csak a novitius retorikaig jártak növendékek, kiket két fitanitó vezényelt, de ezek is később tanitványok hiányában népiskolai tanitókká lettek. A hanyatlás oly rohamosan haladt, hogy már 1854-ben a polgári iskola majd nem üresen állt, egy fi és egy leánytanitó alatt alig lévén összesen 30 gyermek. Akkor Békásy Sándor, itteni buzgó ref. lelkész inditványára a tandij eltöröltetvén s az oskola őrködő gond alá vétetvén: 1862-ben már ugy megszaporodtak a tanulók, hogy csakhamar négy osztályuvá vált. 1862-ben Békásy buzditása folytán az egyházi tanács egy négyosztályu gymnazium épitését határozta el,

*) Munkácsi urad. levéltárban levő eredeti.

melynek alapköve 1864. julius 14-kén tétetett le. Ekkor Lónyai János beregi főispáni helytartó áldozatkészsége s tevékenysége, a város, egyházmegye buzgósága s mások adományozása folytán aláirások utján egy tanári állomás biztosittatván, azon év október havában bérelt helyiségben a gymnazium első osztálya megnyittatott, melyet évenkint egy-egy követvén, az 1866. évben befejezett uj tanépületben 1867-ben már mind a négy osztály négy tanár vezetése alatt megnyilt. Az 1865—6. tanévben járt a nem teljes gymnáziumba 81 tanuló; ezek közt volt 8 r. k., 72 ref., 1 zsidó; 1870-ben pedig 147, ekkor Katinszky János igazgatása mellett tanárokul működtek Budaházy Tamás*), Janka Sándor és Zágonyi Károly, mindannyi jeles férfiu. Zsiros Sándor ének- és széplràszattal foglalkozott.

Az intézet azóta folytonosan 140—150 tanulóval virágzásnak indult, biztatván az uttörőket a remény, hogy idővel hat osztályuvá fog emeltethetni s teljesen felszereltetni. Azonban a kiadás folyvást szaporodván s a lelkesültség hova-tovább lankadván, 1873. aug. 15-kén Horváth István felkarolván a hanyatló iskolaügy sorsát, tanácskozásra hivta fel a megye közönségét, a nélkül azonban, hogy a táplált remény teljesedett volna, miért is a helv. hitvallásu algymnazium a kellő jövedelem hiánya miatt beszüntettetett, a csekély alapitványokat a város vette át, helyébe 1874. évben polgári iskolát szervezvén s kellően felszerelvén azt. Midőn a városi képviselet e nemes határozatot hozta, kétségtelenül vezérlé lelkét azon felirás magasztossága, mely az előbbi gymnázium épületének homlokzatáról oly hamar eltünt s mely fennen hirdeté, hogy: „Elvész a nép tudomány nélkül.“ S minthogy ez átalakitott intézetet most már az állam is segiti 4000 frtnyi évi dijjal: remélhető, hogy jövője s virágzása biztositva lesz; sőt, mivel e polgári iskola megyénk déli részének egyetlen felsőbb tanodája, kivánatos, hogy az 5. és 6-dik osztálylyal is mielőbb bővittessék.

A „beregszászi és vidéki nőegylet“ pártfogása és igazgatása alatt áll az általa 1873. évben egy osztálylyal megnyi-

---

*) E jeles tanár született 1838. január hó 5-kén Cserebaktán Abaujmegyében; a gymnásiumot Miskolczon s az akademiai tanulmányokat Sárospatakon elvégezvén, tanitói és nevelői pályán, majd segéd lelkészül működött, 1865-óta pedig a beregszászi polg. fiiskolában oktat. Ő egyéb találmányi kisérletei közt megalkotá a billentyü rendszerre alkalmazott betüszedő és osztógépet, melynek jobb sorsra méltó gépmintája a budapesti Köztelken hever.

tott felsőbb leány iskola, melyet akkor 42 növendék látogatott. Azóta a közönség teljes elismerése és támogatása s az állam segélyezése mellett már a negyedik osztálya is megvan nyitva s a növendékek száma évről-évre emelkedik. Az egyes hitfelekezetbeliek szintén fen tartanak külön népiskolákat; ezekbe járt 1873. évben össszesen 301 fi- és 211 leánytanuló, nevezetesen:

1. a r. kath. iskolába	67	fi	32 leány
2. a reform. „	152	fi	79 „
3. a g. kath. „	20	fi	18 „
4. a nő növeldébe	—	fi	42 „
5. egy magán nevelőnőhöz	—	fi	16 „
6. az izr. magán iskolába	62	fi	24 „

A mester inasok vasárnapi iskoláiba járt 20 ref., 33 római kath. és 6 g. kath., összesen 59 tanoncz.

Beregujfalu.

Magyar helység a tiszaháti járásban 160 házzal, 861 lakossal és 7681 holdnyi sik határral, melynek nagy része lombos erdőkkel boritott. A szorgalmas népü falu a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1378-ban Macsolai Rudolf beiktattatott itt némi részekbe, 1380-ban pedig a Dolhai család perelt Rácz Miklós munkácsi várnagygyal s a beregi és ujfalvi lakosokkal az elfoglalt száldoki földek miatt; e szerint a falu már akkor a munkácsi uradalom tartozéka vala.

Az 1495, és 1498-ben adománylevelekben szintén a várhoz tartozónak mondatik s mint ilyen a többi uradalmi helység sorsában részesült, hódolván Mátyás király, Hollós János, Szilágyi Er-

zsébet, majd Csáktornyaiak, Ferdinánd, Büdi, Szapolyai, Bethlen, Rákóczy, Mágócsi, Eszterházi, Thököly végre, 1726 óta a gróf Schönborn-családnak, mint volt foldesurainak.

1566-ban a tatárok feldulták s népét elhurczolták.

1644. jul. 26. Munkácson kelt iratában Rákóczy György fejedelem s Munkács ura, jószivüségből a helység jobbágyait azon erdő használatában, melyet ennekelőtte Bethlen Gábor fejedelem a határ szük volta miatt „sertés marhájoknak“ legeltetésére szakasztatott, oly módon megerősité, hogy az erdőt ne pusztitsák, mert ha ezen érik őket, elvegyék tőlük, a makkját azonban étessék. Ez időben tartoztak a jobbágyok telekbért fizetni, évenkint 2 hordó bort kimérni, a beregszászi Horgas szőlőt megmivelni, ahoz hordókat késziteni; adtak terményeiktől kilenczedet és sertéseikből tizedet; 1645. még a beregujfalvi uradalmi földet is tartoztak megmunkálni. A Borsován levő két kőre forgó malom jövedelmének $^1/_3$ részét a molnár szedte.

Az 1649-ki urbárium szerint volt Lórántffi Zsuzsánna idejéjében itt 44 jobbágy, $34^1/_2$ telek, $21^1/_2$ pusztahely, 56 fiu, 153 ökör, 51 tinó, 85 tehén, 487 sertés és 63 méhkas. Biróságot viselt Tihor János, mely család maiglan él, esküdtek voltak Puskás M. és Baso; Székely-drabant vala Fazekas. 1672-ben volt a főbiró Puskás Pál. A jobbágyok ily nevüek voltak: Ádám, Antal, Baso, Czitó, Futaki, Gargyan, Hajdu, Kerülő, Konyás, Kondor, Tóth, Verbőczi sat. Azóta a marhaállomány csupán a szarvasjószágnál némileg emelkedett, mennyiben az 1870-diki hivatalos összeirásnál 765 szarvasmarha találtatott az 1649-ki 466 darab ellenében; ló pedig 165, sertés csupán 497 és méhkas 68 mi vagyoni emelkedésre nem mutat.

A vallási ügyet illetőleg megjegyzem, hogy a magyarközség a XVI. században jókor fogadta el a helvét hitvallást; 1645-ben már virágzó anyagyülekezetet képezett; akkori hitszónoka volt Janki, kiről azt beszéli hagyomány utján a nép, hogy egy tengerijét pusztitó s általa lesből megsebzett medve viaskodás közben leharapta az orrát. Annyi bizonyos, hogy a helységet minden oldalról most is környező s egykor még terjedelmesebb volt rengetegerdőkben hajdan bölények, medvék, hiuzok, nyestek és szarvasok bőven tanyáztak; vadsertések, farkasok s őzek pedig most is tenyésznek. II. Rákóczy Ferencz is itt örömest vadászott s 1709. január 28. és sept. 12. itt tölté az éjszakákat*).

*) Rákóczy-Tár Beniczky naplója.

Az itteni nagyszámu ref. egyháznak időnkint 3 fatemploma volt, melyek részint az idő, részint tüz által megemésztettek. Az 1792. Bari István által fölszentelt helyére 1829. épittetett a mostani kőtemplom, mely 1838-ban fölszenteltetett. Egyik harangja 1781., a nagyobbik 1805-ben öntetett. Anyakönyve 1765-ben kezdődik. Iskola tanitója 1796-óta külön működik. 1850. körül gróf Schönborn itt gőzfürészmalmot állittatott, mely azonban csakhamar beállittatott.

1756-ban egy malomnál a sertések 140 darab ezüst lengyelérmet turtak ki. A tehetősebb birtokosok közül kiemeltetnek: Darcsi András, Molnár Ferencz, Máté János, Puskás János, Simon Ferencz, Szeles Pál, V. Tóth János, Tihor András sat.

Kis Beresztó.

Ruthen község a munkácsi járásban; a munkácsi uradalomhoz tartozott. Magócsi Ferencz 1607. április 24-kén kenézséget adott Kopcsa Simonnak a végből, hogy ezen Kis Dubravicza, Zuppetnik és Nagy Beresztó közt feküdt helységre idegen jobbágyokat telepitsen hat év alatt, igérvén az uj megszállóknak öt évi adó- és tehermentességet. Ez okmányt megerősité Kopcso Imre és örökösei javára 1613. január 1-jén gróf Eszterházy Miklós. 1649-ben találtatott itt 4 jobbágy, 2 telek, 14 fiu, 2 ló, 4 ökör és 10 tehén; 1699-ben már csupán egy féltelek volt benépesitve, a többi a háborus időkben részint elveszett, részint elbujdosott. Jelenben is nehány izraelitán kivül csak 25 g. k. lakosa van, kik a nagybresztói lelkészséghez tartoznak.

Nagy Beresztó.

Orosz helység a fönnebbi szomszédságában. Az 1638-dik munkácsi uradalmi összeirásban megjegyeztetett róla, hogy Rákóczy Zsigmond 1602. január 21. adott kenézséget a Likovics-családnak. 1649. Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt: 13 jobbágy, 8 telek, 21 fiu, 6 ló, 30 ökör, 23 tehén, 40 juh, 23 sertés és 5 méhkas. Batyko volt Pap Simon. 1699-ben II. Rákóczy Ferencz alatt volt a kenéz Popovics István. Azon évben Pap Mátyás a maga féltelkét a parochiára szánta, melyhez Sztanko Iván féltelke is csatoltatott, hogy „annálinkább fizethesse a pap a nyest pénzt.“ Jelenleg is itt van a lelkészség székhelye kényelmes kőlakkal s a templom szintén uj kőépitmény. A község áll 183 lakosból és 23 házból, melyek a Gyil alatti lejtőn épitvék.

Beregócz.

Orosz falu a vereczkei járásban a verchovinán, 11 házzal, 92 lakossal és 34 holdnyi hegyes határral; fekszik Felső-Vereczke közelében s hajdan is a munkácsi s nem a szentmiklósi uradalom hatósága alatt állott. Az 1649-ki urbárium szerint találtatott itt 10 jobbágy $5^1/_4$ telken, 13 fiu, 3 ló, 12 ökör, 13 tehén, 71 juh és 12 sertés, mely marha állománynál ma sincs sokkal több. Akkor volt a kenéz Cziganovics Demeter, ki a várhoz 1 nyestet, 1 császármadarat, 2 kavolyt és 3 frtot adott. Később a harczias időkben a népesség s a falu még inkább elpusztult, annyira, hogy 1699-ben csupán $^3/_4$ telke volt népes. 1831-ben volt 93 lakosa, 1870-ben pedig 92 s igy négy tized alatt épen nem gyarapodott, azonban 1881-ben már 123 találtatott, kik 13 házban laktak.

Berezinka.

Ezen 13 házat és 73 telket számláló helység fekszik a munkácsi járásban Munkácstól keletre, a XVIII. század elején Kisleányfalvának is neveztetett, minthogy Leányfalva szomszédságában az ottani magaslaton fekszik; tartozott a munkácsi uradalomhoz. Az 1649-ki urbér szerint, találtatott akkor 13 magyar nevü jobbágy-lakos, kiknek kenézük Kozma János és Fejér Tamás volt; mig Fejér Ferencz, Máté és Simko a várhoz drabant-szolgálatot teljesitettek. A koronkénti jobbágy-létszám ekkép változott: 1599-ben Rákóczy Zsigmond alatt volt a faluban 2 ház; 1649-ben $5^1/_4$ telken a 13 jobbágy kezén találtatott összesen 1 ló, 20 ökör, 15 tehén, 36 sertés és 4 méhkas; 1672-ben volt $6^1/_2$ telken 9 jobbágy és 20 fiu; 1682-ben 8 telken 15 jobbágy és 15 fiu; 1704-ben II. Rákóczy Ferencz alatt 9 telken 12 jobbágy és 5 fiu; 1728-ban gróf Schönborn alatt csupán 4 jobbágy, 6 fiu, 2 népes és $4^1/_2$ pusztatelek, a többi időközben részint elveszett, részint elköltözött; ennek folytán gróf Schönborn Frigyes Károly 1730-ban külföldi németeket telepitett ide, kik 1842. évben már 9 családot képeztek. Ezek szorgalmas földmivelők, s a felső schönborni r. kath. anyaegyházhoz tartoznak.

Betlen.

Puszta Kaszony, Darócz és Edelényes közt, mely Barabással egy adósorozati községet képez, leginkább erdőterületből áll s birtokosa a Lónyai-család. Hajdan Petlen-nek is neveztetett. Egy 1344-ki okmány szerint, Hetyen, Mátyus, Kerecseny és Iszterjén helységeket érintő határjárásnál emlittetik Kerecseny közelében, a Remete gorondja nevü tónál fekvő Petlend nevü tér, melyet akkor

Disznósi Péter fia Barabás birtokolt*). — 1583. Daróczi Szeráf Perényi Jánostól és Györgytől szerezték meg e pusztát. 1641-ben Gulácsi Ferencz és István a Petlen puszta őket illető részöket átengedik 80 frtért Gulácsi Ambrusnak; e család birta különben már a XV. század elején, mert 1428-ban felosztották magok közt s akkor falu — possessio — volt. Mikor pusztult el, bizonytalan.

Bilke.

Mező város a felvidéki járásban s a megye keleti szélén; 1870-ben volt 728 háza, 3633 lakosa és 10341 holdnyi határa; az 1881-ki népszámlálás alkalmával azonban már csak 1625 férfi, 1722 nő s igy összesen 3347 lélek és 696 lakház találtatott benne. A hűbér idején feje volt egy hasonnevü uradalomnak, melyhez Bilke, Dubróka, Kis és Nagy-Rákócz, Rosztoka, Szajkófalva, Misztice, Lukova helységek s egykor Szunyoghmező (oroszul Komár) tartozott. A monda szerint Árpád idejében a Tiszától a Borsováig fölfelé Boris, a Borsovától a Latorcza vizeig Ils-családok foglalták volna el a tért s hogy még a XIV. század elején is az uradalom területe egy határral lett volna körvonalozva, melyet királyi adományul a Karácsony nevü család birt. Ennek utódai: a Bilkei, Dolhai, Komlósi, Lipcsei, Gorzó és Rákolczi-családok. kik egy törzsből erednek, t. i. az 1260. év táján élt lipcsei — bilkei Karácsonytól, ki fiai számára a máramarosi lipcsei uradalmat is megszerezvén, egyike innen Lipcseinek kezdett neveztetni, mig a másik az azon uradalomhoz tartozott Gorz nevü pusztától a Gorzó nevet vevé fel s e családok maiglan virágzanak, mig a Bilkei 1711. Miklósban kihalt**), a Dolhai és Rákolczi pedig már elébb. —

---

*) Zichy-Codex II. 97.

**) Gorzó János, szolgabiró ur szives közlése.

E családok egyenlő czimerrel birtak: ez egy négyfelé osztott pajzsból áll, első osztályu vörös udvarában arany korona van, a másodikban, kék udvarban könyöklő kar kivont kardot tart; a harmadik osztály vörös udvarában két magas zöld élőfa és a negyedik osztály kék udvarában két egymás alatt s egymással ellenkezőleg uszó hal látszik.

Bizonyos, hogy az Ilosvay-család is rokon a fentebbnevezettekkel s hogy a XIV. században, mint azt Ilosvánál terjedelmesen kimutattam*), ezek oláhok valának, kik sajátlagos kiváltságokkal éltek. —

A bilkei uradalomhoz tartoztak a Bereg és Máramaros megyéket érintő havasok is, a mint az a családnak I. Lajos királytól, Erzsébet és Mária királynétól nyert uj adománylevelekből kitetszik, melyeket 1412. Zsigmond király megerősitett. 1433-ban Bilkei István, Illés, János, Gorzon és László pereltek Perényi Jánossal a borsvai havas miatt**).

1447. Ilosvai Tivadar István beiktattatott a zálogjogon szerzett Bilke, Dobróka, Rákócz, Miszticze, Lukova és Szunyogmező helységekben levő részekbe, mely alkalommal királyi emberül működött Komlósi Tamás.

1453. Bilkei Balicza Péter fia Ivasko ajándékozott leányának Ilonának Bilkén négy jobbágytelket. 1457. beiktattattak a nevezett uradalmi helységekbe Bilkei Miklós, István és Mihály, (kinek atyja volt Péter és ennek István), Bilkei Illés fiai Sándor és István és Bilkei Balicza János.

1460. Ilosvai László és Bilkei Sándor leányai Anna és Veron beiktattattak a Bilkei Sándor-féle részekbe Beregben, valamint máramarosban Lipcse, Herincse, Keselyőmező, Berezna, Ökörmező, Vizköz, Ripina, Kalácsa, és Kelecsény helységekbeli jószágba. 1463. emlittetik Ilosvai László nejéül Bilkei Anna, Vörösmarti Palkó fia Ivasko nejéül pedig Bilkei Veron.

1475. Endrődi Fitza Demeter királyi udvarnok és testvére Ferencz s mindkét nemü utódai királyi adományul kapták az Ilosvai K. László s hasonnevü fia birta Bilke és Ilosva helységekbeni összes részeket, a két Ilosvay László ellenmondása mellett. A beiktatást eszközlé Longodári Mátyás kir. ember. Ez okmány szerint Bilke Máramarosmegyéhez tartozott.

---

*) L. Ilosvánál az 1364., 1370. évi okmányokat.
**) Leleszi levéltár, honnan a többi adatot is meritém.

1476. Komlósi Imre kir. ember felsőbb rendeletre osztályt tett egyrészt Lipcsei Bilkei Mihály és Lázár (kiknek atyjok volt István, ennek Gergely, ennek János, ennek Szerecsen és ennek Karácsony), másrészt Bilkei Illés István és fiai János és György, János fia András, Rákolczi István és Mihály (az okmány szerint: „Bolond Péter fiai"), Gorzó János fiai István, Péter és András, és Bilkei Miklós fia György között a Bilke, (melyhez két malom is tartozott), Dobróka, Rákócz, Miszticze (malommal), Lukova és Komár puszta iránt.

Nagy Iván*) sejti, hogy az Ilosvai, Komlósi s Dolhai családok, már a törzs Karácsony kora előtt szakadhattak ki e családból; mert akkor (1476) már csak a Lipcsei, Bilkei, Gorzó és Rákolczi-családok valának osztályosok és pedig ugy, mint fentebb is látszik, hogy származásuk Karácsonyban összpontosul.

1480. Perényi János kapta zálogúl Bilkei András beregi és máramarosi részeit.

1491. Perényi Gábor és általa atyja P. János, testvérei Mihály és István s mindkét nemü utódai királyi adományul nyerték a néhai Bilkei György után maradt összes részeket, mely alkalommal a Bégányi Antal kir. ember által tett beiktatásnál ellenmondottak Bilkei János, testvére György és ennek gyermekei András, Margit és Dorottya.

1505. Szarmaszói Bank Illés neje Naszta perelt rákolczi Gorzó Péterrel s másik rákolczi máskép bilkei Gorzóval néhai Andárs fiával foglalás miatt; királyi emberül működött Kisfalusi Sztojka János. —

1507-ben pedig perelt erőszakoskodás miatt Bilkei György — Buttykai Lászlóval.

1530-ban emlittetnek birtokosokul: Bilkei György és Péter, Lipcsei György és Miklós, Petrovai Péter, Zékán János, Zovárd Szaniszló, Gorzó László és Ferencz**).

1548. Bilkei Péter eladta összes birtokát Bilkei Máténak és Ferencznek. 1550-ben beiktattattak Mucsei Pál és Kerepeczi Demeter deák a Bilkei János magtalan kimultával ennek részeibe s itteni udvarház birtokába Bilkei Máté ellenmondása mellett. 1552-ben birtak még itt: Szirmai Lajos, Báthori András, Gorzó János és Zékán Miklós***)

---

*) Magy. orsz. családai 9. köt. 117. lap.
**) Budai kam. lev. Lib. IV. Tom. VIII.
***) U. o.

1562. Kőrösbányai Móré Gáspár kir. adományul kapta a Bilkei Mátétól hütlenségi bélyegen elkobozott bilkei, rákolczi és dobrókai részeket.

1567-ben adó végett összeirattak itt birtokosokúl: Bilkei Máté és Ferencz, Szirmai Lajos, Ilosvai László, Lipcsei, Gorzó János, Horváth Kristóf, Tarnóczi István és Daróczi György. 1572. emlittetik Tarnóczi István.

1574. Gorzó János bilkei, rákóczi és dobrókai összes birtokát elzálogositá bilkei Gorzó Lukácsnak 150 frtban.

Ugyanakkor Ternei Keszthelyi György beiktattatott a Mátyfalvi Zoárdffi István és Szirmai László magvaszakadtával örökidőre rászállt bilkei, miszticzei, rákolczi, szőlősvégardói, ujlaki, mátyfalvi, és rákosi összes részekbe, Dolhai György, Erki Gáspár, Szirmai Lajos özvegye, Bódi Borbála, — Csepei Ákos és Mihály és Ujhelyi János ellenmondása mellett. A beiktatás 1575. ismét megkiséreltetett.

1575. Daróczi Szeráf királyi táblai jegyző adományul nyerte a Bilkei György fia János magvaszakadtával fölkért bilkei udvartelkét s egyéb birtokát. A beiktatásnál, melyet Bilkei Gergely kir. ember és Ványai Mózses leleszi pap teljesitett, ellenmondattak: Lipcsei Ferencz, Imre, György, Gáspár és Gergely; Gorzó György, Palko János, Lipcsei Péterné, G. Katalin és Kenéz Elekné Margit; Thegze János özvegye Anna, Lipcsei János özvegye és Daróczi Miklós.

Ugyanakkor birtak még itt Fancsikai Fódor másképp Csuzi György és Daróczi Szeráf; valamint Bilkei Máté és Perényi István. —

1576. Bilkei Máté, id. és ifj. Bilkei Ferencz, Miklós, István, Tamás és Gergely, és bilkei Lipcsei Gáspár, Imre, Ferencz, Farkas, László, György, és Gergely, valamint id. bilkei Gorzó János, György, László, és ifj. János beiktattattak kir. uj adomány folytán a bilkei uradalom s egyéb részbirtokok-birtokába Ilosvai László kir. ember által. Ez uradalom akkor Lukova, Miszticsze, Rákócz, Dobróka falukból és Komorót nevü pusztából állott. Ez utóbbi hely (Szunyogmező) Bilke határszélén feküdt s minthogy a Borsova vizétől sokat szenvedett, lakosai Bilkéhez közelebb, az ugynevezett „borju-legelő"-re költöztek, mely városrész maiglan Borjuvég néven ösmeretes. Az elhagyott falu helyén csupán egy templom-rom maradt emlékül, melynek környéke maiglan köztemetőnek használtatik.

1580. Daróczi Szeráf kir. adományul kapta az Ivasko András magtalan elhunytával fölkért birtokát, a beiktatásnál, melyet Gulácsi Ferencz kir. ember eszközölt, ellenmondván Dolhai György, Butykai Lajos özvegye Bódi Borbála, Ujlaki János és Szirmai Lajos özvegye.

1587. A bilkei uradalom tartozékául emlittetik Rosztoka és Szajkófalva. 1588. tiltakoztak Büdi Mihály és István — Csáki Gábor ellen az itteni és szajkófalvi részek elidegenitése miatt; 1595-ben pedig hasonló ügyben Bilkei János és Lipcsei Márton — Vécsei Orsolya ellen.

1595. Komlósi Albert munkácsi udvarbiró beiktattatott a Bilkei Mátétól 1594-ben Rákóczy Zsigmond és Ferenczre vételutján 1500 frtért s ezekről átengedés utján Komlósira s mindkét nemü utódaira szállt bilkei részjószág, ház és kuria, rákóczi rész és dobrókai pusztatelek és ház birtokába Bégányi Kristóf kir. embre által, mely alkalommal Bixi Ferenczné szül. Bilkei Krisztina, Bilkei János és Lipcsey Gedeon ellenmondottak. 1597-ben beiktattatott bökösi Bixi Ferencz. —

1600 ban birtak itt: Rákóczy Zsigmond, a Bilkei, Lipcsei és Ilosvai-családok, Kisfalusi János, Daróczi Ferencz, Bixiné és Mező Gáspár, 1625-ben pedig Bilkei János és András és Erzsébet, Urai Gáspár. Daróczi Magda és Kisfalusi máskép Ilosvai Miklós.

1625. Vettek Egresi István és neje Bilkei Erzsébet Szegedy Annától részeket itt és Dobrókán, Szajkófalván, Miszticzén, Lukován és Rákóczon.

1631. Lipcsei Gergely, András, gróf Bethlen István, erdélyi kormányzó asztalnokának fia beiktattattak a hütlenségi bélyegen néhai Lipcsei Pál fiától Gábor és Györgytől, és János fiai György és Andrástól elkobzott részekbe, a Lipcsei család ellenmondása mellett; ez okmányban emlittetnek a többi uradalmi falukon felül még Szajkófalva, Kis-Rákócz, és Rosztoka is, mely utóbbi Kis-Dobrókának is neveztetett, mint mely Dobróka határából épen ugy szakittatott ki, mint Szajkófalva Bilkének és Kis Rákócz, Nagy Rákócznak határából.

1638-ban a Bilkei család a szomszéd erdélyországi Máramaros-megyében fekvő Dolhán lakott Dolhai családdal határ-villongási perbe keveredvén, az 1638: 41. t. cz értelmében Lónyai Zsigmond küldetett ki biztosul, az ügy azonban még évtized mulva sem lett elintézve. mert az 1649: 72. törvényczikkben az előbbi országos küldöttségi intézkedés megujittatott.

1638-ban gróf Eszterházi Miklós nádor Lipcsei Gergelynek Bilkén, Rákóczon, Dobrókán, Szajkófalván és Lukován ismét némi részbirtokot adományozott.' Ugyanakkor emlittetik Ilosvai Jánosné nejeül Barchi Anna.

1648-ban emlittetnek birtokosokul: Lipcsei Sándor, Ferencz, Gergely, István, Zsigmond és Péter; Bilkei Pál, Gorzó Imre és Mátyás, Komlósi Benedek, Kállai· István, Egri István, Lázár Tamás, Zavatkai András, Ilosvai Ferencz, Kisfalusi György és Ilosvai János özvegye. Lipcsei Gergely és Szuhai Anna pedig megvették Bilkei István részeit 200 tallérért. 1652-ben emlittettek birtokosul Urai Miklósné szül. Lipcsei Zsuzsánna, és Bilkei György és Anna; 1664-ben Horváth Jánosné Bilkei Eufrozina, és 1668-ban Gorzó László és Popovics Máté és László. 1680-ban Bilkei Miklós átengedi itt és Szajkófalván bizonyos részeket, mi ellen Bilkei Zsófia tiltakozott. — 1698-ban emlittetik birtokosul báró Liebenberg Károly József.

1709. Bilkei Miklós és neje Semsei Julia, Rácz Gergely és neje Kállai Máriának ezer forintért lekötik zálogul a bilkei, szerednyei, miszticzei, dobrókai, lukovai, ökörmezői és rákóczi részéiket —

Az 1711-ben magtalanul elhalt Bilkei Miklós vagyona királyi adományképen elébb báró Libenberg, azután Niczki, később Romocsaházi, Pálffi, végre pedig Keresztes nevü családnak jutott birtokába; majd egyik része 1802. az emlitett Bilkey Miklós és Ilosvay László ágának kihaltával királyi adományilag Bartóffi Andrásnak, másika Ruzsák Ferencznek, harmadika pedig Partsetich-családnak adományoztatott. A Bartóffi-féle rész később Czibur és Petróczi családokra ment át. — A folyó század negyvenes éveiben eladatott a Bartóffy-féle rész Szintay Jánosnak és nejének, kik azonban csakhamar csőd alá kerülvén, e részt árverés utján a Bartóffyak visszavásárolták; kihasittatván abból később $^1/_4$ rész Bottka Imréné született Petróczy Gabriela részére, mig a $^3/_4$ részt a Bartóffy örökösök megtarták s jelenleg is birják. — 1822. évben adományoztatott a Bartóffy, Gorzó és Lipcsey-ágaknak közösen a vásárjog is, melyet maiglan osztatlanul birnak, az italmérési s malomjogokkal együtt. 1807. báró Sahlhausen Mór bilkei kisfaludi, szajkófalvi és ilosvai vagyonát 7100 frtért Morvay Pál és neje Ormós Máriának eladta.

A bilkei uradalom, melynek birtokosai egykor pallósjoggal is birtak, az idő folyamában részint házasság, részint elzá-

logositás által nagyon feloszlott; a különböző helységeknek külön birtokosaivá lettek a Lipcsei és Gorzó törzs családokon kivül a következők; u. m.: a Kóródi, Szuhai, Mokcsai, Szeuczi, Fráter, Pongrácz, Kanafoszki, máskép Madarász, Komlósi, Nemes, Ilosvai, Bradács, Pap (kinek jelenleg utódai: Báró vagy Jurkanics-Pap, Roszpopa-Pap, Gyakunik-Pap, Szidlási Pap és a Jurkanics-Popovics-családbeliek); Bodó, Galgóczi, Kovács, Tóth, Molnár, Subert, Cserszki, Csorba, Péter, Tolvay, Angyalosy, Szabó-Pap, Bakosi, Géresi, Szai-Vűsznik, Morvai, Ujhelyi, Selevér, Szabó, Kodra, Berzsenyi, Vass, Rácz, Jármi, Ajtai, Bényei, Szarka, Román, Jobszti, Tákosi, Budai, Szalai, Pogány, Balogh, Halmagyi, Talapkovics, a kincstár, Vaszko, Chira, Koroszki, Javorszki, Dienes, Orbán, Sztojka, Bőthi, Tiszaujhelyi, Zékány és mások. A Zékány család férfi ága kihalván, a leányágon származott utódok, a Pap nevet vették fel; a mult század végén azonban ismét a Zékány névhez tértek vissza s azzal maiglan élnek, jóllehet a Dobra-család eleintén tiltakozott az ellen s a megye is ez ügyben intézkedett.

Vásárjogot e város birtokosai I. Ferencz királytól nyertek 1822., 1873. juliusban pedig a város engedélyt kapott arra, hogy heti vásárt is tarthason.

Bilkén hajdan római katholikus templom is volt, melynek romjai még 1766-ban állottak s melynek két régi harangját, akkor a lakosok elrejtve tartották volna, mint erről azon időben Hoffner Ignácz, beregszászi esperes a megyéhez jelentést tett, javasolván, hogy itt r. k. lelkészség ismét alapittassék, mert az egész környéken latin szertartásu pap nem találtatik*).

Bilkéhez hajdan görög kath apátság is köttetett, mely ily czimet visel: „Archimandria S. Crucis de Bilke“

Az itteni nemes családok közt a 16. században a reformált hit hamar meghonosodott, jóllehet az oroszság s a volt jobbágyság legnagyobb része megmaradt ősi vallásánál. 1703-ban a protestansok már anyaegyházzal birtak, később azonban a 18. század végén Ilosva fiókja lett, még 1784-ben kötvén e tekintetben azzal egyezséget; végre 1828-ban ismét anyaegyházzá lett.

A 3105 görög katholikus lelkészsége igen régi; anyakönyvei azonban csupán 1772 év óta vezettetnek.

---

*) Megyei levéltár. Egyházi ügyek.

Kis-Bisztra.

Oroszfalu a vereczkei járásban a polena-ploszkói völgyben 12 házzal és 81 lakossal. Ràkóczy Zsigmond 1590. junius 15. a munkácsi várból Kalabiska Demeter, Márton, János és Andrást s utódait a kis-bisztrai kenézségben megerősité, mint melyet elődjök Kalabiska János 1584-ben Mágócsi Gáspártól kapott, midőn 1582-ben a helység alakitására vállalkozott. A kenézséget 1613. gróf Eszterházy Miklós szintén megerősité. 1649-ben Rákóczy György özvegye alatt összeiratott itt 31 jobbágy, 32 fiuval, 4 ló, 42 ökör, 40 tehén, 10 juh, 32 sertés és 4 méhkas. A kenèzeknek volt a Pinyę-patakon egy malmuk; a nagy és kis Pinye és Korna tilalmas vizeiben pedig a pisztráng, kövi és kophalak tenyésztettek. 1699. volt a kenéz Kalabiska Ihnát s népes telek 3½. Most a ploszkói g. k. lelkészség alá tartozik.

Nagy-Bisztra.

Oroszfalu Szolyvától nyugotra egy kellemesen fekvő lejtőn, 48 házzal, 284 lakossal és 1236 holdnyi határral, melynek legnagyobb része a munkácsi uradalomhoz tartozó lombos erdőség, melyben mészkőbányák is üzetnek és egyes bérlők bükkfa-lemezeket kezdetleges művű vizigépen gyártanak.

Rákóczy Zsigmond 1597. junius 28. Melles János és Gergelynek szabadságot adott arra, hogy Bisztra helységet hat év alatt idegen jobbágyokkal megnépesitse, igérvén a telepitvényeseknek öt évi adó- és tehermentességet. 1649-ben volt a főkenéz Czvianko Luka, kenézek pedig váltakozva Melles György és fiai Danko, Iván és András. Batyko vala Pap Lázár, ki egy nyestet tartozott évenkint a várhoz adni, mert atyjával egy jobbágytelken de külön kenyeren lakott. Akkor találtatott itt 48 jobbágy, 69 fiu, 20¼ telek,

25 ló, 108 ökör, 18 tinó, 80 tehén, 26 juh, 71 sertés és 9 méhkas. A kenézek birtokában volt két s a batykónak egy kallós malma, melyektől egy-egy lasnakot tartoztak adni, vagy 2—2 frttal megváltani. A Szuszka és Nagy-Bisztra nevü folyók jó pisztrángjai és kövi halai miatt tilalmasban tartattak, a minthogy itt külön is egy pisztrángtartó tócska volt, melyekben mindig eleven halakat tartottak a vár szükségére.

1645-ben csupán 122 frtnyi bért fizettek a lakosok, ekkép megváltván a szerjárást; de mivel a szomszéd Paszika és Jobovicza nem győzték a várhoz a meszet égetni, Debreczeni Tamás tisztfőnök rendeletéből a mészkemencze körüli szolgálatra fordittattak.

1682. Thököly Imre alatt találtatott itt 72 jobbágy, 20¾ telek, Czianko Pap Demeter és Czianko Ivan nevü két batyko és Melles István főkenéz.

1699-ben is még Cz. Pap Demeter volt a pap, kinek családi féltelke a parochiához adatott ugy, hogy attól nyestpénz fizettessék.

Érdekes összehasonlitásul megjegyzem, hogy 1649., tehát 220 év óta e helység anyagilag alig szaporodott, mert akkor birtak a jobbágyok 206 darab különféle szarvasmarhát, 1870-ben pedig öszszesen csupán 240-et, akkor 25, most csak 3 lovat, akkor 26, most csak 22 juhot, végre akkor 71 s most 75 sertést, holott azóta a lakosok száma kétszeresen emelkedett.

A g. k. hitközség — melynek itt csinos művű kupolás fatemploma van, — a szomszéd szolyvai lelkészséghez tartozik.

Felső-Kis-Bisztra.

(Visnyoje-Bisztroje).

Oroszfalu a laturkai völgyön a Verehovinán 21 házzal és 139 lakossal. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1649-ki urbéri össze-

irás szerint volt a Huszlya nevü hegyen 17 ház, melynek lakói, kik különben Telegdi, a szentmiklósi uradalom birtokosának jobbágyai valának, Lorántffi Zsuzsánnának a munkácsi várhoz zabtizeddel tartoztak azért, mert a várhoz tartozó hegyen müveltek földet. E helység 1691-ben a Nagy és Kis-Bisztra nevü falukból alakittatott egygyé, felvevén akkor jelenlegi nevét. Azon időben a kiskoru Rákóczy Ferencz és Juliáé volt e birtok, melyet Szentléleki Péter tisztartó kezelt, ki alatt volt Nagy-Bisztrán a kenézség a Szütevics-családnál, mely négy testvérből állott, mig Kis-Bisztrán kenézek Mikus, Ruszin és Pap-családbeliek voltak; Pap Gergely jobbágyfi egyszersmind a batykói tisztséget is végezvén. A többi jobbágyok családai Ruszin, Kallusz, Bombics, Bobonics, Moskevics és Umazanics nevet viselték, mig a többi öt család elpusztult. 1699-ben az egész faluban nem találtatott csupán 3 tehén, más lábasjószág nem volt, a népség megfogyott, elszegényedett. Ez urbér mondja, hogy a gör. kath. templom régi s hogy lelkészi alapul a Bombics-féle elpusztult $^{1}/_{4}$ jobbágytelek határoztatott. A fatemplom most is áll, a lelkészlak azonban kőből épült. Időfolytán a népesség s annak vagyona is emelkedett: 1870-ben találtatott 111 szarvasmarha, 113 juh, 26 sertés és 2 méhkas.

Borszucsina.

A laturkai völgyöntuli magaslaton, közel a galicziai határszéli hegyeken fekszik ez igénytelen falu 12 házikójával és 65 ruthén lakosával; egykor a szentmiklósi uradalomhoz tartozott. 1691-ben birta a kenézséget a Kalusz-család, mely egyedül birta az egész határt, mivel a többi jobbágyok mind kivesztek egy Mocsinecz nevü zsellér kivételével, ki 1 frtnyi bért fizetett, mig a kenéz-család 6 forintot tartozott beadni. Idővel uj telepitvényesek keresték fel a zordon helyet, mely nevét a rengeteg borzaitól vette. A

lakosok kezén van most 66 szarvasmarha, 23 juh és 23 sertés, mi nem nagy gazdálkodásra mutat.

Borzsova.

Magyar falu a tiszaháti járásban a Borsa folyó jobb partján, melyről nevét is vette egykor, ez pedig valószinüen a Brezova nevü szláv szótól ered, mely nyirest jelent. Hogy az Anonymusban előforduló Borsova-vár alatt a szomszéd Mező-Vári mellett feküdt erősséget, — melytől eleintén a megye és főesperesség is neveztettek — kelljen értenünk, e városka leirásánál tüzetesebben előadandom, itt csak annyit emlitek meg, hogy a honfoglaló magyarok e táj termékenységét megkedvelvén, az itt talált és Ungvárra elhajtott oláh és bolgárok telepeit megszállották, s e helységet is megalkották, mely a 13. században már virágzott, mennyiben akkor már lelkészséggel birt. Igy 1321. évben Pál volt itteni lelkész*), az 1333-diki pápai tizedek rovatában pedig lelkészül Kozma emlittetik, ki ily adóul 3 garast fizetett.

1372. a leleszi konvent László nádornak jelenté, hogy Várdai János részére Zuchy Pál fia Mihály királyi ember társaságában Borsovai Györgyöt és Vay (Woyai) Benedeket megidézte**). E szerint a Borsovai-család birtokolt itt, mely nevezetesen Borsovai Jakab és György (Imre fiai) királyi adomány mellett még 1365. évben beiktattatott. Ezek 1373-ban a birósági eljárás elhalasztásába ügyvédeik közbejöttével beleegyeztek, ezek voltak Bakai János és Bakai Brigyes***).

1418. Dolhai János fia Bogdán hatalmaskodási tényben biróilag elmarasztaltatván, az osztály közte és részöket még ki nem vett testvérei Szaniszló, János, és György közt eszközöltetett azért

*) Zichy-Codex I. 197. lap.
**) U. o. III. 470.
***) U. o 497.

hogy a Bogdánt illetett s elkülönitendő negyedrész elkoboztathassék. Az osztály tárgyát képezték: Borsova, Sarkad, Makaria, az almáspataki malom, Románpataka puszta, négy forrás, Dolha, Zadnya, Dolhán a Sebespatak folyón egy malom. a borsovai alólcsapó két kerékre forgó malom harmadrésze 12 népes jobbágytelek s egy ekényi szántóföld és makkos erdő, s az e helységekhez tartozó s „mind keresztény, mind ruthén“ templomok, tornyok, sirboltok és czintermek, nemkülönben a Máramaros vármegyében fekvő polányai, oroszfalvi, leordinai, petrovai, rosalyai, sajói, batizházai, szurdoki, bélaházai, polan-ujfalvi, mocsári és zpini birtokok. Azonban a végrehajtó küldöttség, melynél Perényi Péter országbiró itélete alapján és Zsigmond király parancsára, Haraszti Eraszmusz királyi ember és leleszi konv. pap, Bálint működtek, Máramarosban nem járt el a kellő sikerrel, mert midőn az ottani birtokot összeirni akarná, Bogdán testvére György fegyveres kézzel ellenszegült s az eljárást megakadályozta, sőt a jelentők szerint, ha futással nem mentik meg életöket, utánok lőtt nyilak által megölettek volna*).

1423-ban a leleszi konvent és Kissurányi Mihály fia János királyi ember által beiktattatott örökösödési jogczimen kismuzsaji Kánthor Mihály fia Ferencz az ősi borsovai, oroszii s hegyi részekbe és Helmecz nevü puszta birtokába.

1424-ben beiktattattak kosali Jakcsi György fiai Mihály és László a Borsovai Fábián fiától zálogczimen átvett, borsovai, kismuzsaji, hegyi és helmeczi beregmegyei, valamint oroszii (akkor ugocsavármegyei) összes részbirtokokba, mely alkalommal mint királyi ember müködött Borsovai Fülöp.

1426. következő nemesek: Kisandrásfalvi, Szeles, Oroszi, Tivadarfalvai, Farkasfalvai, Sarollyáni és Bökényiek tiltakoznak nemes Oroszi, Nagymihályi Ungi Albert auraniai perjel és ennek György és más fiai ellen, a borsovai s egyéb részbirtokok elidegenitése iránt.

1430. kihasittatott Borsovai Andrásnak (kinek atyja volt Tamás és ennek Simon), borsovai, kismuzsaji, hegyi, helmeczi, és oroszii ősi vagyonából a testvéreit Erzsébetet és Katát illetett negyed. Erzsi volt szántói Péter fiának Mihálynak, Kata pedig Lukács fia Andrásnak, a nyalábi várnagynak neje.

---

*) Leleszi lev. Prot. B. B. II. pag. 389. N. 24. a többi következő adatot is e levéltárból meritém. L. T.

1454. Kisguthi János törvénykezett Oroszi Péter fiának Györgynek fiával, Mátyás deákkal az amattól zálogczimen elfoglalt borsovai, kismuzsaji és oroszii birtokok iránt; ez ügyben alkalmaztatván királyi emberül Borsovai András. 1455. pedig ugyanaz óvást tett azért, hogy Kisguthi János a bevallásra kitüzött határidőt meg nem tartotta.

1457. beiktattatnak Fornosi János és neje Margit, valamint fiaik László és Osvald azon hét jobbágytelek birtokába, melyek egykor Kántor Ferenczet és fiát Mihályt illették s most a beiktatottak Jakcsi Mihály özvegyétől Margittól zálogba vették.

1458. Kállai János fia Pál beiktattatott királyi adomány mellett a néhai Oroszi János fiától Miklóstól hütlenségi bélyegen elkobzott borsovai, oroszii, kismuzsaji, hegyi és helmeczpusztai részekbe, Oroszi Fülöp, Miklós testvére ellenmondása mellett.

1458. Mátyás király (Budán, feria 2. ante festum regis Stephani) vizsgálatot rendelt a leleszi konvent által tétetni Borsovai András kérelmére az iránt, hogy Borsovai Benedek, Mihály és Balázs egy általa a Borzsova folyón épitett malmát elrontották, e czélból királyi emberekül kijelöltettek: Óbégányi Benedek, Gulácsi István és Pelbárt, Gecsey György, Oroszi Fülöp és Guthi János. E malmot 1463-ban elzálogitá Borsovi András 24 arany forintért Keszi Balázsnak.

1478-ban Jakcsi László és János megintetik Matuznai Zsigmondot, Miklóst és Anasztát a borsovai zálog-birtok visszabocsátása iránt.

1479. Szirmay Fóris és Péterfalvi másképp Oroszi Beke Mihály fiának Istvánnak fia, Kelemen bevezettetett Daróczi János királyi ember által a fentebb nevezett birtokok harmad részébe.

1493. Drágffi Bertalan erdélyi vajda beiktattatott zálogczimen a Jakcsi Ferencz részbirtokába. 1494. Tarczay János és Kantor Mihály birtokoltak itt és Oroszi és Kis-Muzsaj helységekben.

1495. Tótselymesi Tarczay János, neje Sára és bányai Kata és Borbála beiktattattak csere és ráiratás folytán a Borsovai Mihály birta részekbe; ekkor és ismételve 1498-ban behelyeztetett Bilkei Péterné Matucsinai Dorottya a borsovai részbe, Matucsinai Miklós, Kata, Ferencz, és György s más érdeklődők ellenmondása mellett.

1496. Oroszi Tamás, István és János zálogba veszik borsovai Kantor Mihály itteni és oroszii részeit, a beiktatást eszközlék a

király rendeletére Beregmegyében Halábori Barabás és Ugocsában Fancsikai Lázár kir. emberek.

1499. Kõrösi László fia Zsigmond behelyeztetett a leleszi konvent által Kantor Ferencz fia Mihály birta $^1/_3$ részbe; az Óbégányi Simon kir. ember jelenlétében teljesitett beiktatásnál ellenmondottak Borsovai Mihály, Oroszi István, Tamás és János, Kantor Pál, Oláh Tamás özvegye Erzsébet és ennek fia Albert.

1502. Halmaghi Magavajda Mihály fiai Péter és Sándor pereltek Matucsinai Miklóssal foglalás miatt.

1506. Borsovai Péter és András megvették Daróczi Mártontól $47^1/_2$ aranyforintért Oroszi és Borsova helységbeli részeit. 1510. Borsovai Fülöp és János tiltakoztak györei Borsovai Péter ellen foglalás miatt, ugyanakkor Borsovai Miklós egész birtokát Borsovai Miklós, Fülöp és Gergelynek a leleszi konvent előtt bevallá. Ugyszintén Borsovai Péter 46 aranyforinton elzálogitá birtokát neje Lucziának.

1507. Kusali Jakcsi András és György, Jakcsi László fia János után maradt jószágrészt örökségi czimen átveszi, Óbégányi György királyi ember közbejöttével. 1512-ben ismételtetett a beiktatás a leleszi konvent által.

1507. évben Oroszi István és László, beiktattattak Fancsikai Lázár kir. ember és Kaposi Péter leleszi pap által Oroszi Fülöp és Tamás, valamint néhai Oroszi Mihály és István itteni, oroszii és kismuzsaji részeibe birói itélet folytán; ez alkalommal ellenmondásukat kinyilatkoztatták Lónyay János és László, amannak neje Kisguthi Dorottya (János leánya), Jakcsi László és András, Zaricsai Gáspár áldozár, János és Bálint özvegye Katalin.

1513. Idősb Lónyay János neje Dorottya (Szirmay Fóris leánya) bevallá a leleszi konvent előtt, hogy Daróczi Márton és Oroszi Boldizsár fiai Gáspár és István tőle az oroszii, nagy és kisdaróczi, borsovai és kismuzsaji elzálogositott részeit kiváltották.

Ugyanakkor eltiltotta Oroszi István Matucsinai Ferenczet itteni birtokának eladásától, mint melyre ő joggal birt.

1550. ő megvette Borsovai László 200 frtért Borsovai Kata itteni félbirtokát.

1551. királyi adomány folytán hetei Olasz Pál királyi ember által beiktattatott Oroszi Demeter a néhai Borsovai Fülöp-féle borsovai udvarház és 3 jobbágytelek birtokába, melyeket ez hütlenségi bélyegen örök időre elvesztett, a beiktatásnál ellenmondott Borsovai Lőrincz.

1554. a Borsovaiak tiltakoztak Gecsey János deák ellen, midőn ez Gecse helysége határát bejáratta; ez eljárásnál működött Halábori István királyi ember s a leleszi konvent részéről Várkonyi Albert pap.

1567-ben találtatott itt 13 népes telek, minthogy az előbbi évben az erre átvonult tatárok 17 telket elpusztitottak s azokról a népet elhajtották.

1575. Daróczi János és Oroszi Gáspár megestek itteni és oroszii, kismuzsaji s ugornyai birtokaik iránt.

1578. Rudolf király Borsovai Lőrincz, Pál, Miklós, Máté, Boldizsár, Jakab, György, másik Miklós, János, István, Péter, ismét István, Bálint és Györgynek hü szolgálataik jutalmazásául Borsován egy egész részbirtokot adományoz.

Csakugyan ez évben Borsovai Oláh András és néhai Borsovai Nagy László fia János s leánya Zsuzsánna beiktattattak a borsovai azon részbe, mely néhai Borsovai Osváldot illette, ez azonban fejváltság és tartási költség fedezése végett Nagy Ferencz munkácsi várnagynak eladta és örököseire ráiratta.

1581. Borsovai Simon bevall Vajai Máténak Borsován egy telket tiz forinton. 1590-ben pedig Borsovai György 3 telket elzálogitott Borsovai Jakabnak 121 frton.

1600. birtokoltak itt: Oroszi Pál és János, Borsovai Boldizsár, Bálint, Ferencz, Lozi Farkas özvegye, Nyáradi Albert és Makcsai Bálint.

1610. Borsovai Ferencz és beregszászi Borbély Ferencz megegyeztek egy a Borzsán levő 3 kerekü malom birtoklata iránt.

1612. birtokolt itt még Halábori Pál, Oroszi László és Tóth Imre. 1623. emlittetik Borsovai Mátyás. 1626. Borsovai István és Máté itt és Kis-Muzsajon. 1632. Halábori Miklós és neje Bégányi Borbála, ki a Borsovai Jakab-féle kuriát Haranghi Miklósnak száz forintért átengedé.

1637-ben emlittetnek Székely János, Bezerédi Imre, Tenghe Pál, Borsovai Mátyás és Nemes Csizmadia András. 1643. Borsovai István. 1648-ban: Borsovai Ferencz, Gergely, Kércsi Péter, Pogány István, Halábori Pál, Kölcsey Péter és Pogány Kristóf.

1652. Máté Tamás Kürtösi-telek nevü birtokát testvérei Mihály, István, János és Ambrusnak 32 frtért átiratja. 1665. birtak itt még Moczok Mihály és Kállay Mihály.

1663. Vájai Péter fia Abrahám beiktattatott Bay Ferencz királyi ember által egy itteni udvartelek birtokába, melyet nádori en-

gedély mellett Szobonyai Ferencztől elcserélt s mely alkalommal Borsovai György ellenmondott.

1666. Szigeti Vass Márton királyi adományt nyert Borsovai György magtalan kimulta esetére annak borsovai nemesi udvarháza és részjószágaira nézve, a beiktatást eszközlé Nagy Balázs királyi ember.

1671. királyi uj adomány folytán beiktattattak Kende Ádám és neje Látran Borbála a Peres Zsigmond és Andrástól hütlenségi bélyegen elkobzott borsovai két nemesi kuria, egy ahoz tartozó malomrész s az összes királyi jog birtokába. A Nagy Balázs királyi ember és Kelenis Mátyás leleszi pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondottak: Borzsovai Miklós, Baghi Péter és neje Turai Borbála, Vay Ábrahám, Egressi János és Fancsikai Ferencz.

1749. beiktattatott Longer Antal és Gulácsy Zsgimond Borzsova felebirtokába. A Herkal Jakab királyi ember és Schveller Herman leleszi pap által tett ünnepélyes eljárásnál ellenmondottak Biki, másképp Cseh János özvegye, Gulácsi Éva, Horváth Mártonné Gulácsi Erzsébet, Szendi György, Gulácsi Ferencz, Egri András, Orbán András és Mihály.

1750. Kölcsei Kende János Csicseri Orosz Évától született fia szintén ellenmondott a Gulácsi Zsigmond-féle beiktatásnak. —

1765. birtokoltak: Fülpösi Ilosvai László, Dessewffy Imre, Toboly, Bende István, Szendi György, Papp Mihály s mások.

Jelenlegi főbirtokosai: a Sipos család, Horváth Pálné, Mály Gábor s Gottesmann-család után Coburg János herczeg flandriai gróf, Gecsey Ferencz, Bánthó Ferencz, Bikfalvy József, Dessewffy család, Kerekes Károly, Nagy Zsigmond és Károly, Pandák László satb. —

A protestantismus fejlődésekor, a nép-hagyomány szerint, óhitü magyarok laktak itt, kiknek lelkészök Vay Mihály a községgel együtt felvevén az uj hitet, ezen érdemeiért a birtokos lakosok a helység északi részén a Borzsán levő vizimalmot firól-fira neki ajándékozták, miért is Vay-malmának neveztetett az és sokáig hasznosan fennállott, mig az 1835-ki hatósági intézkedések folytán mint a folyót gátló épitmény, eltakarittatott. Annyi bizonyos, hogy 1595. már református anyaegyház. 1646. pedig már iskola-tanitója is volt. Régi XV. századbeli, torony nélküli temploma, mely egykor római katholikus volt, idővel a megszaporodott köz-

ségre nézve szükké válván, 1830-tól 1835-ig megnagyobbittatott és kötoronynyal feléklittetett. Anyakönyvét 1784-óta vezeti.

A termékeny sikon fekvő helységnek volt 1870-ben 143 háza, 606 lakosa és 2107 hold földe. 1881-ben azonban már csak 549 lélek találtatott, kik 114 házban laknak.

Bótrágy.

E magyar helység, mely Boltrágynak is mondatik, a Tiszaháti járásban a Csaronda folyónál fekszik s nevét kétségtelenül a határában folyó hasonnevü pataktól vette, mely igy már a 13 századbeli okmányokban emlittetik.

A helység már a 12. században létezett s akkor a Beth család birta, kitől Bánkbán veje Simonra s ettől elkobzás folytán a koronára, végre 1270-ban Rusdi Mihályra s ennek második nejével Berenczei Náné fiára jutott, kitől azt annak utódai, a Lónyay-családbeliek, maiglan birják. Bővebb viszonyai Nagy-Lónya leirásánál közöltetnek, mint melynek tartozékát képezte, azon uradalomhoz tartozván.

1413-ban zálogczimen beiktattattak négy itteni jobbágy-telek birtokába Kereknyei Imre plébános és testvére Márton ruszkai lakosok, mely alkalommal mint királyi ember müködött Krisanóv György. (Leleszi lev.)

Az 1567. évben átvonult tatárok a helységet, ugy látszik, megkimélték, a körötte talált tanyákat azonban felégeték*.) Akkor 7 kapu találtatott itt, 1600-ban pedig hat után vettetett ki az adó.

A XV. századbeli, római katholikusok által épitett templom, a hagyomány szerint, Mátyás király idejében emeltetett, s valóban keletelt fekvése s épitészeti modora azon kor izlését hordja magán. A XVI. század első felében a község elébb az evangeli-

*) 1567. évi adólajstrom a kamarai levéltárban.

kus, majd a reformált hitre térvén, a templomot maga használatára megtartá. 1595-ben már virágzó anyatemplomul említtetik, melynek Bátyu és Harangláb voltak leánygyülekezetei. 1600-ban volt papja Petrohai András. — A tanitói laknak való telket 1800-ban 200 forintért vette a község, jóllehet tanitók már azelőtt is müködtek itt. Anyakönyve 1775-től kezdődik.

Bótrágyon találtatik 154 ház, 1015 lélek és 4844 holdnyi terület s ezen Tóerdő, Jakbandó, Hollós és Petre puszták; mik Haranglábbal együtt egy adó-községet képeznek.

Főbb birtokosai: Lónyay Gábor, Albert és Sarolta, Ehrenreich Izidor, Bagu József, Bajusz Antal és József, Demjén Gábor, Farkas Ferencz, Gál Péter, Gönczy Antal utódai, Izsák Gábor, Kovács Pál, Molnár Pál, Péter János stb.

Bród.

Oroszfalu a felvidéki járásban az Ilosva folyó mentében. Nevét a szláv Brod, Borod szótól nyerte, mi partot vagy révet jelent, 142 házzal és 795 lakossal. A XIV. században már az Ilosvai család kezén volt, hova az 1373-dik évi adománylevél alapján került. 1454-ben Ilosvai László, Karácsony fia birta; 1546-ban pedig Ilosvai Orbán és Miklós. 1570-ben pereltek I. László és Miklós egy itteni malom miatt. 1567-ben birtak Tarnóczi István, Ilosvai, Vitkai és Bégányi Miklós.

1572. beiktattatott Tarnóczi István, Bilkei Ferencz kir. ember által, mely alkalommal Ilosvai György ellenmondott.

1591. Kunmisei Lukács deák beiktattatott a Vitkai másképp Ilosvai János-féle részekbe.

1600. említtetnek Ilosvai, Tarnóczi Simon, Erdélyi János és Mező Gáspár. 1615-ben beiktattatott Ilosvai János egy itteni részbe s a fancsikai kuria és Lap nevü puszta birtokába. — 1648-ban összeirattak birtokosokul Ilosvai Simon, Ferencz és Lajos, Mező

G. és László, Tarnóczi András, Kisfalusi Borbála, György és Gábor.

Az 1639. Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter kivánatára, Kolosvári Péter leleszi k. pap által megkezdett határjárás többször félbeszakasztatott a munkácsi vártisztek ellenmondása folytán.

1691. ifj. Ilosvai György egy jobbágytelket elzálogositott Komlósi Sándornak 50 frtért, 1784-ben pedig gróf Schönborn Ervin Jenő vett Ilosvai Lászlótól egy birtokrészt 100 frtért.

1796. nov. 15. beiktattatott Lónyai János királyi ember által Somosi Pál adományul nyert fiskalis jószágba.

1823. Urai Pál (Urai Pál és Somosi Katalin fia) tiltakozott a kiskorusága alatt a Somosi család által szerzett bródi, iloncza és oláhcsertészi birtokra nézve történt osztály miatt.

Később Hasko János szerzett itt birtokot s épitett malmot, melyet Steinberger Berko vásárolt meg.

Bród g. k. községe Ilosva fiókja, de itt kőtemploma van.

Lejtős határában vasbányák müveltetnek.

Bubuliska.

(Bobovistsi.)

Régi ruthén helység a munkácsi járásban hegyes völgyes tájékon 124 lakossal és 598 lélekkel, holott 1870. évben 737 lakosa volt; határa 2326 holdnyi. Régi okmányokban Bobovistye és Bubulistyének is mondatik. A XIV. században Koriathovics Tódor munkácsi herczeg a Csernekhegyen általa alakitott görög hitü Bazil-rendü szerzeteseknek a szomszéd Lauka helységgel együtt örökidőre adományozta s azok maiglan birják. A XV. században azonban a két helység a munkácsi uradalomhoz visszacsatoltatott, valószinüen azért, mert az 1360-ki alapitó okmány valódiságát 1458. Hollós János kétségbe vonta. Az 1484-dik évi adománylevélben, mely szerint Mátyás, fiának a munkácsi uradalmat ajándékozta,

és az 1555-dik évi kenézlevélben Bubuliska és Lauka a várhoz tartozóknak nyilvánittatnak. 1555-dik évben ugyanis Petrovics Péter, Munkács birtokosa, Fillér László és fiai: Illés, Ferencz és Mihály, és unokája László részére kenézlevelet állitott ki, melyben előadatik, hogy mivel az előbbi kenéz levelét némely irigy gonosztevők elvevék, helyette ez ujabbal megerősittetik ő és családja a bubuliskai elöjáróságban (praefektura), „kenézi vagy is soltészi" minőségben, megengedvén, hogy e tisztséggel járó elöjogokat, birtokot, malmot és kallót élvezze, ezért ő s utódai a kenézi tartozást teljesiteni köteleztetvén*). Ez okmányban már a bubuliskai szőlők is emlittetnek. — Az 1635. decz. 18. Bécsben Rákóczy György fejedelem részére kiadott adománylevélben Bubuliska, Kisbubuliska és Lauka szintén munkácsi helységekül emlittetnek, és Taraszovics Vazul munkácsi püspök is 1640. évben sikeretlenül tiltakozott ez ügyben.

1645. Rákóczy György a munkácsi várban 1645. április 13. kelt s Debreczeni Tamás uradalmi igazgatójához intézett magyar levelében, Munkácsi János nevü szakácsinasának szóbeli kérelmére felmenté ennek itteni bátyját, Taginecz Istvánt a jobbágyi teher-és adóviseléstől, megemlitvén ez iratban, hogy azért menti fel a szegény állapotban élő bátyját, mivel az öcscse is udvarában fizetés nélkül szolgál**).

Egyébiránt már előbb, 1564. Szapolyai János választott király alatt is a munkácsi várhoz tartozott e falu, akkor azt e fejedelem további jóakaratáig Szalai Kristóf birván, mint az azon évben Berylla Gergely részére Hribócz helységre nézve kiadott kenézlevelből kitünik, melyből az is kitetszik, hogy akkor itt és környékén, valószinüen Erdélyből ide költözött, több oláh család is lakott***).

Az 1649. évi urbárium szerint, Lorántffi Zsuzsánna birtoklata idejében tartoztak a munkácsi várhoz való itteni jobbágyok következő terheket viselni: fizettek évenkint házadóul 1 frt., a főkenézek 1 nyestet vagy 4 frtot adtak; 2 császármadarat vagy 50 dénárt és 3 frtot drabantpénzül; a kenézhelyen lakó nem főkenézek, ki drabantsággal, ki lovas szabadossággal a tisztek rendelése szerint tartoztak és azonkivül dézmával, juh, sertés és méhtizeddel.

*) Dat. in oppo Lugh (os); munk. urad. lev.
**) Munk. urad. levéltár.
***) U. o.

Az egész kerületben fizetett a batyko (óhitü pap) 1 nyestet vagy 4 forintot; a jobbágyság adott az őszi és tavaszi vetéséből s a szőlőtermésből tizedet, ugy sertése és méheiből is; a juhokból minden 20 után egyet adtak sztronga idején, a 20 alólit 16 pénzzel válthatván meg. Sztrongáláskor*) a főkenéz és batyko 16 pénzt adott a sztrongásnak, a földesur számára a juhos főkenéz és batyko különben mindenik egyet, a sztrongásnak pedig még egy csirkét („tyukfiut") is, vagy 3 denárt és 1 pintbort vagy 6 denárt. Tartoztak a kerületbeli jobbágyok a földesuraság javára 12 hordóborát kimérni s a szokásos szolgálatot és szerjárást tenni; karácsonyi ajándékul 2 tyukot és 8 tojást vagy ehelyett 14 pénzt adtak az egész helyesek, különben félannyit.

Az 1649-ki urbér összeirás szerint, találtatott Nagy-Bubuliskán 51 jobbágy, 79 fiu, 37 ló, 104 ökör, 36 tinó, 116 tehén, 18 juh, 290 sertés és 17 méhkas; Kisbubuliskán pedig 4 jobbágy. Ezek közt sok magyar nevü volt, u. m. Fillér, Pap, Kálniki, Csatár, Bányász, Csapóczi, Halász, Kovács és Jászoli; a lelkész (batyko) vala Pap Ferencz és Péter. Lakott itt egyszersmind 12 hópénzes és 2 hites drabant.

1663-ban az itteni, ruszkóczi és iványii, a várhoz tartozott birtokok Barkóczi Istvánnak adattak használatra.

1672-ben volt a kenéz Fillér László, a batykók: Pap Jànos és Lukács. Bubuliska 1691-ig folyvást a várhoz tartozott, végre Kollonics Lipót érsek s I. Rákóczy Ferencz gyermekeinek gondnoka 1691. sept. 20. aként intézkedett, hogy Bubuliska és Lauka a csernekhegyi monostornak visszaadattassanak. Azon nap meghagyta Kollonics Bécsből irt levelében Klobusiczky Ferencznek, az elkobozott Rákóczy-féle vagyon kezelőjének, hogy e két helység átadását eszközölje; ennek folytán ő 1692. január 19. meghagyta Krasznai Samu munkácsi udvarbirónak, hogy a vagyont adja át, mi Nagy-Lohón, január 21-kén meg is történt De Camellis g. e. püspök, Kölkedi András szolgabiró, Szécsi Ferencz esküdt, Szeredszegi Imre hites és Kalmár Mihály munkácsi polgár jelenlétében, a határok és birtoklati mód iránt folytatott viszálykodások már elébb, január 10-én Podheringen tartott értekezleten, melynél a

---

*) Sztrongálás-nak neveztetett a huszad alá tartozott juhok, bárányok s kecskék összeirása. A számlálónak járt 1—1 bárány és 16 pénz minden főkenéztől és paptól, a földesurnak a gazdáktól 1—1 sajt és minden huszadik juh. Sztrongáláskor az ügy körül felmerült panaszok is elintéztettek; sok helyt e foglalkozás Demeter napjára esett, mikor a gazdák a juhokkal osztozkodtak is.

zárda részéről Bazilovics Joannicius főnök és Ortutai Arsen áldozár jelen valának, elintéztetvén. Ez okmányt az uradalom részéről Neupauer Samu ügyész, Cserszki András pénztárnok, Rhehuss József tiszttartó, Román Ferencz ispán és Delegány Demeter irnok irván alá, a határokat pedig még azon évi junius 4. Jobszthi György szolgabiró és Gecsey György esküdt állitván helyre. Ez intézkedést Lipót király 1693. febr. 23. megerősitvén: azóta a rendház e két helységet nyugodtan birja.

1788. a bubuliskai hivek sikeretlenül pereltek a kolostor, mint földesurok ellen a D u b o v a erdő tulajdonjoga iránt. A helység 1865. tagosittatott. A kolostornak itt csinos majorja és gazdasága van. A templom ujabb koru kőépitmény két kiszögelő oldalkerek toronynyal, mig a paplak régi faház. Anyakönyve 1784. vezettetik. Határában jó és sok gyümölcs terem.

Bucsu.

Magyar helység Beregszász közelében a naményi országuton, 62 lakházzal, 324 lélekkel és 919 holdnyi határral. Hajdan Nagy és Kis mellék névvel különböztetett meg, most azonban csak egy falut képez.

Nevét, mely majd Bulcsu, Bolcsu, majd Bocsu és Bacsu-nak is iratott okmányilag, valószinüen a Taksony vezér alatt 947-ben beköltözött izmaeliták egyik vezére Bocsu-tól nyerte, amint hogy ugyanakkor, a monda szerint, H e t y e n is alapita az adományul nyert területen tőle elnevezett helységet. Annyi bizonyos, hogy még a 13-dik században is a magyaroknál férfi név volt Buchou (Bucsu); igy 1280. körül János országbiró, Ábrahám fiát Miklóst, Jéki Tiborcz. és Bucsu által, törvény elé idézteté. — 1327-ben Károly király adományozta Nagy-Bulcsut, Csombortelket és Csomát, Mihály fiai Miklós és János magtalan kimultával Piliskei Pál fia Dezső beregi főispánnak és örököseinek, a beiktatást az egri káp-

talan eszközölvén*). Ekkor a Bulcsu már család nevet képezett. Ugyanis 1321-ben Ivan borsovai főesperes és várii pap Bucsun kelt bizonyitványa szerint, János itteni földesur neje Bucsui Mihály fia Miklós comesnek leánya Anna betegágyában végrendeletet tett, melyszerint hitbérét és hozományát férjének hagyta. E végrendelkezésnél tanukúl szolgáltak a fontebb nevezett esperesen kivül, az ő bulcsui papja Egyed, Pál borsovai, Jakab bodolói, László tarpai, Demeter jánosii (ivánosii), Miklós dereczeni Péter atyai lelkészek; a világiakból Mihály fia Miklós comes s más beregvármegyei nemesek**). 1325-ben pedig az egri káptalan előtt Várdai Aladár fiának Lászlónak özvegye (Zochud fiának Morthunnak leánya) az őt illető leány negyed iránt Bulcsui Dénes és János által támasztott igény ellen tiltakozik, óvást tevén az ellen is, hogy Dénes a János részét megvegye. E tiltakozást ő Valter mester borsovai főesperes és egri kanonok előtt tette***).

A pápai tizedek lajstromában 1333. évben parochialis helyül emlittetik „Bolthu," fizetvén papja évenkint papadóul 4 garast.

1349. Bulcsui Dezső fiául János és Miklós emlittetnek, kikkel ekkor Várdai János három márka iránt perlekedett†). 1357. emlittetnek királyi ember jelölteiül Bulcsui Beke fia István és Pál fia Mihály††). 1399. elcserélték Piliskei Miklós, György és István itteni részöket az Uporiak biharmegyei jószágaiért.

1424. Zsigmond király Budán (feria 2. ante fest. Cathedro beati Petri ap.) Nagy Bulcsui Péter (Mátyás fia) kérelmére meghagyta a leleszi konventnek, hogy ennek nagy-bulcsui határát igazittassa ki, kijelölvén királyi emberekül Mikai Lászlót, Benedeket és Szaniszlót, Barlabási Jánost, Gecsei Jakabot és Pétert, Nagybégányi Gergelyt és Homoki Györgyöt. A határjárás kezdetett Lompertszasza széléről a Basa folyónál, és innen alig haladt a bizottság nehány lépésnyire észak felé, midőn István beregszászi biró tiltakozott a továbbbi eljárás ellen ura István herczeg rácz despota nevében s igy az abban maradt†††).

1478. Szirmai Fóris deák és neje Bulcsui Veron (Bulcsui Miklós leánya) beiktattattak Bulcsui Miklós fiai Mátyás és György

---

*) Budai k. lev. Fasc. 744. Nro. 38.
**) Zichy-Codex I. 197. és 203. lap.
***) U. o. I. 270
†) U. o. II. 411.
††) U. o. III. 67.
†††) Leleszi lev. Prot. Met. I. 485.

örökbevallása folytán egy nemesi udvarház és 3 jobbágytelek birtokába Kis-Bulcsun és két telekbe Nagy-Bulcsun az ottani malom harmadrészével együtt. Ugyanakkor ezek megintették Bulcsui Péter özvegyét Brigidát, Bégányi László nejét, két elzálogitott telek és malomrész visszabocsátása iránt.

1492. Bégányi Ferencz és Mihály beiktattattak bizonyos részekbe s a királyi jogok élvezetébe.

1506. elzálogit Bulcsui Györgyné egy telket 20 frton Lónyay Jánosnak.

1525. tiltakozott Bulcsui Anna hajadon Kerepeczi Ferencz és Pelbárt ellen, birtokának megvétele ellen.

1526. Bulcsui Mátyás elad Oroszi Ferencznek és Kerekes Györgynek 20 frtért némi birtokot; ugyanakkor Horváth Miklós beiktattatott Giczi Ferencz és Serédi Györgygyel a Bulcsui Jánosféle részekbe. A következett évben beiktattattak Oroszi és Kerekes az általok Bulcsui Mátyástól elébb zálogba birt s most megszerzett két nemesi udvarház és egy pusztatelek birtokába, ugyanakkor (1527.) Bulcsui Mátyás eladott Lónyai Dorottyának is egy részt 100 forintért.

1548-ban perelt Lónyai András és Patócsi Ferencz, — Csapó Jánosné férjezett Patócsi Annával itteni részbirtok iránt.

1552, birtokolt itt még Kerepeczi András. 1566-ban az átvonuló tatárok felégették annyira, hogy csak két házhely maradt épen, akkor birtokolt itt Kerepeczi István*).

1569-ben pedig Bulcsui Ferencz, (kinek atyja volt Farkas és neje Komlósi Margit), ugyszintén néhai Bulcsui Farkas után Aszté, Komlós és Kövesd helységekben is, mely birtokok iránt Lónyai Istvánnal viszálykodott.

Ez évben Bulcsui János neje, Sára gyermek vesztés miatt halálra itéltetett (akkép, hogy élve temettessék el), mivel ártatlanságát hittel nem igazolta, ellenben férje heted magával a fejére esküdött. Elkobzott birtokát később Bolcsi Ferencz kérte fel, mi elien Lónyay István tiltakozott. (Megyei levéltár).

1571. beiktattatott Kerepeczi máskép Majthényi Demeter a Kerepeczi-féle elkobzott s Rossó Vinczének adományozott, ettől pedig visszaszerzètt részekbe.

1579-ben beiktattatott Hartyáni Mátyás deák a Patócsi-féle

*) Budai kam lev. Liber IV. Tom. VII.

azon birtokba, melyet az előtt Pörös Benedek használt s egy egész nemesi telekből állott.

1582. Kerepeczi Majthényi Zsuzsánna birtokát Zyös Ambrusnak 19 frton elzálogitá.

1604. Bucsui Patócsi Ferencz halálával ennek kiskoru fiai Farkas és Jánosra szálltak a buçsui és asztélyi részek s azokat mostohaanyjuk, C s i c s e r i Ilona és Lónyai István kezelték*).

1672. volt itt a Rákóczi-családnak egy egész telke, melyen 1682-ben Retkes és Nagy nevü jobbágyok laktak, majorsági földe pedig állott 32 hold szántó és 2 h. kaszáló s egy a Lónyaiakkal közös erdőből.

1728-ban a Rákóczy-féle birtok a gróf Schönborn-Bucheim családra szállt, mely 1762-ben német gyarmatosokat akart itt letelepiteni, kik azonban csakhamar eltávoztak innen.

1822. birtokoltak még itt Pogány József, Kajdy Lajos s a beregszászi r. k. lelkész. Később szállt a Pogányféle rész Dercsényi Lászlóra neje, báró Sztojka Julia után, kitől azt 1872-ben Feuerstein Leba megvette. Birtokosok még: Barmos János, Fejes István, Krajnik György, Nagy Károly, Somi Ferencz, Juhász Mihály stb. A beregszászi lelkészi birtokhoz tartozó egyik kaszálóján egy régi kápolna nyomai látszanak, mely rét ezokon templom gazának mondatik. Bir még itt Rácz István Bay György után.

A reformatio kezdetén a lakosság az uj tanhoz csatlakozott s elfoglalá a kath. pap fentebb emlitett birtokát is. 1689-ben itt kerületi gyülés (traktusi sinodus) tartatott; 1755. azonban a predikátor megháborittatott a lelkészi telek birtoklásában a beregszászi r. k. lelkész által, ki az épületek fáit széthányatta s a házi kertet a maga részére felszántatta. A község lakói hiába ellenezték ezt és Szoboszlai Fekete János bulcsui birtokos sikeretlenül vágta háromszor össze az ekét, mely erőszakoskodás miatt Eötvös alispán által Naményba idéztetvén, fogságba tétetett s két tehene 25 frtban elbecsültetett, ez áron bocsáttatván szabadon. A református egyház igy a birtoktól és paplaktól megfosztatván, Beregszásznak lett fiókja, később egy kis imolát a gazosból felfogott temetőben épittetett, melynek felvége hosszu ideig lakhelyül is szolgált a levitának. Idő mulva a templom mellé házat is épitett, a templombeli rekeszt elbontván, székeket csináltatott s 1800-ban egy kis fatornyot is emeltetett s igy 1803-ban ismét a n y a g y ü-

*) U. o. 745. csomó 22. szám.

lekezetté lõn, Vásárhelyi Samu lévén akkor első papja, ki az anyakönyvet is kezdé vezetni. Az egyház jótevőjeül csomai Kajdi Lajos és neje Ludányi Bay Teréz említtetnek, kik 1825. a papi telket megnagyobbitották.

Brusztopatak.

Oroszfalu a vereczkei járásban s a sztrojnai völgyön a munkácsi uradalomhoz tartozván, Rákócy György 1645. aprilis 6. Munkácsról kiadott okmányban Füzér Demeter és utódainak, névszerint Péter és Ferencznek, adott kenézséget arra, hogy Brusztó-patak mentében falut alakitsanak. Az 1649-ki összeirás alkalmával találtatott itt már 6 jobbágy, 10 fiu, $2^1/_2$ telek és egy kenéz-malom. Ez időben a szomszéd helység Duszina Lövei Gergelynél el lévén zálogositva, a lakosok panaszkodtak, hogy Lövei egyik duszinai jobbágya egy innenső rétet, melyet Sarkadi Mihály nevü uradalmi tömlöcztartótúl megvett volt, „ő nagysága kárára és a falu injuriajára“ mindinkább öregbit.

Idővel a falu népe annyira elpusztult, hogy 1699. a kenézségen kivül csupán $^1/_4$ telek müveltetett; később ismét gyarapodni kezdett. annyira, hogy a 6 házban lakó és a sztrojnai g. k lelkészséghez tartozó község 47 tagot számlál; 1870-ben 60 lakosa volt. —

Bukócz.

Ruthén falu fent a Verchovinán a zsdenovai völgyön; mint a munkácsi uradalom tartozékának kenéze volt a 17. században

Szemegha család. 1649-ben találtatott itt 25 jobbágy, $7^3/_4$ telek, 24 fiu, 8 ló, 26 ökör, 2 tinó, 29 tehén, 75 juh és 25 sertés; ekkor volt a kenézség Szemega Olexánál és Fedornál és felváltva a Zahoránszki családnál, kik a szokott kenézi dijon felül a Bukovinka nevü vizen levő malomért 2 lasnakot vagy 2 frtot tartoztak évenkint a várhoz beadni. Gróf Eszterházy Miklós és neje Dersffi Orsolya 1613. megerősitették Mágócsi Ferencznek 1571-ben Szemega részére kiadott kenézlevelet; ezenkivül kapott 1613. okt. 8. ugyanezen földesurtól Orosz Ferencz is szabadalmat arra, hogy a falut idegen jobbágyokkal megnépesitse; később Zahoranszki Iván és Gergelyre nézve is megujittatott a kenézi jogositvány. 1699-ben volt a kenéz Szemega Fedor s a batyko Pap Sándor.

1765-ben a gróf Schönborn igazgatósága a harminczadi határőrlovag számára kijelölt egy házhelyet.

Az 1773-diki rendezésnél megengedte a helytartótanács, hogy a g. k. lelkészség ezentulra is itt maradjon: most kőlaka van, mig a templom régi faépitmény; anyakönyve 1819-től kezdődik.

A helység 47 házból és 382 lakosból áll, kik a környező erdők s hegyeken leginkább marhatenyésztésből élnek, találtatván 1870-ben nálok 20 ló, 343 szarvasmarha, 381 juh és 68 sertés. Valamint itt ugy az egész Verhovinán csupán a zab és burgonya termesztetik sikerrel, a hüvelyes vetemény ritkán érik meg, ugy a gyümölcs sem.

Bukovinka.

Munkácsi uradalmi oroszfalu 47 házzal és 274 lakossal; fekszik a Hát erdő északi végén, magas lejtőn, melynek talajában barnakőszén rétegek is találtatnak.

1649. összeirt itt a munkácsi uradalmi tiszttartó 19 jobbágyot, 6 telket, 22 fiut, 1 lovat, 22 ökröt, 24 tehenet, 35 juhot, 26 sertést és 4 méhkast. A helyi batyko volt akkor Holcza Lu-

kács; ennek családja még 1613-ban kapta a kenézséget gróf Eszterházy Miklóstól. 1699-ben volt a g. k. lelkész Pap Vaszil, a paplak még 1690-ben emeltetvén a Czibar András-féle adományozott fél pusztatelken.

A községnek van saját g. k. kőtemploma, de jelenben a repedei anyaegyház fiókja.

A lakosság kezén 1870-ben 143 szarvasmarha, 44 kecske, 22 sertés és 20 méhkas találtatott.

Csabina.

Oroszfalu a munkácsi járásban, a zimbrilovai szük völgyön magas hegyek tövében. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1649-ben összeiratott itt 8 jobbágy, 12 fiu, $1^1/_2$ telek. A batykó volt Csabinai László, a kenéz pedig Csabinai János; a többi jobbágyok közül, Lengyel János mint sütő alkalmaztatott a várban, mig Lengyel és Bisztrai mint gyalogszeresek szolgáltak. Magyar lakói azóta eloroszosodtak. 1699-ben volt a kenéz Dobos János, kinek azt az elszegényedett Bunga András átengedte. A község ma 72 lélekből és 10 házból áll s fiókja Dunkofalvának.

Csapóczka.

Közbirtokossági falu a munkács-ungvári országuttól északnak fekvő lejtő alatt; századok előtt Csapolcz-nak neveztetett; áll 58 házból, 287 orosz-ajku lakosból és 462 holdnyi határból.

Miként Benedikénél tüzetesebben előadatott, a XV. században a Tárkányi és Kerecsenyi családbeliek birták; 1501-ben Vassa István, 1503. Kenderesi Péter; 1507-ben Kerecsenyi István, majd a Nagytárkányiak rendelkeztek itt: vétel és zálogjogon birtokosai gyakran változván. Igy 1567. Eödönfi, Vékei, 1600-ban Sennyei Mihály, böki Paczoth Ferencz és Borsi; 1647-ben birták Bácskai István, Tárkányi István és Borsi János.

1813. Farkas Zsuzsánna Kövesligeti Román Ferencz özvegye és fia Román Antal Zsukón két telket és Csapoczkán egyet tartozmányaival együtt eladták Ruzsák Ferencz és neje Geidler Annának ezer forintért.

Mostani főbb birtokosok: Joó Lajos, gf. Schönborn, Barkóczy, Klobusiczky, Szenkószky és Haluskai családbeliek.

1798-ban ide terveztetett áttétetni a zsukói g. k. lelkészség, hol már elébb egyizben székelt a lelkész azon papi telken, mely a Barkóczy háza mellett áll s melyet most az éneklész-tanitó használ. Diszes régi fatemploma 1864. deczember 23-kán délután mise közbeni vigyázatlanság folytán porrá égett; most uj kőtemplomot épitenek.

Csaroda.

Magyarfalu a beregszász-naményi országuton a tiszaháti járásban, 135 házzal, 678 lélekkel és 3458 hold tértartalommal. Nevét vette a határában folyó s fekete szine miatt hajdani tót lakóitól Csarna-vodának elnevezett vizétől, mely a később itt letelepedett magyarok által Csaronda majd Csarodára változtatott; egyébbiránt innen származott a XVII. századig élt nemes Csarnavodai-család is, mely a megye hajdani előbbkelő családai közé tartozott.

1311-ben Amade nádor halála után, mint Csarnavodai Gáborján fiának Jánosnak fiai János, István, Tamás és György az

egri káptalanhoz intézett panaszokból kitetszik, Agcsi Detre fia Mátyás, Korordi fia Boda, István fia János, Kis-Suráni fia Miklós, Horebei fia Imre, Guthi Suprun fia Simon, burkuszloni Nyúl Miklós, Kirsani Kázmér comes, Bagin fia Péter, Vajda fia István, Vendég Péter, Noszky Jakab és fiai Jakab és János, Mihály fia Lőrincz, Sede János, Fekete Péter és Wychen, kisasszony szül. napján (sept. 8.) Csarnavoda helységre fegyveres erővel törtek, erőszakosan megrohanták s azt teljesen elpusztitván, abban található minden ingó vagyont elraboltak, mely prédálásban részt vettek Kuke Jakab fia Benchench és Kozma, fiával Jánossal és Vagalth fiának Istvánnak fiai Pouch és Beke*).

1323. a nagy-váradi káptalan előtt Tamás fia János és Gábor unokái: Gábor, János, István, Tamás és György osztozkodván, ugocsamegyei Váralja és Babun, és szatmármegyei Lázár helységek Jánosnak jutottak, a tamásvári erősség közösnek hagyatván; ellenben Csarnavoda, Papi és Fejércse emezeknek adattak**).

1348. az egri káptalan előtt megerősittetett a Lázár és Csarnavodaiak közt keletkezett osztály egyezség. Jelesül egyrészről Fülöp (kinek atyja volt Gábor és ennek János) és öcscse Jakab mester, és más részről Tárkányi Máté fia László, mint Csarnavodai Sebestyén megbizottja, bejelenték az egri káptalannál, hogy köztök és Tamás mester (János fia), Miklós és István fiai közt a csarnavodai, balazséri és ugocsamegyei kereszturi birtokaik elosztásában akként egyeztek meg, hogy a fél Csaroda nyugoti és a fél Balazsér déli oldala Fülöp és Jakabnak jusson***).

1349. Miklós nádor meghagyta a váradi káptalannak, hogy Csaroda egyharmadrészébe iktassa Várdai Jánost; ennek folytán jelenté az, hogy a Györgynapi nyolczadon a helyszinére kimenvén, s a kijelölt nádori ember: Bakai Mihály, Marázi László, Teerchei Miklós és Petry István közül, Teerchi Petenye fia Miklóssal Csarodán négy napig várakozott a szomszédos érdekelt nemesekkel együtt, és jóllehet Lázári Tamás fia János Csaroda felét 55 márkában zàlogul Várdai Jánosnak átadni akarta, de minthogy Monáki Simon a nádor tiszte őket attól eltiltotta, kijelentvén, hogy ő a csarodai, halmii, és lázári birtokokat birság fejében lefoglalta s már hét hétig lefoglalva tartja, e miatt a beiktatás elmaradt§).

*) Zichy-Codex I. 136.
**) U. o. 248.
***) Fejér György Cod. dipl. 381. és 9. I. 602. lap.
§) Zichy-Cod. II. 365.

Ennek folytán a per Várdai János felperessége alatt Lázári János fiai Tamás, Mihály és László ellen folyamatba tétetvén s az alperesek 1351-ben Miklós nádor elé a szentgyörgyi nyolczadra megidéztetni rendeltetvén, e végből a nagyváradi káptalan küldötte Anarchi László nádori ember társaságában a hármas kikiáltás végett elébb a Látori, majd a luprechszászi (beregszászi) s végre a kállói vásárra mentek s ott a sokadalom alkalmával fenszóval az alpereseket a megjelenésre felhivták; azon megjegyzéssel, hogy elmaradásuk esetére is irányukban a törvény és igazság ki fog szolgáltatni a nádori szék által*). 1352-ben megjelen a leleszi konvent előtt Csarnavodai Tamás mester János fia Fülöp nevében kellő meghatalmazással ellátva s kinyilatkoztatá, hogy Fülöp nemes Várdai Jánosnak két márkával és 20 garassal egy hián tartozik a 45 márka kiegészitésére a János és Tamás csarnavodai birtokainak kiváltásául, mely pénzt annálinkább siet letenni, mert a virágvasárnap utáni hétfőn letelvén a kiváltási határidő, ha az összeget akkor le nem tenné, annak kétszeregét megfizetni tartoznék**).

1363. lelkészül emlittetik Benedek***).

1364. Lajos király Visegrádról (die dom. post. quindenas festi Corp. Xti) megidézteti a leleszi konvent által a király elé császlóczi Székely (Zekul) Pétert a Csarnavodai István fia István elleni ügyben.

1364. Lajos király megerősiti és átiratja a Csarnavodaiaktól időközben eltolvajlott, függő pecséttel megerősitett osztálylevelet, kérvén annak ujabb kiadatását Csarnavodai István fiai, István és Miklós, Tamás fia György, János fia Fülöp és Gábor fia Sebestyén§). —

1449. beiktattatott Hetei György királyi ember által Szepessy István (kinek atyja volt László, ennek pedig János) a Csarnavodai Kun István fia György birta részek birtokába.

1642. beiktattattak nádasdi Ungor Péter, bélteki Drágffi Miklós és Szálasi Erdélyi Péter Csarnavoda, Halmi, Kökönyesd, Tamásváralja, Pást, Bábony, Lázár, Homok, és Darócz fele birtokába, e részek Csarnavodai Egyedtől koboztattak el, ki osztályos testvérét Ujhelyi Pétert „Kain módjára" megölvén, elitéltetett

*) Zichy-Cod. II. 448.
**) U. o. 447.
***) U. o. III. 219.
§) U. o. III. 273.

s birtoka a fentebb nevezetteknek adományoztatatott*). Ez Egyed már előbb a szatmári királyi kastély épitése alkalmával ellenszegült Mátyás királynak, ki neki azonban 1460. e bünéért megkegyelmezett**).

1464. Csarnavodai Egyed, ugy is mint ifjabb testvérei György és János (Domokos fiai) nevében egy részről és más részről Vadas Mihály (Demeter fia), Demjén, Orbán, Péter, Mihály, és Gergely: Kantor Gerő és Mihály, hetei Danes Gergely, Fóris Mihály, Vadas Pál és Gábor, Demjén fiai közt egyéb rokonaik nevében is egyezség köttetett a Csaroda és Hete közt fennforgott határvillongás megszüntetése iránt. Ez okmányban megállapitott határpontokul emlittetnek: a Szipa folyó, Kurtapatak, Baacz-egre, Somospatak, Patakköziborota, Kispatak, Kisgát nevü ut, Kisgát réve, máskép Vezsa pataka, Paladicza pataka, Határéger, Biske foka, Kisrét, Keremicse erdő (mely Hetének maradt), Orberek (mely a két falu közt megosztatott) és Kaladás réte***) 1468-ban azonban ismét kitört a viszálykodás, s csak 1544-ben döntetett el végleg a határigazitási per.

1466. Szepessy Miklós és Demeter és ennek neje Matucsinai Margit (László leánya) vizsgálatot intéztettek rosalyi Kun Jakab fiai László, Miklós, Kristóf, Jakab, és János ellen, kik Margit birtokait Gyarmaton és Kis és Nagy Ar helységekben elfoglalták, egy ugornyai erdejét kivágatták, egy másikat pedig Baydi és Vassányi Kenderessy György és Balázszsal, valamint Naményi Antallal együtt elfoglaltak, továbbá Csarnavodai Egyed ellen, ki Csarodán időző fejércsei jobbágyaikat erőszakkal letartóztatta. Ez ügyben királyi emberül eljárt paposi Eördög László.

1474. zálogczimen beiktattattak Daróczi Miklós és Márton a néhai Csarnavodai Domokos fiai György és Jánostól átvett négy jobbágytelek birtokába.

1476-ban megegyeztek a lelkészi konvent előtt tett bevallás szerint, Csarnavodai Egyed és György, ez testvére János, amaz pedig fia Móricz nevében is, hogy néhai Csarnavodai Anna, (Ujhelyi János nagyanyja) és Zsuzsánna (Ujhelyi Péter anyja) negyed illetményeik fejében a nevezett Ujhelyieknek s utódaiknak, Ujhelyi János, Benedek, Miklós és Györgynek, a csarodai, lázári, daróczi, szigeti, kökönyösdi, halmii, váraljai, turczi, báboni és

*) Leleszi lev.
**) Szatmármegye leirása Szirmaytól, 154.
***) Lelesz, Prot. Met. I. 517.

pásti, birtokrészek helyett Keresztúrt átengedik s azt különösen Helele örökösei ellen szavatosokul megvédendik*).

1486. Kölcsei Farkas Márton neje Csarnavodai Anna elismeri a leleszi konvent előtt, hogy a fentebb érintett birtokaira nézve Csarnavodai Egyed és György által kielégittetett.

1492. Surányi György záloczimen beiktattatott a tisztelendő Csarnavodai Krizogon tasnádi helyettnöknek néhai Csarnavodai Mihály-féle csarodai, homoki, lázári stb. részeibe.

1493. behelyeztettet Beregi László királyi ember által néhai Szepessy László fia Péter, Miklós (István fia) és Kölcsei Mártonné Csarnavodai Domokos leánya Anna, a néhai Csarnavodai Domokos és Krizogon részeibe.

1505. vizsgálatot intéztetett Tárkányi László özvegye Anna, néhai Csarnavodai Egyed leánya, néhai Czékei János fia Márton ellen, ki csarodai udvarházát erőszakosan megtámadta.

1507. Csicseri Ormos Imre és néhai Szepessi Miklós gyermekei, László, Tamás, Zsófia és Anna tiltakoztak az atyjok után maradt birtoknak Szepessy Imre által szándékolt elidegenitése ellen —

1508. Liptai Miklósné Csarnavodai Erzsébet (elébb Ártándi Tamás özvegye) perelt Tákosi Mátyással, ki itteni kuriáját megrohanta.

1511. Csarnavodai Zsófia Vetési Márton neje és Nagytárkányi István tiltakoztak Derecsényi Péter ellen foglalás miatt. Valamint később Surányi György és Pál tiltakoztak az ellen, hogy Csarnavodai Margit Derecsényi Péterné, Zsófia Vetési Mártonné, Erzsébet Ártándy Tamásné, Potentina Csarnavodai Egyedné, Tárkányi László, Lukács János és Pál a csarnavodai, turczi, várallyai, báboni, halmii, kökényesdi és port pusztai ugocsamegyei, valamint a lázári, szigeti és daróczi szatmármegyei birtokokat illető okmányokat a kitűzött határidőben felnem mutatták. (Pozsony, Prot. budense, 3 köt. 196 lap.)

1519. beiktattatott a leleszi konvent által Surányi György.

1525. perelt Surányi Sebestyén Perényi Gáborral a csarodai határban levő Nagy és Kis rét nevü terek és a tamásváraljai Fekete nevü rét elfoglalása miatt. — 1525. Surányi Sebestyén, Derencsényi Pál, Ártándi Tamás, anarcsi Tegzes Lászó, csicseri Ormos Imre és Tárkányi László megegyeztek az itteni és ugocsai

*) Leleszi kiadvány.

részek iránt. — 1544. említtetnek birtokosokul: Csarnavodai Egyed, György, János, Vadas Mihály, Demjén, Orbán stb.

1551. Surányi János és Miklós tiltakoztak Drágffi Zsófia ellen foglalás miatt.

1554-ben pünkösd hava 17-ik napján ismét rendeztetett határjárás, mely alkalommal midőn a bizottság, mely Bulcsui Farkas királyi ember és Czeglédi Péter leleszi papból s a meghitt s megjelent számos érdekelt és szomszédos birtokosokból állott, Hetétől indulva Csarodán keresztül azon helyre ért, hol a Csarnavoda vizénél Hete, Gulács és Jánd határai összepontosulnak, itt Perényi János küldöttei ellenmondottak s a további eljárás ellen tiltakoztak*). Később a Hete és Csaroda közötti határvonal iránt az egyezség megköttetett, melyet Surányi Miklós és János, Hetei Tamás és Simon, Hetei Dobronyi Simon, bogdani Farkas György, Olasz István és Pál, Hetei Dancs Ferencz, Máté, Imre és Pál s mások aláírtak.

1557. beiktattatott Püspöki Ferencz Borsovai Lőrincz királyi ember által a Surányi Miklós-féle csarodai és surányi két udvarházba, valamint a fentebb nevezett ugocsai és szatmári részekbe, melyek Surányi Miklóstól hütlenségi bélyegen a koronára szálltak s később az összes királyi jogokkal együtt Püspökinek adományoztattak; ez alkalommal Surányi János és fia László, valamint Eufrozina, Borbála és Zsófia ellenmondottak.

1558-ban Büdi Mihály beiktattatott itt többek ellenmondása mellett; 1559. Csarnavodai János eltiltatta Büdi Farkast a csarodai, papi és surányi birtokok elfoglalásától; 1561-ben pedig Csarnavodai László tiltakozott Surányi Katalin ellen a csarodai, surányi, fejércsei, papii, balazséri, aszteji, kismuzsaji és kissurányi birtokokra nézve. 1560. Mathuznai Zsuzsánna és Zsófia, Horváth Borbála, Szentiváni Anna és Surányi Kata nyertek birtokokat Beregben és Ugocsában Surányi Zsófiától. 1567-ben az erre átvonult tatárhad érzékenyen sujtá e helységet.

1572. említtettek birtokosokul Csarnavodai Gábor és Daróczi Szeráf; 1578-ban Salgai Bálint beiktattatott itt egy nemesi udvarház, Surányon és Papiban 3—3 jobbágytelek, Halmiban 3, Kökönyösdön 2, Tamásváralján 2, Turczon 2, és Bábonyon 1 jobbágytelek birtokába, mely vagyont Csarnavodai Katától szerze, ki

*) E határjárási okmányt egyéb iratokkal együtt királyi parancsra kiadta hiteles másolatban a leleszi konvent idősb Szalay Ferencz és Azari Bodonyi Jánosnak 1772. évben.

elébb Jakcsi István, utóbb Matuznay György neje vala. Ez alkalommal működött királyi emberül Ujhelyi János.

1582. pereltek itt Büdi Farkas és Mihály Matuznai Zsuzsánnával.

1583. végrendeletet tett Csarnavodai Gábor beregi, ugocsai és szatmári említett birtokai iránt, azonban még 1585. is élt; akkor a leleszi konvent előtt visszavonta minden bevallását, melyet elaggott korában tett, ezek közt előfordulnak még a kistárkányi, nagyrozvágyi, őrsi, moraszai és bodolói, zemplénmegyei részek is. 1588-ban tiltakozott ellene Csarnavodai Klára, 1592-ben szerződést kötött nejével Prépostvári Borbálával Csávrágh másképp Prépostvári Bálint leányával az asztéji, fejércsei, papii és balazséri birtokok átengedése iránt; ugyanakkor Zarándi Péterre 300 frtban egy itteni telket iratott. 1598-ban egyezséget kötött Surányi Klárával beregi és ugocsai birtokaira néve, nemsokára azonban meghalt, mennyiben 1602-ben leányai Zsuzsánna, Eufrozina és Borbála már mint jogutódai említtetnek. Ugy látszik e Gáborban kihalt a Csarnavodaiak fiága; leánya Eufrozina különben férjhez ment Anarcsi másképp Bácskai Györgyhöz, Borbála osztopáni Perneszi Gáborhoz és Zsuzsánna Telegdi Gáborhoz, kik az atyai birtok felett is intézkedtek; 1617-ben említtetik csarnavodai Surányi Klára, ki Bornemisza Mátyás neje volt.

1593. Büdi Mihály és István visszaüzéssel éltek Monnay Kata végrehajtási ügyében, mely per Csaroda, Kaszony, Déda, Badaló, Barkaszó, Vid, T. Szalka, Zápszony, Surány, Papi és Barabás helységekbeni birtokrészeket érintett. 1599. volt itt Rákóczy Zsigmondnak 24 adózó jobbágya.

1600-ban említtetnek birtokosokul Surányi Gábor, Kubinyi István, Bornemisza Mátyás és Dessewffy Ferencz; ugyanakkor beiktattattak itt Melith Péter, Perényi s más atyafiak.

1609. néhai Surányi másképp Csarnavodai Gábor nevezett három leánya és Surányi Gábor testvére Klára (ki neje volt elébb Alaghi Istvánnak, utóbb Bornemissza Hegedüs Máténak) beiktattattak ősi jószágaikba.

1631. Lónyay Menyhért neje Bornemisza Erzsébet 30 frton ráiratott Miklós Bálintra egy jobbágytelket.

1639. Kubinyi Kata elzálogit Telekesi Istvánnak itt egy házat és telket 200 frton. Ez okmányban először említtetik Csarnavoda „Csiarodá“-nak.

1643. Ibrányi István cserél Hetei Zsigmondtól egy telket.

1651. Bornemisza Kata, elébb Kállai, utóbb Perényi özvegye

fiusittatván, birtokába jött ő s általa Perényi Gábor fiai és leányai Kata és Klára, valamint Kállai László, egyéb helységeken kivül „Csarnavoda máskép Csaroda“ tulajdonába. — Ugyanakkor Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna beiktattattak egy részbirtokba, ugyszintén Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina is.

Ez időben birtokoltak itt: Telegdi István, Perneszi Gábor, Ujfalusi Zsigmond, Fuló Mihály, Lónyay Menyhért özvegye, szigeti Vas Márton, Perényi Gábor, Guthi Boldizsár, Dessewffy László, Váratkai Ferencz, Barkaszi István és Melith Péter. (1648-ki adóösszeirás.)

1652. Özvegy Lónyay Menyhértné Bornemisza Erzsébet Farkas Miklós és Annának 200 frton egy jobbágytelket átenged visszaválthatás feltétele mellett.

Ez évben Lónyay Zsigmond iktattatott be Guthi Miklós végrendelete alapján a csarodai és más részek birtokába, kinek utódai, valamint Rédey és Bay-családbeliek jelenben is földbirtokosok itt, kiket a Csaroda patakon levő hidvámbér is illet; névszerint birnak itt most Bay Gáborné, Bay Ferencz és Ilona, Lónyay Albert, Horvát István, Baksay Lászlóné, Buzinkay Péter, Uray Miklós, Kanizsay Ignácz, Baksay Ferenczné, Bakó Zsigmond, Cserepes Ferencz, Kakas Sámuel, Nagy Lajos, Reviczky Imre, Székely Lajos, Szalay Tamás s mások. Bay Ilona birtoka itt és Márokpapiban az ezer holdat meghaladja.

A helységben levő nagyobbára téglából épitett, keletelt, magas, hajdan római kath. templom XV. századbeli, e tájon szokásos styl szerinti egyhajós épitmény, melynél a szentély jóval alacsonyabb; a nyugoti oldalon levő kettős ablaku torony a Tiszamentén szokásos, magas, hegyes, kupalaku tetővel fedett. Kétségtelen, hogy még a 16. században alakitá át a község protestans imolává a templomot, kivetvén abból, szokásossá vált divat szerint, az oltárt, diszitményeket s mindazt, mi a katholikusok hitmiveletére emlékeztetne.

1595-ben már virágzó anyaegyházul emlittetik, melynek 1598-ban papja volt Kvassai Mátyás, 1613. Vári Menyhért, 1631. Károlyi Mihály sat. 1633-ban megengedte Beregvármegye közgyülése a csarodai híveknek, hogy prédikátoruknak lakot a helység erdejéből épithessenek*). A templom belseje 1747. Kisrédei Rédei Ferencz pártfogása mellett ujittatott meg, ki a papi és iskolai tel-

*) Megyei levéltár IV. I.

ket is ajándékozta, különben tanitója már régtől volt, igy 1600-ban Gyarmati Miklós működött. A templom alatti nagyszerü sirboltban többek közt az 1758-ban elhunyt Rédei Ferencz, egyházi jótevőnek is hamvai nyugosznak, a mint a templomban kifüggesztett fatáblán levő dagályos hosszu magyar sirversből kitünik, mely régies izlésü ékes rimekben iratván, igy kezdődik: „Kérdhedd Útonjáró, ez helyben kinyugszik, Tyászos sirboltjában itten ki aluszik?“ sat. Anyakönyve 1756-ban kezdődik; egyik 300 fontos harangja, mely 1800-ban öntetett, 222 forint 12 krajczárba került. —

A helység magyar lakói ily nevüek: Angalét, Bán, Besenyei, Bedő, Biró, Csorja, Danyók, Dano, File, Győri, Kozma, Király, Kulcsár, Kakas, Kis, Lukács, Marosi, Nagy, Nyakas, Orosz, Pap, Pénzes, Ricsei, Rostás, Rédei, Sebestyén, Szabó, Székely, Turi, Tarpai, Terebesi.

A Tiszaszabályozása előtt a falut környező vizek, főleg a Szipától dagasztva, kártékonyak voltak; e patak, a falut elhagyva, Csarnavoda, illetőleg most már Csaroda nevet visel s arról nevezetes, hogy fekete talaján a legnagyobb szárazságban sem apad ki a viz. —

E helység határához tartozik a Bajos nevü puszta is. 1822. birták a Lónyay, Rédei és Bay-családok, kik itt a Csarodán hidat is épitettek, e családok birják a határbeli Akol, Egres és Bencze nevü erdőket is.

A XV. században volt e tájon Csaroda és Fejércse közt a Bencze puszta. 1499-ben beiktattatott annak birtokába Szepesi István, kinek elődé volt Csarnavodai Kun György. 1651-ben kapták Perényi György özvegye és általa fia Perényi Gábor és első férjétől származott leányai Klára és Zsófia.

Cserejócz.

Igénytelen orosz falu a munkácsi járásban Nagylohó és Iványi közt 22 házzal és 117 lakossal; hajdan magyarul Csürfal-

vának nevezték. A XVII. század elején Pederi András birta zálogképen, 1631-ben Brandeburgi Katalin Bethlen Gábor özvegye „Csürfalvát," Kulinkóczot és egy kuriát Munkácson, melyek a munkácsi várhoz tartoztak, 4000 frton Horváth Ferencz és neje Székely Borbálának s utódainak átengedte*). 1640-ben azonban Horváth Ferencz akkép egyezett meg Rákóczy György fejedelemmel, hogy a munkácsi kuriát Ibrányi Mihálynak, csürfalvi és kulinkóczi birtokát pedig Rákóczynak 1500 magyar forintért s a fejedelem klácsanói jobbágyaiért visszaengedé.

1649-ki urbérben ugy emlittetik e hely, mint a munkácsi vártól elszakasztott birtok, melyet Horváth bir zálogul, kitől Rákóczy György engedelméből Földvári János maga részére váltotta ki; később Borbély Zsigmond lett zálogbirtokosa; 1666-ban Surányban tartott megyegyülésen Földesi István, mint Rákóczy Ferencz és Báthori Zsófia jogi képviselője megkinálta Borbély Zsigmondot s nejét a zálogösszeggel, mit azonban ezek visszautasitottak**). Később ismét a Földvári család birta, kitől Marin Péter váltotta ki, ettől pedig Ráti István 1682-ben. Majd a Joó-családra ment át; 1793. Joó Ferencz birta, ki váltságösszegül nyolczezer forintot kért, de az ezentul is a család birtokában maradt maiglan.

Cserlenó.

A munkácsi uradalomhoz tartozott orosz falu a munkácsi járásban az ungi határszélnél 89 házzal, 542 lakossal és 445 holdnyi sik határral. Hajdan Csermelőnek és Csernelőnek is hivták s folyvást fejedelmi s illetőleg a munkácsi várhoz tartozó birtok volt.

1548-ban Dobó Ferencz és István a szomszéd Ignécz hely-

*) Budai kam. levél. fasc. 743. N. 19.
**) Megyei lev.

ség határait igazittatván, ez alkalommal a királyné csermelői jobbágyai ellenmondottak s ennek folytán a bizottság, melynek élén Orosz Demeter kir. ember volt, az eljárással felhagyott. Akkor volt itt elöjáró Kenéz Ferencz.

1634. Palágyi István birta zálogul rövid ideig.

1649. Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt: 33 jobbágy, 23 fiu, 5 ló, 76 ökör, 28 tinó, 61 tehén, 362 sertés és 78 méhkas. A batyko volt Pap János, kenéz Dienes János és hetesdrabant Kajdani és Fekete, mig a többi jobbágyok is magyarok voltak, u. m. Csécs, Fagyas, Kurta, Hornyák, Várkol, Rácz, Lengyel, Iváni, Repedi, Simoni, Hodor, Sipos sat., kik közől nyolcz drabant volt, ezek közől ma már alig akad egy utód, a lakosok teljesen eloroszosodván.

1672. Kálniki János volt a pap, ki atyjával lakott egy telken. 1699-ben pedig Pap András, csak fél nyestpénzt fizetett. A g. k. hitközségnek, mely Ignécz fiókja, van régi fatemploma.

A határ déli oldalán áll a gróf Schönborn család tulajdonához tartozó domboki majorjának egy része.

Csernik.

Uradalmi oroszfalu a vereckei járásban Szolyva közelében, 15 házzal, 72 lakossal és 216 holdnyi határral, egy kellemes hegylejtőn. 1645. évben, midőn Rákóczy György fejedelem Munkácsról, április 6. Czivanko Gergelynek és általa Mihály, János és Gergely nevü fiainak kenézséget adott, már három jobbágy lakott itt, kik csakhamar megszaporodtak, mennyiben négy év multán már 7 jobbágy találtatott, kiknek kezein összesen vala 18 fiu, 1 ló, 8 ökör, 7 tinó, 8 tehén, 60 juh, és 4 méhkas. A Csernik nevü patakon a kenézeknek egy malmok volt, melytől egy lasnakot adtak a munkácsi várhoz évenkint. Később ismét megritkult a lakosság, ugy, hogy az 1699-ki uradalmi összeirás alkalmával, a kenézen kivül még

csupán Hirtelen Demeter nevü jobbágy müvelte telkét, a többi a harczias időkben részint elveszett, részint elbujdosott. A helység g. k. hitközsége Sztrojna fiókja.

Csetfalva.

Magyarfalu a tiszaháti járásban, a megye délkeleti szélén, a Tisza jobb partján, 89 lakházzal, 473 lélekkel és 1685 holdnyi határral. A népmonda szerint Cset nevü első alapitójától vette e helység nevét.

1418. Szécsi Pál és Jakab fia György birták Csetfalvát, kik ez évben pereltek Tódorné munkácsi herczegnő (ducissa) Helele nevü tisztével, ki egyik itteni jobbágyukat erőszakkal Váriba hurczoltatta. Az okmány szerint e herczegnő özvegy Koriathovics Valha volt*).

1488. beiktattattak tótselymesi Apród Miklós fiai Tarczai Márton és János a somi Széchi birta csetfalvi, somi és zápszonyi, valamint Kohán, Gerendes, Tárnok és Zebegnyő (zempléni), Szelmencz (ungi) egész, valamint Karácsonymező (sárosi) és Szécsi (zempléni) fél, ugyszintén Mátyus, Tárnok, Tehna, Karád, Kereplye, Szög, Agárd, Bél, Dobra, Dámócz, és Dargó helységekbeli egész részbirtokokba zálogczimen, ifjabb Azari János megbizott királyi ember által.

1498. beiktattatott királyi adomány folytán Tarczay János Som, Zápszony, Csetfalva és Mátyus helységek részeibe, a Bégányi Kristóf királyi ember által történt bevezetésnél Széchy Miklós özvegye, Brigida ellenmondván.

Ez évben Zápolya János, Szepes ura, Magyarország nádora és a kunok birája Tárczay János kérelmére meghagyta a leleszi káptalannak, hogy Vári felől a határt rendezze, kijelölvén királyi

*) Leleszi levéltár, Prot. B. B. I. 455 lap. 63. sz.

emberekül Bégányi Kristófot és Boldizsárt, Homoky Istvánt, Borsovai Miklóst és Gulácsi Ambrust; azonban mindjárt a menet kezdetén Dewngeus István, várii biró, urai Geréb László erdélyi püspök és Geréb Péter nevében tiltakozott a határvonal ellen, miért is ez utóbbiak a Mihály-nyolczadára a nádori szék elé idéztettek. A határjárás meghiusulta adott azután okot arra, hogy a szilaj természetü Tarczay és a szomszéd várii birtokos gróf Geréb Péter emberei közt viszálykodásra és vérengzésre került a dolog, kik különösen a Zsaró mocsár nevü Tisza-halványnak halászati joga felett czivódtak.

1503-ban ismét megkisérté Tarczay a határjárást, azonban midőn a bizottság nyugotról a Kőrösfok nevü térre ért, a váriak Csáktornyai Zsigmond pécsi püspök nevében ellenmondottak s a Bégányi Kristóf királyi ember és Péter nevü leleszi pap által eszközlésbe vett működést megakadályozták, minek folytán azután 1504-ben Tarczay megidéztette Csáktornyait, ennek emberei által Csetfalván elkövetett hatalmaskodásai miatt, mely ügyben Tárkányi Péter királyi ember járt el.

1509-ben Sztrithei Zsigmond, eszenyi Csapi Gergely, Szerdahelyi László és Bácskai Simon nevében eltiltatta Tarczayt a somi s ahoz tartozó zápszonyi és csetfalvi, valamint Gálszécs s ahoz tartozó Gerendes, Kohán, Zebegnyő, Tárnok, Dargó, és Szög helységekbeli birtokoknak Perényi Gábornak vagy bárki másnak leendő eladásától.

1513. beiktattattak Lónyay Albert és neje Naszta, ugy Kristóf, Péter, Farkas és Marina nevü gyermekeik a Tarczay János özvegyétől, Sárától örökáron megvett Zápszony, Csetfalva, Som és Mátyus birtokába. Ez évben Oroszi István eltiltatta a Lónyayakat attól, hogy az Ugocsamegyében fekvő Eperjes határából foglalásokat tegyenek és a még Szécsy Gál által az oroszii határból elfoglalt ès Csetfalvához csatolt földeket birtokolja.

1516. Szerdahelyi László elzálogitá részbirtokait Sztrithei Lászlónak 100 frton oly feltétel alatt, hogy ha ő a kitüzött határidőben ki nem váltaná, azok nála örökösen megmaradjanak.

1521. Sztrithei László végrendeletileg csetfalvi, mátyusi, ketergényi s egyéb birtokait a leleszi egyháznak, 20 frt és egy aranyat a darmai barátoknak (claustralibus fratribus de Willa in Darma), szálkai ingó vagyonát Agata leányának, minden egyéb birtokát pedig Pál fiának s annak magtalan kimulása esetére Erzsébet és Agata

leányainak, ezek örökösök nélküli halála esetére pedig a leleszi egyháznak hagyományozta.

1523. Surányi Margit, Lónyay Kata és Farkas s Kristóf tiltakoztak Perényi Gábor ellen itteni és Mátyusi részeik elfoglalása iránt. 1524. pedig Lónyay Kristóf — Naszta ellen birtok elidegenités miatt.

1530. emlittetnek birtokosokul Lónyay Kristóf, Vitéz János, és Csapi Péter. 1551-ben Büdy Mihály megvette Csapi Ferencztől itteni birtokát 300 frtért. Ez évben a csetfalvi lakosok, mint Báthory, Lónyay és Büdi jobbágyai tiltakoztak a kovászói Mathuznay Pál által Bene felől tett határjárás ellen, melyre megjelentek gocsei Kun Miklós mint királyi ember és Gyöngyösi Ferencz, mint a leleszi konvent megbizottja. Ekkor birtokoltak itt: Báthory András, Büdy Mihályné és Lónyay Péter.

Az 1567-iki adóösszeirás szerint itt 11 népes és 12 puszta telek találtatott, mely utóbbiakról a népet azon télen a tatárok elhurczolták.

1573. tiltakozott beregszói Hagymásy Kristóf gyarmati Balassa András ellen Csetfalva, Som, Zápszony és a makoviczai vár elfoglalása miatt.

1580-ban Büdy Farkas visszavonta azon bevallását, melyet a leleszi konvent előtt Csapi Ferencz javára itteni birtoka iránt tett. —

1582. Lónyay Péter királyi adomány folytán beiktattatott a Lónyay Albert-féle itteni részekbe.

1600. birtak itt: Rákóczy Zsigmond 5, Lónyay István 14, Mikolay István 1, Réthey Péter, Melith Pál, Báthory István és Anarcsi Péter egy-egy telket.

1611. Telegdi Borbála, elébb Csapi Kristóf, utóbb Rákóczy Zsigmond özvegye és Csapi Zsuzsánna férjezett Lónyay Kendy Istvánné beiktattattak a II. Rudolf királytól nyert adomány folytán az első férjétől eredő eszenyi kastély, valamint Eszeny, Agtelek és Bezdéd, ugy a somi, csetfalvi és zápszonyi részek, valamint Parnó (nemes udvarházzal), Bozsnicza, Kincses, Sztankócz, s a gálszécsi és albini részek birtokába, a bevezetést eszközlék Tussay Sándor és Horváth István királyi emberek és Ruttkay Mátyás leleszi áldozár.

1633. beiktattatott itt iktari Bethlen István és nagylónyai Lónyay Zsigmond. 1641-ben birtak itt Göde Péter és Zoltán József, 1642-ben beiktattattak Ugron Erzsébet és férje Horváth Ist-

ván. 1647-ben emlittetnek birtokosokúl: Lónyay Zsigmond, Bács-kay István, Lónyay István, Horváth János, Mező László, Uray György özvegye, Hunyady János, Kállay György és Sulyok Ferencz. —

1669. Lónyay Anna Kemény Jánosné elzálogitá 1500 frton itteni és barii (zempléni) részeit Báthory Zsófiának.

1671. pedig Jenei Samu, mint Lónyay Anna meghatalmazottja, a nem rég Ujhelyi Jánostól szerzett itteni birtokát egy malomhelylyel együtt 700 frtban két évre engedé át zálogul.

1674. Vécsey Sándor és István beiktattattak Nyarádi Zsigmond királyi ember és Mokcsai András korbói választott püspök és premontrei leleszi prépost által az egykor Bácskay István birta itteni, szürtei, csapi, ráti és ásványi részekbe. 1695-ben pedig A b s o l o n Dániel.

1775 tiltakozott Bossányi János özvegye Irényi Julia (ki Irényi Imrétől és Romocsaházi Évától, Romocsaházy György és Tholvay Erzsébet leányától született), testvére Irényi László és rokona Romocsaházy Krisztina, Niczky Ferencz özvegye nevében is a néhai Romocsaházy István és neje nádfői Krucsay Borbála közt a csetfalvai, ugornyai és szabolcsmegyei birtokok iránt kötött kölcsönös végrendelet érvénye ellen.

Jelenben birnak itt a Lónyay, Csató, Pogány s Abonyi családbelieken kivül bölcsei B u d a y Sándor örökösei, kiknek birtokához tartozik a közelben fekvő Vigyorgó nevü puszta is.

A reformatio rémkorszakában a protestansok a régi XV. századból való, csucsives, egyszerü idomu r. k. templomot és a parochialis birtokot megtarták, minthogy a község nagyobb része az uj hitet elfogadá, mely 1645-ben már virágzó anyagyülekezetet képezett; később a templomot tetemesen megujitván, azt teljesen átalakiták, a felirat szerint, Beregi István nemesi biró és Gerét Mihály mások biró idejében. Az iskola régi jótevőjeül emlittetik az itteni főbirtokos bölcsei Buday-család; különösen 1847-ben Buday István, alispán, ki római katholikus létére, a ref. szegény tanulókat könyv- és irószerekkel bőven ellátta. Nánási Szabó György özvegye Vasziv Judit 1648-ban egy ékes ezüst áldozó poharat készittetett. Anyakönyve 1767-óta vezettetik.

Csoma.

Orosz-magyar falu a tiszaháti járásban Gecse, Macsola és Badaló közt, 67. házzal, 383 lakossal és 1706 holdnyi sik határral. Nevét vette a Csoma vizétől, mely folyó már egy 1272. évben a Lónyaiak részére kiadott adománylevélben emlittetik. A Csomával határos s annak ma egyik részét képező Czibik földe, melyhez később Csoma nevü puszta is járult, már a XIV. század első felében volt a beregszásziak birtokában; ugyanis 1365. Bebek (Bubek) György a királyné tárnokmestere, a luprektszászi lakosok és a váriak közt Czibikfölde iránt felmerült peresügyben az alpereseknek itélte meg azt*). 1366-ban azonban beiktattattak a beregszásziak királyi ujadomány czimén annak birtokába, azon rész kihagyásával, mely Vári királynői helység (villa) részére megitéltetett. —

1378-ban Macsolai János fia Rezső iktattatott be Csoma helység egyik részébe, ki azután 1379-ben Csoma, Macsola és Gecse határait is megujitotta. 1399-ben cserét kötöttek a Piliskei és Upor-családbeliek. (L. Gelénes).

A XV. század elején Upor István Csoma-pusztának harmadrészét elzálogositotta Beregszásznak, minek folytán 1428-ban a beregszászi polgárok („providi cives de Lompertzaza") beiktattattak a Pusztacsoma helység birtokába Macsolai Mihály fia László ellenmondása mellett; királyi emberül eljárván Pósaházy Adorján; a következő évben azonban maga az ellenmondó beiktattatott Kissurányi Péter kir. ember s a leleszi konvent által zálogczimen e helység harmadrészébe.

1475-ben elzálogositá Upor László itteni részét leánya, Borbála férjezett Czékei Jánosnénak és nővéreinek, Kata Zsófia és Jusztinnak.

1477. Upor László meginteté Beregszász gondos biráját, esküdteit s némely polgárait az iránt, hogy a néhai testvére Upor István által a városnak elzálogositott Csoma puszta harmadrészét a zálogpénz felvétele mellett engedjék neki át.

1518. pereltek Csoma és Czibik iránt a beregszásziak Kiskállai János és Lewkes János badalói lakosokkal, mely alkalommal utóbbiak a puszta egyik részének használatában meghagyattak a

---

*) Budai kam. lev. 744. cs. 16. sz.

választott biróság által. Később a Csomai család birtokában volt az egész helység; ugyanis 1548-ban néhai Büdi Mihály fiai László, Mihály, Farkas, Gergely és György beiktattattak Csoma birtokába, mely annak előtte a magtalanul elhunyt Csoma Jánosé volt. Ez okmányban királyi emberekül kijelöltettek: Révai Ferencz, nádorhelyettes által: Óbégányi Sebestyén, Mátyás és Lőrincz, Gotthard Bálint és Simon, Guthi Benedek és Simon, Borsovai Bertalan és Tamás és bulcsui Pathoczi Farkas. A beiktatás alkalmával megjelentek érdekelt és szomszédos birtokosokul: István Antal, Halábori István és György, Gecsei László, Ujhelyi Ferencz, halábori Daróczi András, György és Mihály, Gerzsenyi Gergely, Surányi János, Kende Máté, Kölcsei Ferencz és Báthori András; ez alkalommal Lukács deák beregszászi biró a polgárság nevében ellenmondott.

A beregszásziak ennek folytán azután folyvást pereltek e föld iránt nem csak Csoma birtokosaival, hanem a váriakkal is; különösen 1604. a csomai erdő miatt, magoknak a Czibik nevü területtel együtt követelvén, mig Vári felhozta, hogy Rákóczy Zsigmond a lakosoknak Komlósi Albert nevü tiszttartója által megengedte az erdőből való faizást s hogy a beregszásziak csak azóta „kapkodtak rajta.“ A persorán biróilag kihallgatott tanuk közül Biró János badalói biró és jobbágy vallá: hogy Csoma és Czibikfölde egy darab volt, melyet két nemes birt, kik azzal megosztozkodván, mivelhogy az egyik sánta volt, annak a részét elnevezték a parasztemberek „Czibik“ földének. Ezekről szállott volna a két darab föld a beregszásziakra. Azt is megjegyzék a tanuk, hogy e földeknél huzódott Vári felől a Vásárér és ut Beregszász felé s az agyagásó határa*). A váriakkal folytatott per 1608-ban ért véget, a kassai törvényszék, melynek tagjai voltak: Mladosovics Horváth Péter, Barkóczi László zempléni és Lónyai László beregi alispánok, Bornemisza Miklós, Szuhai Gáspár, Pinkóczi Ferencz, Dóczi Ferencz és Berniczei András, azt itélvén, hogy a váriaknak — kik perpatvarkodás miatt már azelőtt 200 arany forintban elmarasztattak, — régibb gyakorlat szerint, a Czibik nevü erdőben csupán terméketlen, ugymint szil s más ily nemü fát szabad levágni s földeket használni, de azért kötelesek a beregszászi közönségnek a tulajdonjog elismeréseül terménytizedet adni; megengedtetett nekik a Csoma ès Czibik erdőkben a legeltetés is, de a Csoma erdőből a faizás

*) Lelesz, Prot. Met. I.

nem*). A viszálykódás ezzel nem szünt meg; 1628-ban ugyanis kérték a váriak Bethlen Gábor fejedelmet, hogy őket Beregszász ellen a birtoklásban védje**). Az 1642. sept. 29-kén összeült választott biróság ujra megerősité az 1608-ki itéletet, annál inkább, mivel a kassai törvényszék itéletét akkor II. Mátyás király is jóváhagyta. Az 1642. évi választott biróság tagjaiul müködtek: csernelházi Csernel György, királydaróczi Debreczeni Tamás munkácsi uradalmi fönök, Szemere Pál kir. táblabiró, Ujhelyi János ugocsai táblabiró és jegyző, gelsei Balling György, sárköz-ujlaki Ujlaki György, Hamvai Péter, Patai Sámuel, Fejérpataki Márton, Mező Gáspár, Kende Mihály, bilkei Lipcsei Gergely, Kerepeczi István, Borsovai István, Bégányi Gergely beregi szolgabiró, Láczai János, szigeti Vass Márton, Váradkai András, Pap Mihály és Sütő Miklós deák. A perbeli tanuvallomások szerint a várii lakosoknak nem engedtetett meg, hogy Csoma és Czibikföldön felül a Vásárér és a gecsei kertek alatt való domb határain át járjanak. A tanuk közt Fodor Imre, Magócsi Ferenc nagyberegi jobbágya, 105 évesnek vallotta magát.

Idő folytán a csomai birtokrészék a Szentiványi, gróf Károlyi és Kajdi-családok kezeire kerültek.

1729-ben gróf Schönborn-Buchheim-Wolfsthal Frigyes Károly érsek váltotta magához a Károlyi és Kajdi-féle részeket 833$^{1}/_{3}$ rénes, vagyis ezer magyar forinton s az ottani téreken marhatenyésztést kezdett gyakorolni; 1744-ben hat német családot is telepitett oda a grófi család és a templom és lelkész számára telkeket jelöltetett ki; 1748-ban megszerezte a Szentiványi-féle részt is.

1750-ben beiktattatott Sebbei György királyi adomány folytán a kihalt Csomai család után felkért csomai és czibiki részekbe Klobusiczki László királyi ember által, többek ellenmondása mellett.

1753. a királyi ügyész közbejötte folytán a Schönborn-család a vételt visszabocsátá a Kajdiaknak, mely család Beregszász várossal is folytatott pert a nála levő birtokrész iránt, miért is 1756-ban a város, mely akkor 250 frtnyi birságban is elmarasztatott, meggondolván, hogy 1729. óta, „mikor ő herczegségének — Schönborn érseknek s választó fejedelemnek — Csoma zálogul átadatott, egy perczny hasznát sem vehette itteni birtokának, mellette pedig sokat kellett költenie, azért elhatározta, hogy mivel Kajdi Benjamin van a terület birtokában s a gróf is már visszabocsátá jogát: kinálja meg a közönség is Kajdit birtokával, ha megadna érte ötszáz

*) Leleszi Prot. Met. I. 324. lap.
**) Budai kam. lev. 744. cs. 30. sz.

forintot, a város cedálja neki oda örökösen privilegiumaival együtt.
Ennek folytán végre 1756. márczius 26. 400 frtért csakugyan át is vette Kajdi a beregszászi részeket s a szokásos bevallásra elküldötte a leleszi konventhez Bereczkei Jánost és Sárközit.*)

A csomai határbeli puszta Hedze néven ismertetik s az később Bay Györgyre szállt, ki Kajdi Lajos leányát, Máriát, birta feleségül. Ettől s illetőleg gyermekeitől szerzék a pusztát, mintegy ezer hold fennálló tölgyerdőt hatvanezer frtért, Gottesmann Adolf és Miklós, kiktől azt 1875. János flandriai gróf és koburg-góthai herczeg megvette. A Hedze puszta 1874. junius 29-én a bérlők gondatlanságából nagy tüzvészt szenvedett s jelenleg Gottesmann Jenő (Miklós fia) bérli. Birnak még: Bekk Mártonné, a község, Balogh Ignácz, Tóth Mihály, György János sat.

A környékét még nem rég elboritó rengeteg tölgyerdők lassan ritkulni kezdettek, főleg az ötvenes években, midőn a százados tölgyfák jövedelmező kereskedési czikké kezdettek válni s azok helyén szántóföldek keletkeztek.

A helység puszta telkeire még a század elején a Kajdi-család telepitett orosz jobbágyokat, kik a beregszászi g. k. anyaegyházhoz tartoznak s itt fatemplommal birnak.

Csoma és Gecse közt a mezőn találtatott 1874. egy hat hajlásu vastag halavány aranysodronyból készült vándor-korszaki gyürü, mely Gotteszmann Jenő birtokába került.

Csomonya.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 168 házzal, 1061 lakossai és 2346 hold tértartalommal. Hajdan rengeteg őserdők és a Szernye és Latorcza-folyókból kiáradt posványok környezték. A XV. században birta Koriathovics Tódor podóliai herczeg, ki a Kerepecz

*) Beregszász városi jegyzőkönyv.

családdal való viszálykodás miatt 1406-ban itt idéztetett meg Zsigmond király parancsára a leleszi konvent által a törvény elébe. 1418. beiktattattak Pálóczi Mátyás, Imre és György; 1427. Brankovics György s 1440-ben a Ruszkai Dobó család. 1453. Pálóczi Simontól erőszakoskodás miatt része elkoboztatott. 1523. Pálóczi Antal ignéczi és csomonyai birtokát Dobóruszkai Ferencznek oly módon engedé át, hogy Pálóczi magtalan kimulása esetében szálljon erre*) s csakugyan 1536-ban Ferdinánd király parancsára azt Pozsgai Zsigmond, Dubróka, Bacsava és Andrásfalvával együtt neki átadta**). — Később Lorántffi Mihályra szállt e birtok, ennek Zsuzsánna leányával együtt pedig Rákóczy Györgyre, kinek utódai azt folyvást birták.

1567. birt Dobó itt $7^1/_2$ portát s a mult télen erre átvonult tatárok a helységet rutul elpusztiták.

1638. perelt Melith György a csomonyai és lucskai lakosok közt viszálykodás tárgyául szolgált Siposnyárasi erdő miatt, valamint a horgasszegi és más csomonyai és nagy-dobronyi erdők határai iránt, közbejárván királyi emberül klacsanói Horváth György és Tasnádi Bálint, leleszi pap.

Majd Csomonya és Nagy-Dobrony közt is kiütvén a határvillongás, Debreczeni Tamás, Rákóczy György munkácsi uradalmának főnöke kérelmére 1638-ban homonnai gróf Drugeth János országbirónak azon èvi aug. 11. Varrannón kelt rendelete folytán a leleszi konvent a vizsgálat megtételére utasittatott, ajánltatván királyi emberekül: Kerepeczi István, Bégányi Tamás és Ferencz, Kisfaludi Péter és Ferencz, Ilosvai Péter és János, Keszi György és Gergely és Vedári János. Az aug. 17-ki nyomozás alkalmával a tanuk, névszerint Tamás Máté, Melith Péter jobbágya, barkaszói lakos, 100 éves, Kovács Péter szernyei lakos, Csomaközi Zsigmond jobbágya 90 éves, Forgó Ferencz nagy-lucskai jobbágy 100 éves vallották, hogy a határkérdés régóta fennáll, eziránt a csomonyai és nagydobronyiak soha megegyezni nem tudván; a többi közt vallák azt is, hogy a csomonyai ispán Eördögh András és a nagy-dobronyi ispán Huszár Balázs egyizben a Pohár-patakát tüzték ki határul; Kovács vallá azt is, hogy atyjától hallá, miként akkor, midőn Dobó István Szerednyét megvette, egész Kis-Dobronyig maga birta az avast és hogy Kirsanóig a Siposnyárasára nézve, Lucskával határos a Löretin (Leoreton) pataka. Megállapittatott különben, hogy Dobó

*) Budai kam. lev. 741. csomó 5. sz.
**) U. o. 927. cs. 2. sz.

Ferencz idejében a peres erdő közösen használtatott, mivel egy ur birta a két falut, a délről való oldalát azonban tilalmazta ő 12 frt birság alatt; határául emlittetett a Bekény-pataka, a Mertvicze, Szomorupatak, Poháraljaviz, mely a Szernyébe szakadt, Lőretin Gór mocsár s a Maczoncza vize, mely a dobronyi malomra ment.

1676. gimesi gróf Forgács András emlittetik birtokosul, ki Csákány Mártonnak egy telket 60 frton átiratott.

1781-ben valának közbirtokosok: Eszterházi herczeg, Ormos, Lónyai, Rozner, gróf Haller és Hadar családok; jelenlegi főbirtokosok: a gróf Schönborn, Rozner, Hadar, László, Róth, Csákány, György, Makkay Endre, Nagy, Sándor, Szanyi, Sas, Tamási és más családbeliek. 1790-ben eladatott egy fél urbéri telek 64 frton.

A helvét hitvallást követő község 1782-ig Nagy-Dobrony fiókja volt; 1780-ban, tehát egy évvel a türelmi pátens kibocsátása előtt, megengedtetett a folyamodó községnek, hogy templomot épithessen, mi végből egy szemlebizottság küldetétt ki a helyszinére; csakhamar azután anyaegyházzá alakulván, 1782—86-ig volt első papja Váradi Sámuel, ezt követé 1792-ig Literáti János, 1807-ig Márton István, 1810-ig Gál János, 1814-ig Kása Dániel, 1817-ig Turóczi László, 1823-ig bálóczi Bakcsy Ferencz, 1857-ig Kézdivásárhelyi Pap Sámuel és 1858-tól Makkay András.

Csonka-Papi.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 110 házzal, 655 lélekkel és 3052 holdnyi területtel. Hajdan, különösen a 16. században, Paposnak is iratott.

A 14. században a Kerecsenyi-család birta; nevezetesen 1369. Kerecsenyi Barabás és Konák István, kikről Erzsébet, Lajos király anyjára szálltak részeik, a beiktatást eszközölvén a leleszi konvent itt, Muzsaly és Szálka helységekben.

1416. Haraszti Erazmus emlittetik birtokosul. 1420-ban zálog-

czimen beiktattatott Miklézi Sebestyén fia, Márton, Mikai Benedek királyi ember és Demeter nevü leleszi pap által többek ellenmondása mellett.

1434. Kirsanói György, Mihály, Tamás és egy másik György (Dénes fia), Orbán, György fia, Tamás, Mihály fia, és Kozma s János beiktattattak Baghi Miklós királyi ember és Mihály leleszi k. pap által az idegen kezekben levő birtokokba; mely alkalommal ellenmondottak Jakcsi László és Upor Mihály fiának, Miklósnak, fia Ambrus.

1449. behelyeztetett Hetei György királyi ember és László leleszi áldozár által Szepessy István László fia a néhai Csarnavodai György birta itteni részekbe.

1451. itélet folytán beiktattatott itt Báthory Szaniszló fia, István, a Jakcsi András és László birta részekbe.

1458. Kusalyi Jakcsi György és János törvénykeznek Upor János és Lászlóval foglalás miatt.

1459. vizsgálatot és perbeidézést intéztetett Mikai Beregi Miklós Surányi János ellen, ki hat itteni zálogban birt jobbágyát maga részére elfoglaltatta tulajdonul; ez ügyben királyi emberül müködött Mikai András.

1461. beiktattatott Surányi János, György és Pál „Papitalu“ összes birtokába.

1475. Upor László fejváltságra itéltetvén, itteni részeit Czékei Jánosné Upor Borbálának és unokahuga Katának felerészben, valamint nővérei Zsófia és Jusztinnak elzálogitá.

1497. beiktattatott Szepessy János a Tákosi Mátyástól hűtlenségi bélyegen elkobzott itteni s egyéb részekbe.

1524. törvénykezett ruszkai Dobó Domokos — Perényi Péter, Ferencz és Gáborral s Szepessy Jánossal foglalás miatt.

1552. birtak Surányi János és Miklós.

1566-ban birtak itt Perényi János és István 9 kapu után; az 1567-ki adóösszeirási lajstrom szerint: a német katonák által anynyira felégettetett és elpusztittatott, hogy a házhelyek legnagyobb részben üresen állottak.

1578. beiktattatott Salgai Bálint három telek birtokába, melyeket Surányi Katától szerzett.

1600. birtak még Telegdi Zsigmond és Szokoli Miklós.

1608. Barkóczi György özvegye, Kohári Judit, tiltakozott Beregmegye ellen azért, hogy őt egy az itteni határban régóta fennállott malma használatában háborgatta.

1609. beiktattattak Surányi Eufrozina, Zsuzsánna, Borbála és Klára.

1651. Sályi István és neje, Váradkai Ferencz s hitestársa királyi uj adomány folytán beiktattattak, valamint Bornemisza Kata, ki fiusittatott, s általa a Perényi és Kállai családbeliek jöttek e helység birtokába.

Jelenlegi főbirtokosai Lónyay Gábor és Albert, gróf Degenfeld Imre, Veisz Dávid, Veres János, Szántó Sámuel, Sütő Ignácz, Halász János, Baksa Sámuel és Ignácz stb.

A község már 1646-ban reformált anyaegyházat képezett, sőt 1661-ben itt tartatott püspöki gyülés is. Csonkapapinak azért neveztetik e helység, mert Csonkás nevü helység e faluhoz közel feküdvén, lakosai az akkori zavaros időkben Papiba költöztek s innen uj lakhelyüket Csonkás-Papinak nevezték el, hogy Márok-Papitól megkülönböztessék. Anyakönyve 1769. kezdődik Rapolti András lelkészségében. Iskola-tanitót 1659. óta tart, mikor e czélra Bakó András és Miklóstól vett a község egy telket. Mostani kőtemplomát és tornyát az előbbi faépitmény helyén 1795-ben kezdé emeltetni s felszentelte, illetőleg az isteni tiszteletre ünnepélyesen felavatta 1800. junius 7-én Kömley Zsigmond várii lelkész-esperes és Balogh János csarodai hitszónok. A harangok 1773. és 1799-ben öntettek.

Czolánfalva.

Orosz falu 106 lakossal és 19 házzal, a munkácsi járásban, a Gyil alatti lejtőn; nevét vette a Czolán nevü családtól, mely a 17. században már mint kenézséget viselő elterjedt; különben azon patak, melynek partján a falu fekszik, szintén Czolán nevet visel. A munkácsi uradalmi 1649-ki urbér szerint, találtatott akkor itt 10 jobbágy, $3^{1}/_{4}$ telken, kiknek vala 11 fiok; marha állományuk pedig állott: 9 ló, 10 ökör, 10 tinó, 15 tehén, 24 sertés és 8 méhkasból. A Czolán család akkor kenézlevéllel nem volt ellátva; mert ez ur-

bér szerint, azon időben bizonyos Kovács Péter hada, mely a falut megrohanta s a ládát feltörte, elvette. — 1699-ben lakott a kenézhelyen Czolán Gergely. Akkor vala Leczfalva, most pedig Nagy-Bresztó az anyaegyháza. Hogy azóta lábas jószága nem igen gyarapodott, kitünik az 1870-ki összeirásból, mely szerint ekkor 1 ló sem találtatott, az összes szarvasmarha pedig 70 darabból, 35 sertésből, 52 juhból és 13 kecskéből állott, holott a lélekszám tetemesen emelkedett; azóta vagyonilag még inkább leszállt.

Darócz.

Magyar falu a kaszonyi járásban Déda és Csaroda közt 143 lakházzal, 848 lélekkel és 4086 holdnyi tértartalommal. Honnan vette elnevezését, bizonytalan; valjon a régi Docirová-tól, vagy a hajdankori itteni erdőségekben tanyázott solymároktól-e, kiknek tanyái „villae Draucariorum regalium" néven emlittetnek, meg nem határozható; annyi bizonyos, hogy a 14. század okmányai szerint Doroth, Doroch és Dorouch-nak iratott s hogy a 15-ik században Nagy és Kis melléknéven ismertetett két egymás közelében feküdt ily nevü helység.

Legrégibb birtokosai voltak a Gutkeled családból eredt Dáróczi és Várdai hatalmas családok, melyek már a 13. században laktak itt. Igy 1307-ben a Gutkeled családból származott Daróczi János (István fia) Aladár nevü fia (Várdai) Perbártnak 24 márkáért Darócz negyedrészét oly módon elzálogositotta, hogy ha Miklós-ünnepnapig ki nem váltaná, a pénz kétszeresét tartozzék megfizetni.*)

1327. Atyai Mátyás emlittetik itt zálogbirtokosul, eladván részeit Piliskei Dezsőnek. (L. Atya.)

Az 1333-dik évi pápai tizedek rovata szerint, Darócz népes parochialis helyül emlittetik, fizetvén annak akkori lelkésze, Benedek, 4 garast ily adóul.

*) Zichy-Codex II. 605.

1341. a leleszi konvent előtt Kisvárdai János és Daróczi János comes, Darócz, Sid és Kriva (Kirva) helységek iránti osztályos ügyök elintézését választott biróságra bizták, később pedig Pető főisp. és birótársai előtt a tárgyalást elhalasztották. Daróczy J. fiául László emlittetik.*)

1348-ban az egri káptalan előtt Daróczi István fiának, Jánosnak fia, László a maga és atyja, János nevében Darócz birtokának délről fekvő negyedrészét Várdai László fiának, János mesternek, pünkösdtől számitva 18 évre 17 márkányi budai garasokért elzálogositja.**)

1349. Miklós nádor a leleszi konventnek meghagyta, hogy a kárászi közgyülés végzeménye folytán, Daróczi János által Várdai Jánosnak még 1341-ben 80 ezüst márkáért elzálogositott Darócz negyedrészét és Sid és Kirva nevü birtokokat az átadás megtagadásából eredt 40 márkányi pótlék s igy 120 márka fejében Várdai János számára foglaltassa le; az eljáráshoz nádori emberekül kijelölvén Bakai Mihályt, Gyulaházi Lászlót, Petri Petőt és Guti Sopront.***)

Az eljárásnál azonban a felek kiegyezkedvén, a birtok Várdainak átadatott s a határ is megállapittatott. 1350. azután Várdai J., Daróczi J. és László ellenében Tamás beregi alispán és a négy szolgabiró előtt Darócz negyedrészének tulajdon joga iránt tett nyilatkozatot. De nem sokáig élvezhette V. nyugodtan e birtokot, mert már 1353. Ardón, hol Marochuk főispán jelenlétében a beregmegyei nemesek és közönségesek közgyülést tartottak, panaszt emelt, állitván, hogy D. János és fia a birtokrészhez tartozó földekből egy részt elfoglalt, minek folytán 1354. I. Lajos király meghagyta a leleszi konventhez husvét előtti szerdán kelt leiratában, hogy ejtse meg ez ügyben a vizsgálatot, kijelölvén a fentebb nevezetteken kivül még Lövei Jánost és Pethenyei Lászlót. A nyomozásnál kitünt, hogy Daróczi a földek egy részét jogtalanul elfoglalta; 1455-ben a váradi káptalan is eljárt itt s később Drugeth Miklós országbiró halála miatt a per is elhalasztatott. (Zichy-Codex II. 399., 429., 534., 568. és 614.)

1356. Várdai János és Daróczi János s László elhalaszták a pertárgyalást, az első nevében ügyvédül Dienes fia, Miklós, az utóbbiért pedig Daróczi László müködött Visegrádon az országbirói szék

*) Zichy-Codex I. 612., 629.
**) U. o. II. 292.
***) U. o. 393.

előtt*). 1357-ben Luprechtszászról a beregmegyei alispán és négy szolgabiró jelenték Lajos királynak, hogy a rendelethez képest D. János és László részére megtették az erőszakos foglalás iránt Daróczon a vizsgálatot s az „Isten nevében" megkérdezett nemes és nemtelen emberektől, papoktól és világiaktól megtudták, hogy erőszakosság fenn nem forog, mert Darócz helységnek fele, t. i. D. János és László birtokrészei Várdai Jánosnál lévén elzálogositva, ők e czimen az osztatlan birtokot közösen használták.**) Még azon évben megrendelte tehát a nevezett király, hogy Darócz nyolcz részre osztassék fel, mi végből a leleszi konvent küldöttével Györgynapra megjelentek osztoztató bizottsági tagokul felperes Várdai János részéről: Terecsei Pecsenyei fia Miklós és testvére András, D. János és László részéről pedig: Tákosi Sámson fia Jakab és testvére Lukács királyi emberek; minthogy azonban akkor a nagy vizáradás és feneketlen sár miatt a határt bejárni nem lehetett, azt pünkösdre elhalasztták.***) Ennek folytán Szécsi országbiró a V. Jánost illető nyolczadrésznek kijelölésére és visszabocsátására a nagyváradi káptalant kiküldé, kijelölvén királyi és osztoztató emberekül V. János részére Gyulaházi L., Pecsenyei M., Balai Mihályt, Albert fiát Pált, D. János és L. részére pedig: Tákosi S. Jakabot és Sándor fiát, Gergelyt, Macsolai Nyilas Jánost, Bulcsui Beke fiát, Istvánt, és Pál fiát, Mihályt, Homoki János fiát, Pált, Cseh Jakabot és végre Bodor fiát, Miklóst†), meghagyván, hogy a mennyire lehetséges, Várdai nyolczadrésze erdejével, kaszálóival s szántóföldeivel együtt egy helyen, ha pedig nem lehetne, akkor uj mesgyék és határok közt alkalmas területen hasittassék ki.

1358. Maroohok beregi főispán és a királynő fölovászmestere bizonyitja, hogy a megye közgyülésén a kiküldött királyi emberek, névszerint: Pál szebeni prépost és Simon mester leleszi áldozár előtt Várdai Miklós a gyülésen felkelt és felmutatván az egri káptalan levelét, előadta, hogy D. János és Lászlótól Darócz helységnek egy patak által elkülönitett dél felőli fele részét 17 évre 44 márkás garasért (budai mérték szerint, minden márkát 56 garassal számitva) zálogul birják, oly feltétellel, hogyha valaki V. Miklóst ezen zálagos idő alatt birtokában megtámadná, a tulajdonosok őt saját költségökön szavatosokul megvédeni kötelesek; s e szerint,

*) Zichy-Codex III. 24.
**) U. o. 52.
***) U. o. 60.
†) U. o. 65.

mivel most őt Szkárosi Hunt fia, Farkas és Hanvai János fia, László az egri káptalan előtt néhai anyjok Balkani Pál fiának, Lőrincznek, leánya utáni leánynegyed kiadatása miatt megkereste, ő azokat most szavatosságra felhivja s arról magának bizonyságlevelet kiadatni kért.*) A Hunt testvérek nevében a fentebbi keresetben Lukaházi Lukács fia, Gergely, müködött ügyvédül, lévén a leleszi konvent előtt meghatalmazva.**) Azonban még azon évben elcserélte Daróczi János a váradi káptalan előtt az elzálogositott birtokot Várdai Miklóséval, oly módon, hogy Darócz fele részeért, ugyszintén Pete Lázári és Kutéri birtokokért örök időkre kapta Sid nevü helységet, mely Darócz és Gelényes közt feküdt és a daróczi elkülönitett negyedrészt s azon felől ráadásul 36 márkát, s különösen kötelezték egymást minden megtámadás ellen szavatosokul megvédeni.***) Ezekután, midőn 1359-ben a váradi osztoztató bizottság Dáróczon megjelent, a felek kinyilatkoztatták, hogy Darócz felosztása iránt kiegyezkedtek†), a minthogy kiegyeztek az egri káptalan előtt Hanvai János egy részről és Daróczi János és László s Várdai János és fiai Miklós és Domokos másrészről a leánynegyed iránt, a jámbor férfiak által megállapitott értékét letevén s igy a birtokot megtartván.

1360. viszálykodtak Demeter András zempléni esperes, jogtudor és helynök előtt Daróczi Simon fiának, Máténak fia János egyrészről és Várdai Miklós másrészről D. János anyja, Daróczi Klára (D. István fia, János, leánya) leánynegyedi illetősége iránt. Felperes ügyvédeül emlittetik Kisanarcsi Fábián, alperes fél részéről pedig Bakai János, kinek megidéztetése a gelényesi Gergely nevü pap által eszközöltetett.††) Még 1361-ben is sürgette az egri püspöki helynök az ügy befejezését, felhozván, hogy a kitüzött határidőre a Várdaiak meghatalmazottja, Ajaki Péter comes, a választ be nem adván, azt az ujabbi határnapon mulhatatlanul adja be, magát sem királyi, sem királynői levéllel, sem hadgyakorlat vagy más ürügygyel sem fogván menthetni.†††) 1362. évben a Várdai család ügyvédeül Jékei András fia Mihály emlittetik§), ki a fentebbi peres ügyben szintén eljárt; 1363-ban Reynald Miklós egri püspöki hely-

*) Zichy-Codex III. 100.
**) U. o. 101.
***) U. o. 126.
†) U. o. 141.
††) U, o. 177.
†††) U. o. 194.
§) U. o. 205.

nök, Gergely bégányi, Péter surányi és Benedek csarodai papok társaságában megjelent Daróczon osztoztató bizottságul a fentebbi ügyben, azonban minthogy a követelt haszontárgyak kiadatása megtagadtatott, eredménytelenül eloszlott.*)

1365. kellett volna Dróczi Lászlónak a 44 márkáérrt egykor Daróczi János mester által elzálogositott birtokot Várdai Miklós és Domokostól kiváltani, azonban a keresztelő János nyolczadán, mint a kitüzött határidőben, D. László meg nem jelenvén, jóllehet reá a Várdaiak ügyvéde Ibrányi Albert fia, Pál, Kont Miklós nádor levelével ellátva, négy napig hiában várakozott.**)

1373-ban Imre nádor Várdai Miklósnak Daróczi László elleni ügyében halasztást enged azon okból, mert tizenötöd napra a királyi sereget lázadók ellen mozgósitani kellett.***) 1374-ben Szepesi Jakab országbiró végre meghagyta a leleszi konventnek, hogy Daróczi László fiát, Istvánt, Darócz dél felöli felerészébe iktassa be; királyi emberekül kijelölvén: Ranki Beke fiát, Lászlót, vagy Jánost, Surányi Tamást, Miklós fiát, Lőrinczet, és Homoki Pál fiát, Miklóst; azonban a beiktatásnál Kisvárdai János fia, Domokos, nevében annak tiszte János ellenmondván, az ügy ismét nem fejeztetett be,†) mi a viszálykodást s kölcsönös kesergést még inkább növelé. Igy 1375. I. Lajos király meghagyta a szabolcsi alispánnak és birótársainak, hogy Várdai Domokos panasza folytán vizsgálatot tegyenek Daróczi Máté fiai János és Mihály ellen, kiknek tisztei Daróczon levő jobbágyait nemcsak megsarczolták, hanem azokat elüzvén, egy lovát és több marháját elhajtották. A vizsgálat folytán, melyet Szolnoki Tamás fia János és Jékei Lőrincz fia Péter a helyszinén eszközöltek, a panasz valósága kiderült.††)

1378. Lajos király parancsa folytán Jakab országbiró itélete közetkeztében a nagyváradi káptalan küldötte, Bégányi László kir. ember társaságában kimentek, hogy a Daróczi László felperes részére megitélt Darócz felerészét neki átadják s kimérjék, mely czélból László részéről Balázsi Jánost és Kisvárdai Domokos részéről Apáti Gergelyt jelölték bizonyságul, kik megállapiták, hogy a peres felerészhez 8 ekényi szántóföld (= 1200 hold), 14 népes és 12 puszta telek, az erdő és kaszálókon kivül tartoznak; — ez utóbbiak megállapitására Mihály-nyolczada tüzetett ki, kijelöltetvén királyi em-

*) Zichy-Codex III. 219.
**) U. o. 650.
***) U. o. 494.
†) U. o. 560.
††) U. o. 605.

berekül Kallós Mihály fia, Ugrin, Barabási Barna és Imre, Mikai Lőrincz, Bulcsui Beke fia, János, Muzsai Péter fia János, Borsovai Egyed fiai László és János, Bégányi László, Zágoni Mihály, Endesi Dénes fia László, Apáthi Gergely, Zuti Mihály, Bánki Pál és Kárászi Tamás, kik a kaszáló területét oly nagyságunak állapiták meg, melyen a füvet egy nap alatt 250 ember lekaszálhatja, mig az erdőt 7 ekényire (azaz 1050 holdnyira) határozták,*) Daróczi Istvánt 73 és fél márka és 1 forint lefizetésére kötelezvén váltság fejében.

Azonban a béke még akkor sem szilárdult meg, mert még azon évben panaszt emelt Várdai Domokos a király előtt, állitván, hogy Daróczi László fiai István, Lőrincz, Tamás, János és Bertalan és maga D. László az ő részét, t. i. Darócz felének negyedrészét, erőszakosan elfoglalták; meghagyatott ennélfogva a leleszi konventnek, hogy ez ügyben járjon el, királyi emberekül kijelölvén Zuchi Mihályt, Bezdédi Kántor Mihályt és Gégéni Imrét; — ez utóbbi a leleszi konvent kiküldött Tamás nevü papjával Dáróczon Erzsébet ünnep előtti ötöd napján megjelenvén, a király nevében felhivta D. Lászlót s otthon talált fiait: hogy az elfoglalt birtokot adják V. Domokosnak vissza, mire azok kijelenték, hogy a jogos birtoklást a király előtt beigazolandják.**)

1379. a leleszi konvent előtt Daróczi István és fiai Lőrincz, Tamás, János és Bertalan s vérrokonai Guthi János fiai Mihály és Péter, Kutai Lőrincz királyi ember jelenlétében a megrendelt beiktatás alkalmával Darócz egy negyedrészének és Sid birtoknak Várdai Domokos által való birtokba vétele ellen tiltakoztak.***) A perlekedés ismét megkezdetvén, az éveken át tartott. Igy 1381-ben is Várdai Domokos ügyvéde Czigány László kérelmére Szécsi Miklós országbiró a Mihály-nyolczadra kitüzött határnapot az országban dühöngött dögvész (pestilentia) miatt elhalasztá;†) 1387-ben pedig Zsigmond király a leleszi konventet küldé ki az elfoglalt birtok visszaadására, kijelölvén királyi emberekül Lövei Miklóst, Kercsi Pétert és Daróczi Máté fiait Jánost és Mihályt, mely alkalommal, midőn az összegyült szomszédok és érdekeltek előtt Darócz negyedébe Várdai Domokost beiktatni akarták, Daróczi László fia István ellenmondott s azért igazolás végett őt mindszentnapra a felség elé megidézték.††) Majd ugyanazon évben V. Domokos ismé-

*) Zichy-Codex IV. 77.
**) U. o. 80.
***) U. o. 106.
†) U. o. 117.
††) U. o. 332.

telt panaszára Zsigmond király meghagyá a leleszi konventnek, hogy a Daróczi László fiai István, Lőrincz, Tamás, János és Bertalan által elkövetett hatalmaskodás tényét állapitsa meg, mi megtörténvén, a helység negyedének történt jogtalan elfoglalása iránt tétetett a királynak jelentés.*) Bár miként végződött is később a viszálykodás, a rokon felek közt a béke nem honosodott meg s évtizedek mulva is üldözték egymást. Igy 1453-ban Daróczi Márton, János, György és Gergely embereikkel s fegyveres kézzel megrohanták Várdai Miklós és Lászlót s két itteni jobbágyukat bántalmazták.**) A vizsgálatra kiküldetvén királyi emberekül Pósaházi Brigyes, Gerzsenői Máté és Tamás és Bégányi Mihály.

1399-ben a Daróczi és Atyai családok tiltakoztak Hagymási János és Beregszászi Domokos ellen birtok elidegenités miatt.

1401. Upor Imre fiai János és László Dáróczot illetőleg 50 frtnyi adósságról állitottak ki kötvényt Daróczi Máté fiai János, Mihály, Benedek és János fia, István részére, feljogositván őket, hogy a Gelényes iránt megkezdett pert folytassák.

1420. Daróczi László fia Lőrincznek fia Gergely és testvére Kelemen tiltakoznak atyjok Lörincz és nővérök Margit és sógoruk, Szabó Miklós ellen egy telek elfoglalása miatt, kinek 8 hold földet és a barlabási szőlőnél egy rétet is elzálogositott 8 frtban.

1423. Daróczi István fiai László és István, ugy Bálint, Veronika és Ágnes eladják örök áron negyedi jogukat, vagyis két puszta telket, 16 darab szántó, 2 kaszáló és erdővel együtt, valamint az ott épitett egyházi kegyuri jog részével együtt Várdai Domokos fiai Miklós, Mihály és Pelbártnak 200 királyi uj pénzért.

E tájban a falu határa bejáratván, Gelényes, Barabás, Surány és Darócz közt emlittetnek következő határpontok: Révhatár, határreketye, Szilvás, Dávidfoka, Kirvapataka-mocsár s az ebből kifolyó Középér, Kepeldek erdő, Hosszuberek, Mich folyó és több névtelen tó és mocsár***).

1454. Várdai Miklós, Daróczi István törvénytudor, György, Márton és János panaszára vizsgálat tétetett az iránt, hogy malomvizi Kenderesi János és Szokolai Péter munkácsi várnagyok a a daróczi Liget nevü erdőt dédai lakos Gergely István, Gosár Ferencz, Menyák Bálint, Verthyk Mátyás és Demeter, Papi Pál és mások ösztönzésére erőszakosan elfoglalták. Királyi emberekül ajánl-

*) U. o. 353.
**) Prot. C. II. 27. sz.
***) Leleszi orsz. lev. prot. met. I. 553. sz.

tattak: Borsovai Anderko András, Gersenői Máté, Pósaházi Simon és Brigyes, Barlabási János és Kerepeczi György.

1467. vizsgálat tétetett Daróczi Brigyes és János részére főtisztelendő Kisvárdai István kalocsai érsek és testvére László özvegye Adrig és Miklós özvegye Katalin, valamint ez utóbbinak gyermekei: Miklós, Aladár, Mátyás, és Simon, ugy László és János László fiai ellen, azért, mert ezek a helység déli oldalán Darócz patak mellett fekvő bizonyos részbirtokot az elzálogositott helység nyolczadánál többet elfoglaltak a Hosszuliget nevü kaszálóval együtt s mert az őket illető irományokat jogtalanul visszatartották.

1469. Kisvárdai László fia András és Miklós, fiai Miklós és Simon, valamint Daróczi János, Márton, Brigyes és Miklós perlekedtek Csarnavodai Egyed, György és Jánossal Cs. Domokos fiaival az iránt, hogy ez utóbbiak szántó és kaszáló földeik és erdőik nagy részét, valamint a Horgashát, Adomasürü-hát, Bégány tava mezeje, Homokos liget és Bartava mezeje nevü Sid és Csarodáig nyuló vizjárta téreket elfoglalták s Csarodához csatolták, ez alkalommal királyi emberül müködvén Barlabási János.

1477-ben ismét vizsgálatot tett Homoki Miklós kir. ember és Ambrus leleszi pap Daróczi János, István és Márton részère Kisvárdai Miklós és anyja Katalin, valamint néhai V. László fiai János és András ellen, kik a fentebb nevezett dülők és Nagy és Kis-nyomás nevü téreket elfoglalták s Kis-Darócz helységökhöz csatolták, Daróczi János anyját Dorottyát s testvérét Erzsébetet pedig illetlen szitkozódó szavakkal sértették.

1489. Mátyás király Budáról (feria 6 post. fest. visitationis B. M. V.) Daróczi Márton, Pál és István kérelmére Darócz határát bejáratni rendelte s arra a megyei választott hites nemesekből kiküldött Hetei György királyi emberül megjelenvén, midőn a leleszi konventbeli áldozárral s érdekletteкül megérkezett Nagysurányi György, Kissurányi János, Borsovai Péter máróki tiszt, Szirmai Fóris s más szomszédosok társaságában kiment, Déda felől a helység birája a birtokos király nevében ellenmondott s igy a müködés félbeszakittatott*).

1492. Surányi György beiktattatott a néhai Csarnavodai Krisogon és Miklós birta daróczi részekbe, s nádori parancs folytán Daróczi Márton, Pál és István kérelmére a határ bejáratott. Ugyan-

---

*) Lelesz, prot. met. I. 492.

akkor egyik birtokosul Dávidházi Kata emlittetik, kinek első ura volt Tekei Jakab, mostani pedig Kisanarcsi Jakab.

1506. pereltek Kisvárdai László és Kerecsenyi István, Antal és Barabás, ez utóbbiak az itteni részeket erőszakkal elfoglalván s Daróczi Mártonra iratván, ki azokat később visszaadta*).

1511. Daróczi Gáspár lelkész elzálogositá itteni telkét 25 frton Daróczi Mártonnak, s D. Szeráf tiltakozott Márton s neje Borbála ellen házeladás miatt.

1513. Idősb Lónyai Jánosné Szirmai Fóris Dorottya bevallja, hogy Daróczi Márton tőle a nagy és kis-daróczi elzálogositott birtokot kiváltotta légyen.

1519. néhai Daróczi János hasonnevü fia törvénykezett D. István fiával Pállal, ki a panaszló néhai testvére tisztelendő Gáspár által elzálogositott részbirtokot kiadni vonakodott, királyi emberül eljárván Homoki János. — Ugyanakkor D. János vett Guthi Annától, az előtt Daróczi Nagy Pál özvegyétől részeket.

1522. Daróczi Anna és Kisvárdai Ferencz lépnek birtok iránt egyezségre. 1523. beiktattatott Daróczi György zálogczimen Homoki Lőrincz királyi ember és Kapi Pál leleszi k. pap által a Daróczi János és Mihály nagy és kis-daróczi összes részeibe Daróczi Erzsébet és fia Mihály, Fejér Lászlóné Dorottya és Polyák Jánosné Ilona ellenmondása mellett.

1524. Daróczi Pál és Surányi Sebestyén elcserélik daróczi és fejércsei némely részeiket, s ugyanakkor beiktattatott bélteki Drágffi János a rozsali Kun Lászlótól hütlenségi bélyegen elkobzott itteni birtokba.

1538. megvette Büdi Mihály Várdai Ambrus és Mihálytól ezeknek máróki és daróczi birtokait 90 frtért. 1539-ben pedig Büdi M. és neje Anna, fia Mihály és leánya Klára királyi adományul nyerik a kis-daróczi részjószágot s abba Guthi Benedek kir. ember által beiktattattak; e részeket később Melith Péter s vérrokonai kapták.

1549. eltiltatta Daróczi Kata — Kisvárdai Mihályt és Istvánt Nagy és Kis-Darócz, Gát, Gut, és Kirva nevü helységek elidegenitésétől.

1552. perlekedtek Daróczi Mihály — Surányi Jánossal és Miklóssal. Azon évi adóösszeirás szerint birtokoltak Kis-Dáróczon: Vár-

---

*) Daróczi Márton mint beregmegyei követ jelen volt az 1505-ki rákosmezei gyülésen.

dai Mihály és Büdi Mihály, Nagy-Daróczon pedig több nemesek.

1569. Szigeti Vass János a zólyomi, pozsonyi és soproṇyi törvények alapján visszavétetni kérte Büdi Mihály és Farkastól a kezökön levő itteni részeket.

1577. emlittetnek birtokosokul: Bilkei Anna, férje Gulácsi István és Daróczi György. Ez évben Daróczi Szeráf végrendeletileg összes birtokát Ferencz, Anna, Borbála és Zsófia nevü gyermekeinek hagyá. 1585-ben azonban e végrendeletét megtoldotta. D. Szeráf királyi táblabiró, valamint István és Miklós, idősb és ifjabb János és László beiktattattak D. János és György a nagy-daróczi részekbe.

1583. birtokolt Kisvárdai Mihály itt, Jándon és a kis-daróczi pusztán.

1610-ben beiktattatott Daróczi Ferencz. 1652-ben emlittetik Daróczi István, ki Lónyay Zsigmonddal perelt Darócz és Homok iránt. 1661-ben Daróczi Magda, Kemecsei Ferencz neje tiltakozott Daróczi László ellen birtok eladási ügyben. — 1662-ben idősb pongyeloki Galambos László és neje Kubinyi Borbála (Kubinyi László és Daróczi Kata leánya) behelyeztetett Daróczi Lászlóval tett kölcsönös bevallás folytán egy itteni nemesi kuriába és részbirtokba. A Miskolczi István kir. ember àltal történt beiktatásnál ellenmondott Horthi Istvánné született Daróczi Anna és Kemecsei Ferenczné szül. Daróczi Magda.

1656. D. László Tömösvári Borbálának egy nemesi udvartelket 156 frtban átirat.

1666. Lövei Miklós szabolcsi szolgabiró és Rákóczy Zsigmond leleszi áldozár királyi adomány alapján beiktatták Barakonyi Ferenczet, Kemecsei F. és nejét Magdát és lekcsei Sulyok Borbálát (Barakonyinét) egy nagy-daróczi kuria és kis-daróczi puszta birtokába. — 1667-ben pedig beiktattatott Daróczi Márton, utolsó kiről emlités történik.

1680-ban Károlyi László Darócz, Homok, Sonkád, Lázár, Palád, Szigetfő és Bótpalád helységekben levő részbirtokokba beiktattatván, ez ellen az egész Csomaközi-család ünnepélyes óvást tett.

1743. osztozkodtak itt és Gulács s Czekén Gulácsi Zsuzsánna, Kata, Márton, Gábor, Ferencz és Kristóf. 1756. tiltakozott és perlekedett Gulácsi Márton hasonnevü rokonával a daróczi, dédai, tivadari és szabolcsmegyei bökönyi, micskei, nagy-ari s száloki birtokok elidegenitése iránt. Ez okmányban érdeklettekül emlittetnek:

Budaházi Gábor s neje Somosi Kata. Cselei András s leánya Zsuzsánna Kálnási Mihály neje s ennek leánya Kata, más Cselei Zsuzsánna Guthi Zsigmond neje és Gulácsi Márton gyermekei: Sándor és Kata, kik zétényi Klobusiczky Borbálától születtek.

Jelenleg a Lónyai-család itt a főbirtokos, nevezetesen Lónyai Gábor, kiknek birtokához tartozik a helység határát képező Petlen és Kisasszony-erdő nevü erdő puszták is. Továbbá: gróf Degenfeld Imre, Horthy László, báró Uray Gyula. Csánk Nándor. Barkaszy István. Keresztény János, Kötény. Kiss, Tari sat. családok. A lakosok Ábrány, Balási, Barkaszi, Benke, Csajko, Csók, Dénk, Filep, Gál, Iski, Isák. Juhász, Kantor, Kelemen, Király, Kis, Kovács, Kötény, Mester, Nagy, Orosz, Szőlősi. Szernyi, Szücs és Tasi nevet viselnek.

A helységben van a Lónyay-családnak csinos gazdasági udvara és laka, azonkivül figyelemre méltó az egykori rk. kőtemplom, melyet a XVI. század óta a protestansok használnak. Ez a XIV. század folyamában emeltetett, a Várdai-család által, mennyiben egy 1436. évben kelt okmányban, melyben a Kisvárdai Miklós és Pelbárt és Daróczi Miklós és Istvánt illető birtok. ugymint. 10 jobbágytelek, 2 ekényi erdő, $1^1/_2$ ekényi Liget nevü s 6 ekényi cserjésről történik intézkedés, felhozatik, hogy Darócz e déli felerészében találtatott egy száraz-malom, a falun átfolyó Kér nevü halászó hely és egy torony nélküli kőtemplom sirbolttal és haranglábbal együtt a Várdaiak birtokában.

Volt pedig e templom keletelt fekvéssel akkép épitve, hogy a hosz-négyszegü hajó tágas, ellenben a keleti szélén levő szentély jóval kisebb s alacsonyabb vala, hosszukás s alig araszny szélés, nyilásszerü ablakai csupán a keleti és déli oldalról hintettek némi fényt a belül fresco-képekkel diszitett egyszerü sima falakra. E templom időfolytán többször átalakittatott s igy hajdan régi eredeti alakjából a törzs falakon kivül alig bir már ma többet mutatni. Az 1861-ki tüzvész után pedig, melyben ez épület is megégett, teljesen átidomittatott akkép, hogy az alacsonyabb szentély falai a hajóval egyenlő magasságra emeltettek s a keskeny ablakok megbővittettek, a veres és feketésszinü falfestmények, melyek mint magam is láttam, életnagyságu szenteket és püspököket ábrázoltak, e kijavitás alkalmával teljesen lekarczoltattak és bemeszeltettek. A szentély egyébként a nyolczszög három oldalával záródik, mig a hajó egykori boltozata helyett most lapos famennyzettel fedett. A

kőtorony 1838-ban ragasztatott a templomhoz, ebben van egy igen régi felirat és jegy nélküli h a r a n g, mig a másik László István kis-gejőczi müves által öntetett. Előbbi félrecsett paplakát 1839-ben cserélte ki Lónyai Gábor a mostaniért.

Dávidháza.

Két egymás közelében levő ruthén helység a munkácsi járásban; hajdan csak egy létezett, az mely a két falut elválasztó Latorcza jobb partján állott s Ó Dávidházá-nak neveztetett; a Latorcza bal partján álló Uj Dávidháza a 18. század elején alakult és pedig, miként egy 1807. évben a megye által tétetett perbeli tanuvallomásból kitünik, oly módon, hogy az ó dávidházi lakosok a kuruczok és más portyázó hadaktól sokat szenvedvén, innen a Latorczától eső tölgy erdő sürüségébe menekültek s ott előbb gunyhókban tartózkodtak, mig idővel megszaporodván, rendes falut építettek. Vass György nevü, akkor 78 éves ember eskü alatt vallá, hogy még az ő emlékezetére is egykor csak 32 lakosa volt az uj telepnek; most van Uj Dávidházának 1293 lelke, 220 háza és 781 holdja; Ó Dávidházának ellenben csak 64 háza, 334 lakosa és 416 holdnyi tértartalma. Uj Dávidháza szélén még most is ligetszerüleg áll a régi tölgyerdő, melynek bámulatra méltó fái oly vastagok, hogy némelyike mellmagasságnyira majd két méter átmérőjü. —

A XIV. században a Dávidházi nevü nemes család birta e helységet; 1364-ben királyi emberül emlittetik D á v i d f a l v a i is, névszerint Dávid fia László*). Egyik Dávidházi János királyi emberjelölt volt 1408-ban a Makariai családnak Makarján történt beiktatása alkalmával; 1417-ben pedig Zsigmond király Budán, dec. 1. kelt rendeletében uj adomány folytán ismételve beiktatá a

*) Leleszi lev. prot. A. A. I. 97. sz.

leleszi konvent által Dávidházi János lompertházi mindszentegyházi plébánost, valamint Demetert, Tamás fiát, Boldizsárt, Pált és Jánost Domokos fiát, Jánost és Györgyöt, Mihály fiait, Antalt, Lászlót és Miklóst, Gergely fiát, Benedeket és Györgyöt, Tamás fiát s osztályos rokonokat. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek Guthi Pál, András, Lukács, Márton és Mihály és Pósaházi Jakab. E szerint az Ó Dávidházáról elnevezett Dávidházi család a 14. században már virágzó és népes volt.

1501. Dávidházi Gergely beiktattatott 16 telek birtokába; zálogczimen pedig Gulácsi Simon királyi ember által Dávidházi Gáspár fia Mózses, mely alkalommal a bevezetésnek ellenmondottak Klacsanói Horváth István és Dávidházi Albert és Gáspár. 1506-ban Dávidházi Imre eladott Posegai Kelemennek telket és egy puszta harmadrészt. 1510-ben Dávidházi Ilona özvegy Alsónémethi Benedekné átadta birtokát itt s Alsónémetiben és Batván leányának, Ilonának özvegy Tibai Miklósnénak; ez ellen azonban Dávidházi Gáspár tiltakozott, ugyszintén D. Miklós és Márton ellen is. —

1542. megvett Büdi Mihály Csapi Pál özvegyétől Dávid Katától akkor férjezett Nagy Imrénétől 60 frtért egy telket.

1548. beiktattatott Kisguthi Benedek kir. ember és Nagybajomi Gergely mester leleszi k. pap által Büdi Mihály özvegye Ártándi Anna és fia Büdi Mihály vétel utján nemes Györgyi Tamás itteni összes részeibe, Ujlaki Bertalan deák neje Zsófia és Técsi Kristófné Ilona ellenmondásai mellett.

1549. cseréltek birtokot Dávidházi Kata Nagy Bálintné és Ártándi Anna s Büdy Mihály, László és Farkas. — Ekkor birtokoltak itt még Tárczi Kristóf és Battyányi Mihály.

1550. Dávidházi Erzsébet és András, néhai D. Gáspár gyermekei (kinek atyja volt szintén Gáspár, ennek pedig Albert,) Büdi Mihály özvegyét Annát és fiát Mihályt megperlé Dávidháza helység átengedése iránt, minthogy azt egykor néhai Dávidházi Mihály, Gáspár testvére, leánya Katalin Büdi Mihálynak elzálogositá vala*).

1552. Battyányi Mihály neje Magda beiktattatott egy birtokrészbe; ugyanakkor birt itt Nyilas Mihály is; 1554-ben átiratta birtokát Halábori Bornemisza Mihályra — Halábori Kata. 1567-ben birt itt Battányi M. 6, Balogh János 4, Possy János 4, Büdi

*) Lelesz, prot. A. A. fosc. 2. N. 45.

Mihály 3, Kerepeczi Demeter 2, Tarnóczi János 1 és Dávidházi István 2 jobbágyhelyet; 1569-ben említtetik még Bilkei Máté és neje Wessei Orsolya. Kerepeczi D. jobbágyául említtetett Szarka Mihály. 1570-ben pereltek Balogh János és neje Kata — Lónyay Péterrel a felett, hogy az utóbbi Szilágyi Balázs tiszte által a Dávidházán átfolyó vizből kenderét kiveteté, szétszóratta s itteni nemesi udvarába erőszakosan berontott. 1571-ben örökölt itt Battányi M. után Lónyay Péter; ugyanakkor behelyeztetett Kerepeczi máskép Majthényi Demeter a Rosso Vincze cs. k. tüzérparancsnoknak Schvendi Lázár által adományozott, de attól visszabocsátott részekbe Kerepeczi Gáspár ellenmondása mellett, ki állitá, hogy e birtok őt anyai jogon illeti a Molnár Pál és Orosz Simon lakta telkek kivételével.

1582. beiktattattak Horváth Mihalovics Simon, Barkóczi Albert özvegye Bégányi Dorotya, Horváth Miklós és Margit, valamint királyi adomány alapján Lónyay Péter is egy birtokrészbe; 1660-ban pedig Melith Péter, Csapi Zsófia s a többi rokonok a Büdy-féle részekbe. Azon évben előfordulnak birtokosokul még Rákóczy Zsigmond, Pacsot Ferencz, Nemesi Gáspár, Szürtei Miklós, Szabó Lukács, Gataly Miklós, Vessei Orsolya és Fornosi János; 1612-ben még Sárközi Kelemen, Kőrösi Is ván deák és Klacsanói Horváth Ferencz.

1647-ben birtak itt: Horváth F., Lövei Gergely, Kende Ferencz özvegye, Balling György, Jékei Pál, Balogh János, Becsi István, Sennyei Ferencz, Forgáth István, Desewffy Ádám, Barkóczy Ferencz, Dávidházi András és Dobrosóczki György.

1657. Kissennyei Sennyei Ferencz zálogba adta Tárkányi Istvánnak 1500 arany forintért a Dávidháza, Medvegyócz, Benedike, Küzmina, Zsukó, Patkanócz, Kálnik, Gajdos és Komoróc helységekben levő birtokait.

1716. nov. 25. kelt okmányszerint, Komlósi Sándor (ki irni nem tudván, keresztvonást tett,) a Komlósi-féle részeket Dávidházán, melyet Klobusiczki Gáspár Komlósi Ferencz özvegyétől 200 frtért szerzett és neki átengedett, ugyanannyi magyar forintban elzálogitá.

A Rákóczy György özvegye által 1649. évben készittetett urbérben Ó Dávidházáról ez áll: „hogy régenten a várhoz tartozott, de a földesur által elidegenittetett s akkor a lakosok a tüzifáért szintén tettek némi adózást természetben, mit akkor Lövei Gergely és Kende Ferenczné birt zálogképen.

1737. Kereknyei Kata Komlósi Tamás özvegye Dobrócz Bálint deáknak két jobbágytelket elzálogitott itt 150 m. forinton.

1767—1801-ben birtokolt itt a Miklós család is.

Jelenben birnak Mikóék után Buzinkai Mihályné, gróf Schönborn, Szikszai, Komjáthi, Turcsányi Györgyné, Bornemisza Lajos, Gotteszmann Adolf, Szenkovszki Lászlóné, Ewa László örökesei, Tarnóczi Istvánné, Feuerstein Sámuel s mások.

Uj Dávidházán van a görög katholikus hiveknek lelkészségök és kőtemplomuk; anyakönyvük 1780-tól kezdődik. Ó Dávidházán van szintén fiók kőegyházuk; ellenben a reformált lakosok a rákosi lelkészséghez tartoznak; Ujdávidházi templomuk különben már rég óta fennáll; 1545. évben engedélyt kértek a megyétől arra, hogy a templomuk kijavitására szükségelt költséget adakozás utján gyüjthessék; az 1826. elkészült templomuk helyét mint szintén a tanitóét (levita) ajándékozta az egyház községnek Steftmann Ferencz nyugalmazott kapitány; ez előtt már két fatemplomkája volt a Balla-család kertjében, melyek egyszerüen szalmával valának fedve. Első tanitó 1812-ben Lovas János volt.

Déda.

Szép magyar falu, termékeny sikságon, Beregszásztól nyugatra egy órajárásnyira 134 házzal. 1870-ben 862, most csak 679 lélekkel és 2617 holdnyi területtel.

Már a XIV. században itt megye-gyülések tartattak. Igy 1356-ban András apostol ünnepén Marochuk mester királynői lovászmester és beregi főispán Sid birtokosai ügyében intézkedett*). 1367-ben pedig Beregvármegye négy szolgabirája bizonyságot tett Dédán kiállitott okmányában arról, hogy Bogama fia János mester beregi alispán, Császlóczi László fiával, János mesterrel oly

*) Zichy-Codex III. 36.

egyezségre lépett, miszerint három átvett lóért becsszerint 12 forinttal (minden forinttól 28 garassal számitva) adósa maradván, azokat Mária ünnep nyolczadán Jánosnak a leleszi konvent előtt lefizetendi; ha pedig ezt a kitüzött helyen és időben nem tenné, akkor kétszeresét megadni köteles legyen; továbbá János mester panaszára végeztetett: hogy ez a kitüzött napon a leleszi konvent előtt esküdjék meg arra, hogy jobbágyai László és Miklós Császlóczi Jánostól 14 frtot fel nem vettek.

Déda hajdan királyi birtok volt; később a királynék élvezték jövedelmét, azonban már a XV. században egyes magánzók is emlittetnek birtokosokul; majd a munkácsi vár tartozékául tekintvén, mint ilyen György rácz despotának adományoztatott, 1440-ban azonban tőle elvétetvén, Pálóczi Lászlónak s később Szilágyi Erzsébetnek jutott birtokába.

1454-ben Hunyadi János kormányzó alatt vizsgálatot intéztek a szomszéd daróczi birtokosok, V á r d a i-a k Kenderes János és Szokoly Péter munkácsi várnagyok ellen azért, hogy a Daróczhoz tartozó erdők és kaszálók egy részét a munkácsi várhoz tartozott Dédához csatolták. A vizsgálatot teljesité mint királyi ember Borsovai Andorko András. (Lelesz.)

1463. királyi adomány folytán beiktattattak a leleszi konvent és Pósaházi Simon kir. ember által Kezi Balázs deák, munkácsi királyi várnagy, neje Anaszta és testvére Veron a „munkácsi vártól elszakitott“ dédai jószág birtokába.

1469. törvénykeztek Kezi Balázs és néhai Kezi Ferencz fia Ákos, Kisujlaki Balázs, Kalathazi Szupan Péter és Kusali Jakcsi György özvegye Affra, valamint Jakcsi György fia László — Nagynégányi Miklóssal azért, mert ez a vádlók dédai és kaszonyi erdejökben legelészett sertéseket megöletett s Kezi Balázs dédai jobbágyaitól száz aranynál többet zsarolt és elfoglalt.

1477. Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja birta Dédát a munkácsi várral együtt, ekkor a leleszi konvent közbejöttével bejáratta e helység határát is.

1484. Mátyás király Beatrix beleegyezésével Korvin Jánosnak a munkácsi uradalmat adományozván, ahoz tartozó helységül emlittetik a sorozatban Déda is, valamint 1495-ben is, midőn az uradalom Csáktornyai Zsigmond és testvére Ernőnek adományoztatott.

1492. Déda ellenmondott azon alkalommal, midőn Daróczi István, Pál és Márton a szomszéd Darócz határát igazittatták.

1498. Bilkei Péterné szül. Matucsinai Dorottya beiktattatott

dédai részekbe Matucsinai Miklós neje Katalin és fiai Ferencz és György s leányai Jeremia s Magda ellenmondása mellett.

1502. Halmaghi Magavajda Mihály és fiai pereltek Matucsinai Miklóssal foglalás miatt.

1540. I. Ferdinánd meghagyá a munkácsi várban kelt irattal a leleszi konventnek, hogy a várhoz tartozó dédai részekbe iktassa be Büdi Mihályt, kinek azt hü szolgálataiért adományozta azon igérettel, hogy idővel azt más hasonló, legalább 16 jobbágytelekből álló birtokért kicserélendi. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek: Guthi András és Benedek, Ugrai István, bégányi Sárközi Gergely deák és Klacsanói Gallis János és István. A bevezetésnél ellenmondott Kovászói Matuznai Pál (Ferencz fia), atyja s testvérei György és Gábor nevében; később pedig biróilag eltiltatták Ferdinánd királyt és Szapolyai Jánost attól, hogy Déda és Longodár helységeket eladományozhassák. (Lelesz. A. A. 22).

1566-ban az erre átvonult tatárok 16 házhelyet elpusztitottok s a népet fogságba hurczolták, az 1567-ki adóösszeirásban Büdi Mihály kezén hat kapu találtatott, az 1600-ki összeirásban pedig emlittetnek birtokosokul: Büdi Erzsébet kisasszony, Kubinyi István és Dessewffy Ferencz. 1632-ben Dessewffy gyermekei: László, Ferencz, Ádám, Klára Pernyesztei Gáborné és Kata Dóczi Menyhértné, kik ez évben Déda, Szeretva, Szbugya és a munkácsi birtok iránt osztozkodtak. 1634. emlittetik birtokosul Kubinyi Istvánon kivül még Károlyi András is. 1648-ban pedig: Dessewffy Ádám, László és Ferencz, Zavatkai Ferencz, a Fuló-család, Guthi Boldizsár, Barkóczi István és Melith Péter.

1636. junius 4-kén egyezségre léptek Fuló Jánosné született Barkács Katalin (Sziszeki Barkács István és Büdi Erzsébet leánya), Barkács Gábor és Mihály és Krisztina kisasszony egy-, másrészről pedig Barkács István a néhai Büdi Erzsébet és Barkács István vagyonának felosztása iránt. Az osztoztató birák valának: bedeki Nyári István ajtónálló és szabolcsi főispán, priberi idősb Melith Péter és György, osztopáni Pernessi Gábor és klacsanói Horváth Ferencz és Simon. A leleszi konventnél letett egyezségi okmány szerint Barkács Mihály kapta a hetyeni, ez és Gábor a dédai, Krisztina a kerecsenyi birtokot sat.

1609. Perényi János és osztályos rokonai Székely, Pázmán és Büdi utódok nélkül elhalván, deregnyői Daróczi Ferencz kapta azok birtokait, valamint a dédai határban levő K i r v a nevü pusztát. A beiktatást eszközlé Gulácsi Kristóf királyi ember.

1651. Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna beiktattattak a Büdy-féle részbe, ugy Váratkai Ferencz és neje Barkács Krisztina.

1652. Lónyai Zsigmond öröklé Guthy Miklós végrendelete folytán annak itteni birtokát.

1660. Priberi Melith Péter s rokonai királyi uj adomány mellett beiktattattak a Büdi-féle birtokba, mely az atyai várhoz tartozott egykor. A beiktatásnál Fuló János ellenmondott.

1695. évben is a megye itt többször tartott gyülést.

1830. táján épittetett Perényi Zsigmond itt egy timsógyárat, melyet 1849. után az osztrák kormány birtokaival együtt elkoboztatott s később ifjabb Bay György megvett.

Mostani főbb birtokosok itt a Bay család, Bloksay István, Szarka Kálmán, Pásztélyi János, Szunyogh-család, Vokurko József; a Perényi Zsigmond-féle részt megszerzé Leszkay Károly s ettől Létai; birnak még: Besenyey János, Kozák, Kosztyó, Molnár sat.

A határ nyugoti oldalán posványos téren áll a Kirva nevü puszta, melynek egyik emelkedettebb pontján egy régi földvárnak nyoma látszik. E parányi erőd csak 25 méter átmérőjü s hármas sánczczal és töltéssel vala egykor körülvéve, hozzá észak és délfelől az egykor kétségtelenül átgázolhatlan mocsáron át két 3—400 lépésnyi hosszu pallószerü hid vezetett, melynek a földbe vert tölgyfa czölöpjei két sorban maiglan jól látszanak. A várhelyen jegytelen téglák és kövek hevernek s némi üregek, melyeket kincskeresők vájtak. A láp most már kiszáradt s legelőnek s részben kaszálónak használtatik. A határban egyébiránt több régi halmot vevék észre, melyeknek átkutatása kivánatos lenne.

A reformáta hitvallás itt, mint minden magyar vidéken a protestantismus fejlődése idején jókor honosodott meg, az áttért hivek a római kath. templomot s az annak szomszédságában álló lelkészi telket magok részére foglalván el, melyet maiglan birnak. A keletelt, egy hajóju s az ennél alacsonyabb, egyenes fallal zárolt szentélylyel biró kőtemplom a XV. század csúcsives izlés szerinti épitmény, mely a 8 lépés hosszu szentélylyel együtt 18 m. hosszu és 13 m. széles, a hajóban $7^1/_2$ m. magas. Korát a közvélemény alaptalanul bár sokkal régibbnek állitja. Déli és keleti oldalán kis körivü ablakok hintenek fényt a templomba, melynek falai egykor festményekkel valának diszitve, a levakart mészréteg alatt, különösen az északi oldalon vörös, sárga és fekete szinelésre akadtam. A hajó alatti sirboltban e század elején több elkorhadt fa- és egy rézkoporsó maradványai közt tiz arany gombot is találtak.

A nyugati homlokzat közepén áll a téglából később hozzáépitett 15 m. magas torony, mely egyszerü négyág alakban száll fel és csonka tetején sátorfedőt visel; nyitott csarnokszerü alján szembeötlik a templom egykori diszes csucsives s három horonynyal diszitett kőkeretü főajtaja. Az északi oldalon a hajdani sekrestyének romjai látszanak. Anyakönyve különben csak 1770. év óta vezettetik. A község jelenlegi lelkésze Koncz Imre szives volt nekem 3 régi templomi edényt mutatni, melyek 1620, 1634 és 1667. évekből valók. Az egyik harangon e feliratot olvastam: „Ez harangot csináltatta Nemes Fuló János uram dédavai ecval edütt Isten dicsőségére. Joannes Schmox cracoviensis me fudit. A. D. 1675." A másikat 1810. öntette az „ecclesia." Az oskolai telket az utczáról bejáró templom melletti széles sikátorból alakitotta az egyház 1800-ban.

Derczen.

Magyar helység a munkácsi járásban, 158 lakházzal, 1466 lélekkel és Pusztakerepeczczel együtt 7805 holdnyi tértartalommal; fekszik kellemes lapályon, a Szernye-tó északi szélén s az e felett emelkedő szőlővel beültetett kerek hegy alján. A helység már a 13. században népes volt; egy 1321-dik évi okmányban akkori lelkészeül bizonyos Miklós emlittetik;*) az 1333-diki pápai tized rovata szerint, plébánosa 8 garast tartozott adóul fizetni, mi nagy jövedelemre mutatott.

A helység előbb a fejedelmek birtoka vala, később, nevezetesen a 14. században a Széni-család emlittetik birtokosául; 1389. Mária királyné Derczent Szeén László fiának Istvánnak és testvérei Teke, László és Jakabnak adományozta, kik 1392. táján tisztán beiktattattak.**) Széni István azonban nem sokára a 15. század ele-

*) Zichy-Codex I. 197.
**) Budai kam. lev. 745. cs. 35. sz.

jén utódok nélkül elhalván, 1436-ban királyi adomány mellett Derczen falut Pálóczi György esztergomi érsek, testvére Márton nádor, s általok néhai Palóczi Imre fia László s a nádor fiai Péter, Simon és János s örökösei nyerték; az ünnepélyes beiktatást Dávidházi László kir. ember ellenmondás nélkül eszközölvén.

1450. Palóczi Simon bevádolta Csaholi Jánost, a rácz despota tisztét, ki ura meghagyásából, a tőle elvett Derczent felégette s a jobbágyok szarvasmarháit és sertéseit erőhatalommal elhajtatta, mely erőszakoskodásért Csaholi 1453. fej- és vagyonvesztésre itéltetett. — 1459-ben Palóczi János Bégányi Benedek ellen tétetett vizsgálatot, ki egyik derczeni jobbágyát elfogatta s elzáratta; ez ügyben királyi emberül eljárt Dobronyi Miklós.

1552-ben Derczen a Dobó-család birtokában volt, mely az 1567-ki adóösszeirás szerint $14^1/_2$ telket birt; 1571-ben emlittetnek birtokosaiul Dobó Ferencz barsi főispán és Dobó Jakab; ugyszintén Kerepeczi István és János, Pósaházi Zay Mátyás és Pogány Gergely.*)

1582. Horváth Mihalovics Simon és neje Bégányi Dorottya, azelőtt Barkóczi Albert özvegye, ugy Horváth Miklós és Margit s utódaik beiktattattak egy derczeni udvarház s az összes részek birtokába. 1588. birtak itt Melit István és Pál; 1612-ben Melit Pál özvegye Csapi Krisztina, Perényi György és czoborszentmihályi Czobor Mihály, valamint Földvári Imre és Kakas Pál.

1647. emlittetnek: Forgács István, Melit Péter, Perényi Zsigmond és Imre, Eszterházy László, Melit György, Pető István, Barkóczi László, Beniczki György, Nyári Zsigmond, Mezei, Lövei és Eszterházy Miklós gróf.

1754—64. birt itt Beniczky Péter özvegye Csató Klára egy nemesi kuriát. A 17. század végén birtokolt itt Forgács András is, ki a Rákóczy fölkelésben résztvevén, 1711 után vagyona elkoboztatott és 1727-ben Szuhányi Mártonnak adományoztatott, kit abba butykai Viczmándy Károly, királyi ember beiktatott; ennek utódja vala Szuhányi János, 1798-ban birtokos. A XVIII. században még birtokolt itt a derczeni Munkácsy család is, nevezetesen István, ki ősi birtokait itt és a vidéken a Klobusiczky-családnak elzálogositotta; fia Munkácsy János azután innen Böszörménybe költözött s ennek népes utódai a hazában szétoszlottak; egyik unokája Munkácsy Sándor (Dániel fia) jelenleg paksi ref. lel-

*) A munkácsi nagyligeti erdő iránti beiktatási okmány 1572.

kész. Egyik mellékága Szatmáron lakik, névszerint Munkácsy László, orvostudor.

1793. Weisz János orvostudor s táblabiró királyi adományul Derczen, Barabás és Nagy-Bégányban némely fiskális részjószágokat kapván,*) azokba 1794. évi május hó 12-én Nagy-Bégányban Lónyay Menyhért kir. ember és a nagyváradi káptalan küldötte által beiktattatott, felvevén e helyről a Dercsényi nevet. E jeles férfi nagy vagyont és érdemet szerzett magának a timsó-gyártás életbe léptetése által; elébb Podheringen, 1825-ben pedig itt állittatván timsó-főzdéket. (L. ezt.) Hamvai az itteni gyönyörü kerek hegy tetején levő sirboltban nyugszanak, mely felett hat dóriai kőoszlopon fekvő kupolás emelvény áll.

A mult század végén birtak itt és a szomszéd Pusztakerepeczen: Ilosvai László 9, Bóris László 1, Derczenyi János 8, báró Perényi István 3, Haller jogán Péchy Antal 1, Szubányi János 1, gróf Schönborn Jenő Ervin 9, Farkas András Buzinkai jogán 1, Rusák Ferencz 1 és Erdőhegyi László 1 telket; később a határban 46 telek és 2895 hold találtatván, ebből birt Dercsényi 23$^1/_2$, Schönborn 12, Bősz 4$^1/_2$, Perényi 1$^1/_2$, Bekné 1, Ruzsák 1, Erdőhegyi 1, Buzinkai 1 és Szubányi $^1/_2$ telket.

1815-ben birt itt Dercsényi J. 25, Kállay Antal 11$^1/_2$, Dercsényi Ferencz 24$^1/_2$, Lévay László 1 és Bősz János özvegye Tauber Jozefa 1 telket. 1824-ben emlittetnek birtokosokul: Dercsényi Ferencz, báró Perényi Zsigmond, Kállay Antal és báró Vécsey Miklós; 1827-ben pedig Dercsényi Károly és János, gr. Schönborn Ferencz Fülöp, Beck Pál királyi tanácsos özvegye Bárczay Anna és Ruzsák Ferencz. Ekkor emeltette a közbirtokosság az országutnál álló ugynevezett Vörös-korcsmát, melyet árlejtés utján 3993 frtért Mandula György ungvári épitőmester épitett s 1828-ban teljesen elkészitett.

1853. április 26. megvette a Dercsényi-féle részeket gr. Schönborn Károly; a szerződés szerint Dercsényi János cs. k. tanácsos $^1/_3$, báró Dercsényi Henriette született báró Geymüller, ugyis mint kiskoru fia 6, Dercsényi Rudolf s leánya gyámja és nagykoru fia 6, D. Jakab $^1/_3$, Dercsényi László és Kálmán s neje született Ilosvay Krisztina szintén $^1/_3$ részesek eladták 136,000 pengőforintért az őket néhai D. János mint szerző után az 1837. márczius 11-én kelt végrendelete szerint alapitott s eddig hitbizományilag kezelt

*) Az 1793. évi kir. adománylevél szerint, kapta Dercsényi különösen a Bay Mihálytól hütlenségi bélyegen elkobozott nemesi birtokrészeket.

következő birtokaikat: 1. a pusztakerepeczi timsógyár feleréozét, 2. a munkácsi (podhering-kölcsini) timsógyár őket illetett $^3/_8$ részét, 3. a pusztakerepeczi egész birtokot s 4. a derczeni, nagybégányi és barabási részeket; — ezeket azonban később 8000 frtért átengedte vevő Dercsényi Istvánnak.

Derczen főbirtokosai most gróf Schönborn Ervin, Kállay Ottó, Gotteszmann Adolf és Demeter Manó után a község, Des Echerolles Kruspér Sándor, Freyseysen Gyula utódai és Abonyi Emil, kinek atyja István a Perényi Zsigmond-féle részt megvette; továbbá: Bakos János, Frieder Simon, Dóka, Fodor, Iván, Nagy, Szabó sat. családok.

A derczeni község a reformatió kezdetén csatlakozván Kálvin hittanához, régi anyagyülekezetet képez; 1593. Carkai Mátyás volt lelkésze; 1600-ban Ököritói Sándor, oskolatanitója pedig Csarodai János. — 1765. május 30-án megengedte az akkor Pozsonyban székelt magyar kir. helytartótanács, hogy szük és elavult fatemplomát, hasonló anyagból szélességben egy, hosszában pedig két öllel nagyobbitva megépithesse; e kegyelmes intézvény a vármegye által azon évi julius 9-én kihirdettetett és kiadatott. Példa arra, mily korlátok közt éltek alkotmányos országban eleink csak egy század előtt is! 1777. decz. 12. ismét megengedte a megye, hogy eddigi haranglábja helyett, egy kis fatornyot épithessen; 1784-ben külön engedély kellett arra is, hogy a fatemplom és toronyrothadásnak indult talpa alá kőalapot tétethessen! 1799-ben megváltá a község a királyi tizedet. 1835. szenteltetett fel mostani derék kőtemploma. Egyik harangján nincs felirat; nagyobb harangja öntetett 1796. Bán Miklós, gáti rektor által az egyház költségén. Anyakönyve 1770. évben Szatmári Sámuel lelkész idejében kezdődik.

Sajátságos szokás itt, hogy a fejfákra, mint azt az emlitettem kerekhegy tetején levő temetőben tapasztaltam, rimes versekben róják fel az elhunytra vonatkozó emlékiratot ily módon:

„Itt nyugszom már megpihenve,
Minden bajtól menekedve,
Dóka Sámuel volt a nevem,
Mig a földön volt életem;
82 esztendőt éltem,
Akkor jött a Jézus értem."

1875. május hó 2. a helység nagyobb része porrá égett.

Deskofalva.

Orosz uradalmi falu a Hosszuhát keleti oldalán, a felvidéki járásban 47 házzal, 297 lakossal és 1501 holdnyi hegyes-völgyes határral. Mágócsi Gáspár, Munkács birtokosa, 1581. Desko Andrásnak adott kenézséget a végből, hogy itt a Sigo nevü pataknál, Sztrimtura hegy s a Cseresznyefa nevü erdő és Kőhegy közti alkalmas részen uj helységet alakitson, a megszállóknak 15 évi adó- és 14 évi szolgálatmentességet igérvén. E szerint a helység itt is a telepitő kenézről Deskò-falvának neveztetett el. E kenézi kiváltságot később 1611. aug. 18. Magócsi Ferencz is megerősité, a kenéz-család pedig folyvást terjedett, ugy, hogy 1699-dik évben is Desko Lukács vezette a kenézséget..

1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt még csak 6 jobbágy család létezett itt, mely azóta tetemesen megszaporodott.

1636-ban, midőn Rákóczy György és neje L. Zs. Kerepeczi István királyi ember, Bégányi Tamás szolgabiró és Dobrai János törvényszéki jegyző jelenlétében beiktattatott, Simai Mező Gáspár, László és Péter, Deskofalvára nézve ellenmondottak, mint annak volt zálogbirtokosai. Az 1672-ki urbéri összeirás szerint, volt itt akkor a batykó Pap László, ki egy nyesttel adózott. Szántóföldei leginkább a Szobatin nevü mező felé feküdtek. A határban volt két pisztrangos és kövihalas tilalmazott patak, melyekben ma ily halak nem találtatnak. Fatemplomáról már 1699-ben történik emlités s akkor papja Tőkésen lakott, melynek ma is fiókja.

Diczkovicza.

Uradalmi orosz helység Polena közelében egy magaslaton 17 házzal, 109 lakossal és 1029 holdnyi hegyes határral. Az 1649-ki urbér szerint Ujbisztrának s az 1682-ki szerint pedig Zsitkoviczának is neveztetett; Bisztrának, mi magyarul Sebest jelent, azért, mert ily nevü pataknál feküdt. Magócsi Ferencz Munkácsról 1611. junius 8. kenézlevelet adott Lizanecz Mihálynak a végből, hogy e helyen Bisztra nevü helységet alakitson, igérvén az idegen megszállóknak 6 évi adómentességet. Ez okmányt 1613. gróf Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya megerősitették Lizanecz öcsese, Zicsko Hritz részére.

1649-ben találtatott itt 17 jobbágy 30 fiuval, mely alkalommal volt a batykó Zicsko Prokóp. 1699-ben volt a kenéz Lebovics Szimon, de a lakosság e közben annyira elpusztult, hogy csupán $1^1/_2$ telek vala megnépesitve s temploma is el lévén rongálva, a csekély számu g. k. hivek Polenára jártak isteni tiszteletre. 1682-ben még 17 jobbágyszemély volt s a kenéz Zitko András.

Ma a szolocsinai lelkészséghez tartozik.

Kis-Dobrony.

A Kis és Nagy melléknévvel megkülönböztetett két magyar helység fekszik egymás közelében, a kaszonyi járásban Ungmegye határszélén, erdők- s ligetekkel körülvett gyönyörü rónán, melyet

távolról északfelől a jó zamatu és lelkesitő szesze miatt méltán elhiresedett bort termő szerednyei szőlőhegyek s az azok megett fokonkinti magaslatban emelkedő hegységek környeznek. Egykor rengeteg erdők borithaták a most eke alatt álló részeit is, melyeken a vadak és vizi madarak ezrei tanyáztak, a nyomokból itélve, e lapály áradásoknak lévén nem kis mértékben kitéve.

Hogy itt a történelmet megelőzött korban is már tartózkodtak emberek, kétségtelenné teszik azon sir- és lakhelyek nyomai, melyek koronkint napfényre kerülnek; mint 1865. évben is, midőn egy belső kertben számos bronzkarikák, pereczek, füles gomb, karvédő, sarló, véső, lándzsacsucs s egyéb tárgyak; Nagy-Dobronyban pedig 13 két centim. nagyságu, gömbölyü zöld üvegből öntött vörös és fehér habvonalakkal diszitett gyöngy találtatott.

Hogy a magyarok beköltözése előtt itt szlávok laktak, onnan gyanithatni, hogy e helyet tölgyerdőiről „Dubrony“-nak elnevezték, mit a magyarok Dobronynak változtatták át.

E helység most 189 lakházzal, 1101 lélekkel és 2430 holdnyi területtel bir.

Különben e falu a XIII-dik században „Csépánfölde“ és „Csépántelek“-nek is mondatott s az erre átvonult tatárok által elpusztittatott, birtokosaitól teljesen megfosztatott.

1248-ban ugyanis IV. Béla a pusztán és örökösök nélkül maradt földet (terra vacua) Seneta fiának, Mátyásnak adományozta; e birtok akkor az egri káptalan küldötte által körüljáratván, a határjárási okmányban határpontokul felsoroltatnak e következő helyek, u. m.: Dobrony (Dubrun, a mai Nagy-Dobrony), Szalóka, Eszeny, Ignécz, az Ung felé vezető nagy ut, Karachna, Zopochmező, Kalucha domb, Hosszumező s vizekül: a Latorcza, Mertvicze, Potokszada, Remech, Scserneve (Cserlenő?) Határzamuga, Sdala, Sztara Szada, Holt Latorcza, Usztó mocsár, Sulmostó, Kirnicse stb.

Egy 1270-ki okmány szerint V. István, ifjabb király „Csépántelek“ birtokot, mely 3 ekényi földből (3 × 150 = 450 holdból), erdő és rétekből állott s a királyra szállt, hű szolgálataik jutalmazásául Senete fiának, Mátyásnak s fiainak Hetének, Mihály és Lászlónak adományozta, feküdvén e hely Dobrony és Aggtelek közt. Ez okmányok átvétettek 1299. Mátyás fia László comes, testvére Mihály fia Ratold és Hete fia Rudolf megyei főispán részére.

1282-ben IV. László király az uratlan Csépánföldet Mátyás fiának Lászlónak és általa testvérei Hete és Mihálynak jutalmazásul különösen azért adományozta, mert a „Scelench“ vár ostrománál a

király szemeláttára kővel megsebesíttetett; a leleszi konvent által történt beiktatásról vezetett iratban ily határok említtetnek: kezdődött az keletről a Latorczánál, délről állott Dobrony földe, Mertvicza patak, Uticse folyó, azontul Machal Mics-patak, nyugotról Zopocs rét, Kalicsa domb; ezen átmenve Span-tó nevü mocsár, melynek végén állott egy hegyecske; majd a nagyut, melynek mindkét szélén emelkedett öt határdomb; majd jött a Kerepecz-folyó és tul „Ocok“ körül a mocsár és Szernye-patak, hol Mihály fia Demeter birtoka kezdődött; lentebb a hely, hol e határfolyó a Csarna-vodába ömlött; ezen átmenve határoltatott Eszeny által, innen Kerepecznek tartva a Hosszumezőn levő patak, majd a Remete mező és a Tamás egre nevü mocsár, ismét a Nagyut s a Veczken tul a Latorcza, hol a határ végződött.*)

1364-ben Kisdobronyi Ratold fia János és Miklós fia János; 1373-ban pedig Dobronyi Rupert fia János említtetnek királyi emberekül.**)

1374-ben Széchi Pap István fia Gál panaszkodott, hogy Vámos Tamás fia János, Oroszi Rofain fia István, Lőrincz fia Demeter, Demeter fia Egyed, Beke fia János és Loránd, Borsvai Tamás fia Miklós, Jakab Imre fia György és Miklós, szent Mihálynap előtt 44 sertését erőszakosan elhajtották Csépánfalváról, miért ellenök vizsgálat intéztetett.***)

1379. Szepesi Jakab országbiró Széchi Tamás fia Imre részére IV. László királynak 1282-ben Csépánföldéről kiadott oklevelét átirta†), valamint 1384-ben István király 1270-ki okmánylevelét, minthogy Szécsi Imre, Kisdobronyi Ratold fiával Mihálylyal perbe bocsátkozott; ez országbirói kibocsátványban††) Csépánfölde más néven Kis-Dobronynak mondatván.

1380-ban kihasittatván a helység negyedrésze, mely Kisdobronyi Ratold fiai János és Mihályé volt, Milota fia Lőrincz (beregszászi polgár s testvére András, nővére Annus és unokája Erzsébet nagy Lajos leánya és Tamás leányai Ilona és Anna részére, a határjárási okmányban említtetnek határokul: a templom melletti almakert, ennek szögletétől délről kelet felé három vad körtefa. innen az Asztrag tava déli oldalán az erdei és tovább a közut, mely

*) Zichy-Codex I. 49. lap.
**) Lelesz, Prot. A. I. 97. sz. és 12. sz.
***) Leleszi levéltár.
†) Zichy-Cod. IV. 103.
††) U. o. 644.

Ungvárról Bereg felé huzódik.*) 1381-ben Lajos király parancsára a fönebbi okmány kiadatott a leleszi konvent által Jánosnak és Lőrinczuek.**) 1383-ban pedig Eszenyi Tamás fia Imre Gara Miklós nádor elé idéztette Kisdobronyi Pált, Tamást és Lászlót.***)

1393. beiktattattak királyi uj adomány folytán Kisdobronyi Ratold fiának Jánosnak fiai Gergely mesterdeák, Tamás, Mátyás és Sebestyén, Kisdobronyi Miklós fia János és fiai László, Miklós és Tamásnak összes és bárhol létező vagyonaiba testvérölés büne miatt, mely alkalommal a Kisdobronyi János fia Bertalan kir. ember által történt beiktatásnál ellenmondottak a vagyonvesztettek†).

1393. Kisdobronyi Ratold fia Gergely deák, János Miklós fia s László, Miklós és Tamás (János fiai) osztozkodnak.

1394. pereltek Gara nádor előtt Kisdobrony iránt Szécsi Simon fiának Tamásnak fia Imre felperesül Kisdobronyi András ellen, kinek atyja volt Miklós, Bertalan János fia, Miklós Loránd fia és Mihály Ratold fia ellen; ezeknek atyjok volt Mihály, ennek Mátyás és ennek Szente.††)

Ugyanazon évben Kaplai János gróf országbiró rendeletére a leleszi konvent Kisdobronyi Mátyás, János és Pál kérelmére a kisdobronyi határt megigazitani akarván, királyi emberül kijelöltettek: Ráth Jakab, Miklós fia, Ráth Balázs, Helmeczi István ós Domokos fia; azonban mindjárt a kezdetén Antal nevü nagydobronyi lakos Dobóruszkai Domokos mester (Miklós fia,) Báthori János (Jakab fia) és Báthori Jakab és Péter (István fiai) nevében az eljárás ellen tiltakozván, az elmaradt s a felszólamlók a királyi szék elé utasittattak.†††)

1396. tiltakoztak Kisdobronyi László és György — Kisdobronyi Ruben fia Bertalan ellen foglalás miatt.§)

1311. Beiktattattak Dobronyi György és Antal a falu felerészébe; 1409-ben pedig Kisdobronyi Pál és neje Óbégányi Potencziána itt és Fornoson.

1420. emlittetik birtokosul Kisdobronyi Barnabás, Tamás fia.

---

*) Leleszi lev. Prot. AA. 6. sz.

**) U. o. 6.

***) U. o 6.

†) Egy 1390-ki okmányban emlittetik még János fiául Imre is; ugyanakkor voltak Mihály fiai: Pál és Brigyes vagyis magyarosabban: Bereczk; János volt Miklós fia, László s Miklós Loránd fiai, Bertalan János fia, kinek atyja Rubennek neveztetett. (Budai kam. lev. 747.)

††) Budai k. l. 747. cs. 68. sz.

†††) Leleszi l. Prot. Met. I. 501.

§) Budai k. l. 747. cs. 14. sz.

Ugyanakkor Kisdobronyi Gergely leánya Fruzsina Lengyel Jánosné itteni összes részét negyedi- és hitbéri jogaival együtt anyja alsó nempti Szocsik Jakab leánya Borbálának s gyermekei Szocsik János s Annának átadja; egy külön okmányban a fornosi és iszkei részeit is azokra ruházván.

1429. Kisdobronyi Ratold János özvegye Szocsik Borbála, leánya Fruzsina s gyermekei Miklós és Imre eladják itteni részőket, a kisdobronyi Szent Miklós hitvalló tiszteletére szentelt, fából épült templom kegyuri jogával együtt László mester királyi alkorlátnoknak s Csapi máskép Eszenyi Imre fiának Ákos és Istvánnak és István fia Jánosnak 60 arany forintért.

1455. Kisdobronyi János elad egy részbirtokot Szolnoki János és Péternek.

1478. Dobronyi András vizsgálatot intéztet Kapolczi Simon ellen, ki ennek érdekes állapotban volt nejét saját hatalmával megtámadta, bántalmazta s irományait erőszakosan elvette. Királyi emberül eljárt Homoki Balázs.

1487. Dobronyi Pál bátyja Vinczének és neje Krisztinának részbirtokot átenged.

1492. Ulászló Budán (sabato post fest. exalt. s. crucis) Kisdobronyi Brigyes kérelmére e helység Nagydobrony felőli határának megujítását a leleszi káptalannak megrendelvén, midőn e végből Guthi Balázs kir. ember megjelent, Nagy Tamás, Dobóruszkai Domokos és Hetei János deák nevében tiltakozott s igy a további eljárás felfüggesztetett; s mivel Guthi betegsége miatt eljárásának előadása végett a leleszi káptalan elé nem mehetett, nyilatkozatának felvétele végett Gergely áldozár küldetett ki annak guti lakására, hol bevallása megtörténvén, az a királynak bejelentetett. 1494. (Budán feri 4. post. fest. parif. beatae V. Mariae) ismét megrendelte a határjárást, kijelölvén kir. embereknl: Guthi Balázst, Odvani Mihályt, Oroszi Istvánt, Daróczi Mártont és Surányi Györgyöt: azonban ennek Dobó és János lelkész ismét ellenmondottak.*)

1504. Kisdobronyi Mátyás özvegye Margit elzálogosit Huszár Balázsnak egy telket 16 arany forinton.

1509. K Brigyes itteni részeit testvérei Magda, Nyáradi Jánosné, Margit Pazoni Cseres Mihályné és Zsófia jékei Buly Jánosnéra iratja 30 frtban azon kikötéssel, hogy utódai becsértékben majdan visszaválthassák. 1516. Magda és Margit kielégittettek ne

*) Lelesz. Prot. Met. I. 428. és 493.

gyedi jogaikra nézve K. Péter által. 1519. Nagydobronyi Kata itteni birtokrészét Dobó Ferencznek átengedi. 1523. K. Péter egyik telkét 6 frton Csapi Gergelynek elzálogosit; kisdobronyi Nagy Simon pedig Kassai Jánosnak egy másikat 4 frton.

1524. Beke Márton és Sütő Gergely egy-egy telket szereznek zálogczimen 16 forinton. 1530. emlittetik birtokosul Deseő János. —

1548-ban beiktattattak hetei Vadas István és Kisdobronyi Erzsébet fia Simon, Nyáradi János és neje, gyermekei András Miklós és Katalin; Hetei György fia László, kinek anyja volt Kisdobronyi Erzsébet (ennek pedig K. Loránd János leánya Dorottya;) Huszár György és neje Huszár Boldizsár leánya Dorottya, férjezett Kürtösi Gáspárné (H. György született Kisdobronyi Mátyás leányától Erzsébettől;) néhai Jobbágy Mihály és Kisdobronyi Katalin fia Dobronyi István, Nagy Simon fia Menyhért, ki született Kisdobronyi Borbálától, Márton és Potencziána leányától; Dobronyi Benedek, Kisdobronyi Pál és Krisztina fia, végre Budaházi György, néhai Kisdobronyi Boldizsár és Krisztana fia, — az összes itteni részekbe királyi uj adomány czimen, mely alkalommal az ünnepélyes beiktatást eszközlé Óbégányi Sebestyén királyi ember.

1560. Tiltakozott Hetei Csaszi Gergely, Hetei László özvegye Erzsébet, Kántor Máté özvegye Dorottya, Hetei Ferenczné Czili, besenyői Lénárti Gáspárné Klára, Csaszi Gergelyné Katalin és Dancs Ferenczné Borbála nevében is az ellen, hogy Hetei Ferencz és Lasztóczi Mátyásné Erzsébet a kisdobronyi birtokot nemes radvánczi Budaházi Györgynek eladják.

1570. emlittetik birtokosul Sárvégi Péter is. 1580. beiktattatott Budaházi, máskép Vitéz Péter királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi k. pap által Nyáradi Ferencz a nyáradi és Kisdobronyban egy nemesi udvarházból és 3 jobbágytelekből álló birtokrészbe, mely Nyáradi, máskép Deseő Miklóstól hütlenségi bélyegen elkoboztatott s neki a királyi joggal együtt adományoztatott.

1586. Dobronyi máskép Hetei Gergely egyik telkét Szőlősi Mihálynak 32 frtért eladja. 1593. tiltakozott Hetei Anna Pinkóczi György ellen birtokelidegenités miatt.

Az 1600-ki adóösszeirás szerint*) birtokoltak itt: Dobó Ferencz, Budaházi Kristóf, Móritz Gáspár, Nagy Sebestyén, Hetei Gergely, Fejes János, Vid László, Pinkóczy György, Nagy Albert

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

és Halábori Péter. Ugyanakkor Kerepeczi Ferencz és Margit eladván Telegdi Borbálának és Csapi Zsuzsánna hajadonnak 135 frtért egy telket: ez ellen Pinkóczy György, Dobronyi Kata és Kürtössi János tiltakoztak. 1603-ban Kürtössi István elzálogositotta birtokrészét Kádas Andrásnak 60 frtért; és Kürtössi János egy kuriaját Keregszegi Ábrán Istvánnak 104. frtért.

1604. Kisdobronyi Huszár Balázs tiltakozott Huszár Ilona ellen egy nemesi ház és udvar elidegenitése miatt.

1610 Deregnyői Daróczi Ferencz beiktattatott egy birtokrészbe Dobó Ferencz után; 1611-ben pedig serkei Lorántffi Mihály Kis Dobrony, Szernye, Ujfalu és Nagy Muzsaj birtokába; később Lorántffi Zsuzsánna kezével Rákóczy Györgyre esett, ki itteni részét uradalmi igazgatója Debreczeni Tamásnak elzálogositotta 600 frtban. 1611-ben emlittetnek birtokosokul: Ur Gergely és András, Kürtössi János, Huszár Gy., Vincze Mihály és Miklós, Budaházi Kristóf és Telegdi Borbála Rákóczy Zsigmond özvegye. 1638. Fejes János özvegye Budaházi Eufrozina egy részbirtokot iratott Vedányi János és neje Fejes Katának 400 frtban.

1640. Kisdobronyi Ur Erzsébet néhai Viktorin János özvegye és Kápolnás ragyóczi Ragyóczy Zsigmond birtokaikat elcserélik. —

1643. Vincze Krisztina nagydobronyi Kovács Mátyás özvegye Kisdobronyban egy házat és kuriát elzálogositott Móricz Margitnak 202 frtért; valamint

1646. Kürtössi Kristóf — Jánoki Borbálának egy telket 110 ftért; és 1665. Hetei István egyet Harangi Borbálának Andor Istvánnénak 20 frtért. —

1700-ban Görgei Imre és neje Kárászi Horváth Mária vétel utján és királyi adomány mellett behelyezkednek a kisdoronyi Forgács Endrétől hütlenségi bélyegen elfoglalt részekbe.

1754. Gerzsenyi Éva Vályi István özvegye birtokát itt és Ugornyán, Gergelyiben s Gerzsenőn fia Vályi Sándor és leányai Éva és Katalinra hagyományozta.

A mult század végén birtokoltak itt: Mednyánszky, Ragyóczi, Csomonyai, Nagy, Ur és Munkácsi nevü családok, kiknek utódai maiglan élnek itt, ezeken kivül birnak még itt a Morvay, Izsák, Huszár s más családbeliek, névszerint: id. Ur Albert, Ragyóczy Antal és József, id. Nagy Lajos, Nagy Miklós, Veisz Farkas, Groszfeld József, Jakab Istvánné, Komonyi István és Jánosné, Lebovics Ja-

kab, a magyar tudományos akadémia, Nagy Péterné, Nagy Miklós János, Szücs József, Várady József sat.

Nagy-Dobrony.

Most 299 (1870-ben 334) lakházzal, 2096 (1870-ben 2319) magyar lakossal és 6886 holdnyi területtel biró falu az előbbi szomszédságában.

Már az 1272. V. István királytól a Rusdi Mihály részére kiadott okmánylevélben ugy emlittetik e helység „Dobrun", mint királyi birtok; s hogy már e században népesnek kellett lennie, kitünik onnan, hogy az 1333-dik évi pápai tizedek lajstromában plébániával ellátott helyül emlittetik, melynek lelkésze 4 garast fizetett és nem a borsovai, hanem az ungi főesperesség kerületébe tartozott.

1340. Dobronyi Ruben itteni birtokos Csapi Tamás részére bizonyos 24 malacz iránt fenforgott ügyben megbirságoltatott az egri káptalan előtt folyt eljárásnál Csapit törvényesen vallott ügyvéde Balogh János képviselvén.*)

1385. volt itt lelkész György, (Sacerdos et rector), kitől Báthi Miklós és Botfalvai Miklós egy lovat elsajátitván, e miatt ellenök a leleszi konvent kiküldötte vizsgálatot tett.**)

1389. tiltakozott Kisdobronyi Gergely deák több nemes nevében az ellen, hogy a fele részben őket illető itteni latorczai vámjogot szeretvai Romocsa Péter és Császlóczi Péter Balázs fia és Miklós János fia a királytól felkérjék.***)

A XVI. végén a ruszkai Dobó család birta Nagy-Dobronyt; ugyanis 1394. királyi parancs mellett Ráth Balázs királyi ember itt határjárást tevén a szomszéd Kisdobronyi János fia Mátyás és Mihály fia Pál részére: ez alkalommal ellenmondottak Ruszkai Dobó fiai István, Balázs és László; de 1400-ban azok, valamint tisztelendő Turóczi prépost panaszára a leleszi konvent Kisdobronyi Ger-

---

*) Zichy-Codex I. 569.
**) Leleszi lev.
***) Budai kam. lev. 747. cs. 50. sz.

gely deák ellen, ki két nagydobronyi jobbágyokat letartóztatta Kis-Dobronyban, vizsgálatot tett.

1394. említtetnek itteni birtokosokul: Dobóruszkai Domokos mester (Miklós fia), Báthori János (Jakab fia) és Báthori Jakab és Péter (István fiai); 1400-ban pedig még: Dobóruszkai Jakab fia László és István és Ruszkai Báthor János fia András.

1420-ban perlekedtek Dobó István és Kisdobronyi Mihály (Brigyes fia), János (Tamás fia) Mátyás és Tamás (János fiai) foglalás miatt.

A XIV. század végén s a következő elején Tódor podoliai herczeg is birtokolt itt, kétségtelenül Nagy-Dobrony akkor részben már a munkácsi vár uradalmához tartozván; 1410-ben egyezséget kötött a nevezett herczeg — Dobronyi István, László és Balázszsal bizonyos foglalási perben, melylyel a herczeg vádoltatott.*)

1412. Garai Miklós nádor mint Beregmegye főispánja intézkedik azon perben, melyet Kisdobronyi Ratold fiának Jánosnak fia Gergely deák neje és leánya Frusina — Dobóruszkai Jakab fiai Balázs és László ellen hitbér és hozomány iránt folytatott.**)

1494. Dobó Domokos birtokolt itt; lelkészül pedig említtetik Hetei János.

1508. a leleszi konvent a Nyáradi János részére hozott birói itéletet Dobó Domokos ellenében nagy-dobronyi és panyóki (abaujmegyei) részeit illetőleg végrehajtá.

1521. beiktattatott Hetei Simon kir. ember által Dobó Domokos fia Ferencz nagy-dobronyi nemes Jobbágy Mihályné született Kisdobronyi Katalin kisdobronyi részeibe Huszár Balázs fia György ellenmondása mellett.

1599. Perényi Péter Somogyi Pálra iratta nagy-dobronyi kuriáját ès egyik jobbágytelkét, hová Ujhelyi Miklós kir. ember által be is iktattatott.

1610. Deregnyői Daróczi Ferencz beiktattatott az egykor Dobó Ferencz által birt s közönségesen Dobóruszkai uradalomnak nevezett jószágok fele birtokába; ez uradalomhoz tartozott Beregvármegyében: Kis- és Nagy-Dobrony, Szernye, R.-Ujfalu és Nagy-Muzsaly; ezenkivül Dobóruszka nemesi udvarházzal, Bartafalva, Radics. Bező, Zahar, Pinkóczon az Ung vizén egy hat kerekü malom; Panyók, Pérben nemesi kuria és a péri részjószághoz tartozó bihari, szabolcsi, krasznai és középszolnoki birtokok. Daróczi e tete-

*) Budai k. lev. 747. cs. 73. sz.
**) U. o. 69. sz.

mes birtokhoz részint Lorántffi Mihálynak, ugy is mint néhai neje Zeleméri Borbálától született hajadon leányai Erzsébet, Zsuzsánna és Mária term. gyámjának, Kassán a királyi tábla előtt tett ünnepélyes bevallása, részint a kassai kamara tanácsosa és a bethlenfalvai gróf Thurzó György nádornak a király nevében tett adománya folytán jutott. A Pinkóczi Ferencz kir. ember által teljesitett beiktatásnál azonban többen ellenmondottak.

A rákövetkezett 1611. évi julius 17-én Kassán uj egyezség jött létre, mely szerint az utódok nélkül elhunyt ruszkai Dobó Ferencz a kincstárra jutott fentebb nevezett birtok 33 ezer magyar forintban Perényi Zsófiának adatván, most 20 ezer tallér ráfizetése mellett Daróczi Ferenczre s Lorántffi Mihályra, mint annak egykori birtokosai utódaira királyi adomány mellett egyenlő részekben ruháztatott.

A gróf Thurzó György nádor által kiadott beiktatást rendelő parancsban királyi emberekül kijelöltettek: Kisbégányi Gergely, András és Sebestyén; Kerepeczi Ferencz, Priberi Melith, Tompa József, Morgai Imre sat. Szomszédos birtokosokul emlittetnek: a kisdobronyi nemesek, s Ungból: Bornemissza Jósa huszti várkapitány, Homonnai Drugeth István, Magócsi Ferencz, Lónyai István s mások, kik a beiktatásnál ellenmondottak.

1619. Kishartyai Harthyay Gábor és neje Mikolai Ilona, egyezséget kötöttek Rákóczy György és Lorántffi Zsuzsánnával az itteni birtok iránt; 1629-ben pedig ez utóbbi végleg átvette Nagy-Dobronyt.

1638. Melith György törvénykezett a csomonyai és nagydobronyi erdők határa iránt, a minthogy Rákóczy György is az erdők használata iránt vizsgálatot tétetett. (L. Csomonya.)

Ez időtől fogva a Rákóczyak birták Dobronyt. A XVII. század végén II. Rákóczy Ferencz birván, 1699-ben, midőn a beregmegyei közgyülés némely károkat okozó vizi malom elhányatását elrendelte, azon évi sept. 29. Munkácsról a nagy-dobronyi malomra nézve ekkép válaszol: „Esett értésünkre, hogy Ispán uram cő kegme szándékoznék némely malmaink elrontására, a mit is az elmult napokban bizonyos számu népeket összegyüjtetvén, már épen dobronyi malmunkhoz elmentek volt, mivel penig az, mint informáltatunk, a nemes vármegyének nem ott jár az elméje, hogy teljességgel mindenütt a malmok elhányattassanak, hanem a melyek kár nélkül lehetnek, mégmaradhassanak és rektifikáltassanak: azért ha ezen dobronyi malmunk károsnak itéltetik lenni, lészen nekünk is

annyira való emberünk, hogy efféle malmainkat megorvosoltathatjuk, csak a ns vármegye is maga részéről hoc in passu malmait vizsgálja meg.“

Most is gróf Schönborn-család birja az uradalomhoz tartozó részeket, ezen kivül a főbb birtokos Róth Benjamin; a többiek pedig: a község, Benedek, Braun, Badó, Bara, Deák, Eperjesi, Fogarasi, Katona, Molnár, Nyomó, Nagy, Szanyi, Szilvási, Schvarz, Tóth, Vinda s más családok.

1769. több egy kenyéren levő ruthén család ide és Nagy-Lucskára helyeztetett át. A nagy-dobronyi ref. hitközség 1776-ban nyert hatósági engedélyt arra, hogy templomát kijavithassa; azóta szép kő-templomot épitett; a királyi tizedet pedig még 1779-ben megváltá.

1879. márcziusban szerveztetett itt a gyalogposta.

Dobróka.

(Dubruvka.)

Orosz falu a megye keleti szélén Bilke közelében, a felvidéki járásban, 112 házzal, 587 lakossal és 1563 holdnyi határral. Régi okmányokban Dubrókának mondatván, kétségtelen, hogy nevét a tölgyfákkal (dub) boritott egykori rengeteg erdőktől vette; fekszik pedig e helység egy kellemes domb keleti oldalán, melynek ormáról szép a kilátás a beregi, máramarosi és ugocsai hegyekkel környezett borzsai völgyszerü vidékre, melyen 16 falunak fehérlő templomai és csillogó tornyai látszanak.

1447. beiktattatott Ilosvai Tivadar István a zálogul neki jutott dubrókai, bilkei, rákóczi s a többi a bilkei uradalomhoz tartozott részekbe.

1457. Bilkei Péter fiai Miklós, István és Mihály István fia Illés és bilkei Balicza János iktattattak be itt; 1460-ban pedig Ilosvai László és Bilkei Sándor leányai Anna és Verona ez utóbbinak

vagyonába; három év mulva pedig a fentebbieken kivül még Vörösmarthi Palko fiának Ivaskónak neje is azon öt jobbágytelek birtokába, melyeket, valamint Herincsén is ötöt Bilkei Ivasko még 1457-ben Vörösmarthi Palko fiai Péter és Jánosnak 50 arany forinton elzálogitott, 1462. Bilkei András elzálogitott Ivasko Péternek 12 frtért itt és Lukován egy egy telket.

1475. Ilosvai László tiszte és jobbágya dobrókai Palko Pétert megölvén, ez iránt királyi parancs folytàn a megyei hatóság vizsgálatot tett.

1476. királyi parancs mellett osztály eszközöltetett Lipcsei Bilkei Mihály és Lázár és másrészről Bilkei István s rokonai közt Dobrókának egyharmada iránt.

1480. Perényi János kapta zálogul Bilkei András részeit.

1491. Perényi Gábor s osztályos atyafiai királyi adományt nyertek a néhai Bilkei György után maradt részekre nézve, Bilkei János, György s ennek gyermekei ellenmondása mellett. 1530-ban voltak birtokosai: Vitkai Tamás, Falusi András, Karácsony István és Petrovics Péter 1552. Palko Ferencz, Lipcsei János s Horváth Pál. 1548-óta a Kun család is, mely a szomszéd Karaszlón is birt.

1562, Kőrösbányai Móré Gáspár királyi adományul kapta a Bilkei Mátétól hütlenségi bélyegen elkobzott részeket. 1567-ben birták Palkó Péter özvegye, Ilosvai György, Komlósi Gáspár, Lipcsei György özvegye, Gáspár Elek és Ferencz. 1572-ben beiktattatott Tarnóczi István a néhai Ilosvai Jánostól zálogba vett részekbe; 1574-ben Dobrókai Palko Jánosnak eladott Bilkei Máté itt és Miszticzén telkeket; 1575. emlittetik birtokosul Dolhai György és Komlósi Gáspár. 1576. királyi uj adomány levelet nyertek Bilkei Máté, Ferencz, Miklós s többi atyafiak ősi birtokaikról; 1580-ban Daróczi Szeráf kapta adományul Ivasko András uratlan birtokát.

1595. Komlósi Albert iktattatott be egy paraszt-telek birtokába, melyet Rákóczy Zsigmond és Ferencz Bilkei Mátétól vettek.

1599. volt itt Rákóczy Zsigmondnak 19 a munkácsi várhoz tartozott jobbágy háza.

1600. előfordulnak birtokosokul: Lipcsei, Almási János, Ilosvai, Bilkei, Literáti, Gorzó, Rákóczy és Bixi Ferencz özvegye. — 1631. Lipcsei Gergely kapta adományul a Lipcsei Pál fiától elkobzott részeket, 1641. Korláth Borbála és férje Mokcsai Ferencz elzálogiták Lipcsei Györgynek itteni részöket 400 frtért.

1648-ról emlittetnek mint birtokosok: Lipcsei András, Sán-

dor és Gergely; Zavatkai András, Bornemisza Mátyás, Kisfalusi György, Putnoki István, Komlósi Benedek, Gorzó István és Simon, Almási Józsa és Bálint, Kállai István, Mező Gáspár és László, Bégányi Ferencz özvegye, Hunyadi János és Szani György.

A közelebbi időben voltak birokosai a Bilkei, Lipcsei, Gorzó, Ilosvai, Fogarasi és Partecsics-családbeliek.

1798-ban a kiküldött vegyes bizottság a dobrókai g. k. lelkészséget Rosztokára áttétetni véleményezte, állitván, hogy az itt kijelölt papitelek vizhiányban szenvedne, Rosztokán pedig már előbb vala templom és paplak, holott a dobrókai fatemplom szük és teljesen elavult, czélszerütlen épület. Mindamellett a lelkész itt telepedett le s most szép kőtemplommal és tágas, lakályos lelkészséggel dicsekszik. Anyakönyve csupán 1826. évtől vezettetik.

Dragabartfalva.

(Dorobrátovo.)

A Háterdő nyugoti alján a felvidéki járásban fekvő népes, volt uradalmi orosz falu 186 házzal, 1032 lakossal és 6000 holdnyi hegyes határral. Hajdan a kiváltságolt beregi krajnához tartozott. Nevét oláhoktól nyerte, kik egykor nem csak itt, hanem a krajna (végvidék) több nyolcz helységeiben is laktak s kikről a 16. századbeli okmányok még mint ilyenekről emlékeznek; egyik 16. századbeli adórovatban a falu Barátfalvának is iratik, mi azonban valószinüen csupán az illető tiszt magyaritási buzgóságának tulajdonitandó.

1378-ban Erzsébet királyné az itteni oláhokat különös szabadalmakkal ruházta fel. (L. Sztánfalva).

1504-ben beiktattatott Hetei Boldizsár királyi ember által „Dragabartfalva“ birtokába bélteki Drágffi György.

1523-ban már orosz papok müködtek itt lelkészekül.

1648-ban Rákóczy György megerősité Munkácson, julius 27. kelt levelében a vidék szolgálati viszonyaira vonatkozó régi gyakorlatot; 1649-ben pedig találtatott itt: 58 jobbágy 102 fiu. 30

ló, 148 ökör, 78 tinó, 130 tehén, 127 juh, 312 sertés és 17 méhkas. A kenézséget viselte Kenéz László hat atyafiaival, kik évről-évre felváltták egymást a tisztségben. Papok (batykók) valának: Juszko Mihály, Juszko Lázár és Roszpopa Lázár, kik 1—1 nyestet adtak évenkint a munkácsi várhoz; itt lakott akkor a várhoz tartozott két lovas szabados: Fekete és Ganczi és 5 hetes-drabant, u. m.: Buczko Mihály és András, Fejér, Kovács, Sarkadi és Holcza; székelydrabant pedig vala Komjáthi János; tányércsináló Muzga. A 31 marhás és 4 gyalogszeres közt előfordultak ily magyar nevüek: Karácsony (főbiró;) Martinczai, Szép, Jancsi, Fejér, Kovács, Drága, Sarkadi, Komjáthi, Kis, György, Máramarosi, Nagy, Szabó, Kobza, Banko, Vizniczki stb. 19 hely puszta vala.

1672-ben voltak itt batykók: Juszko Lőrincz, László és fia Lukács; a kenéz pedig Kis Lukács.

A népes s tehetős helység most a gróf Schönborn család birtokához tartozik.

1709. okt. 27. itt töltött II. Rákóczy Ferencz egy éjszakát midőn a huszti gyülésről visszatérvén, Medenczén ebédelt s 28-kán Munkácsra érkezett.

A falu határában, sőt magában a helységben sós források iakadnák, jeléül annak, hogy a földgyomrában sórétegek léteznek. A külső források magas palánkkal kerittetnek be s az itt állomásozó sólovag által őriztetnek. 1729. kérdést tett az uradalmi igazgatóság a felsőbbségnél, az iránt, hogy szabad-e a jobbágyoknak a sósvizet használniok, mire válaszul a máramarosi kincstári igazgatóság a forrásokat betemette. Egy itteni domb cárszki horb-nak (császári halom) neveztetik; valószinüen a tilalmazott források miatt. —

A régi g. k. hitközség saját régi lelkészséggel bir, melynek kényelmes laka nehány év előtt épült; 1783. évben megengedte az uradalom, hogy a község a temploma épitéséhez szükséges mészkövet törhesse.

A Sztariláz, Gerbesovicza és Vorocsánszki nevü, uradalmi majorok és gazdasági tanyák Dragabartfalva környékén fekszenek.

Drahusócz.

Oroszfalu Felső-Vereczke közelében; hajdan a munkácsi uradalomhoz tartozott, találtatik benne 21 ház, 142 lakos és 76 holdnyi terület. A 17. század elején Telegdiékhez került zálogjogon, mely család akkor a szentmiklósi uradalmat birta, később azonban ismét a munkácsi várhoz csatoltatott és 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt az erdőség kizárólag Munkácshoz tarrozván, a nagy távolság okozta, hogy azok e környéken teljesen kiirtattak, mi annál inkább elnézetett, mert az idegen jobbágyság is a várbeli erdőkben irtott földön termesztett zab után és a tüzifáért „Kemencze-zab“ czimen kilenczedet adott. Akkor volt itt $6^1/_4$ jobbágyhely, melyek azonban 1689. körül elpusztultak, annyira, hogy 1691-ben, midőn I. Rákóczy Ferencz és Julia árvák javára a jószág összeiratott, itt egyetlen egy jobbágy sem találtatott, sőt még a kenéz-telek is üresen, elhagyatva állott s csak később már a gróf Schönborn-család alatt kezdett ismét népesedni.

Dubi.

A hátmegi uradalmi erdő Dubi nevü területén 1861-ben keletkezett e telep, az első fávágók Hontmegyéből kerültek ide, kiket cseh és németek váltottak fel és 13 házban laknak, melyekhez 4—4 holdnyi szántóföld jár. 1870-ben 85 lélekből állott a favágók telepe, most saját zenekarral és iskolával bir a község.

Dubina.

Oroszfalu a munkácsi járásban 29 házzal és 193 lakossal a zimbrilovai völgyben, hegyes vidéken, a munkácsi uradalmi 1649-ki urbér szerint találtatott itt 10 jobbágy, $8^1/_2$ házhelyen, 6 fiu, 32 ökör, 28 tehén, 85 juh és 38 sertés. A kenéz volt Lucskai Dienes, lakott itt akkor 2 hetes és 2 hópénzes drabant, névszerint Sopodi, Jancsa és Turi, a jobbágyok többnyire magyar nevüek valának, u. m. Illés, Koczák, Drogár és Vereczkei, kiknek ma nyomuk sem létezik. A kenèzeknek volt egy malmuk az Obava patakon, melynek bére fejében tartoztak a munkácsi várhoz a szükséghez képest ácsot állitani. 1699-ben adtak a jobbágyok egyéb szolgálaton kivül konyhaélésül 16 tyukot, 4 ludat, 32 tojást, $4^1/_2$ font vajat s vágó helyett 1 frt 20 kr.

A g. k. községnek, mely Dunkófalva fiókja, van saját kőtemploma s 1785 óta anyakönyve.

Dubrovicza.

A XVII. században Nagy melléknevet viselt ezen uradalmi ruthen helység, mely Szentmiklóson tul Repede mellett egy magaslaton fekszik a Nagy-Dobrovicza nevü patak partjain. Az 1570. urbérben Tódor falvának mondatik.

Az 1649-ki munkácsi uradalmi összeirás alkalmával találtatott itt 10 jobbágyszemély, $4^1/_2$ telken és 21 fiu, a kenézség vala a Mohucz-családnál, melynek kenézlevele annakelőtte megégett, midőn a villám meggyujtá a házat. 1699-ben Mohucz Sándor viselte

a kenézséget s volt a 20 házból és 112 lakosból álló község, miként ma is, Repede fiókja.

Dunkofalva.

(Obava).

A munkácsi járásban, hegyes vidéken fekvő uradalmi község 29 házzal és 207 lakossal. Ez oroszfalu a XVI. század közepén keletkezett akképen, hogy Szentjánosi Lajos beregi főispán és a munkácsi uradalom igazgatója, 1568. febr. 4. kenézi meghatalmazást adott Koczán Dankónak arra, hogy az Obava máskép Ubava nevü patak mentén a kijelölt erdőirtáson falut alakitson, s mivel Koczán Danko (Dániel) utódai a Danko majd Dumko nevet vették fel: róluk a helység is igy elneveztetett; oroszul pedig Obavának azért hivatik, mert a kövi halas patak, mely e völgyön végig folydogál s egykor két kenéz-malmot is forgatott, ily nevet visel. Az 1649-ki urbérben Dumko Máté emlittetik kenézül, levén akkor itt 24 jobbágy $12^1/_2$ telken 33 fiuval, batyko volt Pap László, a lakosok közt 7 közdrabant, 1 hetes és 1 székely drabant tartózkodott. 1672-ben volt a batyko Pap Gergely; 1671-ben Glagola János lett uj kenéz. 1699-ben viselték a kenézséget Dunkofalvi János és Glagola Mihály, Dunkofalusi Mátyás pedig lovas szolgálatot tett, ekkor temploma elpusztult volt s a pap is elköltözött. A község tartozott a szerjáráson kivül a várhoz 26 tyukot, $6^1/_2$ ludat, 52 tojást $6^1/_2$ font vajat s vágóért 1 frt 95 denárt adni. A kenézek egy serfőző kazánért fizettek a várhoz 2 frtot s ugyanannyit a pálinka üstért.

Ma g. k. lelkészségi állomás fatemplommal, anyakönyve 1785. kezdődik.

Duszina.

Oroszhelység a vereczkei járásban a sztrojnai völgyben, a munkácsi várhoz tartozott. Van 97 háza és 563 lakosa. A 17. században gelsei Balling János munkácsi főkapitánynak elzálogosittatván, róla 1649. Lövei Gergelyre szállott. Az 1672-ik évben Báthory Zsófia alatt készitett urbéri összeirás szerint, volt ezen Paulovának is mondott helységben Melles Péter, a kenéz s találtatott 27 jobbágy 10 telken, 30 fiu, 6 ló, 40 ökör, 37 tehén, 144 juh és 16 sertés. A kenéznek volt egy malma a Duszina nevü patakon, a kenézlevelet Lorántffi Zsuzsánna állitotta ki. — 1682-ben volt 39 jobbágy, a főkenéz Jaszulics Szimkó, a batyko pedig Mihovics Pap György. 1699-ben a kenéz Melles Vaszil, kit igen szegénynek mond az összeirás, batyko Mihovics Pap Danko, mig öcsese Miklós „orosz-deák“ czimen eneklészül müködött. Zajacz Vaszilról megjegyeztetett, hogy a „mostani veszedelemben elpusztult,“ a minthogy a falu sorsa is hanyatlott, nem találtatván akkor több mint $4^1/_2$ népes telek, 10 ló, 10 ökör, 15 tehén, 5 juh és 11 sertés. — Már 1597-ben volt papja. Most a lelkésznek van kőlaka s a kőtemplom is csinos épitmény. Anyakönyve 1785. kezdődik. Határában vas-kéneg-rétegek találtatnak.

Egereske.

(Vülyhchovicza.)

Orosz falu a munkácsi járásban 25 lakházzal és 117 lakossal; egykor a munkácsi uradalomhoz tartozott. Fekszik Szentmiklós kö-

zelében meredek hegylejtőn. A 17-dik században Vusnikfalvának is hivatott, azért, mert ily nevü pataknál épült. A Vusnik patak az 1649-ki urbér szerint az uradalom által pisztrángjai miatt tilalomban tartatott. Akkor a kenézség itt sorban járt, jóllehet 1613. január 1-jén gróf Eszterházi Miklós Bosznik Sándornak adományozta azt, s 1649. utódai a Kopcza-családbeliek magoknak követelték. Ekkor találtatott itt $3^1/_2$ telken 10 jobbágy, 10 fiuval. 1699-ben már Egerecskének mondatott, a mikor annyira el volt pusztulva, hogy csupán $1^1/_2$ népes telke volt s abban Kopcsa László volt a kenéz.

A határában fekvő Derenova erdőben 1832. évben az esővíz hat bronzkardot s egyéb tárgyakat mosott ki.

Falucska.

(Bogerevicza.)

Ruthen helység Komlós közelében a felvidéki járásban 103 házzal, 533 lakossal és g. k. kőtemplommal. Egykor a Komlósi család és uradalomhoz tartozott, jóllehet időközben zálogjogon a gróf Károlyi és Hankus család kezén is volt. 1821 óta g. k. lelkészség székhelye, a pap azonban Kövesden tártózkodik.

Fedelesfalva.

(Fedelesüvczi.)

Orosz falu a munkácsi járásban 19 házzal, 107 lakossal és 774 hegyes-völgyes határral. 1581-ben aug 29. kelt okmány szerint, Mágócsi Gáspár Munkács birtokosa a Fedeles nevü család-

nak adott kenézi kiváltságot arra nézve, hogy Olenyova nevü falut benépesitse; e helyett azonban e családbeliek itt telepedtek le s az irtott erdőterületen idegen jobbágyokat megszállitván, a falut a kenézcsalád nevéről Fedelesfalvának nevezték el.

Most mint a puznyákfalvi g. k. lelkészség tartozéka mindinkább növekedik; 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna idején, nem találtatik itt csupán 3½ telken 15 jobbágy, 13 fiu, 18 ökör, 6 ló, 18 tinó, 21 tehén, 25 sertés. 116 juh és 23 méhkas. Az Olenyova nevü patak akkor jó pisztrángja miatt tilalmasban tartatott, melyeket a vár számára halásztak. — 1711-ben a svédek itt is nagy pusztitást tettek.

Fatemploma igénytelen épitmény.

Fejércse.

Magyar falu a Tisza jobb partján Csaroda és Hete közt 49 lakházzal, 206 lélekkel és 703 holdnyi terjedelemmel. Mint a sik határán koronkint felmerülő őskori régiségek igazolják, itt már a történelmet megelőző időben tanyáztak emberek; 1825-ben, midőn a reform. tanitó földjét szántották a hivek, az eke egy durva anyagedényt vetett ki, melyben különféle sulyos, durván kalapácsolt nagymenyiségü aranykarikák és ékszerek rejlettek, melyeket a jelenvoltak magok közt elosztván, később a kincstári ügyész által inditott vizsgálat folytán, már csak kevés darab került elő. Ez ékszerek maradványai s néhány bronz véső a bécsi cs. gyüjteményben kerülvén, az ottani jegyzékbe 317. és 345. sz. a. mint barbárkor müvei bevezetvék.

A helység nevét különben a határában volt Fehér nevü tótól vette, mely egy 1353. határjárási okmányban Fejércse faluval együtt emlittetik, a mikor a Csarnavodai és Surányi nemes családok birták.

A 13. században a Gutkeled nemzetségből eredt Várdai s

Csarnavodai családok birtokában volt; 1323-ban Csarnavodai Gáborján unokáinak jutott osztályrészül.*)

1447. Surányi Zsigmond fia János és Antalnak özvegye, Erzsébet visszavonta ellemondását, melyet intézett azon alkalommal, midőn Szepesi László Csarnavodai Jakab fia Miklós és Egyed itteni fél és Surányi János egész részbirtokába beiktattatott

1449. Szepesi János fiának Lászlónak fia, István beiktattatott a néhai Csarnavodai Kun György részébe. 1453. Csarnavodai Jakab fia, Egyed eladta birtokát Szepesi Lászlónak; a következett évben azonban pereltek együtt az itteni, vásári és keszii biharmegyei zálogbirtokok felett.

1466. Szepesi Miklós és Demeter s ennek neje Matucsinai Margit vizsgálatot kértek rosali Kun Jakab fiai ellen erőszakoskodás, Csarnavodai Egyed ellen pedig a miatt, hogy fejércsei jobbágyaikat Csarodán (Csarnavoda) elfogatta.

1493. beiktattattak Szepesi Péter, Miklós és Kölcsei Mártonné Csarnavodai Anna, a néhai Csarnavodai Domokos János és Krizogon itteni részeibe.

1510. Megintette Szepesi Péter özvegye, Zsófia, Tákosi Lászlót és Mátyást az iránt, hogy az örökösödési jogon őt illető fejércsei, tákosi és ugornyai részeket a beruházási összeg felvétele mellett bocsássák neki vissza.

1520. beiktattatott Surányi Zsigmond fiának Jánosnak fia, György és Csarnavodai Gábor fia Sebestyén Fejércse összes birtokába; a bevezetést eszközlé Hetei László királyi ember és később Gulácsi Zsigmond, Tarnóczy Mátyás leleszi k. pappal együtt.

1530. emlittetnek birtokosokul: Szepesi István és Surányi Zsigmond. 1549-ben Surányi György fia János és Surányi Sebestyén fia Miklós elcserélnek Kissurányi Györgytől Surányban 1 és itt 2 jobbágytelket; a beiktatást eszközlé Bulcsui Farkas kir. ember; ugyanazok megidéztették endrédi Szepesi Istvánt Fehércse és Lázár helységeknek kiadatása végett.

1551. Kisvárdai Mihály Márok, Papi és Surány nevü birtokaira nézve a határokat megujittatván, ez ellen Surányi Miklós és János Fejércsére nézve tiltakoztak, később azonban megengedték; az eljárást eszközlék Hetei Pál kir. ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi pap.

1552. birtokolt itt még Kerepeczi Pelbárt is; 1567-ben pedig Surányi László, Szalay Benedek éz Mathuznai Györgyné.

*) Zichy-Codex I. 248.

1559. Szilágyi Bálint nyerte királyi adományul a Szelendi János, Bozzási István és János és Beregi Ferencz és Jánostól hűtlenségökért elkobozott részeket. 1600. emlittetnek birtokosokul: Surányi György. Daróczi Ferencz, Hetei Miklós, Pál és István; Fornosi János és Kosik Ferencz. 1609. beiktattatott Surányi Eufrozina testvéreivel együtt ősi birtokába.

1648. birtak itt: Telegdi István, Perneszi Gábor, Vass Márton, Perényi Gábor, Ujfalusi Zsigmond és Lónyay Menyhért özvegye. 1651. Bornemisza Kata beiktattatván, általa a Perényi és Kállai családok jöttek itt birtoklásba; később a Bay és Rédai családbeliek. Most főbirtokosai Horváth István és Kanizsai Ferencz és Ignácz, Bakó Gáborné, Szalay Ferencz, László és Antónia, Kulcsár Pál sat.

A hitujitás idejében lakosai a helvét hitvallást fogadták el s 1648-ig a csarodai anyaegyházhoz tartoztak; később, 1778-ban a heteihez csatlakoztak, mig végre 1793. a község anyagyülekezetté vált; első lelkészeül Kömlei Mihály választatott, ki, valamint utódai 1805-ig tanitással is foglalkoztak. Kőtemplomát 1802-ben kezdé épittetni, ahoz 1836-ban kőtornyot ragasztván. Anyakönyve a heteiből átvéve 1770-ben kezdődik s 1793 óta rendesen folytattatik.

Fekete-patak.

(Csornipotok).

A felvidéki járásban s a Háthegyentul fekvő munkácsi uradalmi helység 64 házzal, 431 lakossal és 3365 holdnyi hegyes határral. 1649-ben birta a kenézséget a Balogh-család, mely évenkint 1 nyestet, 1 karolyt, 1 őzet és 3 frtnyi kenéz pénzt tartozott a várhoz beadni. A 13. jobbágy közt volt a batyko Pap László, hetes drabant Bródi János s a többi jobbágy is ily nevü magyar volt: Maszárfalusi. Keliczki, Mitz. Czibely. Bonis, Troján, Lengyel és Fattyu. 1699-ben volt a kenéz Balogh János s a batykó Len-

gyel Pap Demeter, még 1690-ben rendeltetvén lelkészi illetőségül az Ábránkai Illés-féle elpusztult telek.

A XVII. század elején alakitott Troján nevü csakhamar elpusztult helység földeit a feketepataki kenézek használták. E határban van a gróf Schönborn-családnak egy a szomszéd helységek határaiból alakitott gazdasági udvara az ugynevezett Pohlodüházon, mely 1844-ben keletkezett s gróf Schönborn Károly neje gróf Bolza Annáról Anna-udvarnak (németül Annahof, oroszul Anna Pohlodova) neveztetik.

Van az itteni g. k. hitközségnek saját lelkészsége s kőtemploma, anyakönyve 1774-től kezdődik.

Fogaras.

Uradalmi oroszfalu a felvidéki járásban 44 lakházzal és 326 lakossal. Dombos határában őskori szántások nyomai látszanak, különösen a százados tölgyfákkal benőtt Baranóka nevü kerekhegyen. —

1649-ben volt itt 36 jobbágy, 41 fiuval, 9 ló, 80 ökör, 26 tinó, 58 tehén, 107 sertés és 8 méhkas, a kenézséget vitte Kenéz István, batykok voltak egyszerre Pap Mihály és Pap András. Feltünő, hogy a 17. században minden lelkész e megyében, az alsó tájakon, ugymint a Verchovinában, elhagyván a családi elnevezést, a „Pap“ nevet vette fel, mi arra mutat, hogy a magyar elem itt akkor tulnyomó volt, igy az itteni jobbágyok is akkor kizárólag magyar nevet viseltek, u. m.: Boris, Csikó, Borda, Sztánfalusi, Kepics, Szalagon, Sipos, Dragabartfalvi, Pisztraházi, Kovács, Oláh, Képes, Bárány, Szarvas, Lukács és Troján. Ezek közt volt 2 székely, 5 betes és 1 hópénzes drabant, Boris pedig lovas szabados, ki t. i., posta és küldöncz gyanánt használtatott. 1672-ben volt a batyko Pap András s a főkenéz Tolyocsko István.

A gróf Schönborn-családnak van itt csinos épületekkel és szeszgyárral ellátott majorja. Utólsó posta Kis-Almás.

Az uj 1868. fölszentelt kőtemplommal ellátott g. k. község Leányfalva fiókja.

Fornos.

Magyarfalu Munkácstól délre egy órajárásnyira fekvő dombháton, a munkácsi járásban, 111 lakházzal, 524 lélekkel és 4886 holdnyi határral. Hajdan ily nevü család birta ezen egy 1392-diki okmány szerint: Farnos, Fornus és Fornas-nak nevezett helységet. Azonban e korban a mostani falu nem itt, hanem beljebb délnek feküdt s Ó-Fornos-nak hivatott, ez a Szernye mocsártól elborittatván, végkép elpusztult s belőle lakosai a jelenlegi emelkedettebb helyre költözvén, azért ez Uj-Fornos-nak is neveztetik. A népnél élő monda szerint a régi helység a tóba elsülyedvén, aszály idején a torony keresztének csúcsa még most is kilátszanék.

A XIV. században már saját lelkészségével biró népes falu volt*), s ekkor a Fornosi-család már virágzott itt. 1378-ban Fornosi Márton fiai János, László és Mihály perbe idézték Bégányi Csók Jánost itteni birtok iránt, ez ügyben királyi emberekül kijelöltettek: Kerepeczi Miklós fiai Mátyás, János és Péter, Ketik Lőrincz, Krisanói Miklós fia Imre és Uruszton Demeter fiai László és Miklòs**).

1398. Barlabási Barna fia János beiktattatott zálog czimén egy részbirtokba. 1409-ben pedig Kisdobronyi Pál neje Óbégányi Cseh Potenciána. 1420-ban Lengyel János neje Kisdobronyi Fruzsina átruházta itteni és iszkei birtokát Szocsik Jánosra és Annára.

1455. Kirsanói Tamás királyi ember által beiktattatott Bégányi István két telekbe, melyek egyikében Fornosi János, másikában pedig Fornosi Pap Mátyás leánya Kata lakott.

*) 1333. pápai tizedrovat.
**) Leleszi lev. Prot. AA. 29. sz.

1530. birtokoltak itt Bégányi Mátyás Perényi Péter s a szentmiklósi uradalom.

1546. Ferdinánd, Pozsony, (in festo beat. Mathiae Ap.) meghagyta a leleszi konventnek, hogy Óbégányi Bálint, Lőrincz és István kérelmére a fornosi határt Munkács és Ujfalu (ma Alsó-Schönborn) közt igazittassa meg, kijelöltetvén kir. embereknl Kisguti Benedek és Péter, Kerepeczi András, „Maythyni" Demeter deák, Borsovai Benedek és Bertalan és Hetei István és László, a leleszi konvent részéről Czeglédi Péter pap megjelent, azonban már az első határpontnál Mangóch Pál és Kozma Demeter, Mária királyné nevében Munkács részéről utját állván, a bizottság a további eljárást beszüntette.

1552. birtak itt a Bégányi-családbeliek. 1567-ben a Csáki Mihá'y serege által elpusztittatott*).

1571. Miksa király midőn a Fornost környező Nagyliget és Bolona erdőket uj adomány levél mellett Munkács városának átengedé, a beiktatásnál Bégányi Gergely összes rokonai nevében ellenmondott, állitván, hogy ez erdők Fornoshoz tartoznak, mi azután perre nyujtván alkalmat, ez 1573-ban egyezségileg akkép befejeztetett, hogy Óbégányi Sebestyén és Gergely s a munkácsiak közösöknek nyilvániták a peres téreket. — 1600. emlittetnek itt Bégányi, Fornosi János, Halábori Miklós és Posgai István.

1643. megosztozkodtak Fornosi Zsigmond gyermekei: Péter, Gergely, János és Péczeli Mária Eszenyi Albertné.

1647-ben éltek itt: Bégányi János, Miklós, Gergely, Péter, Gerzsenyi Sándor és Fornosi János, mint birtókosok. — 1660-ban beiktattattak Bégányi György és Ferencz királyi uj adomány czimén. 1661-ben pedig B. Gergely.

1649. Rákóczy György özvegyének 2 marhás jobbágya volt itt, melyet néhai fejedelmi férje Bégányi Tamástól 1646-ban erre veje, Kuti András tartozása fejében, kötelezvénye alapján elfoglaltatott. E két uradalmi jobbágy tartozott karácsonykor 2—2 kalácsot és 1—1 tyukot adni a várhoz s a szokott szerjárást teljesiteni, azonban R. Lorántffi Zsuzsánna 1650. május 9. e birtokot a Bégányiaknak visszabocsátotta**).

A 18. század végén Bégányi Péter özvegye Hartyányi Anna és leánya Zsuzsánna Fancsikai Lázárné elzálogositották fornosi s

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.
**) Munk. urad. urbárium.

más birtokait Földesi Istvánnak, Szegedi Istvánnak és neje Bégányi Máriának.

1765. Joó István neje Dancs Éva maga és érdekeltjei nevében tiltakozott Ujvári Samu azon tette ellen, hogy magtalan halála közeledése daczára, az elzálogositott ősi birtokokra „auctiot" (pótlékot) felvett.

1844. Nemes Bégányi Sándor és József, Guthi Gedeon, Imre és Ilona, özv. Füleki Józsefné; Bégányi Mária, néhai Balogh László özvegye, Dancs Zsófia Tüzes Józsefné és Dancs Erzsébet Nánási Andrásné, végre Dancs Zsuzsánna Balássi István hitvese Fornoson levő hat egész és négy foglár jobbágy-telkeiket, mint melyeket 1819 óta Munkács városa zálogczimen bir, azon városnak Dancs Pál törvényes meghatalmazottjuk által 3840 pengő forintért örök áron eladták s bevallották.

A folyó század közepén birtokoltak itt a Bégányi, Nánási, Balogh, Galgóczi, Bősz, Létai és Mező családok is; jelenleg a főbb birtokosok: Munkács városa, a Freyseysen család, gróf Schönborn, Joó Lajos, Cs. Darcsi József, Barta János és József, Horváth István, Román Ferencz hagyományosai (Szenkovszky Mária s a vá-romanyos: a Magyar tud. akademia), az egyház, Haluskay, Pecz örökösei, Géressy Istv., gróf Degenfeld Imre, Pogány Ferencz, Meisels Baruch s a Szarka, Létay, Mező, Buday és Jobszty családok.

A protestantismus fejlődése kezdetén reformált község 1645-ig Derczennek volt fiókegyháza, akkor anyagyülekezetté vált, azonban 1703—1719-ig a dögvész s más bajok a lakosok számát leapasztván, ismét Derczen fiókjává lett; 1740-ben azonban már megint saját papja volt. Az utolsó pestis, mely 1738—1745. dühöngött, ismét roppantul lekaszabolván a helység lakosait, megmaradt hivei ujra Derczenbe jártak templomba, sőt ott temetkeztek is. 1746-ban elpusztulván a fornosi fatemplom és paplak, 1758-ban az egyház Ujfornoson a Balogh, Nánási s más birtokosok ajándékozásából parochiális telket nyert, melyre paplakot épitvén, ujra anyává lett, Piczer Pál nevü predikátort hozván Viskről, ki itt el is temettetett s akkor Ujfornoson egy kis fatemplomot is épittetett, mely 1782. helytartótanácsi engedély mellett megnagyobbittatott, Lehotai István papságában. 1780-ban ugyanis helytartótanácsi intézvény folytán kiküldetvén Bárdosi József, munkácsi r. k. plébános a szolgabirákkal, ez jelenté, hogy junius 6-án megszemlélvén az itteni $4^1/_2$ öl hosszu és $2^1/_2{}^0$ széles, $1^1/_2{}^0$ magas faimolát, minthogy a 200 lélekre menő hitközség abba be nem fér, megengedhetőnek találták, hogy 2 öllel

megbővittessék. 1822. évben azután ez épület északi része is kitoldatott. Fatornyát még 1794-ben közadakozásból építteté a község, melyet 1844-ben a villám lesujtván, teteje alacsonyabbra vétetett. 1798-ban egy zálogba vett földön épité a tanitó-lakot.

A határbeli lejtőségeken s erdőkön régi kova és obsidian müeszközöket és szilánkokat s durva cserepeket tartalmazó helyek fordulnak elő, melyeket a lakosok Kovács-gödröknek neveznek. ezek valamint a hasontartalmu halmok őskori lak- és temetkezőhelyek.

Frigyesialva.

A viznieczei regényes völgy szélén terjednek el a gróf Schönborn család vasgyár-telepei; melyeknek 1807. a Szepességről beköltözött munkásai és bányászaiból alakult e helység, mely nevét gróf Schönborn Frigyesről nyerte; a mostani 52 ház és 321 (1870-ben volt 537) lakosból álló község alatta szerveztetvén. E völgyben már két század előtt voltak hámorok, sőt régebben kezdetlegesen földbe vájt gödrökben termeltek vasat, mint a környéken találtató nyomokból kitünik. A helységnek ma jól rendezett népiskolája van, s a helységhez Obláz s a völgyön fekvő vasgyári munkások telepei is számittatnak.

Gajdos.

(Gojdos.)

A megye északnyugati szélén fekvő orosz helység, melyet egy patak választ el oly módon, hogy éjszaki része Ung-, a déli pedig Beregmegyéhez tartozik, mely sajátlagos állapot mind az egyes la-

kosokra, mind hatóságokra nézve hátrányos. A XV. században egészen o megyéhez tartozott, akkor azt az Agárdi család birván. — 1455-ben tiltakozott Agárdi István, fiai Miklós, János, Mihály és László ellen a birtok eladása s Keszi Balázs ellen annak megvétele miatt. 1501-ben Vassa István kapta zálogul a Tárkányi családtól, 1503. Kenderes Péter, 1507, Kerecsényi István s igy az folyvást más-más családra jutott. 1600. birták Paczott Ferencz és Borsi János. A mult században a Vécsei, Turánszki, Ghilányi, majd Béhmer s más családok birták s most is közbirtokossági helység 37 házzal, 515 lakossal és 799 holdnyi dombos határral.

A fatemplommal ellátott g. k. hitközség Köblér fiókja. U. p. Szereduye.

Gálfalva.

(Kobalyovicza.)

Munkácsi uradalmi ruthén helység a felvidéki járásban, a Hátvidéken, 11 házzal és 74 lakossal.

1649. Lorántffi Zsuzsánna idejében találtatott itt összesen 3 család, u. m. Gál István és két Gál Ferencz, kik a családot illetett kenézségben akkép válták fel egymást, hogy mig az egyik a kenézséget vitte s azért csupán 1 nyestet, 1 karolyt, 1 őzet és 3 frtot adott a munkácsi várhoz, addig a másik az urét végzé. A harmadik család volt az Asztalos nevü, melynek feje Demeter csakugyan mint asztalos mester dolgozott a várhoz s akkori szokás szerint müipara után nyerte nevét. 1672-ben volt a kenéz Gálfalusi Gergely, mig a többi 3 jobbágy 1½ telken lakott. 1699. vitte a kenézséget Gálfalusi Fedor, s e szerint a falu is e családtól, mint első megszállójától vette fel nevét.

A helység Nagy-Ábránka fiókja.

Gát.

Magyar helység a Munkács-beregszászi utvonalon s a Szernye máskép gáti-tó nyugati szélén. E tó — Stagnum — okmányilag már egy 1272. V. István király által kiadott adománylevélben említtetik. az 1374. beregszász végardói határjárási okmányban pedig a falu mint Jánosival szomszédos és határos érintetik. Nevét valószinüleg onnan vette, hogy a Szernye-mocsár, mely hajdan áthatolhatlan áradásokat okozott, e falunál mint torkolatánál, gáttal volt ellátva. Ily gátakról a 13. században gyakran történik emlités. Igy az 1299. határjárási okmányban, mely Márok és Surányról szól, emlittetik a Szipa patakon András gátja („Clausura Andreae"), valamint a Mitz vizén is volt akkor egy ily gát:*) s bizonyos, hogy már századok előtt e tájon vitt a közlekedési ut az ország délkeleti részeibe. Egy 1482-ki okmányban emlittetnek Gát, Derczen, Isnéte és M. Ujfalu közt határpontokul: Liget erdő, Galatya, Klencsentisza, Mocsárerdő, Hidaspatak, Molnosmocsár és Határosér.**)

Gát, mely most 133 házból, 860 lakosból és 6310 holdnyi sik határból áll, a legrégibb idők óta folyvást a munkácsi várhoz tartozott. Az 1649-ki összeirás szerint találtatott itt 46 jobbágy, 51 fiu, 1 ló, 147 ökör, 31 tinó, 96 tehén, 453 sertés és 86 méhkas. Ekkor volt a főbiró Lőrincz János, esküdt Márton András, hetesdrabantos Anda, Járó, Horváth, Hő, Bak és Bakos, vári puskás Bakos Mihály; a jobbágyok közt volt két cserépcsináló, 21 marhás és 4 gyalogszeres, 4 özvegy és 5 pusztahely; a jegyzék szerint: „a pap háza és templom szintén az előtt paraszt-fundusok" voltak, szegény Gábriel fejedelem engedte volt papháznak és templomnak." Az itt kifolyó Szernye vizen állott egy malom, melynek $^1/_3$ a molnár s $^2/_3$ a vár használta; a malmon felől volt a hid, melyet a derczeni lakosok tartoztak épiteni; idegen jobbágy, ha maga dolgában járt, tartozott vámul fizetni 4 pénzt, az évi jövedelme fölment 7, egész 8 forintra. A Szernye vize halászó volt, miert is a

*) Lelesz, Met. 2.
**) U. o. Prot. AA. 16.

jobbágyoknak csupán kasokkal engedtetett a halászat, hálókkal nem; a gáti tó is igy tilalmaztatott. A vetésekből a király számára tizedet adtak, a földesurat illetett kilenced helyett tartoztak annak számára minden pénteken 60 fél-félsinges csukát a várba felvinni; de mivel nem mindig szolgáltatták azt be, azért a pénteki halakért később évenkint 52 frtot fizettek. A beregszászi Bocskor nevü szőlőt a gátiak is mivelték a többi „orosz jobbágyokkal együtt." A három főünnepen három hordó urasági bort tartoztak kimérni; karácsonyi ajándékul pedig egész helyek 1, félhelyes fél köböl zabot volt köteles adni, sat. A lakosok többnyire magyar nevüek valának, ugymint: Király, Lőrincz, Gara, Turi, Botos, Pál sat. A kerepeczi erdőség, melynek ma kevés a nyoma, akkor makkja miatt tilalmasban tartatott.

Gát, valamint a szomszéd Jánosi a XVI. század közepén az erre átvonuló hadak által sokat szenvedvén, az 1552. évi adóösszeirás szerint,*) teljesen elpusztult; aminthogy az 1566-ban erre Tokaj alól elvonult tatárok is $11^1/_2$ telket elpusztitottak s róla a népséget elhurczolták.**)

1672. Báthori Zsófia alatt volt a főbiró Hő György s Balázs Máténé a falusi bába. Az 1699-ki urbérben az áll: hogy Bakos Mihály telkét országutnak forditották. Akkor adott a jobbágyság konyha élésül a várhoz $67^1/_2$ tyukot, 17 ludat, 136 tojást, 17 font vajat, 17 kita kendert, s a vágó helyett 5 frt 10 krt. A Szernyevizi két kőre forgott malom kijavittatván, évenkint mintegy 20 köböl gabonát jövedelmezett. A gutiaknak a rekesztés 24 frt birság alatt volt megtiltva. A kerepeczközi makkos erdőben száz sertés hizhatott meg. A méhrajokból a magyar lakosok a király, az oroszok pedig a földesur számára adtak tizedet. A magyar jelző alatt a reformált hitüeket kell érteni, kik a királyi tized alól magokat a 18. században megváltották.

A gáti malom 1752. évben hatósági intézkedés folytán elhordatván, szárazmalommal pótoltatott.

Az e helység határát is elboritó Szernyetó, gátinak is neveztetik: itt-ott régi okmányokban szörnyei lápnak is mondatott (L. e.)

A 57 g. k. lélekből álló csekély hitközség a szomszéd jánosii anyaegyházhoz tartozik; ellenben a reformált községnek már a XVII. század elején rendes papja volt s most is virágzó anyagyü-

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.
**) U. o.

lekezetet képez. Anyakönyve 1779-től kezdődik. A régi templom helyére 1828. tétetett a mostani szép kőtemplom alapja és fölszenteltetett 1834. május 4-kén Tóth Mihály predikátor idejében. Első tanitója a községnek 1796. Bán Miklós volt; 1874-ben tágas iskolát épitett a helység.

A volt földesur, gróf Schönborn-családnak a helység északi oldalán szép gazdasági udvara, tagositott birtoka s gőzmalma és szeszgyára van.

Gecse.

Magyar helység Vári és Muzsaj közt termékeny sikságon, 58 lakházzal, 241 lélekkel és 816 holdnyi határral. Ősi fészke a Gecsey-családnak, mely ismét nevét a Gecse keresztnévtől vevé, mi annyit jelent mint Gejza. A Gecsey-család már a XIV. században népes és virágzó vala; igy 1319. a jászói konvent igazolja, hogy János főispán itélete s meghagyása szerint, Gecsey János fia Simon 30 nemessel együtt letette az esküt a Lyppolochi Sándor mester elleni ügyben, ki helyett megjelent Dock mester nevü tiszte*). 1369-ben királyi emberül emlittetik Gecsey István fia János**). 1378-ban beiktattatott Macsolai János fia Rudolf egy itteni részbe, 1423-ban pedig Gecsey Albert és Mihály.

1434. Gecsey György volt itt birtokos. 1464-ben Mátyás királytól nyert adomány alapján beiktattattak a leleszi konvent által Gecsey Gergely, Márton, György, Máté és Bálint Gecse birtokába az összes királyi joggal együtt. — 1504. Gecsey István birtokolt. 1520. néhai Gecsey Lőrincffi Lőrincz fia András várii plébános és testvére Gergely törvény elébe idéztették gecsei Kun Gergely fiait, György és Miklóst a néhai Kun Gergely után maradt gecsei részjószág negyedének visszaadása iránt, ez ügyben eljárt királyi emberül halábori Munkácsy Péter és Tarnóczi Mátyás leleszi pap.

---

*) Leleszi lev. Prot. AA. II. 1. sz.
**) U. o. I. 9. sz.

1554. Ferdinánd király Bécsben, márczius 4. kelt rendeletében meghagyá a leleszi káptalannak, hogy Gecsey János deák kérelmére a gecsei határt igazittassa meg, e végből királyi emberekül kijelöltettek: Halábori István, Gulácsi Ambrus és György, Hetei Ferencz, Romocsai György, Bessenyei Lampert, Daróczi István és György és Bucsui Farkas, a szerzet részéről Várkonyi Albert jelent meg, érdekelt határosokul pedig: Bulcsui Farkas, Bornemissza Mihály és Nagy Boldizsár Haláborról, Halábori György özvegye férjezett Szentegyedi Vass Máténé és Petrovics Péter. A határjárás megkezdetett keletről a Szipa folyónál, hol Thoboly István szolgabiró, Oroszi Lázár, Borsovai Lőrincz és Benedek elllenmondottak, innen átmenve az északi oldalra, a Borsova felé vezető uton át, egy halomra akadtak, melyen egy mesgyejegy állott, innen Melmocsár (Mélymocsár?) nevü parlag helyre értek, hol Mikó Péter, kis-muzsaji biró ura, Oroszi Máté és Péter nevében tiltakozását nyilvániíá: majd nyugat felé haladva, Gáboros vagy Gáboru nevü berek közelében egy azelőtt Bakta felé vezetett, most elhagyatott sáros utra értek, hol Bakóföldnél egy halmot emeltek; innen a Vásáros-utra, majd a Balacsa nevü helyre jöttek, hol egy régi ut huzódott, itt ismét Tibai Ferencz és Ujhelyi Ferencz macsolai birtokosok mondottak ellent; tovább menve jöttek a Balacsa erdeje nevü térre, majd a liget erdőre, Hosszumel, Reketye és Füsteling nevü erdőre, mely az irás szerint, azelőtt „Füstheling Arthjanus"-erdőnek mondatott, végre a Szipa vizénél berekeszték a határt.*) A határvillongási pert végre 1560-ban kiegyenliték Borsovai Imre, Gecsey János, Oroszi Lázár, Thoboly István és Nagyráthy Magda.

1570. birtak itt: gecsei Kisfaludy János, Gecsey János özvegye Kata most Kerepeczy Lukács neje, Gecsey Gergely és Tivadari Miklós**). 1604-ben emlittetnek: Gecsey István és Ferencz, nemes Peres László, Nagy Gergely és Tivadari Miklós, ki 1647-ben is élt.

1631. beiktattatott Tivadari Péter a Gecsey Miklós magtalan elhunyta után maradt Gecsey részjószág és nemesi kuria birtokába. A Nagy János királyi ember által eszközölt bevezetésnél ellenmondott Kürtössi György. Péter azonban nem sokáig birhatta e részt, mert már 1664. Tivadari Lászlóban a fiág megszűnvén, a birtok a tivadari, ugornyai és jándival együtt Vass Mártonnak adományoz-

*) Leleszi. Prot. Metal. I. 420. lap.
**) Beregmegyei lev.

tatott; végezvén a beiktatást Pócsy István királyi ember és Pinkóczi Zsigmond leleszi pap.

1652. birtokoltak itt: Gecsey Kata és István, Károlyi Mihályné született Gecsey Margit, Gecsey Miklós és neje Eördögh Zsófia. — 1660-ban Tivadari Miklós és Varró András. A derék Gecsey család sarjadékai most is élnek még s mivelik az őseik-szerezte birtokot.

A mult s jelen században a csomai Kajdy nemes család is birt itt részeket, valamint a Bényey. Igy 1822. Kajdy Lajos vala egyik birtokos, kinek részét később megszerzé a Gotteszmann-család Bay György utódaitól, kitől azt ismét 1874. C. János flandriai gróf vette meg. Jelenben Gecsey Ferencz a főbirtokos, valamint: Horváth István, Szarka Lajos, Karabélyos István, Rácz Péter utódai, Kézi Jánosné stb.

A reformált község, mely azelőtt Macsolának volt fiókja, 1714. lett anyagyülekezetté. Anyakönyve 1777. kezdődött Cseresznyés Samu papságában. A hajdani fatemplom helyett 1805. junius 25. kelt királyi engedélynél fogva, Kajdy Lajos és neje Ludányi Bay Teréz buzgalmuk a mostani kőtemplomot és paplakot emelte az egyház számára, a fölszentelés 1817. sept. 21. Fazekas János lelkész idejében történvén. A jelenlegi papitelket 1826. aug. 1. csere utján szerezte a község Bényey Károlytól, a régi Kajdy István által ajándékozottért, fizetvén toldalékul 300 váltó (120 oszt. ért.) forintot. E telken 1828. készült el az uj lak, melyhez szintén sokat áldozott Bay Péter urhölgy. Nagyobb harangját 1826. önteté a nevezett házaspár Szatmári Pál mester által és nyom 331 fontot (185 kilót); a másikat 1777-ben készitteté a község Gecsey Miklós gondnoksága alatt, ez 172 fontot nyom, és öntötte Fogarasi Lőrincz rettegi (erdélyi) lakos 132 frt 48 krajczárért váltó pénzben. Egyik ezüst áldozó poharát 1779. Görgey Kata adományozta. Az iskola a régi fatemplom és torony helyére 1813. épittetett.

Gelénes.

Magyar falu a kaszonyi járásban 106 lakházzal, 645 lélekkel és 2067 holdnyi területtel; sik határát hajdan viz járta s rengeteg erdőség boritá.

1327. Balkán Lőrincz fia Jánosnak fiai László és Sebestyén Gelénes felét 50 márkáért, melyeket Agcsai Detre fiának Pálnak özvegye részére kifizetendő hitbére fejében szükségeltek, Piliskei Pál fia Dezsőnek elzálogositották.*) Ugyanazon évben megerősité Károly király István fia Drauch János bevallását, mely szerint itteni birtokát Detre fia Mátyás comesnek 55 márkáért a váradi káptalan előtt eladja.**)

Ez időben Gelénes, mely nevét Gál névről vette, már népes hitközséget képezett; temploma szent Gál tiszteletére vala épitve és saját lelkésze 1333-ban pápai tized fejében 3 garast fizetett.***) Azonkoru okmányokban a helység Gellyanus, Gellenus, Gelvénus, Gyljenus és Gellienesnek iratott. Hajdan a Csaroda és Micz patakok okozta mocsároktól körülvett téren földvára is volt, mely árkokkal s földtöltésekkel vala megerősitve, a hozzávaló járás hidakon és pallókon történvén.

A 14. század elején Dezső birta, kinek fiai Domokos és Péter később a szomszéd Sid birtokosával Várdai Jánossal viszálykodtak.†) 1342. az egri káptalan előtt Várdai János Atyai Detrik fiát Mátyás comest és ennek rokonait Balkán János fiait, Lászlót és Fábiánt Gelénes eladásától, Dezső főispán fiait pedig megvételétől eltiltja††); hasonlóul az 1347. évben Kárászon tartott bereg- és szabolcsmegyei közgyülésen Miklós nádor és kunok birája előtt Várdai János Gelénes és Szálkának Balkán János fiai által néhai Beregi Dezső fiai Miklós, János és Domokos és Magyar Pál részére való elidegenitése ellen tiltakozott.†††)

*) Budai kam. lev. 744. cs. 35. sz.
**) U. o. 40. sz.
***) Azon koru pápai tizedlajstrom.
†) Zichy-Cod. II. 534.
††) U. o. II. 5.
†††) U. o. 264.

1356-ban Várdai János még említtetik, valamint 1360-ban itteni lelkészül és igazgatóul bizonyos Gergely.*)

1366-ban Laczkffi vagy Apor, másképp Opor (Upor) Pál beregmegyei főispán birta az itteni várat.

1399. elcserélék gelénesi, csomai és bulcsui birtokukat Piliskei István fiai Miklós, György és István az Upor Pál fiának, Imrének fia István titeli prépost és testvérei János és László, ugy Gál fia Mihálynak fiai Miklós és Péter által birtokolt biharmegyei Ecz, Bédsok, Tar másképp Csapzug helységekért Zsigmond király jóváhagyásával.**)

1399-ben az Atyai és Daróczi nemes családok óvást és tiltazást intéztek Hagymási János és Beregszoni Domokos ellen az iránt, hogy ők gelénesi birtokrészöket Csák Miklósnak, Csák István temesi főispán fiának eladták; valamint a Csákiak ellen, kik itten birtokukat Domokos győri kanonok és Imre s László testvéreinek elárusiták, perlekedvén egyszersmind az atyai vám és Osztró nevü halastó iránt is.

1401-ben Upor János és László elismerik, hogy Daróczi Máté fiainak 50 frttal tartoznak s feljogositják őket, hogy a gelénesi birtok iránt megkezdett pert folytassák.

1420. zálogbirtokosnak említtetik Miklézi Márton, 1416-ban pedig Haraszti Eraszmus. 1417. a váradi káptalan beiktatja uj adomány czimén Upor Imre fiát Lászlót, ennek fiát Balázst, János fiát Istvánt erdélyi püspököt Gelénes és Csoma puszta birtokába.***)

1439. beiktattattak zálogczimen Várdai Miklós, Domokos (Mihály fia) és István (Pelbárt fia) az Albert vinnai perjel fiai birta tarpai részbirtokok felébe, valamint a Tolcsvai István által birtokolt gelénesi részjószág egyharmadába az itteni vámjoggal együtt. A beiktatást eszközlé Óbégányi Márton, kir. ember.

1447. birt itt Bulcsui Benedek. 1451. beiktattatott Báthori István itélet alapján a Jakcsi András és Lászlótól elperelt itteni birtokba; 1454-ben pedig Atyai László.

1458-ban pereltek kusali Jakcsi György és János, Upor János és Lászlóval foglalás miatt; Kirsanói Tamás királyi ember tevén a vizsgálatot.

1464. Upor János, László és Pál itteni jobbágyaikkal Szécsi Mihály és Simon somi birtokát megrohanván, ezek jobbágyait ke-

*) Zichy-Cod. III. 36. és 177.
**) Budai k. l. 744. cs. 41. sz.
***) U. o. 86. sz.

gyetlenül bántalmazták s kirabolták, mely erőszakoskodást később Bégányi Benedek kir. ember nyomozta.

1469. Kisvárdai András, Miklós és Simon és a Daróczi családbeliek perlekedtek Upor Lászlóval, ki a Várdaiak itteni birtokát fegyveres erővel jogtalanul elfoglalta; e viszálykodás folytán ismét Daróczi Brigyes Upor Lászlónak gelénesi udvarházát megrohanta s tisztét kegyetlenül megölvén, e miatt ellene később bünvizsgálat indittatott*), melynek következtében Mátyás király 1474-ben meghagyta, hogy az erőszakoskodó Upor Lászlónak gelénesi vára 25 nap alatt hűtlenségi bélyeg terhe alatt lerontassék és teljesen elpusztittassék**), mi foganatosittatott, ő maga csupán tizezer arany forinton válthatta meg fejét, miért is, hogy a tetemes öszszeget a kellő időre kiállithassa, 1475-ben gelénesi s más birtokait leánya Borbála Czékei Jánosnénak, nővére Zsófia hodosi Jákó özvegyének és Jusztina Nyárasapáti Györgynének, unokahuga Katának, Zsófia gyermekei Jakab, György és Jánosnak, Jusztina leánya Klárának elzálogositotta. E birtokhoz tartoztak: Csoma, Gelénes, Papifalu, Gercsel, Tolcsva, Abara, Jákófalva, Som, Kápolna egészen, s Nagytoronya, Csörgő, Vámosujfalu, Szabolcs és Bolsa felerésze. A zálogbaadási bevallás történt a váczi káptalan előtt, honnan később 1506. Kaponyai Benedek részére átiratott a leleszi konventhez.

Egy 1486-ki okmányban Apor István székelyek grófja gelénesi és altorjai előnévvel iratik.

1513. Daróczi György deák és István, Simon, Pál és János tiltakoznak a Perényi Gábor és Imre által tett itteni birtokuk elfoglalása miatt; 1524-ben pedig ruszkai Dobó Ferencz perlekedett Perényi Imre nádor fiaival, Péter, Ferencz és Gáborral és Szepesi Jánossal itteni birtoka jogtalan elvétele miatt; 1546. birtokolt itt Perényi János; kinek itt szabadosai is voltak, névszerint Bencze Lukács és Mihály. Ő 1567-ben megrovatott adóval $7^1/_2$ kapu után; ez évben az erre átvonult tatárok nagy rablást tettek itt, de a falut a tüztől megkimélték.***)

1560. Ferdinánd Gelénes és Papi s egyéb helységbeni birtokot Perényi János és Pázmán Farkastól hűtlenségi bélyegen elfoglalván, Büdi Mihálynak adományozta; e király ugyanakkor Csékei Márton magtalan kimultával ennek itteni, barabási és papii birtokát Doboruszkai István és Domokosnak adományozta†). 1562-ben pedig

*) Leleszi lev. Prot. AA. I. 641. lap. 41 sz.
**) Corpus Juris I. 224. lap. 1474. 29. t. cz. 3. rend.
***) Budai k. lev.
†) U. o. 744. cs. 26. sz.

Báthory András országbiró a Dobó J. és D. javára Perényi Gábor és István ellen a birtok harmadrésze iránt hozott itéletét a leleszi konvent végrehajtani akarván: ez utóbbiak fegyveresen ellenállottak, az ellenök alkalmazott katonai karhatalomnak azonban meghódoltak.*)

1600-ban emlittetnek birtokosokul: a fentebbieken kivül Székely György özvegye is; 1602. Perényi János utódok nélkül elhunyván, birtokát Daróczi Ferencz felkéré.

1611. Lónyai László itéletileg beiktattatik Gelénes, Papi és Petlend puszta birtokába; megitéltetvén birtokrészek Perényi Gábor, Daróczi Ferencz, Dessewffy Ferencz és Thurzó Zsuzsánnának is; hiába tiltakozván Dessewffy Ferenczné Katalin (pálocsai Horváth György és Büdi Klára leánya) a Perényiek és Daróczi Ferenc ellen a birtokok bitorlása miatt.

1647-ben előfordulnak birtokosokul: Czobor Imre, Pető István és Galambos László.

1661. Szalai Barkóczi István volt e hely főbirtokosa, mint az következő leveléből is kitetszik: „Én Szalai Barkóczi István, minden rendbeli kapitányoknak, hadnagyoknak és minden vitézlő rendnek, kik ezen levelemet látnák és olvasnák, szolgálatra való készségemet ajánlom. Itt Gellénesben lakozó szegény embereim találának meg, panaszolkodván, hogy nyavalyásokon a sok itt alá s feljáró vitézlő rend, mindenkor megszokott volna szállani, ki miatt szegény nyavalyások nem is kevés kárral vagynak, sőt hovatovább mind magok, barmok élet nélkül maradnak. Kérek azért minden rendbeli embereket, kik ezen levelemet látnák vagy olvasnák, cselekedjenek érettem szegény embereimmel annyi barátságot: hogy itt való megszállásokat inkább rendeljék más közellevő szomszéd faluba, kit én is azoknak minden alkalmatossággal megigyekezem szolgálnom. Datum Gellénes, sept. 30. 1661. Idem qui supra. P. H.**)

1667. birtak itt Barkóczin kivül, Perényi Ádám, Forgács Miklós és Barkóczi Zsigmondné.

Később a Haller grófi család is birt itt; 1822-ben a Józsa, Bárczai, Péchy és Guthi családok is; most gróf Degenfeld Imre a főbirtokos; valamint: Veres Miklós, id. Simon Károly, Kósa Miklós sat.

1672. megszerezték a Gelényesiek a Sid pusztát.

A hitujitás itt termékeny talajt találván, a hitközség csakha-

*) Budai k. l. 33. sz.

**) Eredetije a község birtokában.

mar meghódolt az uj tanoknak, jóllehet csupán 1631. évben lett önálló anyagyülekezetté. 1694-ben készült egyik ezüst áldozó pohara, 1712-ben pedig Portörő Erzsébet ajándékozott egy diszesen kivarrt kendőt az egyháznak. Anyakönyve 1765. kezdődik, Létai Ferencz papságában. 1769-ben kért a község engedélyt arra, hogy a régi kőtemplom mellé egy fatornyot épithessen, melyet előleges vizsgálat után 1777-ben felépitett; 1774-ben a templom javitása iránt is kért hatósági jóváhagyást. Egyik harangja 1776., a másik pedig 1789-ben öntetett. — 1790. adta gróf Haller József az iskolának való telket; a paplak épitéséhez pedig Beck Pálné született Bárczai Anna tett áltozatokat.

Gergelyi.

Magyar helység a Tisza jobb partján a naményi országutnál 102 lakházzal, 573 lélekkel és Ugornyával együtt 2860 hold földdel. Hajdan Gergeri- és Geregeli-nek is iratott. 1425. Csarnavodai Krisogon pap (kinek atyja volt György, ennek pedig István) átengedé itteni, tákosi és ugornyai részeit anyja részéről való testvérének Juliának, Miskei (Mikai) Miklós özvegyének Klárának, Szepessi János (László fia) és Borbálának, Csabi Orosz László (Mihály fia) nejének.

1468. Pálóczi László országbiró mint kiküldött királyi biró által beiktattatott Hetei Gábor a paposi Eördögh László birta gergelyii, tákosi, paposi és ugornyai részjószágok egyenlő felerészébe zálogczimen.

1488. és 89-ben beiktattattak Oroszi István (Tamás fia) és Miklós (Fülöp fia) a néhai Pósaházy Miklós fia birta részek $^{1}/_{3}$ birtokába női jogon. A Hetei Gábor és Tákosi Antal királyi emberek által történt bevezetésnél ellenmondott paposi Nyiri Benedek; később 1493. hasonló czimen kapták a vagyon más harmadrészét is, mely azelőtt Pósaházy Mihály fia Jánosé vala; a beiktatást eszközlé Halábori Barnabás királyi ember.

1497. felkérte Szepessy János a Tákosi Mátyástól hűtlenségi bélyegen elkobzott gergelyii, ugornyai, tákosi és paposi részeket s azokba királyi adomány folytán jándi Beregi László kir. ember által tisztán be is iktattatott.

1503. Mikaji Beregi Miklós fia Gergely törvénykezik Helmeczi István, Gálócsi Péter, Daróczi Bertalan deák és fia Györgygyel, valamint Margit Helmeczi Jánosné (azelőtt Barlabási Miklós özvegye) ellen gergelyii, mikaji, kis-surányi, ugornyai, tákosi, jándi, barlabási, paposi, paraznyai és szálkai részek jogtalan elfoglalása s erőszakoskodás miatt.

1546. Szegedi Koppány Mihály beiktattatott a Tákosi István magtalan kimulta után maradt gergelyii, tákosi és ugornyai részekbe, melyek neki az összes királyi jogokkal együtt adományoztattak; a Hetei István királyi ember és Czeglédi Péter leleszi pap által tett bevezetésnél ellenmondottak Szalmady Imre és Horváth Ferencz, néhai Tákosi Miklós neje Kata és Tákosi Antal leányának fiai.

1550. királyi adományt nyert Murgay János, kit Szalmádi Imre kir. ember beiktatott. 1567-ben birt itt még Görbedi László is $3^1/_2$ kapu után; 1570-ben Pósaházy Ábrahám és Eördögh Borbála, ki akkor perelt Horváth Gosztovics György özvegyével Margittal, Pósaházy Tamás özvegye Dobronyi Annával, Posgai Mátyással és neje Orsolával.

1594. beiktattatott királyi uj adomány folytán néhai Murgai János leánya Borbála, Anyos Boldizsár özvegye az atyai birtokrészekbe Hetei Miklós kir. ember és Ványai Mózses leleszi pap által.

1600. birtak itt Kereki János és Bégányi Ferencz is.

1633. beiktattatott Vhittevics Péter és György az itteni, ugornyai, tákosi, barabási, nagy-muzsalyi és bogáti összes részekbe Gulácsi Ferencz beregi és Szomor András szabolcsi királyi emberek által. —

Főbirtokosok most itt Degenfeld gróf után Uray Miklós, Horváth István, Lónyay György, Freyseysen ès Demjén István örökösei, Kozma János, Ilosvay Ágoston, Vladár Ervin és Ullmann-család.

E helység Ugornyának fiók egyháza. A fatemplomában levő korona Huszti Miklós és többek által készittetett 1752., a szószék pedig 1762. — Erős fatornya 1816—17 években épült. A község 1775-ben vett egy 93 fontos harangot 91 német frtért; 1823-ban pedig öntetett egy másikat; a harmadik legkisebb 1834. készült.

Az iskola helye 1824. vétetett be az uj temető végéből s 1828-ban a Kis-szekeresen lakó Domahidi családnak az itteni templom nyugoti végénél levő telkeért elcseréltetett.

Gerzsenyő.

Jelenleg puszta Csomonya, Szernye, Barkaszó és a Haracsina erdő közt, mely adósorozatilag Barkaszóhoz tartozik. Hajdan, a 13. században falu volt, mely Krisanó és Kirsanó-nak is mondadott s mely az egykor a megyében virágzott Krisanói család ősi fészke vala. A XIV. században birtokosaiul emlittetnek Kirsanói Miklós fiai György és Kozma és Imre fiai Mihály és János, kik a szomszéd csomonyai birtokos Koriathovics Tódor herczeggel viszálykodván, egymásnak kölcsönösen károkat okoztak, mi 1401-ben hatósági vizsgálatra is nyujtott alkalmat.*)

1364-ben emlittetik királyi emberül Kirsani Miklós fia Miklós és 1738. Imre.**)

1432. Kirsanói Tamás, — kinek atyja volt Dénes és ennek István — és testvérei Gergely és Jusztin — hajadon — átengedtek itt egy jobbágytelket Gecsei Benedeknek; ennek nagyatyja volt Gecsei Imre, atyja László és anyja Krisanói Dorottya.

1481. Gersanói (igy) Tamás fia Sándor gersanói nemesi udvarházát Erdélyi Zsófiának bevallja; 1541-ben pedig Büdi Mihály megvette Poly Gergelytől 300 frtért annak gersanói birtokát. 1505. és 1513-ban működött királyi emberül Gersanói János.

1545. beiktattatott Huszár György királyi ember és Megyesi György áldozár által „Kirsani" Mihály, a Kirsani István, Gergely és Simon, valamint Gergely hasonnevü fia birta itteni részekbe, melyek tőlük hütlenségi bélyegen elkoboztattak s a fölkérőnek adományoztattak a volt birtokosok ellenmondása mellett.

1570. emlittetnek itteni birtokosokul Gerzsanói Simon és Uzi-

*) Lelesz, Prot. BB. I. pag. 84. N. 2.
**) U. o. Prot. A. I. 29. sz.

gány Boldizsár fiával Jánossal. — 1575. perelt Büdi Farkas Gersanói Katával birtoklás miatt. Ugyanakkor beiktattattak ellenmondás nélkül Kirsanói Gergely és János, (kiknek atyjok volt Balázs, ennek Mihály, ennek Gergely és ennek Tamás) ugyszintén Péter és Tamás (kiknek atyjok volt Simon, ennek János és ennek Lőrinc), valamint Mátyás és István (kiknek atyjuk volt Péter, ennek János és ennek Lőrincz); egy másik Tamás, ki fia volt Gergelynek, ez pedig a fentebb emlitett Tamásnak. Nem különben beiktattattak az itteni kuriába királyi uj adomány mellett Bihari János királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi pap által Kirsanói Csucsva (Chwchwa) Mátyás és Mihály, kiknek atyjok volt Csucsva Miklós, ennek András és ennek Miklós.

1594. pereltek Girsanói Mihály és Dorottya Thunyoginé, Thunyogi János és Péterrel.

Az 1599-ki adóösszeirás szerint volt itt Rákóczy Zsigmondnak tiz a munkácsi várhoz tartozott jobbágytelke.

1600-ban beiktattattak a Büdi-féle részekbe a Priberi Melith családbeliek és rokonai. 1607-ben osztozkodtak Gerzsenyi Eufrozina, Anna és György. 1610-ban birt itt G. Mihály, kinek Bégányi György 1614-ben egy telket 150 frtért elzálogositott; 1638. birt G. István.

1660-ban Gerzsányi Ferencz müködött mint királyi ember a bégányi beiktatásnál.

Mikor pusztult el Gerzsenyő, bizonytalan; de valószinü, hogy a XVIII. század elején, jóllehet a barkaszói egyházi emlékkönyv szerint még 1705-ben is Teremi István esperes idejében Gerzsenyő fiók-faluja volt Barkaszónak; különben régi templomának és temetőjének nyomai maiglan látszanak.

A Gerzsenyi család innen Szernyére és Barkaszóra vonult lakni; a Szernyéről 1730-ban Kaszonyba Szántó Jánoshoz nősült nemes Gerzsenyi Panda, ez alkalommal magával vitte oda az egykori gerzsenói szentegyház urasztalát és ládáját.

1754. Vályi István özvegye Gerzsenyi Éva vagyonát fia Vályi Sándornak és leánya Évának Ujfalusi Györgynének és Katának Szabó Ferencz özvegyének hagyományozta; 1758-ban pedig végrendelkezett Gerzsenyi Zsigmond Baghi Erzsitől született fia, József javára, kinek magtalan elhunyta esetére várományosokká tette Krisztinát Lipcsei Györgynét, Máriát Pataki Mihálynét, Annát Herczeg Ferencznét, Juliát Herczeg Jánosnét és Klárát Nagy-Györgynét.

1761-ben emlittetik Gerzsenyi Gábor.

A pusztát jelenleg is a Gerzsenyi, Sütő, Hadar s más családok birják.

Hogy Kirsanó e Gerzsenyővel azonos, kitünik egy a leleszi levéltárban levő 1417-ki okmányból*), mely szerint azon évben Beregi Helele Kirsanói máskép Grizsanói Tamás beregi szolgabiró ellen vizsgálatot intéztetett a miatt, mivel ez bizonyos itéletet végrehajtani vonakodott s vádolá őt azzal, hogy azon száz forintot, melyet Helele tisztei az uton elvesztettek, visszaadni nem akarta.

Gévénfalva.

(Genyuvczi.)

Munkácsi uradalmi orosz helység a vizniczei völgyön a munkácsi járásban 14 házzal, 66 lakossal és 165 holdnyi hegyes határral. Nevét vette a XVI. században ott megszállott Gévén nevü kenézcsaládtól; ugyanis 1608. febr. 5. Mágócsi Ferencz a munkácsi vár és uradalom birtokosa Gévén László nevü ott lakott jobbágyának kenézi jogositványt adott a végből, hogy a kijelölt helységet idegen jobbágyokkal megnépesitse; 1649-hen volt már Poroskai, Tokár, Szolyvai és Fazekas nevü hat lakosa. 1672. volt a kenéz Gévén Sándor. Most a csekély g. k. hitközség Felsővizniocze fiókegyháza.

Gorond.

Orosz falu Nagy Lucska és Sztrabicsó közt a munkácsi járásban 189 házzal, 904 lakossal és 2454 holdnyi sik határral,

*) Lelesz. Prot. BB. 156. lap. 17. sz.

melyen szép tölgyerdők is találtatnak. Gorond annyit jelent orosz nyelven, mint kimagasló hely s innen vette nevét, a falu területe egykor vizzel levén körülvéve. A község a munkácsi uradalomhoz tartozván, annak sorsában részesült. A XVII. században Rákóczy György fejedelem Balling János nevü főkapitányának adta zálogul; 1636. évben, midőn Rákóczynak az uradalom átadatott, a beiktatásnál Balling György, Erzsébet és Anna itteni birtoklási joguk alapján ellenmondottak. Balling 1645. április 25. elhunyván, róla Lövei Gergely és testvére Erzsébet, Kende Ferencznére szállott Gorond, kiknél azt Rákóczy ujabb sommában meghagyta, mit 1649. Lorántffi Zsuzsánna is helybenhagyott, ki azt 1652-ben visszaváltotta. (L. Isnyéte.)

1672. Báthori Zsófia idejében Gorond teljesen a várhoz tartozott s az akkor eszközölt urbéri összeirás szerint találtatott itt 28 jobbágy család, 16 fiu, 2 ló, 63 ökör, 33 tehén, 70 tinó és 31 sertés. Batykok voltak Pap György és Pap János. 1699-ben pedig Pap János és veje Deák Péter, kik nyest pénzül szintén 4 frtot fizettek; akkor $6^7/_8$ népes és $26^1/_2$ elpusztult telek találtatott. A határbeli hidon az idegen utazók vámot fizettek.

1703-ban a német katonák a falut meggyujtván, számos gazdát tönkre tettek;*) II. Rákóczy Ferencz hadjárata után a falu legnagyobb részt pusztán állott; később 8 orosz család szállt oda s 1753. évben, midőn a gróf Schönborn-család német családokat akart az üres házhelyekre telepiteni, ezek ott az oroszok közt megszállani nem akartak; ennek folytán 1763-ban ismét több ruthen család hozatott ide, kik a helységet csakhamar megnépesiték.

1834. évben épittetett a falu nyugoti szélén álló jól berendezett uradalmi major; 1873-ban pedig „Eisler Ezsaiás s fiai" nevü czég a helység keleti szélén épitett gőzfürész gyárt és 1879. gőzmalmot. A g. k. lelkészség 1862. alakittatott; temploma fából készült régi épitmény. Utólsó posta Sztrabicsó, melynek határánál a „Gorond-Sztrabicsó" nevü északkeleti vasuti állomás fekszik.

*) 1704. urbárium.

Gulács.

Magyar helység a tiszaháti járásban, a Tisza jobb partján 237 házzal, 1064 lakossal és 3914 holdnyi határral. Sik határában őskori urnákban gyakran találtatnak aranykarikák nagy mennyiségben. A Gulácsi családnak ősi helye, mely már a XIV. században virágzott. Igy 1380-ban kijelölt királyi emberekül emlittetnek Gulácsi Tiba fiai: András, Fábián és Sebestyén,*) és Fábián, 1417-ben mint királyi kiküldött müködött Báthori István s testvérei ünnepélyes beiktatásánál Tarpán s igy a megye előkelő családai közt foglalt helyet.

1428-ban kölcsönös bevallás történt a Gulácsi Mihály fia Perbald, Ferencz fia János, ennek testvérei: Barnabás és László, — valamint néhai G. Sebestyén leányától Verontól született testvér gyermek Petneházi Mihály (kinek atyja volt Jakab s ennek László) közt létesült egyezség folytán Gulács, Tivadar és Petlend negyedrészét illetőleg.

1435. Jármi Miklós fiai László és Miklós és Hetei László fia András beiktattattak zálogczimen Hetei Miklós kir ember által a G. Ferencznek fia Barnabástól birtokolt gulácsi és tivadari részekbe. —

1467. G. Ambrus és István saját és László s András, valamint László fiai János, Benedek és Ferencz nevében tiltakoznak Báthori András, Naményi Pócsai Antal, Vadas Mihály, Kércsi Demeter, Hetei Fóris stb. ellen, a gulácsi és tivadari határban levő szántó és kaszáló földeik, erdőik és rétjeik elfoglalása miatt.

1495. előfordulnak határpontokul: Ecsed oldal-erdő, kisrét mocsara s Tarpai berek. Míg egy 1552. évi határjárásnál emlittetnek: Nagyszeg, Ecsedszeg, Korospalaj, Csán-mocsara, Danárius foka és Dubin pataka**).

1509. G. István óvást tett az ellen, hogy jóllehet ő az osztály alkalmával Szerémi Gulácsi Bertalannak itt és Tivadaron négy jobbágyot átengedett és 32 frtot fizetett, erről nyugtát nem kapott.

1518. Szerémi Gulácsi István és Egyed peréltek Vitkay Ist-

*) Lelesz, Prot. A. I. 33. sz.
**) U. o. AA. 30 sz.

ván, Ilosvai Tamás és Petri Miklóssal, kik Sz. Gulácsinak itteni nemes udvarházát fegyveresen megtámadták, valamint G. Benedek fia Mátéval, ki Egyedet bántalmazta.

1520. G. Ambrustól és Nagybegányi Margittól született G. Mihály beiktattatott néhai Nagybégányi Miklós nagy-bégányi és maszárfalvi birtokába.

1525. Sz. G. Orsolya tiltakozik G. Ferenczné ellen az itteni és tivadari vagyon elidegenitése miatt.

1545. kir. uj adomány folytán beiktattattak Oroszi Péter özvegye Sz. Gulácsi István leányai Kata és Anna, Oroszi Demeter neje az összes itteni és tivadari részekbe a királyi jogokkal együtt. Kir. emberül eljárt Hetei László s a leleszi konvent küldötteül Nyáradi János. Ezeknek kérelmére Ferdinánd király 1546. a gulácsi és tivadari határokat bejáratni rendelvén, kir. emberekül e czélra kijelöltettek: Borsovai Benedek és Bertalan, Kerepeczi András, Majthyny Demeter deák, Kisguti Benedek, Hetei László és Óbégányi Mátyás; működött Kisguti s a leleszi konv. részéről Czeglédi Péter áldozár, kiknek felhivására jelentkeztek érdekelt szomszédosokul: Surányi János, bogdani Farkas György, Hetei István alispán, Vadas Simon, Kisdobronyi, Kosik Márton és Pál, Olasz István és Gáspár, Demjén Ferencz, Hetei Ferencz, Tamáspál András, Fóris János, Hetei Tamás, Kosik Albert és Kántor Máté Hetéből, Óbégányi Bálint és Kirsanói György. A határjárás megkezdetett a déli oldalról Porgaua Patakánál és folytattatott Taplós gorondja, nyugatnak Dési-rét, Csonokosapatak, Csonokcsa egréje és Kalodás-rét felé, hol egy nyillövésnyire észak felé menve, állittatott egy halom, két nyillövésnyire egy másik és igy tovább még négy, hol azután még Gulács és Tivadar határai a heteitől elválasztattak.*)

1550. G. Orsolya visszavonta az Oroszi Demeter javára a tivadari és itteni birtok iránt tett bevallást.

1552. emlittetnek birtokosokul: Oroszi Demeter, G. János és Hartyányi György s a többi Gulácsi családbeliek.

1553. G. Ambrus, Boldizsár, János és György beiktattattak kir. uj adomány czimén az itteni birtokba Hetei László kir. ember által. Ugyanakkor Hetei Pál kir. ember és Várkonyi Albert leleszi pap beiktatták Oroszi Dem. és Szerémi Annától született Fruzsinát és Krisztinát, és a Kürtösi Annától született Sárát és Katát itt 3 és Tivadaron 2 jobbágytelek birtokába, melyeket egykor néhai G. Mihály fia János Oroszi Demeternek zálogul lekötött, később a fen-

*) Lelesz, Prot. Met. I. 477.

tebb nevezett négy Gulácsi és Zsigmond reá és leányaira egyezségileg örökösen irattak. A beiktatásnak ellenmondottak G. Péter özvegye Hartyányi Györgyné, Szigeti Vass Antalné szül. Oroszi Kata és Oroszi János és István.

G. János magtalanul elhunyván, 1561. kir. adomány folytán kapták az összes királyi jogokkal együtt a gulácsi és tivadari részeit beregszászi Nagy László és keresztesi Gombos András; a beiktatásnál, melyet Lónyai János mint kir. ember és Beregszászi Mihály mint a leleszi konvent küldötte végezett, ellenmondottak: Gulácsi Ambrus hasonnevü fia, István és Ferencz, valamint G. Máté, János, László és György.

Az 1567-ki adórovat szerint $9^1/_2$ porta után megadóztattak Oroszi István és Gulácsi Ambrus; s megjegyeztetik, hogy Schvendi Lázár császári seregei itt és Tivadaron tanyáztak s hogy elébb a tatárok e helységet elpusztitották.

1575. Daróczi Szeráf vett itt egy kuriát G. Hartyányi Gáspártól 70 frtért; mi ellen Oroszi István és Vass Márton tiltakoztak; kik még 1580-ban is perlekedtek; 1581-ben pedig G. H. Gáspár egyik fél udvartelkét Báthori Miklósnak 50 frtért eladta; valamint 1582. Gulácsi Gáspár egy kuriát és házat G. Boldizsárnak 108 frton elzálogositotta.

1594-ben Gulácsi Kovács Klára és férje Szabó, másképp Ferenczffi Gáspár G. Hartyányi Györgytől itt és Tákoson birtokot elcseréltek s a nevezett nő férjének egy telket ad.

1600. emlittetnek birtokosokul: a Gulácsiak, Vass Gábor, Hartyányi Ferencz, Kende Miklós, Daróczi János, Somosi Miklós, Szunai István özvegye, Egresi János, Pócsi János, Dobóczi Ferencz és Garázda Gáspàr (Grazda).*)

1602. G. Mihály egy kuriát és 2 telket ráirat nejére Ugrai Annára 250 frtban.

1603. pedig Gulácsi Eufrozina itteni és ugornyai s tákosi összes részeit 500 frtban férje Csomai Pálra. 1612. Daróczi Magdának átengedi Vass Gábor itteni birtokát élte fogytaiglani használatul. 1616-ban G. Mihály egy házat és telket ráirat Gecsei Ferencznek 200 frtban. 1634-ben Gulácsi Orosz Ferencz oroszii, borsovai, kis-muzsalyi, tivadari és itteni,valamint madai részeit Pallagi Istvánnak eladja, nemkülönben 1638-ban G. Ambrus elad Kisbégányi Andrásnak itt és Tivadaron részbirtokokat. E tájban birtokoltak

*) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.

még itt Oroszi János és Tamás és Halábori István és Vass György, kinek V. Gábor még 1632-ben egy telket 50 frtért átiratott. 1642-ben birt itt G. Ambrus és Mihály.

1643. G. Ambrus beiktattatott a néhai G. Mihálytól hütlenségi bélyegen a korona részére elfoglalt gulácsi kuria és ahoz tartozó részek birtokába. A G. Zsigmond kir. ember által történt beiktatásnál ellenmondottak: Izsák Benedekné szül. Gulácsi Zsófia, G. Mihály és hajadon testvérei Rebeka, Erzsébet és Zsuzsánna; G. Péter özvegye Széki Zsófia, Medgyesi Mihály és G. István, Ferencz és Gulácsi máskép Szerémi István.

1648. emlittetnek birtokosokul: Gulácsi Ferencz, Ambrus, Zsigmond, Márton és Simon; Vass Márton, Homoki Pál, Somosi István és Miklós, Szerémi István, Uray Gáspár, a Bárczi család, Hartyányi család, Pócsi István, Kun László, Uray György özvegye szül. Raduli Mihály, Halábori György, Ercsi Zsigmond, Oroszi Tamás özvegye, Szendi István, Oroszi Ferencz, Homoki Pál és Bégányi Gergely.

1650. osztozkodtak itt és Tákos, Ugornya, Papos s Ököritói birtokokon Hartyányi Ferencz, Gáspár, György, János, Kata Nagy Imréné, Judit Bégányi Tamásné és Anna Bégányi Péterné.

1654-ben itt több izben tartattak megyei gyülések.

1696-ban osztályra léptek: Bori Kata Zoltai Zsigmondné, Bori Erzsébet, Bori Ferencz özvegye, Zsófia Almási Gáborné és Somosi László, Ferencz és Anna.

1736. gulácsi Horváth László, Hetei Klára fia ellenmondott a testvérei Horváth Klára, Gábor, Krisztina és Éva közt létesült osztálynak, különösen a Tiszaparton fekvő Szilvásszeg nevü kert miatt.

1743. G. Zsuzsánna, Kata, Márton, Gábor, Ferencz és Kristóf kigyezkedtek a gulácsi, daróczi és czellei birtokok iránt.

Jelenlegi főbb birtokosai a Gulácsi családon kivül: Uray Miklós, Péchy, Dancs Menyhért, Szarka László, Albert és Vincze, Freyseysen Gyula utódai s özvegye Uray Ida, Gulácsi Dezső, Farkas Albertné, Somosy László, Vass Lajos, Nánássy Vincze stb.

Gulács lakói jókor térvén át a református hitre, 1595-ben már virágzó anyagyülekezetet képeztek, melyhez Tivadar fiókul tartozott. 1600-ban volt papja Szentmiklósi Demeter, tanitója pedig Beregszászi Márton. Anyakönyve 1776. óta vezettetik. — 1766-ban kért a hitközség hatósági engedélyt egy harang felállitására. — A régi és sirbolttal ellátott temploma helyett 1818-ban kezdett ujat

*

épiteni, melynek azon évi aug. 3-án tétetett le alapköve a közös utczából szakasztott téren, hol a pap- és iskolalakok is állanak.

Kis-Gut.

A kaszonyi járásban, Gát és Isnyéte közt lapályos erdőterületen fekszik a két Kis és Nagy jelzővel megkülönböztetett magyar-helység egymás közelében, találtatván Kis-Guton 48 lakház, 268 lélek és a rafajnai uradalmi majorral együtt, 3663 holdnyi terület. Kis-Gut a XV. századbeli okmányokban Nagy-Szernyének is iratik.

E helynek volt régen földvára is, mely a Szernye tóból kiszakadó Jaszino és gáti nagy viz nevü folyók egyesülésénél, földtöltésekkel eröditve mintegy két ho'dnyi területen feküdt; e várat, mely a két helység közötti vizzel körülvett szigeten maiglan is némi nyomokban látszik, a nép állitása szerint, egykor „Kis-Munkács"-nak is nevezték s a népmonda meseszerüleg azt tartja róla, hogy a várhely közepén, hol némi épület nyoma is szemlélhető, hat arany ökör, ugyananuyi arany eke és arany béres lenne eltemetve (lásd 1552.) Azt is állitják, hogy e helységet az István és Péter királyok idejében beköltözött Gut Keled-család alapitotta volna, e családból eredtek a Butykai, Raskai, Drágffi, Gilet, Ramocsa, Szeretvai és Báthory-családok, melyeknek e vármegyében kétségtelenül sok nyomuk és emlékük van.

Azt is állithatni, hogy Kis-Gut elejétől fogva közbirtokosságot képezett, mig Nagy-Gut a munkácsi várhoz tartozott.

Kis-Gut birtokviszonyait illetőleg megjegyzem e következőket:

1349. Guti Sopron fia Pál megyénkben királyi ember jelölttül emlittetik*), valamint 1368. Guti Simon fiai Zoard és János. 1383-ban Guti Pál fia István és János fia Mihály, ugyanakkor Guthi Lukács, Kálmán és János, 1384-ben pedig Guti Péter és Pál.

1465. Kisguti Barnabás Miklós fia, Óbégányi máskép Kisguti György fia Márton és Orbán fia Benedek birtak Kis-Guton, ekkor

*) Zichy-Codex II. 399.

részökre a leleszi konvent és Barlabási János királyi ember megállapitani akarták Kis-Gut és a szomszéd Nagy-Gut határait, mely utóbbi helységet akkor Szilágyi Erzsébet, Mátyás király anyja birta. Ugyanis 1465. Mátyás király Budán (feria 3. post fest. Sacri corp. Christi) megrendelte a nevezett konventnek*), hogy a határjárást eszközölje, kijelölvén királyi emberekül az alkalmazott Barlabásin kivül, Gulácsi Lászlót, Bégányi Éles Györgyöt és Surányi Istvánt, Szilágyinét annak munkácsi várnagya Keszi Balázs képviselvén. A határjárás kezdődött a Szernye folyón levő hidnál s tartott Nagy-Gut körül a Szernye folyónál kelet felé, hol valamint a Kerepecz partján a határjegyek megujittattak, daczára annak, hogy Keszi ellenmondott, innen észak felé egy erdőn átmenve Tiszaberekhez ért a bizottság, hol egy halom emeltetett, majd a nagyuton át nyugot felé tartva Utiho nevü folyónál haladva, egy másik nagy uthoz ért, hol midőn az óbégányiak halmot akartak emelni, a gis-guti máskép nagy-szernyei határ bejárását folytatnia nem lehetett, mert a nagy-guti uradalmi jobbágyok és lakosok nyilakkal és neki szegzett vas villákkal megrohanták a bizottságot, mely eltávozni kényszerült.

1470. királyi adomány folytán beiktattatott Kis-Gut birtokába Gulácsi László kir. ember által Guti Márton s általa Barnabás fiai Miklós, Balázs és László s néhai Jakab fiai János, Máté és Barnabás s ezek utódai.

1478. Óbégányi Benedek néhai Orbán fia és Ujfalusi Mihály, Sebestyén, László és Péter birtokaikat rendezik.

1493. Oroszi István néhai Tamásnak fiai és Miklós, néhai Fülöpnek fia beiktattatnak Halábori Barnabás kir. ember által a néhai Pósaházi Mihály fia János kis-guti, pósaházi, tákosi, gergelyii, s ugornyai őket női jogon illető harmadrész birtokába.

1504. Udvari Mihály és Anna, Udvari Gáspár neje beiktattatnak egy nagy-guti kuriába s utóbbiak a kis-guti Nyiri Jakab és Tamás összes részeibe.

1509. Kisguti Csépán János eltiltatta Guti János fiát Ferenczet az egykor Guti Márton birta itteni kuria elzálogositásától, Domahidi Simont pedig annak átvételétől.

1519. Guti László tiltakozott szászi Csépán Balázs ellen kis-guti vagyona elfoglalása miatt, Óbégányi Mátyás neje Kisguti Csépán Klára és Óbégányi Péter özvegye Katalin pedig törvénykeznek Kisguti Lászlóval az itteni határban a Szernye folyón levő malom

*) Leleszi lev. Prot. Met. I. 499.

használata iránt és Domahidi Ferenczczel a kisguti kuria s abban levő ingóvagyon és butor elfoglalása miatt. Ugyanakkor vizsgálatot inditott Hetei János mester királyi táblai jegyző és H. László neje Borbála, néhai Kisguti Balázs leánya, Kisguti György, László és Miklós ellen a miatt, hogy rétjeit erőszakosan lekaszáltatta.

1522. Domahidi Guti Ferencz és Bérei Gersin Gáspár perlekedtek Kisguti László és Miklóssal, Kisguti Abonyi Imre és Menyhért, Bérei Csepi Péter, György és László, valamint Bérei Mindszenti Istvánnal erőszakoskodás s bántalmazás miatt, ugy az itteni határon levő Berkes nevü Makkos erdő jövedelmének önkényes bitorlása s a pósaházi részbirtokot illető záloglevél elsikkasztása miatt. —

1524. Mária királyné D. Guthi Ferencz és Imrét és Kisguti László, Bencze és Miklóst a Rafajna és Nagyszeg nevü erdők ügyében a munkácsi várnagyok ellen védeti.

1546. Fornosi Mihály beiktattatik a néhai Guti Pál fiát Miklóst illetett Kis-Gut felerészének birtokába ennek örökbevallása folytán, G. Benedek és Mihály ellenmondása mellett.

1552. Artándi Pál özvegye Anna és fia Büdi Mihály visszavonják tiltakozásukat, melyet Fornosi Mihály ellen intéztek, midőn ő a Nagy és Kis-Gut között fekvő kuriába beiktattatott, mely udvarház valószinüen a fennt emlitett vár területén állott.

Az 1567-ki adóösszeirás szerint birt itt Kisguti Balázs, s az mondatik abban, hogy a mult télen erre átvonult tatárok a falut feldulván, egynek kivételével valamennyi jobbágyot rabokul elhurczolták*).

1571. Kerepeczi máskép̈ Majthényi Demeter beiktattatott Kis-Guton bizonyos általa és fia Gáspár által már elébb birt részekbe, melyeket Schvendi Lázár cs. hadvezér tőle hütlenségi bélyegen elkoboztatott és Rosso Vincze tüzérparancsnoknak adományozott, ez pedig ismét bizonyos dijért visszaengedett.

1588. birt itt Fornosi Gergely; 1600-ban pedig: Fornosi Zsigmond, János, Guti Imre és Gerzsenyi Mihály, ugyanakkor Guti Ferencz elzálogositott Fornosi Jánosnak és Lászlónak 100 frtban egy kuriát és jobbágytelket. 1612-ben emlittetik még Guti Miklós és Ferencz és 1638-ban Fornosi László és Vid András; 1647-ben Gulácsi Ferencz, Kércsi János és Balling György özvegye. — 1651. Guthi László 1653. Fornosi Péter.

---

*) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.

A helységtől nyugotra fekvő ugynevezett r a f a j n a i m a j o r a gróf Schönborn-család birtoka, itt egyszersmind Klinkhart Frigyes is alakitott egy tanya-birtokot, melyet 1877-ben Kroó Hermann megvásárolt, főbb birtokosok még Kis-Guton: a Berzsenyi, Pogány, Morvay-családokon kivül: Kroó Hermann (Klinkárt után), Balogh Ignácz, Joó Lajos, Géresy Istvánné, Tóth András, Pócsay Sámuel és Pál, Simon Ferencz stb.

Nagy Gut.

62 lakházzal, 392 magyar lakossal és 974 holdnyi területtel biró község az előbbi helység tőszomszédságában.

Mint a munkácsi várhoz tartozott helységet 1465. Szilágyi Erzsébet birta: Ő 1466. Demeternap körül (okt. 24.) Udvary Antal nevü tisztének hü szolgálatai jutalmazásául a Nagy és Kis Gut területén folyó Szernye és Jaszeno nevü patakok közt levő szigeten egy nemesi udvarnak (Curia) való telket s ez utáni illetőséget örök idökre adományozott.*) 1484-ben pedig Mátyás király kedvelt fiának, J á n o s n a k adományozta Gutot, s a király, a nép állitása szerint, akkor ajándékozta volna a lakosoknak az E s z t r o m nevü, most is birtokukban levő, határbeli erdőt.

Az 1495-ki Csáktornyai Ernuszt-féle adománylevélben Gut szintén a munkácsi uradalom tartozékaul emlittetik.

1499-ben Guti Miklós birt itt némi részt.

Az 1566-ki tartárduláskor Nagygut teljesen elpusztittatott; lakói rablókul elhurczoltattak.

1645. beiktattatott Nagygut, Isnyéte, Gorond és Timsor birtokába zálogczimen gelsei Balling János, várbeli főkapitány. 1649-ben pedig Lövei Gergely és Kendéné birtak itt mintegy 9 részt, kikre azok Ballingról szállottak s Rákóczy-Lorándffi Zsuzsánna ál-

*) Az erről szóló eredeti hártya-okmány H u n y a d y B é l a nagy-muzsalyi birtokosnál van.

tal bizonyos pénzért azokban megerősittettek. Ugyanakkor birt itt. a Földvári család is, kitől azt később Marin Péter váltotta ki s ennek neje után szállott a birtok 1682 körül Ráti Istvánra.

Az 1649-ki munkácsi uradalmi urbáriumban feljegyeztetett: hogy Nagyguton mintegy 12 külön kenyeres ember, ökrös jobbágy és gyalogszeres van, a többi pusztahelyekről a szegénység elbujdosott. Az 1682-ki urbér szerint pedig találtatott itt akkor 25 jobbágy hely és 13 telek; a lakosok közt volt 3 ács, 2 cserepező; találtatott a községben 34 fiu, 1 ló, 48 ökör, 29 tehén, 50 sertés és 19 méhkas. Az itteni uradalmi h i d v á m behozott jó időben 22 frtot és 12 kősót. A barkaszóiak fizettek együttesen évenkint vám váltságul két forintot.

A községben legtöbbet bir most Paksi János, lelkész. A község 1877-ben megvette a góf Schönborn családtól az itteni korcsmát s ahoz tartozott földeket 3500 frtért.

A vallási ügyeket illetőleg megjegyzem, hogy Nagy és Kisgut község a kalvin tanait elfogadván, 1645-ig Isnyétének képezte fiókegyházát s akkor nagy gyülekezetté vált. A Nagyguton székelő lelkészség 1774-ben kezdé Váradi Samu pap idejében anyakönyvét vezetni. Eredeti fatemploma helyett 1830-ban kezdett kőtemplomot épiteni, melyet a toronynyal együtt 1844-ben bevégzett, ehez gróf Schönborn Fülöp Ferencz az anyagot ingyen adományozván, e nemes tetteért az egyház jótevőjeül emlittetik, annál inkább, mert a szabályozás alkalmával a pap és eneklész részére 26 hold szántó- és 16 h. kaszáló földet méretett ki.

Halábor.

Ezen most 77 lakházzal, 364 magyar ajku lakossal és 908 holdnyi tértartalommal biró s a Tisza jobb partján fekvő helység régi okmányokban Hrabor, majd Harabur, végre a VI. század elejétől H a l a b o r n a k mondatott, hajdan egy a megyében sokáig élt

családnak kölcsönözvén családnevet. A XV. században egy „P ó k-János H a r a b o r“ nevü helység is emlittetik, mely az itteni halványontul északra, most „Puszta“ nevet viselő helyen, Badalóból Váriba vezető utnál feküdt, honnan idő multán a lakosok azon tónak keleti és nyugati partjaira egyszerü kis templomukkal együtt átköltözködtek.

1332-ben Ipsa fiának Moysnak fiai Pál és Balázs, harabori nemes birtokosok és a beregi vár jobbágyai (jobbagiones castri Bereg, nobiles de Harabor), e helység három részét mint ősi birtokukat, mely keletről a Tisza és a király birtokában levő Vári, valamint nyugatról Csató Miklós, László és Tamás Pouka-Harabor nevü helysége közt feküdt, örökáron Pál fiának Dezsőnek, beregi főispánnak és munkácsi várnagynak 20 márkányi garasokért, melyek a Kassa városi érték szerint számitandók voltak, eladák, a negyedik rész István fiának Jánosnak fenmaradván.*)

1398. beiktattatott Csarnavodai István fia György minden ellenmondás nélkül egy halábori részbirtokba. 1400-ban pedig egy Harabori János királyi emberül emlittetik.**)

1422. Tolesz-Harábori Benedek fia János a zálogul nyert H a r á b o r és Pók János Harábor nevü két helységben szerzett részjószágba beiktattatott Gecsey Mihály királyi ember által.

1427. Csarnavodai Krisogon áldozár s rokonai Péter és László Fornosi Nagy Andrásnak átiratnak három a Tisza mellett feküdt jobbágytelket hü szolgálataiért.

1432. beiktattattak zálog czimen Sinői Sebestyén királyi ember által Baktai Gergely fiai Balázs, János és Gergely Harabor birtokába.

1459. harabori Bód István özvegye Márta, Tussa László fia János és Imre fiai Mátyás és Miklós tiltakoznak Bód István fia Vincze ellen a miatt, hogy birtokát Beregi Andrásnak eladja. 1472-ben beiktattatott Tholeszhalabor (igy) János Halabor és Póka János Halabor birtokába.***)

1505. vizsgálatot inditott Kölcsei László, Kölcsei Jakab özvegye és Halábori Péter és Barnabás ellen, Halábor és Kölcse helységekbeli birtokán elkövetett erőszakoskodás miatt. A vizsgálatot teljesiték Beregmegyében Halábori János deák, Szatmármegyében pedig Borsovai Kopó Pál királyi emberek.

---

*) Zichy-Cod. I. 386.
**) Lelesz, Prot. B. I. 13. sz.
***) Leleszi levéltár.

1523. beiktattatott Bethlen János a halábori és urai részekbe. Ugyanakkor Halábori Zsófia hajadon tiltakozott Verbőczi Ferencz és Halábori György ellen foglalás miatt; 1524-ben pedig Betlen Jánosnak azért, mert őt a foglalások ellen védelmezte, Haláboron egy részbirtokot és Nagy-Muzsalyon egy szőlőt ajándékozott. — 1536. Halábori Euszták Halábori Györgynek eladott egy részt az itteni Szőlősházi és Szegszurdoki pusztákkal együtt. 1564. Helei Pál és Szalay Simon kiegyezkedtek a halábori, borsovai és nagy-muzsalyi birtokok felett. — 1567-ben birtokoltak itt Gecsei János, Borsovai Mihály és Szalai Simon; 1600-ban pedig: Halábori János, Miklós és István, Kende István és Uray Mátyás; és 1604-ben: Nagy Gergely, Tarnóczy Simon és Halábori Pál, Erzsi és Budai Dánielné, Halábori Raxonia, nemkülönben Tordai Zsigmond. 1612-ben emlittetnek birtokosokul: erdőtelki Szentmáriásy György, Peres László, Felesdi András deák, Szentmártoni Nagy Bálint, Kölcsei Kende Demeter özvegye, Rakomazi János özvegye, Gecsei Ferencz és Nagy János.

1646. Halábori Pál, figyermekei nem létében, három leánya után birtoka a Budai, Matólcsi és Tordai családokra szállott, kiknek a falu közepén fekvő három telkeik végén az utcza és tó közötti hely rendeltetett templom helyeül és paplaki telkül. Az ide áthozott kis fatemplom több izben megtoldatott s bővittetett, mint a rajta látható feliratok igazolják. — A fenyőfából való szószéket 1646-ban késztittette Halábori Pál.

1665. Budai Dánielné özvegyül emlittetik, ki Kun Istvánné Gecsei Erzsébettel itteni birtoka iránt egyezségre lép. 1822. birtak a Farkas s Bay családok.

Jelenben birtokos lakosai: a Balog, Bakó, Bányai, Bozsár, Csobi, File, Hegyi, Halábori, Kerekes, Király, Kocsis, Komáromi, Kelemen, Kőszegi, Márton, Tar, Tói, Vass és Veres családbeliek.

A 17. századbeli fatemplom 1753. a lángok martalékává válván a helység nagy részével együtt, Viski Mihály nevü papja elhagyta a községet; később 1760-ban épittetett a televényes halvány partján az uj fatemplom, mint azt a mennyezeten lévő felirat igazolja, lévén e szerint azon időben a lelkész Pap Mihály, gondnok Matólcsi János és főbiró File Mihály; ez épitmény azonban később keletre dülvén, 1835-ben helyre nyilaltatott s kőalapra tétetett. Harangjai 1784-ből valók, a kisebbet Kőszegi György adományozta. Anyakönyve 1777-ben kezdődik.

1801-ben megvette a község Kőszegi Ferencztől 30 váltó forintért (12 frt 60 kr.) az oskola telket.

A Haláboron volt tó a Tiszaszabályozás előtt gyakran kiszoritotta a lakosokat házaikból.

Utólsó földesurai voltak a Bay és Budai családok, most legtöbbet bir özvegy Budai Lázárné, Balogh István, Komáromy Lajos, Matolay József sat.

A Halábori Bertalan pap által 1508-ban irt Magyar Codex az 1819. évi tudományos gyüjtemény III. kötete, 75—81. lapjain ösmertetik. Ez foglalja magában elől Szent Dávid zsoltárait magyarul a római breviárium szerint, azután jön nehány ének, egész évi leczkék és evangéliumok, egy beszéd a szent szüz tiszteletére, Krisztus beszéde a végvacsora után, Krisztus szenvedésének története, énekek éneke, nehány nagyböjti evangelium s végre Jób hat első s utolsó része. A zsoltárok forditása rosz, sőt nevetséges. E nyolcadrétben irt könyv a károlyfehérvári püspöki könyvtárban tartatik s itt csupán azért hoztam emlitésbe, mert alaptalanul bár, sokan a helylyel hozzák összeköttetésbe.

Haranglàb.

Magyar helység Bátyu és Bótrágy közt, 39 lakházzal és 279 lélekkel. Nevét, mely már a XIV. századbeli okmányokban igy emlittetik, valószinüen valamely magános kápolná, vagy a rengeteg erdőségben hajdan elrejtve volt remetelaknál állott haranglábtól nyeré.

A helységet már a 14. században a Lónyai család birta, mely 1419-ben királyi uj adomány czimén iktattatott be; s minthogy e jeles család maiglan főbirtokosa s az a feudalis korban a nagy-lónyai uradalomhoz tartozott: birtoklati viszonyai Nagy-Lónya leirásánál közöltetnek, azzal egyenlőek lévén.

A reformált lakosokból álló község 1645-ig Bótrágynak volt leányegyháza, 1795-ben azonban lett anyává, megvevén Lónyay Ferencztől a mostani paplaki telket száz váltó forintért.

Birtokosai most Lónyay Menyhért gróf és L. József utódjai; Izsák József, Baranyi György, Gerő Zsuzsánna, Szabó Ferencz és Dániel, Baranyi István sat.

Hankovicza.

A Szolyvától nyugatra s a pudpolóczi szorostól délnek nyiló vadregényes Latorcza-völgy meredek balpartján, lombos erdők közt fekszik ez uradalmi orosz helység, mely 33 házból és 280 lakosból áll, mig hozzá 10,340 holdnyi leginkább uradalmi erdőségből álló határ csatlakozik. A falu a XVII. századig a szentmiklósi uradadalomhoz tartozott. Az itteni lakosok közt is él a hagyomány arról, hogy e völgyön át vonultak be, a népszava szerint „kutyafejü tatárok"; sőt a Jajkun-Popovics nevü család házában mutatnak maiglan egy 1·89 méter hosszu, 95 cm. széles 16 cm. vastag, egy darab kőröstörzsből durván kifaragott asztaltáblát, melyen Batu kán tatárai arasznyi széles bárddal vágást ejtettek volna.

1691-ben volt a kenézség a Fennenics családnál, lakossága azonban elpusztult, mert az előbbi 14 jobbágycsalád közül már csak öt élt, a többi részint kiveszett, részint elbujdosott. Batyko azonban kettő is volt, u. m. Pap Fedor és Pap János, kik testvéreik István és Péterrel $^1/_4$ telken laktak. Ma a gróf Schönborn család birtoka, kinek itt vadászlaka van.

A sajátságos szerkezetü régi fatemplom ott áll a völgy felett, egy magaslaton; a mult század első felében, ugy látszik, nem volt az itteni g. k. népségnek lelkésze, mert azért 1757-ben folyamodott s azt később meg is kapta, tekintve, hogy már az 1691-ki urbér, az itteni lelkészséget és templomot réginek mondá. Anyakönyve azonban csak 1834. kezdődik. A helység határa 1877-ben rendeztetett.

A Hankoviczát környező uradalmi rengeteg erdők vaddusak s e miatt a vadászat kedvelők által felkerestetnek. Ily alkalommal 1875. február hó 24-én történt, hogy gróf Schönborn Ervin, Hoyos József és Colloredo Mansfeld Ferencz grófokkal szánkán Hankovicza felé haladván, a völgy déli részén a fogat egy 30 méternyi magas meredekségről lezuhant, a nélkül, hogy nagyobb baj

történt volna. Ennek emlékezetére azután e helyen gróf Schönborn vasból öntött feliratos feszületet emeltetett.

Hársfalva.

(Nelipina).

Oroszfalu a vereczkei járásban, Szolyvától keletre félórajárásnyira, a Latorcza és Vicsa nevü völgyek torkolatánál, háttérben az innen emelkedő szolyvai és huklivai havasokkal, hajdan a 18. századig a szentmiklósi uradalomhoz tartozott s 1726. óta a gróf Schönborn-család birtoka. Az 1641. évi urbérben „Nollipenná"-nak iratott, holott oroszul „Nelipina" hársat jelent. A Rákóczy és Thököly-féle hadjáratok s egyéb beállott viszontagságok folytán lakosai annyira elpusztultak, hogy az 1691. évben eszközölt összeirás alkalmával a régi 38 házhely s illetőleg jobbágytelekből nem találtatott csupán 13 népes, a többi elpusztult. A kenézség akkor a Romanovics, Falesz és Bogus-családoknál volt, kik magokat évenkint felváltották. Az akkori Batyko'Pap Simon „s z e g é n y s é g e m i a t t" kegyelemből csupán két frtot fizetett négy frtnyi nyest pénz helyett s az itteni lelkészség és templom már akkor réginek mondatott. Jelenleg 115 ház 795 lélek és 3288 holdnyi hegyes határból áll a falu, melynek szélén gyönyörü helyen, lombos hársfasorok és hüvös berkek árnyában fekszik az égvényes savanyu és vasas viz forrásokkal, 70 lak és 32 fürdő szobával ellátott f ü r d ő i n t é z e t, mely régi jó hirnek örvend. (L. ásványviz).

A g. k. lakosságnak van saját lelkészsége s kőtemploma. Anyakövei 1785. kezdődnek. Utólsó posta Szolyva.

Hàtmeg.

(Zahátya).

Ezen a a Hosszuhát nevü erdőség keleti oldalán a felvidéki járásban fekvő, egykor a krajnai kiváltságolt vajdasághoz tartozott munkácsi uradalmi orosz helység a XV. és XVI. századokban H e d-

meg és Hegyelőnek is mondatott, söt az 1504. évi Drágffi György adománylevelében Hátelőnek neveztetik. 1649. évben Lorántffi Zsuzsánna alatt itt 67 jobbágy $37^3/_4$ népes és $8^1/_2$ puszta házhelyen, a kenéz telken lakott Gál Demeter két testvérével; a batykok voltak Pap Kosztya, Sándor Péter és Márton Lázár, kik 3 nyesttel adóztak a várhoz; Holcza László és Ágoston voltak lovas szabadosok és Márton, János, Holcza, Nitor, Gál, Király, Simon, Halász és Hogy-nevü családbeliek hetes drabantok; ezeken felül találtatott a várhoz dolgozó 2 bodnár, 2 asztalos, 1 tányércsináló, 11 marhás jobbágy, 4 gyalogszeres stb. A lakosok többnyire magyar nevet viseltek, u. m.: Szegénesi, Oláh, Gergely, Szabó, Demjén, Bodnár, Asztalos, Kovács, Szamos, Balkány, Morgocz, Fehér, Lengyel sat. Találtatott továbbá összeirva 99 fiu, 9 ló, 140 ökör, 38 tinó, 110 tehén, 217 juh, 189 sertés és 39 méhkas.

1672-ben volt a főkenéz Parlag Orbán, 1699 II. Rákóczy Ferencz alatt pedig Holcsa Ferencz, ekkor azonban a háborus idők folytán a falu népessége és vagyonossága már annyira lehanyatlott, hogy összesen csak 12 jobbágy, 3 ökör, 12 tehén, 46 juh és 17 sertés találtatott a helységben. Idővel a gróf Sahönborn-család alatt ismét annyira meggyarapodott, hogy az 1870-ki összeirás alkalmával 120 ház, 807 lakos, 590 szarvasmarha, 25 juh, 35 kecske, 17 ló, 358 sertés és 40 méhkas találtatott; 1881-ben összeiratott 132 lakház és 691 lakos.

A g. k. hitközség bir saját lelkészséggel, kőtemplommal és 1826. kezdődő anyakönyvvel.

A helység déli lejtőjén áll a gróf Schönborn-család vas olvasztója és hámora. A hátmegi major udvarán pedig Hirsch Gyula, Elszner Rudolf, és Trexler Ferencz bérlő czég 1875. évben alakitott itt derék üveggyárat, melyet a tulajdonosáról Ervinhalom-nak elneveztek; kár hogy e nagy lendületnek indult iparág, mely a völgy annyi lakosának nyujtott keresetet, a közbejött orosz-török háboru miatt 1877-ben megakadt, az épületek egyrésze pedig 1879. elején megégett.

A határának északi szélén 1861. keletkezett Dubi nevü telepitvény, azóta önálló helységgé lett. (L. e.)

Herczfalva.

(Herczuvczi).

A munkácsi járásban fekvő, a puznyákfalvi g. k. lelkészséghez s a munkácsi uradalomhoz tartozó orosz helység 10 házzal, 64 lakossal és 534 holdnyi hegyes határral. Az 1649-ki urbérben hibáson iratik Herczeg-falvának, mert nevét a Hercz-családtól vette, mely még Rákóczy Zsigmondtól 1592. febr. 25. kapott kenézi kiváltságot a végből, hogy itt falut alakitson. 1649-ben találtatott itt 2 telek, 7 jobbágy, 2 fiu, 15 ökör, 13 tehén és 40 juh. A lakosok közül négy rendbeli család viselte a Hercz-nevet, a többi Polányi, Ruszin és Moncsáknak neveztetett. A Rodó patak pisztrángjai miatt tilmasban tartatott s rajta egykor kenéz-malom állott. Az 1870. összeirás alkalmával nem találtatott több itt mint 15 szarvasmarha és 8 juh: e szám mutatja, hogy a község vagyonilag századokon át épen nem emelkedett.

Hete.

Magyar falu a tiszaháti járásban 81 lakházzal, 437 lakossal és 1894 holdnyi tértartalommal. Határán már az őskorban laktak emberek, amint azt az illető helyen elősorolt ily leletek igazolják.

A Hetei család itt már a 13. században birtokolt, s egyike volt a megye előkelőinek. Egy Csépánföldére (Kis-Dobrony) vonatkozó 1299-ki okmányban Hetei Mátyás fia László comes emlittetik. Hete különben őseinknél keresztnév volt; igy 1270. adományoztatott Csépántelke Mátyás és fiai Hete, Mihály és Lászlónak*). 1270.

*) Zichy-Cod. I 22.

V. István király megerősiti a nemességben Hetei Mártont, ki Mihály fia vala; ő a nemességet mint szolgagyőri jobbágy kapta IV. Bélától. 1350-ben Hetei Antal megyénkben királyi emberül emlittetik.

1353-ban törvénykezett a Várdai Nagymihályi család a Hete, Fejércse, Márok és Tarpa közt fekvő makkos erdőség határai iránt; ez alkalommal emlittetnek a meghivott hetei nemesek és beregi vár jobbágyokul: Arath fia Pál, Jakab fia Péter és Mihály.*)

1405. beiktattatott Hetei Aracs fiának Andrásnak leánya Anna, Hetei Miklós fiának Lőrincznek neje a Dancs Mihály és György, Hetei Péter fiai Miklós és János és Zebe asszony ellen nyert itélet folytán, őt illető leánynegyed fejében kihasitott egy kurialis telek birtokába.

1415. királyi parancs adatott ki Hetei László fia Gergely és Dancs János fiai Gábor és András, Dancs Miklós fiai Jakab, András és Pál, Dancs Mihály és György, Hetei István fia János, Hetei András fia György, Hetei Antal fia István és Miklós fia Demeter, mint osztályos atyafiak részére, hogy a leleszi konvent Báthori Péter fia János ellen az ennek jobbágyai által hetei és tarpai birtokukban elkövetett erőszakoskodás és kártétel iránt vizsgálatot tegyen.

1436. Hetei Tamás és Benedek vizsgálatot tétet Kercsi Demjén és Ilona s férje Oláh János ellen bizonyos birtokfoglalás s jobbágyain elkövetett hatalmaskodás miatt. 1437. perlekedtek Nagy Jakab, Bálint és Miklós Csarnavodai Jakab, László és Domokossal.

1466. Szepesi Miklós és Demeter s ennek neje Matucsinai Margit vizsgálatot inditottak Hetei Kánthor György fia Péter ellen, ki ezeknek Hete és Fejércse közt fekvő erdejöket elfoglalta.

1468. szabályoztatott a helység határa a Csarnavodai, Vadas, Kantor és Danos családok, mint érdekeltek közt létrejött egyezség alapján; a határvillongás azonban nem sokára ismét megujult, mert 1478. Szirmai Fóris vizsgálatot tétetett Hetei Dancs Balázs ellen azért, mert őt saját határában s birtokán s használatában háborgatta. 1484. azonban Tarpa, Fejércse és Márok közt a határ csakugyan megállapittatott.

1504. Hetei Benedek egy itteni házát és kuriáját eladta tiz aranyért hetei Koncz Balázs, András, János és Ferencznek; előbb két telkét 40 frtban elzálogositván Kissurányi Jánosnak.

1510. a leleszi konvent előtt bevallja H. Benedek egyik it-

*) Zichy-Cod. II. 539.

teni jobbágytelkét nemes Koncz Balázs, András és János, néhai Koncz Antal fiai Jakab és Ferencz és Balázs leánya Katalin Ongi Jánosné részére, ugy H. György leánya Koncz Jakab özvegyének negyedjogait is.

1519. vizsgálatot intéztetnek H. János mester királyi táblai jegyző és H. László neje Kisguti Borbála néhai Hetei Dancs Balázs fia Ferencz ellen azért, mert ez H. János itteni tisztét saját kertében méltatlanul tettleg bántalmazta, kir. emberül eljárt ez ügyben Óbégányi Mátyás s a leleszi konvent részéről Teonavai Mátyás. —

1543. Büdi Mihály megvette Hetei János részét 50 frtért. 1544-ben kezdetét vette a szomszéd birtokosokkal való határvillongás, mely sokáig eltartott. Igy 1546. Oroszi Kata és Anna kérelmére határigazitás rendeltetvén el, érdekelt szomszédosokul megjelentek: Babóczi Mátyás deák és Horváth Antal, mint Perényi János jándi tisztei, Bencze Lukács és Mihály, Perényi János gelénesi szabadosai, Horváth István és paposi Eördög jobbágyai. Határpontokul emlittettek: a déli oldalról Csónakfark, Kisrét mocsara, Csánpataka, Csomatova erdő, Csaudi-Ostoru nevü tér, Ergéje patak, a Gulács s Jánd felé vezető ut, Thyeye mocsár, Chyzye viz s a gulács-tivadari határnál Bakaszegelő. (Lelesz, Prot. Met. I. 479.)

1560. birtokoltak itt és Homokon Kisfalusi István, Homoki András és beregszászi Nagy László; 1570-ben Kantor Gergely és Erzsébet. 1575-ben Girsanói Kata és Csapi (Csaszi?) Jusztina pereltek Büdi Mihálylyal hetei és girsanói birtokfoglalás miatt, 1577-ben pedig Csapi Jusztina Büdi Farkassal is. — Csakugyan 1575. fejércsei Szalay Lőrincz és neje Fóris Erzsébetnek a leleszi káptalan előtt Fóris János 43 frtban egy nemes udvart és részbirtokot örökösen átenged.

Az 1583-ki királyi adomány alapján beiktattattak 1584-ben Kerepeczi István kir. ember és Ványai Mózses leleszi k. pap által a hetei összes részekbe s királyi jogokba Lasztóczi János, Fornosi Péter, gulácsi Orosz János és Tamás, Nagy Sebestyén, Kantor Gergely, Dancs Máté, Székely Tamás, Olasz Lukács, Szalai Balázs, Kossik Márton, István, Lőrincz és Miklós, Benkő Tamás, Csaszi János, Hetei Berki Simon, Szabó Miklós leánya Lusza, Hetei Márton leánya Erzsébet és Csaszi Judit hajadon.

1622. Halábori Mózes elzálogositá itteni részeit 150 frton Székely Györgynek. 1628-ban birtokolt itt még Szalay Balázs is, és 1648-ban: Somosi István, Hetei István, Ferencz és Zsigmond.

1650. Hetei Zsigmond magtalan kimultával ennek felkért nemesi kuriájába és részbirtokába beiktattatott erdődi gróf Pálffi Pál nádortól nyert adomány alapján szigeti Vass Márton, a beiktatást végzé Vass György kir. ember és Baritzius Dávid. leleszi k. pap.

1659. hadadi Vesselényi Ferencz nádor parancsára beiktattattak kir. adomány folytán nehány itteni részekbe Hetei Márton és Miklós. Dancs Mihály és Ferencz, Kossik István, Nagy János, Katona János, Kanizsai Ferencz, György és Mihály, Bagi István, Miklós és Mihály, Horváth János, Balázsi Mihály, Nagy Ferencz, Olasz Albert. Bakó Márton, Székely István, Bagi Péter és István és Kovács István.

1667. emlittetnek Vaji Ábrahám és Kovács János.

1668. beiktattattak Bakó Márton kir. ember és Szentkirályi István leleszi pap által Csernei István és neje Sulyok Katalin mindazon itteni birtokrészekbe, melyeket egykor Hetei Zsigmond birt s melyek Vass Mártonnak adományoztattak; ez azonban szintén örökösök nélkül elhalván, a nevezett felkérőknek adattak; a beiktatásnál ellenmondottak: Hetei István, rokona Dancs Mihály, Kossik Ferenc, Pál és István és Vass Márton özvegye Sarmaroghi Erzsébet.

1742. nádori adomány czimén az összes királyi jogokba s két kuriába beiktattattak hetei Pap István és Mihály, Ferenczi Ádám kir. ember és Vágó Gergely leleszi pap által.

A helység főbb birtokosai most Horváth István főispán, Urai Miklós, Bakó Gáborné, Kanizsay Ignácz, Pap Gábor, Medgyesy Gábor, Nagy Gábor, Nánási Bertalan, Kozma Ferencz stb.

A reformált hitközség 1648-ig Tarpának volt fiókegyháza, akkor nyervén rendes lelkészt, papilaknak való telket Sárándi Annától vett a község 100 frtért, iskolatanitója azonban már 1645. előtt is vala. Anyakönyve 1768. kezdődött. Mostani kőtemplomának s tornyának alapja 1799. tétetett le s felépittetett 1819-1846. május hó 26. a villám lesujtván a toronytetőt, helyébe csinos bádogfedél tétetett. Áldozó kelyhét Csaszi Katalin ajándékozta 1656., a hozzá tartozó ezüst tálczát pedig ő és férje Csaszi Lakatos János 1663.

Hetyen.

Magyar helység a kaszonyi járásban a Tisza jobb partján, 94 lakházzal, 490 lakossal és 2828 holdnyi területtel. Valjon nevét a Taksony alatt letelepitett Hetény bolgár főurtól vevé-e s mi viszonyban volt ő e vidékkel, bizonytalan; annyi bizonyos, hogy a 14. században már jól rendezett község, sőt temploma létezett itt, melyet a Kerecsényi-család épitett s alapitott.

1383. emlittetik birtokosul Hetény Andràs, Miklós fia, amikor a helység határa is bejáratott.

1400. Barabási Mihály fiának Ivánnak özvegye fiával Jánossal együtt felsüczi Bubek Dezső nádor elébe perbe idézte Kerecsényi Barabás fiait Györgyöt, Pétert és Jánost Hetyén-féle birtoka iránti ügyben.*)

1407. királyi parancs folytán beiktattattak itteni részbirtokba Guti Pál és Balázs; az átadásnál ellenmondván Szalóki Domokos fiai István és László.

1417. Kercsényi Péter fia András eladta Hetyén egyenlő harmadrészét, az ott alapitott templom kegyurasága részével együtt Balogh László, ungvári tiszt nejének Kerecsényi Szalóki Domokos leányának és fia Jakabnak 127 forintért, minden egyes forintját 100 denárral számitva.

1427. beiktattattak bizonyos részekbe Güti János, Imre, Mihály és Pál, valamint kir. adomány mellett Ujlaki László bán tiszte Kerecsényi István, atyja János és testvérei Pelbárt és Kristóf, ugy Kerecsényi György és András.

1436. elzálogositotta Kerecsényi Magyari Zsigmond özvegye Zsófia hitbéri jogát Bornemiszsza Jánosnak 200 arany forintért a visszaváltás idejeig. — 1439. perelt Kerecsényi István özvegye sógorával K. Pelbárttal hitbére és özvegyi joga megtagadása miatt. — 1452. emlittetik királyi emberül Hetyeni Miklós.**)

1462. Kölosei Bornemisza János beiktattatott zálog cimen Magyari Zsigmond özvegye birtokába Kerecsényi Péter ellenmon-

*) Lelesz, Prot. B. B. I. 10. sz.
**) U. o. C. II. 31.

dása mellett; 1470-ben pedig Upor László szintén zálogjogon né-
hány itteni és barabási, zemplénmegyei abarai, füzeséri és letényi
részekbe Lasztóczi János kir. ember által.

1489. beiktattatott Petneházi (Petheuyeházi) a Guti Ország
László-birta részekbe zálogczimen; 1492. ráfizetés történvén, a be-
iktatás ismételtetett.

1507. zálogba vették Lónyai János és László Atyai Ferencz
itteni részét Tarczai János ellenmondása mellett; ugy szintén be-
iktattattak Batthyányi Benedek és Tarczai János a Kerecsényi Már-
ton s testvéreitől elkobzott itteni s más részekbe. Tarczai meg-
vette 1508-ban Atyai Ferencz részeit is.

1509. Surányi Pál özvegye Erzsébet és Atyai Ferencz özve-
gye Anna, Melétei Benedek kiskoru leányai Dorottya és Erzsébet
terhére is, elzálogosíták Kerecsényi Istvánnak Hetyén negyedré-
szét. —

1510. Kerecsényi István perelt Czékei Mártonnal hatalmas-
kodás miatt; a vizsgálatot teljesité barlabási Gálócsi Péter kir.
ember és Kaposi Péter leleszi pap. — Az ez évben történt határ-
járás iránti okmányban emlittetnek Papi és Hetyén közt: Nene-
berke, Palyhát, Palagszeg és Bobolichka.

1511. megvásárolta Kerecsényi István a néhai Tarczai János
és Atyai István özvegye birta itteni birtokokat; nevezetesen 1512.
a Tarczai részeket 300 aranyforinton.

1515. beiktattattak kir. adomány folytán Losonczi Zsigmond
és fia Antal és Farkas a Kerecsényi István magvaszakadtával fel-
kért hetyéni, kerecsényi mátyusi és eszterjéni részeibe. A Daró-
czi István kir. ember által teljesitett beiktatásnál ellenmondottak
az özvegyen, Magdán kivül, Kerecsényi Barnabás és fia Ferencz s
leányai Anna, Margit, Dorottya, Jeronima és Erzsébet; K. Péter
leánya Krisztinának leánya Veron, lövei Kabas Gergely neje Pén-
tek, kinek anyja volt Kerecsényi Dorottya, és végre K. András leá-
nya Fruzsina férjezett Soklyai Ferenczné.

1520. Vámosatyai Magda, Zsófia és Dorottya özvegyeknek ado-
mányoztattak az itteni és más részbirtokok.

Ez évben volt itt r. k. lelkész Dobó János, kinek nagy-mu-
zsalyi, szernyei és ujfalvi birtokrészeit öröklé 1524-ben testvére
Dobó Ferencz.

1526. birt itt részjószágot Lövei János, ki a pórlázadás alkal-
mával elveszett ez iránti okmányait a leleszi levéltárból kiadatni
kérte. 1530. birt Vitéz János és Ország Imre.

1550. Hetyéni Katára átiratta Kerecsényi Zsófia birtokát.

1553. beiktattattak Losonczi István és Antal leányai kir. adomány folytán itteni zálogbirtokba.

1566. a tatárok feldulták a helységet; akkor birt itt Ország Kristóf, Büdi Mihály és Farkas és Lónyai János $4^1/_2$ kapu utáni részeket. 1574-ben kapták Büdiek a Guthi Ország Kristóf-féle birtokot is.

1600-ban emlitetnek birtokosokul: Réthei Péter, Dessewffy Ferencz, Czobor Mihály, Petri György, Lónyai László, Kubini István, Büdi Erzsébet. Ugyanakkor kapta adományul Romocsaházi István a lövőpetrii Petri Györgytől elkobzott részeket; s beiktattattak Melit Péter s Perényi György örökösei a Büdi-féle jószágokba.

1623. Lónyai László végakarata szerint beiktattattak birtokába özvegye Mónai Katalin és leánya Zsuzsánna.

1636. osztály utján kapott birtokrészt Barkács Mihály.

1651. beiktattatott kir. uj adomány alapján Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina, ugy Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna.

1653. iratott Bótrágyi Jánosra neje Dobronoki Erzsébet itt két nemes udvarházat, Dobrán 3 telket és Kaszonyban egy szőlőt.

Később kaptak itt birtokot még a Bay és Ferenczi családbeliek is; ezeken kivül legtöbbet birnak jelenben Lónyai Albert, Horváth Károly, gróf Degenfeld Imre, Eötvös Jenő, Horthy László, Komjáthy Sándor, Naményi István, Jászter Piroska, Tamás és József, Veres Lőrincz, Sütő Ignácz és Szeles Ferencz.

A reformált község volt 1645-től 1739-ig Csonkapapinak fiókja s akkor anyagyülekezetté vált. Anyakönyvét 1765 óta vezeti. Mostani kőtemploma 1793-ban épült egy roskadt előbbi fatemplomka helyén. A templom keleti végén külön álló fatornyában van két 1783-ban öntetett harangja.

A tiszaszaszabályozás előtt a Micze viz gyakran árasztotta el a falut és akkor egyik házból a másikhoz is csak csolnakon közeledhettek a lakosok; azóta a sik határ is termékenyebb és haszonvehetőbb.

Csanády Sándor itteni birtokos 1874. dec. 9. Kossuth Lajos nevére hat holdnyi és 1875. január 7-én Irányi Dániel nevére 14 holdnyi földet iratott át, mi által azok a választók sorába felvétettek.

Hluboka-patak.

(Hluchanovicza).

Oroszfalu fent a Verchovinán, mely a munkácsi uradalomhoz s a verbiási lelkészséghez tartozik. Az 1672-ki urbérben „Luboka-patakának iratik, holott magyarul Mély pataknak kellene nevezni; azon időben Hlukotics nevü családnál volt a kenézség, mely a munkácsi várhoz szolgáltatta a kenézi tartozást, akkor találtatott 6 jobbágy és 4 zsellér. E szerint: Lorántffi Zsuzsánna állitotta ki egykor (tehát 1649. körül) a kenézlevelet, melyet a „kegyelmes asszony“ (Báthori Zsófia) megerősitett; 1699-ig azonban annyira elpusztult a helység, hogy akkor csupán $1^{3}/_{4}$ népes telek találtatott, jelenleg is csak 11 ház és 78 lakosból áll a szegényes falu.

Holubina.

(Holubinnoe).

Magyarul Galambfalvának kellene ezen a vereczkei járásban s a Pinye folyó jobb partján Szolyva közelében fekvő orosz helységet nevezni, melyben már 1597-ben orosz pap állomásozott. A XVII. századig a szentmiklósi uradalomhoz tartozott, most a gróf Schönborn-család birtoka, mint a munkácsi uradalom tartozéka. Az 1691. urbér szerint, volt akkor a kenézség a Denik, Ripkovics, Csiga, Ruszin és Szverenko-családok birtokában, kik szegénység miatt 10 frt helyett könyörületből csak 5 frtot fizettek a földesuraságnak, azonkivül volt egy másik kenézség a Sipkovics és egy harmadik a Gurics és Illyés és a negyedik a Csoklya és Morganics-

családoknál, kik együttesen birtak egy jobbágytelket; találtatott ezeken felül még 3 jobbágy és a szegénységgel küzdött Pap Miklós nevü batyko, ki egy féltelket müvelt, a többi annak előtte itt létezett 23 jobbágy-család a harczias idők folyamában elpusztult, vagyonilag is nyomorult vala a község, mennyiben csupán 4 ló, 5 ökör, 9 tehén és 10 juh találtatott birtokában Később, különösen a gróf Schönborn-család alatt ismét népesedni s gyarapodni kezdett a helység, annyira, hogy 1870-ben 753 lakos, 13 ló, 573 szarvas marha, 136 juh, 76 kecske, 177 sertés és 24 méhkas iratott össze. 1881-ben pedig 121 ház és 783 lakos találtatott. Az állomási hely különben gyakran volt a ragályoknak kitéve: igy 1795-ben itt ütött ki először a marhavész; 1854-ben pedig az epemirigy száznál több áldozatot követelt, mig a szomszéd helységekben alig 1—2 eset történt.

Az 1798-ki fölvétel szerint, a helybeli g. k. papi lak és templom a dombon kicsided és fából volt, melyet később a buzgó hivek lentebb kőből építettek. A lelkészséghez tartoztak 1798. Szuszkó, Jobovicza, Szolocsina, Diczkovicza és Polena. Az eljárt vegyes bizottság elébb Uklinára tervezte a parochiát, hol egy parányi fatemplomka már állott, később Polenára káplánságot véleményezett helyezni, végre ide tétetett a lelkészség ugy, hogy Szuszkón és Szolocsinán is külön papi állomások legyenek. A mostani szép kőtemplom, melyre még 1808-ban kapott a község az uradalomtól anyagot, 1824. s a torony 1837. kezdett épülni.

Homok.

Magyar-tót falu a tiszaháti járásban Déda és Balazsér közt 51 lakházzal, 210 lakossal és 631 holdnyi tértartalommal. Már a XIV. században a Homoki család volt birtokosa; ezek közül 1369-ben királyi embereknél emlittetnek H. Demeter fiai Bálint, Gergely és Mihály.*) De már előbb 1356-ban H. Péter ügyvédnek mondatik**)

*) Leleszi lev. Prot. A. I.
**) Zichy-Cod. III. 19. 60.

1357-ben pedig H. Juahon (Iwahcum) fia Pál szintén mint királyi ember működött, valamint 1374-ben a daróczi beiktatásnál Homoki Pál fia Miklós.*)

1434. Homoki Németh János és neje Zsuzsánna zálogczimen beiktattattak a H. család ellenmondása mellett Gecsei György kir. ember által 3 itteni pusztatelek birtokába, 1400-ban pedig Gecsei András fia György szintén zálogczimén H. György összes részeibe.

Ugy látszik, a H. családbeliek nem igen ösmerték a takarékosság czélszerűségét, mert birtokaikat folyton terhelték zálogul; igy 1440-ben lompertszászi Stéber Péternek és Kércsi György fia Albertnek adták zálogba Homok nyugati felét; Stéber, ez okmány szerint lompertszászi polgár (cives) nőül birván H. Pál leányát Erzsébetet, kit és hajadon testvérét Margitot, Ulászló király Budán 1441-ben, tekintve esedező Guti János hű szolgálatait, fiusitott s atyjuk birtokába beiktattatta. E kir. parancsban kijelöltettek királyi embereкül: Guti Jakab és János, Pósaházi János, Kirsanói Tamás és Daróczi Gergely. A beiktatásnál ellenmondottak: Homoki Vince fia Pál s ennek fiai Demeter és Adorján, ugy Homoki Balázs is, ki László fia volt.

1464. Mátyás király meghagyta a leleszi konventnek, hogy H. Demeter leányait Annát és Erzsébetet, atyjok zálogban volt ősi birtokába örökségi jogon iktassa be, királyi emberekül kijelöltetvén Komlósi Imre, Halábori Demeter, Óbégányi Illés György és Benedek és Halábori István.

1466. pereltek H. Demeter és László, Lengyel Jánossal és neje Erzsébettel s fiok Jánossal Homok egyenlő negyedrésze iránt.

1473. beiktattatott Komlósi Tamás kir. ember által a Bereg közelében (Kis-Bereg, ma Alsó-Remete) lakó, bold. szüz Mária nevére alapitott Pál-rendü szerzet, az annak Homoki Demeter által a nagyváradi káptalan előtt örökidőre adományozott birtokrészbe, mely Homok negyedrészéből állott.

1475. vizsgálatot indittatott néhai H. Adorján fia István H. Miklós ellen, ki panaszló nejét Borbálát kuriájában megtámadta s szidalmazta, egyik szolgáját megverte s egy jobbágytelket elfoglalt; ugyszintén perelt Klacsanói Demeter és Tamással, kik klacsanói részjószágát magok részére elfoglalták. Kir. emberül eljárt Kissurányi Antal.

1492. beiktattatott kir. adomány mellett Bégányi Ferencz, Mi-

*) Zichy-Cod. III. 560. lap.

hály és atyjok testvérétől való Ferencz a homoki királyi jogokba, és Surányi György a Csarnavodai Kriszogon s néhai Cs. Miklós birta homoki részekbe.

1509. tiltakozik Kaponyai Benedek neje Komlósi (Gergely és Homoki Anna leánya) Ilona személyében Komlósi Péter ellen a miatt, hogy ez okmányait letartóztatta és Homoki Demeter birtokát önszámára felkérte; hasonlóul tiltakozott az ellen néhai Homoky Kelemen fia György, ki magvaszakadás reményében a birtokát a királytól előre felkérte. Azonban 1513. Komlósi Péter mester, testvére Gergely és Kaponyai István csakugyan beiktattattak királyi beleegyezéssel a homoki, komlósi, kövesdi, vajnaki, máskép dománházi, uj bárdi, pusztaszállási, pinkóczi, k.-szeretvai és keresztesi birtokokba többek ellenmondása mellett. Megjegyzem, hogy ez okirat szerint, Óbégányi Bakos Tamás Beregben, Nagytárkányi Péter Zemplénben és Konczházi Koncz Tamás Ungban teljesiték mint királyi emberek a szokásos beiktatást; miből kitünik, hogy a gyakorlat szerint, minden megyében saját királyi emberek alkalmaztattak.

1512. Homoki János tiltakozott Komlósi János, Péter, Mihály és György ellen foglalás miatt.

1524. beiktattatott béltelki Drágffi János a rozsali Kun Lukácstól hűtlenségi bélyegen elkobzott itteni részekbe.

1558. Daróczi György királyi ember beiktatta adomány folytán Fornosi Mihályt, ki most Homoki Péter és fiai magtalan kimultával megkapta Homok egész helységét a kuriával együtt; a beiktatásnál ellenmondottak Homoki Bertalan, Tamás és Ferencz, Katalin Endesi Kristóf neje, Margit Szalmadi Mátyás hitese, Homoki István deák fia Antal, Komlósi Mihály és László, Beregszászi Nagy László és Homoki István. — 1560-ban egyezséget kötöttek H. András, Kisfalusi István és Nagy László.

1566. a Tokaj alól erre átment tatárok teljesen elpusztiták, annyira, hogy az 1567-ki adóösszeiráskor nem találtatott több $1^1/_2$ népes teleknél.

1570-ben birtak itt még Homoki Boldizsár és Daróczi Szerafi. 1572. H. István Kürtösi Dorottyának egy jobbágytelket adott; 1575-ben pedig perelt Török Jusztina Győrei Zsófiával foglalás miatt.

1580-ban beiktattattak borsvai Olasz András (Olachy), királyi táblai hites jegyző és Makó János kir. helytartósági tiszt a néhai Homoki Miklós fia Pál magtalan kimultával a koronára szállt s nekik királyilag adományozott Homok fele részébe. Kir. emberül eljárt

Borsvai Mihály s a leleszi k. részéről Gálffi Lőrincz; ez alkalommal ellenmondott Daróczi Szeráf.

1582. Mátyóczi Guti Ferencz perelt Komlósi Gáspárral egy részbirtok iránt.

1600. birt itt Daróczi Szeráf.

1609. beiktattatott Czeglédi István szabolcsmegyei jegyző, ki Endesi Kristóf összes birtokait, u. m. Endest, a jékei, sinyői és homoki részeket Verancz (Fauszt) csanádi püspök s a leleszi konvent előtt 1603. tett bevallás folytán nyerte, örökbe fogadott fia lévén az elhunytnak. A Rády Péter kir ember által tett beiktatásnál ellenmondottak: Lövei Erzsébet és Gergely, Anarcsi István, Szabó Klára, Nagy özvegye és Endesi Eufrozina hajadon. Rády azonban nem sokáig birhatta e vagyont, mert már 1638. kir. adomány folytán besenyői Tarnóczi András kir. ember és Kolozsvári Péter leleszi áldozár által beiktattatott Homok egész birtokába priberi Melith Péter, cs. k. tanácsos és szatmári főkapitány.

1644. Daróczi Kata és férje Kubinyi máskép Madocsay László tiltakoztak Lipcsei Gergely ellen egy itteni rész iránt.

1647. birt itt még Galambosi László és Perényi János is.

Később a Lónyai családra szállt, mely jelenben is a helység főbirtokosa, névszerint Lónyay Gábor, valamint Egresy János, Major Bertalan, Kazimir György sat.

A helységben leginkább görög katholikus hitüek laknak, kiknek saját kőtemplomuk van ugyan, azonban a makkos-jánosii anyaegyházhoz tartoznak s mely a királyi tizedet 1779-ben megváltá.

Alsó-Hrabonicza.

(Hrabüvnicza).

A munkácsi várhoz tartozott orosz község, a munkácsi járásban, Szentmiklóson tul egy északra forduló völgyön 1870-ben 45 házzal és 283 lakossal, jelenleg pedig 40 lakház és 195 lélekkel és

236 holdnyi hegyes határral; — az 1649-ki urbérben Raboniczá-nak mondatik, nevét nyervén a Rabo-viztől, mely pisztrángjai miatt akkor tilalmasban tartatott. Találtatott pedig akkor 15 jobbágy, 11 népes és 2 pusztatelken; a kenézséget a lakosok renddel sorban viselték, akkor volt Koczán Sándor, ki egy nyestet, 2 császármadarat és 3 frtot fizetett, mig a többi lakos jobbágyi szolgálatot tett; hópénzes drabant volt 2, székely 1, mig Zahayko mint dobos szolgált a várban; 1649. volt a batyko Pap Péter, 1672-ben Pap András, 1699-ig azonban a lakosság nagyobb részével együtt a lelkész is elpusztult. Az ismét megszaporodott g. k. hitközség a szentmiklósi lelkészséghez tartozik, de van saját régi fatemploma, mig az 1847-ben megkezdett kőtemplom maiglan felépitetlen. Anyakönyve 1784 óta van.

A falu déli végén levő fa-gereben (Hrabina) egy erdész felügyelete alatt áll. Az 1830. év körül épitett s kevés ideig müködött papirgyár helyén most jol rendezett lisztőrlő malom áll; mig feljebb egy hamuzsir-főzde nyujt keresetet.

Felső-Hrabonicza.

A vereczkei járásban a Rozgyila hegy északkeleti tövén fekszik ez uradalmi orosz helység, 39 házzal, 290 lakossal és 8715 holdnyi többnyire hegyes, erdős határral. Felső-Kis-Hrabonicza-nak is neveztetik. 1649. Lorántffi Zsuzsánna alatt volt a kenézség a Kochan-családnál és találtatott a helységben 8 jobbágy, 1 hópénzes drabant, 8 fiu, 1 ló, 10 ökör, 9 tinó 25 tehén, 22 sertés és 15 méhkas. 1672-ben volt 11 jobbágy. Az 1782-ben alakitott major s az ugyanott müködő üveggyár, mely 1833-ban állittatott, a gróf Schönborn-család tulajdona. Az 1649-ki urbér szerint, a Rabonicza nevü patak, itt is tilalmasban tartatott s a pisztrángtartó tóban mindig friss halak uszkáltak a vár szükségére. Most Pudpolócz fiókegyháza.

A helységtől nyugotra az erdőben irtott hegyoldalon áll a Hrabonicza ujfalunak elnevezett, de inkább „Slóg“ néven ismert 1865. alakitott telepitvény, melyen szerződés mellett 14 két holdas zsellérhely jelöltetett ki a megszállott munkások, favágók és üveggyárosok számára 6 frt évi bér fizetés mellett.

Hribócz.

Bubuliskától keletre, a munkácsi járásban fekvő uradalmi orosz helység, mely 1564. évben keletkezett. Ugyanis Szapolyai János választott király azon évi márczius 29-én Kolozsváron kelt s Csáki Mihály alkanczellár ellenjegyzésével ellátott okmányban felhatalmazta Berilla Gergely nevü poroskói lakost, hogy a Szalai Kristóf ideiglenes birtokában levő, gyümölcshozó területen uj falut alakitson, családját a szabad kenézi jogokkal felruházván, egyszersmind meghagyta Bornemisza Benedek munkácsi főnöknek és Fejér Tamás deák udvarbirónak, hogy az uj megszállókat minden háborgatástól védje. — 1649-ben már 24-re ment a jobbágyok száma, a „Berengye“ kenéz család pedig hat tagból állott, kik a kenézséget felváltva viselték. A határban volt egy darab szőlő is, melyről tizedet adtak, az uj ültetésüek azonban 12 évig adómentesek voltak. A jobbágyok közt sok magyar volt, u. m. Pap János, ki egyszersmind mint batyko működött, Siket, Madócsi, Csurei, Cserei, Lengyel, Kozma stb.; volt 2 hetes és 2 hópénzes drabant is, 32 fiu, 8 ló, 48 ökör, 42 tinó, 186 juh és 93 sertés.

1672. volt a kenéz Pap Ferenc, 1699. pedig Bereszorya Ferenc, a mikor az egész faluban nem találtatott több mint 1 ló, 4 ökör, 5 tehén, 10 juh és 16 sertés; a lakosság legnagyobb része elpusztulván. 1711-ben az erre átvonuló svéd hadak nagy prédálást követtek el, kirabolván a templomot is, hová a lakosok féltettebb ingóságait elrejté. — 1798-ban még Bubuliska fiókja volt, csakhamar rendes lelkészséggel láll atott el, a mióta anyakönyvei is kezdődnek. Temploma és paplaka most is faépületek.

A helység 45 házból, 258 lakosból és 372 holdnyi hegyes határból áll, melyen a gyümölcsfatermelés szerfelett diszlik; azt, a néphagyomány szerint, II. Rákóczy Ferencz megszökött szakácsa honositván meg.

Hukliva.

(Huklivoje.)

Népes orosz helység a Verchovinán s a vereczkei járásban, égbe emelkedő havasok hüvös alján, örökön zöldelő illatos fenyvesek között; 117 házzal, 727 lélekkel és 4849 holdnyi hegyes, legelődus határral. Rákóczy Zsigmond, a munkácsi uradalom birtokosa 1588. okt. 21. adott Peczkovics Péter és Jánosnak kenézi jogositványt arra nézve, hogy „Nagy-Huklivát" idegen megszállókkal benépesitse. Ez okmányban kijelöltettek határokul: keletről a Nagy-Hukliva patak, (melytől a helység is vette nevét, hukliva oroszul annyit jelent, mint zúgó) és a havas, nyugatról Volócz s annak Rüh vagy Szaruhegy nevü havasa, északról Clyva-hegy s végre Lengyelország felől Polonina, Zsupánya a Beszkid-hegy tetejeig és Vereczkéig. Egy másik, Batka nevü család is kérkedett kenézséggel, mi viszálykodásra is adott alkalmat, de attól 1597. eltiltatott Olcsvári János munkácsi udvarbiró által 200 frt büntetés sulya alatt. A lakosok itt 1649-ig annyira megszaporodtak, hogy az akkori összeirás szerint, Rákóczy György özvegye birtoklata alatt, találtatott a helységben 102 jobbágy, 69 fiu, 31 ló, 98 ökör, 1 tinó, 73 tehén, 256 juh, 87 sertés és 19 méhkas.*) A batyko Pap Demeternek neveztetett. Havasain akkor is nagyban divatozott a marhalegeltetés, miért minden ember, ki oda juhokat hajtatott, bármely nagy nyájtól 1 kost és 1 sajtot adott a földesurnak, a nagy marhától pedig darabonkint 3 pénzt. A lakosok a szomszéd szkotárszkai,

---

*) Ma a 701 lakos bir 54 lovat, 594 szarvasmarhát, 636 juhot, 153 kecskét, 187 sertést és 23 méhkast.

talamási, kanorai és volócziakkal együtt a Borsova havas tulsó oldaláról zsindely és deszkának való fenyő törzsöket és egyéb épületi fákat tartoznak a vár szükségére szállitani; ezek pedig a talamási fürészhez vitték a rönköket. A nevezett falubeliek minden egész házhely után tartoztak ezer zsindelyt késziteni a vár szükségére, miért adójukból minden ezerért 75 denár leszámittatott. — Később 1650. május 5. Rákóczy-Lorántffi Zsuzsánna elrendelte, hogy minden ezer zsindelyért a beszállitással együtt, a tisztek 1 forintot fizessenek az illető jobbágyoknak.

Hogy 1649 táján itt a korcsma még nem sokat jövedelmezett, kitünik egy azonkoru jegyzetből, melyben ez áll: „Ezen faluban vagyon asszonyunknak (Lorántffi Zs.) egy fenyeo fából eppetet háza, az allya Keoboltos pincze, Vendegfogadónak eppettette volt szegeny Ballingh János, de annak soha csak egy penz haszna sincsen, job volna Jobbagyot szállitanj reá, hogy nem mint haszontalanul pusztan allyon.“ Ma máskép áll e tekintetben a dolog, az elszaporodott izraelita-korcsmabérlők jó haszonnal gyakorolják az italmérési jogot.

1699. volt itt két óhitü templom s ennek folytán két batyko is, akkor tartozott a község egyéb szolgálaton kivül a várbeli konyhaszükségletére 58 tyukot, 14 ludat, 116 tojást és $14^1/_2$ itcze vajat beadni; azonfelül minden egész helytől egy öreg „kazup“ ($^1/_4$ fontnyi doboz) szurkot és egy szál fenyőfa fáklyát beszolgáltatni. Serfőző is müködött, ki dijul 2 frtott fizetett évenkint. A község a földesur borát tartozott kiméretni. Az egész verchovinai kerületben földesurilag még volt állapitva, hogy vérengzés, szabad személyek közti paráznaság, házasfelek elhagyása, halált nem okozó bántalmazás, tolvajlás és uri tilalom megszegése testi büntetésen kivül, 12 frtnyi dijjal sujtassék, mely birság a földesurat illette. Ha valaki fejváltásra (40 frt) itéltetett, az is a földesur jövedelme volt. Az egymást méltatlanul vádolók 3 frtot fizettek, melynek $^1/_3$-a az udvarbirónak járt. Az 1 frtos birság az ispánt illette, mely szokás az urbériség fennállásáig tartott.

Minthogy e helység, valamint a szomszéd Kanova, Talamás és Szkotárszka II. Rákóczy Ferencz által a Sennyei családnak elzálogosittatott, azokat 1767-ben gróf Schönborn a Sennyei, Perényi és Dőri családbeliektől visszaváltotta 13,333 frt 20 kron s azonfelül fizetett a robothátralékért 120 frt 5 krt. — Az urbér behozatalakor 1775. még két pap találtatott itt; most csak egy müködik s a templom fából készült csinos épitmény.

1775-ben történt, hogy a határos lengyelországi zsupányai la-

kosok határvillongás folytán néhány huklivai embert megölvén, Návai Vereczkén állomásozó munkácsi uradalmi kasznár buzditására a huklivai s szomszédos falubeli jobbágyok tömegesen fölkerekedtek s a zsupányai földesur, Thuránszki udvarát megtámadván, feldulták; miért 1756. vegyes bizottság vizsgálatot tartott ez ügyben, mely egyezségileg elintéztetett, a huklivaiak 500 frtnyi kárpótlást fizetvén. 1795-ben több jobbágy Máramarosba költözött s itteni telkeiket pusztán hagyták.

Jalova.

Orosz uradalmi falu Pudpolócz közelében a Verchovinán. Az 1679-ki összeirás alkalmával volt itt a Huszlya hegyen 11 ház, mely a munkácsi várhoz tartozott tizedet fizetni azért, mert a vári hegyen levő földeket használta, különben pedig Szentmiklóshoz adózott. 1691-ben találtatott itt kenézül Duzsár István, a többi jobbágy elpusztult annyira, hogy az egész faluban egyetlen marha sem találtatott. Az évi adó 1 frtot tett, mivel, mint az urbér mondja, a szegény kenézen kivül más nem élt. 1870-ben 84 lakos s azok kezén 12 ház, 94 szarvasmarha, 94 juh és 36 sertés találtatik. — Most 12 házból es 89 lélekből áll a hegyek közt elrejtett község. A g. k. község Pudpolócz fiókja, de van saját pici fatemploma.

Jánd.

E Nagy Jándnak is nevezett magyar helység fekszik a Tisza jobb partján Tákos közelében. Határában kutásás alkalmával barbárkori görög utánzatu ezüst érmeket találtak, melyeknek egyik oldalán egy ól s a másikon vértezett nyaku férfi ábrázoltatik.

A 14. században a Barlabási család birta Jándot; nevezetesen 1398-ban Mikai Lőrincz fia Sebestyén, Barlabási János fia Mihály özvegyén Veronikán elkövetett jogsérelem és hatalmaskodás miatt elmarasztaltatván, Jánd, Mika és Papos helységekbeni részbirtokait visszaváltásig a nevezett özvegynek leköté a leleszi konvent előtt.

1410. Haraszti Eraszmusz és György, Endesi Pál és János kapnak királyi adományt itt; 1413 Perényi Péter főispán szerez birtokot. Később a Sárkány, Dobó, Székely, Czobor és Turzó családokra ment át a Haraszti-féle rész. 1448-ban törvénykeztek Mikai Miklós, Mihály és János — Perényi János és Miklóssal foglalás miatt; 1478-ban pedig Miklós Beregi Gergely Naményi Pócsai Antallal. — 1500-ban királyi adomány mellett beiktattattak Mikai Beregi László és Gergely — a János-féle részekbe. A kihalt Barlabási család rokonai pedig, névszerint Helmeczi Jánosné (elébb Barlabási Mihályné) tiltakozott Galócsi Péter és Helmeczi István ellen a barlabási Mihály-féle részek eladatása iránt; e per még 1503-ban is folyt; — 1520-ban viszálkodtak Beregi Szeráf Perényi Gáborral foglalás miatt. 1530. zálogul kapták Mokrai Dániel és neje Ilona paposi Beregi Benedek itteni részeit, 1544-ben pedig Beregi Gáspár részét.

1546-ban birtak itt Perényi János, Horvát István és Paposi Eördög; 1547-ben pedig Perényi Ferencz és Mihály; ezek birtokai később hütlenségi bélyegen a király részére elkoboztattak a nagyidai s más uradalmakkal együtt, azonban 1556-ban Ferdinánd király által Perényi Ferencznek 3000 arany letétele mellett ismét visszaadattak, jóllehet 1548-ban mokcsai Horváth István királyi adományul nyerte.

1559. Horváth György nyerte királyi adományul a Hatvani Jánostól elfoglalt részeket, melyekbe Mokrai Dániel ellenmondása mellett beikttattak; Szilágyi Bálint pedig a Beregi Ferencztől elkobzott részekbe, melyekbe 1564-ben primási meghagyás mellett ismét tisztán beiktattatott.

1560. királyi adományozás mellett beiktattatott Büdi Mihály testvérével együtt Paksi Gáspár ellenmondása mellett.

1564. Beregi János itt és Ugornyán bevall Beregi Orsolának néhány részt a leleszi konvent előtt.

Az 1567. rovatos összeirás szerint emlittetnek birtokosokul Perényi János, Draskovics Gáspár, Beregi János özvegye sz. Balázsházi Anna, sat $15^1/_2$ kapuval. Ez utóbb nevezett nő később Barna Mátéhoz ment nőül, 1569-ben már igy emlittetik, a mikor

birtak még itt Hetei Pál, Hetei Fóris János, Hetei Kristóf, és Draskovics Gáspár, kinek itteni tiszte volt Sövényházi máskép Szabó István; 1570-ben említtetik még Makrai István, Somosi István, Surányi László, Hatvani János, Gencsi András és Perényi István.

1579. pereltek Daróczi Szeráf és Dobó Anna. — 1584-ben Beregi Miklós utódok nélkül elhunyván, annak birtokait felkérte Makrai Miklós. — 1587. beiktattatták királyi parancs mellett Vitkai János kir. ember által Makrai leányai Kévesi Istvánné és Petneházi Péterné. Az 1588.-ki birtokosok közt említtetik a fönnebbieken kivül még Gyulai János és Daróczi.

1589. beiktattatott Paksi Mihály, Szepesi Kristóf özvegye Makrai Katalinnak jándi és rohodi azon birtokrészeibe, melyeket néhai Makráiné életében Paksinak 200 frton elzálogositott; a beiktatásnál ellenmondottak Makrai Zsigmond, Kércsi Anna, Petneházi Borbála, Rohodra nézve pedig Győri Mártonné született Székely Anna; királyi emberül eljárt Jármi János és a leleszi konvent részéről Gacsali László.

1589—1594. birtokoltak Perényi György és János 1592. egyezségre léptek per folytán Daróczi Ferencz és Perényi Krisztina. 1600. említtetnek: Halmi Gábor, Gulácsi János, Tivadari Miklós, Hatvani János, Telkiházi Orbán és Petneházi Péter; ugyanakkor egyezséget kötöttek Daróczi F. és dalnoki Székely Boldizsár. —

1609. Perényi János magvaszakadtával kir. adomány folytán beiktattatott birtokába Daróczi Ferencz; 1641-ben Kércsi Ferencz.

1648-ban birtokoltak itt: Rákóczi András özvegye, Vitkai Mihály és János, Csiba János, Tivadari Miklós és Péter, Miko János, Hatvani Mihály, Váradkai Ferencz, Kércsi János, Hunyadi Mihály és Gulácsi István; — 1660-ban Hatvani Erzsébet és gróf Kemény János.

1664. beiktattatott Vass Márton a Tivadari László fiágának kihaltával felkért jándi, gecsei, tivadari és ugornyai részekbe, mi ellen Barakonyi Ferencz és neje Sulyok Borbála tiltakozott: a beiktatást eszközlé Pócsi István kir. ember és Pinkóczi Zsigmond leleszi pap.

1665. Csibai István itteni és dobosi részét elzálogositá Vitkai Mihály özvegye, Kalocsányi Annának 2100 frtban.

1742. birt itt izbugyai Viczmándi Gábor, kinek özvegye karászi Horváth Istvánné Vitkai Judit egy telket adott. Ennek vég-

rendelete ellen tiltakozott Judit testvére Vitkai Mihály, ennek gyermekei Éva, Mária, Borbála, Krisztina és Mihály nevében is, kiknek anyjok Kalocsányi Anna volt.

Most is a Vitkai, Gyulai, Károlyi, Urai, Győri s más családok itt a főbirtokosok. Névszerint: grf Gyulai Sámuel, Eötvös Jenő, Ulmann Mór, Horváth István, Géressi Istvánné, gr. Degenfeld Imre. Toldi Ferencz, Simon András, Kölcsei Ignácz, ifj. Koncz Gábor, Koncz Pál és Mihály, Mándy István, Boksay Lászlóné, Grünfeld József stb.

Az itteni ref. templomot illetőleg megjegyzem, hogy egy kezeimnél levő okmány szerint, mely 1665. márczius 12-kén kelt, ez idő előtt Jándon lelkészség nem lévén, a szomszéd Ugornyáról járt ide mint fiók egyházába a predikátor, akkor Barakonyi Ferencz és neje Sulyok Borbála megengedték, hogy a község Péter Mihály nevü jobbágyuk telkén épittessen paplakot, oly mòdon, hogy a lakosok azért viszonszolgálatképen az ő „s u l i m o s“ (sólymos, sulymos?) tóháton levő mezőkert nevü kertjöket kiirtsák, kaszálható állapotba tegyék, karókkal jól bekeritsék és három éven át megmunkálják; kötelesek lévén azontul is szolgálattal „k e d v e s k e d n i“ az adomány emlékezeteül. A falu birája volt akkor Lantos Balázs, főesküdtjei pedig: Koncz Miklós, Kajos Gáspár, Tóth István, Kónya Gergely, Gofár Tamás, Balog István, Fazekas Mihály, Medve Mihály és mások, mindannyi magyar nevüek,

Ez egyházi község, mely elébb a szabolcsi kerülethez (tractus) tartozott, 1821. évi rendezéskor a beregi egyházvidékhez kaposoltatott. Templomának már 1615. év előtt kellett lenni, mivel kisebb harangja már akkor meg volt öntve, mely elavulván, romjain uj egyház emelkedett, a mostani izléstelen, melynek épitésére gróf Gyulai Ignácz feles költséget ajánlott; ez felszenteltetett 1773. évben. Előbbi kisebbszerü tornya 1792. a parasznyai egyháznak eladatván, megyei engedelem mellett 1791-ben nagyobb épittetett.

Ezen a templom közelében álló fatorony bár ujabb alkotásu, mégis megtartván a hagyományos idomot, ez által leköti a nézők figyelmét. Az ily fatornyok mindig érdekes látványt nyujtanak, mert a régi kor sajátságait hordják magukon. Az ily tornyok alant többnyire a faépitészet elvéhez ragaszkodnak, de a templomontul érve, a kőtornyot utánozzák. A torony felső részén rendesen széles karzat szökik ki, melynek árkadjai tetején emelkedik az igen magas toronytető, mely rendesen nyolczszögü és csak kivételesen (rendesen mint itt is, a Tisza körüli helységekben) képez igen he-

gyes csürköt, e tetősisak négy sarkán, mint a jándin is, a négy evangelista emlékezetére, kisebb tornyocska emelkedik. Ugy látom, ma holnap az ily remek faépitmények egészen el fognak tünni a földszinéről s utódaink valószinüen csak hirükből fognak magoknak ilyeneket képzelni.

A templomban levő keresztelő edény s egy aranyozott ezüst pohár jegynélküliek; az áldozó ezüst poháron 1639. év és B. A. betük; valamint egy M-en álló T jegyek láthatók. A nagyobb ciukannát csiuáltatta Komáromi Cs. Miklós 1692. Első kisebb harangja öntetett 1615., mely 1749. átöntetett, a nagyobbik 1792-ben, ez azonban csakhamar meghasadván, 1800. más öntetett, mely szintén megrepedvén, 1818-ban készült a mostani 318 fontos. — Anyakönyve 1764. kezdődik zavart vegyületben. A mostani paplak épült a réginek, telkén 1796-ban mely telek megbővittetett albisi Bakcsi László esedezésére 1847-ben Buzdor Mózes, gróf Gyulai család volt jobbágya telkéből részszel csereképen.

1764-ben iskolatanitóul Tóth Ferenc emlittetik, a mostani lak azonban 1808 körül épült a Barakonyitól ajándékozott telken. A régi temetőhöz a Halvány tó nyugoti végén cseréltetett 1776-ban Vézse Ferencztől Eötvös tábornok engedelmével egy negyed hold föld.

A naményi hid felépiteseig az itteni révet a Károlyi és Gyulai családok közösen birták s tarták fen.

Jándon van 167 ház, 812 lélek és sik határa, a Nagy Bajos nevü pusztával együtt 3222 hold terjedelmü.

Jobbovicza.

Uradalmi orosz falu a vereczkei járásban a Latorcza jobb partján 38 házzal, 226 lakossal és 61 holdnyi határral; az 1649-ki munkácsi uradalmi összeirás szerint, találtatott itt 27 jobbágy. 40 fiu, 1 ló, 43 ökör, 39 tehén, 9 tinó, 39 juh, 16 sertés és [illegible]

méhkas. Nevét vette a Jobbák családtól, mely e helységet alakitotta. Ugyanis Mágócsi Ferencz Munkács birtokosa 1583. aug. 5. kenézséget adott Jobbák Istvánnak a végből, hogy e helyen a Szinyák (kék bércz) alján falut létesitsen, oda idegen „becsületes“ jobbágyokat telepitvén. 1649. volt a kenéz Jobbák Máté. 1699-ig a lakosság felényire elpusztult, majd ismét megszaporodott ugy, hogy most virágzásnak indult. A határban foly egyébiránt egy Jobba nevü hegyi patak is, mely a XVII. században a földesuraság által pisztrángjai miatt tilalmasban tartatott.

A 219 g. k. lakosból álló hitközség a közvetlen szomszédságában fekvő Szuszko fiókja.

Iglincz.

(Hlinyanecz.)

Ruthen uradalmi falu Szentmiklóssal szemben egy jó, faragásra alkalmas homokkövekben bővelkedő magaslaton 39 házzal, 254 lélekkel és 6479 holdnyi hegyes határral, melynek legnagyobb részét uradalmi erdők képezik. Az 1570-ki urbérben Illnyk másképp Agyagosfalvának, 1588-ban pedig Hliniknek mondatik. 1649 Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt 17 jobbágy és 19 fiu; kenéz volt a Viscsák-család, a batyko Pap László; Kis, Balmus, Sindeles, Szentmiklósi és Viscsák voltak hópénzes és Szabó János hetes drabbantok. A kenéz-malom az Ubova patakon forgott, miért azok a vár szükségére egy ácsot tartoztak állitani. Akkor szőlőt is termesztett a jobbágyság a déli hegyoldalon, adván a borból kilenczedet a várhoz; ma már ennek semmi nyoma itt. 1672. volt a kenéz Viscsák János, rendre járván az a családbeliek közt; Pap János batyko pedig paraszt-házat bérelt. Ez évi urbér szerint, az iglinczi lakosok a lengyelek berohanása (1650.) óta elszegényedvén, a szőllőmivelést is elhagyták. A községnek van régi fatemploma és 1784 óta anyakönyve, azonban jelenleg Szentmiklós fiókja.

Ignécz.

(Znyáczovo).

Oroszfalu a munkácsi járásban az ungvári országutnál s az ungi határszélnél, 258 házzal, 1346 lakossal és 5328 holdnyi sikhatárral. E közbirtokossági helység igen régi, a XIII. század elején már fennállott. Ugyanis 1248-ban, midőn a szomszédos elpusztult Csépán földe (most Kis-Dobrony) Seneta fiának, Mátyásnak adományoztatott és határa körüliratott, ebben határos helységül Dobrony, Szalóka, Eszeny és Ignécz említtetnek, ugy az ennek határában levő Sztára viz, holt Latorcza és Mertvicza, mely a helység nyugoti részein maiglan ismeretes. Itt rendetlenül elhelyezett tiz régi halom is emelkédik csoportosan, melyekben őskori cserepeket, hamut és szenet találtam.

Ignécz a XIII. és XIV. századokban a munkácsi királyi várhoz tartozó birtok vala.

1418. adatott Pálóczi Péter fiának Mátyusnak, Imrének és Györgynek az itteni vámjoggal együtt királyi adományképen, mely okirat szerint Ignécz akkor Ungmegyéhez tartozott; 1427-ben Brankovics Györgyre ment át, 1440-ben azonban elvétetvén ettől, előbb a Ruszkai Dobó-családnak, majd a Pálócziaknak adatott.

1450-ben Csaholi János, Brankovics tiszte fölégette és elpusztította s a jobbágyok összes marháit elhajtatta.

1502-ben Pálóczi Antal, ki már 1495-ben birta s akkor tiszteül Bégányi Simon említtetik, perelt Bekcsi György és Kecskeméti Patócsi Miklóssal, kik a már Beregmegyéhez csatolt Ignécz helységbeni jószágán hatalmaskodtak; a vizsgálatot Bégányi Simon, kir. ember vezetvén.

1523. Csomonyával együtt Dobó Ferenczre szállt, ki azt még 1530-ban is birta. 1548-ban Révai Ferencz, nádorhelyettes rendeletére a leleszi káptalan Dobó Ferencz, István és Domokos kérelmére Ignécz határát megigazittatván, királyi emberekül kijelöltettek: Ztrithei Pál, Lónyai Péter, Matuznai Pál, Oroszi Demeter és Ilosvai János és Ferencz, érdekelt szomszédosokul pedig megjelentek: Huszár György, Veres István, Kisdobronyi Menyhért, Helme-

czi Balázs, Péter és Ferencz, Szalay Miklós, Szürthei Sebestyén, Kishelmeczi Komjáthi Tamás és Budaházi Benedek, s ezeken kivül jobbágyaik által képviselve: Tárkányi Gáspár és Miklós, Pethő Gáspár, benedeki Székely Mátyás, kálniki nemesek, Tárkányi István és Farkas, csapóczi nemesek. Az eljárás alkalmával azonban Mária királyné nevében annak cserlenói jobbágya Kenéz Ferencz a határmesgye ujitásának ellenmondván: a további határjárás megszüntettetett*).

Az 1552., 1567—1588. adóösszeirásokban itteni birtokosul Dobó Ferencz emlittetik. — 1603-ban beiktattattak Melith Pál és Klára, Czoborszentmihályi Czobor Mihály neje, Barkóczi László, Raskai Magdolna Nagymihályfli Eödönfli Kristóf neje és Palajthai Katalin Soós neje. 1632-ben Melith György egyik féltelkét Somogyi Györgyre ruházta 65 frtért. 1648. birtak itt: Forgács István, Barkóczi János, Melith György, Barkóczi László, Pethő István, Keller István, Gombos László, Perényi György és Szirmai János. — 1682-ben hidvám volt itt, melynek egy ötöd jövedelmét Thököly Imre, Munkács birtokosa kapta Báránffi után**).

A XVIII. században Rákóczi és illetőleg Barkóczi jogon is jött a gróf Schönborn-család a szerednyei és ignéczi részbirtokok tulajdonába; később valának még itt birtokosok: a Barkóczi, Senynyei, báró Böhmer, ilosvai Bornemissza, bölcsei Budai, báró Ghilányi, gróf dobóruszkai Berényi, b. Vécsey, fügei Csató, Kardos Mátyás, báró Horváth s Irinyi-családok, s ez utóbbi után lászlófi Eördögh Dániel és Petrovai József, Rhédei, Kölcsei Kende, Kovács Péter, Szikszai, gróf Klobusiczki, Joó, benniczei Kmosko, csicseri Orosz, Mezihradszki, Balogh, báró Bozdossi, a csernekhegyi kolostor, Szirmai, Bernáth, és Jobszti-családok.

Most a főbb birtokosok: gróf Butler Sándor, Barkóczi, Klobusiczky, Turánszki, Hitter, Minay, Petrovai, gróf Schönborn, Haluskai, Joó, Kende István, Freyseysen Gyula örökösei, a csernekhegyi kolostor, Veinberger Benjamin sat.

Az 1798-ki összeirás szerint, itt a paplak szalmával fedett szük faházikò s a templom korhadt faépitmény vala, most mind a lelkészilak, mind a templom díszes kőépületek, mi virágzóbb korra mutat.

A helység hajdan más téren, az országuthoz közelebb feküdt: e dülő most puszta-falunak neveztetik.

---

*) Lelesz, Prot. Met. I. 392. lap.
**) Munk. urad. urb. 536. lap.

Ilkócz.

(Jivkuvczi).

Orosz helység a munkácsi járásban a bubuliskai völgyön. Első alapitójától, Vilkától Vilkofalvának mondatott. Ugyanis Mágócsi Ferencz, mint a munkácsi vár birtokosa 1608. január 30. kelt okmányában kenézi szabadalmat adott Vilkai Ivánnak s testvérei János, Gergely és Lukácsnak a végből, hogy itt Vilkafalut alakitson s a telepre idegen jobbágyokat szállitson. E kenéz utódait 1649-ben Ilkoaknak nevezték s róluk a falu is ekkép az oroszok által. Egyébként megjegyzi azon évi urbér, hogy a kenézek a szomszéd Trosztaniczán laknak, mivel a kijelölt uj helység területén félelmes a medvék s más ragadozó állatok miatt lakniok, kértek egy erdőterületet, melyen letelepednének s biztos házakat épithetnének. Az akkori összeirás szerint, nem találtatott a kis helységben csupán 4 jobbágy, 6 fiu, 2 ökör és 4 tehén. Az 1699-ki uradalmi összeirás szerint II. Rákóczi Ferencz alatt Hinkócz ès Ilyko-falvának iratott, amikor is a Hlib Péter és Benyo Kozmán kivül, kik oda 1696. a falu benépesitése feltétele mellett telepedtek, más nem lakott, az előbbiek időközben mind elpusztulván. Jelenben van itt 9 lakház, 52 lakos és 84 holdnyi határ, s a kis község Hribócz fiókegyháza.

Iloncza.

(Ilnicza).

Orosz helység Bilke közelében 632 házzal, 2832 lakossal és 13, 227 holdnyi lejtős határral, melyben, elmállott trachytkőzeten vasbányák is müveltetnek.

Birtokviszonyait illetőleg e népes helység a szomszéd Ilosvával, mint azon uradalom tartozéka, egy sorsban részesült. 1450-ben volt birtokosa Kisfalusi Maxim György, kinek neje Komlósi Ilona 1457. elégittetett ki hozományára s özvegyi illetményére nézve.

1454. Ilosvai László és testvérei emlittetnek; 1458. Dolhai Ambrus és fiai Demeter, János és László tevén itt foglalást, Ilosvai András és Lászlóval perlekedtek.

1460. Ilosvai László megvette a helység felét; — 1463. megállapittatott határa. — 1572-ben Tarnóczi István zálogképen megszerzé az Ilosvai János-féle részeket, ki azután birtokát 1591-ben Kunmisei Lukácsra s mindkét nemü utódaira 1200 frtért örökösön átiratta. 1588-ban emlittetnek birtokosokul: Ilosvai, Vitkai, Bégányi, Guti Péter és Tarnóczi Simon; 1600-ban pedig Karácsonyi István, Kisfalusi Miklós és Mező Gáspár is. 1615-ben Ilosvai János iktattatott be. — 1639-ben Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter hiában erőködtek a munkácsi uradalommal szemben határaikat biróilag megállapitani. 1648. emlittetnek Ilosvai Ferencz, Lajos és Simon, Kisfalusi György és Gábor, Uray György özvegye és Mező László.

1770-ben Vitéz Sándor és neje Ilosvai Anna itt 2 jobbágytelket s Polyánkán egy felet átengedtek Ilosvai Lászlónak 100 frtért.

Jelenben is főbirtokosok itt az Ilosvaiak s azok révén vétel utján Soós Pálné, ki Buzáth Kajetán részét vette át, és báró Leutsch Albertné birnak legtöbbet.

A népes g. kath. hitközség saját lelkészséggel és kőtemplommal bir. Anyakönyvei 1788-tól vezettetnek.

Ilosva.

(Irsáva)

A megye keleti szélén, a Borsova jobb partján, kies völgyben fekszik ez orosz helység, mely a XV. században nagy mel-

léknévvel illettetett s melynek határa már az őskorban lakók tanyájaul szolgált. Sőt Ilosva ez időben hadászatilag fontos hely lehetett, mennyiben a déli sikföldet a bérczestől elválasztó vonalon felállitott hatalmas védmüvek egyik végső pontja itt a sztremtura nevü azon hegy ormán állott, mely a Bród felé nyiló völgy felett emelkedik s igy ez észak felé nyuló völgy elzárására szolgált. Ez ős pogányvár fent rendetlen négyzetben mintegy husz holdnyi tért kerit be 3—6 méter magas és ugyan oly széles földtöltéssel, melyek maiglan fenállanak s jól kivehetők; délkelet felől a belső tér egy része külön van megerőditve; itt kétségtelenül hajdan falakok állhattak, minthogy kőfal nyomaira nem akadék, vizmosta árkokban azonban durvamüvü őskori cserepeket találtam. E vár összefüggésben állott a Hát hegységen levő Bogoszlav és Selesztó feletti óvárral, melyek egyenlő alkotásuknál fogva, egy kor maradványaiul tekitethetnek.

A határ Szobatin felőli részén egy másik ujabbkoru vár acs némi romjai látszanak, mely Bodoló néven ismertetik.

E falu a maiglan élő Ilòsvai családnak származási helye s egyszersmind feje vala a hasonnevü uradalomnak, melyhez egykor Kisfalu másképp Kis Ilosva, Bród, Ilencza, Csertész, Révkaraszló, Polánka, (másképp négy forrás) és Mátyfalva tartoztak. Ugy látszik, hogy az Ilosvaiak ősei oláhok valának, legalább az első ismeretes, ide vonatkozó okmány, mely 1341. évben kelt s melyben Károly király rendeletére Makszemháza határa bejáratott. Makszem ugy emlittetik, mint Ilosvai Oláh Tatamér fia*). Az 1370-ben kelt okmány**) szintén azt igazolja; ugyanis Erzsébet királyné Budán, Szent Mihály ünnep előtti negyednapon a királynéi oláhok Makszem fiai Kelemen, János és István. Miklós fia Simon és Bálint fia Karácsony panaszára megengedte, hogy a tőle nyert birtokokon, melyeken most ez oláhok laknak, az ispán (comes), kisebb pereikben pedig az ő vajdájuk biráskodjék; miért is meghagyta a nádornak, országbirónak s azok akkori s jövendőbeli helyetteseinek, hogy a nevezettek felett ők ne tartozzanak biráskodni, se őket itélőszékök elé ne idézzék, és a kinek ellenök keresete lenne, azt a Beregmegyében levő királyi ispán, vagy illetőleg az oláhok vajdája előtt folyosolják. Különben e királyné már előbb, 1364-ben kelt okmányában***) megengedte a beregmegyei oláh kö-

*) Budai. kamarai levéltár 742. cs. 21 sz.
**) A bőrhártyára irt okmány 25 cm. hosszu és 10 cm. széles s 8 sorból áll.
***) A hasonló irat 31 cm. hosszu, 11 cm. széles s 9 sorból áll.

zönség panaszára, hogy mennyiben kiváltságaik ellenére megyei tisztek alkalmaztatnak közéjök, jövőben a Máramarosban és az ország egyéb részeiben lakó oláhok szabadalmaihoz képest, ők is egyetemesen választhassanak magoknak vajdát, ki a köztök keletkező minden ügyeket a kellő időben elintézni jogositva legyen s ki egyszersmind a királynét illető minden járulékokat és jövedelmeket az oláhoktól beszedni és az ispánnak vagy a királynénak hiven beszolgálni tartozzék.

E két eredeti okmány Gorzó János birtokában van, kinek közlése szerint: „az Ilosvai-család törzseül csakugyan Tatamerius Vlachus de Ilosva“ tartatik s hogy e család a fentebb érintett Karácsonyban összpontosulván, azzal a Lipcsei, Bilkei, Rakolczi, Komlósi, Dolhai és Gorzó családok rokonok és osztályosok valának, a mint az Mátyás királynak egy 1476-ki osztoztató parancsából is kitünnék. Igaz, hogy az Ilosvai család épen oly nemesi czimerrel élt*), mint a Komlósi s a többi fentebb nevezett, azonban a XIX. század elején, a négy felé osztott pajzs feletti sisak koronájára még egy kucsmás magyar férfit állitottak, ki hátán egy rudra tüzött két halat visz. Egy régi osztálylevélből kitünnék az is, hogy a Dolhai család (János) kapta az első osztályt, Dolhát, Karácsony, kinek utódai a Bilkei, Lipcsei és Gorzó családbeliek, a másodikat, Bilkét; Karácsony vagy Nagy és Makszem vagy Kis Ilosvai, később Kisfaludi a harmadikat és Karácsony Tatamér a negyedik osztályt — Ilosvát.“

A leleszi levéltárból kikerestem okmányok szerint: 1453. beiktattattak királyi adomány czimén, de ellenmondás mellett Ilosvai Karácsony fiai László, András, Sándor és György Kisfalu, Iloncza, Karászló, Rév, Négyforrás és Ilosva birtokába Komlósi Mátyás királyi ember által. — 1454-ben folyamodott a család a beiktatási okmány másolatáért.

1454-ben Ilosvai Karácsony fiai László, András és Gergely vizsgálatot tétettek Komjáthy László, Lánczy Lőrincz, Kenderes János és Szokoly Péter, Hunyadi János munkácsi várnagyának tisztjei ellen, kik a vádlókat Ilosva, Kisfalud, Iloncza, Rév és Négyforrás

*) E czimer egy négyfelé osztott pajzs, melynek első veres osztályában arany korona, a második kékben panczélos kar kivont karddal, a kék harmadikban két balirányban egymás felett uszó hal s a veres negyedik mezőben két élő fa látszik. A pajzst balról arany és kék, s jobbról ezüst és veres folyadék környezi. A pajzs feletti sisak koronájából egy kucsmás magyar férfi emelkedik ki, ki balkezében a hátán egy rudon két halat visz.

puszta birtokába behelyezkedni nem engedték s a királyi emberül megérkezett Komlósi Mátyást és Antal nevü leleszi papot beereszteni nem akarták; miért Hunyadi János maga (Bereg) Szászon (feria 2. post. dom. Judica), a várnagyok pedig Kisfaludon megidéztettek a nádori törvényszék elé*). Ez okmányban királyi emberekül ajánltattak: Báli Mihály, Dávidházi Péter, Kerepeczi Márton, Ardánházi Máté és Miklós, Komlósi Illés, András, Gergely, Mátyás és Antal és Pósaházy Brigyes.

1457. Komlósi Miklós fia Gergely, és Imre fia Mátyás, fia Miklós és testvére Gergely, Imre és Tamás nevében is felmentvényt adnak Ilosvai Lászlónak arról, hogy néhai Kisfalusi Makszem György özvegye, született Komlósi Ilona hozománya, valamint férjét illetett ilosvai, ilonezai, kisfalusi és révi birtokaira nézve kielégittettek.

1458. Mátyás király, (Budán, feria 4. post fest. assumpt. beat. Mariae virg.) vizsgálatot rendelt tétetni a felett, hogy Márton napja körül Dolhai Ambrus, neje Margit beleegyezésével és fiai Demeter, János és László, Ilosva, Ilonczа, Kisfalud, Rév helységeket és Négyforrás pusztát elfoglalták Ilosvai András és Lászlótól, kiknek ilosvai házát felgyujtották; majd Mária ünnep körül Pál nevü tisztökre törtek egy éjjel, ezt elfogták, szemeit kiszurták, vagyonát pedig elhurczolták; ismét Bilkéről 16 ökreiket elhajtották, nem sokára pedig Dolhai Ambrus Szőlősön találkozván Ilosvai Andrással, azt ott nyomban elverte, megsebesitette s kifosztotta; nekik kétezer forintnyi kárt okozván. Királyi emberekül kijelöltettek ez alkalommal Ardánházi Pál, Miklós és Mátyás, Bilkei István és Sándor, Komlósi András, Illés, Mihály, Gergely és Mátyás.

1460-ban megvette Ilosvai László a fentebb nevezett helységek és puszta felét ezer arany forintért s azokba Bilkei Sándor királyi ember által ünnepélyesen beiktattatott.

1463. zálogczimen beiktattatott Karácsonyi Ilosvai László, neje Bilkei Anna, ugy Vörösmarty Palko fia Ivasko és neje Bilkei Veron bizonyos itteni és bilkei részekbe.

Azon évben Mátyás király Budáról, Balázs leleszi konvent főnökéhez irt rendeletében meghagyta, hogy Ilosvai László és testvérei András és György kérelmére, azok Ilosva, Kisfalud, Ilonczа, Rév, Korostomező és Négyforrás nevü helységeinek határát megujitsa. Ez okmányban kijelöltettek királyi emberekül: Bilkei Sándor, András és János, Komlósy Imre, András és Mátyás, Gulácsy Pelbárt,

*) Lelesz, Prot. C. II. 32. sz.

Fornosi János, Kerepeczy János, Ardánfalvay Pál, Miklós és András. Szomszédos érdekelt birtokosokul emlittetnek: Szentmiklósi Wajvoda János, Bilkei István, Mihály, Miklós és András. A felvett határjárási okmányban az egyes helységek határai körülirattak; ezekből kiemelem, hogy a Borsova folyó mellett fekvő Kövesdnél emlittetik a régi ut, a bérczen egy terhes ut, majd Medencze helység, mely e szerint hajdan Ilosvának is neveztetett; Disznó fertőhely, Háterdő, Horotyánkő, Barlanghegye, (hol a munkácsi várbeli határ érintkezett), Kis Ilosva folyó, Dobuka patak, Boszorkapatak stb. 1464. évben a nevezett birtokosok a határjárási okmánynak Ilosva és Kisfaludra vonatkozó részét magoknak kiadatni kérték a leleszi káptalantól, mivel az előbbi irat véletlenül elszakadt.

1463. Ilosvai Karácsony László a Szilágyi Erzsébet birtokában volt s a munkácsi uradalomhoz tartozó makkos erdeiből az ott legelt sertéseket erőszakosan behajtatván s azokat megtizedelvén, Mátyás király parancsára e miatt vizsgálat alá vonatott. Minek folytán Csarnavodai Egyed, Nagy Bégányi Miklós, Lónyay András, a beregmegyei ispánok helyett, kik mint Erzsébet, Mátyás király anyja házi emberei ez ügyben érdekelve voltak, kinevezett királyi biztosok, valamint Gecsey Márton, Hetey Ferencz, Homoki Balázs és Bégányi László, e vármegye szolgabirái jelentést tettek Mátyás királynak arról, hogy azon évi január 3. kelt parancsa értelmében, Ilosvai Karácsony Lászlót a vármegyei törvényszék rendes helyére Beregszász városába idézték, hol a törvényszéki gyülésen január 24-én ő meg nem jelent ugyan, hanem az ellene panászt emelő Szilágyi Erzsébet nevében Keszi Balázs deák, munkácsi várnagy megjelenvén, Pósaházi Bereczk, királyi ember és a leleszi konvent küldötte András, mint hiteles bizonyság és a kikiáltott gyülésre összehivott beregmegyei nemesség előtt, a munkácsi vár és uradalmával határos birtokosokat, névszerint Fornosi Istvánt és Jánost, Kosfalvi Imrét, Dávidházy Mózest, Pétert, Jánost, Istvánt, Ambrust és Tamást, Kerepeczi Márton fiait, Benczét és Györgyöt, Miklós fiát Andrást, András fiait Miklóst és János deákot, Pósaházy Simont és Tamást, Komlósy Györgyöt, Pált, Mátyást, Mihályt, Osvátot, Andrást és Imrét, Daróczi Tyzthesz (Tisztes?) Benedeket, Gergelyt, Tamást és Dienest Dédáról, Bulcsui Miklóst, Tamást és Jánost Beregszászról, Kereszi Miklóst és Albertet, Homoki Szabó Lászlót, Kisguti Miklóst, Óbégányi Benedeket, Miklóst és Györgyöt, Ferneszi Istvánt és Jánost, Kis Surányi Antalt, Nyiri Györgyöt és Mátét, Csomai Bálintot, Biró Györgyöt, Borsovai Benedeket, And-

rást, Mihályt és Balázst, Szerémi Andrást, Pelbártot, Gulácsi Istvánt, Hetei Pétert, Nagy Jánost, Halábori István, Jánost, Benedeket és Antalt a keresztre megesketvén, a királyi parancsban előadott hatalmaskodás iránt kihallgatták, kik is bizonyitották, hogy Ilosvai Karácsony László Szilágyi Erzsébet munkácsi uradalmához tartozó jobbágyainak, a várhoz tartozó és az oroszság széleig s a Zugó patakig terjedő makkos erdőkre, Beregszász, Bereg, Vári, Ujfalu, Déda és János helységekből hajtott dézsma alá való sertéseiket erőszakkal betereltetvén, Ilosván jogtalanul megtizedelte. Minek következtében a királyi parancs értelmében a hatalmaskodót az emlitett erdők birtoklatából kivetvén, abba Erzsébet visszahelyeztetett, Ilosvai László pedig a királyi ember és leleszi konvent küldöttje által a szentgyörgyi nyolczadra a királyi személynök elébe idéztetett.

1475. Endrődi Titza Demeter, királyi udvarnok és testvére Ferencz beiktattattak az Ilosvai László és fia birta részekbe, ezek ellenmondása mellett.

1478. törvénykezett Ilosvai Miklós és László és Szirmay József — medgyesi Morócz István és Lászlóval, kik panaszlóknak Ilosván, bábafalvai, bikszádi és turvékonyai jobbágyaik által négy izben érzékeny kárt tettek.

1508. Bazini György gróf országbiró megrendelvén Komlósi Péter, János, Gergely és Mihály kérelmére az ilosvai, kövesdi és kisfaludi határok megjárását, királyi emberekül kijelöltettek Óbégányi Kristóf, Mihály és György, Hetei Demjén, Homoki Péter és bilkei Gorzó Péter. (Lelesz, Prot. Met. I. 507. sz.)

1518. Ilosvai János vizsgálatot intézett Karácsony István és fiai András, Péter és Jakab ellen, kik itteni szántóföldeit és egy malom-helyet erőszakosan elfoglaltak. Királyi emberül eljárt ez ügyben Gorzó Péter s a leleszi konvent részéről Becsi János áldozár.

1519-ben birtokolt itt Guti Ferencz.

1522. Ilosvai Miklós János megintették Lipcsei Györgyöt és Bilkei Gorzó Lászlót a miatt, hogy a ligeti erdőben önkényileg határ jeleket emeltettek, mi ellen ők tiltakoztak.

1546-ban Ilosvai Orbán és Demeter emlittetnek birtokosokul.

1547-ben Lónyay Gergely Karácsonyi Ilosvai Ferenczet ilosvai lakában megtámadván, őt elfogatta s ingó jószágát elhajtatta, miért később perrel illettetett. (Lelesz, A. A. 2. N. 10.)

1548-ban Ilosvai Orbán és Ferencz itteni birtokosok részére a leleszi káptalan határigazitást eszközölvén, a Révai Ferencz nádori helyettes rendeletében hiteles emberekül kijelöltettek Bilkei Péter, Gorzó László, Komlósi János, Péter és Mihály. Az eljárásnál megjelentek az érdekelt dobrókai és kis-karaszlói birtokosokul: rosali Kun László, Miklós, Imre és János; — ugy Komlósi Mihály, Péter, János és Gáspár (Mihály fia), letényi Komlósi Ferencz, dobrókai Palko György, bilkei Kis György, Bilkei Péter deák fia Miklós, Lipcsei Miklós, János fia és Palko Ferencz özvegye. Ez alkalommal Dobróka felől az itteni nemesek, Kis-Karaszló felől pedig az Ér nevü szikkadt medernél a nyilt uton ott, hol a határdomb emelendő vala, a Kun-család nevében Pál nevü salánki plébános tiltakozván, Kun János, Miklós és Imre tizenötöd napra a királyi szék elé utasittattak. (U. o. I. 426.). — 1567. emlittetnek birtokosokul T a r n é c z i István, B é g á n y i Miklós és V i t k a i Mihály. —

1569-ben történt, hogy Vitkai Ilosvai Mihály itteni Lukács nevü jobbágyát és orosz áldozárt (praesbitert) elfogatta s az uton nyilvánosan megölette, elébb mindkét kezét levágatván, miért később perbe fogatott. (Megyei levéltár 184. cs. 20. sz.)

1571. Tarnóczy István emlittetik birtokosul, ki következő évben zálogczimen beiktattatott a néhai Mátyóczi Ilosvai Jánostól megszerzett itteni és más birtokrészekbe, névszerint Bilke, Ilosva, Kisilosva, Bród, Iloncza, Dobróka, Polyánka és Kjsfalud helységekben.

1587. Ilosvai m á s k é p V i t k a i János eladja itteni és ilonczai, bródi és kisfalusi birtokát 1200 forintért Kunmisei Lukácsnak.

1589. Ilosvai László és Miklós perlekednek Kisfalusi Demeter, János és Mihálylyal birtoklás iránt.

1590. Ilosvai Anna férje simai Mező Gáspárnak itteni és nagybégányi, maszárfalvi, bródi, iloncai és kisfaludi birtokait átadja.

1591. Kunmisei Lukács deákra Vitkai m á s k é p I l o s v a i János egy itteni telken kivül minden egyéb birtokát ráiratván, ő azokba ünnepélyesen beiktattatott. 1600-ban birtokoltak itt az Ilosvaiak és Erdélyi János.

1615. beiktattatott Ilosvay János, Komlósi Gergely királyi ember által; ekkor birtokoltak még itt Kun Anna, Ivánesi István, Ilosvai István, Kisfalusi Péter és Mező Péter pedig megveszik 1200 frtért az Iváncsi István, József és Márton-féle részeket itt,

Ilonczán, Built Bródon és Kisfaluban. — 1628. özvegy Szini Jánosné született Ilosvai, máskép Karácsony Margit említtetik birtokosul.

1639-ben Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter a határokat akarták bejáratni, a munkácsi uradalom tisztei azonban ennek ellenszegülvén, az ügy eredménytelenül végződött. — 1648-ban birtokoltak: Ilosvai Ferencz, Tamás ifj. és idősb, László, Miklós, Péter, Gáspár és János, Zavatkai András és Kisfalusi György.

1657. Ilosvai István és Gergely osztozkodtak az ilosvai, ilonczai és bródi birtokban száz tallér kötbér mellett.

1660. birtokoltak Ilosvai Péter, Gergely és ennek neje bogdányi Farkas Judit.

1665. pedig Ilosvai Péter, János, István, Gergely, György, Gábor és Márton, 1667-ben János és Miklós, 1677-ben Ilosvai György és Sámuel, majd Erzsébet, férjezett Zoltán Péterné.

1701. decz. 10-kén idősb Ilosvai György és ifjabb. I. István az ilosvai, ilonczai, kisfalusi, bródi, csertészfalvi, dobrókai és polyánkai birtokok iránt folytatott perben tett fáradozásai díja fejében adományoztak Ilosvai Gergelynek Bródon egy jobbágy-telket. — Az 1703-ki szabadságharczban kitüntek Ilosvai Imre és Bálint. —

1715. Ilosvai János és neje Somosi Anna említtetnek.

1719-ben Ilosvai György, mint Ugocsa megyei volt alispán felmentvényt kapott a megyétől az iránt, hogy a közelebb történt kurucz és tatár-járáskor idegen vagyont el nem idegenített s a keze alá került marhát mind azon tulajdonosainak visszaadta, kik az iránt jelentkeztek; a többiért pedig engesztelésül kötelezte magát az Isten dicsőségére a nagyszőlősi templom javára száz forintot ajándékozni.

1743. Baji Patai Samu eladta a Szuhai-féle birtokot.

1766-ban említtetnek Ilosvai Imre, Mihály, János, József és Ferencz; 1770-ben Ilosvai László.

1707-ben egy akkor folyt per szerint az Ilosvai-családhoz tartoztak a következő családok: Nemes, Gombos, Bertók, Lázár, Csuzda, Lőrincz, Pap, Tánczos, Ziday, Bukovinszky, Zsoldos, Ritók, Sziveczky, Fonagy, Dobos és Tóth.

A jelen század első felében éltek: Ilosvai Gedeon, Menyhért, Károly, Dániel és György. Az 1848-diki szabadságharczban részt vettek Ilosvai Lőrincz főhadnagy a 10. honvédzászlóaljnál, Lajos nemzetőri hadnagy, Ferencz önkéntes nemzetőri hadnagy (elesett Erdélyben,) László és Kálmán (meghalt 1858.) honvéd

főhadnagyok, végre Sándor nemzetőri százados, és Rezső honvéd kapitány és zászlóalj-parancsnok.

Az ilosvai uradalomnak a 19. század elején különféle birtokosai voltak kivált Polyánkán és Kisfaludon; igy a törzsökös Ilosvai családon kivül birtokoltak itt a Bessenyei, Komoróczi, Ajtai; Csertészen a Somosi család utódai; Szarka, Gulácsi, Somosi és Urai-családok; Ilonczán Ilosvai Péter után a Komlósiak. — 1866. évben megvette 8460 forintért az Ilosvai Gedeon, illetőleg utódja Rezső osztályrészét Buzáth Kajetán itt és Polyánkán, Bródon, Ilonczán, és Csertészen, kitől azt ismét Soós Pálné 1869-ben megvette és ráiratta báró Leutsch Albertnéra. Kroó Herman birja I. Károly, Gáthy Samu a Dániel-féle részeket. I. Menyhért utódja Lőrincz s a Györgyé Sándor.

A helységet több uri kastély s az izletes g. k. kőtemplom disziti. Székhelye a kir. járásbiróságnak is.

Az ilosvai református templom már a mult században fenállott; 1777. junius 5-kén megszemlélte azt hivatalos kiküldetés folytán Bárdossy József munkácsi r. k. esperes s azt rongált állapotban, 6 öl hosszu és 2½ ölnyi szélességünek találván, kimondá, hogy a fatemplom helyett ujnak épitése szükséges; ennek folytán 1781-ben Budinszki János uj tervet kőépületre, elől toronynyal, beterjesztvén, a költséget 403 frt 30 krban előirányzá. 1784-ben az ilosvai hivek a bilkeiekkel oly egyezségre léptek, hogy ezek sátoros ünnepeken az ilosvai templomba járhassanak, ugy azonban, hogy, mint az okmány mondja: „a tiszteletes uraknak filiánkba leendő excursusaiban legkisebb fogyatkozás ne deprehendáltassék s lelki tanitónk fizetésének letételében provokálják magokat az ilosvai Ecclesia tagjai által már concipiált obligationalis levélre.“ (Beregmegyei levéltár.)

A helységnek hegyen völgyön fekvő s helyenkint silány határa 2965 holdnyi terjedelmü; lakóinak száma 955, kik 137 házban laknak.

Izsnyéte.

(Zsnyatino.)

Magyar-orosz helység a munkácsi járásban 180 házzal, 1107 lakossal és 5985 holdnyi sikhatárral, melynek nagy része lombos erdő. Nevét az orosz Znatin vagy Snjatin szótól, mi szént vagy égvényt jelent, lehetne származtatni; jóllehet akadnak, kik a szarmata-jászok e tájbeli Iscenum nevü lakhelyét, mely Krisztus előtt 150 évvel létezett s melyet Ptolomaeus emlit, Izsnyétében gyanitják. Annyi bizonyos, hogy határában Traján-féle érmek s a századus fákkal boritott erdőségekben régi szántások nyomai találtatnak.

Hajdan Isnyétet minden oldalról mocsárok környezték, Sesztó, Máriántó, Csanálos, Virágos, Árokhát, Piskálóhát, Tövismocsár, Beregtó és Kigató nevü dülők, mindannyi emlékei az egykori vizjárásnak; még e század elején is, egy 1813. készitett térkép szerint, több dülőn, melyet most szántanak, akkor csak széleit legeltethették.

A helység a munkácsi vár s uradalomhoz tartozott, igy fordult elő az az 1488-ki Mátyás-féle s az 1495-ki adománylevelekben; az 1530-ki adóösszeirásban is királyi birtokul emlittetik.

Rengeteg erdőségei gyakran menedékül szolgáltak a bujdosóknak; igy 1552. dalnoki Székely Antal jobbágyai a Nyirből ide menekültek, kiknek fölkeresésére ő Beregvármegyét felkérte. 1566-ban a tatárok kegyetlenül elpusztiták.

1635. Rákóczy György fejedelem Izsnyétét gelsei Balling Györgynek, leánya Annának, Lövei Gergely munkácsi várparancsnok nejének, Erzsébet, Kende Ferencz özvegyének Timsor faluval együtt zálogképen még 1635. évben átengedte, melyeknek birtokába ők Kerepeczi István, királyi ember és Cziki Péter, leleszi pap által 1645-ben be is iktattattak; 1648-ban birták Lövei Gergely, Csernek Pál s a nevezett két nő.

1652. besseny̆ői Tarnóczi Zsuzsánna, elébb Balling György, később Csernell Pál neje, mint Balling János nevü fia gyámja fel-

vett 3000 frtot Lorántffy Zsuzsánnától a Ballingnak elzálogositott Timsor, Gorond, Izsnyéte és Nagy-Gut helységek visszaváltása fejében*).

Izsnyéte lakosai mindig hü alattvalói voltak a munkácsi vár urainak. A néphagyomány szerint, ha e vár ostromoltatott s körülzároltatott, a várörséggel hireket akkép közöltek, hogy Pósaháza felől kijelölt tölgyfák tetejéről fehérkendőt lobogtattak, mit sokszor az izsnyétei nők is tettek, ekkép jelezvén az ellenség mozdulatait vagy a segitség közeledését. Történt az is, hogy egyizben az egész izsnyétei csorda behajtatott a várba szorult őrség élelmezése végett, melyből később, mint a nép beszéli, csupán a jelzésről ismeretessé vált Spenik nevü özvegyasszonynak egyetlen riskatehenét adták vissza. Ily hüségökért nyerték a lakosok 1660. március 8-kán Rákóczy-Lorántffy Zsuzsánnától a Tiszaberek, másként Alsóerdő nevü erdőjökre az adománylevelet, melyet előbb Balling János várparancsnok tőlük egy a Szernye folyón volt malommal együtt elfoglalt. Ez erdőt maiglan birja a község.

1703. május hónapban a hagyomány szerint, Bohus Márton munkácsi várbeli őrmester és izsnyétei fi, az itteni falusi legényeket egy vasárnap délután a templom melletti dombra összegyüjtvén, zeneszó mellett egy hordóborral megvendégelte s késő estig tartott táncz után II. Rákóczy Ferencz zászlója alá felhivta, mit azok örömmel elfogadván, a nép szava szerint, azonnal feleskűdtek s mind végig vitézül harczoltak. E fejedelem kedves kocsisa Deák Mátyás is e falu szülöttje volt, kinek hü szolgálatjaiért itt két telket, Rafajnán egy vizi malmot és R.-Ujfaluban egy telket adományozott, melyeket ő a harcz megszüntével elvesztett ugyan, azonban haláláig jól birhatta magát, mert Rafajna-Ujfalu részére egy harangot öntetett.

A református község 1595. már anyaegyház volt, melynek 1645-ig fiókja vala Nagy és Kisgut. Mindkét harangja Eperjesen öntetett, ily felirattal: „Georg Wierd in Eperjes goss mich. Anno MDCXXXVIII.“ — Pap János 1660-ban egy talpas ezüst poharat ajándékozott az egyháznak. 1666. Báthory Zsófia zaklatni kezdé a hiveket s elvonta a pap jövedelmeit is, azonban 1667. Guláosi Ambrus alispán a fejedelem asszonyt a jövedelmek kiadására felhivta. — 1684. julius 12. Radics András, Thököly Imre főtiszte rendelt

*) Budai kam. lev. Fasc. 745 N. 18.

régi szokás szerint a papnak a rafajnai birtokosok malmából 12 köből buzát.

1682. Dobos Péterné szül. Fejér Erzsébet egy diszes abroszt ajándékozott az egyháznak. Azonkori szabadságharcz folyama alatt Kacsó, Kósa, Guti és Lőrincz nevü kuruczok, kik később itt le is telepedtek, egy aranyozott réztányért, két abroszt s más egyházi szereket hoztak ide, mik maiglan használtatnak. Kende Sámuel lelkész 1768. kezdé az anyakönyvet vezetni. A mostani fatemplom 1792-ben épült és került 270 frtba; 1796. pedig a 20 ölnyi magas fatorony és 1798-ban a paplak. Az első tanitó volt Pap József 1795-ben. — 1813-ban kiméretett gr. Schönborn Fülöp a lelkésznek $35^4/_8$ és a tanitónak 18 holdnyi földbirtokot. 1850-ben épült a mostani iskolaház.

A 344 g. k. lakosból álló hitközség Gorond fiókja, itt azonban fatemplom van, magas csücskös toronynyal. A munkácsi uradalom egyik főerdésze itt lakik.

Iványi.

(Ivánuvczi).

Munkácstól nyugotra egy órajárásnyira fekvő orosz uradalmi helység 108 házzal, 577 lakossal és 1406 holdnyi határral, van benne öt vendég-szoba és 10 káddal ellátott vasas fürdő, uradalmi major és g. k. lelkészség kőtemplommal. A 17. században Nagy Ivánnak neveztetett. Nevét kétségtelenül azon pataktól vette, mely egykor a helység déli részén folyt s Ivano nevet viselt, jelenben csekély vize Rákos, Kajdanó, Dombok és Cserleno felé való folyásában inkább mocsarat, mint patakot képez. Az 1391. évi határjárás iránti okmányban Iványi s a szomszéd Kajdanó, Rákos és Oroszfalu, mint a királyné birtokai említtetnek. E határjárás alkalmával királyi emberül müködött Domokos leleszi prépost kiséretében András (bereg) szászi plébános és Szántói Pető fia

János mester.*) Az 1333-dik évi pápai tizedek rovatában itteni bánosul Demeter emlittetik, ki ily adóul 3 garast fizetett.

1356. Munkácsi Balázs comes és fiai István és László emlittetnek „hospites de Ivan"; ennek nyugati végén feküdt akkor Bród nevü helység, melyet szintén Leo utódai birtak;**) valószinü, hogy e vendégek a tatárdulás utáni időkben megyénk több helyein letelepitett idegen jövevények utódai, kik itt a szőlőmüvelést is meghonositák. Hogy a szőlőtermelés már a 14. században itt diszlett, kitetszik Koriathovics Tódor podóliai és munkácsi herczegnek a csernekhegyi kolostor 1360-ik évi (?) adománylevelébõl is, melyben az iványii szőlőhegy tizedét a szerzetnek adományozza. E miatt azonban az iványii róm. kath. plébános később a nevezett szerzetnek nem csekély bajt okozott, mert a szőlőtizedet maga részére elfoglalta; sőt egy alkalommal, Benedek r. k. lelkész, a dézsma beszedésére kijött orosz szerzeteseket cselédeivel erőszakosan megtámadta, szakállukat csufosan megczibálta s őket kemény ütlegekkel illette. Ily panaszok folytán 1488-ban Mátyás király, Raskai Balázs budavári főfelügyelőnek meghagyta, hogy az ügyet vizsgáltassa meg azonnal, mert a megbizott munkácsi várnagy igazságot szolgáltatni késett.

Ezekből kitünik, hogy Iványi már a XIV.—XV. századokban népes helység volt. Az e korbeli kőtemplom később elpusztult, azonban 1869. április 26. alapfalai napfényre kerültek, midőn t. i. az uj paplak épitéséhez szükséges köveket a falu déli oldalán a Latorcza régi medrének jobb partján, egy belső telek udvarán levő emelkedettebb helyről kezdették hordani. A mint a helyszinén tett szemlénél meggyőződtem, a hajdani templom maga keletelt fekvésü volt s szükebb kerek apsissal ellátott szentélylyel birt. A négyszegü hajó $9{\cdot}_{68}$, a szentély pedig $5{\cdot}_{69}$ mt. volt hosszu s majdnem oly széles, alapfalai $1{\cdot}_{26}$ mt. vastagok és $1{\cdot}_{90}$ méternél mélyebbek valának. A templom északi oldalához volt ragasztva a sekrestye, mely körül felhalmozva tömérdek emberi csont hevert; az itt-ott feltünt erős vakolat vörös és fekete szinü falfestés nyomait mutatta. Mikor pusztult el e r. k. templom, bizonytalan; annyi bizonyos, hogy a hitujitás korszakában innen is kiszorittatott a kath. lelkész, ki többé nem is foglalá el helyét, mert később protestáns pap helyezkedett be. Ugyanis e válságos időkben, különösen a 16. század végén s a 17. elején a reformált várurak s a belháboruk alatt itt annyi ide-

*) Lelesz, Prot. Met. I. N. 51.
**) Zichy-Cod. III. 68.

gen protestáns jobbágy telepedett le, hogy 1605-ben Iványiban virágzó ref. anyaegyházat képeztek, melynek papja Szerényi István, Rákos pedig fiók községe volt. Protestánsok laktak akkor a szomszéd Klacsanó, Oroszvég, Dávidháza, Rákos és Kajdanó helységekben is, melyekből azonban, a két utóbb nevezett kivételével, később elköltöztek, annyira, hogy most a községek majdnem kizárólag ruthén lakosokból állanak. Rákóczy György aug. 4-én 1648-ban kelt rendelettel helyeztette át a ref. parokhiát Rákosra és azon évi aug. 5-én eltiltá az iványii lakosokat attól, hogy az orosz püspöknek bortizedet adjanak. 1650-ben Iványiban Létay István volt az utolsó ref. pap, ki innen Rákosra tette át székhelyét, hol, valamint a szomszéd Kajdanón maiglan ref. papok müködnek. Mint állitják, az egykori r. k. templom köveiből e század elején épült volna fel a g. k. kőtemplom, mely egy dombon magasan áll.

A helység folyvást a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1648-ban Rákóczy György felmenté az iványiakat a g. k. püspök részére szedetni szokott bortized kiszolgáltatásától. 1649. Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt („Nagy-Iványiban“) 35 jobbágy, 31 fiu, 4 ló, 58 ökör, 13 tinó, 41 tehén, 205 sertés és 5 méhkas. Ez urbér szerint adtak akkor a magyar (azaz reform.) jobbágyok buzájukból kilenczedet, az oroszok pedig tizedet, s azonfelül, hogy Nagy és Kis-Iványi a várhoz bordézsmát adott, tartozott együttesen az uraság részére 2 hordó bort évenkint kiméretni. A magyar jobbágyok igy neveztettek: Dobos, Bogár, Kelemen, Raád, Andocs, Szerencsfalvi, Vizniczei, Gerzsani, Vadász, Kisari, Kovács, Fagyas, Vereczkei, Bán, Csorba, Halász, Tóth, Szabó, Hosznai, Gaál sat. Kenéz volt Molunka Péter. Erről az 1649. urbér ezt jegyzé fel: „Mivel a specifikált kenéz igen elszegényedett és gyakran bujdosóban is vagyon, az falubelieknek birót kell választani magok között az szerint, az mikor valamelyik biróságot visel közőlök s azon esztendőben ha minden adó, zab, pénz, tyuk, kender hiával nem lészen és administráltatik az mennyi helyes lészen, azon biró, az minthogy több helyeken is ezen jószágban, adót nem ád.“ Ebből is kitünik, hogy a kenéz rendszerint elöljárója volt a helységnek.

Egykor Nagy-Iványi, Ruszkócz és Lohó közt feküdt Kisiványi helység, mely azóta teljesen összeforrt Nagyiványival. Az 1568. sept. 5. kelt okmány szerint, Szentjánosi Lajos, beregi főispán és munkácsi igazgató adott Dobrova Andrásnak és ennek fia Ferencznek, valamint poroskói Besi Lukács és Simon nevü kenézeknek kiváltságot arra, hogy a Krivó pataknál uj falut alakitsanak,

mely Dobrókának neveztessék, a megszállóknak 14 évi adómentességet igérvén s hozzáadván, hogy azontul a törvény szerint Szentgyörgy és Mihály-napjain 50—50 denárt, minden tiz sertés után egyet s azon alul a szokott váltságpénzt tartozandnak fizetni. Határul kitüzetett: délről a Zavida folyó Iványi felől, nyugatról Ruszkócz és északról a lohói határ.

1649. találtatott Kisiványiban 17 jobbágy, 10 fiu, 7 ló, 26 ökör, 10 tinó, 22 tehén, 104 sertés és 34 méhkas. Batyko volt Pap János, kenéz Dobrava György, ennek testvére és Dombosi voltak hetes drabantok, a jobbágyok pedig: Poroskai, Rai, Klacsanói, Fazekas, Kovács, Repede, János deák sat.

1672. volt Kisiványiban a batyko Pap Lukács, a falu bábája Dubrovai Mihályné, kenéz Bese János; 1699-ben pedig Bező Pap Miklós. Ez évi összeirásban megjegyeztetett: hogy a falu határa a Nagyiványiétól elszakittatott, később azonban egybeolvasztatott s igy ma is Iványi néven egy helységet képez. Különös, hogy sem az 1672., sem az 1649-ki urbérekben Nagyiványira nézve papról emlités nem tétetik, s igy feltehető, hogy akkor csak Kisiványiban müködött orosz pap. 1682. találtatott Kisiványiban 19 jobbágyszemély 14 telken, Nagyiványiban pedig 26 gazda $30^1/_2$ telken. Ekkor tett az itteni majorsági föld 100 holdat, 1645-ben 111.

Az 1682. évi urbérben emlittetik, hogy a nagyiványi akózabból, kenderből s tyukokból, az itteni ref. predikátornak harmadrész járt, de ez 1671 óta a vár részére elvétetett és szedetik; 1670-ig a ref. lakosok papjoknak bortizedet is adtak. Az akkori magyar lakók, kik kétségtelenül az alföldön dult török fegyverei elől menekültek ide, s ideiglenes jobbágyokul letelepedtek, ekkorig alig egy két család maradt fen, a többi időközben részint elköltözött, részint eloroszodott vagy nevet cserélt.

Hajdan Iványi alatt folyt a Latorcza, melynek régi medre maiglan jól kivehető. A nép hagyomány szerint: egy földrengés a régi virágzóbb helységet elsülyeszté s a folyót dél felé sodorta, hol ma is folyik. Az akkor elsülyedt templom harangjait koronként most is véli még a nép hallani.

Az 1798-ki felvétel szerint, a paplak szalmával fedett rozzant faépület volt, valamint a régi templomka is; most mindkettő derék kőépitmény.

A jóhirü fürdő udvarának északi szélén most uj diszes épület emelteik, melynek alapja 1881. junius hó 15-kén tétetett le a

délkeleti sarkán. Bérlője Ehrmann Antal, ki mult évben az iványi határban egy kisebbszerü gőzmalmot is létesitett.

Ivaskofalva.

(Vaskovicza.)

Uradalmi orosz falu a felvidéki járásban 41 házzal, 253 lakossal és 1273 holdnyi hegyes határral, mely a magas Gyil nevü hegy alatt elterül. 1649-ben találtatott itt 10 jobbágy, 12 fiu, 7 ló, 10 ökör sat. Kenéz volt az Ivasko család, melynek azt Mágócsi Ferencz 1612. január 1. kelt okmányban adományozta; a helység, mely Ivasko Pap-falvának is mondatott, a kenéztől vette tehát nevét. Akkor voltak itt Ivasko Sándor és András lovasszabadosok, Zubko hetes drabbant, szolyvai teknőcsináló. 1672-ben vala a kenéz Zgoga, a batyko pedig Lippai János. Az 1649-ki urbáriumban mondatik a batykóról, hogy Ivasko-Pap János a Nyirbe szökött, valószinüen kenyérhiányában dolgozni, aminthogy akkor a község legnagyobb része részint elköltözött, részint kiveszett, ugy, hogy a Rákóczy konyhájára csupán 2 tyuk, egyfél lud, 4 tojás és félfont vaj került innen s megjegyzi, hogy a malom, serfőző és pálinkás üst szintén elpusztult.

A g. k. hitközségnek, mely Nagyábránka fiókja, van fatemploma. A lakosság most meglehetős jóllétnek örvend, levén annak kezén 167 szarvasmarha, 180 juh, 53 kecske, 109 sertés és 2 méhkas.

Izvor.

Ezen a vereczkei járásban s a ploszkói völgyön fekvő helység áll 35 házból, 226 orosz lakosból és 269 holdnyi hegyes ha-

tárból s tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1582-ben adott Mágócsi Gáspár Uchal Illés és István és Lizaneoz Jánosnak kenézséget a végből, hogy itt falut alakitsanak. 1649-ben volt a kenéz Kohut Kosztyu s a batyko Uchal Vaszil; ekkor találtatott már itt 17 jobbágy 15 fiuval. A kenéz, mint egy jegyzetből kitünik, elhagyván atyai Uchal nevét, anyja után neveztette magát Kohutnak testvéreivel együtt. 1672-beu Báthori Zsófia alatt találtatott 26 jobbágy, $5^1/_4$ telken 22 fiuval. Az Izvor nevü patak pisztrángos volt; tehát itt is a helység vizétől, melynél épült, vette nevét; egy pisztrangtartó tó is tartatott fen a vár részére. A főkenéz akkor Kalinics Iván volt, a pap pedig Ukaly Vaszil.

A 234 orosz (g. kath.) lélekből álló hitközség, melynek 1852. épült saját kötemploma van, Ploszkó fiókja.

Izvorhuta.

Munkácsi uradalmi telepitvény a fentebbi helység szomszédságában 52 házzal és 281 lakossal. 1827-ben ugyanis a gróf Schönborn-család, mint az itteni 26023 holdból álló erdős és hegyes határ tulajdonosa, munkás-telepet létesiteni akarván, 1830-ig mintegy 38 család szállott ide, kik részint favágással, részint az 1834. itt alakitott üveggyárban foglalkoztak, mind addig, mig az üveggyár beállittatott, amikor sokan a felsőhraboniczai üveggyárba mentek dolgozni.

1848-ban tiz évre ujszerződés köttetett az uradalom s a telepitvényesek közt, mely szerint két-két holdnyi külsőséggel láttatott el a 44 házhely, miért évi bérül minden gazda 6 frt 20 krt tartozott fizetni vagy bizonyos mennyiségü hamut beadni.

Kajdanó.

Magyar-orosz falu a munkácsi járásban Rákos szomszédságában 152 házzal, 772 magyar-orosz ajku vegyes, (1870-ben 1203) lakossal és 891 holdnyi sik, termékeny határral a Latorcza jobb partján. Tatár nevét honnan vevé bizonytalan. Már a XIV-dik században mint a munkácsi várhoz tartozott királyi birtok emlittetik. —

1456. királyi adományul kapták és beiktattattak Kajdanó birtokába Hassagi Farkas és testvérei Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai Karácsony fia László. Az 1484-ki Hollós János-féle adománylevélben Kajdunnak mondatik. Az 1649-ki urbéri összeirás alkalmával találtatott itt: 44 jobbágy, 35 fiu, 9 ló, 83 ökör, 24 tinó, 60 tehén, 635 sertés és 73 méhkas, a lakosok pedig majd mindnyájan magyarok voltak, ily nevekkel: Király Márton, ki főbiró volt, Remete Pál, futosó biró, Domokos, Cseh, Hetei, Laczok hetes drabantok, Laczko székely drabant, Kasza János ki a rákosi kastélybeli kertben kertészül alkalmaztatott; Kata halász, Nagy, Ferencz, Joó, Benkő, Kálmán, Soltész, Bara, Hegedüs, Ország, Panasz, Szántó, Szücs, Sándor, Ondi, Kebel sat. Akkor a jobbágyok még jobbára reformátusok voltak, kik 1650 óta a szomszéd rákosi predikátor alá tartoztak; 1815-ben azonban a falu földesura gr. Schönborn Fülöp templom és iskolai laknak való telket ajándékozván, azon évben fatemplomot, tornyot és tanitói lakot épitett a hitközség. 1816-ban volt a tanitó „Mágócsi Gáspár." Végre 1822-ben anyaegyházzá lett, legelső lelkésze lévén Kiss János; 1848-ban uj kőtemplom épitéséhez fogott. 1870-ben 231-re ment a reformáltak száma, mig a gör. katholikusok 693-an valának, most pedig 780 vannak. Ezeknek 1672-ben saját papjok volt bizonyos Panasz János, most azonban a rákosi lelkészséghez tartoznak, de itt kőtemplomuk van.

1614-ben Dobó Zsófia Bárdi Ferencz özvegye Kajdanó, Cserlenó, Rákos, Ruszkócz és Iványi helységeknek azon hüséges szolgáltatik jutalmazásául, melyeket néhai bátyja Dobó Ferencznek tettek, a Kojdanó-vidéki erdőt adományozta; a Tasnádon julius 13-

kiállitott okmányt Barcsai Péter és Tasnádi Ádám előttemezvén.*) Az adomány azonban nem érvényesittetett.

A helység délnyugoti határán Kajdanó és Cserlenc közt az uradalmi Vidék nevü erdő szélén, irtott s termékeny területen fekszik a gróf Schönborn-család birtokához tartozó, 478$^1/_8$ holdnyi szántó és 241$^3/_8$ holdnyi kaszálóból álló Dombok nevü major**), mely tágas épületekkel van ellátva. Nevét vette azon őskori halmoktól, melyek a major körül emelkednek s melyekben durva cserepek, hamu és szén találtatnak.

E major 1832. évben a Bagnya nevü mocsáros területnek vizmentesitése által akkép keletkezett, hogy a Járok és Ivanó nevü patakok elvezetése által az ártér müvelhetővé tétetett. 1860-ban a terület 142 holdnyi még használhatatlan volt, az akkori ujabb szabályozás által azonban a gyakori árviztől az is megmentetett s igy most összesen van itt a 22$^7/_8$ holdnyi udvarral s legelővel együtt 884$^4/_8$ hold. Dülőinek nevei ezek: Tövisek, Bognya, Lukovics, Erge, Őrinke s Pusztafalu sat. Ez utóbbi a major északnyugoti szélére esik s mint állitják, egykor ismeretlen falu volt.

Kálnik.

Ruthén falu a munkácsi járásban, hegyes-völgyes vidéken, 151 házzal, 896 (1870-ben 973) lakossal és 2889 holdnyi határral. A XV. században a Tárkányi család birta, 1501-ben pedig vassilioi Vassa István zálogjogon.

1478. beiktattatott méztegenyői Szereoseny György és Laki Tamás Kálnik, Benedike, Bisztra, Gajdos és Gyulaj birtokába. 1494-ben emlittetik Nagytárkányi László. 1503. Kenderesi Péter lett zálogbirtokos; 1506. Nagytárkányi Márton és Miklós kötnek egyezséget Kálnik s a többi szomszédos közbirtokossági falu iránt; 1505.

*) Megyei levéltár.
**) Oroszul „Horbki"-nak neveztetik.

Kerecsényi Antal és 1507-ben K. István említtetnek birtokosokul. 1511. Nagytárkányi László és Ferencz elzálogositják itteni és benedikei részeiket 40 frtért Sztrithei Lászlónak; 1512-ben pedig Nagytárkányi Miklós és Péter részöket 25 frtért N. Péternek.

1512. voltak itt kenézek Lázár és Máté, kiknek Rakomazi Gergely és Szentmihályi András munkácsi várnagyok engedélyt adtak arra, hogy Lázárfalva nevü helységet alakitsanak.*)

1547. Nagytárkányi István elzálogositá itt és Biszíra, Zsukó, Csapóczka, Benedike, Balázsvágás, Gajdos, Nagy és Kis-Lucska, és Lácza, Leányvár és Sárkány zempléni helységekben levő részeit Kaszonyi Péternek 40 frtért; 1549-ben pedig Nagytárkányi Miklós az ő részeit maroki Proxyth Jánosnak 82 frtért.

1560. birtak itt Tárkányi Farkas, Bácskai Miklós és Vékei Ferencz; 1567-ben Tárkányi Ferencz.

1576. Komlósi Albertné Székely Erzsébet és Székely György iktattattak be, Nagytárkányi János pedig a nyolcz helységekbeni részeit Bornemissza Lukácsnak elzálogositá 200 frtért

1588. birtak Orlai Mihály, Pető István, Sennyei Mihály, Tárkányi János böki Paczoth Ferencz és Komlósi Albert. 1592. Nyári Pál birt itt, később Török Zsuzsánna.

1593. Tiltakozott Halábori Péter, Komlósi Albert és neje és Pinkóczi György és Zsuzsánna ellen vagyonelidegenités miatt, ugyanazon évben Komlósi Albert neje elhunytával kapta adományképen itteni 11 telekből álló részét.

1600. birt itt Telegdi Ferencz és Borsi János is.

1601. Ruszkai Dobó Ferencz visszaüzéssel élt a királyi ügyész ellenében a Pethő Ferencz és István, Vass Ilona és Borbála-féle ügyben a kálniki, benedikei és gajdosi birtokot illetőleg.

1648. birtak itt: Tárkányi István, Lövei Gergely, Szirmai János, Bárczi Tamás, Bácskai István, Keller István, Borsi János és Sennyei Ferencz; 1663-ban még Zoltai Zsigmond is. Jelenleg birnak itt a következő közbirtokosok: gróf Buttler Sándor, b. Bárkóczy Sándor, gróf Schönborn Ervin Beősz Károly után Gotteszmann Adolf, Freyseysen Gyula örökösei, Dobé, Andrássi és b. Horváth Gedeon.

1788. a gk. fatemplom megégvén, helyébe már akkor uj kőből épittetett, mely azon időben a harmadik kőtemplom volt a megyében, azóta uj épittetett s a paplak is kényelmes ház.

1649. urb. a munk. urad. levéltárban.

Kanora.

Oroszhelység a verchovinán Volóczon-tul, mely a hasonnevű viztől kapta nevét, áll 70 házból, 431 lakosból és 2101 holdnyi hegyes, kopár határból. A vereczkei járásban fekvő e helység a munkácsi uradalomhoz tartozván, Mágócsi Ferencz 1611. julius 8. Pirochovics Lőrincznek és Pletyák Jánosnak adott kenézséget a végből, hogy itt a Kanura nevü telepitvényt megnépesitsék, az oklevelet később, 1618-ban gróf Eszterházi Miklós is megerősité. 1649-ben találtatott itt összesen: 25 jobbágy, 41 fiu, 8 ló, 14 ökör, 24 tehén, 20 juh és 18 sertés, a nyestet szolgáltató batyko volt Czuprovics Koszty. 1657-ben Lorántffi Zsuzsánna is ellátta a Pirochovics-családot kenézi oklevéllel. 1699-ig tetemesen csökkent a lakosok száma, s akkor a Kosztovics Demeter-féle elpusztult telek jelöltetett paplakul, levén a batyko Csuprovics Pap Vaszil. Most Volócz fiókegyháza.

Hogy e völgyön át már az őskorban vezetett közlekedési vonal, mutatja azon körülmény, hogy 1833. május 3-kán Kobrin máskép Loch Tódor a pud omelisztom nevü dülőben levő földjén bronzkori tárgyak s arany gyöngyök cserépedényekbe rejtve találtattak.

Mező-Kaszony.

Régen, első királyaink idejében, midőn észak-nyugotról a Tátra és keletről a máramarosi hegylánczolat-képezte harmincz mértföldnyi hosszu rengeteg vadonban csupán egyes pásztorok, néhány

határőr, a királyi vadászok s világot kerülő magános remeték és zarándokok tartózkodtak s a községi élet e tájon még jó formán ösmeretlen volt, a Tiszamentében elterült erdőkben egyes kápolnák, imaházak keletkeztek, mint Tiszaujlakon, az Ilonának szentelt kápolna (fanum sanctae Helenae) és tovább azon csörgedező bő forrással ellátott magaslat lejtőjén, mely körül ma Kaszony áll, egy szent Katalinnak szentelt imola, mely később, midőn körötte helység keletkezett, nevét a kápolna védszentéről, „Kata asszony"-ról nyerte.

A hagyomány szerint, az eredeti apró imaház a mellette később megnagyobbitott uj templomhoz sekrestyéül ragasztatott s védnökeül Szent László választatott volna. Innen sokan állitják, hogy az 1086-diki ütközet, melyben László király a Salamon védelmére berontott Kuteszk kun hordáit megverte s kik Munkácson Mármarosnak futottak ki az országból, épen Kaszony közelében vivatott volna. Az évkönyv szerint, a győzelem helyén hálául templom keletkezett. Annyi bizonyos, hogy a XIII. században már népes hely volt; az 1333-diki pápai tizedek lajstromában „Kazun" parochialis helyül emlittetik, melynek akkori lelkésze Benedek 6 garast fizetett pápai adóul.

A XIV. századbeli okmányokban gyakran emlittetnek kaszonyi jövevények, vendégek (hospites), s igy feltehetni, hogy ezek a tatárdulás után külföldről megtelepittetvén, itt tetemes birtokot s kiváltságos jogokat nyertek s századok mulva is jóllétnek örvendettek. Igy 1364-ben az itteni hospes-ek Béz Péter zápszonyi bitokos szernyei malmát elpusztitván ez erőszakoskodás miatt a nádori szék elé idéztettek. (L. Zápszony). Egy 1369-ki idézésben pedig Benedek, János és Tamás ide való jövevények, vendégek a leleszi konvent által megidéztetnek a királyné elé a Bégányi Jakab közt fennforgott ügyben.

1374-ben felhozatik okmányilag, hogy a kaszonyi biró és tanácsa eljárása folytán Kenézi Szaniszló azért, mert Kisvárdai Domokos egyik kalongyai jobbágyát megölte, Miklós jobbágynak egy 40 köbölnyi tartalmu hordóbort és 3 ökröt átadni köteleztetett*).

1398. Zsigmond király Tokajt és Tarczalt az ottani hajóvámokkal együtt Debrői István mester, királyi kincstárnoknak cserébe adván Kaszony helységért, következik: hogy azelőtt azt a Debrői család birta; ez évben egyszersmind a király parancsára Kaszony

*) Zichy-Codex III. 561

határa megigazittatott. Később azonban D. J. egri várkapitány, a Zsigmond király ellen forralt összeesküvésnek részesévé válván, söt a király Siklósi elzáratásába is Czudar Péterrel tettleg befolyván, Debrői főszerepet vitt azon pártosok közt, kik Durazzi Károly királynak fiát, nápolyi Lászlót kiálták ki fejedelmöknek, kinek zászlóit Kántor Jánosi Péter és Bálint, Tarpai Márton, Laczkfi István s más beregi birtokosok körülhordozván, a templomokban bálványképen kivánták tiszteltetni, miért később fejeiket s javaikat vesztették. Debrőinek emlékét ma is hirdeti a kaszonyi szőlőhegyeken a Nagy-Deber és Kis-Deber völgye.

1403. a Debrői István birta Nagyidát, Tarczalt, Tokajt s Tályát Izsépi Péter- és tibajdi Kornis Antalnak s a Perényieknek adományozták.

1436. Kusali Jakcsi György tárnokmester és beregi főispán, Dienes váradi püspök és Mihály a székelyek grófja birták Kaszonyt és Hadadot, melyek később Vesselényire szálltak.

1447. a Jakcsi család, névszerint László, Mihály, Péter és György birták e helyet és környékét, 1451-ben pedig Báthori Szaniszló fia István. 1459-ben J. László fia János elzálogositotta itteni részeit Györgynek. — 1460. Jakcsi László után örököltek bélteki Drágfi Miklósné és Kállai Jánosné; 1461-ben pedig Szilágyi Erzsébet kapta zálogul Jakcsi János részét.

1470-ben a Keszi (Kezi) család birt itt; ez kitünik azon vizsgálatból, melyet Homoki Balázs kir. ember legfelsőbb parancsra teljesitett Kezi Balázs deák, munkácsi várnagy, néhai Kezi Ferencz fia Ákos, Kalatszegi Zupán Péter, Jakcsi György özvegye Affra és néhai Kusali J. György fia László kérelmére, néhai J. György fia János ellen, ki Kezi János egyik itteni jobbágyát megverte s foglalásokat tett, ugy szintén pereltek Nagybégányi Miklóssal a miatt, hogy ez a panaszlók kaszonyi és dédai erdejökben levő tenyész-sertéseket megölte s más hatalmaskodásokat tett. 1474-ben perelt Kezi és Kisujlaki Balázs Kusali Jánossal foglalás miatt.

1478. megintetik Jakcsi János és László Matucsinai Miklóst és Zsigmondot, ugy Kezi Balázs özvegyét és ennek leányát Nasztát Matucsinai Miklós nejét a Jakcsi János-féle elzálogositott részek visszabocsátása iránt.

Ugyanekkor vizsgálatot tettek Homoki Balázs királyi ember és Elek leleszi pap Matucsinai M. Jakcsi J. és László s Affra ellen itteni jobbágyain elkövetett erőszakoskodás s a Vethe-szeg, másképp Szelec Mocsár nevü rét elfoglalása miatt.

1495—8-ban Bilkei Péter neje Matucsinai Dorottya beiktattatott egy részbe M. Miklós ellenmondása mellett.

1496. Kaszonyi Mathuznai Miklós beiktattatott zálogcimen a Jakcsi László-féle részekbe, ennek, valamint neje Krisztina és fia György ellenmondása mellett, királyi emberül működvén Zabszoly Pelbárt.

Ez okmányban Kaszony első izben mondatik mezővárosnak (Oppidum).

1501. Matucsinai Mihály és Jakcsi János özvegye Klára vizsgálatot inditottak Óbégányi Bertalan királyi ember közbejöttével Jakcsi László ellen, ki a Micz vizen levő malmához vezető töltéseket fölemeltetvén, ez által a határ elárasztását és három telek elrontását okozá.

Ugyanakkor a szomszéd birtokos Tarczai János felperes és Matucsinai Miklós, Jakcsi László, Klára és János fiai Miklós és András alperesek közbejöttével megujittattak a Kaszony és Zápszony közötti határjelek.

1506. Hetei Demjén kir. ember előtt perelt Jakcsi András Nagybégányi Simonnal a kaszonyi területen levő Ligeterdő, másként Salabicska nevű makkosból elhajtott sertések miatt.

1507. beiktattatott Jakcsi András és György, a J. János után maradt birtokba örökösödési jogon, valamint 1511. és 1512-ben is.

1512. Nagymihályi Ödönffi András leánya Zsófia, Pán Kristóf neje beiktattatott zálogjogon a Jakcsi János-féle részekbe. A Pán család a Koriathovics-féle csoporttal bejött az országba a 14. században s a megye különböző helyein lett birtokos.

1519. Zápszonyi Szeráf kir. ember és Kerecsényi Péter lelészi k. pap vizsgálatot tettek Jakcsi János és György ellen itt elkövetett károk és erőszakoskodás miatt; valamint Matuznai Ferencz kérelmére az iránt, hogy Magos, más néven Szados hegyen levő szőlőjét elpusztiták s borházát hamuvá égették.

1520. Kusali, másként Kaszonyi Jakcsi András özvegye Czili megidéztette Matuznai Ferenczet és Kenderes János és Andrást a miatt, hogy kaszonyi kuriáját erőszakosan megrohanták s egyik szolgáját megölték.

1523. Jakcsi András özvegye Czili, férjezett Butykai Lászlóné perelt Mathuznai Ferenczczel négy behajtott ökrének jogtalan lefoglalása miatt.

1524. Ruszkai Dobó Ferencz beiktattatott a száz forint zálogösszegért lekötött néhai Jakcsi György birta kaszonyi és muzsalyi

részekbe Jakcsi János és László özvegye s gyermekei János és Magda ellenmondása mellett. Királyi emberül működött II. Lajosnak Budán 1524, Erzsébet napján a leleszi konventhez menesztett beiktatási parancsa folytán Hetei Simon és a leleszi konvent részéről Bagosi László; a kijelölt királyi emberek közt említtetett Kisdobronyi Péter és Benedek és Hetei Demjén fia dobronyi Hetei Simon.

Ugyanazon évben egyezséget kötöttek Mathuznai Ferencz és Miklós egy itteni kuria s a kovászói várhoz tartozott itteni részjószág iránt.

1543. paposi Eördög János és István beiktattattak a Jakcsi István magvaszakadtával neki adományozott birtokba; ugyanakkor beiktattatott kovászói Mathuznai Ferencz a néhai Jakcsi János némely birtokába J. János árváinak ellenmondása mellett.

1545. Büdi Mihály beiktattatott az örökösök nélkül maradt Jakcsi János-féle részekbe.

1552. említtetnek birtokosokul: Matuznai Miklós és Pál és Pázmán Péter. 1563. Matuznai Pál özvegyének visszaadta Székely Antal itteni birtokát. 1562-ben II. Szapolyai János választott király Mathuznai Péter birtokát azért, mert a németekkel tartott s azok javát előmozditani iparkodott, elkoboztatta s munkácsi várnagya, Gáltewy Ferencznek adományozta.

1566-ban az erre Tokaj alól elvonult tatársereg a várost feldulta s a jobbágyságot 59 házhelyről rabul elhajtotta. Az 1567-ki adóösszeirásnál felsoroltatnak birtokosokul Mathuznai János és György, Büdi Farkas és Mihály, Székely Antal, Horváth Kristóf, Szentiváni János özvegye, Bégányi György és Mathuznai Pál özvegye.

1567. megvette Bilkei Anna és Daróczi György Eördög Eufrozinától ennek itteni részbirtokát s két szőlőjét 200 forintért; s ugyanannyiért Daróczi Szeráf és neje Oroszi Kata két szőlőjét.

1570. birt itt még Soós Jánosné született Jakcsi Anna és Jakcsi Erzsébet is. — 1572-ben beiktattak királyi uj adomány folytán Mathuznai, máskép „Kovászói Matuosinai“ János, István és Ferenc itteni s más részekbe, melyeket M. Pál halálával Székely Antal többek ellenmondása mellett hatalmasul elfoglalt, melynek visszaadását az 1569. 49. tcz. szerint az országgyülés is elrendelte.

1576-ban beiktattatott szintén kir. uj adomány alapján Mathuznai Gedeon.

1600, birtak itt: Literáti József, Szabó Bálint, Ujhelyi Miklós, Kubinyi István, Büdi Erzsébet, Sajgai Bálint, Daróczi Ferenc, Csernell Pál, Lónyai István, Albert és Eufrozina, Horváth Kristóf,

Mathuznai Zsigmond és Gedeon, Dessewffy Ferencz, Szürtei Miklós özvegye, Réthei Péter, Tatai István özvegye, Melith Pál és Székely Miklós.

Ugyanakkor priberi Melith Péter s néhai Perényi Melith Zsuzsánna örökösei, Kapi Sándorné utódai Eszenyi Csapi Zsófia uj adomány mellett beiktattattak a Büdi-féle részekbe.

1613. Paksi Pakos Miklós királyi adományul nyerte a Tatai Ferencz és János nótázása folytán ezek elfoglalt két szőlőjét; premislei Horváth Kata pedig Bornemisza Józsának két telket és öt szőlőt bevall.

1623. beiktattatott királyi adomány alapján Inaniczi Horváth István a kaszonyi összes birtokrészekbe, itteni nemesi házakba és udvarokba, ugy a szernyei és ujfalvi részekbe, melyeket előbb Mathuznai Istvánné és Pálné birtak, de István magvaszakadtával a nevezett felkérőre átruháztattak. A Bégányi György szolgabiró s királyi ember és Szentkereszti Bazil leleszi áldozár által teljesitett ünnepélyes bevezetésnél ellenmondottak: Soklyói Balázs fia István és neje Mathuznai Katalin, Csomaközi Zsigmond és Zsuzsánna s Borbála kiskoru gyermekei, Perényi Gábor ungi főispán neje Salgai Katalin (Salgai Bálint és Mathuznai Zsuzsánna leánya, kinek anyja Mathuznai Györgyné Surányi Kata volt); nemkülönben Nábrádi János árvái Pál és János, kik a Mathuznai-féle kaszonyi és más részekbe való békés és tényleges használati jogra támaszkodtak, valamint az összes Bégányi és Jakcsi családbeliek.

1633. Bégányi Mihály és Rapolthi Magdának átirat Salgai Kata Perényi Gábor neje itt részjószágot és Balazséron egy udvarházat.

1637. magtalanul elhunyván premislei Horváth, más néven Polyák Kristóf és neje Katalin (ki elébb Matuznai Ferencz, majd Bornemisza Józsa s végre Bogdán János nejévé lőn), annak vagyonát felkérés folytán adományul nyerte Szelecsényi István, ki abba Ragyóczi Zsigmond által be is iktattatott.

1639. Perényi Kata eladott Lengyen (igy) Lászlónak 500 frtért három telket. 1640. jul. 16. osztályegyezséget kötnek Csomaközi Péter maradékai, u. m.: Cs. Zsigmond, Cs. Zsuzsánna Kállay Györgyné és Cs. Borbála Sulyok Ferenczné, s másrészről Szoklyai Szabó István maradékai: Szabó György, Sz. Zsuzsánna Horváth Dánielné, Sz. Zsófia Ráthonyi Ferenczné; az osztálytárgyául szolgált nagynénjök Perényi Gáborné, született Salgai Kata itteni és kovászói birtoka. 1641-ben Szabó Zsuzsánna és Horváth Dániel el-

adták Kállai Györgynek s neje Csomaközi Zsuzsánnának az itteni **kastély** felét 1200 forintért. E kastély erőditett helyen feküdt, melynek a Dolinai-féle lak körüli téren maiglan némi nyomai, földhányások és árkok vonalai látszanak.

1642. Urai Anna Péczeli Péter özvegye, akkor Eszenyi Gergely neje Péczeli Sándornak végrendeletében egy szőlőt hagyományozott.

1651. beiktattatott Salyi István és neje, ugy királyi uj adomány folytán Váradkai Ferencz s neje Barkács Krisztina. Ugyan akkor beiktattatott donátio folytán Lónyai Zsigmond a reá s mindkét nemü utódaira szállt részjószágba, melyhez Szernye, Ujfalu, Bene és Kovászó is tartoztak. Királyi emberül müködött Gulácsi István s a leleszi konvent részéről Fehérvári Miklós áldozár. 1653-ban tiltakoztak Kállai Gy. és Nábrágyi János a Horváth-féle részek elidegenitése miatt; ugyanakkor birtak még itt Soklyói László György és Isaák Simon. 1652. Lónyai beiktattatott a Guthi Miklós részeibe is végrendeleti jogon.

1653, Váradkai Ferenczné tiltakozott a leleszi konvent előtt atyja Barkács István ellen a miatt, hogy itteni telkét Szemere Borbálának eladja.

1659. Verebélyi Ferencz és neje Vitkai Erzsébet cserét kötnek a vitkai, ujfehértói birtok s kaszonyi szőlőkre nézve.

1660. Herczeg János sátoralja-ujhelyi ref. lelkész és Miskolczi Istvánné Mónai Kata egyezségre lépnek egy itteni szőlőre nézve.

1673. emlittetnek még birtokosokul Bótrágyi János idősb és ifjabb.

1682. Csomaközi Kata kisasszony tiltakozott a rokonai által Lasztóczi Györgynek eladott vagyon iránt. — Megjegyzésre méltó, hogy ez okmányban első izben neveztetik e város „**Mező**"-Kaszonynak.

1690. Vass György adományul kapott az elkobzott Lónyai-Kemény Jánosné-féle birtokból egyes részeket itt, Hetyén, Atya és Szernye helységekben; 1693-ban pedig felkérte Vass Gábor a fentebb nevezett honleánytól elkobzott naményi, asztélyi, barabási, atyai és dédai részeket,*) melyekből 1695. Absolon Dániel is, a munkácsi vár feladásánál tett érdemeiért nyert részeket s azokba beiktattatott; ezt 1717. megvette Absolon özvegyétől, Csauner Karitasztól, Eötvös Sándor, ki az itteni 125 öl hosszu és 70° széles

*) Beregi levéltár 282. cs. 42—44. sz.

nemesi udvaron 1724-ben egy 3 szoba és kamrából álló kőépületet emeltetett, mely 1752-ben 1512 frtra becsültetett. Mellette terült el egy halastó is. E birtokra 1656-ban Eötvös Sándor és családja adományt nyervén, ennek folytán 1757 beiktattatott, még pedig az egykor Mathuznai család birta részekbe, magát ez ágból származtatván*), mely alkalommal Dolinai, máskép Dráskóczi Miklós, Gábor fia ellenmondott. E birtokrészhez tartozott 5½ pusztatelek, 60 köblös föld, kaszálók, szőlők, korcsma és erdőrész.

1822. tiltakozott Dolinai Miklós egy egyezség ellen, mely még 1639-ben Lónyai Zsigmond, Csomaközi Zsigmond és Nábrádi János közt keletkezett itteni birtok iránt.**)

Jelenlegi főbirtokosok: Eötvös Jenő, Lónyai Albert, Dolinai Miklós és Rácz Samu örökösei, Horthi László, Bloksay Ferencz, Uray Miklós, Galgóczi Pál, Szántó Samu, Uszkay Menyhért, Péchy Amália Kállayné, Dercsényi Istvánné, Toperczer Imre, Rózsa Dániel, ifj. Kun Mihály, Dolinay Károly sat.

A vallás ügyeit illetőleg megjegyzem, hogy Kaszony magyar lakói jókor fogadták el a reformált uj hitet; 1595-ben már anyaegyházul emlittetvén. Bocskai István fejedelem s e vármegye ura különösen kedvelte e városkát, mi abból is kitünik, hogy annak egy másfél lábnyi (46 cm.) magas, fedeles, aranynyal futtatott, diszes müvü ezüst billikomot ajándékozott. Ennek oldalain három tojásdad keritvényben domboruan kivert tájképek, az előtéren római stylü mithosi alakokkal látszanak; levehető fedelén egy pánczélos, sisakos római viador áll, jobb kezét feltartva. A fedél belsejében domboruan kiverve van a fejedelem czimere illesztve: egy szárnyas kigyó (sárkány) farkát szájában tartva, melyen belül egy ülő oroszlán, lábában nyilvesszőt tart. A czimer körül e felirat olvasható: „S t e p h a n u s B o c h k a y d e K i s M a r j a." Valóban becses ereklyéje a ref. egyháznak.

1600-ban már oskolája is virágzott, lévén abban egyik buzgó tanitó Gyarmati János. 1645. évben diákok is tanultak itt. Anyakönyve 1775. kezdődik. Az egykori r. k. templomot a protestánsok már 1552-ben foglalták el. Ekkor történt, hogy a katholikusok az e templomban tartott szent Katalinnak drága klárisokkal ékitett szob-

---

*) „Ex Julianna filia Sigismundi, ex Juditha Becsky de Tasnád Szántó filii senioris Sigismundi ex Sofia Ibrányi de Vaja, filii Petrii Csomaközi de eadem ex Catharina filia Blasii Szabó de Soklyó, ex Sofia filia Georgii Matuznai alias Matucsinai de Kovászó ex Katharina Surányi descendens. (Leleszi lev.)

**) Leleszi levéltár.

rát a karzat alatta földbe rejték, hol azt az elrontástól megőrizhessék' mely körülmény az ez ügyben később tartott vizsgálati iratokban maradt emlékezetül feljegyezve. Egy másik a reformátusok részéről történt 1775-diki tiszti vizsgálatból következő adatok tünnek ki: 1 találtatott a templomban Nábrádi János halotti zászlója, melyen arany betükkel ez is volt rá varrva: „Meghalt Anno 1628." 2. találtatott sirköve tiszt. Liszkai Andrásnak és teleségének „Anno 1640. die 7. November." kelettel. 3. hogy a templomi fedeles papszéket 1642., a kart 1645., a menyezetet 1654. Kállay György és neje Csomaközi Zsuzsánna készittették. Később a romladozott templom kivül belül megujittatott 1766-ban annyira, hogy előbbi csucsives alakját egészen elveszté. — 1780-ban uj kar és székek készittettek bele; végre 1828. évben a templom megnagyobbittatott s tornyával együtt ujonnan bezsindelyeztetett és uj kar, szó- és ülszékekkel láttatott el. Érdekes még itt az egyház 5—6 mázsás régi harangja, következő felirattal: „Mea vox vitae, voco vos, ad me venite. Omnia transibunt, — ibimus, ibitis, ibunt. Bornemisza Józsa, Capitaneus in Huszt. F. F. Me fecit M. Philippus Piscator Neosoliensis. Anno DCXIII." (1513.) — A kis harangnak, mely 160 frtos, felirata ez: „A mezőkaszonyi ref. ekklezsia öntette MDCCLXXXIII." (1783.)

A protestantismus fejlődésekor elnyomatott katholikus hivek két századig nélkülözték itt lelkészöket, végre 1750. visszaállittatott, 1751-ben kijellötetett a paplaki telek s ugyanakkor tett Hoffner Ignácz beregszászi alesperes a lelkész javadalmazása s a templom épitése iránt jelentést a helytartótanácshoz; a szentegyház szent István tiszteletére állittatván. Ez időtől vezettetnek az anyakönyvek is. — 1770-ben a lelkész korlátozván az utczán' levő kuthoz való járást, ez ügy hatósági közbejárásra nyujtott alkalmat s szabályoztatott.

A 20 orosz lakosból álló g. k. hitközség a gorondi lelkészséghez tartozik.

Vegyes ipar-társulata alakult 1875-ben 30 taggal. Célja: az iparosok segélyezése.

A Miklós püspök napjára eső sertés vásárai régóta hiresek.

1864. gyógyszertárt alapitott Szniscsák Mihály.

Kaszony a hasonnevü járásbiróság székhelye. Határa 5042 holdnyi s hajdan posványos volt; trachyt hegyén levő szőlőiben kellemes izü bor terem. Lakóinak száma most 1464, 242 lakházzal,

mig 1870-ben a városnak 1529 lelke volt, kik akkor 340 házban laktak. Kezdetleges szállodája ujabb időben keletkezett.

Kelemenfalva.

(Klimovicza.)

Uradalmi orosz helység a felvidéki járásban 35 házzal és 214 lakossal s a Hátmegével együtt 3615 holdnyi hegyes, erdős határral; nevét vevé Kelemen Kosztya nevü kenéztől, kinek Magócsi Gáspár 1579. márczius 15. adott kenézi szabadalmat a végből, hogy a kijelölt területen falut alakitson; ez okmányt 1613. Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya is megerősiték. 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt 5 jobbágy, kik közül négyen Kelemen családbeliek voltak, az ötödik pedig Delegán hetes drabant. Kelemen István mint asztalos alkalmaztatott a várban; a hatodik jobbágynőt, Nelipinai János özvegyét a fejedelemné kegyelemből az adó- és szerjárástól fölmenté. 1699-ben volt a kenéz Kelemen Ferencz.

Most Hátmeg fiókja.

Kendereske.

(Kenderesüv.)

A Szarka-hegy alatt Munkács közelében fekvő orosz uradalmi falu 23 házzal, 113 lakossal és 1077 holdnyi hegyes határral. Az 1523. évben kelt azon okmányban, melyben Mária királyné a kraj-

naiak kiváltságait megerősité- Kendereske is a szabadalmazott kilencz falu közt emlittetik, s hihető, hogy akkori lakosai szintén, mint Kerepeczkén s máshol e tájon, oláhok voltak.

1613. január 1-jén gróf Eszterházi Miklós és neje megerősiték Dénes nevü kendereskei kenézt ez állásában, ugy fiát Danko Demetert is, oly megjegyzéssel, hogy mint eddig tevé, azontul is igyekezzék a helység lakosságát uj megszállókkal gyarapitani. 1599-ban volt itt hét ház, 1649-ben már 8 jobbágy, u. m. Kis, Risko, Balog, Foskály, Fekete, Lengyel, Kalmár, Bucsko és Fodorin. Ezek közül Risko vinczelléri szolgálatot tett a halastónál levő uradalmi szőlőben, mely tónak nyomai maiglan jól kivehetők a Fűlhegy észak nyugati sarkán elterülő lapályon. A határbeli Kendereske és Szarka hegy nevü szőlőktől a lakosok már akkor is adtak kilenczedet a várhoz. Ez urbér szerint 1649. az itteni batykonak az erdőszélen a „Czerkom" (templom) mellett volt egy kis háza, melyhez föld nem volt s mint az irat megjegyzi: „bár a pap mit sem fizet, az ő nga (Lorántffi Zsuzsánna) türi őt."

A jobbágyok száma 1672. is ugyanaz volt. 1682-ben már egygyel megszaporodott, lévén 10 jobbágy és 7 fiu; 1728-ban 4 jobbágy és 8 fiu. Ez utóbbi összeirást Szenczi Ferencz harminczados és Ocskai György ügyvéd eszközlé. 1733. volt 7 gazda, 1749-ben. 4, 1764. ismét 9 és 1792. tizenkét jövevény. A gör. k. község a podheringi lelkészséghez tartozik.

Tisza-Kerecseny.

A Tisza jobb partján fekvő magyar helység 192 házzal, 1052 lélekkel és 3292 holdnyi terjedelemmel. A hely adott nevet egy a 16. századig virágzott nemes családnak, mely itt már a 13. században előkelő szerepet vitt. Nevezetesen 1343. évben Kerecsenyi Péter fia Barabás választott biróul működött Márokon, mely okmányban „probus vir" jeles, jámbor férfinak mondatik. (Zichy-Codex II. 86)

1344. Csabai Dezső fia Mihály mint felperes és Kerecsenyi Disznós Péter fia Barabás mint alperes közt a Kerecseny, Iszterjén, Hetyen és Mátyus helységek közti határ iránt villongás támadván, az egri káptalan küldötte előtt a per egyezségileg rendeztetett Ez okmány szerint a határ kezdődött Kerecseny nyugati oldaláról a Tiszánál s ment Remetegorondja nevü tó mellett kelet felé tartva Petlend mezőre, innen lusuk mezőre, majd egy Sima rekettye nevü helyre, innen egy erdőre,' hol a mátyusi határ akkép kezdődött, hogy az erdő Kerecsenyhez, a rekettyés pedig Mátyushoz esett. Tovább folyt a határ egy Torna-homoka nevü dombnak s innen egy Eresztőn nevü erdőnek, a Mélytő nevü folyón keresztül menve, jött egy Kontur Pál-vize nevü halastó gátjához a vonal, hol Iszterjén nevü helység feküdt egy Sólymos nevü tónál, innen folyt a helység Solymos ere nevü pataka, melyen vala Kerecsenyi Barnabásnak egy malma, alsó végén e viz a Csarnolta (Csarnavoda, Csaroda) folyóba szakad, most a határ e folyó partján ment egy hid felé, hol ismét egy bokros mocsár terült el, mely itt kisebb Palaszkának neveztetett, ettől nem messze feküdt a nagyobb Palaszka, melyet megkerülve ment a határ a Reznepatak nevü folyóba, majd a Csarnolta folyóhoz, melyen áthaladva egy Apabarnava nevü erdőnek s a Csarnavodá folyónak tartott, ennek alsó részén Kolos vize nevü halastó feküdt, melynek közelében felállitott három dombnál végződött a négy helység határa. (Zichy-Cod. II. 97.) — 1368. perelt K. Barabás Várdai Miklós és Domokossal. (U. o. III. 344.)

1370. perelt Kerecsényi Barabás Somosi Lászlóval papi birtok iránt. 1374-ben Kerecsényi B. fia János említtetik itteni és Adony s Galgony helységek birtokosául. (U. o. III. 540.) 1376-ban pedig Kerecsényi Szalóki Domokos fordul elő. (U. o. 641.)

1373. Kenézi Szaniszló bevádolta Kerecsenyi Domokos deákot Bagona János beregi alispán és négy szolgabirája előtt, hogy 24 sertését és 1 ökrét elhajtatta. (Zichy-Cod.) III. 508.)

1407. birtokoltak Szalóki István és László és ezek után Guthi Pál és Balázs; 1427-ben Guthi Gáspár fiai János, Imre, Mihály és Pál, valamint Kerecsenyi István, János, Pelbárt, Kristóf, György és András, ezek közül István és János beiktattattak azon évben itt és Eszterjén, Adony, Hetyén és Galgo-féle birtokrészekbe. (Leleszi lev.)

Ugyanazon évben beiktattatott még zálogczimen Bajori Fülöp fia Zakár a Kerecsényi Barnabás fiát Györgyöt s ennek fiait illetett birtokba Fornosi János királyi ember és Mátyás nevü leleszi kon-

ventbeli „frater" által a Kerecsényi, másképp „Kelecsényi" család ellenmondása mellett.

1436. Bornemissza János vette zálogba Kerecsényi Magyar Zsigmond özvegyétől ennek birtokát, melybe azután 1462-ben be is iktattatott Kerecsényi Péter ellenmondása mellett.

1439. törvénykezik Kelecsényi István özvegye férjezett Apáti Kopolcsi Mátyásné Kerecsényi Pelbárttal hitbére és özvegyi jogának elvonása miatt.

1475. beiktattatott Csapi János.

1478. meginteti Atyai István Upor Lászlót, hogy a nála levő Kerecsényi Péter-féle részbirtokokat a pénz felvétele mellett bocsássa vissza, mint melyek családi jognál fogva őt illetik.

1489. Petneházi Mátyás iktattatott be zálogczimen a Guthi Ország László-féle részekbe, valamint 1492. szintén ráfizetés folytán.

1507. Kerecsényi Márton, Antal, Barna és Istvántól elkoboztatván itteni jószágaik, azok felkérés folytán Batthyányi Benedek és Tárczay Jánosnak adományoztattak; a beiktatásnál ellenmondottak Atyai István özvegye, Kerecsényi Antal, Barnabás és István.

Ugyanakkor Atyai Ferencz részét Lónyai János és László kapták zálogul, valamint vassilói Vassa István az Atyai István részét.

1508. Tarczay János megvette az Atyai Ferencz-féle részjószágot.

1509. Kerecsényi Erzsébet, özvegy Surányi Pálné és Anna Melétkei Benedek özvegye zálogba vetik birtokaikat Kerecsenyi Istvánnak, ki 1511. megvette a Tarczai és Atyai István-féle részeket, melyekbe 1512-ben ünnepélyesen be is iktattatott. Azon évben vizsgálatot indittattak Bacskai Miklós egri prépost, anarcsi Tegzes László és Kerecsenyi István — Losonczi Zsigmond ellen a Kerecseny és Ladány melletti tiszai rév birtoklata iránt.

1515. beiktattatott királyi adomány folytán Kerecsényi István magtalan elhunyta után Losonczi Zsigmond fiaival Antal és Farkassal együtt többek ellenmondása mellett.

1519. megvett Surányi Agata Kóka Gergelytől itt két telket 25 arany forintért.

1520. Vámosatyai Magda, Zsófia és Dorottya adományul kapták az itteni, fiágról reájok szállt birtokrészeket a rév-joggal együtt.

1526. Lövei János birtokolt itt, ki a pórlázadás alkalmával

elveszett iratainak ujolagos kiadatásaért folyamodott. 1530. birtokoltak még Ország Imre és Vitéz János.

1553. beiktattattak Losonczi István és Antal leányai az ősi, most a leányágra is kiterjesztett birtokokba.

1566. A Kerecsenyi család egyik tagja László volt a szigeti és gyulai várak főnöke, hol őt a törökök megfojtották.

1570. emlittetnek itt Kerecseni Rádi János, Nyakas Márton és neje Jékei Borbála, Csapi Ferencz, Büdi Mihály, Büdi Farkas, Petri Jób és Lónyai János. 1575-ben Büdiek beiktattattak a Guthi Ország Kristófról a koronára szállt birtokrészekbe. 1580-ban Büdi Klára irat Pankotai Mihályra egy jobbágytelket 50 frt fejében.

1583. Bégányi Lukács királyi ember által beiktattattak itteni, zápszonyi és eszterjéni összes birtokokba Büdi Mihály és Büdi Farkas özvegye született Lónyai Anna mint gyermekei István, Mihály és Boldizsárnak természetes gyámja.

1600. priberi Melith Péter és rokonai beiktattattak királyi adomány czimén a Büdi-féle részekbe, Romocsaházi István pedig a Lövei Péter-féle elkobzott birtokba.

Emlittetnek még: Büdi Erzsébet, Dessewffy Ferencz, Kubinyi István, Petri Gergely, Rádi Péter, Petri György, Retei Péter, Melith Pál és Czobor Mihály.

1623. Végrendelet alapján beiktattatott özvegy Lónyai Lászlóné és leánya Zsuzsánna, 1629. pedig cserneki Dessewffy Ferencz a magtalanul elhalt Sebesi Pál-féle részekbe királyi adomány mellett.

1633. birt Dessewffy Ferencz és Barkács István özvegye Budai Erzsébet.

1636. Barkács Mihály Kerecseny, Adony, Hetyén, Vid, Bodoló, Csaroda, Déda, Barkaszó és Zápszony helységekben levő birtokait nejére Szemere Dorottyára iratja 3000 frton, Szabó Mihályra pedig egy telkét 100 frton. — Ugyanazon évi junius 4-kén kelt egyezség szerint Barkács Krisztina kapta osztályrészül a kerecsenyi részt szőlővel és malommal együtt.

1648. birtak itt Guthi Boldizsár, Dessewffy Ferencz és László, Lónyai István, Nyakas György, Barkóczi István, Bay István, Forgáos István, Szintay Miklós, Váradkai Ferencz, Barkóczy László és Rákóczy László. (Megyei rov. összeirás).

1651. Péchi Ferencz és örökösei, majd Sályi István; 1652. Lónyai Zsigmond Guthi Miklós után, 1653. pedig Váradkai Fe-

renczné nyertek itt birtokot; ez utóbbi tiltakozott atyja Barkács István pazarlása ellen is.

1656. Pataki Gál János neje elzálogit Lövei Sámuelnek és Nadányi Margitnak egy nemesi udvart és házat 300 frton.

1694. Barkács István tiltakozik — Büdi Erzsébettől született gyermekei Barkács Mihály és Gábor, Katalin Fuló Jánosné és Krisztina ellen a Büdi-féle vagyon önhatalmu elosztása iránt s különösen Barkács Mihály és Katalin ellen azért is, hogy kerecsenyi házát erőszakosan megrohanták s abban hatalmaskodtak. (Leleszi lev.).

1815. Koczka József és a Nemessányi Polexinától született fiai József, László és Zsófia nevében is tiltakozik Nemessányi Anna, elébb Füzesséri Zsigmond, utóbb Némethy István özvegye ellen azért, hogy Kala Jánosnak bizonyos ősi birtokokat eladott.

Főbirtokosai most gróf Degenfeld Imre, Liptay Károly gr. Lónyai Gábor, Suhajda Mihály, Bárczay József, Uszkay Gábor, Szécsy Károly stb.

A kerecsenyi reformált község már 1595. évben anyaegyházat képezett; azonban 1645. és később 1745. táján ismét Adonynak volt fiókja. 1650. Uszkai Zsigmondné született Barkács Éva egy kendőt és 1664. évben Dobozi P. András egy czintányért ajándékoztak az egyháznak. Anyakönyve 1766. kezdődik. A róm. kath. vallásu Uszkai-család egy harangot öntetett a ref. egyháznak, melyet 1773. megtoldva átöntötték. Erről ez áll az emlékkönyvben: „és mivel több sulyu volt a harang, mint az uj anyag, azért a katholikus Uszkai-családbeliek halálakor is megadták vele a harang általi tiszteséget.“ Nagyobb harangja 1801. öntetett részben szintén az Uszkaiak segedelmével. Templomát 1792-ben megnagyobbitotta a község. Az 1823-ban megégett paplak 1825-ben építtetett fel.

Tiszakerecseny ujabb időben azon különös állapotba jutott, hogy régi ősi helyéről elmozdulni kényszerült. Ugyanis a Tisza árjai évenkint mindinkább szorongatván s partjait mindinkább mosván*), nehogy az elnyelés veszélyének kitéve maradjon, elhatározá a derék magyar község, hogy tovább költözik s lakházait is elviszi. S ez valóban megtörtént: most a falu a töltésen belül biztosabb helyen nyugszik.

---

*) Mily gyorsan mosta itt a Tisza a partot, kitünik onnan, hogy 1841. évben a templomtól és paplaktól még 12 ölnyi távolságban folydogált, 1848-ban már csak kilenczre, nehány év mulva pedig egészen közel ért hozzá.

Ez alkalommal a lakosok a régi elhagyatott hajdani r. k. templom köveit bontogatván, többször apró csecse-becsékre akadtak, később a czinteremben talált alapfalakból is szedegették ki a téglákat és köveket s szintén némi régi műtárgyakra és emberi csontokra akadtak. 1868. nyarán azonban a munkások egy beszakadt nagy sirbolt-féle düledékre akadván, abban tömérdek emberi csontot s egy helyen következő értékes ékszereket találtak: egy karcsonton két igen szép arany karpereczet, fehér és kékre zomúnczozva s veres kövekkel diszitve, ily alaku 17 darab arany gombot, 3 ujjgyűrüt, ismét egy ezüst kard-hüvely-töredéket, melyre K. G. betük valának vésve, e mellett feküdt egy igen nagy tallér nagyságu, 12 aranypénz sulyu, füllel ellátott arany emlékérem, melynek egyik oldalán Bocskay fejedelem arczképe s e körirat: „Stephanus Bochkay, D. G. Hung. Trans. Princeps et siculorum Comes 1605.,“ másik oldalán pedig egy kivont kardot tartó kéz s e felirat: „Dulce pro patria mori“ (édes a hazáért meghalni) látható. Ezeken kivül volt ott egy kis arany elkoptatott állapotban, 1 belga és 1 lengyel arany a XVI. századból, 5 apró ezüst pénz, egy láb hosszu mentelánez rosz aranyból, vastag, ezüsttel átszőtt zöldszinü selyem női ruha-foszlányok, melyeken arany csillagocskák ragyogtak s más apró vastöredékek. Ez ékszereket feldarabolva s részben átalakitva az egyház javára kisorsolták.

Kicsorna.

Oroszfalu a verchovinán, mely a nagyrosztokai g. k. lelkészséghez tartozik 25 lakházzal, 127 lakossal és 1580 holdnyi hegyes határral. 1870-ben 236 lakosa volt. A munkácsi uradalomhoz tartozván, Mágócsi Ferencz 1611. Puppin Istvánnak és utódainak adott kenézséget a végből, hogy itt falut alakitsanak; 1649-ben már 15 jobbágy-család tett itt urbéri szolgálatot. 1672. volt a kenéz Pupinovics Vaszil; 1699-ben a kenézség kibéreltetett 8

frton és adott a község II. Rákóczy Ferencz konyhájára 17 tyukot, 4 libát, 34 tojást és 4½ font vajat.

Kigyós.

Kies fekvésü magyar falu a Szernye tó déli szélén az ardói hegy közelében N. Bereg szomszédságában 49 lakházzal, 210 lélekkel és 2457 hold tértartalommal. A helység déli szélén az erdőnél egy kis lapályos mező terjed, mely király táborának neveztetik, valószinüen II. Andrásnak e megyében való táborozása emlékeül. A falu különben nevét vette a határban folyó Kigyós pataktól, mely igy már egy 1364-ki határjárásnál emlittetik. A XIV. században Kikos-nak is iratott, legalább igy fordul elő az 1333-dik évi papai tizedek rovatában, melynek akkori plébánosa Péter 3 garast fizetett pápai adóul. Régi kőtemploma a XV. század elejéről való.

1349. évben Péter lelkész az ő beregszászi szőlőjét, minden tartozékaival együtt a beregszászi birák előtt a tőle eredt János, István és Klára nevü gyermekeinek örökösen átadta*). A helység eleintén királyi birtokot képezett, később azonban a Beregszászon alapitott egyes kolostoroknak adományoztatott, 1366-ban ugyanis Erzsébet királyné meghagyta a leleszi konventnek és Debrői Miklós mester és udvari őrének (aulae nostre militi,) hogy a beregszászi Szaniszló rendü apáczák panasza folytán, mely szerint nagymuzsaji Konák István és fia János kigyósi birtokaikat háborgatták, vizsgálatot tegyenek s a kifejlődötthöz képest alapitsák meg a határt**) különben mar 1364. évben bejáratván a szomszéd Ardó község határa, abban Kigyós ugy emlittetik, mint a szerzetesek birtoka.

1456. beiktattattak királyi adomány alapján Hassagi Farkas, Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai László Kigyós azon részeibe, melyet a beregszásziak elfoglaltak. Az 1530-diki adóösszeirásnál birtokosokul a beregszászi barátok emlittetnek.

---

*) Zichy-Cod. II. 403. lap.
**) Datum Visegrad, feria 6. post. fest. Egidii, Leleszi lev. Prot. A. I. 24.

1545. Büdi Mihály királyi parancs mellett Longodár helység határát igazittatván, ez alkalommal a Kőrösberek nevü első mesgyénél a beregszászi- Domokos szerzetesek s a beregszászi lakosok ellenmondottak.

1552. gróf Révay Ferencz nádor Pozsonyban kelt parancsban meghagyta a leleszi konventnek, hogy a Szaniszló vértanu tiszteletére alapitott beregszászi kolostorban lakó Domokos szerzetesek kérelmére, kigyósi birtokuk határát járják be; ez okmányban királyi emberekül kijelöltettek Mathuznai György és Oroszi Demeter; szomszédos és érdekelt birtokosokul pedig meghivattak: Beregszász részéről Ádám Márton biró és Tóth Mihály hites, I. Ferdinánd beregszászi jobbágyai; Tyukodi Mihály deák; a beregi szent Pál rendü szerzet részéről: Barát Gergely, Károlyi Péter és Barta István; Büdi Mihály nagymuzsaji birtokos; Nagy Bereg részéről: Koncz Márton biró, Varga Lukács, Ujlaki János, Koncz Tamás királyi jobbágyok. Az Ardónál megkezdett s a Kigyós nevü patak partján folytatott menetnél, az itteni régi domb megujitásánál ellenmondottak: Ruszkai Dobó Ferencz, István és Demeter nevében annak jobbágyai. E határjárási okmányban emlittetik a nagyszőlősi ut is, melyen „sót szoktak szállitani.“

Az 1567-diki adórovatban emlittetik 2 telek birtokosául Székely Antal, azon megjegyzéssel, hogy az előző évben a tatárok két telket elpusztitottak.

1579-ben Schvendi Lázár cs. vezér a beregszászi szerzetesek birtokát elfoglalván, a szepesi kinostári igazgatóság alá helyeztetett; majd Mágócsi Gáspárnak adatott zálogul, ki azt Kátai Ferencz nevü szabadosának kétezer forinttal együtt hagyományozta 1586.*)

1612. birtak itt Melit Pál özvegye, Tárkányi István es Perényi György. 1626 és 28-ban beiktattatott idősb priberi Melith György Kigyós és zempléni Szent Mária helység s annak Mogyoróska nevü utcája birtokába, melyet azelőtt néhai atyja Melit Pálnak a fejedelem hü szolgálatáért zálogul adott, ennek elhunyta után pedig örökösei megosztozkodván, a nevezett két helység Melith Györgynek s utódainak adományoztatott. — A Bégányi Pál és Korcsma János királyi emberek s Kalmancsics Samu leleszi pap által eszözölt beiktatásnál ellenmondottak Kapi Sándor, mint kiskoru Kapi Kata gyámja és a királyi ügyész.

*) Budai kam. lev. 746. cs. 19. sz. Kátai Ferencnek anyja volt idősb Magócsi András leánya.

1648 említtetnek birtokosokul: Forgács István, Becsky György, Pető István, Melit Péter, Nyári Zsigmond, Perényi Zsigmond, Ráthonyi Ferencz és Barkóczy László. 1649-ben beiktattatott Szalai Barkóczy László és neje nagymihályi Bánffi Katalin ujonnan Kigyós és ungmegyei Zavoda helységek birtokába ellenmondás nélkül; ez alkalommal királyi emberekül müködvén Kigyóson Szabó György és Závodán Orosz Tamás s a leleszi konvent részéről, Kozmási János áldozár.

Főbirtokosa most a gróf Károlyi család és pedig György után gr. Károlyi Pista; nevezetesebb birtokos lakosai pedig: Csók, Gróf, Bákos, Balog, Bara, Fábian, Kaszonyi, Mester, Sass, Szarka, Vég és Kacz Kálmán örökösei.

A község 1595-ben már ref. anyaegyházat képezett, lèvén akkori hitszónoka Milotai János, s megtartá a maga számára a hajdani r. k. templomot is, mely a falu szélén némi magaslaton fekszik, körötte az egykori kolostor nyoma látszatván. A keletelt fekvésü, vastag falazatu templomka, nyugati oldalán diszes fő és délről kisebbszerü ajtóval bir; a hajónál jóval kisebb s kerek apsissal ellátott szentélye körboltozatu s rajta délről egy és keletről két kis ablakocska látszik. A vastag faragott kövekből épült diadaliven, olvashatlan betük nyomai észlelhetők. A bejáratnál fekszik egy pénzgyüjtő czintányér, melyen dombormüben az apostolok alakjai öntvék, ily megjelöléssel: „Sanctus Petrus“ sat. a közepén a felfeszitett Jézussal. Egy gótalaku kőoszlop, keresztelő medenczének vagy zászlórudnak tartójául szolgálhatott. A templom melletti faharanglábon egy régi kis harang csüng, e felirattal: „Sanctus Paulus, ora pro nobis! Kétségtelen, a kisberegi pálósok maradványa. Egyik ezüst áldozó poharát 1646-ban Nagykeresztesi János és neje Szabó Zsuzsánna csináltatták. Egy szép aranyvirágokkal himzett nagy kendője 1615. évből való. Anyakönyve 1765. kezdődik Vári Mihály papságában. 1829-ben a régi templom megujittatott s karzattal s körszékkel ellattatott, de azért tiszteletre méltó ódonságát megőrzé.

Érdekes, a helységnek maiglan használt régi magyar feliratu pecsétnyomója 1557, tehát I. Ferdinánd korából való. E kerék és kis tallér nagyságu pecséten, melyet éles perem fut körül, egy pajzs van jó mélyen vésve, s melynek alját s két oldalát két ágas bogas, leveles, felül tulipán alaku tölcsérben végződő virágszál környez. A pajzs felső szélén nagy kicsucsorodás látható s tompa szögre vágott két sarkának alsó vonalai kacskaringós fülekben vég-

zódnek. Ezután a pajzs behajlik, majd ismét urnaszerüleg kidomborodván, alul szivalakban fut össze. A pajzs közepén, alsó csucsától fölfelé, a helynévre vonatkozólag, egy tekervényes nagy kigyó látható, emelkedő helyzetben, feltátott, nagy fogakat előtüntető szájjal. A kigyó mellett jobbra I. I. H. S. betük, balra pedig az évszám „1557“ végre a pajzs fölött, korona helyett ez egyenlőtlen betükkel irt név: „KEQIOS“ (= Kigyós) látszik.

Kisfalud.

(Szilcze.)

Orosz falu a felvidéki járásban 101 lakházzal, 1114 lakossal és 1803 holdnyi hegyes völgyes határral a Borsova termékeny jobb partján. Hajdan Kis Ilosvának is mondatott. Innen vette nevét a Kisfalusi máskép Kisfaludi, egykor a vármegyében virágzott nemes család. — Már egy 1457-diki okmányban emlittetik, hogy Kisfalusi Maxim György özvegye s Komlósi Miklós fiai osztozkodtak; e szerint a Kisfalusi család egyik ága volt az Ilosvai és Komlósiaknak. Ugyanis Karácsony egyik utódja Maxim vagy Maxem e faluba költözvén, innen Kis Ilosvai utólag Kisfalusinak neveztetett el.

1458-ban Dolhai Ambrus tett itt foglalást, miért az Ilosvai család ellene panaszszal fellépett.

1522. pereltek Ilosvai Miklós és János berzenczei Bornemiszával és Tomori Lőrincz munkácsi várnagygyal, kik a Hát erdőben a Kisfaludi határban termett makkot elfoglalták s ott önkényesen határjeleket állitottak.

1552. birtokoltak itt: Ilosvai Miklós, Menyhért és János, Tarnóczi István, Kerepeczi Ferencz és Kisfalusi János, 1567-ben még Ilosvai László és Mihály, Vitkai Mihály és Bégányi Miklós. Tarnóczi 1572-ben is beiktattatott az Ilosvai János-féle részbe.

1589-ben Kisfaludi Demeter, János és Mihály birtak itt. 1600-ban még Erdélyi János és Mező Gáspár is. 1628 Kisfaludi Miklós és Péter, özv. Szini Józsefné és Eödönffi Vinnai István. 1648-ben pedig Kisfaludi Gábor és György, Urai György özvegye, Ilosvai Simon és János özvegye. 1667-ben emlittetnek: Kisfaludi György és Horváth György. 'E Kisfaludi volt ez időben a megyének alispánja s meghalt 1681-ben Munkácson, özvegye Milcsek Erzsébet rendezvén a diszes temetést.

1687. Pálóczi Horváth Pálné Kisfalusi Zsuzsánna bevallotta Dombi Györgynek és Kapornaki Gergelynek kisfaludi, bródi, ilosvai és polyánkai birtokát s Munkácson egy kuriáját és 2 szőlőjét.

1750. Bagossi György fia József és Zoltán István emlittetnek birtokosokul.

1803. junius 30. beiktattatott báró Salhausen Mór. 1818 április 5. kötöttek Nagyváradi Ajtai Ferencz és Imre szerződést az Ilosvai családdal az Ilosvai Imre magtalan kimulása esetére rájok szállandó vagyon iránt; mi ellen többen tiltakoztak.

Később lettek még itt birtokosokká az Ilosvai és Ajtai családokon kivül a Morvai, Gulácsi és Komorócziak is. 1864-ben megvette Nizsalovszky Endre, kir. járásbiró Ajtai Samutól, Gulácsi Lőrincztől, Komoróczi Károlytól és Pétertől ezeknek birtokrészeit. —

A g. k. egyházközségnek van itt lelkészsége és kőtemploma. Hajdan e helyhez apátság is volt csatolva, ily czim alatt: „Archimandria s. Joannis baptistae de Kisfalud,“ mely most szünetel.

Postája 1868 óta müködik.

A Mocsárka nevü puszta e falu határához tartozik.

Klacsanó.

(Klyacsánovo.)

Orosz falu Munkács közelében 129 házzal, 703 lakossal és 1709 holdnyi határral. Lejtőin számos őskori halom emelkedik, melyben szén, hamu, durvacserép, tüzkő szilánkok és bronzeszkö-

zök találtatnak. 1868. évben e sorok irója is több ily halmot ásatott fel; a Gallis hegyen régi irlalapok (graphit,) Lovácskán pedig őrlőkövek és barbárkori ezüst érmek találtatnak. E lelhelyek azt igazolják, hogy évezredek előtt az őskorban erre vezetett a közlekedési ut az északi és keleti tájak felé s az őslakók a magasabb helyeken tartózkodtak.

A XV. században élt itt egy klecsanói nevü család, ugyanis K. Demeter és Tamás 1475. elfoglalták Homoki István itteni birtokát, miért Mátyás király parancsára Kissurányi Aurel kir. ember és Domokos leleszi áldozár vizsgálatot tettek*).

Ugyanazon században birtokolt itt a klacsanói Gallis család is, melyről a közeli szőlőhegy is nyerte nevét. 1507-ben Gallis István a megye alispánja volt. 1519-ben Kókai Gergely Gallis Margitnak 25 frtért két telket eladott. 1530-ban élt Gallis Ferencz; 1552-ben pedig Gallis János, ki az azon évben Benedikén a Tárkányi család, Bajomi Ferencz és Mérei Gáspárné Nagytárkányi Ilona kérelmére megtartott határigazitásnál királyi emberül működött. —

1567-en volt itt Bilkei Mátyásnak 7, Németi Kristófnak pedig 4 jobbágya.

1563. Gallis Zsófia Nyilas István neje, Pohuxai Kata, Sztrithei Miklos, Lónyai János és Kerepeczi István tiltakoztak a klacsanói és dávidházi részek elfoglalása miatt. — 1569-ben Gallis István egy részt átenged Drugeth István és Miklósnak. 1570 emlittetik Thusai János özvegyeul Gallis Klára.

1570-ben tiltakozott Gallis István — Anna ellen foglalás miatt. 1576-ban Gallis Zsófia és Sztrithei Miklós megvették Kerepeczi István egész itteni birtokát. 1578-ban elzálogositá Gallis Klára birtokrészét munkácsi Nyilas Mihálynak és Gallis Zsófiának.

1579-ben Gallis Anna Ormányi Istvánné és Ormányi Kata hajadon megvettek itt Gallis Istvántól egy részbirtokot. Ormány István pedig két jobbágytelket.

1538. Karvai Orlle Miklós és Ormány István beiktattattak Klacsanó egész birtokába, Gallis István magvaszakadtával az nekik adományoztatván. A Gyalui Vass István kir. ember és Rajki Péter leleszi pap által tett beiktatásnál Lónyai János és Gallis Nyilas Zsófia ellenmondottak.

*) Leleszi levéltár, Prot. A. A. D. II. pag. 512. N. 11. Innen a több adatot is meritém.

1584. Gallis Klára kiegyezett Drugeth Istvánnal férje, Thusai János megöletése ügyében. — 1592-ben Gallis Klára elzálogitá itteni birtokát Szabó Lukácsnak 200 frtért. 1638-ban volt itt zálogbirtokos Ibrányi János és Mihály.

1640. Klacsanói Horváth Ferencz csere utján kapott itt Rákóczy György fejedelemtől jobbágyokat; Horváth neje volt mészkői Székely Borbála. Az egyezkedésnél képviselték Rákóczyt annak ügyészei Bodó Lajos és Göczi László s udvari tiszte Varjassi János. Az oklevelet pedig aláirták: Kisfalusi Péter alispán, Kerepeczi István és Gulácsi Ferencz szolgabirák, Kigyósi István, Kerepeczi Márton, Hetei Zsigmond és Péchy István táblabirák és Balling János munkácsi várkapitány.

1647. klacsanói Horváth Borbála 12 frtért eladott egy telket Bartha Lászlónak. 1657-ben tiltakozott Horváth László testvére, Ferencz ellen az itteni kuria és dávidházi birtok elidegenitése miatt. Akkor birtokolt itt Szabó Pál is.

1663. Klacsanói Horváth János és neje Szentmarjai Mária adományul nyertek Munkácson egy udvartelket.

Ez időben birt itt Báthori Zsófia Barkóczy Ferenc fejedelem özvegye is udvartelket, mi kitetszik az azonkori urbéri feljegyzésekből, mely igy hangzik: „Majorság, szántóföld a dávidházi határon két nyomásra vagyon, rét is ő ngok szükségére excindált rész vagyon; de protunc az akkori mélt. fejedelem asszony conferálta mind a majorság szántóföldét, mind a rétet Klacsanói Kuriához Marin Péter ur számára ad beneplacitum et dispositionem D. Terrestris; minthogy pedig ezen collatio expirált, tiszturaiméknak ezen majorság szántóföldeire, rétekre gondot kell viselni ugy mint másokra".*)

1778-ban pereltek Joó Mihály — Horváth Jánossal és Dobos Jánossal az ezek által kökényesdi Pap János, László és Mihálylyal az iteni birtokok iránt kötött szerződés miatt.

1814. Kökényesdi Pap Mihály többi rokonai nevében is meghatalmazta Joó Imrét arra, hogy a klacsanói, munkácsi és dávidházi családi vagyont visszaszerezze**).

*) 1672. 1682. 1699-ki urbérek a munk. levéltárban.

**) Plaenipotentia constitutio generosi Michaelis, filii Georgii, filii alterius georgii Pap de Kökényesd, e nobili Dna Maria Dioső de Attya, filia Katharinae Horvath de Klecsanó, ex uli condam Dna Elisábetha Leövey de Eadem, filia vero Francisci aeque Horváth de Klecsanó, ex uli Dna Barbara Székely de Mészkő filii vero alterius Francisci aeque Horváth de Klecsanó, filii item Joannis utpote Horváth de Eadem Klacsano, e uli olim Catharina Gallis de Klecsano progenitarii. (Leleszi lev.)

Ugyanakkor Dobra János elzálogositott Cseh Sándornak és örököseinek 32 évre 400 frtban két itteni telket és egy faházikót, mely jogon itt maiglan birnak a Cseh-családbeliek.

A Horváth család, mely itt a XVII-dik század elején honosodott meg, (H. János nőül vévén Gallis Katát,) 1878. évben enyészett el, azon évi junius 29-kén törvényes utódok nélkül hunyván el Horváth Alajos ügyvéd, ki az általa itt néhány év előtt épitett r. kath. templomban temettetett el.

Jelenlegi főbb birtokosai most: Joó Lajos, Cserszki Antal, Hubert Károlyné, Cseh Sándor s má-ok.

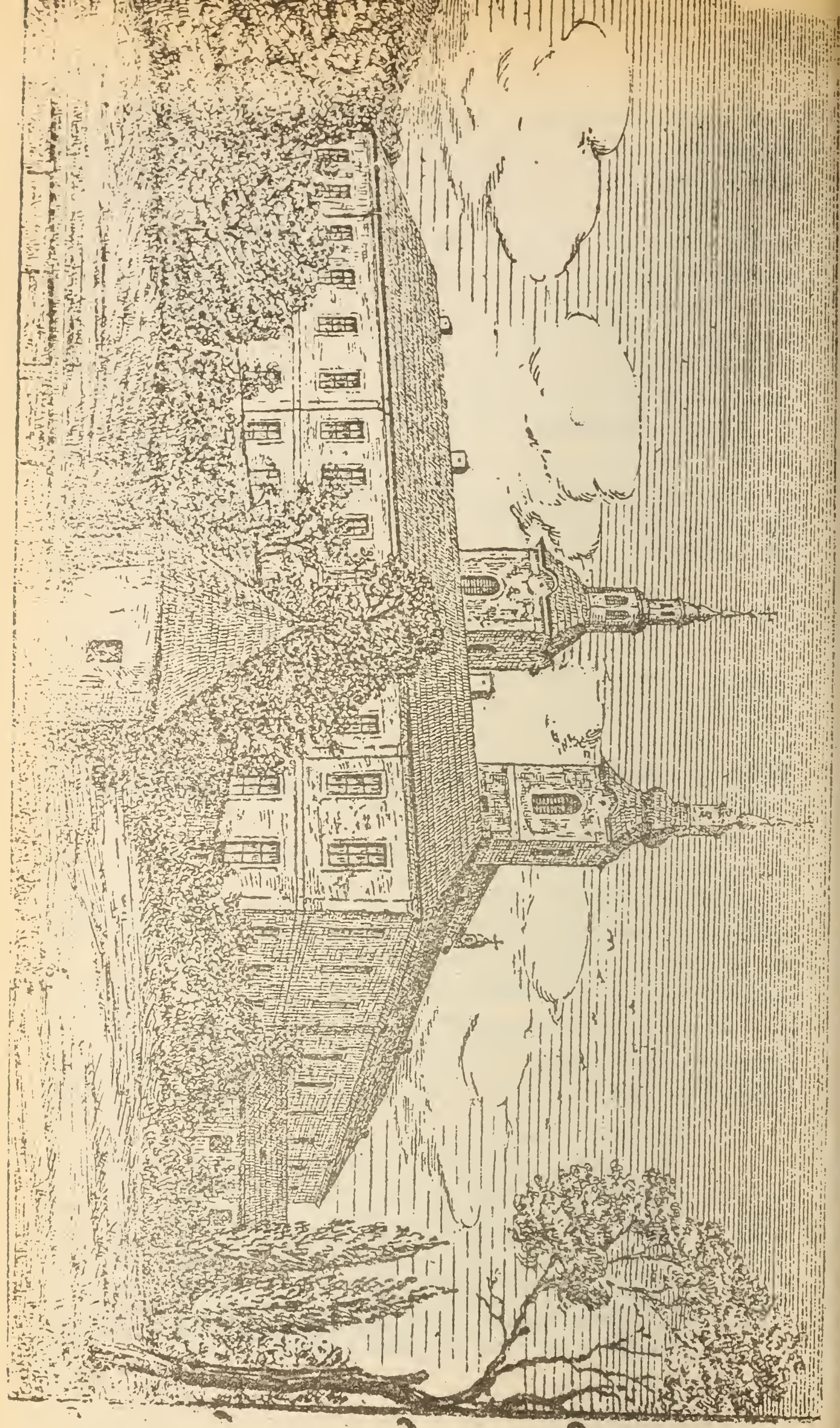
A XVI. században itt számos református jobbágy lakott, kik az akkor Iványiban volt protestáns anyaegyházhoz tartoztak; azóta a lakosok teljesen eloroszosodtak s a 420 főre menő g. k. hitüek, kiknek itt kőtemplomuk van, a szomszéd iványi lelkészséghez tartoznak.

Klastromalja és a csernekhegyi monostor.

(Podmonasztirj.) Képpel.

Munkács bájdus vidékének egyik müvészi ecsetre érdemes pontját képezi a várostól észak-nyugatra mintegy negyedmértföldnyi távolságra emelkedő, tölgyfa és szőlővel beültetett Csrnekhegy lejtőjén diszlő emeletes kolostor, mely a Vazulrendü szerzet rendháza. A monda szerint e ponton állott Álmos sátora midőn a honfoglaló magyarok elsőizben megállapodtak Munkácsnál. Általános a vélemény, hogy a csernekhegyi Vazul rendi kolostort*)

*) Az alapitójáról elnevezett Vazul görög kath. rend 361-ban alakult s igy felette régi. Legnagyobb népszerüséget nyert az oroszoknál és görögöknél s annak tagjai közé nem ritkán császárok s azok nejei sem átallottak belépni. Hazánkban 1360. év óta él e rend, s mint tudjuk, 1491-től 1772-ig ennek tagjai közül kerültek ki a munkácsegyházmegyei püspökök, kik a mult század közepéig Csernekhegyen laktak. A magyarországi rendtartományhoz, melynek főnöke (protohegumen) rendszerint itt tartja székhelyét, tartozik a miszticzei (alakult 1676,) a bikszádi (1700), bukóczi (1742), huszt-baranyai (1716); kis-bereznai (1742), krasznabrodi, mária-pócsi és az alsó karaszlói zárda, mely alapittatott 1750-ben.

1360-ban Koriathovics Tódor litvániai herczeg és Munkács ura alapitotta volna szent Miklós püspök tiszteletére azon kijelentéssel. hogy a szerzetesek az ő lelke üdveért Istennek szolgáljanak. Ehez rege is fűződik. Ugyanis a klastrom irattárában levő régi feljegyzés szerint, Koriathovics herczeg egyizben a Csernekhegy tájékán vadászván, egy óriási kigyó által támadtatott meg, melyet csak szent Miklós segitségül hivása mellett annak oltalmámával győzhetett le s ezért fogadásához képest, azon helyen, hol a szörnyeteget megölte, hálából szent Miklós tiszteletére alapitá a klastromot. Az alapitó okmány szerint, mely Munkácson, mártius 8. 1360-ban kiállittatott, Koriathovics a monostor javára, az ő saját vagyonából két helységet, Bobovistyét (Bubuliska) és Laukát minden azokhoz tartozó jövedelemmel, tizeddel, folyókkal és malmokkal adományozott oly megjegyzéssel, hogy Bubuliska község tartozzék még évenkint a szerzetnek hat, Lauka pedig 4 sertést adni.; továbbá ajándékozta az iványii és „lelyecsokai“ (Lovácska) s más szőlőhegyek tizedét, Oroszvég helység termés-tizedét és attól hét sertést; azonfelül rendelt a munkácsi vár jövedelméből évenkint tiz köböl rozst és tengerit, négy hordó bort, száz kősót és száz vonás forintot adatni. Ez adománylevelet végre azon nyilatkozattal fejezé be, hogy ki a monostort utódai közül az alapitvány élvezetében megháboritaná: az lelkéről Isten előtt feleljen.

Ez alapitványt s illetőleg adománylevelet megerősité 1458. Mátyás király; ellenben birtokosutódja Hollós János 1493. Dorottya napján Munkácson kelt, Dienes Munkácsi plébános és a csernekhegyi monostor közt némi jövedelmek élvezete iránt támadt viszály elintézése alkalmával, hamisnak, valótlannak kinyilatkoztatta. Ez okmány a pozsonyi káptalan levéltárában őriztetik*), hol azt 1877-ben megszemléltem; s valóban e bőrhártyán kiállitott irat első pillanatra gyanusnak tünik fel, mert eltekintve attól, hogy a bőrhártya szokatlanul vastag, durva, s alakja rendetlen, mintha valamely könyv boritékjáról lemetszetett volna, a rajta levő irás, mely elfakult s nagy betükből áll, inkább a 13., mint a 14. századbeli okmányok utánzatára mutat, a szövegben előforduló szóróviditések is; de a gyanut még inkább növeli azon körülmény, hogy nincs pecséttel ellátva s a róla lecsüngő selyem czafrang e kételyt s hiányt helyrehozni képtelen.

1458. Mátyás király, Budán (in vigilia festi assumptionis b

*) Fasc. I. N. 1. Capsa 11.

Virginis) kelt iratában Lukács nevü ruthén áldozárnak a munkács monostori Szentmiklósról nevezett plebániát adja a hozzá tartozó két nevezett helységgel együtt s a beiktatást a leleszi konvent által eszközölteté.*)

Ez időben az iványii r. k. lelkész s a szerzetesek közt a bortized s egyéb jövedelem élvezete iránt ozivódás keletkezvén, a lelkész több társával a monostorba erőszakosan berontott s a barátokat szakálluknál fogva rángatta és ütésekkel illette, nemcsak, hanem a monostort a dézsma utján nyert bortól megfosztotta, miért is Lukács áldozár panaszára Mátyás király 1488-ban meghagyta Raskai Balázs budavári udvarbirónak (Provisori castri budensis)**), hogy a panaszt vizsgálja meg és a nevezett plébános által, ha csakugyan bünös, a monostornak elégtételt adasson.

1484. Mátyás király neje Beatrix beleegyezésével fia Jánosnak a munkácsi uradalmat adományozván, ahoz, ez okmány szerint, már akkor Bubuliska és Lauka is tartoztak, melyek, ugy látszik, ez időben vétettek el a monostortól s három századon át a várbeliek által használtattak.

Különben a csernekhegyi igénytelen monostor, mely eleintén templomával együtt egyszerü fa-épitmény lehetett s csak évek mulva építtetett a zárda szük kiterjedésben szilárd anyagból, a fatemplom azonban még 1661-ig fennállott, s melynek helyére akkor Multyánszky Ágoston moldovai vajda egy uj templomot szilárd anyagból épittetett, mely 1823-ig fennállott a mostanitól észak felé. — 1491. évtől fogva a munkácsi püspökök székhelyeül szolgált, mint azt illető helyen tüzetesen előadám;***) s mint ilyen az elfolyt századokon át több izben viharos jeleneteknek és szenvedéseknek tárgyául szolgált. Igy 1551. évben is feldulatott a kolostor s a latorczai malma, melynek felépitésére 1552. márcz. 15. Ferdinánd királyi engedélyt adott.†) 1640. decz. 13. elfogatott az oltár mellől Taraszovics Vazul püspök, jóllehet ennek előtte ő Rákóczy György kedveltje volt, kinek kérelmére 1648. aug. 5. megengedte, hogy a kolostor körüli vizet halásztathassa s az urad. erdőkben tüzi és épületi fát vágasson.††) Ez alkalommal a zárda ismét feldula-

*) Fasc. II. N. 1. — Ez okmány 1643-dik évben Krupeczki Athanász premiszlei püspök birtokában volt, mint ezt sajátkezü feljegyzése igazolja s kinél akkor, kétségtelenül megőrzés végett, letétettek a kolostor fontosabb okiratai.

**) U. o. N. 3.

***) L. Munkácsi püspökség.

†) Pozsonyi kápt. id. h. 8. sz.

††) U. o. 17. sz. Ez okmányban Rákóczy az ő hivének mondja „Taraszovics Balázs“ orosz püspököt.

tott s az elszéledt szerzetesek az érdekes alapitványi és egyéb okmányokkal ismét a szomszéd Galicziába menekültek, üresen hagyva a kolostort. Az okiratok azután a pozsonyi káptalani irattárban tétettek le, hol maiglan őriztetnek; 1720. szept. 13. VI. Károly a munkácsi püspökségre vonatkozókat hiteles másolatban kiadatni rendelvén. Végre Thököly kivonulása s az oly soká dühöngött szabadság- és polgárharcz megszüntetése után az elnyomott kolostorra nézve is szebb napok bekövetkezvén, Kollonics bibornok s a Rákóczy árvák gyámja közbejárására 1692-ben vissza nyerte Bubuliska és Lauka helységeket is; megerősitvén az illető átadási okmányt 1693. febr. 23. Lipót király is s igy azóta azokat a szerzet háboritlanul birja.

Kollonics 1692. aug. 22. intézkedett az iránt is, hogy az uradalom tisztei a Koriathovics-féle alapitványt teljes épségében fentartani s annak értelmében a püspöknek minden járulékait kiszolgáltatni tartozzanak; maga Rákóczy Ferencz, Sárospatakról 1697. április 21. kelt, Csap János munkácsi uradalmi felügyelőhöz intézett rendeletében meghagyta, hogy addig is, mig közte és nővére Julia közt a jószágok elosztása iránt intézkedés megtörténik: Bubuliskát és Laukát a szerzetnél hagyja meg.

De Camellis József püspök a régi kolostort kiigazittatta; hogy mily szerény volt e püspöki székhelyül is használt lak, kitünik egyik 1734-diki fölvételéből.*) E szerint a kőtemplom szük és ronda volt, a püspöki lakosztály állott két kis szobából, 1 kamarából és konyhából; a szerzetesek zárkái (cella) sötétek és szerfelett szükek valának, és pedig állott egy sorban hat, melyek egyenkint 4 lépés hosszuak és 3 szélesek voltak; a közös étterem hasonlóul sötét és parányi s az épületet kétfelé választó folyosó oly keskeny volt, hogy abban csak egy személy fért el. Ezen, a mostani kényelemhez szokott utódok előtt hihetetlennek látszó szük kolostor alapfalai maiglan látszanak a kolostor udvarán a nyugati bejárat előtt. De Camellis alatt ez épületnek 1 konyha, pincze és kőlakházból álló része került összesen 457 frt és 10 denárba; jegyzéke szerint fizettetett a pinczevájó munkásoknak 16 frt és 4 mérő rozs, a kőtörésért 5 frt, mészért 8 frt; Márton nevü kőmivesnek 37 frt 28 d., napszámoskodó németeknek 44 frt s élelmezésökre 22 frt sat.

1734-ben ismét kibővittetett a kolostor Olsavszki Simon püs-

---

*) Beniczki Péter szolgabiró és Patai Samu esküdt által 1734. febr. 26 kiállitott hivatalos bizonyitvány.

pök alatt; melynek felépitéséhez az uradalom is száz forinttal járult; azonban 1751. áttétetett a püspöki lakhely Munkácsra.

Valamint a 17. század harczias korszakában, ugy későbben is a fejedelmek védlevéllel látták el a kolostort; igy 1693. Lipót király is, ki a kolostort s az ahoz tartozó helységeket a katona-szállásolástól s egyéb terhektől felmenté. E szabadalmat azután a kolostor s a helység sok éven át élvezé, mint azt a megyei levéltárban levő, 1754. évről szóló jegyzőkönyvek igazolják, mely szerint megrendeltetett, hogy a fejedelmi kiváltság csupán a régi lakosokra terjesztessék ki; végre 1746. a közterhek viselése czéljából megrendelt hatósági összeirás, minden ellenvetése daczára, ide is kiterjesztetett; Olsavszky Manó püspök a felséghez sikeretlenül folyamodván. E buzgó püspök alatt kezdett ujonnan épitteni a mostani diszes, emeletes kolostor, melynek alapkövét 1766. ő tevé le s mely hat év mulva befejeztetett. E nagyszerü épületet Rácz Demeter alapitotta saját költségén. Rácz 1710. született Munkácson, hol atyja György gazdag görög kereskedő volt, ki a Rákóczy-háboru idejében egy alkalommal Apostol nevü kereskedőtársával a császári seregnek 80 ezer forintot kölcsönzött. Atyja halálával Demeter gróf Károlyi Ferencz lovas ezredébe állván, egy ütközet alkalmával azáltal menté meg Károlyit, hogy őt lován az ellenség kezéből kiragadá, mely hős tettét a fővezér nemcsak az által jutalmazá meg, hogy a kölcsön-összeg visszafizetését kieszközlé, hanem vezendi birtokát is ajándékozá neki és jószágai igazgatójává tevé, s mint ilyen a gróf sógornője, gróf Csáki kisasszony kezét is elnyeré; ennek korai magtalan halála után a Dombrádi család egyik leányát vevé nőül, azonban ez is csakhamar utód nélkül elhunyván, lelke vigasztalására kezdé a a zárdát épittetni, melyben 1782. április 11. el is temettetett. Ő alapitványokat is tett, melyek azonban, valamint Rácz Demeter egyéb hagyatéka, nővére által, Seguny oroszországi tiszttartónál volt férjnél, 1786-ban támasztott örökösödési jogon lezároltattak. A kolostor felett állott templom, mely Zékán püspök alatt a 17. században, a régi eredeti fatemplom helyén Multyánszky vojvoda és neje Dominika által épttetett, immár kevéssé diszes lévén, egy ujnak emelésére Rácz Demeter végrendeletileg tetemes összeget hagyományozott, melynek alapja azután 1798-ban Basilovits Iván rendfőnök alatt letétetett és 1804-ben befedetett.

1770. junius 3 pünköst vasárnapján hallgatott a régi templomban II. József császár misét, mely akalommal a kolostorhoz Albert herczeg, Lasci tábornok és Noszticz ezredessel hajón ment

át, onnan pedig az épületig lovon; a templomba a kolostor főnöke által bevezettetvén, az ajtótól a második székben megállapodott, jobbjafelől Albert, bal felől pedig Bacsinszky András dorogi főesperes foglalván helyet; ez utóbbi müvelt és tudományos papot azért rendelvén magához, hogy a szertartás egyes mozzanatait neki megmagyarázza. Mise után a Latorcza balpartján levő táborba viszszament.

Midőn József a kolostorok eltörlését megrendelé, e monostor felett is történtek értekezések s kevésben mult, hogy a létszámból ki nem töröltetett*). — 1862. julius 18-kán reggeli $7^1/_2$ órakor a templom tornyát bádoggal fedő zsidó-legények vigyázatlansága folytán a templom fedele meggyuladván, attól csakhamar a kolostor s a helységben nyolcz lakház égett el.

Egy 1704. évi urbérben a Csernekhegy Cserniszegnek, 1798-ban pedig Csernik-nek is mondatik. — E helyhez van csatolva egy g. k. apátság is (archimandria S. Nicolai de Monte Csernek prope Munkács,) mely most szünetel.

A nagy terjedelmü kolostor épületében, melynek éttermében több régi olajfestmény, a többi közt Koriathovics Tódor képzelt arczképe is látható, jelenben Mikita Máté rendi főnökön kivül 6 szerzetes atya és 4 növendék lakik**).

Maga a klastrom alatt elterülő s az oroszvégi g. k. lelkészséghez tartozó helység áll 191 g. k. 23 r. k. és 10 izraelita lakosból és 40 lakházból.

Klastrom-falva.

Uradalmi oroszfalu a Háthegy nyugoti lejtőjén, a felvidéki járásban, 19 házzal, 133 lakossal és a faluhoz csatolt 2032 holdnyi

*) Munk. urad. levéltár.

**) E rendnek vannak még házai: Miszticzén, Máriapócson, Kis-Bereznán, Bikszádon és Husztbaranyában.

uradalmi határral. Nevét, a népbagyomány szerint, a 13. században onnan vette, hogy e helység, valamint a szomszéd Papfalva papi birtok volt, s hogy e tájról egy Kárász nevü nagyváradi kanonok telepitette volna a lakosokat a róla elnevezett Karaszló ugocsamegyei helységbe is 1317. évben. Különben oroszul Handeroviczának mondatik azért, mert a 17. században Handera nevü családnál volt a kenézség; 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna idejében Handera János kenéz volt egyszersmind e vidéken uradalmi ispán*), miért a kenézséggel járó fizetéstől szolgálata tartamáig fölmentetett. Akor találtatott itt 3 jobbágy, 3 fiu, 2 telek, 12 ló, 6 tinó, 10 tehén, 100 juh, 50 sertés és 10 méhkas. Ma a lakosok kezén van 9 ló, 84 szarvasmarha, 4 juh, 40 kecske, 80 sertés és 9 méhkas. A gróf Schönborn-család birtokához tartozó Malinik és Hürki nevü gazdaságok ide tartoznak.

Uj-Klenócz.

(Novi-Klenuvczi).

Tót-falu a regényes vizniczei völgyön a munkácsi járásban s tartozik a munkácsi uradalomhoz. 1827-ben Gömör vármegyéből ide költözött szlávokból alakult e telep, akkor elsőizben heten szállták ide, 1829-ben már 17 ház állott s 1830-ban ismét többen vándoroltak ide, kapván az uradalomtól munka és bérfejében bel- és külső telkitartozmányt, az illető telepitvényi szerződést 1830. május 16. irták alá gróf Schönborn Ferencz alatt. Ez uj helység a Viznicze, Runo-, Gévénfalva, Olláz, Iglincz és Koczkaszállás helységek határai közt irtott erdőterületen keletkezett. A lakosok többnyire ágostai hitvallásuak s Beregmegyében az egyetlenegy evang. hitközséget képezik, jelenleg 55 házban 341 lakos találtatik, kik a közeifekvő uradalmi vasgyárban és erdőkben nyernek foglalkozást s

*) Azon évi urbarium az urad. levéltárban.

fuvarozással is keresik kenyerüket. Van saját evang. lelkészök és kőtemplomuk. A Klenóczhoz csatolt uradalmi terület, leginkább erdőség, 13,541 holdat tesz.

Klocskó-falva.

(Klyocskuvczi).

A hribóczi g. k. lelkészséghez fiókul s a munkácsi uradalomhoz tartozó falu 14 házzal, 63 lakossal és 183 holdnyi hegyes határral a munkácsi járásban. Nevét vette a XVI. században élt Klucsko András nevü itteni kenéztől s eleinte Klucskofalvának mondatott. Az 1649-ki urbér szerint volt akkor itt 9 jobbágytelek, 22 fiu, 10 ló, 26 ökör, 6 tinó, 28 tehén és 12 sertés és 12 méhkas, akkor öt külön kenyéren élő Klucsko nevü jobbágy lakott itt és 5 drabant; 1672. Báthory Zsófia idejében volt a kenéz Klucsko János, a batyko pedig Baranko Pap János. 1699-ben Rákóczy Ferencz alatt volt a batyko Zareva Pap Péter s volt akkor külön paplak és fatemplom is, de a kenéztelek elpusztulva üresen állott. Vagyonilag a lakosság azóta nem igen gyarapodott, nem találtatván több 1870-ben a kezén, mint 28 szarvasmarha és 3 sertés.

Klucsárka.

A munkácsi járásban fekvő uradalmi orosz helység, 116 házzal, 584 lakossal és 605 holdnyi sik és termékeny határral. Egykor, különösen a 15—16 századokban Alsó-Luoskának nevez-

tett. 1455-ben birta az Agárdi-család, majd a Tárkányi és Kenderesi. Az 1484-diki Hollós János-féle adománylevélben Kislucska néven a munkácsi vár tartozékául emlittetik. Jelenben a népes g. k. hitközség az ujdávidházi lelkészséghez tartozik, de van itt saját régi fatemploma. 1787-ben az erdőben Holeczki Dániel nevü fiu egy bögrében régi lengyel érmeket talált.

Koczkaszállás.

(Koszino).

A munkácsi járásban hegyek közt fekvő, a munkácsi uradalomhoz s a dunkofalvi lelkészséghez tartozó orosz helység 32 házzal és 178 lakossal. 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt 24 jobbágy, 33 fiu, 4 ló, 56 ökör, 25 tinó, 55 tehén és 64 sertés. A kenézség a lakosok közt rendre járt s volt egy kenézmalom is az Ubova patakon. Az akkori jobbágyok közt volt több magyar is, u. m. Berengya, Kolbász, Koczka, Busnyák, Parlagh, Kovács sat., ezek közt volt 9 hópénzes és 4 székely drabant, batyko, Pap Prokóp. — 1672-ben volt a kenéz Kolbász András, batyko Pap Jakab; 1699-ben a batyko Pap Demeter. — Nevét valószinüleg a Koczka nevü családtól vette, mely keletkezése idején telepitő kenéz lehetett.

A g. k. lakosságnak van saját régi fatemploma.

Kucsova.

(Német Kucsova.)

Orosz-német helység a munkácsi járásban a Felső-Schönborn feletti magaslaton 33 házzal, 213 lakossal és 1549 holdnyi területtel; határában vasércz és barna kőszén rétegek találtatnak. A 17. században, nevezetesen az 1649-ki urbárium szerint Korcsovának (bozótos) neveztetett, melynek akkor Szentmiklósi Tamás volt a kenèze. A 12 jobbágycsalád magyar volt ily névvel: Vólya, Vizniczei, Lengyel, Mihovics, Szolyvai, Charitin, Lucskai, Sánta és Kerepeczki, kik azóta mind elenyésztek. 1649. okt. 25. Lorántffi Zsuzsánna Horváth Györgynek életfogytáig adományozta a falut, hogy abból magát táplálja, de el ne idegenitse. 1672-ben Báthori Zsófia alatt volt itt a kenéz Munkácsi Miklós, ki évenkint 1 nyestet, 1 őzet, 2 császármadarat és 3 frt drabantpénzt tartozott a munkácsi várhoz szolgáltatni. Ekkor volt itt 10 jobbágycsalád, 17 fiu, 10 ökör, 18 tehén és 25 sertés. Vizniczei Tamás volt a „futosó biró". 1699-ben viselte a kenézséget Munkácsi Gergely, ki nyest helyett 4 frt, a kavclyért 1 frt, a császármadárért 50—50 pénzt s az őzért 1 frtot tartozott fizetni. Majd a lakosság annyira megfogyott, hogy 1728-ban, midőn a helység a munkácsi uradalommal együtt a gróf Schönborn családra jutott, a telkek fele üresen állott, miért is oda 1748-ban német jövevény családokat telepitett, kiknek száma 189 lélekre megy, s mint római katholikusok a f.-schönborni parochiához, ellenben a 33 orosz a repedei g. k. lelkészséghez tartozik. Amazoknak van itt kőtemplomuk is. A németek, kiknek átlag 4—5 holdnyi birtokuk van, szorgalmasak s munkakedvelők.

A 17. században még rengeteg erdőség boritá e vidéket; igy az 1649-ki urbariumban emlittetik, hogy az Aszaj nevü határbeli erdő bőven terem makkot; ma ennek területét apró cseprenték boritják.

Kölcsin.

(Kolcsino.)

Orosz falu a munkácsi járásban Podhering közelében 53 házzal. 298 lakossal és 1898 holdnyi határral. Egykor a szentmiklósi, majd a XVI-ik századtól a podheringi kastélyhoz tartozott, végre 1673-ban Báthori Zsófia szerzé meg. 1668. Eszterházi Drugeth Mária birtoklása idejében, Báthori Zsófia Munkács birtokosnőjének Bornemisza nevü tiszte fegyvereseivel széthányatta a határbeli malmot, a Latorcza vize iránt támadt viszálykodás folytán. 1691-ben volt itt 11 jobbágy, a többi 12 időközben elpusztulván; Surányi Dániel, Illés és Kudrimics Miklós pedig közelebb történt letelepedésök miatt adómentességet élveztek. Temploma réginek mondatott ez urbèrben, s a faépitmény a régi temetőben állott; a mostani g. k. kőtemplom uj csinos épület. Az 1849. április 22. itt vivott ütközetben a helység házait nehány ágyugolyó érte, különösen a korcsmát, a nélkül, hogy sulyosabb kárt szenvedett volna.

1800-ban állittatott fel, miután még 1799. nov. 9. kapott Dercsényi János tiz évre kiváltságot arra, hogy gróf Schönborn Jenő Ervin és Bősz János társaival a beregszászi, kigyósi, nagy- és kismuzsalyi, nagy-béganyi, ardói, dédai és kovászói kövekből a római vechiaihoz hasonló timsót termeljen*), a podheringi s illetőleg munkácsi név alatt 1850-ig virágzott uradalmi timsógyár, melyhez a timkőzet a beregszászi hegyekből szállittatott. Az innen kikerült hires timsó a debreczeni és pesti kétrendbeli müipari kiállitás alkalmával arany éremmel, a párisiban pedig diszokmánynyal lőn kitüntetve.

A 347 g. k. lakos a selesztói lelkészséghez tartozik.

---

*) E kiváltságlevélben megengedte I. Ferencz király azt is, hogy a nevezettek az üzlet czéljából Tokajban a kegyesrendüek ottani elhagyatott zárdaépületét megvehessék, annak becsárát öt év alatt a vallási alapnak megfizetni tartozván.

Komlós.

Oroszfalu a felvidéki járásban elébb 143, most 96 lakházzal, 618 lakossal s a falucskai s kövesdi határral együtt 5971 holdnyi területtel. Egykor két, Nagy és Kis jelzővel megkülönböztetett helységből állott s ősi fészke a maiglan virágzó Komlósi-család-nak

Lejtős határában bronz-kori emlékek találtatnak.

Komlós feje volt a hasonnevü uradalomnak, melyhez tartoztak egykor Sarkad, Nyiresfalva, Pálfalva, Falucska, Kövesd és Medencze, azonban a XV. században Koriatovics podoliai és munkácsi herczeg, Komlósi Mihály és Egyeddel perelt, de midőn a birói eljárással nem boldogulhatott, önerejére bizakodván, erőszakkal vetett véget a villongásnak: ellenfeleit elfogatta s a Sarkad és Komlós közötti erdőket bitorolta; később a peres erdőt visszakapták ugyan a Komlósiak, hanem Sarkad, Nyiresfalva és Medencze helységeket elvesztették. Nevezetesen 1412-ben Koriatovics Tódor perbe idéztette Komlósi Ugron fiát Miklóst s más Komlósi és Kövesdi nemeseket azért, mert a munkácsi vár fensőbbségét s hatóságát elismerni vonakodtak*). 1414-ben végre megállapittatott a helység határa, ez okmányban Komlós Bereggel határos falunak mondatik.

1414. az Atyai-család perelt Komlósi Ugronnal a Komlós és Sarkadot illető okmányok megtagadása miatt.

1418. a Komlósiak és Ilosvaiakkal egyenlő czimert nyertek Hasagi Farkas, Kakas János, Macsolai János és Uszfalvi Pál.

1458-ban vizsgálatot intéztek Komlósi Gergely, Tamás, Simon, Pál, András, Imre és Mátyás az Ilosvai, Bilkei és Rakolczi-családok ellen hatalmaskodás miattt.

1471. Komlósi Pál két puszta telkét Komlóson és egy népest Kövesden elzálogositotta Komlósi Tamás és Gergelynek 12 tiszta arany forintért.

1505. Komlósi Péter mester, János és Mihály e faluhatárát

*) Leleszi levéltár, Prot. B. B. I. p. 448. N. 10. A többi adat is innen merittetett.

Sarkad felől bejáratják Ilosvai Miklós királyi ember közbejöttével. Ugyanakkor tiltakoztak K. Miklós és Pál — K. János, Mihály, Péter, György és András ellen Komlós, Vajnag és Ujbartfalva (máramarosi) helységekben levő birtokuk egyharmadának visszatartása miatt.

Ugyanakkor emlittetik itteni birtokosul Kormos János.

1507. vizsgálatot inditottak Komlósi Mihály és Péter Csaholi Ferencz munkácsi várnagy és Klacsanói Gallis István alispán ellen azért, mert a komlósi határban fekvő ligeterdőből 15 ökrét erőszakosan elhajtatták. A vizsgálatot eszközlék Ilosvai András kir. ember és Kaposi Péter, leleszi pap.

1513. beiktattatott kir. adományilag Komlósi Péter mester és Gergely és Kaponyai István a komlósi, kövesdi, homoki, vajnagi másként dománházi, ujbándi, pusztaszállási, pinkóczi, k.-szeretvai és kereszti birtokokba, királyi emberekül eljártak: Beregben Óbégányi Bakos Tamás, Ungban Koncz Tamás és Zemplénben Nagytárkányi Péter.

1518. Komlósi Lukács és György itteni és kövesdi részeiket 600 arany magyar forinton elzálogositották Huszti Gergely neje Komlósi Magdának, melyekből nehány részt 1524-ben neki már mint Horváth Márk nejének örökösen átengedtek a leleszi konvent előtt.

1546. Komlósi Albert eladta Huszti Pejthy András és neje Komlósi Erzsébetnek 200 frtért komlósi és kövesdi részeit.

1550. özvegy Korcsvai Kata Ilosvai Miklós leánya perelt komlósi Nagy Mihálylyal foglalás miatt.

1588. Kálnai Ilona bevallott Komlósi Zsuzsánnának egy itteni udvartelket és házat, Komlósi Albert pedig tiltakozott K. Sándor ellen birtok elidegenités miatt.

1614. Kerepeczi György és Zsigmond a Komlósi-családból eredt anyjok jogán osztozkodtak Komlós, Kövesd, Szaniszló másként Utifalva és Dobróka helységekben.

1615. emlittetnek Komlósi György és Tamás; 1638. Kércsi János.

1659. beiktattatott királyi uj adomány folytán Komlósi Mária bácskai Ujlaki György neje és gyermekei Ferencz és István a Nagy-Komlóson levő nemesi kuria, kövesdi rész, a Borsován levő malom és a Szaniszlón és Pálfalván levő birtokokba. Az ifj. Lipcsei Péter kir. ember és Gyöngyösi Pál leleszi áldozár által eszközölt beiktatásnál ellenmondott Komlósi Mihály által az egész család.

1667. vizsgálatot tétetett Barkóczi György az iránt, hogy ő a nagy és kis-komlósi, pálfalvi és kövesdi birtok s a Mocsár nevü erdő békés használatában, melyben elődei a rozsali Kun-családbeliek szabadon részesültek, Komlósi Mihály és Benedek emberei által megháborittatott. A vizsgálatot eszközlék Szegedi Pál kir. ember s a leleszi konvént részéről Pinkóczi Zsigmond (L. Kövesd).

A XVIII. században s a mostaninak elején birták a komlósi uradalomhoz tartozott helységeket a Komlósi-családon kivül a Hankus utódai, Ilosvai Károly és Vasadi Gábor, különösen Komlóson a gróf Károlyi-család; de mindezen elzálogositott részeket később a Komlósi-család magához váltván, most azt legnagyobbrészt e család birja, nevezetesen Komlósi János, Albert, Bálint s neje után Gorzó Bálint szolgabiró, kiknek itt csinos és kényelmes lakházaik vannak.

1594-ben a reformátusok már anyaegyházat képeztek, lévén papjok Kállai György, 1797-ben azonban Ilosvának lett fiókja; majd 1835-ben ismét anyagyülekezetté vált, de 1846-ban Beregujfaluhoz csatlakozott fiókegyházul. Anyakönyve az ilosvai egyházzal közösen kezdődik 1797. május 12. Mostani kőtemploma 1808. épült az utczából felfogott téren, annakelőtte Komlósi Zsigmond házában tartatván az isteni tisztelet. A paplaki telek a Komlósi-család osztálya alkalmával 1835-ben ajánltatott fel.

A g. k. lakosok a kövesdi lelkészséghez tartoznak.

Kotilnicza.

Orosz falu a Verchovinán 29 házzal és 169 lakossal; 1649-ben Kundratovicsnak s egy más iratban Kosztelniczának is neveztetett, 1645. április 6. Rákóczy György Kotelnicza nevü puszta megnépesitése végett kenézséget adott Petrosovics Sándor és Demeternek s általok fiaik László, János, Demeter és Istvánnak, a vég-

ből, hogy ott falut alakitsanak. 1649-ben itt már 55 jobbágy, 47 fiu. 25 ló, 80 ökör, 9 tinó, 86 tehén, 305 juh, 59 sertés és 4 méhkas találtatott, jóval több mint mennyit jelenleg bir. A lakosok, ugylátszik, lengyelek, s ily nevüek voltak: Petrusovics, Kurtakovics, Rotkovics, Proszovics, Mikulics, Paskovics, Lepticsovics, Kaszurovics, Szovocsinics, Sztenics és Szablovics, kikhez zselléreknek Hoscsuku, Trimbilo és Vasztics csatlakoztak. A szentmiklósi kastélyhoz tartozott részen volt 1691-ben a kenéz Kondraszt-család, ekkor azonban a lakosság nagy része már elpusztult, s csak 14 házhely találtatott. A helység az 1728-ki gróf Schönborn-féle adománylevélben is másképp P e t r u s o v i c z á n a k — tévesen — mondatott. A g. k. hitközség Felső-kis-bisztra fiókja.

Kovászó.

(K v a s z o v ó.)

Nagy Bereg és Bene közt a Borsova folyó jobb partján emelkedik a düledékeiben heverő kovászói vár, melynek repkény és folyondár-födte csonka falai hirdetik a mulandóság törvényét. Maga a helység 93 házával és 1870-ben 675, most 514 lakóval a völgyben terül el s határa 1822 holdnyi terjedelmü. Nevét valószinüen a határában elterjedő Kovas-sziklákt ól vevé.

Már a 14-ik században birtokosokul emlittetik a N a g y m i h á l y i család. Ugyanis Zsigmond király 1390-ben Nagymihályi György fiának János mesternek uj adománykép adta Kovászó (Kvazov) és Vári királyi helységeket, melyekbe ez a leleszi konvent által beiktattatott (Budai kam. lev. fasc. 861 n. 41). — Később a kusali Jakcsi család nyert itt birtokot, ez ellen azonban a Báthori Szaniszló család folytatván pert és megnyervén, egyéb tekintélyes birtokkal együtt Kovászó is rászállt.

Az 1409-ki határjárás alkalmával Kovászó, Bereg és Feketepatak határos helységeül emlittetik.

1455. Kusali Jakcsi András, László és György, Szokoli Péter és Kenderesi János (munkácsi vártisztek), valamint Kállai János, a beregi és kovászói határhoz erőszakosan foglalván és kapcsolván a Salánkhoz tartozott Nagy- és Szalva nevü erdőt, abba Atyai János és György itéletileg visszahelyeztettek; azonban még a következő évben is megujult a viszálykodás a Jakcsiak és Ayai János, Csarnavodai Miklós és Kun György közt a két nevezett és Attak nevü erdő miatt, honnan is alperesek a kovászói jobbágyok sertéseit elhajtották és megölték. A vizsgálatot teljesíté Borsovai András királyi ember. (Leleszi lev. tár.)

1456. beiktattatnak Hassagi Farkas, Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai Karácsony fia László e helység (villa) birtokába.

1459. Jakcsi János elzálogositá birtokát Kusali Györgynének. 1460. beiktattattak örökségi czimen Jakcsi László részeibe bélteki Drágffi Miklósné és Kállai Jánosné, 1461-ben pedig zálogjogon Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja.

1461. Hunyadi János beszterczei gróf beiktattatik a kovászói, kaszonyi, ujfalvi, szernyei és ugornyai féle és a benei, muzsaji és oroszi negyed rész birtokaiba.

1470. Keszi Balázs és Kisujlaki Balázs, Keszi Ákos, Zupán Péter, Jakcsi Affra és Kusali László vizsgálatot inditottak Kusali János ellen foglalás miatt. A vizsgálódás még 1474-ben is tartott, akkor nyomozás történvén Keszi és Ujlaki itteni jobbágyain elkövetett hatalmaskodás miatt.

1478. Jakcsi János és László megintetik Matucsinai Miklóst, Zsigmondot, Nasztát és Keszi Balázst az elzálogositott Jakcsi János-féle részek visszabocsátása iránt.

1495. beiktattatik Matucsinai Miklós leánya Dorottya, Bilkei Péter neje, a kovászói váracs (castrum) fele, ugy a kaszonyi, benei, ujfalvi, szernyei, almási, oroszi, borsovai és dédai birtokba; 1498-ban megerősittetett e birtokokban.

1512. Nagymihályi Ödönffi András leánya Zsófia, Pán Kristóf neje, beiktattatott zálogczimen a Jakcsi László-féle részekbe Óbégányi Kristóf királyi ember által.

1519. Matucsinai Ferencz Jakcsi János ellen intéztet nyomozást az iránt, hogy egyik itteni jobbágyát letartóztatta, a vizsgálattételben eljárt Zápszonyi Szeráf királyi ember.

1523. Butykai Lászlóné törvénykezik Matuznai Ferenczczel egyik jobbágyának elhurczoltatása miatt.

1540. Kovászó Matuznai Pál és Györgytől Kávási Kristóf a kovászói várat elvevén, a leleszi konventnek meghagyatott legfelsőbb helyről, hogy abba Kávásit beiktassa; ugyanakkor Kaszonyi Matuznai Miklós eltiltatta testvérét Matuznai Ferenczet attól, hogy az ősi vagyont elidegenitse, Kávásit pedig, hogy azt megvegye. Két év mulva 1542-ben már mind két testvér Kávási huszti kapitány ellen fordult, attól a jószágot visszakövetelvén, mely per folytán a király utasitotta a leleszi konventet, hogy vizsgálat folytán deritse ki, mi módon s igéret mellett jutott Kávási a panaszlók atyja Matuznai Ferencz vagyona birtokába? (Leleszi lev. A. fasc. 1. 2. N. 18. 23. 37. 46.) Kitünvén pedig, hogy Kávási vétel utján szerezte a birtokot, ennek folytán 1543-ban ujabb királyi rendelet folytán ő Oroszi Lázár királyi ember által beiktattatott a kovászói vár, az Attak folyón levő kétkerekü malom s a vár alatti Borsova folyón levő őrlőmalom, valamint a vám és Nagy szőlő nevü a kovászói előfokon lévő s a várhoz tartozott szőlő birtokába, Matuznai Pál ellenmondása mellett.

1543. Jakcsi István magtalanul elhunyván, ennek jószágát felkérték paposi Eördög János és István; ugyanakkor beiktattatott vétel folytán Matuznai Ferencz a Jakcsi János-féle részek birtokaba, ennek árvái ellenmondása mellett.

1545. bevezettetett Kisguti Benedek kir. ember által Matuznai Pál a Jakcsi János részekbe és 1551-ben megigazitván a Kovászó és Bene közötti határokat, ez alkalommal a beregi lakosok a Kunhegyről való lejövetelékor ott, hol a beregi és muzsaji határ elválasztatik, ellenmondásukat nyilvániták Gecsei Kun Miklós királyi ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi konv. pap előtt.

1546. Matuznai György és Pál a kovászói vár és ahoz tartozó részék birtokába visszaállittattak. 1549-ben Jakcsi Erzsébet kovászói Matuznai Pálnak 2000 frtért valamennyi birtokát átadta, ugyanakkor kiegyezett Jakcsi Mihálylyal a kovászói, kaszonyi, benei, fegyverneki, ványai és gyendai birtokai iránt is.

1549-ben Matuznai Magda anarcsi Tegzes László özvegye é. Zsófia pócs-petri Ders Mátyás özvegye (Matuznai Miklós leányai, ugy Kata, Horváth Györgyné (Magda leánya) és egy másik Katalin, Tóth György neje (Zsófia leánya) perbe fogták Matuznai Miklóst és Matuznai Ferencz fiait Györgyöt, Pált, Gábort, Ferenczet és Pétert, az őket a kovászói várból és kaszonyi kastélyból, valamint szernyei, ujfalvi, benei, almási birtokokból illető leány-negyedök kiadatása iránt. (Leleszi lev. A fasc. 2. No 32.)

1551. Révai Ferencz nádorhelyettes meghagyván a leleszi konventnek, hogy Matuznai Pál s testvérei részére a Kovászó és Bene közötti határt állapitsa meg, e czélra nádori emberekül kijelöltettek: Oroszi Demeter, Lázár és Péter, Máté és Márton; Borsovai Benedek, Bertalan és János, Gecsei Miklós, Illés és János; e kiküldetés folytán Gyöngyösi Ferencz áldozár és Gecsei Kun Mihály kir. ember Kovászón Gergely pápa napján megjelenvén, beidézett határosokul megjelentek: Borsovai Benedek, Bertalan és János; Gecsei János, Oroszi Máté és Lázár, Fancsikai István és Csatóházi Máté; igy megejtvén a határjárást, végre egy kőhegy, máskép aranybánya nevü helyre értek, hol Koncz Kelemen s más beregi királyi jobbágyok ellenmondván, ezek tizenötödnapra a királyi kuria elé utasittattak.

Az 1557-től 1562-ig terjedő időben II. Zápolya János és Ferdinánd király közt keletkezett versengés folytán a féktelenség e tájon is jó talajra találván, Matuznai Pál a kovászói várat rablótanyául használta, melyből fegyveres zsoldosait prédálásra portyáztatván, ez által a környék ostorává vált, majd Balassa Menyhért szövetkezvén elpártolt Zápolyától s Ferdinánd ügyét mozditá elő, miért Zápolya Gyaluvárban 1562. aprilis 24-kén világosan azért, mert a rendelet szavai szerint „a némettel cimboráskodott s nehány czinkosával minden erejével a császár pártja előnyeit előmozditá“ — vagyonát elkoboztatta s munkácsi várnagya Galtövi Ferencznek további jóakaratjáig adományozta. Majd az 1563. évi pozsonyi országgyülés is (56. t. cz. Corp. Jur. Hung. I. 509. lap) ellene az anathemát (kárhozatot) kimondván, meghagyta az ország főkapitányának, hogy vizsgáltassa meg, valjon a kovászói vár szükséges-e ő felsége megvédésére? ha igen, tegyen intézkedést, hogy az abba helyezendő őrség a prédálástól visszatartassék s a császári párt hiveit ne zaklassa; ha pedig a közvédelemre alkalmatlannak fog találtatni, ugy azonnal romboltassék le. E határozat azonban akkor nem foganatosittathatott, mert e vidék nagy része János Zsigmond birtokában volt; végre 1564. Schvendi Lázár császári vezér jelentékeny sereggel Kassán át Munkács alá jövén, azt elfoglalá, honnan a környékbeli várakat s azok közt Kovászót is hatalmába keríté s lerombolta tá. Matuznai Pál, kinek neje Jakcsi Erzsébet vala, maga sem élt sokáig azután, mert az 1569. országgyülés 49. t. cz. 3. §. szerint, már özvegye panaszára elrendelé, hogy a vármegye, vagy ha az elégtelen lenne, a főkapitány közbejöttével helyeztessék vissza a dálnoki Székely Antal által erőszako-

ban elfoglalt birtokába, ki 1562. évben eszközölt ki maga részére adományt és beiktattatott itt, és Almás, Bene, Szernye, Ujfalu és Kaszonyban, e mellett azonban birvágyát önkényileg érvényesité. Matuznai Pálné azonban a közbejött háborus idők következtében csupán 1572-ben iktattathatott be királyi uj adomány folytán Matuznai János, István és Ferencz, valamint 1576-ban szintén királyi uj adomány alapján Matuznai Gedeon. A beiktatásnál, melyet 1572. Lónyai János kir. ember és Diáki Gál leleszi k. áldozár eszközöltek, ellenmondván Székely Antal, neje Maghi Zsófia és fia Gáspár. E birtokhoz tartoztak ez okmány szerint: Kovászó, Kaszony, Almás, Bene, Szernye, Rafajna és Ujfalu helységekben részek s az összes királyi jogok.

Különben az adóösszeirási lajstromok szerint birtokoltak itt 1530-ban: Matuznai Ferencz, Veselényi Miklós és Jakcsi István, 1552. még Jakcsi Mihály; az 1567-ki rovat szerint, az előbbi évi hadjáratban 24 házhelyről elhurczoltatott a nép a tatárok által.

1569-ben Bilkei Máté mint Matuznai György özvegyének, Surányi Katának ügyvéde és Matuznai Pál özvegye Jakcsi Erzsébet perelt Székely Antallal itteni birtokok iránt, melyeket mégis 1573-ban Székely megszerzett s azokba beiktattatott.

1570. Emlittetnek birtokosokul Bozássi István özvegye Ördög Borbála és Oroszi Lázár. (Megyei lev.) 1695-ben csere utján egyezségre léptek Daróczi Ferencz és Székely Boldizsár itteni és kaszonyi, kigyósi, muzsaji, benei, nagy és kis-almási, szernyei, ujfalvi, csegöldi és olcsvai birtokaikra nézve.

1600. emlittetnek birtokosaiul: Matuznai Gedeon, Zsigmond, Ujhelyi Miklós, Bégányi Ferencz és Literáti József.

1623. Rhédei Péter erdélyi vajda lovas seregének vezére beiktattatott a Matuznai Pál és István magvaszakadtával a koronára szállt részekbe, ki és neje Oroszi Zsuzsánna azon évben tiltakoztak a leleszi konvent előtt az ellen, hogy a rozsalyi Kun László szatmári kapitány részére Bethlen Gábor parancsa folytán. Bellovári Dávid munkácsi uradalmi főnök s helyettese Budai István udvarbiró a peressé vált Szalva erdő helyett a békésen használt Nagyerdőt osztotta fel s adta át Kun birtokába a felszóllalók nem csekély jogsérelmére.

1627-ben sikavai Bellavári Dávid beiktattatott a kovászói vár s illetőleg kuria és ahoz tartozó itteni, benei és kis-muzsaji birtokrészekbe (leleszi lev.)

1633. Perényi Gáborné Salgai Kata bevall két itteni telkét Ujvári Istvánnak 200 frton.

1639. birtokolt itt soklyói Szabó György, 1641-ben Szabó Zsuzsánna átiratja férjére, Horváth Dánielre ezer forinton itteni és benei, halmii, kökönyesdi, turczi és báboni birtokait, (Leleszi lev.). E jószágrészek az előtt Pérényi Gáboré valának, kinek fentebb említett neje azokat Szabó Zsuzsánnára ruházta, — 1648 említtetnek birtokosokul: Lónyai Zsigmond, Sulyok Ferencz, Szabó György, Horváth Demeter, Ráthonyi Ferencz és Bégányi Ferencz özvegye.

1651. királyi uj adomány czimén beiktattatott itt Lónyai Zsigmond.

1808. beiktattatott a kovászói, benei és almási birtokrészekbe csebi Pogány Ferencz, mely alkalommal a nagy-beregi biró ellenmondott. Ennek halálával özvegye, bölcsei budai Francziska birta, késöbb leánya Pogány Karolina után Bónis Barnabásra szállt és szerződésileg Tallián Pál is szerzett némi részeket. — Pogány István után lett a birtokos báró Perényi Zsigmond, kitől azt megvette Lónyai Albert; bir gróf Károlyi is.

1809-ben alakittatott itt a timsógyár, mely 16,333 frt és 23 krba került; ez 1811-ben 30 és 1812. évben már 125 mázsa timsót termelt; 1815-ben Bősz János özvegye volt a gyár részese, 1818-ban pedig birtokosnője Pogány Ferencz özvegye.

A g. k. hiveknek itt lelkészségök és ujabbkoru fa-templomuk van.

A helység határában a Borsovánál egy sziklás hely Kisvárnak neveztetik, ezen azonban épület nyoma nem tünik fel.

Kövesd.

(Kivjázsgy).

Oroszfalu a felvidéki járásban 169 házzal, 876 lakossal és a falucskai és a komlósi határral együtt 5971 holdnyi tértartalom-

mal. Az előtt a komlósi uradalomhoz tartozott s nevét a „Köves"-pataktól vette.

1412. Koriathovics Tódor Munkács ura által sokat zaklattatott, mert a birtokosok annak hódolni nem akartak.

1458. Mátyás király Komlósi Gergely, Tamás, Simon, Pál, András, Imre és Mátyás panaszára vizsgálatot tétetett az iránt, hogy Jakab napja körül Ilosvay Karácsony László, András és György, Bilkei Sándor, István, Mihály, István és János és Rakolczi István hozzájárulásukkal fegyveresen megtámadták a Komlósi-családot s azt mindenétől kifosztotta s K. Ilona özvegyét, férje Makszem György losvai, kisfaludi, iloncai és négy forrási birtokából hozományáinak visszaadása nélkül elüzték. A felség által királyi emberekül kijelöltettek: Gulácsi Pelbárt, Bégányi Éles György, Dávidházi Ambrus, Kerepeczi András és Homoki Demeter*).

1460. Ilosvai László vett itt részeket, 1463.ban pedig Bilkei Sándor kir. ember a falu határát bejárta.

1471. Komlosi Pál elzálogositott itt Komlósi György és Andrásnak egy telket. 1513. beiktattatott Kaponyai István.

1567. emlittetnek birtokosokul: Komlósi János özvegye, K. Gergely, Gáspár és Péter, Tarnóczi István, Fornosi Péter, Zsólnai Ferencz, Asztalnok Mihály, Török István és Dolhai Imre.*)

1600-ban emlittetnek birtokosaiul: Kun Gáspár, Fornosi János, Literáti József s a Komlósi és Török családbeliek. 1607-ben birt itt Ugrai Anna Komlósi Sebestyén özvegye. 1648-ban pedig: Komlósi Tamás és György, Ignéczi András, Kun István, Kércsi János, Vay István, Terebesi István, Barkóczi László, Ilosvai Tamás és a Fornosi család.

1667-ben Szalai Barkóczi György panaszára gróf Nádasdi Ferencz országbiró a Mocsár nevü erdő használata iránt vizsgálatot rendelvén, királyi emberekül kijelöltettek: Hatos Márton, Fancsikai Zsigmond, Egéressi István és János, Somosi Pál, Mező Márton, Ilosvai István és János, Bégányi László, Ladányi Bay Ferencz és Mihály és Szegedi Pál. A kihallgatott tanuk vallomása alapján kiderült, hogy Kövesd, Nagy és Kis-Komlós és Pálfalva helységeknek mind az erdő, mind a mezőkre nézve egy közös belső határokkal el nem különitett közös határuk volt s ennélfogva azok szabadon s közösen használták a Mocsár erdőt s csak közelebb kezdették a Komlósiak akadályozni Barkóczit a fahordásban, jóllehet már ennek jogelőde Kun Gáspár is nyugodtan használta a kérdéses erdőt.

*) Budai kam. lev. Lib. IV. Tom. VII.

Utóbbi időben is a helység főbb birtokosai valának a Komlósi és Ilosvai családokon kivül a gróf Károlyi és Vasadiak.

A g. k. hitközség voltaképen a szomszéd falucskai lelkészséghez tartoznék, azonban lakályosabb volta miatt a pap itt telepedett le, épitvén a község tágas paplakot, mig a templom fából készült régi épület, diszes fakápolnával és feszülettel ékitve. Anyakönyve 1786-tól vezettetik.

Határa dombos.

Kucsava.

(Oroszkucsova).

Orosztalu a munkácsi járásban, Kuzmina szomszédságában, 25 házzal, 120 lakossal és 555 holdnyi terjedelmü hegyes-völgyes határral. Birtokosai most: báró Barkóczi János és gr. Buttler Sándor. Kuzminának fiókegyháza, de van saját régi fatemploma. Nevét vette a „Korcsova“ orosz szótól, mi cseprentést jelent. Az 1576-ki záloglevélben, (mely Tárkányi és Bornemissza közt köttetett), Korcsová-nak iratik. (L. Benedike). 1647-ben birták Tárkányi István és Barkóczi László.

Kulinkócz.

(Kolinkócz).

Gazdasági tanya Iványi és Lauka közt a Joó-család birtokában. Az 1600. évi adórovat szerint, volt akkor itt Rákóczy Zsig-

mondnak egy jobbágya. Később birta Pederi András, kitől Brandenburgi Kata beleegyezésével átment 1631-ben Horváth János és Ferenczre szintén zálogjogon; 1640-ben ezt Cserejóczczal együtt Rákóczy Györgynek 1500 frtért s a fejedelem klacsanói jobbágyaiért adták cserébe, mennyiben azt Rákóczy még 1632-ben az eperjesi egyezség értelmében kapta, mint a munkácsi uradalomhoz tartozó pusztát. Később Rákóczy Földvári Jánosnak engedte azokat kiváltani, ki Csürfalvával (Cserejócz) együtt sokáig birta*). Az 1682. évi urbér szerint „Kulinka-falvát“ Csürfalvát és Kisgutot a Földvári családtól Marin Péter váltotta ki, kinek felesége után azt 1682-ben Ráti István birta: később a Joó család kezére került.

Kustánfalva.

Ezen 1730 táján a gróf Schönborn-család által német lakosokkal megnépesitett falu fekszik a felső Schönborn feletti lejtőn 49 házzal és 251 lakossal.

1597. január 1-jén Rákóczy Zsigmond, a munkácsi vár s uradalom akkori zálogbirtokosa, azon czélból, hogy II. Rudolf király vagyonát öregbitse, Kosztán Sándor nevü kendereskei lakosnak kenézi szabadalmat adott arra, hogy Kapufalva néven itt helységet alakitson, igérvén, hogy a megszállandó idegen jobbágyok 15 évi adó és tehermentességet élvezendnek; a kenézek utódai pedig csupán a szokott kenézi kötelezettséget teljesiteni és szükség esetén fegyverrel szolgálni tartozandván.

Ez alapitó kenéz nevéről elneveztetett az uj helység Kosztánfalvának, miből később „Kustán“-falva lett. 1599-ben Kapusfalvának hivatott még, s akkor csupán 1 ház volt benne.

Az 1649-ki urbárium szerint találtatott itt akkor 13 jobbágy, 24 fiu, 3 ló, 30 ökör, 29 tehén és 44 sertés. 1672-ben 12 jobbágy,

*) Az 1649. és 1682. munk. urad. urbariumok.

$8^1/_2$ telek, 20 fiu; 1682-ben 22 jobbágy $9^1/_2$ telken; 1704-ben 12 jobbágy és 19 fiu; 1728-ban 9 jobbágy és 15 fiu, $4^1/_4$ telken; 1733-ban 12 jövevénygazda és 2 fiu; 1749-ben 12 házhely; 1764-ben 15 gazda és 2 zsellér; 1777-ben 18 gazda és 1775-ben 16 jobbágy és 1 zsellér.

A Kamjanka nevü domb 1803-ban ültettetett be szőlőtőkékkel s 1812 óta tizedet adott a munkácsi uradalomnak.

A német kath. hiveknek van saját kőtemplomuk s a felsőschönborni, a g. k. lakosok pedig Podheringhez tartoznak.

Kutkafalva.

(Pokutya.)

Orosz helység a felvidéki járásban, 55 házzal és 322 lakossal, a Hát-erdő közelében, mely keletkezése óta a munkácsi uradalomhoz tartozott. A XVI. században Kut, másképp Farkasfalvának is mondatott.*) 1624-ben zálogjogon Bellavári Dávid birtokába jutott, kinek utódaitól azt 1640-ben Rákóczy György ezer forinton viszszaváltotta, azonban csakhamar ismét Bálintffi Balázsnak adta, ki azt 1649-ben is birta. 1672-ben Báthori Zsófia alatt volt itt a kenéz Terkács Lőrincz; minthogy pedig a kenézi kiváltság bizonyos családra nem vonatkozott, az a jobbágyok közt rendre járt, lévén az egyszersmind falusi biró is. Innen eredhetett a hazánkban divatozó közmondás: „Sorban jár, mint a falusi biróság.“ Ekkor találtatott itt összesen 23 jobbágy, 52 fiu, 6 ló, 42 ökör, 44 tehén, 63 juh és 34 sertés. Batykok voltak Pap András és Jakab, kik 1-1 nyestet adtak; a jobbágyok közt két „morvai juhász“ is emlittetik, kik t. i. a nemesebb juhoknál pásztorkodtak. A helységben, hol Terkács, Szolyvai, Nagy és Muzgafalusi marhás székely jobbágyok voltak, három posztócsináló is lakott.

---

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII. adórovat.

A II. Rákóczy Ferencz alatt 1699-ben Hagara Mátyás várbel tiszt által eszközölt összeirás szerint, már csak 12 jobbágy, 3 fiu, 4 ló, 1 ökör, 5 tehén, 30 juh és 10 sertés találtatván: e szerint egy rövid félszázad alatt a helység jóléte tetemesen alászállt, mit a folytonos harczok eredményeztek. Ekkor volt a batyko Hallyko Mikula és Terkács Pap András. A lakosság kezén most 228 szarvasmarha, 78 juh, 83 sertés és 20 méhkas találtatik; van saját kötemploma s 1779-től anyakönyve, de fiókegyházul a papfalvi lelkészség alá tartozik.

Kuzmina.

Orosz helység a munkácsi járásban, a megye észak-nyugati magaslatán, 78 (1870-ben 109) házzal, 410 lakossal és 927 holdnyi hegyes határral, mely közbirtokossághoz tartozik. Kötemploma a 18-dik századbeli régi fatemplom közelében épült, melynek nyomát temetőhelyen az előbbi oltárkő jelöli, a terjedelmes paplak azonban most is faépitmény. 1711-ben a svédek követtek el nagy prédálást. 1864-ben szántás közben egy bögrében lengyel ezüst érmeket leltek, melyek többnyire 1581. István és 1610. III. Zsigmond lengyel királyok korából valók. A határban szölő is termesztetik. A helység birtokosai közül gróf Schönbornt, Buttlert, Csonkát emlitjük. A 17-ik században birták Tárkányi István, Borsi János és Senynyei Ferencz.

Laturka.

Orosz helység fent a Verchovinán a galicziai határszélen a határhegység alatt, 85 házzal, most 482, (1870-ben 586) lakossal és 1970 holdnyi rideg, hegyes határral; tartozik a munkácsi uradalomhoz. A régi okmányokban Lator-kának neveztetik az itt eredő Latorcza folyótól, mely a kiirtott kopár hegyektől körülvett szegényes völgyön át folydogál dél felé. A szomszéd Lengyelországból e völgyön át is vezet egy átjárás s mint állitják, a honfoglaló magyarok ez irányban lépték át az uj haza határát.

1691-ben volt a kenézség a Manajlo és Kurák nevü családoknál, kik mint ilyenek 13 frtot fizettek a földesuraságnak, s akkor az előbbi 36 jobbágytelekből 23 puszta volt. Batyko vala Pap János, ki nyestpénzül 4 frtot fizetett. Az 1798-ki fölvétel szerint az itteni g. k. fatemplom és szalmával fedett kis paplak igen rosz karban sinlődött.

A g. k. hitközségnek van saját lelkészsége és 1819 óta anyakönyve s kőtemploma. Utolsó postája Alsó-Vereczke.

1755. évben Nalivajki Timót, Polusin Vaszil és Ipcsevics István a mezőn 1163 darab 17. századbeli lengyel ezüst pénzt találtak.

Lauka.

Munkácstól északra egy órajárásnyira fekvő orosz helység 57 házzal, 338 lakossal és 569 holdnyi hegyes határral. 1360. Koriathovics Tódor herczeg a csernekhegyi kolostornak ajándékozta s mint ilyen ma is annak birtoka. A XV. században a munkácsi ura-

dalomhoz csatoltatván, 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt 23 jobbágy, 21 fiu, 6 ló, 22 ökör, 10 tinó, 33 tehén, 76 sertés és 6 méhkas. A szőlőből a várhoz kilenczedet, a g. püspöknek pedig tizedet adtak. Akkor volt a batyko Pap István s a jobbágyok többnyire ily magyar nevet viseltek: Drabant, Sütő, Bodnár, Járos, Hajdok, Lengyel, Gobelán, Majos, Lóder stb. 1692-ben a helység a kolostornak visszaadatott; 1794-ben az oroszvégiekkel történt czivódás folytán határa megállapittatott. Az 1703-ki junius 27-ki munkácsi csatavesztés után Rákóczy Ferencz e tájon vonult el, hol őt a nép kegyelettel fogadta s szerencsétlenségén őszintén zokogott. A fatemplommal biró gk. hitközség Nagylohó fiókja.

Lázárpatak.

Orosz falu Felső-Vereczke mellett 27 házzal, 180 lakossal és 77 holdnyi hegyes, kopár határral. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1699-ben volt a kenézség a Szamka családnál, melynek számos tagja volt; ezen kivül még négy jobbágy volt. Nevét a Lázár nevü első kenéztől vette a 16. században. A helységben, mely a f.-vereczkei g. k. lelkészséghez tartozik, találtatik most 8 ló, 161 szarvasmarha, 175 juh, 10 kecske, 64 sertés és 4 méhkas.

Nagy Leányfalva.

(Lalovo.)

Orosz és német helység a felvidéki járásban, egy magaslaton, 82 házzal, 499 lakossal és 1285 holdnyi határral. A XV. század-

ban a kiváltságolt kilencz krajnai helységek közé tartozott, oláh lakói voltak s okmányilag La-falunak neveztetett. 1465-ben Erzsébet, Mátyás király anyja kapta adományul az akkor beregmegyei Dolha, Zadnya, Bronka, Kusnicza, Kereczke és máramaros-megyei Szurdok, Horoszalja, Polána és Sajó helységekkel együtt, elkoboztatván azok Dolhai Ambrustól testvérölés miatt. A szokásos beiktatást eszközlé Pósaházi Simon királyi ember s ez okmányban a falu Lipniczának is mondatik. Majd mint a munkácsi uradalom tartozéka, a többi ily faluk sorsában részesült. 1649-ben Lorántffi Zsuzsánna alatt találtatott itt „Nagyleányfalván“ 36 jobbágy, 18 népes és 5 pusztatelek és 26 fiu. A jobbágyok közt Boldizsár volt a kenéz, és Sipos, Szabó, Hegedüs, Illés, Kerepeczi, Sztánfalvi, Kozma, Bertalan, Német, Tiban, Oláh, Kovács, Vajda, Asztalos, Hátmegesi, Lengyel, Virasztó, Fejér, Gólya magyar jobbágyok; a batyko volt Pap Ferencz. — 1672-ben volt a batyko Csákány János; 1682-ben a kenéz Boldizsár László és 25 jobbágy mivelt $27^{1}/_{2}$ telket. A lakosok közt 16 volt virasztó azaz őr a munkácsi várban, névszerint a Kenéz, Német, Tihor, Szolyvai, Tamás, Kozma s más családbeliek; a batyko volt Csákány Pap György. Később a ragályok és háboruk folytán a népség megfogyott, minek következtében a gróf Schönborn család az üres telkekre 1748-ban német gyarmatosokat telepitett; különösen gróf Schönborn Jenő Ervin a 1763. febr. 10. kibocsátott nyiltlevelében tett kedvező igéretei által beédesgette a külföldi németeket; a nyomtatott levélben ugyanis igértetett a megszállóknak 30 napi szántóföld (Morgen Land = 180 □°), 6 napi kaszáló (200 □°) és házhelyül 120 □° belsőtelek; épületfa, legelő és faizás, marha természetben vagy előleg erre és 6 évi adómentesség: kivántatott azonban, hogy minden családfő legalább 100 rénus tallérral legyen ellátva s idővel a termény kilenczedét s uri munka helyett 4 frtnyi dijt fizessen. 1775-ben tiz ily család honosodott meg, most a németek száma 151-re s az oroszoké 406-ra megy. Ez utóbbiaknak saját lelkészségök s régi fatemplomuk van, melynél egy uj kőből épittetik, anyakönyve pedig 1777-től vezettetik; ellenben a r. katholikusok, kiknek itt kőtemplomuk van a felső-schönborni anyaegyházhoz tartoznak.

Leczfalva.

(Leczovicza.)

Uradalmi orosz helység a munkácsi járásban 45 házzal és 252 lakossal. A 17. században Kis-Dubroviczának is neveztetett a pataktól, melynél keletkezett. Gróf Eszterházi Miklós s neje Derzsffi Orsolya 1613. január 1-én kenézi kiváltságot adott Mohucz Sándornak; az 1649-ki urbér szerint volt ekkor a kenéz Lecz János, kitől a helység mostani nevét vette; e kenéz jól birhatta magát, lévén neki az összeirás szerint 8 lova, 8 ökre, 3 tinója, 8 tehene, 100 juha, 13 sertése és 4 méhkasa; testvérei Simon és Mihálynak pedig együttesen 12 lova, 8 ökre, 4 tinója, 9 tehene, 100 juha, 14 sertése és 8 méhkasa. — 1699-ben rendeltetett papi telekül a Huszár Vaszil-féle pusztatelek; ekkor volt a batyko Pap Iván, ki mint jövevény, nem fizetett csak fél nyestpénzt. Az összes lakosság kezén van most 126 szarvasmarha, 73 juh, 55 kecske, 38 sertés és 2 méhkas, s igy a vagyonosodás aránylag nem emelkedett.

A g. k. községnek van saját uj kőtemploma és Nagyberesztó fiókja.

Liszárnya.

Ruthén falu a vizniczei völgyön, a munkácsi járásban magas hegyek tövében 22 házzal, 112 lakossal és 1022 holdnyi hegyes határral. Egykor Szoluncsuk nevü helységből keletkezett, a minthogy a környékbeli nép most is igy nevezi; meredek sziklás bércz

alján áll egy magános korcsma, mely az egykori Szoluncsuk falu egyetlen maradványául tartatik. Mostani lakosai, a liszárnyai favágók, az 1808. sept. 30. kelt szerződés alapján telepedtek itt le, szám szerint 39-en, azon kötelezettséggel, hogy havonkint a munkácsi uradalmi erdőkben egyenkint 12 öl tüzifát fognak vágni. A g. k. hivek a felső-vizniczei lelkészséghez tartoznak s az 1870-iki összeirásnál nem találtatott birtokukban csupán 41 szarvasmarha.

Kis Lohó.

(Lenyuvczi.)

A munkácsi járásban Iványin tul erdők közt fekvő szegényes orosz falu 13 házzal, 95 lakossal és 98 holdnyi hegyes határral. A néphagyomány szerint hajdan a tatárok pusztiták el s a férfiakat nejeik szemeláttára a káposztás hordókba fulasztották (?), valószinüleg a svédekkel tévesztik össze ez eseményt, midőn azok 1711-ben e tájon nagy pusztitást követtek el; sajátságos, hogy a ruthén pór minden ellenséget, a németet sem véve ki, tatár vagy töröknek mond.

Rákóczy Zsigmond Munkács birtokosa Paska János nevü jobbágyának 1582. márczius 5. adott kenézlevelet a végből, hogy ez elpusztult falut megnépesitse. Azonban a siker elmaradt, mert 1649-ben sem találtatott több mint 2 jobbágy, 1 fiu, 1 ökör, 4 tehén és 1 sertés. Később népsége megszaporodhatott, mert 1672. már fatemplomkája és Baxa Lukács nevü batykója volt. E kis templomnak nyoma, t. i. az oltárnak szolgált szokásos nagy kőducz, maiglan is áll még egy egyszerü harangláb és feszület mellett a falu szélén; de az emberek emlékezetéből sem veszett ki; ugyanis mint állitják, még a mult században is lakott itt g. k. pap, ki koronkint oly nagy szegénységgel küzdött, hogy napszámmal keresé kenyerét. Az utolsó pap Paska Iván egy izben a kurátorral és harangozóval a Nyirre ment csépelni, hogy részt keressen. Munkája közben

egy szabolcsmegyei faluban az ottani g. k. pap megbetegedvén. ő ment helyette az ugynevezett utrinát (mise előtti szertartást) elvégezni, miért ez őt feleletre vonta s büntetéssel fenyegette; midőn azonban Paska paplétét igazolta, nyomban hat köböl gabonával megajándékozta s szekerén visszaküldé őt. Ez eset értésére esvén a munkácsi püspöknek, Paskát e nyomorult faluból a szomszéd Nagy-Lohóra helyezte át, hol bővebb javadalommal ellátva, máiglan lakik a lelkész, melynek egyik fiókja Kis-Lohó.

1634. az Ibrányi család birta zálogul; az 1699-ki urbárium emliti, hogy e helység 1689 körül annyira elpusztult, hogy egyetlen egy lakosa sem volt. Később a Gulácsi családnál lévén a falu elzálogositva, gróf Schönborn, mint földes ur azt 1798-ban 1100 frton Szeremlei Károly és Samutól, mint anyjok után Gulácsi jogutódaitól visszaváltá az 1768-ban Gulácsi Gábor ellen inditott zálogváltó per folytán.

A 112 lakos kezén ma sem találtatik több 49 szarvasmarhánál és 98 sertésnél.

Nagy-Lohó.

(Lochovo.)

Uradalmi orosz helység 90 házzal, 1870-ben 516, most 485 lakossal és 714 holdnyi hegyes határral s jó bort termő szőlőkkel. Az 1484-diki adománylevélben Loloh-nak neveztetik. 1649-ben találtatott itt 36 jobbágy, 43 fiu, 8 ló, 92 ökör, 29 tinó, 85 tehén, 162 sertés és 15 méhkas. A szőlőktől kilenczed járt a várhoz; a batyko volt Pap Kozma és János; a Soltész, Török, Dávid, Gyüle, Madárka, Horváth, Füles, Csacska s más magyar jobbágyok közt volt akkor 5 hetes és 2 székely drabant. A kenézség volt a Soltész nevü családnál, melynek azt Magócsi Ferencz 1608. adományozta. 1672. volt a batyko ifj. Pap János és Kozma s a fentebbi obbágyokon kivül még Csicserka, Alsó, Izsnyéti, Orosz, Bányász és

Bisztrai nevüek, kiknek ma semmi nyomuk. Van g. k. kőtemploma s anyakönyve 1795-től. U. p. Munkács.

Longodár.

Puszta a nagy-beregi határon Kigyós és Bereg közt, mely a XIV. században mint falu szerepelt s melyről a Longodári nemes család vette nevét. 1421-ben beiktattatott Longodár helység birtokába a Longodári Beneczei család, nevezetesen András fia Barta és Fodor János.*)

1426. beiktattattak királyi uj adomány folytán Longodári Fodor Miklós fiai Márton és János, ugy István aranymivesnek fia János és Longodári Bencze fia Andrásnak fia Barta; királyi emberül müködött Gecsei Mihály.**)

1427. Jakcsi László és Mihály és Longodári Márton a Bereg város határához tartozó völgyben falut (villa) alakitani akarván, e miatt Bereg akkori birtokosa György rácz despota tiltakozott és háboritás miatt panaszt emelt. E szerint Longodár maga akkor külön határral birt.

1430. Longodári Fodor János fia Mihály és testvére Márton Longodár helység felét átengedték Kusali Jakcsi György fia Dénes váradi püspöknek, János székely grófnak és Lászlónak, ugyszintén István fiai Mihály és Lászlónak; István testvére lévén Györgynek.***)

1456. beiktattattak Hassaghi Farkas testvéreivel és Karácsonyi László; 1470-ben pedig királyi adomány folytán Oroszi Fülöp királyi ember által Longodár helység fele birtokába Longodári Márton fia Mátyás, Szirmai Simon fia Fóris és fia Antal, kik akkor Szirma és Péterfalva helységekben is nyertek részeket.†)

---

*) Lelesz. F. 71. 81.
**) U. o. Prot. Stat. V. N. 71.
***) U. o. Prot. AA. II. 124. p. 3. sz.
†) U. o. X. L. 31.

1498. bejktattatott a már pusztának nevezett Longodár birtokába Geréb Péter*), ki azt Longodári Mátyás magvaszakadtával felkérte, midőn ennek leánya Katalin is örökösök nélkül vezettetett be.

1545. Révai Ferencz nádorhelyettes rendeletére a leleszi káptalan Büdi Mihály főispán kérelmére Longodár helység határát megjáratván, nádori emberekül kijelöltettek Oroszi Demeter, Óbégányi Mátyás és Bálint, Kisguti Benedek, Keropeczi András, Borsovai Benedek András és Hetei István és László. Érdekelt szomszédokul pedig meghivattak és megjelentek: a Domokos rendü szerzet (religiosi fratres ordinis praedicatorum beati Dominici) Beregszaszról, mely képviselve volt Ladányi Gergely főnök (prior), Makrai Péter éneklész (cantor) és Becsei Jeronim áldozár által; továbbá megjelentek: Bulcsui Farkas, Bégányi Gergely, beregi biró Nagy Albert, Csikós Mátyás és Dienes Mihály beregszászi birák s mások, kik mindjárt a kezdetnél ellenmondván, a müködés elmaradt.

1552. Ardó, Bereg és Kigyós határa bejáratván, az illető okmányban emlittetik „Longodár völgye“ (vallis Longodár),**) s ugy látszik, már akkor néptelen hely volt; 1569-ben pedig, midőn Büdi Klára, Mihály és Farkas birták praediumnak mondatott.

Később Bereg város és illetőleg a munkácsi uradalomhoz csatoltatott. Egy jó ivó vizet szolgáltató kut maiglan jelöli a helyet, hol egykor Longodár helység állott. Az 1426-ki gróf Schönborn-féle adománylevélben is emlittetik Longodár-puszta.

Lónya.

Nagy és Kis.

A tisza jobb partján fekvő két szomszédos magyar helység. Ezek közül Nagy-Lónya számlál jelenleg 155 lakházat, 1016 lelket, Kis-Lónya pedig 94 lakházat és 497 lakost, mig a kettős határ 3439 holdat tesz.

---

*) Lelesz. G. No. 65.
**) U. o. Prot. Met. N. 23.

Hogy a Lónya szó őseinknél keresztnév vala, kitünik egy 1245. èvben kelt adománylevélből, mely szerint akkor IV. Béla Lonyának és fia Györgynek s ennek fia Lászlónak birtokot adományozott.*)

E két régi helységet a XII-dik században a Beth, másként Betke család birta, kitől azokat, valamint Bátyut, Bótrágyot és Szalókot megvette s a 13. század elején II. Endre alatt Bánkbán (Bór Benedek) nádornak veje Simon főispán birta, ki azonban 1214-ben, midőn nején Gertrud királyné öcscse Eckbert bambergi püspök erőszakot elkövetett, e miatt a bán Péter bihari főispánnal öszszeesküdvén, a királyi palotába tört s Gertrudot összevagdalta, felbőszült emberei pedig nemcsak a palotát kirabolták, hanem a királyi pecsétet is elvitték, ennek következtében hűtlenségi bünbe esvén és különben is magtalan lévén, Lónyát a többi beregi birtokkal (Szolyva és Szentmiklóssal) együtt elveszté s azok a királynéra szálltak.**)

1270-ben a Rusdi nemzetségből származott Endrének fia Mihály főispán kapta a nevezett királyné gyilkosáról a koronára szállt birtokot adományul V. Istvántól, az 1272-ki pótadománylevél tartalma szerint, azon kitünő szolgálataiért s nagy hadi érdemeiért, melyeket a megelőzött években azon alkalommal gyakorolt, midőn még IV. Béla király éltében, ennek megkoronázott fia István, Ottokár cseh és osztrák fejedelemmel, kihez Erney bán, Henrik nádor és más pártoskodó magyar főurak csatlakoztak, véres harcokat folytatott. Nagy érdemeül tudatott be az is, hogy Füzér királyi várat István király részére megőrizte, mig mások váraikat Ottokár védelme és főurasága alá bocsátották, aminthogy ifjuságától fogva folyvást hű szolgálatokat tett a királynak.***)

Az adományozott jószág átadását eszközlé mint kiküldött királyi ember István (de Potuk), ki a határokat Lónya körül következően alapitá meg: Lónya Beth Mátyus földe körül terül el, nyugatról a Tisza partján, innen menve előfordul határpontul a Kőthna vize, mely Csarnavodából (Csaronda) ered, e viz szolgál azután határul észak felé, átmenvén egy hidon a Nagyut és innen dél felé addig, hol a viz jobbra fordul; innen tovább haladva Som (a királyi birtok) határa mellett, egy Hilimma nevü patakcsa s délről a

---

*) Fejér György, Cod. dipl. T. IV. V. 1. 392. lap.
**) Magyar tört. Eml. I. oszt. XIII. kötet. Nagy Iván „Magyar nemes családok" 33—34. füzet 157. l.
***) Fejér id. m. V. I. 241—246. l.

Boltrágy nevü vizen át kelet felől éri a határvonal a Jaszna patakot, majd a Zirnia (Szernye) vizet, Kopogha (Koponya?) nevü Mihály földjét, észak felől a király birtokát képező Szürtét (Zirtaia) s a patak mentében a királyi Dobrony helységet, majd jobbról egy tavat, s nyugatról Sártó és Menyge mocsarakat, majd egy erdőt, ismét a nagy utat, hol azután a Tisza partján a határ végződik.

Egy más hasonló okmányban emlittetik, hogy Endre két fia Demeter és Mihály comes V. István iránt a hűség számos jeleit adák. Nevezetesen, hogy Demeter a királylyal a Feketehalom várába szorult s ott szolgálati készségével hiven forgolódott, Mihály pedig a fentebb emlitett Füzér és Temetény várakat, mellőzve Béla igéreteit, István számára megőrizte; midőn Feketehalomból Demeter bocsánatkérés végett Bélához küldetett, a várat ostromló Kemény Lőrincz őt elfogatta és sulyosan kinoztatta, majd midőn István Feketehalomból kivonult, a Keménynyel vitt ütközetben Demeter dicséretesen harcolt; az Erney bánnal és az „Ilsazeeg mellett történt csatákban Demeter és Mihály István király szeme láttára éhes oroszlánokként az ellenség táborába törtek, sokakat elfogtak, sulyos sebeket kaptak, vérökben fetrengtek s más hős tetteket és szolgálatokat vittek véghez, miért István 1270-ben őt tetemes adományokkal jutalmazta.*)

Rusdi Mihálynak (ki az oklevelekben comes Michael parvus de genere Rusd neveztetik), első nejétől csak két gyermeke volt, egy leány és Mihály nevü fia; második neje, ki a Huntpaznan nemből eredt, Kozma főispán leánya volt, nem ajándékozta meg őt éltében utóddal, hanem ez férje elhunytával özvegyen Berenczei Náné fiának Jakab főispánnak lett nejévé, kinek fia Benczencznek fiához Keledhez adta mostoha leányát is nőül; ennek női hozományul és nászajándékra 400 és 100 márkát fizetvén magáéból, mely összegnek megtéritéseül mostoha fia a magvaszakadáshoz közeledő ifjabb Rusdi Mihály belenyugvásával Lónya, Boltrágy és Bátyu, valamint a szomszéd szabolcsmegyebeli Szalóka helységet második férje s utódai részére felkérvén, azokat 1285-ben királyi adományképen meg is kapta. Ezen szatmármegyei Berencze helységből eredt birtokos család a neki adományozott Lónyára költözvén át, utódai innen a Lónyai családnevet vették fel, mely virágzó család maiglan az ország legdiszesebb ősi családainak egyike.

*) Monumenta Hung. Hist. I. oszt. XIII. köt.

1343. Lónyai Bencz fia Jakab választott birósági tagul müködött Márokon.*)

1351. A nagyváradi káptalan előtt zempléumegyei Imbregi András fiai és több Lónyai nemesek, névszerint András fiai László és Dénes, néhai anyjuk Katus (Nánó fiának Jakabnak leánya) közt egyezség jött létre a leánynegyedi birtokra nézve kielégitvén testvéreit Jakabot, Miklóst és Lászlót, és János s Györgyöt, Bencze fiait.**)

Ez időben a Lónyai család összeköttetésbe lépett a Jakcsi családdal; ez a Jaka nevü várról (mely most Szinyérvárnak mondatik) vette nevét s azt Jakcsi András hütlenségi bélyegen elvesztvén, 1352 táján Medgyesi Mór kapta adományul Medgyes helységgel s ahoz tartozó vagyonnal együtt.

1373-ban Lónyai György fia Ferencz perelt Tibai György fiával Jánossal, mely alkalomra királyi embereknl kijelöltettek: Kerepeczi István, Apáti Rapolcs fiai Gergely és Lőrincz, Kisanarcsi Miklós és Imre, Dobronyi András és Dobronyi Rupert fia János***) 1379-ben törvénykeztek a Lónyayak a leleszi prépostsággal a Szalóki birtok iránt.†)

1400 körül Kántor Mihály (Lukács fia) véletlenül megölvén Pázsitos Balást, azért Pázsitos Péter és fiait Tamást, Illést, Pált és Jánost a reá szabott pénzbeli illetékre nézve kielégitette; nevezetes hogy ezen csonka okmányban, Pázsitos Péter és Kántor Mihály lónyai vendégnek mondatik (Hospes de Lónya).††)

1418-ban Lónyai István fia András összes nagy és kis lónyai részbirtokait, a kislónyai vámrészszel együtt testvéreinek: Kata Pócsai Péternének és Jusztina özvegy Fügi Jánosnénak négy ujforinton akkép elzálogitja, hogy azokat bármikor visszaválthatja. Ez időben két pénznem: uj és kassai forint létezett, florenus computi cassoviensis.†††)

1419-ben királyi uj adomány mellett beiktattattak, Nagy és Kislónya, Harangláb, Bátyu, Boltrágy és Namény birtokába Lónyay Ferencz fiai György és Miklós; Miklós fiai János és István, Domokos, Ágoston és Miklós, Mihály fiai, Gábor fiai Mihály és Jakab; Péter fia László, Szaniszló fiai: Miklós és László, Vitéz István

---

*) Zichy Codex II. 86.
**) U. o. 452.
***) Leleszi levéltár, prot. AA. I. 12. sz.
†) Fejér Gy. i. m. V. I. 361.
††) Leleszi lev.
†††) Lelesz, prot. parv. 6. lap 12 sz.

fiai: Szaniszló és András. A beiktatást végezték Fornosi Mihály fia Gál királyi ember és Kiseszenyi István konventbeli pap Leleszről*).

1434. vizsgálatot inditottak Lónyay Vitéz István fia Andrásnak fiai Antal és László, — Domahidi György és neje Ilona (Lónyay György volt özvegye) ellen azért, mert tőlük a bátyui, lónyai, szigeti, boltrágyi és haranglábi birtokokat, valamint 70 darab sertést elfoglalták.

1452. Naményi László fia Miklós saját és a Lónyayak nevében eltiltatja Szécsy Miklóst és Simont, ugy Csapi Ákos Istvánt s a többi szomszédos és határos birtokosokat attól, hogy Lónya, Bátyu, Boltrágy és Harangláb helységekben foglalást tegyenek.

1455. Lónyay Antal elzálogitá összes birtokát Lónyay Jánosnak. 300 frton.

1459. özvegy Kereszturi Helele Tamásné Veron, fia Mátyás és özvegy testvére Jusztin törvénykeznek Lónyay László és Andrással s más szomszéd birtokosokkal Helele Tamás megöletése és foglalások miatt.

1503. Mikai Beregi Gergely perelt Helmeczi István, Gálócsi Péter, Daróczi Bertalan deák, Daróczi György és Margittal erőszakoskodás és foglalás miatt. 1503 évben Naményi Ferencz és Balázs leköték itteni és más birtokrészeit felkölcsönzött 200 frtban Lónyay Menyhértnek; ugyanakkor Naményi Balázs és Ferencz pereltek Naményi István özvegyével. (L. Namény.) 1520-ban Naményi Balázs özvegye Anna, perelt Drágffi Jánossal és Bozási Jánossal foglalás miatt, ugy Lónyay Jánossal is azért, mert ő az özvegy lónyai kuriájába erőszakosan berontott és onnan öt dézmás malacot elhajtatott; két év mulva ismét megujult a viszálykodás, 1552-ben Lónyay Menyhért és fia Gergely a nevezett özvegyet embereikkel megtámadván s itt és Bótrágyon neki kárt okozván. Ekkor a vizsgálatot Becsi János leleszi áldozár végezte.

1522-ben Lónyay Albert is emelt vádat néhai Lónyai János fia István, Lónyai Patócsi Antal és Naményi Balázs özvegye ellen az ezek által naményi és lónyai kuriáiban tett sérelmek miatt; az eljárt törvényszék azonban a vádlottaknak itélte oda a tisztitó esküt. 1525-ben pedig Lónyay Menyhért özvegye Katalin fogta perbe fiait, Györgyöt és Kristófot, kik lónyai nemesi udvarába és lakába erőszakosan berontván, szekrényeit és tárait feltörték s

*) Lelesz, prot. parv. 1. lap.

azokból az özvegy előbbi két férjétől, nemes Carnavodai János és Pán Bernáttól maradt értékes vagyonait elvitték s őt illetlenül szidalmazták s bántalmazták.

1526-ban hütlenségi bélyegen elveszté Lónyay Gergely nagy és kis lónyai, bátyui, bótrágyi, szalóki és haranglábi s Magyarországon bárhol levő egyéb birtokait, melyek királyi adományképen Bökényi Benedek mester és malomvizi Kenderes Jánosnak adattak. A Hetei Péter királyi ember és Jászay Pál leleszi k. pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondtak Lónyai Gergely és István, Naményi Balázs özvegye Anna és Lónyay László özvegye Jusztin.

1548. megelőzött per folytán egyezségre léptek Lónyay András, Lónyay Gergely, Bozássy Zsófia és Harang Kata a lónyai s ahoz tartozó birtokok iránt.

1550-ben Lónyay János perbe idézte Lónyay Gergelyt azért, hogy a kiállitott kötvénybeli tartozását nem teljesité, kötelezvén magát L. János atyjának megölése és házának elpusztitása miatt birság és kárpótlás-fizetésre.

1551. Lónyay Ilona, (Lónyay Lászlónak Félegyházy Jusztintól született leánya) férjére, sámsoni Kőrösi Miklósra iratta lónyai, szigeti, bátyui, boltrágyi, haranglábi, naményi, löki és csobai birtokait. — 1555-ben Lónyay Péter a vele vérséges Büdy családdal törvénykezett; ezt 1556-ban Zaberdino Mátyás váradi püspök felhivta arra, hogy a nagylónyai kastélyt égesse fel, nehogy a pártosok bele vehessék magokat*).

1559-ben Zelendi János, Bozási István és János és Beregi Ferencz hütlenségi bünnel sujtatván, lónyai és más birtokaik elkoboztattak és Szilágyi Bálintnak adományoztattak, ez Hetei Pál beregi alispán és királyi ember által a birtokba beiktattatván. Ez évben még tiltakozott Lónyay Péter Szilágyi B. ellen a leleszi konventnél az iránt, hogy ez e birtokokat elidegenitse.

Az 1567-ben e tájon átvonult tatárhad itt nagy pusztitást követett el; akkor birtokoltak itt Lónyay Péter, György, István és Tibai Kristóf; találtatott pedig adó alapjául Nagy-Lónyán 3 és Kislónyán $4^1/_4$ kapu. (Budai kamari lev.)

1570. Kálnai Anna Lónyai Istvánra iratta részbirtokait.

1569. beiktattatott Persey Miklós magyar királyi udvari kancelláriai jegyző és Ibrányi Ferenc a hütlenségi bün miatt Bozzási Jánostól elfoglalt lónyai, naményi, bátyui s a többi részbirtokokba, ugy

*) Kemény, Not. Capit. albensi. II. 90.

többek ellenmondása mellett a magtalanul elhunyt Gyürei István után maradt gyürei és beszterczei birtokba. A beiktatást eszközlék Ugrai János királyi ember és Zalonkémeni Péter, leleszi k. áldozár. (Leleszi lev.)

1570 birtak itt részeket Lónyai Gergely és Péter, kik Dobronyi Ferenczozel erőszakos foglalás miatt perlekedtek. (Megyei lev.) — 1575-ben Lónyay István bökei Patócsi Jánosra ruházta részét. —

1582. királyi adomány erejénél fogva bevezettetett Lónyay Péter a Lónyay Albert-birta nagy és kislónyai, bátyui, szigeti, mátyusi, boltrágyi, naményi, haranglábi, soini, zápszonyi, csetfalvi, dávidházi, surányi, nagy bárii, rétsági, becskei, szondai és váraljai (nógrádmegyei) részjószágokba. Az ünnepélyes beiktatásnál, melyre Horváth Kristóf királyi ember és Rajkai Péter leleszi áldozár kiküldettek, ellenmondottak Lónyay István és Horkay Pál. — Lónyay Péter e birtokokat felkérte, még mielőtt a fiskus tettleg elfoglalá.

1587. Lónyay Gergely Lónyay István tokaji várkapitánynak szolgáját Lengyel, másképp Szaniszló Györgyöt megölvén, ez őt emiatt perbe fogta s javait a királyi táblán magának megitélteté; és mivel Gergely Erdélybe menekülvén, javait még Ilosvay István és Morvay István is magoknak megszerezni igyekeztek, Lónyay István beregi alispán ez ellen 1591-ben Báthory István országbiró előtt ünnepélyesen tiltakozott*).

Ez évben Sámson Kőrösi János fia Mihály és Kőrösi Ferencz és István, Ilona Kereszturi Istvánné és Erzsébet tiltakoztak Lónyay István ellen a lónyai, bátyui és szigeti birtokok elfoglalása miatt**). —

1590-ben Ilosvai Karácsony István perelt Lónyai Gergelylyel itteni birtok iránt.

1593-ban Rudolf király Lónyay István, György, János, Ferencz és Gergelynek kiváltságot ad Nagy Lónya és Mogyorós területén a Tiszán át r é v e t tartani.

1600-ban emlittetnek itteni birtokosokul: Lónyay Albert, Eufrozina, Gergely özvegye és István.

1610-ben tilakozott Kőrösi Mihály Lónyay István ellen foglalás miatt. — 1626-ban Lónyay Menyhért egy házat és telket iratott Nagy-Lónyán Rácz Mártonnak.

1647-ben birtokoltak itt Lónyay Zsigmond, István, András

*) Nagy Iván i. m. 9. k. 163. l.
**) Leleszi levéltár.

és Menyhért özvegye. — 1651-ben királyi uj adomány alapján beiktattatott Lónyay Zsigmond Gulácsi Zsigmond kir. ember által a nagylónyai, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, benei és kovászói részjószágokba Fejérvári Miklós leleszi áldozár közbejöttével. 1655. Barkóczi László és neje Péchy Anna iktattattak be.

1676-ban elosztattak a lónyai uradalmi javak a szepesi káptalan által, mely alkalommal gróf Csáky István gondnok képviselte gyámoltjait Lónyay Margittól született Zsigmond, István, Mária, Éva és Borbálát, Erdődy Sándor pedig nejét Chrisztinát*).

1693. Lónyay László elzálogositotta Lónyay Gábornak Nagy-Lónyán, Szigeten és Bátyuban levő részeit 300 forinton.

Nagy-Lónyát s tartozékait jelenben a Lónyay család birja; nevezetesen Nagy-Lónyán tartja székhelyét Lónyay János, Somban Lónyay Albert, Bátyuban, Boltrágyon Lónyay József és gróf Lónyay Béla, mig Naményban Lónyay György örökösei müvelik az ősi birtokot.

A XVI. századbeli földvárnak nyoma maiglan látszik Nagy-Lónya keleti végén Lónyay Gábor kertjében.

A nagylónyai református község már 1595. évben anyagyülekezetet képezett, fiókjai lévén Kis Lónya és Telek. Temploma, XV. századbeli r. kath. modor szerinti csucsives épitmény, keletelt fekvésü s észak felőli ablaktalan falain régi festett falképek látszanak. Az alatta levő sirbolt a Lónyayak egyik temetkezési helyeül szolgált. A nép monda szerint az 1657. évben berontott lengyelek elől a lakosok egy szép nagy harangot sülyesztettek a Tisza mocsárába, mely az árvizkor beiszapoltatván odaveszett. A templom előtt délre, külön válva áll egy tiszaháti modorban épült, négy fióktoronynyal ellátott igen magas s hegyes fatorony, két ujabbkoru haranggal.

Anyakönyve 1778. kezdődik Lőrinczy Mihály pap idejében a mikor rendes iskolája is volt már, melyet 1837-ben Lónyay János és neje Florentina különös pártfogás alá vevén s szükségletei fedezésére évenként száz forintot utalványozván: ez összeg most is a királyi haszonvételek jövedelmeiből fizettetik.

—

Kis Lónyát illetőleg megjegyzem, hogy ezelőtt Nagy Lónya fiókja volt, jóllehet 1762-ben külön fatemplomot épittetett, a mint a régi fatemplom vitorláján levő évszám is mutatja. 1787-

*) Leleszi lev. fasc. 1041. N. 22.

kezdődik filialis anyakönyve. 1789-ben Lónyay László jóltevő iskola telket ajándékozott a községnek. 1800-ban anyagyülekezetté lett, Szucsányi László lévén első papja. 1802. öntette az egyház önköltségén a nagyobb harangot, a kisebbet Szigetből hozták az árviz miatt onnan kiköltözött lakosok. 1825-ben külön iskolatanitót nyert. 1832-ben cserélte ki a község a régi papíelket a mostaniért.

Kis Lucska.

(Novoszelicza.)

Uradalmi orosz falu a Hát nyugoti lejtőjén a munkácsi járásban 23 házzal és 140 lakossal. 1505-ben Anna királyné megerősité azon kenèzséget, melyet néhai Erzsébet Kislucskai László és Jánosnak adott. (Megyei levéltár.) 1649. találtatott itt 8 jobbágy, 6 fiu, 3½ telek, 22 ló, 21 ökör, 23 tehén és 51 sertés. A Prokopnye vizén volt a Pap nevü kenézcsaládnak egy malma, melytől egy lasnakot vagy 2 frtot adott évenkint a munkácsi várhoz; a batyko volt akkor Bustyin László, lovasszabados Pinczenik Lukács, székelydrabbant pedig Halacsnya. Jelenben van a lakosság kezén 24 ló, 108 marha, 18 juh és 67 sertés. A g. k. község Sztánfalva fiókja,

Nagy Lucska.

Országos vásárokkal biró terjedelmes mezőváros a Latorcza balpartján a munkácsi járásban 603 házzal, 3305 lakossal és 9176 holdnyi sik és termékeny határral. E régi helység a munkácsi vár tartozéka levén, annak urait szolgálta. Szilágyi Erzsébet alatt Kozma

Elek és Gergely testvérek emlittetnek kenézekül, mint kik a lucskai kenézségnek felét birták*). 1493. Hollós János Munkácson Soltész Kozmának és utódainak adott kenézi kiváltságot, mit 1505. Anna királyné is Budán megerősitett Soltész Kozma és György, valamint néhai Elek fia részére Nagylucskának a várhoz tartozott fele részét illetőleg. Ez okmányból is kitünik, hogy a falu másik fele magán urak birtokában volt. Nevezetesen emlittetik birtokosául 1455. az Agárdi család, névszerint István, János, Mihály és László. 1501-ben beiktattattak vasilioi Vassa István zálogczimen a néhai Tárkányi István itteni és más részeibe Agárdi Lajos királyi ember által. 1503-ban Tárkányi László fiai István és Miklós elzálogositották 100 arany forintban Kenderesi Péternek birtokukat, 1505-ben pedig Kerecsenyi Antal visszabocsátá a Tárkányiaknak a Tárkányi Mihály fia Márton által neki 164 frtban elzálogositott részt. — 1507. beiktattatott Kerecsenyi István a Nagytárkányi István és Miklóstól zálogul kapott részbe s nemsokára a zálogrészek teljesen visszaszereztettek a vár részére.

1566-ban az erre átvonult tatárok elpusztiták.

1630 év táján a lucskai és csomonyai birtokosok a két helység közt fekvő Sipos nyárasa nevü erdőtér határai iránt versenygvén: 1638. junius 22. gróf Homonnai Drugeth János országbiró Ungvárról meghagyta a leleszi konventnek, hogy priberi Melith György panasza folytán ez ügyben vizsgálatot tétessen; királyi emberekül kijelöltettek: klacsanói Horváth György és Ferencz, Mező Gáspár, Begányi Ferencz, Telekesi Pál, Szerednyei Pál, Kisfaludi Péter és Ferencz, Ilosvai János és Péter, Bodó Ferencz, Keszi György, Vidányi János, Herpai István, Csibai Mihály, Pankotai Boldizsár, Szelecsényi István, Ladmóczi Horváth György, Farkas László, Bors János, Nagy Gáspár, Jászay György, Sajgó György, Kende András és Mihály, Tunyogi Péter és Miklós és Rapolthi István; utasitván egyszersmind a káptalant, hogy 16 nehéz márkával sujtson mindenkit, kik tanuságot tenni vonakodnának. Ennek folytán Tusnádi Bálint leleszi áldozár és Klacsanói Horváth György kir. ember julius 9-kén Csomonyán 15 tanut hallgattak ki; ezek közül gersanói Kusali Ferencz vallá: hogy a peres Siposnyáras nevü erdőrészt Bethlen Gábor fejedelem adatta vissza a csomonyaiaknak; Ferencz Miklós s mások pedig vallák: hogy Dobó Ferencz idejében a Mocsár nevü erdőtől és Horgasszegtől Eördög

*) 1649. urb. 278. lap.

András csomonyai ispánjának faizásért a jobbágyok e g y v é k a a b r a k o t, 1 tyukot és egy kalácsot tartoztak adni; a dobronyi erdőre azonban bemenniök tiltatott s a kihágók büntettettek, a dobronyiak pénzért vették a csomonyaiaktól a Horgasszeget.

E peres erdőben Csomonyára nézve határul emlittetett a Pohárka viz, mely a Szernyébe szakad, majd a Maczoncza viz, melyen malom is állott, Horgaséger a veres gorond mellett is a Gór mocsár a Szernye vizénél*).

1646. Rákóczy György Munkács ura, Munkácson aug. 5. kelt okmányában Anda Ferenczet hü szolgálatai elismeréseül az adófizetéstől felmenté. Ez okmányban kiemeltetik, hogy Anda már 12 év óta a munkácsi várhoz p o s t á s u l szolgál s hogy a mikor valamely uri ember vagy tiszt idegen országra küldetik, őt mint tapasztaltat szokták melléjök adni kisérőül**). E szerint a nagylucskai szabadosok már a 17. században, sőt tán előbb is, leginkább levélhordással s lovon való kisérettel szokták volt szolgálataikat teljesiteni; azonfelül kötelességük volt a várkapitányhoz egy székely drabbantot tartani s háboru alkalmával egy felszerelt lovast kiállitani; tartoztak a várbeli mély kuthoz évenként két öreg kötélnek hárshánosot beszállitani és az uraság javára öt hordó bort kimérni. A jobbágyság 1649-ki összeirás szerint többnyire magyar nevü volt, u. m. Szabados, Fekete, Nagy, Molnár (ki puskás volt a várban.) Balássi, Füzér János főbiró, Bányász Máté esküt, Pap Mihály, Demeter és Simon batykok, kik évenként 2—2 nyestet tartoztak adni; Horváth László, porkoláb az alsó kapunál; Dobrókai, Rácz, Koszta sat. hópénzes drabantok; Tompa, Hadar, Vakaró, Holupán, Ferge, Mogyorósi, Csopász, Vizniczei, Szendi, székely drabantok; Csonka, Morda, Szabó puskások, Sütő Jakab és Demeter ménespásztorok, Sele ztei, Anda, Garabod, Fayszi, Frundák, Hallgass, Gorondi, Száva, Benedeki, Dalu, Puskás, Hodár, Veréb stb. közjobbágyok. Mindezeknek ma itt semmi nyomuk.

1649. találtatott itt 34 marhás jobbágy, 40 gyalogszeres és zsellér, 74 „officiolatus" (alkalmazott és soltész) és 40 pusztahelyen lakó, összesen 140 jobbágy, 71 telek, 111 fiu, 98 ló, 369 ökör, 132 tinó, 348 tehén, 1335 sertés és 132 méhkas. 1682-ben találtatott 90 jobbágy, 15 lovas és gyalog szabados, 8 szabad legény, 1 batyko és egy orosz deák. Ez urbér szerint volt 1620 körül a rafajnai erdőben a Szernye vizen egy a várhoz tartozó, 4 kőre forgó

*) Lelesz. Prot. Met. I. 437.
**) 1649. urb.

malom is itt, melyet azonban Balling János, ki 1624-ben Bethlen Gábor fejedelem alatt uradalmi főnök és várkapitány volt, maga javára, az irás szerint, „abalienálta“ a vártól s 1649-ben Lövei Gergely és Kendéné asszony birták. Még két más malom is állott akkor a Latorcza folyón, melyek később teljesen elpusztultak.

1672. volt a főbiró Kerekes János.

1692. junius 25. Rákóczy Ferencz adómentesitette Busár János telkét, ki nemesittetett.

1699-ben már csak 23½ népes és 45½ puszta telek volt, tartozván akkor a megmaradt csekély népesség a vár konyhájára 94 tyukot, 13½ ludat, 23½ font vajat és 23½ kenderkittát beszolgáltatni.

1703. a munkácsi német őrség kicsapván, itt sok házat elhamvasztott.

1729. találtatott 7 szabados család, kik levélhordásra alkalmaztattak; 1794-ben pedig ezek 22-re mentek. 1794-ben harmincz gazdának minden épülete porrá égett.

A gróf Schönborn családnak itt most derék majorja van, mely nagyobbára uj irtásokból 1833. évben keletkezett. Az 1682. urbérben emlittetik, hogy az uradalomnak itt a felső és alsó nyomásban 149 holdnyi három táblaföldje volt az ut mentében, melyben összesen 50 köből gabona termett s a csomonyai hosszu lázon 67 holdja. Lucskának a Csomonya felé eső határát, a haracsinai mezőt ugyanis a csomonyaiak még a 16. században jogtalanul kiirtván s elfoglalván, az 1640 körül visszavétetett s a lucskai jobbágyság által uri munka fejében dolgoztatott. A grófi magán birtok most itt 2274 hold, miből 1590 hold szántó és 684 kaszáló. Van a majorban jeles minta marhatenyészde és szeszgyár; nehány évtized előtt drága ménes diszlett, mely azonban 1860-ban megszüntettetett.

A Pole nevü dülőn, közel az országuthoz egy épület közelében 1871. őskori sirokra akadtak, melyekben különféle bronz mü és ékszerek, fegyverek s női felszerelvények találtatták.

Nagy-Lucska község, melynek 3012 lélekből álló g. k. hitközsége saját lelkészséggel s kőtemplommal bir, egyike a legtehetősebbeknek a megyében; lévén az 1870. évben történt összeirás szerint abban 138 ló, 1649 különféle szarvasmarha, 2015 juh, 2 kecske, 132 sertés és 44 méhkas, mely vagyon azonban azóta némileg megapadt. V. Ferdinánd király, Bécsben 1847. aug. 19. 14158/1338. sz. a. kelt kiváltsága folytán gróf Schönborn Károly akkori földesur kérelmére megengedé, hogy Nagy-Lucska helység m e z ő v á r o s s á

emeltessék és hat országos vásárt tarthasson, még pedig évenkint febr. 13., április hó 5., pünkösd utáni csütörtökön, julius hó 31., szeptember 10. és nov. 30-án. 1826. okt. 27-én Bécsben kelt kiváltságlevél szerint pedig I. Ferencz király feljogositá gróf Schönborn Ferencz Fülöpöt, hogy az itteni Latorczai csatorna felett vámszedési jog élvezete mellett a gróf hidat állithasson.

Lukova.

Ruthen falu a felvidéki járásban 129 házzal és 591 lakossal; hajdan a bilkei uradalom tartozéka volt.

1447-ban zálogképen Ilosvai Tivadar István birta.

1448-ban vizsgálatot tétetett Bilkei Péter fia János, Lipcsei Gorzó és fia János, valamint Bilkei Gergely fiai István Péter és Fedor, ugy Ilosvai Tivadar István ellen, kik panaszos birtokát elfoglalták s őt házából erőszakosan kivezették, mely alkalommal királyi emberül eljárt Kerepeczi Miklós.

1457. Bilkei Ivasko elzálogositott egy jobbágy telket Vörösmarthi Péter és Jánosnak 4 arany forintért; valamint Dobrókán 5 és Herincsén szintén annyi telket 50 frtért.

1469. Bilkei Illés fia István eltiltatta maga és fiai Mihály és János és György nevében Bilkei Sándort Lukova elidegenitésétől, Vörösmarthi Jánost és Ilosvai Lászlót pedig annak megvételétől; nemkülönben testvére B. Sándor, Ivasko és Miklós nevében is Dolhai Albert s rokonait földeik elfoglalásától.

1476 osztozkodtak Bilkei Mihály és Lázár, Illés, István és Rakolczi István és Mihály s a többi rokonok.

1480. és 1491. beiktattatott a Perényi család; 1570-ben Tarnóczi István és Bilkei Gergely; 1580-ban Daróczi Szeráf; 1600-ban birtak itt: Bixi Ferencz özvegye, Bilkei és Lipcsei; 1611-ben Komlósi Zsuzsánna, Ilosvai Erzsébet és Lipcsei Zsófia és Zsuzsánna. 1631-ben Daróczi adományul kapta a Lipcsei Gergelytől hütlenségi bélyegen elkobzott részt.

1637. Pauta Máté az itteni g. templomot kirabolván s megszentségtelenitvén, e miatt, valamint azért, hogy önkényesen a püspök tiltakozása ellenére idegen papot helyezett be a lelkészségbe, 120 frtnyi birságra itéltetett.

1648-ban voltak a helység birtokosai Lipcsei Péter, Komlósi Bálint, Pap István, Dobra Mátyás, Zavatzki András és Madarász Tamás; 1774-ben pedig, midőn a helység határa hatóságilag bejáratott, minthogy a szomszéd birtokos gróf Teleky László a határ vonalakat átlépte, Lipcsei János, Sándor és Ferencz; ifjabb Gorzó János, Gergely, Jakab, János, Simon, Tamás, Lukács, Péter, István, és Péter fia János; Ujhelyi Zsigmond, Bodó Antal s a Zékán és Dobra családok. A közbirtokosság számos tagja s a küldöttség személyzete 9 napot töltvén a határigazitással: az ellátási költség összesen 67 frt 23 krra rugott; számittatván 1 itcze bor 7, egy itcze pálinka 9, egy véka rozs 34 krba s egy vágó marha 14 frtba.

Jelenben is az Ilosvai, Gorzó s Dobra-családok itt a főbb birtokosok, valamint Ruzsák Lajos.

Van itt g. k. kőtemplom, a község azonban Miszticze fiókja.

Macsola.

Magyar helység a tiszahátou, 16 házzal, most 334, (1870-ben 426) lakossal és 1789 holdnyi határral. Szláv eredetü nevét vette a „mocsola" szótól, mely a tótoknál áztatót (kenderáztatót) jelent s célzással van a határt egykor boritó posványokra, valamint arra, hogy a helység eredete egykoru a Csaroda, Dobrony s más hason szláv nvü helységekével.

A XIV. században a Macsolai nemes család birta, nevezetesen 1357. Macsolai János másnéven Nyilas királyi emberül emlittetik*), valamint M. Imre fia Balázs**). 1369 Macsolai Nyi-

*) Zichy-Codex III. 67.
**) U. o. 78.

las Mátyás emlittetik*), mint ki Gecsei és Tákosival perlekedett. 1378-ban beiktattatott a leleszi konvent által Macsolai János fia Rudolf Macsola, Csoma, Gecse, Asztély és Ujfalu birtokába.

1379. Lajos király Visegrád (in vigilia festi nativ. B. Joannis Bap,) meghagyta Macsolai Rudolf kérelmére a leleszi konventnek, hogy Macsola, Csoma és Gecse helységeinek határait igazitsa meg, kijelölvén királyi emberekül: Bulcsui Jánost, Beke fiát és Daróczi Istvànt László fiát **)

1380. Beregszászi Domokos panaszára, mely szerint Macsolai János fia Domokos Barnàbás ünnepén a vádló szolgáját***) Fábiánt lándzsájával megsebesité, a törvény elébe idéztetett; királyi emberekül kijelöltetvén Gulácsi Tiba fiai Andor, Fábián és Sebestyén és Hetei Antal.

1422. Macsolai Baksai László fia András, Miklós fia Tamás s ennek gyermekei György, Balázs és Anna, valamint Dorottya és Klára átruházzák birtokrészeiket Macsolai Mihály fiának Lászlónak.

1423. Gecsei Albert kir. ember és Mihály leleszi k. pap beiktatják Macsolai Péter fiait Istvànt és Györgyöt az ősi, valamint Marchil fiának Péternek leánya Ilona kezén levő vétel s más jogczimen őket illető részekbe, M. Mihály fia László ellenmondása mellett.

1511. Csomai Benedek, Surányi György és Pál és Terémi Albert és János tiltakoztak Ormos Imre és neje Anna ellen a macsolai, asztélyi, ujfalvi és csoma-gecsei birtok fölkèrése és elfoglalása miatt.

1522. Ujhelyi Ferencz özvegye Nagyráthi Magda, (utóbb Tarlóczi István özvegye) első férje végrendelete alapján s ennek testvére Egri Lászlóné Borbála beleegyezésével beiktattatott annak macsolai részeibe s kuriájába.

1548. Ujhelyi Ferencz és Imre nyernek adományt; ez utóbbi már 1530. lévén itt birtokos.

1553. beiktattattak Bucsui Farkas kir. ember és Bakai Gergely leleszi k. pap által Tibai Ferencz neje Katalin Bekényi Mihály leánya és nővére Zsófia atyjok birtokába, Ujlaki Ferencz kir. helytartónak Pozsonyban jul. 8. kelt adománylevele folytán.†)

1554-ben, midőn Gecsei János deák Gecse határát bejáratta

*) Leleszi lev. Prot. A. I. 9. sz.
**) U. o. Prot. Met. I. 538.
***) U. o. Prot. AA. I. 33. sz.
†) Eredetije a Csoma család devecseri birtokában.

Halábori István kir. ember és Várkonyi Albert lel. pap által, a macsolai birtokosok meghiusiták azt ellenmondásaikkal.

Ugyanazon évben felkérte Tibai Ferenc Ujhelyi Ferenc magvaszakadtával ennek birtokát s azt megnyervén, Gecsei Miklós kir. ember által beiktattatott többek ellenmondása mellett.

1561. Gecsei Pál kir. ember által beiktattatott adomány, vétel, ráiratás és végrendeleti intézkedés folytán Ujhelyi Ferencz özvegye Tarnóczi Istvánné első férjének itteni összes részeibe, öt jobbágytelek kivételével, melyeket az elhunyt örökhagyó nővérének Egri Lászlónénak leányi negyedjoga fejében már azelőtt kihasittatott; a beiktatásnál ellenmondottak Tibai Ferencz, neje Katalin, Ópalagi Csapi János és György.

1566. a tatárok 4 házból hurczolták el a jobbágyságot.

1570. birtak itt Tibai Ferencz, neje Bekényi Kata és Tarnóczi Simon. 1600-ban emlittetnek birtokosokul még: Szuhay Gáspár, Achos János és Zoltán Mátyás; 1604. még Petri János is.

1641. cseréltek birtokot itt és Csetfalván Göde Péter és Zoltán Józsa; 1648. emlittetnek még Tarnóczi András és Lőrincz Zsigmond.

Később birtokosokká lettek még a Bay, Kajdi, Ilosvai, Sulyok, Péchy, Csegényi s más családbeliek.

1812. Szirmay Lajos oldalrokonai nevében is tiltakozott a ludányi Bay Mihály és András magtalan kimultok után, az ezek által elidegenitett vagyon birtokosai ellen.

Mostani főbb birtokosok itt Péchy Tamásné Sulyok Emma, Jobszty Ferencz örökösei, Péchy István és Miklós, Rácz Teréz, Gyula és Emma; Csegényi Jánosné sat.

A jókor reformált község már 1595. anyagyülekezetet képezett, lévén 1599-ben papja Vári Mihály és 1602. Dóczi Pál; később ismét Gecse fiókja lett 1714-ig. Templcma tágitását 1751-ben kérelmezte a község s e végből akkor hatósági szemlélő bizottság küldetett ki a helyszinére; később azonban e régi fatemplom helyén kőből épittetett ujat, mely 1842. végeztetett be, betétetvén abba a régi székek és butorok. A templom és paplak helyét az Ilosvay család ajándékozta saját udvartelkéből. Anyakönyve 1776-tól vezettetik, iskolája pedig 1802-től áll fenn.

Makarja.

(M a k a r i j o v o.)

Igen régi orosz helység a felvidéki járásban Bartházán tul, 148 házzal, 809 lélekkel és 3194 holdnyi határral.

1393. királyi uj adomány folytán beiktattatott György oláh vajdának fia Gergely és rokona Bayk (Balk) s egyéb összes örököseik Makarja helység birtokába.

1408. Zsigmond király Máté apostol ünnepe utáni másodnap Kovács vára alatti táborából a leleszi konventhez intézett rendeletében meghagyta annak, hogy Balk fiát Bertét, István fiát Pétert, János fia Kosztát és György fiai Illés és Sándort, nemkülönben M a k a r j a i K i s I v á n t e helység birtokába örökségi jogon iktassa be, ha eziránt ellenmondás nem történend. E királyi leiratban kijelöltettek királyi emberekül: Bilkei Illés, Kisfalusi Makszem fia János, Bilkei Kis Péter, Dávidházi Kis János, Pósaházi Lukács és Pósaházi Márton.*) Ha pedig valaki, megjegyzi ez okmány, a beiktatásnak ellenmondana, ugy azt a felség elé idézze jogainak érvényesitése végett. Az ünnepélyes behelyezés azonban minden ellenvetés nélkül történt meg.**)

1413. Makarja $^{7}/_{8}$ része 700 frtban Dolhai Szaniszlóra iratott, a mint azt az 1843. május 8-án kelt leleszi konventbeli kiadványnyal a perlekedő Kaszonyi Koszta-családbeliek igazolták.***)

1417-ben történt, hogy Dávidházi György akkori beregmegyei szolgabiró Makarja helységben tolvajokat üldözvén, Dolhai Szaniszlónak ott tetemes kárt okozott, miért ez ellene a leleszi konvent közbejöttével vizsgálatot tétetett.

Ugyanazon évben vizsgálatot inditott özvegy V a l h a asszony „ő nagysága“ néhai Tódor podóliai herczeg özvegye és Annus leánya, Dolhai Szaniszló és György ellen, kik az ő jobbágyaitól ezer arany forintot érő hatszáz nyestbőrt erőszakosan elvettek és nehány

*) Már 1198-ban emlittetik C o m e s M a k a r i a. Fejér Gy. C. D. II. Tom. 319. l.

**) Leleszi kiadvány.

***) U. o. Prot. B. B. III. 109. lap. 65. sz.

Makarja helységében talált tisztét megsebesitették. 1418-ban hajtatott végre a Dolhai Bogdán ellen erőszakoskodás miatt hozott itélet, s ennek folytán egyszersmind az osztály is testvérei Szaniszló, János és György közt eszközöltetett; osztály tárgyául szolgált a Dolhai családi közös birtok, melyhez különösen itt 25 jobbágytelek, 2 ekényi szántótöld, 3 ekényi makkos erdő, 200 kaszásnyi rét, egy keresztény és egy ruthén fatemplom czintermekkel s temetőkkel és egy malomhely az Almáspatakon tartoztak. Az öszszeiró leleszi konventbeli küldöttség jelentésében előadá azt is, hogy midőn a máramarosi vagyont feljegyezni akarták, Dolhai Bogdán őrsége nyilakkal fogadá a bizottságot, mely csak gyors futásban találhatott menekülést.*)

Hunyadi János kormányzó Becsén 1451. január 31. Kereczke és Kusnicza nevü faluit (melyek most Máramaros- s akkor Beregmegyéhez tartoztak) az általa birt Munkács várától elszakasztván, Dolhai Ambrus és Mihály Makarja és Sarkad faluikért és a Románpataka pusztáért elcseréli; ez egyezséget megerősité febr. 3. a nagyváradi káptalan, azon kijelentéssel, hogy Dolhai Ambrus testvére Mihály terhét is magára vállalá.

Azon évi febr. 14. Beregszászon kelt okmányban János (bereg) szászi plébános és Lengyel Imre bizonyitják, hogy Dolhai Mihály előttök kinyilatkoztatta, hogy mennyi bántalmat és sérelmet szenvedtek ők (Mihály és Ambrus) a munkácsi vár tiszteitől Makarián és Sarkadon, miért is, hogy jövőre nézve békeségben lehessenek, azokat Kereczke és Kusniczáért elcserélték; mivel azonban Dolhai Mihálynak akkor pénze nem volt, Ambrust kérte meg a csere költségeinek viselésére, oly feltétel mellett, hogy ő addig a cserébe nyert birtokba nem lèphet, mig őt ki nem elégiti. Igazolja azt is, hogy a csere kötés alkalmából Ambrus a jegyzőnek a levelekért 16, a káptalani iktatónak 3 s a leleszi prépostnak 9 arany forintot fizetett, Kenderesi János, munkácsi várfőnöknek pedig, ki a beiktatás ellen kifogásokat akart tenni, ezek mellőzése végett száz nyestbőrt és 50 aranyat adott. Ezekből kitünik hogy négy század előtt is lehetett a pénzt éppen ugy mindenféle szerepre használni, mint az önzès jelen napjaiban s hogy a hatóságok hajdan is megkövetelték eljárásuk dijazását.

A beiktatás különben Kereczkén és Kusniczán 1451. febr. 27-én eszközöltetett. Az illető iktatási parancsban kijelöltettek kirá-

*) Lelesz, Prot. BB. II. 389. l. 24. sz. Hogy egy ekényi tér 150 holdat tett, már más helyen kifejtettem.

lyi emberekül: Bolond Péter fiai István és Mihály, Bilkei Gergely fia Hodor és Illés fia István. A beiktatáshoz meghivatott a szentmiklósi vajavoda János és fia Mihály, valamint Lipcsei Gorzó. A beiktatást később, 1458. aug. 6. megerősité Mátyás király Budáról kiadott okmányával.

Hunyadi János 1451. junius 12. Szegedről irja Kenderesi Jánosnak, munkácsi várnagyának és beregi főispánnak, hogy a Dolhai testvéreknek átengedett Kereczkét és Kusniczát a vár tartozékaiból törölje ki. E helységeket, valamint Dolhát, Zadnyát és Bronkát egyébiránt László király Hunyadi János beszterczei örökös gróf kérelmére, Dolhai Ambrus és Mihály érdemei jutalmazásául, Budán 1454. febr. 12. kelt kibocsátványa szerint, Beregmegye hatósága alól kivette és Máramaroshoz csatolta, hol a Dolhai család jószágának nagyobb része feküdt.

Mátyás király, Budán 1463. febr. 26. kelt okmánya szerint, azon hű szolgálatok és érdemek jutalmazásául, melyeket Dolhai Ambrus részint elődeinek, részint neki a törökök és az ország más háborgatói elleni harczokban vérét ontva szerzett, Kereczke és Kusnicza helységeit, melyeket atyja Jánostól kapott s bir, neki s általa fiai Demeter, György, László, János, Miklós és Péternek uj adományképen a királyi jogokkal együtt adja.

1465. május 24. Budán kelt rendeletében azonban Mátyás király meghagyta a leleszi konventnek, hogy anyját Erzsébetet, az ismét Beregvármegyéhez csatolt Dolha, Zadnya, Bronka, Kusnicza, Kereczke és Lisicza, valamint máramarosmegyei Szurdok, Rozallya, Polyána és Sajó helységekbe, melyeket, mivel Dolhai Ambrustól, ki rokonát Szarvaszói Osztárt a Tiszába ölte, a kincstár részére elkoboztattak, neki adományozott, iktassa be. Királyi emberekül ajánltattak Urmezői János batizfalvi Ticze Mihály és György, Petrovai Mihály, Ordai Mihály, Kochnyai Simon, Borsosfalvi Balázs, Farkasrévei Péter és Mihály, Komlósi Tamás és György, Kerepeczi András és György s Pósaházi Simon és Brigyes.

1466. julius 5. Budáról Országh Mihály nádor meghagyta a leleszi konventnek, hogy Erzsébetet Kusnicza és Kereczke helységekbe ujonan iktassa be, minthogy a márczius 1-én tartott törvényszék azt határozta, hogy Makarja és Sarkadért Dolhai Ambrus és Mihálytól azok visszabocsáttassanak Erzsébet részére s a munkácsi várhoz csatoltassanak mint annak tartozékai. Dolhai Ambrus ez alkalommal immár harmadszor ellenmondván a beiktatásnál, végre 1468. márczius 27. Pálóczi László országbiró által a leleszi konvent

utasittatott, hogy Erzsébetet föltétlenül a Dolhai Ambrus-féle jószágba azért, mert Dolhai harmadszor is elmulasztá ellenmondását okadatolni, s igy a jószág, az ország szokása szerint, az adományozónak megitéltetett. 1471. február 28. azonban Mátyás király ismét visszaadván Dolhai Ambrusnak Kereczkét és Kusniczát az 1463-ki adomány alapján, mivel a székesfehérvári koronázási végzés, mely szerint a László és Mátyás királyok által koronázásuk előtt kiadott leveleik egy év alatt megerősitendők lettek volna, ennek ellent nem áll.

1484. Mátyás király Makarját is, mint a munkácsi várhoz tartozott falut, Hollós Jánosnak adományozta s azóta folyvást a munkácsi uradalomhoz tartozott s annak sorsában osztozott.

Az 1649. urbárium szerint, Lorántffi Zsuzsánna alatt, találtatott itt 47 jobbágy és 50 fiu; a lakosok többnyire magyar nevüek voltak, u. m. Törös, Mihály, Orbán, Méhes, Szakállos, Kutkai, Guti, Tökési, Czibár, Kozák, Lovas, Ilosvai stb. Ezek közt volt 7 hópénzes, 2 hetes és 2 székely drabant; a batyko volt Pap Mihály. 1672 volt a főbiró Hátmegesi s a batyko Pap László.

1649 találtatott a jobbágyok kezén 25 ló, 250 különféle szarvasmarha, 327 sertés és 40 méhkas; ellenben 1870-ben: 64 ló, 704 szarvasmarha, 286 sertés és 13 méhkas.

A helységnek van saját erdeje; g. k. lelkészsége, fatemploma most azonban uj s kőből épült és 1816 óta anyakönyve van.

Makkos-Jánosi.

(Janosijovo.)

Magyar-orosz helység a tiszaháti járásban, 136 házzal, 778 lakossal és 3108 holdnyi sik határral; fekszik a munkács-beregszászi országutnál. Régi falu, mely a XIV. század elején már saját parochussal birt, ki Demeternek neveztetett*); 1364-ben pedig,

*) Zichy-Codex I. 197.

midőn a szomszéd Ardó helységnek határa szabályoztatott, Erzsébet királyné birtokában volt s Ivanósinak mondatott, az 1484-ki adománylevélben azonban már Jánosi-nak neveztetett s a munkácsi várhoz tartozott. 1566-ban az átvonult tatárok elpusztiták.

Az 1649-ki urbér szerint találtatott itt akkor Lorántffi Zsuzsánna alatt 33 jobbágy, 42 fiu, 224 különféle szarvasmarha, 225 sertés és 54 méhkas. A jobbágyok Farkas, Orbán, Sötét, Goffár, Balási, Bogár, Czile, Káli, Béla, Végső, Horváth, Kerekes s Kala nevet viseltek; ezek közt volt 2 székely drabant, 3 kőtörő bányász s 2 cserépcsináló, s tartoztak a beregszászi kerekhegyi szőlőt s a jánosii földeket megmunkálni.

Az 1682-ki urbér szerint a falu határában volt a többi tilalmas erdők közt azon bő makktermő is, mely királyné asszony dombjának neveztetett.

A helység déli határában fekszik a gróf Schönborn család ugynevezett Csáki majorja, mely a beregszászi tiszttartóság által kezeltetik s nevét valószinüen a Csáki-családtól vette, mely a 17—18. századokban e megyében lakott s melyből 1685. Csáki István és 1698-ban Csáki Zsigmond főispáni méltóságot is viseltek; az 1702. évi nemesi adólajstromban gróf Csáki István 20 frtnyi adóval terheltetett birtoka után.

Az ugynevezett Szilvásgorondon a határ keleti részén a Szernye-tó partján őskori obsidian- és kovaszilánkok tünnek fel, ugyszintén átlyukasztott hálósulyok; a tér különben aranymosónak is neveztetik. Talán czölöp-épitmény nyomaira is lehetne akadni. Az utnál elterülő erdőn pedig régi szántások nyomai látszanak.

—

A reformátusok 1595-ben már anyaegyházat képeztek, melynek Balazsér fiókja volt; az általok elfoglalt s maiglan használt egykori rk. kőtemplom a IV. században e tájon divott csucsives épitmény, keletelt, egyhajós, 46 lábnyi hosszu és 30 lábnyi széles, mig az egyenes záradéku jóval kisebb szentély csak 18' hosszu és 13' széles; csucsives szük ablakokkal csupán a déli és keleti oldalról van ellátva; azonban 1748, 1779 és 1799. évben megujittatván, eredeti belső idomából sokat vesztett; az egyháznak 1631. évből külön pecsétje van. Egyik az ur asztalához való tányérján ez van irva: „Instrumentum Ecclae Jánosianae sacrum Anno 1638“; egy ónkannán pedig ez: „Vas ecclae Jánosianae Sacrnm Anno 1638.“ Egy arany és ezüst virágokkal varrott gyolcs kendő ily himzett iratot visel: „Paládi Judit adománya 1664.“ Egy más régi tányérra

e betük irvák: „G. V. B.“ Egyik poharat 1683. Andor Jánosné csináltatta. Anyakönyve 1765. kezdődik Szendrei András pap idejében. A reformáltak száma 210 körül van; ellenben a görög katholikusoké 500-an felül; ezeknek van uj kőtemplomuk és paplakuk, anyakönyvük azonban csupán 1835-óta kezdődik. Az 1798-diki fölvétel szerint a paplak szalmával fedett kis faépület, a fatemplomka pedig silány és romladozott volt. S a lakosság fokozódó jóléte onnan is kitetszik, hogy birtokában találtatott 1870-ken 52 ló, 710 szarvasmarha, 60 juh, 2 kecske, 329 sertés és 54 méhkas. — A magyar nyelvet az orosz lakosok is beszélik.

1631. évből való 3 cm. átmérőjü kerek pecsétje érdekes. Közepén egy kötélszerüen kanyaritott, két indában végződő tölgymakk van, körirat pedig ez: „Janosi falu pecsétje. 1631.“

Kis-Martinka.

Orosz helység Sztrojna és Tibava közt a vereczkei járásban szük völgyben 19 házzal és 107 lakossal. Már 1599-ben lakott itt g. óhitü lelkész; a munkácsi uradalomhoz tartozván e helység a 17. század elején Balling Jánosnak adatott zálogba, később erről Lövei Gergelyre, majd 1649. után vissza a várra szállott. Az 1682-ki urbér szerint Gyilog és Marincsának is neveztetett s találtatott akkor benne 16 jobbágy-család; batykoja volt Bela Pap András, a Bela-cslád levén a kenézség birtokában is; 1699-ben a Fricsko Havrillo-féle elpusztult féltelek rendeltetett paplaknak, azonban e közben a batyko elhalván, az összeirás szerint, addig, mig más pap szállana reá, a telek után járó nyest-illetmény világlatban tartatni rendeltetett; ekkor a népség is annyira megfogyott, hogy csupán öt férfi lakott $1^1/_4$ telken. Az 1798. fölvétel szerint akkor a szomszéd Nagytibaván vala a parochia és fent a dombon a fatemplomka; innen Kistibavára s illetőleg az azzal összekapcsolt Martinkára tétetett át. Az itteni fatemplom régi mü, kupolával és több

toronykával ékitve; az uj lelkészi lak azonban tágas és díszes. — Anyakönyve 1785. kezdődik. Utólsó posta Szolyva.

Krajna Martinka.

Orosz helység 58 házzal és 363 lakossal a felvidéki járásban tul a Háthegyen; eredetileg Martincza-falvának neveztetett és pedig a Martinczai-családtól, melynél még 1649-ben is volt a kenézség. Az akkori összeirás szerint találtatott itt 11 jobbágy és 16 fiu. 1699-ben volt a kenéz Nalivajko Mihály. A g. k. község Nagyábránka fiókja, de van saját kőtemploma, mely 1872. épült. A helység tartozott a munkácsi uradalomhoz.

Màrok-Papi.

Két egymás közelében a tiszaháti járásban a Csaroda folyónál fekvő magyar-tót helység 1862 holdnyi tértartalommal, lévén Márokon 117 ház és 498 lakos, Papiban pedig 100 lakház és 419 lélek.

Máróknak határa már 1280. és ismételve 1299-ben bejáratott Surány felől, melynek alapján később 1422., midőn Várdai Mihály, Miklós és Pelbárt egyrészről és Surányi Zsigmond más részről a határok miatt perlekedtek, az egri káptalan levéltárából kivett

okmány értelmében megállapittatott; akkor Papi már mint határos helység emlittetik.

1288. Tiba comes, ennek fia Miklós, Eche fia Mikó, Beke fia Drouchi István és Guth comes mint választott birák a Várdai Aladár és Gábor fiai Tamás és János közt Márok birtoklata iránt felmerült viszályos ügyben, melyben Aladár Gábor fiait foglalással vádolá, ezek pedig álliták, hogy „Márk" csak zálogul lenne nála, akép itéltek Cegen monostorban, hogy a birák majd a helyszinén fogják megvizsgálni az ügyet s ott Aladár előttök elegendő előkelő nemes emberekkel igazolja jogait s szükség esetén a hitet is tartozzék letenni arra, hogy Márok ősi és nem zálogbirtoka*). Később ismét perlekedtek a budai káptalan előtt, Miklós fia Péter budai alnádor és László mester egyrészről és Tamás, János és Miklós mesterek nevében Luchy Tamás és Vopolth fia Mihály comesek más részről Márok birtoklata iránt, megegyezvén 1299 táján abban, hogy a Vid helységben összeülendő választott biróság döntse el ügyöket, addig pedig a begyüjtött termés zár alá vétossék**); e biróság tagjai valának: Agári Pál és Timpai László papok és Othomár comes. Ez okmányban határpontokul emlittetnek Papi és Fejércse közt: Somospataka, Zypa folyó, András gátja, (clausura), Monmulatóv domb, Mich vize, Pázmánreketye, Holuth (holt) Mich, Kismezeőd és Hulmuth.

Megjegyzendő, hogy Marok vidékét első királyaink a Gut-Keled-családnak adományozták, melyről később annak utódaira a Váradiakra szállt, 1299-ben már Várdai Aladár, Miklós és Gábor külön családokat képezvén.

1311. a nagyváradi káptalan előtt V. Aladár fiai László és Pelbárt, Vincze jobbágyuk által eltiltatják Gábor fia Jánosnak fiát Gábort Papi elzálogositására, eladása s bármely elidegenitésétől, Lászlót és Benedeket pedig annak megvételétől***); hasonlóul eltiltatják Csarnavodai János fiai: János, István, Tamás, és György nagybátyjokat Gábort Papi elidegenitésétől†).

1323. a nagyváradi káptalan előtt Tamás fia János és Gáborjan öt unokája: Gábor, János, István, Tamás és György osztozkodván, amaz az ugocsai, emezek pedig a beregi u. m. a papii, csarnavodai, és fejércsei birtokokat kapták osztályrészül††).

*) Zichy-Codex I, 65.
**) U. o. 98.
***) U. o. 131.
†) U. o. 132.
††) U. o. 248.

Az 1341.—1346-diki határvillongási perben előjön Marok birtokosául Kisvárdai László fia János*), mig a szomszéd Surányt János, Tamás fia birta; 1346-ban az ügy elintézése végett megjelent Váradról Jakab káptalanbeli pap s a nemesek közül Lukács és Tamás deák, azonban Surányi János elmaradván, a biróság eloszlott eredménytelenül.

1347. Várdai János, a pünkösd előtti szerdán Ardón tartott megyei közgyülésen Marochuk beregi főispán és négy szolgabirája előtt panaszt tett az iránt, hogy Pouka fiai Péter és János, Tamás fia Dobos Domokos, Kondor Miklós, Éltes István, Barna fia Jakab és Csekei Demeter Mindszentnap előtti szerdán Márk helységbe jövén és Donk jobbágy házát erőszakosan megrohanván, abból a jobbágyot elhurczolták.

Márok helységben már a XIII. században volt lelkészség és Anna tiszteletére emelt szentegyház; az 1333-diki pápai tizedek lajstromában emlittetik, hogy papja a pápa részére évenkint öt garast fizetett adóul: a szomszéd Papi helység e nevét a tarpai papoktól vette, kik azt akkor, midőn ott a Pál-rendiek és az auràniai perjelség székelt, mint szomszédos helyet birták.

1343. a kárászi közgyülésen Lázár Tamás fia János egyrészről és Daróczi László másrészről oly egyezségre léptek, hogy a Pete helység iránti peres ügyöket a Márk határjárására megérkezendő váradi káptalanbeli küldött és négy itteni derék férfiból (probi vires) álló választott biróság intézze el akép, hogy a melyik rész rá nem állana, az a birós dijon felül (portio judicis) tiz márkát fizessen**) E választott biróság tagjai Anaresi Péter nádori ember s Pál áldozár jelenlétében Szent-Mihály nap előtti kedden Várdai részéről Lónyai Bench fia Jakab és Kelecsényi Péter fia Barabás meg is jelentek Márkon, de az ellenfél Kazári János meg nem jelenvén, reá itt másfél napig hiában várakoztak***).

1353. Várdai János az ardói gyülésen panaszképen előadá, hogy Pál a tarpai előljáró más vendéglakosokkal Márk helységre erőszakosan tört, és ott V. János 20 sertését részint megsebesité, részint megölte s egyéb termést elhurczolt, mi ellen tiltakozott.§)

1353. évben Erzsébet királyné meghagyta a leleszi konvent-

---

*) Zichy-Codex II. 253.
**) U. o. 78.
***) U. o. 86.
§) U. o. 533.

nek, hogy a Várdai János, királyi udvari apród fia Miklós birtokában levő Márok helység határának igazitását megrendelő iratát kézbesitse Marochuk beregi főispán és a királyné fölovászmesterének, ki Tarpán lakott; a kézbesitést eszközlé a máróki lelkész Miklós és az erre királyilag kirendelt Benedek deák mester s királyi udvari apród. Marochuk annak következtében Tarpán levő tiszteit Somlyai (Zomlyoy) Pált és Istvánt kijelölé, a királyné és János s fia Miklós közti határvillongás megigazitására, melyhez meghivattak Bereg várjobbágyai és hetei nemesek Arath fia Pál, Jakab fiai Péter és Mihály és Benedek mester királyi emberül. Az okmányban előfordulnak határpontokul: Stepa folyó, Hegy helység, Somospataka, Két gyertyánfa, Stipa (Szipa?) mezeje és egy mocsár hol Márok határa végződik. A Tarpa és Márok közötti határ pedig kezdődött Heténél, hol érintetik több névtelen mocsáron kivül Határberek és fejértó*).

1354. Lukács nevü tiszte Márki János mesternek (filius Ladislai de Mark) panaszt emelt Tamás beregi alispán és négy biró társa előtt, hogy tarpai lakosok Lukács evang. előtti kedden urának máróki erdejében több szüzen erőszakot elkövettek, mely tényálladék megvizsgálására Kissurányi Sámson fia Jakab kiküldetvén, jelenté, hogy a mondott tarpai lakosok Márki János jobbágyait erőszakosan levetkőztették.**)

1356. Széchy Miklós országbiró Visegrádon kelt levelében meghagyta a beregi fő- és alispánnak s a szolgabiráknak, hogy szigoru vizsgálatot tegyenek az iránt, hogy Várdai László fia János állitása szerint, Papi Gábor fia Sebestyén, Pétert máróki lelkészt Surány helységben nyilakkal és karddal megsebesitette, félholtan ott hagyta és a pap lovát kantárral s a nyereggel együtt elvitte***). — 1363-ban emlittetik Jakab máróki lelkészül és beregi főesperesül†).

1369. beiktattatott Erzsébet a Kerecsényi Barabás és Konák István által elfoglalt részekbe.

1370. K. Barabás meginteti Somosi György fia Jánosnak fiát Lászlót, hogy a Papi helység átadott részeért járó száz forintot fizesse meg; királyi emberekül kijelöltettek: Daróczi László fia István, Levei Berke, Apáti Gergely és Pósaházi Máté.

---

*) Lelesi lev.
**) Zichy-Cod. II. 571.
***) U. o. III. 37.
†) U. o. II. 219.

1377. Várdai Domokos Bagonja János alispán és birótársa előtt panaszt emelt a miatt, hogy Surányi Gábor fia Sebestyén mindszentnap utáni pénteken Márk helységre erőszakosan fegyveresen tört s vádló ottani Péter és Demeter nevü jobbágyaitól 9 ökröt elrabolt és Surányba hajtatott*), mely ügynek megvizsgálására Surányi S. és Fábián nevü papi jobbágya a biróság elé György napi nyolczadra megidéztetett**).

Az 1422. évi határjárási okmányban emlittetnek: Várdai Domokos fia Mihály mester és rokonai Miklós és Pelbárt egyrészől, Surányi Zsigmond másrészről mint perlekedők: Szaniszló, mint eljáró pap a leleszi konvent részéről, s érdekelt felekül: Kérvi Mátyás, Ujlaki Domokos, Artánházi Balázs, Oroszi Fülöp, Bakai Fábián, Kölcsei László fia Miklós, Homoki László és Bégányi Miklós. Határpontokul emlittetnek: Kenderáztató, Nagyerdő, Beke határszeg, Kismező és Kisliget. A távolság egyik ponttól a másikhoz egy vagy két nyil-lövetnyire való kifejezéssel állapittatott meg.

1439. beiktattattak itt zálogczimen Várdai Miklós, Domokos (Mihály fia) és István (Pelbárt fiá,) a Csarnavodai Jakab fia Miklós és Surányi Zsigmond birta itteni egész részbitokba

1458. Kusali Jakcsi László fia János panaszkodott Mátyás király előtt, hogy Upor László és János, gelényesi és papfalvi részeit elfoglalták, királyi emberekül kijelöltettek a vizsgálathoz: Guti János és Miklós, Daróczi Márton és György, Barlabási János, Kirsanói Tamás, Gecsei György, Borsai András és Kerecsényi Pelbárt***) —

1467. vizsgálatot és pert inditott Daróczi János és Brigyes Kisvárdai István kalocsai érsek, K. Miklós özvegye Katalin és fiai Miklós, Aladár, Mátyás és Simon, ugy Kisvárdai László özvegye Advig és fiai Miklós, László és János ellen foglalás miatt.

Az 1484. évben folytatott határjárás néhai Gara Miklós nádor 1425. kelt itélete folytán Nagymihályi Eödönfi András özvegye Anna és fia Tamás nevében föllépett ügyvéd Fábián mester, valamint Csaholi Péter kivánatára eszközöltetett. Az emlitett nádori itélet szerint Várdai Domokos fiai Mihály, Miklós és Pelbárt, Nagymihályi Albert auraniai pörjel elleni perökben hozatott; képviselve voltak a Várdaiak Kércsi Mátyás, a pörjel pedig

---

*)—**) Zichy-Cod. IV. 2. 6. lap.
***) Lelesz, Prot. C. II. 47. sz.

Lesztheméri Orbán által. A Várdaiak álliták, hogy a pörjel máróki birtokokból egy részt Tarpához csatolt volna; az 1429-ki per tárgyaltatott Pálóczi Mátyás országbiró előtt, mely alkalommal a pörjel helyett annak ügyvéde Monyorósi László jelent meg; a pörjel fiául ez ügyben László emlittetik. A további pörlekedés közben a Várdaiak ügyvédökül Bökényi Domokost nevezték ki. Még 1431-ben is folyt a tárgyalás, főleg egy viszályossá vált makkoserdő miatt, melynek megszemlélésére nádori emberekül kijelöltettek Albai László mester, Harang Miklós és Parnói Benedek.

1551. ismét igazittatá a határt Kisvárdai Mihály Márokra nézve Papi és Surány felől Surányi Miklós és János ellenében, mely alkalommal midőn a müködő bizottság Hetei Pál kir. ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi k. pap a Hete, Fejércse, és Márok közötti hármas dombhoz ért, a Surányiak ellenmondottak, később azonban barátságosan kiegyeztek. Ugyanis a határjáráshoz érdekelt szomszédosokul megjelenvén Hetei László, Daróczi Mihály, Gulácsi Ambrus szolgabiró, Oroszi Demeter és Máté, Daróczi István, Matuznai György, Pál és Gábor és Bajánházi Ferencz, ezek midőn a somospataki hármashatárnál Surányi Miklós ellenmondott, ajánlották, hogy Matuznai Pál választott biróul intézze el a viszálykodást, minek következtében az azonnal megeskettetett, választott férfiak utmutatása szerint a határ megállapittatott eképen: A határ pont kezdődött a Zypa folyónál, hol az északi oldalánál Nábrádi András Rekesz nevü rétjénél határdomb emeltetett; innen Határut felé tartatván az irány, Mon mulató nevü réten át Papi helység végén két halom rakatott, innen Ér máskép]Láp folyó s amellett átvonuló Közuton észak felé menve Micz patak, Pázmán földe (másképp Pázmán reketye) nevü mocsáros helyre ért; majd Márok és Surány közt a Holtmicz másképp Kenderáztatóhoz s tovább a Surányról Tarpa felé vezető uthoz jött a bizottság, hol Bede Antal Rekez nevü kaszálója volt; innen elérte a Határutat, Nyárast, Biskehatárszeget, Egerchye nevü tèrt, hol egy erdőben Surány és és Márok határa volt; majd Tamáspatakára, Kisliget patakán tul a Zypa folyónál a határvonalat bevégezte.*)

1539. beiktattattak Büdi Mihály és neje Anna s gyermekeik Mihály és Klára Márok birtokába, 1558-ban Büdi Mihály Papiba és 1560-ban szintén, mely alkalommal Perényi János, Gábor és István, Nagymihályi Gábor és Sándor, Eödönffi Ferencz s mások ellenmondottak.

*) Lelesz Prot. Met. I. 481. sz.

1548. vizsgálatot inditott Surányi János, hetei nemes Kosik Pál, Márton, Albert, András, Demjén, Ferencz és András, ugy Fóris János, Olasz Pál, István, Miklós és Gáspár, Dancs Pál és Ferencz, Kantor Máté, Bernold Albert, Hetei Tamás, Pál és Lőrincz ellen, kik a panaszló egyik jobbágyán a papii makkos erdőben erőszakoskodást követtek el; továbbá Dersi Ambrus, István és Benedek ellen, kik egy másik jobbágyot letartóztattak.

1552. birtak itt Várdai Mihály, Surányi János és Miklós; 1567-ben Büdi Mihály 7 és Surányi László 6 jobbágytelket Papiban és Várdai István hatot Márokon: 1566-ban az átvonult tatárok a két helységet elpusztiták. 1588. birtak itt: Surányi Gábor, Büdi Mihály és Farkas; 1600-ban pedig még Kubinyi István és Bornemissza Mátyás is.

1606. Bocskai István fejedelem rendeletére beiktatta a leleszi konvent bedegi Nyári Pált, a fejedelem belső tanácsosát a következő helységekbe: A várdai vár felerészébe, Kisvárda, Ajak, Tas, Devecser, Pátroh, Döge, Vörösmart, Litke, Pap, Rozsaly, Tuzsér, Kalongya, Rék, Szamosszeg, Jánk, Hermanszeg, Gőg és Márok helységbe. Az Eőri András s Ilosvai István kir. emberek és Gallyas Tamás leleszi k. pap által teljesitett beiktatásnál ellenmondottak Alaghi Menyhért és Ferencz, Melith Péter és neje Szokoly Erzsébet és Serédi István az egész Serédi had nevében, végre a királyi ügyész.

1611. azonban beiktattatott a 16 ezer magyar forintba számitott fentebbi helységek és Sid puszta birtokába Melith Péter és neje Szokoly Erzsébet, kinek atyja volt Szokoly Miklós, ennek pedig anyja Kisvárdai Mihály leánya. Királyi emberül működött Tárkányi Ferencz és a leleszi konvent részéről Debreczeni György. Ugyanakkor a fentebb elősorolt helységek másik felébe beiktattattak szintén 16 ezer m. forintban Várdai Miklós leánya Katalin és általa Nyári István és Telegdi Anna az első és Nyári Kata és Krisztina a második férjtől született gyermekeivel együtt. E jószágokat azelőtt Nyári Pál és fia István női jogon birtokolta.

1647. emlittetnek birtokosokul itt: Melith Péter, Pető István, Melith György, Becski György és Nyári Zsigmond Márokon, Papiban pedig: Telegdi István, Lónyai Menyhért özvegye, Perneszi Gábor, Dessewffy Ádám és László, Ujfalusi Zsigmond. Vass Márton, Fuló Pál, Melith Péter és Perényi Zsigmond.

1660. beiktattattak Melith Péter és rokonai királyi uj adomány folytán.

A folyó század elején birtokoltak itt a Bay, Besenyei, Neupauer és Vitkay családok, kiknek utódai maiglan élnek, valamint az Uray családbeliek is, jelesül báró Uray Gyula, Lónyay Gábor, Horváth István, Sinka József, Veres János és Károly, Szalay Tamás és Sándor, Váczy Lajosné, Mitre György, Fazekas István, Badák János. A többi birtokos lakosok nevei: Balog, Bodoki, Ecsedi, Antal, Fábián, Jakab, Kis, Kocsis, Murza, Mester, Miglécsi, Nábrádi, Nagy, Széki és Veres sat.

1796-ban a harczok és vészek által elnéptelenitett Márok-Papiba Besenyei György, akkori megyei másod alispán, Zemplénmegyéből, Varannó környékéről, tót lakosokat telepitett, kiknek utódai azóta teljesen megmagyarosodtak.

Az e tájon elnyuló Tiszahát és Tóhát lakói a protestantismus fejlődésekor az uj hittant jókor elfogadván, a márok-papii reformatusok is a magok részére elfoglalták a helybeli r. k. templomot, mely a XIV. század csucsives stiljét hordja magán, s a papii keletelt fekvésü s egy hajójú szentegyházat azóta folyvást használják. Ennek falai kivül-belül halmozva valának egykor festvényekkel s gót feliratokkal, 1775-ben azonban bevakoltattak s utóbb be is meszeltettek, a nélkül, hogy lejegyeztettek volna. Minthogy Márokot Papitól csak egy lépésnyi határvonal választja el, 1645. évig Papi leányegyháza volt Máróknak, akkor azonban egyesülvén, egy anyagyülekezetté vált. Itt zsinatot is tartottak a beregvidéki prot. papok, nevezetesen 1678. márczius 17-én, mely arról emlékezetes, hogy ez alkalommal Nógrádi Mátyás püspök a papoknak a tobákolást és pipázást megtiltotta. A ref. paplak területét, a közvélemény szerint, 1668-ban a Maróti családfő ajándékozta, melyen akkor, valamint 1758-ban uj lak épittetett.

A római katholikusok sokáig pásztor nélkül bolyongtak, miglen 1836-ban ismét lelkészség alakittatott Márokon.

A mult században a Csáky-családnak Márokon csinos és tágas kőlaka volt, melynek nyoma maiglan látszik.

Maszárfalva.

(Negrjovo.)

A felvidéki járásban a Háthegy nyugati oldalán fekvő régi orosz helység 130 házzal. 1870-ben 818, most 696 lakossal és 2315 holdnyi, lejtős, közbirtokossági határral, melyben őskori halmok s azokban kova, obsidian és b r o n z müszerek találtatnak.

Birtokviszonyait illetőleg megjegyzem, hogy Maszárfalva a 13. század óta magán urak birtoka volt mindvégig. 1410-ben birta Bégányi János; 1513-ban pedig örökösödési jogon Daróczi Pál fia György, kinek anyja volt Bégányi Gergely leánya Ilona.

1520-ban beiktattatott a leleszi konvent által a Nagybégányi Margittól és Gulácsi Ambrustól született Gulácsi Mihály a Nagybégányi Miklós féle ősi birtokba, özvegy Gulácsi Orsolya és Szokoli Péter neje, Dorottya, ellenmondása mellett.

1574. nagybégányi Ilosvai Miklós magvaszakadtával adományul kapták annak birtokát Lónyai Ferencz, Pankotai Gergely és Szalay János kassai várkapitányok.

1636. volt itt birtokos Bégányi Ferencz, ki ellenmondását nyilvánitá, midőn Rákóczy György fejedelem és neje Lorántffi Zsuzsánnának az 1632. évi eperjesi egyezség folytán a munkácsi uradalom átadatott.

1673. Mező Márton itt és Bégányban nehány részt átengedett Sulyok Zsófiának 400 frtért.

1754. és 1764-ben birt Maszárfalván 5 telket Csató Klára, előbb Szentmarjai Imre, utóbb Beniczki Péter özvegye, melyeket egyéb birtokával együtt fiának Beniczki Menyhértnek és neje Malinszki Ilonának és ezek gyermekeinek: Klára, Menyhért és Petronellának végrendeletileg hagyott. A végrendeletben felhozatik az is, hogy Csató Imre örökösödési vágyból egyik rokonát Zsófiát pinczéjében elrejtve tartotta.

Később birtokosokká lettek itt még a Kajdi, Bornemissza, Novotta s más családok.

A helybeli g. k. lelkészségnél 1781 óta vezettetik az anyakönyv, kőtemploma s a paplak tágas épületek.

Mátyus.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 48 házzal, 305 lélekkel és 1859 holdnyi sík határral a Tisza jobb partján. A XII. században Bet máskép Betke Mátyustól vette eredetét, ki az 1270. évben V. Istvántól a Lónyaiak elöde rusdi Mihály részére kiadott adománylevélben előfordul, mint ki a Lónyával határos Beth Mátyus földét akkor birta s kinek családjabeli Betkétől Simon, Bankbán veje Boltrágy és Bátyu helységeket vette, melyek tőle később elkoboztatván, Rusdinak adományoztattak.

1323-ban Beche fia, Dezső, beregi főispán, birta, ki ez évben Várdai János fiával Gáborral, perlekedvén Mátyus iránt, midőn Fülöp nádor a bereg- és ugocsamegyei nemeseket Beregszászra az akkori szokásos közgyülésre összehivta, itt Dezsőnek határozatilag meghagyatott, hogy a közelebb Szatmártt tartandó közgyülésen Dause nádor és a nagyváradi káptalan levelével igazolja azt, hogy Mátyus nevü birtoka nem Bereg-, hanem Szabolcsmegyéhez tartozik.*) Később pedig Vizsolyban Miklós alnádor előtt Dezső Gábornak fizetendő 8 márka birság fejében a Máté pusztán levő birtokrészét elzálogositá.**)

Mátyusi család is emlittetik ez időből; igy egy 1341-ik évi, Adonyt illető beiktatásnál királyi emberül müködött Mátyusi Adorján fia István.

Később a Dancs család is birt itt; ugyanis Kisfaludi Dancs tiltakozik a leleszi konvent előtt Csobai Ferencz fia Mihály s ennek nővére Erzsébet nevében Széchi Gál fia Jakab s társai ellen a mátyusi birtok elfoglalása miatt.

1449. beiktattattak Kisvárdai Miklós és ruszkai Dobó János Mátyus azon részébe, melyet Csobai Mihály magvaszakadtával fölkértek s adomanyul nyertek László királytól. A beiktatásnál, melyet Kércsi László kir. ember eszközölt, ellenmondottak Vékei Adorján deák, neje Orsolya, Kisvárdai Péter, Gergely és István, mindkét Lónyai Antal és gyománi Tonchos Mihály.

---

*) Zichy-Codex I 210. lap.
**) U. o. 243.

1450. Székely László fiai, Dávid és László, részére megitélé a törvényszék, hogy a Csobaji Mihálytól való mátyusi birtokrészt a visszaváltásig 78 márka fejében birhassák.

1465. megintetik, eltiltják és megperlik Szécsi Miklós és Simon Lónyai Antalt Mátyus helység visszabocsátása ügyében.

1488. beiktattattak ellenmondás mellett Tarczai Márton és János, tótselymesi Apród Miklós fiai Szécsi János itteni részébe. — 1498-ban ismételtetett a beiktatás özvegy Széchi Miklósné ellenmondása mellett.

1513. beiktattattak Gersanói János kir. ember és Kaposi Miklós leleszi pap által Lónyai Albert és neje Anasztázia, L. Kristóf, Farkas és Péter és Marina leány Mátyusnak Tárczaytól megvett részébe.

1515. bevezettetett Daróczi István kir. ember által Losonczi Zsigmond és fiai Antal és Farkas a néhai Kerecsényi István birtokába adományczimen többek ellenmondása mellett.

1521. Szürtei (Sztrithe) László végrendeletileg mátyusi részét a leleszi kontventnek, többi vagyonát pedig csekély hagyományon kivül Pál fiának, ennek magtalan kimulása esetére pedig leányai Erzsébet és Agothának s ezek magtalan elhunytával szintén a leleszi egyháznak hagyta.

1530-ban birt itt Ujhelyi János és Lónyai István és László; 1552. Lónyai Péter és György; 1566. még Lónyai István és Tibai Kristóf s a tatárok a helységet elpusztiták

1559. beiktattatott Szilágyi Bálint a Bozzasi János és István, által Zelendi János és Beregi Ferencztől elfoglalt részeikbe; valamint 1582. Lónyai Péter fia Albert.

1600. birtokosokul emlittetnek: Lónyai A., Eufrozina, Gergely özvegye, István és Lövei György.

1640. Lövei Gergely vizsgálatot intéztetett Lónyai István ellen, a mátyusi makkos erdő elfoglalása miatt; kir. emberül eljárt Ormós Miklós s a leleszi konvent részéről Kolozsvári Péter. Különben a Homonnai Drugeth János gróf országbiró rendeletében kijelöltettek királyi emberekül: Nyáradi Miklós, Ormos Péter, Pál és Miklós; a Lövő helységben kihallgatott tanuk megállapiták, hogy Lónyai kiverte Lövelt az erdő használatából. mely alkalommal annak tiszte Kovács János házát is megtámadta embereivel, s abból egy bogláros ezüstös kardot, egy poharat és egy gubát elvitetett, melyek később a tulajdonosnak visszaadattak.*)

*) Lelesz Prot. Met. I. 495.

1643. birt itt Lövei István is és a Lónyai család, mely jelenleg is a főbirtokos, — névszerint Lónyai Albert és gróf Lónyai Menyhért; ezeken kivül birtokolnak itt Suhajda Mihály, Szini Sándor, Joó Dániel, Pető András, Tóth Péter sat.

A leleszi káptalannak szép erdeje volt itt 1820 körül.

—

Mátyus már 1645-ben volt Kerecsenynek fiókegyháza; 1794-ben nyerte levitául Varga Mihályt, ki azelőtt tákosi iskolatanitó vala s itt azután nyolcz évig buzgólkodott. Akkor Lónyai János a mostani paplaki telket adományozván az egyháznak s felépittetvén a papház, 1802-ben Lónyai László alispán és kerületi főgondnok közbenjárására Nagy János hozatott be lelkészül Milotáról s igy a község anyagyülekezetté vált. A régi fatemplomban levő szószék 1732-ki mü, s ez van rá irva: „Ez a P. szék épittetett az Isten dicsőségére a mátyusi erdő jövedelméből 1732. Sidók XIII. His Deus dedit tempore Past. Stephani Dicső." — Anyakönyve 1766. kezdődik. Az 1657-ki lengyel duláskor az itteni lakosok is a Tisza halványába sülyesztették egyetlenegy harangjokat, melyre mindekkorig rá nem akadhatnak.

A Homok nevü puszta e falu határához tartozik.

Medencze.

(Migyanicza.)

Orosz falu a felvidéki járásban a Háthegy alatt 94 házzal, 558 lakossal és 1770 holdnyi hegyes határral. A krajnai kiváltságolt faluk között foglalt helyet s a munkácsi uradalomhoz tartozott. Az 1463-ki határjárás iránti okmányban Ilosvának is mondatott „Medenche, quae olim Ilosva vocabatur."

Az 1649-ki urbéri összeirás alkalmával találtatott itt 35 jobbágy és 46 fiu; a jobbágyok közt voltak: Orbán, Lengyel, Csibéri, Felczán, Hátmegesi, Sztánfalusi, Mikola, Lánfalusi, Kisfalusdi, Kop-

eza stb. nevüek. Pap Máté és Demjén batykók valának. A kenézséget gyakorlá a Botta család, melynek azt Mágócsi Ferencz 1607. április 22-én kelt okmányával adta; megbizván Botta Fölöp és Jakabot, hogy a várbeli helységbe idegen megszállókat igyekezzenek telepiteni. E kiváltságot 1613. gf. Eszterházi Miklós is megerősité. 1672-ben voltak batykók Pap Markus és Demjén.

1709. okt. 27. ebédelt a faluban II. Rákóczy Ferencz fejedelem, midőn Husztról Munkács felé visszautazott s honnan éjszakára Drágabártfalvára ment; eszerint akkor az ut e lejtőn fekvő helységeken át vezetett Máramaros felé.

Az itteni g. k. hitközségnek van saját lelkészsége, kőtemploma s 1818-tól anyakönyve.

A gròf Schönborn-család „Kör-udvar“ (Kruhli) nevü gazdasági tanyája e falu határához tartozik.

Medvegyócz.

Közbirtokossagi orosz falu a munkácsi járásban Patkanócz közelében, 47 házzal, 297 lakossal és 752 holdnyi hegyes határral. (L. Kálnik). A XVII. században birták: Balling György, Barkóczi László, Sennyei Ferencz, Bocskai István, Tárkányi István és Paczoth Ferencz.

1848 előtt birtokosa a szabadságharcz áldozatául esett báró Perényi Zsigmondné volt, kitől a forradalom utáni rémkorszakban hadi törvényszéki itélet folytán elkoboztatván, a kincstárra s erről vételutján gróf Buttler Sándorra szállt.

A g. k. hitközség Patkanóc fiókja, s van saját fatemploma.

Medvessa.

Munkácsi uradalmi orosz falu a verchovinán a vereczkei járásban 12 házzal és 1870-ben 109, most 58 lakossal; Felső-kisbisztra fiókegyháza. A 17. században egy kenéz és egy jobbágy lakott itt, kik jóllehet a szentmiklósi uradalom jobbágyai voltak, mivel a várhoz tartozó magaslatokon zabot termesztettek, tartoztak ebből oda kemencze-zabot adni. Néhány évtized mulva elpusztult lakossága, annyira, hogy 1691-ben egyetlen egy lélek sem találtatott itt. Később idegenek szálltak a pusztatelekre, kik most megelégedve élnek, lévén kezeik alatt 3 ló, 92 szarvasmarha, 66 juh, 26 sertés és 6 méhkas.

Kis-melnicsna.

(Melnicsnoje.)

Uradalmi orosz falu a vereczkei járásban s a hegyes ploszkói völgyön 11 házzal 1870-ben 102 most 69 lakossal és 377 holdnyi bérczes határral. 1599-ben volt itt Rákóczy Zsigmondnak hat háza és illetőleg jobbágya. Lorántffi Zsuzsánna kenézséget adott 1650-ben a Sztecovicz családnak, a végből, hogy a falut megnépesitse; e család a Pinnye vizen egy kenéz malmot is tartott. 1672-ben Báthori Zsófia alatt találtatott a helységben $1^3/_4$ telken, 6 jobbágy, 7 fiu, 5 ló, 25 szarvasmarha és 10 sertés. 1699-ben volt a kenéz Szteczovicz Vasil, ki egyedül müvelte telkét, a többi jobbágyság elpusztulván. Jelenben a szomszéd Ploszkó fiókja.

Miskarovicza.

Orosz helység a verchovinán a vereczkei járásban 14 házzal, 1870-ben 109, most 84 lakossal és 1415 holdnyi hegyes határral, közel a galicziai határszélhez. Hajdan a szentmiklósi uradalomhoz tartozott s most a gróf Schönborn-család birtoka. 1649-ki urbárium szerint volt a Huszla nevü havasnak a munkácsi várhoz tartozó oldalán tiz ház, melyeknek lakói a várhoz adtak zabtizedet. 1691-ben volt a kenézség a Kondratt családnál, a másik két jobbágyház pedig elpusztult. Van saját fatemploma a f. k. bisztrai lelkészséghez tartozó hitközségnek.

Miszticze.*)

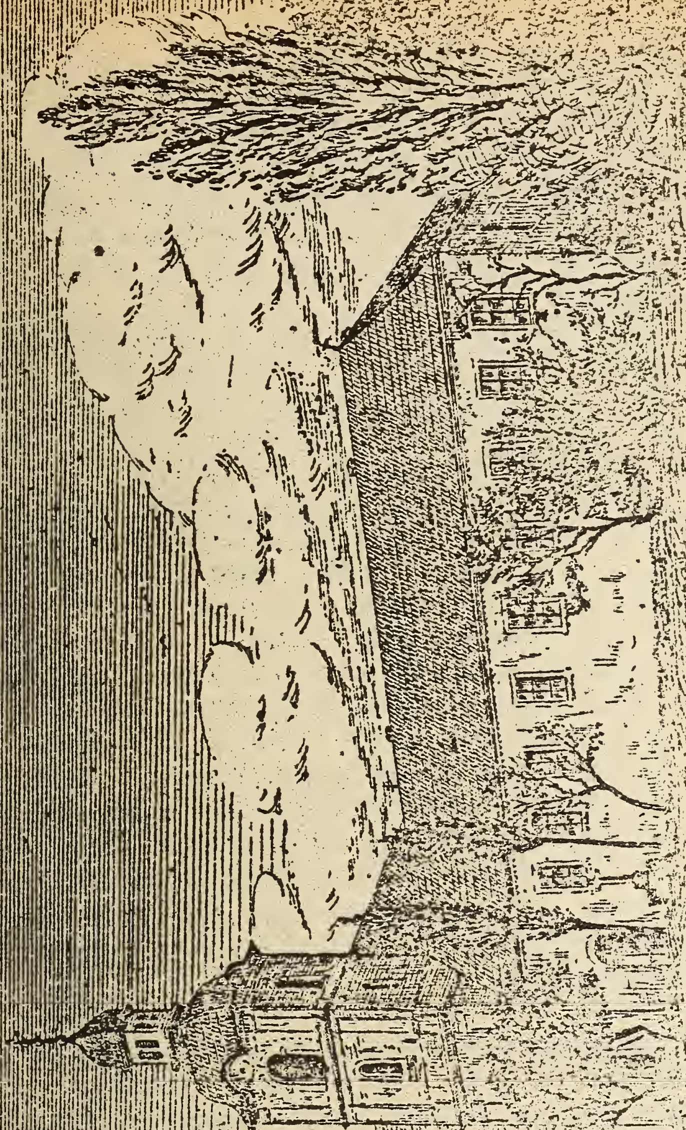
(Imszticsevo.)

A megye keleti szélén a felvidéki járásban s a Borsova balpartján egy hegyoldal lejtőjén fekszik a 303 lakházzal, 1357 lélekkel és a Lukovával együtt 5543 holdnyi határral biró ruthen helység. Területén bronzkori tárgyak fordulván elő, feltehető, hogy már az őskorban lakott hely volt.

A falu a XV. században Misthicseő-nek mondatott s a bilkei uradalomhoz tartozott; 1447-ben birták az Ilosvaiak, Bilkei és Lipcsei családbeliek; 1448-ban emlittetik Bilkei István. 1457. Bilkei Mihály s testvérei mint zálogbirtokosok; 1460-ban Ilosvai László, és Bilkei Anna s Veron és 1463-ban Ilosvai Karácsony László és Vörösmarthi Ivasko, kinek neje volt Ilosvay Veron.

1455. beiktattatott Zékány Mihály és neje Ilona Miszticze

*) Egy képpel.

és Bilke birtokába. 1470-ben Bilkei Ivasko János részét neje Mátyfalvi Zoárdffi Pál özvegyének Katalinnak adományozta 200 frtért.

1476. Mátyás király megparancsolta a beregvármegyei fő- és alispánnak és szolgabiráknak, hogy néhai Dolhai Ambrus fiai Demeter, György, László, János, Miklós és Péter, valamint Bilkei Ivasko fia András részére az összes szomszédos nemes birtokosok kihallgatásával deritsék ki, mennyiben ártatlanok azok Bilkei Mihály megöletésében.

1480. Derényi János iktattatott be zálogjogon Bilkei András részeibe, 1491-ben pedig Perényi Gábor, Mihály és István.

1499. Zékán András és György, kik 1504. Bilkei Györgynek két telket elzálogositottak 50 arany forintért. — 1551-ben Zékán János eladta itteni birtokát Bilkei Máténak.

1530. birtak itt a Bilkei, Lipcsei és Zékán családokon kivül még Gorzó László és Zovard Szaniszló; 1552-ben pedig még Szirmai Lajos és Báthori András; 1562. Móré Gáspár. 1574-ben beiktattatott Ternei Keszthelyi György a Zoárdffi István és Szirmai magvaszakadtával fölkért birtokaiba. 1576-ban a Bilkei és Gorzó-családok uj adományt kaptak. 1580. Daróczi Szeráf iktattatott be az Ivasko András magvaszakadtával fölkért birtokába.

1599. osztozkodtak Ujhelyi Ferencz és Olaszi Kristóf.

1660-ban birtak itt még Daróczi Ferencz s a Bilkei, Ilosvai és Bixi-családbeliek, 1648-ban pedig: Csüri Miklós, Pap István, Pogány Menyhért, idősb Ilosvai Ferencz és János, Kisfalusi György, Kállai István és Madarász Tamás. A Zékán család itt is honos, valamint a Dobra; ezeken kivül birtak még itt a Hlohützki-pap, Csongorai és Ruzsák nemes családok s a g. k. Vazul-rendü kolostor.

E zárdát, mely egy kellemes hegyoldalban a Borsova völgy feletti magaslaton irtott erdőtalajon áll, a szent Mihály tiszteletére épült templommal együtt, Zékán János g. k. püspök, mint a helység egyik földesura, 1676-ban alapitotta, minden szerzeményét arra hagyván. Ez alapitó okmányt az azon évi febr. 10-én Munkácson tartott megyei közgyülés, Kisfalusi György alispán előterjesztése folytán, megerősitette. Ezen Báthori Zsófia által kinevezett, de a felsőbbség által meg nem erősitett püspök állandóul a zárdában lakott s azért ő Miszticzei Jánosnak is neveztetett; végre 1686. nov. 8-án meghalván, a zárdában szerzetesek telepedtek le. Egy századdal később Bacsinszki András († 1772.) egy emelettel megbővitette a kolostor falait s azt a mostani diszes állapotba helyeztette. A főng-

kön kivül 4—5 szerzetes szokott itt tanyázni. Ennek elötte 1750. óta a szerzet egy része Alsó-Karaszló határában egy kis faházban tartózkodott, hol a fatemlomka maiglan áll s a körötte levő 50 holdnyi földeket a miszticzei zárdabeliek müvelik. 1781. Lipcsei Péter a kolostornak száz forintért egy telket örökösen eladott. —

A Dobra család, még Lipót királytól 1659. aug. 20-án nyert „armálist" és Dobra Mátyás 1823-ban fiai: Mihály, János, György és László s más rokonai számára 1823-ban vett ki nemesi bizonyitványt a megyétől.

Ugy látszik, hogy Miszticze a XVI. században s a következő század elején a szomszád Ugocsához tartozott, legalább egy 1602. évi birósági osztoztató okmányban, melyet Fancsikai Ferencz és Zoltán László ugocsamegyei alispánok kiállitottak, oda kebelezettnek mondatik.

Nagy-Mogyorós,

(Kopinuvczi.)

A munkácsi uradalomhoz tartozott s a munkácsi járásban fekvő ruthen falu 44 házzal, 1870-ben 333, most 241 lakossal és 688 holdnyi hegyes határral. Mágócsi Ferencz 1607. április 20-án kenézséget adott Lengyel Tamás, Bugera Sándor és Kenéz Jakab, János, Sándor, Tamás és Andrásnak, hogy a Szerencsfalva határa mellett fekvő Nagy-Mogyorós faluban e jogot a szokott szolgálmányok mellett gyakorolják. Az 1649.-ki urbéri összeirás alkalmával találtatott itt 31 jobbágy, 43 fiu, 6 ló, 114 szarvasmarha, 72 juh, 84 sertés és 13 méhkas. A kenézeknek volt a Mogyorós nevü patakon egy malmuk s e patak, melytől a falu is nevét vette, kövi halat és rákot szolgáltatott a várba. 1613. megerősité a Mágócsi-kenézlevelet gf. Eszterházi Miklós és neje.

A 17. század közepén már saját papja volt Pap László személyében, ki a szokott 3 frtnyi nyestpénzt adta; a Halász, Pap, György, Orosz, Ghunár, Tóth és Bányász nevü jobbágyok közt

volt 9 hetes és székely drabant, azonkivül Hvozdik János és Miklós voltak lovasszabadosok.

1672-ben volt egyszerre két batyko: Pap János és Lukács, ki egyszersmind egyházfi és oroszdeák (éneklész) is volt. 1699-ben már nem találtatott csak 6 pépes telek, 10 ökör, 10 tehén, 38 juh és 7 sertés. 1711-ben az átvonult tatárok nagy prédálást követtek el, a templomot feltörték s kirabolták, a lakosságot bántalamazták. A megszaporodott lakosság birt 1870-ben 203 szarvasmarhát, 78 juhot, 49 kecskét, 30 sertést és 28 méhkast.

1870. aug 1-én tétetett le alapja az uj kőtemplomnak. Anyakönyve 1787-től kezdődik. U. P. Munkács. Az elpusztult Vulsinka nevü falunak nevét egy hasonnevü dülő tartja fènn.

Kis-mogyorós.

(Mikuloviczi.)

A fentebbi szomszédságában fekvő helység számlál 39 házat, 259 lakos és 494 holdnyi hegyes határt. Mágócsi Ferencz 1607. adott kenézséget Sándor és Gergely nevü családoknak. 1649. Lorántffi Zs. alatt találtatott itt 12 jobbágycsalád, 12 fiu, 50 szarvasmarha, 60 juh, 30 sertés és 4 méhkas. Batykója volt Pap Ferencz. A jobbágyok akkor ily magyar neveket viseltek: Puskás, Czobor, Pap, Filip, Kapus, Kilos, Szolyva, Árvai, Simon, Patkó és Czerva. Nagy-Mogyorósnak most fiókegyháza; saját fatemplommal bir. A falunak azon elkülönitett, egy sor házból álló része, mely Kosztovaticza néven ismertetik, a 18. századig külön községet képezett

A III-ik kötet tartalma.

	Lap.
Bevezetés a II-ik részhez	3
Kis-Ábrámka	6
Nagy-Ábrámka	6
Kis-Ábránka	7
Nagy-Ábránka	8
Adony-Tisza	8
Almás-Kis	15
Almás-Nagy	18
Almamező	19
Ardánháza	19
Ardó-Beregszászvég	20
Asztély	24
Atya-Vámos	28
Bába falva	38
Bablyuk	38
Badaló	39
Balázsfalva	41
Bag	42
Bakta	44
Balazsér	45
Barabás	47
Barkaszó	53
Bartháza	55
Bátyu	57
Belebele	58
Bégány Nagy és Kis	58
Bilaszovieza	65
Bene	65
Benedike	72
Bereg-Nagy	75
Beregszász	88
Beregszászi birák	111
„régi pecsét	115
„r. kath. templom	118
„r. kath lelkészség	127
„g. kath. lelkészség	133
„oltárnokok	113
„ref. egyház és lelkészség	138
Beregszászi ispotály	141
Kereskedés Beregszászon	145
Polg. iskola és tanügy	147
Bereg-ujfalu	150
Beresztó-Kis	152
Beresztó-Nagy	153
Beregócz	153
Berezinka	154
Betlen	154
Bilke	155
Bisztra Kis	161
Bisztra Nagy	162
Bisztra Felső-Kis	163
Borszucsina	164
Borzsova	165
Bótrágy	171
Bród	172
Bubuliska	173
Bucsu	176
Brusztopatak	180
Bukócz	180
Bukovinka	181
Csabina	182
Csapóczka	182
Csaroda	183
Cserejócz	191
Cserlenó	192
Csernik	193
Csetfalva	194
Csoma	198
Csomonya	201
Csonka-Papi	203
Czolánfalva	205
Darócz	206
Dávidháza Új és Ó	217
Déda	220
Derczen	224

	Lap
Deskofalva	228
Diczkovicza	229
Dobrony Kis	229
Dobrony Nagy	236
Dobróka	239
Daragabartfalva	244
Drahusócz	243
Dubi	243
Dubina	244
Dubrovicza	244
Dunkofalva	245
Duszina	246
Egreske	246
Ervinfalva	748
Falucska	246
Fedeles falva	247
Fejércse	248
Feketepatak	250
Fogaras	251
Fornos	252
Frigyesfalva	255
Gajdos	255
Gálfalva	256
Gát	257
Gecse	259
Gelénes	262
Gergelyi	266
Gerzsenyő	268
Gévénfalva	270
Gorond	270
Gulács	272
Gut Kis	276
Gut Nagy	279
Halábor	280
Harangláb	283
Hankovicza	284
Hársfalva	285
Hátmeg	285
Herczfalva	287
Hete	287
Hetyen	291
Hlubokapatak	294
Holubina	294
Homok	295
Hrabonicza Alsó	298
Hrabonicza Felső	299
Hribócz	300

	Lap
Hukliva	301
Jalova	303
Jánd	303
Jobbovicza	307
Iglincz	308
Inécz	309
Ilkócz	311
Iloncza	311
Ilosva	312
Izsnyéte	321
Iványi	323
Iványi	323
Ivaskofalva	327
Izvor	327
Izvorhuta	328
Kajdanó	329
Kálnik	330
Kanora	332
Kaszony Mező	332
Kelemenfalva	341
Kendereske	341
Kerecseny Tisza	342
Kicsorna	347
Kigyós	348
Kisfalud	351
Klacsano	352
Klastromalja és a csernek-hegyi monostor	335
Klastromfalva	361
Klenócz Uj	363
Klocskófalva	363
Klucsárka	363
Koczkaszállás	364
Kucsova	365
Kölcsin	366
Komlós	367
Kótilnicza	369
Kovászó	370
Kövesd	375
Kucsava	377
Kulinkócz	377
Kustánfalva	378
Kutkafalva	379
Kuzmina	380
Laturka	381
Lauka	381
Lázárpatak	382

	Lap
Leányfalva Nagy	382
Lecz falva	384
Liszárnya	384
Lohó Kis	385
Lohó Nagy	386
Longodár	387
Lónya Nagy és Kis	388
Lucska Kis	396
Lucska Nagy	396
Lukova	400
Macsola	401
Makarja	404
Makkos–Jánosi	407
Martinka Kis	409
Martinka Krajna	410
Márok–Papi	410
Mászárfalva	418
Mátyus	419
Medencze	421
Medvegyócz	422
Medvezsa	423
Melnicsna Kis	423
Miskarovicza	424
Miszticze	424
Mogyorós Nagy	427
Mogyorós Kis	428

Размножено на УПИК "Патент", г. Ужгород, ул. Гагарина, 101. Зак. 495.